

จะเด็ดและตัวละครหญิงในผู้ชนะสิบทิศ

ปริญญานิพนธ์

ของ

หญิงประเสริฐ ไพศาลพิสุทธิสิน

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา  
ตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย  
เมษายน 2547

**'JADET' AND THE FEMALE CHARACTERS IN PHUCHANASIPTHIT**

**A THESIS**

**BY**

**YINGPRASERT PAISANPISUTTISIN**

**Presented in partial fulfillment of the requirements  
for the Master of Arts degree in Thai  
at Srinakarinwirot University**

**April 2004**

จะเด็ดและตัวละครหญิงในผู้ชนะสิบทิศ

บทคัดย่อ

ของ

หญิงประเสริฐ ไพศาลพิสุทธิสิน

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา  
ตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย  
เมษายน 2547

หญิงประเสริฐ ไพศาลพิสุทธิสิน. (2547). *จะเด็ดและตัวละครหญิงในผู้ชนะสิบทิศ*.

ปริญญาพนธ์ ศศ.ม. (ภาษาไทย). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัย

ศรีนครินทรวิโรฒ. คณะกรรมการควบคุม : รศ. ดร. อัมพร สุขเกษม,

อาจารย์พรธาดา สุวัธนวิช

ปริญญาพนธ์ฉบับนี้เป็นการศึกษาวิเคราะห์เรื่องผู้ชนะสิบทิศโดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาบทบาทความสัมพันธ์ในเชิงความรักระหว่างจะเด็ดกับตัวละครหญิง ผลการศึกษาพบว่า จะเด็ดและตัวละครฝ่ายหญิงที่มีความสัมพันธ์เชิงความรักกับจะเด็ดมีบุคลิกลักษณะทางด้านรูปร่างงาม ส่วนบุคลิกลักษณะนิสัย จะเด็ดเป็นตัวละครที่มีคุณธรรม มีเสน่ห์ต่อเพศตรงข้ามและเจ้าชู้ ความเจ้าชู้ของจะเด็ดทำให้เกิดความขัดแย้งต่าง ๆ ในเรื่อง แต่ความเจ้าชู้นี้ก็ยิ่งประโยชน์ให้แก่จะเด็ดและบ้านเมืองของจะเด็ด บุคลิกลักษณะนิสัยของตัวละครหญิงพบว่าตัวละครหญิงส่วนใหญ่มีคุณธรรม โดยเฉพาะความเสียสละและอดทนเป็นกุลสตรีและมีความรักที่มั่นคงต่อจะเด็ด มีตัวละครหญิงบางตัวที่มีลักษณะนิสัยบางอย่างไม่ดีอยู่บ้าง แต่ถ้าได้อ่านก็สามารถปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของตนเองให้ดีขึ้นได้

ส่วนในความสัมพันธ์ระหว่างจะเด็ดกับตัวละครฝ่ายหญิง ผู้วิจัยพบว่าจะมีจุดเริ่มต้นแห่งความผูกพันตั้งแต่เริ่มรู้จัก มีสถานการณ์ต่าง ๆ ที่ทำให้ความสัมพันธ์มีพัฒนาการ ส่วนความสัมพันธ์ที่มีอุปสรรคนั้นในที่สุดปัญหาต่าง ๆ ก็สามารถคลี่คลายลงได้ด้วยดี

ในด้านความสัมพันธ์ระหว่างจะเด็ดกับกลุ่มตัวละครหญิงที่มีผลกระทบต่อกัน แบ่งได้เป็นสองกลุ่ม คือ กลุ่มตัวละครหญิงที่เกี่ยวข้องกับทะเลแม่จันทรา มีความสัมพันธ์ที่เป็นมิตรและช่วยเหลือกัน อีกกลุ่มหนึ่งคือ กลุ่มตัวละครหญิงที่เกี่ยวข้องกับทะเลแม่กุสุมา มีทั้งความสัมพันธ์ในส่วนที่เป็นมิตรและขัดแย้ง ตัวละครหญิงที่มีพฤติกรรมเป็นอริกันที่สุดในที่สุดก็สามารถปรับตัวและประนีประนอมกันได้เพราะเห็นแก่ความสุขของจะเด็ดเป็นสำคัญ

**'JADET' AND THE FEMALE CHARACTERS IN PHUCHANASIPTHIT**

**AN ABSTRACT**

**BY**

**YINGPRASERT PAISANPISUTTISIN**

**Presented in partial fulfillment of the requirements  
for the Master of Arts degree in Thai  
at Srinakarinwirot University**

**April 2004**

**Yingprasert Paisanpisuttisin. (2004). '*Jadet and the Female Characters in Phuchanasipthit*. . Master thesis, M. A. (Thai) Bangkok : Graduate School, Srinakarinwirot University. Advisor Committee : Assoc. Prof. Dr. Amporn Sookkasem, Porntada Suvattanavanich.**

This thesis is an analytical study of *Phuchanasipthit* in terms of the romantic relationship between Jadet and the female characters. The study found that Jadet and the female characters with whom he has a romantic relationship with are all portrayed as physically attractive. In terms of personality, Jadet is portrayed as a virtuous man, charming to the opposite sex and very amorous. This amorous nature of Jadet leads to several of the conflicts in the story yet also proves beneficial towards himself and his country. The female characters are mostly found to be virtuous especially in being selfless and tolerant, models of female pulchritude they all remain constant in their love for Jadet. Some of the female characters may display certain negative characteristics yet usually come to a realization to improve such traits.

As for the relationship between Jadet and the female characters it is found that romance usually develops from the time the characters meet with certain circumstances contributing to their development. Obstacles in these relationships are usually resolved.

The relationship between Jadet and the female characters which have an impact on each other may be divided into two groups. The first are female characters related to Talamae Chantra where there exists a cordial and congenial relationship. Another group are female characters related to Talamae Kusuma where there exists a congenial as well as conflicting relationship. Female characters who are hostile to each other are usually able to adapt to each other and compromise their differences as their main concern is the happiness of Jadet.

ปริญญานิพนธ์  
เรื่อง

จะเด็ดและตัวละครหญิงในผู้ชนะสิบทิศ

ของ  
นางสาวหญิงประเสริฐ ไพศาลพิสุทธิสิน

ได้รับอนุมัติจากบัณฑิตวิทยาลัยให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร  
ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย  
ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

..... คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย  
(รองศาสตราจารย์ ดร.นภาพร หะวานนท์)  
วันที่ เดือน เมษายน พ.ศ. 2547

คณะกรรมการสอบปริญญานิพนธ์

..... ประธาน  
(รองศาสตราจารย์ ดร.อัมพร สุขเกษม)

..... กรรมการ  
(อาจารย์พรธาดา สุวัธนวิช)

..... กรรมการที่แต่งตั้งเพิ่มเติม  
(อาจารย์วิรุพหิรัตน์ ไฉนจัน)

..... กรรมการที่แต่งตั้งเพิ่มเติม  
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์วิมลศิริ ร่วมสุข)

## ประกาศคุณูปการ

ปริญญานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จและลุล่วงไปด้วยดีก็ด้วยความกรุณาช่วยเหลือ เอาใจใส่ สละเวลาอันมีค่ามาเป็นผู้ให้ความรู้ ให้คำแนะนำ ตลอดจนมุ่งมั่นที่จะตรวจแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ อีกทั้งยังคอยให้กำลังใจผู้วิจัยอย่างดีเสมอมาจาก รศ.ดร.อัมพร สุขเกษม ประธานควบคุมปริญญานิพนธ์ และ อาจารย์พรธาดา สุวัธนวิช กรรมการควบคุมปริญญานิพนธ์ ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณด้วยความซาบซึ้งเป็นอย่างยิ่ง

ขอกราบขอบพระคุณอาจารย์วิรุฬห์รัตน์ ไฉนรุ่งน และ ผศ. วิมลศิริ ร่วมสุข ที่ได้ให้ความอนุเคราะห์ทำหน้าที่เป็นกรรมการสอบปากเปล่า และกรุณาตรวจแก้ไขชี้แนะให้ความรู้ ความคิดต่าง ๆ ซึ่งผู้วิจัยสามารถนำมาใช้ประโยชน์ในการทำปริญญานิพนธ์จนเสร็จสมบูรณ์

ขอขอบพระคุณคุณแม่มะลิ ไพศาลพิสุทธิสิน และ คุณน้ำสมบัติ คุณน้ำเล็ก เกษนิล ที่ให้ความอุปการะและเป็นที่กำลังใจให้ความช่วยเหลือแก่ผู้วิจัยเสมอมา

ขอบคุณเพื่อนๆ พี่ ๆ น้องๆ ของผู้วิจัยที่ได้ให้กำลังใจและความช่วยเหลือทั้งในส่วนการจัดพิมพ์และเรียบเรียงต้นฉบับกระทั่งปริญญานิพนธ์สำเร็จเป็นรูปเล่มอย่างสมบูรณ์

ประโยชน์และคุณค่าอันพึงมีจากปริญญานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยขออุทิศแด่ดวงวิญญาณของคุณโชติ แพร่พันธุ์ ผู้ประพันธ์วรรณกรรมเรื่องนี้ และมอบเพื่อการวาดวงวิญญาณของคุณยายฮั่น แซ่โจ้ว ผู้ที่คอยให้กำลังใจ ให้ความอุปการะผู้วิจัยตลอดมาจนวาระสุดท้ายของชีวิตของท่าน

ท้ายที่สุดคนที่มีความรักทุกคนที่เสียสละ อดทนและรอคอยได้สมหวังในรัก และมีความสุขในชีวิตรักตลอดไป

หญิงประเสริฐ ไพศาลพิสุทธิสิน



## สารบัญ

บทที่

หน้า

|   |                                            |     |
|---|--------------------------------------------|-----|
| 1 | บทนำ.....                                  |     |
|   | ภูมิหลัง.....                              | 1   |
|   | ความมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า.....        | 2   |
|   | ความสำคัญของการศึกษาค้นคว้า.....           | 2   |
|   | ขอบเขตของการศึกษาค้นคว้า.....              | 2   |
|   | วิธีดำเนินการศึกษาค้นคว้า.....             | 2   |
|   | เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาค้นคว้า..... | 3   |
| 2 | วิเคราะห์ตัวละครผู้ชนะสิบทิศ.....          | 9   |
|   | จะได้ด.....                                | 11  |
|   | ทะเลแม่จันทรา.....                         | 83  |
|   | ทะเลแม่กุสุมา.....                         | 94  |
|   | ตองสา.....                                 | 105 |
|   | อเทตยา.....                                | 121 |
|   | ทะเลแม่มีนปู.....                          | 130 |
|   | เซงสบ.....                                 | 135 |
|   | นันทะวดี.....                              | 141 |
|   | กันทิมา.....                               | 148 |
|   | ปอละเตียง.....                             | 154 |
|   | โซอัว.....                                 | 157 |
|   | ทะเลเจ้ามูขಾಯ.....                         | 165 |
|   | สรุปบุคลิกลักษณะนิสัยของตัวละคร.....       | 167 |

## สารบัญ (ต่อ)

| บทที่                                                                                   | หน้า       |
|-----------------------------------------------------------------------------------------|------------|
| <b>3 วิเคราะห์ความสัมพันธ์ในเชิงความร้ระหว่างตัวละครเอก<br/>ของเรื่องกับตัวละครหญิง</b> | <b>182</b> |
| วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างจะเต็ดกับตัวละครหญิงแต่ละตัว.....                           | 186        |
| จะเต็ดกับตะละแม่จันทรา.....                                                             | 186        |
| จุดเริ่มต้นของความผูกพัน.....                                                           | 186        |
| ความสัมพันธ์ที่มีแรงผลักดันพฤติกรรม.....                                                | 187        |
| อุปสรรคและพัฒนาการในด้านความสัมพันธ์.....                                               | 202        |
| จะเต็ดกับตะละแม่กุสุมา.....                                                             | 207        |
| จุดเริ่มต้นของความผูกพัน.....                                                           | 207        |
| ความสัมพันธ์ที่มีแรงผลักดันพฤติกรรม.....                                                | 211        |
| อุปสรรคและพัฒนาการในด้านความสัมพันธ์.....                                               | 235        |
| จะเต็ดกับตองสา.....                                                                     | 244        |
| จุดเริ่มต้นของความผูกพัน.....                                                           | 244        |
| ความสัมพันธ์ที่มีแรงผลักดันพฤติกรรม.....                                                | 245        |
| อุปสรรคและพัฒนาการในด้านความสัมพันธ์.....                                               | 253        |
| จะเต็ดกับบอเทตยา.....                                                                   | 255        |
| จุดเริ่มต้นของความผูกพัน.....                                                           | 255        |
| ความสัมพันธ์ที่มีแรงผลักดันพฤติกรรม.....                                                | 256        |
| อุปสรรคและพัฒนาการในด้านความสัมพันธ์.....                                               | 262        |
| จะเต็ดกับตะละแม่มินบู.....                                                              | 265        |
| จุดเริ่มต้นของความผูกพัน.....                                                           | 265        |
| ความสัมพันธ์ที่มีแรงผลักดันพฤติกรรม.....                                                | 268        |
| อุปสรรคและพัฒนาการในด้านความสัมพันธ์.....                                               | 270        |
| จะเต็ดกับเซงสอพู.....                                                                   | 272        |
| จุดเริ่มต้นของความผูกพัน.....                                                           | 272        |
| ความสัมพันธ์ที่มีแรงผลักดันพฤติกรรม.....                                                | 273        |
| อุปสรรคและพัฒนาการในด้านความสัมพันธ์.....                                               | 278        |

## สารบัญ (ต่อ)

| บทที่                                                                            | หน้า |
|----------------------------------------------------------------------------------|------|
| <b>3 (ต่อ)</b>                                                                   |      |
| จะเด็ดกับนันทะวดี.....                                                           | 281  |
| จุดเริ่มต้นของความผูกพัน.....                                                    | 281  |
| ความสัมพันธ์ที่มีแรงผลักดันพฤติกรรม.....                                         | 286  |
| อุปสรรคและพัฒนาการในด้านความสัมพันธ์.....                                        | 291  |
| จะเด็ดกับกันทิมา.....                                                            | 294  |
| จุดเริ่มต้นของความผูกพัน.....                                                    | 294  |
| ความสัมพันธ์ที่มีแรงผลักดันพฤติกรรม.....                                         | 296  |
| อุปสรรคและพัฒนาการในด้านความสัมพันธ์.....                                        | 308  |
| จะเด็ดกับปอละเตียง.....                                                          | 311  |
| จุดเริ่มต้นของความผูกพัน.....                                                    | 311  |
| ความสัมพันธ์ที่มีแรงผลักดันพฤติกรรม.....                                         | 312  |
| อุปสรรคและพัฒนาการในด้านความสัมพันธ์.....                                        | 317  |
| จะเด็ดกับไซอ้าว.....                                                             | 318  |
| จุดเริ่มต้นของความผูกพัน.....                                                    | 318  |
| ความสัมพันธ์ที่มีแรงผลักดันพฤติกรรม.....                                         | 321  |
| อุปสรรคและพัฒนาการในด้านความสัมพันธ์.....                                        | 325  |
| จะเด็ดกับตะละเจ้ามุขาย.....                                                      | 328  |
| จุดเริ่มต้นของความผูกพัน.....                                                    | 328  |
| ความสัมพันธ์ที่มีแรงผลักดันพฤติกรรม.....                                         | 329  |
| อุปสรรคและพัฒนาการในด้านความสัมพันธ์.....                                        | 334  |
| วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างจะเด็ดกับกลุ่มตัวละครหญิงที่มี<br>ผลกระทบต่อกัน..... | 335  |

## สารบัญ (ต่อ)

| บทที่                               | หน้า |
|-------------------------------------|------|
| 4 สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ..... | 351  |
| บรรณานุกรม.....                     | 363  |
| ประวัติย่อผู้วิจัย.....             | 365  |

## บทที่ 1

### บทนำ

#### ภูมิหลัง

มนุษย์ทุกคนเกิดมาไม่ว่าชายหรือหญิงย่อมมีความรักด้วยกันทั้งนั้น ไม่มีใครปฏิเสธได้ว่าตนเองไม่มีความรัก ความรักนั้นย่อมมีอำนาจเหนือจิตใจ เมื่อเกิดขึ้นกับผู้ใดแล้วมักทำให้ผู้มีความรักมีทั้งสุขและทุกข์ มีโลภ มีโกรธ มีหลง และสามารถทำได้ทุกสิ่งทุกอย่าง บางคนถึงกับทุ่มเททั้งกายและหัวใจ เสียสละทุกอย่างแม้ชีวิตเพื่อความรัก

วรรณคดีเป็นการบันทึกเรื่องราวของมนุษยชาติและความยิ่งใหญ่ทางอารมณ์ของมนุษย์ก็หนีไม่พ้นเรื่องความรักที่ส่งผลสะท้อนอารมณ์สูงสุดแก่มนุษย์ทุกผู้ทุกนาม ตั้งแต่สมัยอยุธยา วรรณคดีประเภทบันเทิงคดีก็นำเสนอความรักเป็นแก่นของเรื่อง ในยุคปัจจุบันนวนิยายก็เป็นวรรณกรรมร่วมสมัยที่มีรูปแบบการเขียนเอื้อต่อการนำเสนอภาพจำลองอารมณ์ความรู้สึกในด้านต่าง ๆ ของมนุษย์ โดยเฉพาะในแง่มุมของความรัก ดังที่ นิธิ เอียวศรีวงศ์ (2526 : 18) ได้กล่าวไว้ว่า “ความรักเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้เรื่องดำเนินไป ทำให้ตัวละครประกอบพฤติกรรมและก่ออารมณ์ของนวนิยายเป็นเรื่องนั้น และการพูดเช่นนี้คงใช้ได้กับนวนิยายจำนวนมากต่อมา”

ผู้ชนะสิบทิศเป็นนวนิยายเรื่องหนึ่งซึ่งเป็นที่รู้จักกันดีเพราะมีเนื้อเรื่องเกี่ยวกับความรักอันยิ่งใหญ่ จะเด็ดซึ่งเป็นตัวละครเอกที่มีความสำคัญและมีบทบาทมากที่สุดในเรื่องนี้ นอกจากจะเป็นนักรบที่เก่งกล้าแล้วยังเป็นนักรักที่มีผู้หญิงเป็นคู่ครองถึงหกคนและสามารถสร้างความผูกพันอย่างลึกซึ้งแก่หญิงสาวอีกหลายคน บุคลิกลักษณะนิสัยของจะเด็ดเป็นผู้ที่รักใคร่รักจริง เปิดเผยสุจริตใจ กล้าสู้ความจริง ให้เกียรติสตรี สุภาพอ่อนโยน จากคุณสมบัติเหล่านี้เองจึงทำให้จะเด็ดเป็นนักรักที่มีเสน่ห์และเป็นที่พึงพอใจของหญิงสาวเกือบทุกคนที่ได้มีโอกาสใกล้ชิดและผูกพันกับจะเด็ด

ลักษณะทางบุคลิกภาพของจะเด็ดในด้านต่าง ๆ ได้ก่อให้เกิดสัมพันธภาพระหว่างจะเด็ดกับตัวละครหญิง ประการแรก จะเด็ดเกิดความรักและความผูกพันกับตัวละครหญิงในรูปแบบที่หลากหลายและไม่ซ้ำแบบกัน เช่น จะเด็ดรักตะละแม่จันทร์หาเหมือนมารดา รักตะละแม่กุสุมาตั้งคู่ชีวิต รักอเทตยา เชงสบุและตองสาเหมือนน้อง รักตะละแม่มีนบุเพราะสงสารที่ทุกข์โศกอันเนื่องจากต้องสูญเสียพระสวามีจึงเห็นใจที่ขาดที่พึ่งพา ประการที่สอง ทำให้ตัวละครหญิงเกิดความรู้สึกประทับใจในพฤติกรรมเฉพาะตัวของจะเด็ด และความมีเสน่ห์ของจะเด็ดจนก่อให้เกิดความรักที่มั่นคงภายในจิตใจของผู้หญิงทุกคน จนทำให้จะเด็ดนักรบแห่งตองอูชนะใจหญิงทุกคนที่ผ่านมาในชีวิต ดังนั้นผู้วิจัยจึงเห็นว่าน่าจะศึกษาบทบาท

ความสัมพันธ์ในรูปแบบต่าง ๆ ระหว่างจะติดกับตัวละครหญิงเหล่านั้น โดยจะศึกษาและวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของจะติดกับตัวละครหญิงที่มีความผูกพันกับจะติด ทั้งนี้พิจารณาจากภูมิหลัง ลักษณะนิสัยและพฤติกรรมของจะติดและตัวละครหญิง อันจะทำให้เข้าใจถึงความสัมพันธ์ในเชิงความรักระหว่างชายกับหญิงที่ปรากฏในนวนิยายได้ดียิ่งขึ้น

### ความมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า

เพื่อศึกษาบทบาทความสัมพันธ์ระหว่างจะติดกับตัวละครหญิง

### ความสำคัญของการศึกษาค้นคว้า

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้จะทำให้เข้าใจความสัมพันธ์ในเชิงความรักระหว่างชายกับหญิงที่ปรากฏในนวนิยายเรื่องผู้ชนะสิบทิศ

### ขอบเขตของการศึกษาค้นคว้า

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ผู้วิจัยศึกษาความสัมพันธ์ในเชิงความรักฉันชู้สาวระหว่างตัวเอกของเรื่อง คือ จะติดกับตัวละครหญิง 11 ตัว ได้แก่ ตะละแม่จันทร์รา ตะละแม่กุสุมา อเทตยา ทองสา เสงสอบุ ตะละแม่มินบุ นันทะวดี กันทิมา ปอละเตียง โซอัว ตะละเจ้ามูขอยาย

### นิยามศัพท์เฉพาะ

ตัวละครหญิง หมายถึง ตัวละครหญิงที่มีความสัมพันธ์ในเชิงความรักฉันชู้สาวกับตัวละครเอกของเรื่อง

### วิธีดำเนินการศึกษาค้นคว้า

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้เป็นการวิจัยเอกสาร โดยดำเนินการศึกษาค้นคว้าตามลำดับขั้น ดังนี้

1. ศึกษาเอกสารและทฤษฎีต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับความรักและตัวละคร เพื่อนำมาใช้เป็นแนวทางในการศึกษา

2. วิเคราะห์ตัวละครในนวนิยายเรื่องผู้ชนะสิบทิศ 12 ตัว คือ จะเด็ด ตะละแม่จันทรา ตะละแม่กุสุมา อเทตยา ทองสา แซงสบู่ ตะละแม่มีนบุ นันทะวดี กันทิมา ปอละเตียง โซอัว ตะละเจ้ามูขอย โดยพิจารณาจาก

2.1 ภูมิหลัง

2.2 ลักษณะนิสัยและพฤติกรรม ฯลฯ

3. วิเคราะห์ความสัมพันธ์ในเชิงความรักระหว่างตัวละครของเรื่อง คือ จะเด็ดกับตัวละครหญิง 11 ตัว ได้แก่ ตะละแม่จันทรา ตะละแม่กุสุมา อเทตยา ทองสา แซงสบู่ ตะละแม่มีนบุ นันทะวดี กันทิมา ปอละเตียง โซอัว ตะละเจ้ามูขอย โดยพิจารณาจาก

3.1 วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างจะเด็ดกับตัวละครหญิงแต่ละตัว

3.2 วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างจะเด็ดกับกลุ่มตัวละครหญิงที่มีผลกระทบต่อกัน

4. รายงานผลการศึกษาค้นคว้าแบบพรรณนาวิเคราะห์

## เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาค้นคว้า

การศึกษาวิเคราะห์ตัวละครในนวนิยายเรื่องผู้ชนะสิบทิศของยาขอบ ผู้วิจัยศึกษาค้นคว้าจากเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1. งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับนวนิยายเรื่องผู้ชนะสิบทิศ
2. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับทฤษฎีความรัก
3. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์ตัวละคร

### 1. งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับนวนิยายเรื่องผู้ชนะสิบทิศ

นวนิยายเรื่องผู้ชนะสิบทิศได้รับความนิยมและความสนใจอย่างกว้างขวางหลายด้าน โดยมีผู้ศึกษาไว้ดังนี้

มัทนา นาตะบุตร (2523) ศึกษาเรื่อง ศิลปะการแต่งผู้ชนะสิบทิศของยาขอบ ในด้านท่วงทำนองแต่งและกลวิธีเสนอเรื่อง และศึกษาชีวประวัติของยาขอบในส่วนที่สัมพันธ์กับการประพันธ์ของผู้ชนะสิบทิศ ผลการศึกษาปรากฏว่า การศึกษาศิลปะการแต่งผู้ชนะสิบทิศ ผู้วิจัยได้ศึกษาท่วงทำนองแต่งด้านภาษาของยาขอบอันเกี่ยวกับการใช้คำ การใช้ประโยค การใช้โวหารและการบรรยายความ พบว่ายาขอบเป็นนักประพันธ์ที่มีความประณีตในการใช้ภาษาอย่างดียิ่ง และท่วงทำนองแต่งด้านภาษาอันเป็นลักษณะเฉพาะตัวของยาขอบนี้เป็นคุณค่าสำคัญของเรื่องผู้ชนะสิบทิศด้วย และยังมีท่วงทำนองแต่งที่แสดงปรัชญาและแนวนิยมทางศิลปะการแต่งแบบโรแมนติก ซึ่งสอดคล้องกันเป็นอย่างดีทั้งในด้านความรักและการดำเนินชีวิต ซึ่งยาขอบแสดงความเชื่อมั่นว่าบุคคลควรมีสิทธิเลือกดำเนินชีวิตของเขาตามที่เขา

เห็นว่าถูกต้องและดีงาม ส่วนในด้านกลวิธีในการนำเสนอเรื่อง ยາขอบใช้กลวิธีหลายวิธีโดยดำเนินเรื่องในตอนต้นไปอย่างราบเรียบแล้วจึงค่อยพัฒนาเรื่องให้ทวีความเข้มข้นและเร้าใจผู้อ่านด้วยกลวิธีหลากหลาย เช่น การสร้างปัญหา การเล่าย้อนหลัง การสร้างความสนใจใคร่รู้ ส่วนตัวละคร ยาขอบเสนอลักษณะนิสัยของตัวละครโดยผู้แต่งบรรยายเอง โดยอาศัยบทสนทนาของตัวละครและโดยอาศัยพฤติกรรมของตัวละคร ในเรื่องบทสนทนาของยาขอบใช้บทสนทนาที่คมคายแฝงคติและให้ข้อคิด ใช้บทสนทนาที่มีลักษณะชักนำหรือจูงใจให้ผู้อ่านและผู้ฟังมีความเห็นคล้อยตาม ส่วนในด้านฉาก ยาขอบใช้ฉากสามลักษณะคือ ใช้ฉากตามลำดับปฏิทิน ใช้ฉากย้อนหลัง และใช้ฉากหลายสถานที่บรรยายสลับไปมา ยาขอบได้ใช้กลวิธีอันหลากหลายทำให้ผู้ชนะสิบทิศมีความสมจริงตามลักษณะนวนิยายอิงประวัติศาสตร์และให้ความบันเทิงใจแก่ผู้อ่าน โดยอาศัยศิลปะของการแต่งเป็นสำคัญ ในด้านชีวประวัติของยาขอบในส่วนที่สัมพันธ์กับการประพันธ์ บางส่วนมีผลสืบเนื่องมาจากประสบการณ์ในชีวิตบุคลิกภาพ และอุปนิสัยของยาขอบเอง นอกจากนี้ยังมีบุคคลใกล้เคียงชื่อยาขอบหลายคนที่มีอิทธิพลและมีบทบาทสัมพันธ์กับการประพันธ์ ผู้ชนะสิบทิศอีกด้วย

สมรรัตน์ พันธุ์เจริญ (2533) ศึกษาเรื่อง วาทศิลป์ของยาขอบที่ปรากฏในนวนิยายเรื่องผู้ชนะสิบทิศ พบว่านวนิยายเรื่องนี้ยาขอบมีความสามารถในการใช้วาทศิลป์ในการพูดเป็นอย่างดี บทสนทนาที่ยาขอบสร้างขึ้นมีลักษณะสอดคล้องกับเกณฑ์ทางวาทศิลป์ทุกประการ บทสนทนาทุกบทจะกำหนดจุดมุ่งหมายเฉพาะไว้อย่างชัดเจน มีการวิเคราะห์ผู้ฟังและสถานการณ์แวดล้อม ซึ่งจะสอดคล้องกับการบรรยายถึงลักษณะท่าที อารมณ์ อากัปกิริยา และความรู้สึกนึกคิดของตัวละครในบทสนทนาแต่ละบท ยาขอบใช้วิธีการต่าง ๆ ในเชิงวาทศิลป์มาผสมผสานกัน คือ การใช้ตรรกวิทยา การใช้จิตวิทยาเพื่อการจูงใจ และการใช้ภาษาได้เป็นอย่างดี สามารถใช้ถ้อยคำสำนวนโวหารภาพพจน์มาประกอบในบทสนทนาได้อย่างมีประสิทธิภาพ รวมทั้งการใช้ลีลาการสนทนาแบบต่าง ๆ มาประสานกันได้อย่างกลมกลืนทำให้การสนทนาบังเกิดประสิทธิภาพบรรลุจุดมุ่งหมายตามที่กำหนดไว้ ด้วยความสามารถเชิงวาทศิลป์ของยาขอบที่ปรากฏในนวนิยายเรื่องผู้ชนะสิบทิศทำให้วรรณกรรมเรื่องนี้มีคุณค่าสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ส่วนความสนุกสนานของเรื่องเป็นผลสืบเนื่องมาจากพฤติกรรมของตัวละครที่มีความขัดแย้งกันดังที่ ชนกานันต์ ศิลปรัตน์ (2540) ศึกษาเรื่อง วิเคราะห์ความขัดแย้งและการคลายปมขัดแย้งในนวนิยายเรื่องผู้ชนะสิบทิศ พบว่า ยาขอบใช้กลวิธีการสร้างความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ มนุษย์กับสิ่งแวดล้อม และความขัดแย้งกับตัวเองให้ปรากฏในเรื่องความขัดแย้งที่ใช้มากที่สุดก็คือความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ ในการสร้างนวนิยายเรื่องผู้ชนะสิบทิศ ยาขอบใช้วิธีการสร้างความขัดแย้งให้ต่อเนื่องกันเป็นเรื่องราว โดยความขัดแย้งหนึ่งจะเป็นพื้นฐานของความขัดแย้งหนึ่งต่อไป หรือไม่เช่นนั้นผู้ประพันธ์ก็จะสร้างให้มีความ



ขัดแย้งย่อย ๆ ซ่อนอยู่ในปมขัดแย้งใหญ่ ในส่วนของการคลี่คลายปมปัญหาที่เป็นความขัดแย้ง หากเป็นความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ ยາขอบใช้บุคคลที่สามเพื่อคลายปัญหาโดยเลือกตัวละครที่มากลี่ยคลายได้อย่างเหมาะสม ทั้งในด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลที่เกี่ยวข้องหรือความสัมพันธ์ในเหตุการณ์ หากเป็นความขัดแย้งกับตนเอง ผู้ประพันธ์ดำเนินเรื่องให้ตัวละครมีความเข้าใจสถานการณ์ด้วยเหตุผลอย่างใดอย่างหนึ่งจนยอมรับและตัดสินใจเลือกทางปฏิบัติ ส่วนความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมโดยมากยาขอบให้ตัวละครใช้ความสามารถสติปัญญาและอุปบายต่าง ๆ ในการคลี่คลายความขัดแย้งได้อย่างแนบเนียนสมเหตุสมผล

จากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับนวนิยายเรื่องผู้ชนะสิบทิศ ได้แสดงให้เห็นคุณค่าของนวนิยายเรื่องนี้ในด้านศิลปะการแต่ง ท่วงทำนอง กลวิธีการนำเสนอเรื่อง และชีวประวัติของยาขอบในส่วนที่มีความสัมพันธ์กับการประพันธ์ผู้ชนะสิบทิศ อีกทั้งวาทศิลป์ที่ปรากฏในเรื่องนี้มีสำนวนภาษาไพเราะลึกซึ้งคมคาย นอกจากนี้ผู้อ่านยังได้รับความเพลิดเพลินในการติดตามพฤติกรรมของตัวละคร ที่เกิดจากการผูกเรื่องด้วยความขัดแย้งและการคลายปมขัดแย้ง ตัวละครในเรื่องผู้ชนะสิบที่ยาขอบสร้างขึ้นมานี้ล้วนแต่สะท้อนชีวิตมนุษย์ในด้านความรักของชายหญิงไว้หลายลักษณะ ทำให้ผู้อ่านเข้าใจถึงอุปนิสัยและความต้องการความรักในแง่มุมต่าง ๆ ของตัวละครได้อย่างชัดเจนอีกด้วย

## 2. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับทฤษฎีความรัก

ความรัก คือ ความผูกพันหรือความดึงดูดทางอารมณ์อย่างลึกซึ้ง เป็นความรู้สึกของบุคคลหนึ่งต่ออีกคนหนึ่ง เมื่ออยู่ใกล้บุคคลที่เรารักเราจะมีความสุขและปลื้มปิติยินดี รักเป็นสิ่งที่มีความสำคัญที่สุด ชีวิตจักไร้ความหมายหากปราศจากความรัก

กิติกร มีทรัพย์ (2528) ได้แสดงความเห็นว่า ความรักของคนเราประกอบขึ้นด้วยส่วน 3 ประการ คือ อารมณ์ ความคิด และการกระทำที่แสดงออกให้ปรากฏเป็นพฤติกรรม สามส่วนนี้จะต้องประสานกลมกลืนกันเป็นอันดี โดยกระบวนการเรียนรู้ที่ถูกกำหนดด้วยเงื่อนไขของสิ่งแวดล้อม (คนที่เราจะรัก) และคุณค่าต่าง ๆ ในสังคม วัฒนธรรม ในเบื้องต้นคนจะถูกครอบงำด้วยอารมณ์ (Emotion) และต่อมาจะมีความคิดใคร่ครวญพิจารณา (Generalization) และการรู้จักแยกแยะหาความแตกต่าง (Discrimination) ซึ่งความสามารถสองสิ่งนี้จะช่วยให้คนเรามีความคิดในการกำหนดคุณค่าของ “ความรัก” จากนั้นจึงแสดงออกให้สอดคล้องกับคุณค่าเหล่านั้น

โสรัจ โพร้แก้ว (2528 : 87 – 96) มีความเห็นว่า ความรักโดยแท้จริงนั้นเป็นสภาพแห่งจิตใจ ซึ่งมีความเป็นอิสระและเกี่ยวข้องกับสรรพสิ่งในแนวทางสร้างสรรค์ ตั้งอยู่บนรากฐานของความเป็นอิสระซึ่งกันและกัน แต่เมื่อมนุษย์เกิดความรู้สึกอยากเป็นเจ้าของ ความ

เป็นเจ้าของนั้น คือ ความปรารถนาอันคับแคบที่อยากจะบงการให้ทุกอย่างเป็นไปตามความต้องการของตนเอง ก่อให้เกิดความรู้สึกกลางแกลง ควบคุม บงการ และต้องการตอบสนองอย่างไม่มีที่สิ้นสุด ความเป็นเจ้าของจึงเกิดจากความยึดถือตนเองเป็นศูนย์กลาง (self – centeredness) และมนุษย์มักจะหลงเรียกว่า ความรัก

สายฤดี วรกิจโกศาทร (2532 : 12 – 15) แสดงทัศนะในเรื่องความรักว่า ความรัก คือ ความรู้สึกประทับใจ และให้การยอมรับในคุณค่าของบุคคลหรือสิ่งหนึ่งสิ่งใด การมองเห็นคุณค่านั้นขึ้นอยู่กับความสามารถในการรับรู้ของบุคคลผู้ค้นหา เมื่อได้พบก็ประทับใจ ซึ่งมีองค์ประกอบหลายประการที่จะทำให้ยอมรับและประทับใจ เช่น ประสบการณ์ บุคคล เวลา สถานการณ์ และอื่น ๆ อีก

ศรีเรือน แก้วกังวาล (2533) กล่าวถึงความรักในเชิงจิตวิทยาว่ามีหลายประเภท ที่สำคัญ คือ ความรักตนเอง และความรักผู้อื่น ซึ่งได้แก่ พ่อ แม่ พี่ น้อง เพื่อน ความรักฉันชายหนุ่มหญิงสาว และความรักลูก ซึ่งความรักทุกประเภทมีอิทธิพลต่อกันและกัน และมีผลต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์มีพลังผลักดันให้มนุษย์ประกอบกิจกรรมเกือบทุกอย่าง

ไชย ณ พล (2539) กล่าวว่า ความรัก คือ ความชื่นชมยินดีอย่างยิ่งจนบังเกิดความปรารถนาขึ้น แต่ความปรารถนานั้นมีอยู่สองทิศทาง คือ ปรารถนาที่จะได้กับปรารถนาที่จะให้ เมื่อบุคคลรักบางสิ่งบางอย่างเขาอาจจะมี ความปรารถนาอย่างใดอย่างหนึ่งหรือสามอย่าง ดังนี้

1. รักที่ปรารถนาจะได้อย่างเดียว
2. รักที่ปรารถนาจะให้อย่างเดียว
3. รักที่ปรารถนาที่จะให้และต้องการได้

จากเอกสารเหล่านี้พอจะสรุปได้ว่า ความรัก หมายถึง ความรู้สึกประทับใจและให้การยอมรับในคุณค่าของบุคคลหรือสิ่งหนึ่งสิ่งใด ความรักโดยแท้จริงนั้นเป็นสภาพแห่งจิตใจซึ่งมีความเป็นอิสระและมีความเกี่ยวข้องกับสรรพสิ่งในแนวทางสร้างสรรค์ ความรักของคนเราประกอบขึ้นด้วยสามส่วน คือ อารมณ์ ความคิด และการกระทำที่แสดงออกให้ปรากฏเป็นพฤติกรรมและต้องประสานกลมกลืนกันเป็นอันดี ความรักยังมีผลต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์มีพลังผลักดันให้มนุษย์ประกอบกิจกรรมเกือบทุกอย่าง สามารถเปลี่ยนแปลงชีวิตมนุษย์ได้ และช่วยให้มนุษย์ต่อสู้กับความยากลำบากทั้งมวล และยังช่วยให้มนุษย์ผูกพันกับชีวิตยิ่งขึ้น มีความหวังที่จะดำรงชีวิตอยู่ต่อไปอย่างมีความหมาย ดังนั้น ในการวิเคราะห์บทบาทความสัมพันธ์ระหว่างจะติดกับตัวละครหญิง ผู้วิจัยจะใช้ทฤษฎีต่าง ๆ เหล่านี้เป็นแนวทางในการศึกษา

### 3. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์ตัวละคร

ตัวละครเป็นองค์ประกอบหนึ่งที่สำคัญของนวนิยาย ทั้งนี้ นักเขียนทุกคนจะมีกลวิธีในการเสนอตัวละคร และการสร้างลักษณะนิสัยของตัวละครที่แตกต่างกันไป การศึกษางานเขียนของนักเขียนคนใดคนหนึ่งจำเป็นต้องศึกษาตัวละครด้วย เพราะตัวละครเป็นบุคคลที่ผู้ประพันธ์สมมติขึ้นมาเพื่อให้กระทำพฤติกรรมในเรื่อง ดังที่ พิศมัย ศรีอนุพันธ์. (2526 : 63) ให้ความหมายของตัวละครว่า ตัวละคร หมายถึง ผู้ประกอบพฤติกรรมตามเหตุการณ์ในเรื่อง หรือเป็นผู้ที่ได้รับผลของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นตามโครงเรื่อง ซึ่งตัวละครที่ดีต้องมีชีวิตจิตใจ สามารถแสดงบทบาท พูดคิด และมีปฏิกริยาเช่นเดียวกับคนจริงๆ สายทิพย์ นุกูลกิจ. (2534 : 207 – 208 ) ให้ความหมายไว้ว่า ตัวละครคือผู้ทำให้เกิดเหตุการณ์ในเรื่อง หรือเป็นผู้ที่แสดงพฤติกรรมในเรื่อง ตัวละครนับเป็นองค์ประกอบสำคัญส่วนหนึ่งของนวนิยาย เพราะถ้าไม่มีตัวละครแล้ว เรื่องราวต่าง ๆ ในนวนิยายก็ย่อมจะเกิดขึ้นไม่ได้

กุหลาบ มลลิกะมาส. (2529 : 111 – 112) ได้กล่าวถึงตัวละครไว้ว่า ตัวละครคือผู้ที่มีบทบาทในเรื่อง อาจเป็นคนหรือเทียบเท่าคนก็ได้ ในศิลปะการแต่งตัวละครในเรื่องมีความสัมพันธ์กับผู้แต่งอย่างยิ่ง คือ ผู้แต่งเป็น “ผู้สร้าง” ตัวละครในเรื่องขึ้นโดยกำหนดชื่อ รูปร่าง หน้าตา เพศวัย กำหนดนิสัยใจคอ บุคลิกภาพ และกำหนดบทบาท ตลอดจนโชคชะตาของตัวละครนั้น ๆ จึงเท่ากับว่าผู้แต่งทำให้ตัวละครมีชีวิต มีชีวิตอย่างแท้จริง การสร้างตัวละครให้มีชีวิตชีวา เป็นกลวิธียั่วให้ผู้อ่านสนใจตัวละคร ไม่ว่าจะเป็นความแปลกทางด้านการร่างกายจิตใจ หรือพฤติกรรม ดังนั้นในการสร้างตัวละคร ผู้แต่งมักจะคำนึงถึงลักษณะดังกล่าวนี้

ลักษณะนิสัยของตัวละครในนวนิยายเป็นส่วนสำคัญประการหนึ่งที่สร้างความสนใจในเรื่องให้กับคนอ่าน ดังที่ บุญเหลือ เทพยสุวรรณ. (2511 : 61) กล่าวว่า นวนิยายทั่วไปอาศัยนิสัยของตัวละครเป็นเนื้อหาสำคัญที่สุดอันดับหนึ่งของหนังสือ และความสนใจของผู้อ่านส่วนใหญ่ที่มีความนึกคิดพอสมควรก็มักจะขึ้นต่ออุปนิสัยของตัวละคร ถ้าลักษณะนิสัยไม่เหมาะสมกับผู้อ่าน หนังสือนั้นก็ไม่ได้ดึงดูดความเอาใจใส่ไปได้นาน ถึงจะได้รับความสนใจด้วยเหตุว่าเนื้อเรื่องดีหรือด้วยเหตุอื่น

วิภา กงกะนันท์. (2522 : 103) ให้ทัศนคติเกี่ยวกับการสร้างตัวละครไว้ว่า ผู้แต่งจะต้องสร้างตัวละครให้สมจริง คือจะต้องแลเห็นลักษณะและธรรมชาติของตัวละครว่ามีการเปลี่ยนแปลงทั้งทางร่างกาย อารมณ์ และปัญญา เมื่อเวลาและสิ่งแวดล้อมเปลี่ยนไป นอกจากนั้นตัวละครที่จะดูเป็นคนสมจริงก็ต่อเมื่อแสดงธรรมชาติของบุุคคล คือ เป็นที่อาศัยของกิเลส

การอ่านลักษณะนิสัยตัวละครอ่านยากกว่าการอ่านโครงเรื่อง ผู้เขียนอาจจะไม่ใช่วิธีบอกตรง ๆ แต่ผู้อ่านจะทราบได้จากการสังเกตสิ่งต่อไปนี้

1. รูปร่างลักษณะและความรู้สึกของตัวละคร
2. พฤติกรรมของตัวละครนั้น
3. ลักษณะการพูดจาและบทบาทของตัวละครนั้น
4. ตัวละครอื่น ๆ พูดหรือคิดเกี่ยวกับตัวละครนั้น

การแสดงลักษณะนิสัยของตัวละคร มีบทบาทสำคัญในการที่จะศึกษาวิเคราะห์ตัวละคร ดังที่กุหลาบ มัลลิกะมาส. (2523 : 112) ได้จัดแบ่งการแสดงลักษณะนิสัยของตัวละครเป็น 2 ประเภท ดังนี้

1.1 ตัวละครน้อยลักษณะ หมายถึง ตัวละครที่มีนิสัยเพียงอย่างเดียว ไม่แสดงนิสัยอย่างอื่นเลย และ เสาวนุช ภาวนิชย์ ได้อธิบายเพิ่มเติมว่า ตัวละครนี้มีลักษณะเป็นแบบตายตัว (Typed character) เป็นตัวละครที่มองเห็นบุคลิกได้เพียงด้านเดียว บางครั้งเรียกว่า ตัวละครชนิดแบน (Flat character) ตัวละครชนิดนี้ผู้เขียนสามารถเน้นลักษณะเด่นในบุคลิกของตัวละครได้ จึงเป็นตัวละครที่จำได้ไม่ยาก อีกลักษณะหนึ่งที่มักควบคู่กับลักษณะตามตัว คือ ความคงที่ (Static) ตัวละครชนิดนี้ไม่มีการพัฒนาลักษณะนิสัยใจคอและทัศนคติที่มีต่อสิ่งต่าง ๆ ในชีวิตไปตามเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เปลี่ยนแปลงไป (เสาวนุช ภาวนิชย์. 2533 : 16)

1.2 ตัวละครหลายลักษณะ หมายถึง ตัวละครที่ผู้แต่งสร้างให้มีลักษณะนิสัยหลายอย่าง อาจเป็นนิสัยที่ขัดแย้งกันเองในตัวบุคคลนั้นก็ได้ ซึ่งผู้อ่านอาจจะสังเกตได้จากพฤติกรรมของตัวละครนั้น เสาวนุช ภาวนิชย์ ได้อธิบายเพิ่มเติมว่า เป็นตัวละครประเภทที่มองได้รอบด้าน (Well - rounded character) เป็นตัวละครที่มีลักษณะเหมือนคนจริง ๆ มีทั้งส่วนดีและส่วนเสีย ตัวละครชนิดนี้มีแรงผลักดันทางใจ และเหตุผลในการกระทำ มีปฏิกิริยาตอบสนองต่อสิ่งแวดล้อมและอาจปรับตัวได้ เป็นตัวละครที่มีการพัฒนา (Develop) คือ มีการเปลี่ยนแปลงทั้งในด้าน ทัศนคติ จริยธรรม เป็นต้น (เสาวนุช ภาวนิชย์. 2533 : 16)

ดังนั้น ในการพิจารณาลักษณะของตัวละครสามารถพิจารณาได้ 2 ลักษณะ คือ

ก. ลักษณะทางกาย เป็นลักษณะของตัวละครที่เห็นได้ชัดเจน เช่น เพศ วัย รูปร่าง หน้าตา การแต่งกาย และฐานะทางสังคม (ภิญโญ กองทอง. 2528 : 257)

ข. ลักษณะทางพฤติกรรม เป็นการกระทำที่ตัวละครแสดงออกมาในเรื่องและการกระทำนั้นจะแตกต่างกันไป โดยตัวละครมีลักษณะทางพฤติกรรม ดังนี้ (สุริย์ ตั้งสมบูรณ์. 2536 : 105 – 117)

1. ตัวละครที่เป็นตัวของตัวเอง
2. ตัวละครที่ไม่เป็นตัวของตัวเอง
3. ตัวละครที่ยอมรับความจริง
4. ตัวละครที่ไม่ยอมรับความจริง

5. ตัวละครที่ชอบชมเชยผู้ที่ยกย่อง
6. ตัวละครที่รักศักดิ์ศรีของตน
7. ตัวละครที่ชอบใช้อารมณ์
8. ตัวละครที่โลเล
9. ตัวละครที่มีความโลภ

เจือ สตะเวทิน (2522 : 103) กล่าวถึงตัวละครว่า ตัวละครที่มีลักษณะสมจริงต้องแสดงบทบาท ต้องพูด ต้องคิด ต้องมีนิสัยและปฏิกิริยาเหมือนคนธรรมดาสามัญในชีวิตจริง

จากคำอธิบายของนักวิจารณ์วรรณกรรมในเอกสารดังกล่าว พอสรุปได้ว่า ตัวละครคือผู้มีบทบาทสำคัญที่ทำให้เกิดเรื่องขึ้น และทำให้เรื่องดำเนินไปจนจบ บรรลุจุดมุ่งหมายที่นักประพันธ์ตั้งไว้ ตัวละครที่ดีและมีลักษณะสมจริงนั้นจะมีชีวิตจิตใจ ความรู้สึกนึกคิด ความต้องการ และมีพฤติกรรมกระทำคล้ายกับบุคคลที่มีชีวิตจริง ดังนั้นในการวิเคราะห์ลักษณะตัวละครในด้านความสัมพันธ์ระหว่างจะติดกับตัวละครหญิงในนวนิยายเรื่องผู้ชนะสิบทิศของ ยายชอบ ผู้วิจัยจะชี้แนวทางในการศึกษาดังที่ได้กล่าวมาแล้ววิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่าง จะติดกับตัวละครหญิงในนวนิยายเรื่องผู้ชนะสิบทิศของยายชอบ โดยศึกษาลักษณะของตัวละครในด้านภูมิหลัง ลักษณะนิสัย และพฤติกรรมที่แสดงออก

## บทที่ 2

### วิเคราะห์ตัวละครในเรื่องผู้ชนะสิบทิศ

ตัวละคร (Characters) หมายถึงผู้ทำให้เกิดพฤติกรรมต่าง ๆ ตามเหตุการณ์ในเรื่อง หรือผู้ที่ได้รับผลจากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นตามโครงเรื่องที่ผู้ประพันธ์กำหนดขึ้น ตัวละครที่ถูกสร้างขึ้นมาจะมีบทบาทไม่เท่ากัน ตัวละครที่มีบทบาทสำคัญในการดำเนินชีวิตหรือเหตุการณ์ต่าง ๆ เกือบทุกตอนเรียกว่าตัวละครเอก ส่วนตัวละครที่มีบทบาทในฐานะตัวประกอบในการดำเนินเรื่องเท่านั้นเรียกว่าตัวประกอบ ตัวละครเป็นองค์ประกอบที่สำคัญอย่างหนึ่งในนวนิยาย การศึกษาตัวละครก็เช่นเดียวกับการศึกษาสรรพสิ่ง ต้องรู้ธรรมชาติ ชื่อ สกุล เพศ เชื้อชาติ บุคลิกภาพ ฐานะทางเศรษฐกิจ สังคม การศึกษา ความสัมพันธ์กับตัวละครตัวอื่น พฤติกรรม ตลอดจนสาเหตุของพฤติกรรมเหล่านั้น กล่าวโดยสรุปก็คือเราต้องศึกษาตัวละคร เช่นเดียวกับที่เราศึกษามนุษย์จริง (วิภา กงกะนันท. 2522 : 67) ตัวละครที่มีชีวิตมักจะมีพัฒนาการทางความรู้ ความคิด อารมณ์ไปตามประสบการณ์ สิ่งแวดล้อมและกาลเวลา (รื่นฤทัย สัจจพันธุ์. 2525 : 59) ตัวละครที่ดีจะต้องแสดงบทบาท พูด คิด มีปฏิริยา เช่นเดียวกับบุคคลจริง ๆ ลักษณะนิสัยของตัวละครนั้นผู้ประพันธ์จะนำมาจากชีวิตของคนจริง หรือสร้างจินตนาการขึ้นเองก็ได้ แต่ต้องมีลักษณะสมจริงมากที่สุด

การแสดงลักษณะนิสัยของตัวละครมีบทบาทสำคัญในการที่จะศึกษาวิเคราะห์ตัวละคร จึงได้มีผู้ให้ความสนใจศึกษาการวิเคราะห์ตัวละครซึ่ง เสาวนุช ภาวนิชย์ (2533 : 16 – 19) ได้อธิบายถึงการวิเคราะห์ตัวละคร มีองค์ประกอบที่สำคัญได้แก่

#### 1. ชนิดตัวละคร แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

1.1 ตัวละครที่มีลักษณะเป็นแบบตายตัว (Typed character) เป็นตัวละครที่มองเห็นบุคลิกได้เพียงด้านเดียว บางครั้งเรียกตัวละครชนิดแบน (Flat character) ตัวละครชนิดนี้ผู้เขียนสามารถเน้นลักษณะเด่นในบุคลิกของตัวละครได้ จึงเป็นตัวละครที่จำได้ไม่ยากไม่ว่าจะปรากฏในเรื่องใด เช่น นางอิจนา นางเอก พระเอก นางฟ้าใจดี เป็นต้น อีกลักษณะหนึ่งที่มักควบคู่กับลักษณะตายตัวคือความคงที่ (Static) เพราะตัวละครชนิดนี้ไม่มีการพัฒนานิสัยใจคอและทัศนคติที่มีต่อสิ่งต่าง ๆ ในชีวิตไปตามเหตุการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป

1.2 ตัวละครประเภทที่มองได้รอบด้าน (Well – rounded character) เป็นตัวละครที่มีลักษณะเหมือนคนจริง ๆ มีทั้งส่วนดีและส่วนเสีย ตัวละครชนิดนี้มีแรงผลักดันทางใจและเหตุผลในการกระทำ มีปฏิริยาตอบสนองต่อสิ่งแวดล้อมและอาจปรับตัวได้ถ้าเลือกที่จะทำเช่นนั้น ตัวละครที่มองได้รอบด้านเป็นตัวละครที่มีการพัฒนา (Develop) คือมีการเปลี่ยนแปลงทั้งในด้านทัศนคติ จริยธรรม ความตั้งใจ เป็นต้น ซึ่งการเปลี่ยนแปลงเหล่านี้

ส่วนมากเกิดจาก “การค้นพบ” หรือ “การเรียนรู้” จากเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่ดำเนินไปและเวลาที่เปลี่ยนแปลงไป

จากแนวคิดในการศึกษาตัวละครของนักวิจารณ์ดังกล่าว ผู้วิจัยได้นำมาเป็นแนวทางในการศึกษาวิเคราะห์ตัวละครในนวนิยายเรื่องผู้ชนะสิบทิศ 12 ตัว คือ จะเด็ด ตะละแม่จันทรา ตะละแม่กุสุมา อเทตยา ทองสา แซงสบู่ ตะละแม่มีนบุ นันทะวดี กันทิมา ปอละเตียง โซอัว ตะละเจ้ามุกขาย ซึ่งผู้วิจัยจะวิเคราะห์ตัวละครดังกล่าวมาแล้วในด้านต่อไปนี้

1. ภูมิหลัง
2. ลักษณะนิสัยและพฤติกรรม

## 1. จะเด็ด

### ภูมิหลัง

จะเด็ดเป็นบุตรของสิงคะสุรกับนางเลาชีมีอาชีพเดิมคือปาดวงตาลขาย ต่อมานางเลาชีได้เข้ารับราชการเป็นพระนมหลวงของราชบุตรมังตราและพระราชธิดาตะละแม่จันทราแห่งเมืองตองอู จะเด็ดจึงเติบโตขึ้นพร้อมกับเด็กทั้งสองและได้ร่ำเรียนศิลปศาสตร์ต่าง ๆ จากในวังหลวง จะเด็ดยังได้ศึกษาศิลปะเพลงทวนจากพระมหาเถรมังสิษฐ วัดกุโสดอ ผู้ซึ่งรักและเอ็นดูจะเด็ดเป็นอย่างมาก พร้อมทั้งยังได้ส่งเสริมให้จะเด็ดรับราชการ ณ เมืองตองอู จะเด็ดได้มีโอกาสดูไปศึกษาเพลงดาบเพิ่มเติมจากตะละแม่จันทรา ผู้ซึ่งมีชื่อเสียงเพราะพระมหาเถรเป็นผู้แนะนำ หน้าที่แรกที่จะเด็ดได้รับมอบหมายคือไปดูลาดเลาทางเมืองแปรเพื่อจะหาเส้นทางให้ตองอูยกทัพไปตีเมืองแปร ต่อมาจะเด็ดสามารถทำศึกชนะเมืองแปร ในที่สุดภายหลังตองอูได้แผ่ขยายอำนาจต่อไป จะเด็ดได้อาสาไปทำศึกกับเมืองหงสาวดี จนได้รับชัยชนะ และได้ช่วยวางแผนการรบให้มังตราไปทำศึกกับอังวะจนมีชัยศึกเช่นกัน มังตราจึงปูนบำเหน็จให้จะเด็ดเป็นบุเรงนองยกยอติพนรธาตำแหน่งขุนพล และยอมให้จะเด็ดครองคู่กับตะละแม่จันทรา ซึ่งมีฐานะเป็นพี่สาวต่างมารดาของมังตรา

จะเด็ดมีภรรยาทั้งสิ้นหกคน คนที่หนึ่งคือตะละแม่จันทราซึ่งเติบโตขึ้นพร้อมกับจะเด็ดและมังตรา จนก่อให้เกิดความรักขึ้นเนื่องจากความสนิทสนมเข้าใจกัน ภรรยาคนที่สองคือตะละแม่กุสุมาซึ่งจะเด็ดพบกับนางขณะที่ไปสืบชายภูมิ ณ เมืองแปร นางเป็นพระราชธิดาของพระเจ้าแปร จะเด็ดรักนางเพราะความใกล้ชิดและชื่นชมความงามรวมทั้งอุปนิสัยเป็นที่ถูกใจจะเด็ด ภรรยาคนที่สามคือตองสาซึ่งเป็นข้าหลวงของตะละแม่จันทรา จะเด็ดรู้สึกซาบซึ้งบุญคุณที่นางช่วยเหลือตนและเมืองตองอูให้พ้นภัยจึงรับนางตองสาเป็นภรรยาพร้อมทั้งดูแลบุตรของนางด้วย ภรรยาคนที่สี่คือ อเทตยาหลานสาวของพระเจ้าแปรถูกผู้น้องของตะละแม่กุสุมา อเทตยาจงรักภักดีต่อจะเด็ดมากถึงแม้ว่านางจะต้องรอคอยให้จะเด็ดรับรักนางและให้ตะละแม่กุสุมายอมรับให้นางเป็นภรรยาอีกคนของจะเด็ด ในที่สุดอเทตยาก็สมปรารถนา ภรรยาคนที่ห้าคือตะละแม่มีนบุภรรยาฝ่ายของพญาสการะวุตพี จะเด็ดได้ช่วยเหลือนางโดยปกป้องนางเพื่อจะได้ไม่ต้องตกเป็นของมังตราจนนางหลงรักจะเด็ด แต่เมื่อมังตราปรารถนาในตัวนางจะเด็ดก็ถวายนางแก้มังตรา ภายหลังมังตราทราบว่าจะเด็ดกับตะละแม่มีนรักกันจึงยกนางคืนให้จะเด็ด ด้วยความรักที่มั่นคง จริใจของจะเด็ดจึงทำให้ได้นางมาเป็นภรรยาในที่สุด ภรรยาคนที่หกคือเซงสอบุตรคนเล็กของไปฟูยจำบ้านหันสาวดี นางมีความรักที่เสียสละและคอยช่วยเหลือจะเด็ดยามที่ จะเด็ดตามชิงตัวตะละแม่กุสุมาและนางยังช่วยเหลือให้ตองอู



พ้นภัยจากหงสาวดีเมื่อคราวหงสาวดีล้อมเมืองเมะตะมะ ด้วยความดีและความมีน้ำใจของเซง  
สบู่ ตะละแม่จันทราจึงอนุญาตให้นางเป็นภรรยาของจะเต็ด

นอกจากภรรยาที่กล่าวมาแล้วทั้งหกคน จะเต็ดยังเป็นบุคคลที่ผู้ใดพบเห็นก็จะหลงรัก  
และชื่นชมยินดีในความกล้าหาญ ความซื่อสัตย์ ความจงรักภักดีที่จะเต็ดมีต่อมังตรา  
นอกจากนั้น จะเต็ดยังเป็นผู้มีวาทศิลป์และรักษาวาจา หญิงสาวทั้งหลายที่มีโอกาสได้ใกล้ชิด  
จะเต็ดไม่ว่าจะเป็นนั้นทะวดี กันทิมา ปอละเตียง โซอัว ตะละเจ้ามูขอยา จึงล้วนแต่มอบใจ  
ให้จะเต็ดทั้งสิ้น

### บุคลิกลักษณะ

ตอน คนโปรตของพระเจ้าแปร

พระอัศรมเหสีแห่งเมืองแปรได้ตรัสกับพระเจ้าแปรว่าจะเต็ดหรือมังฉายนั้นเป็นผู้ที่มี  
บุคลิกลักษณะดีผู้มีสง่า ดังข้อความว่า

...อันเจ้ามหาตเล็กใหม่ผู้นี้ข้าพเจ้าติดใจอยู่ ด้วยทำที่มังฉายเวลาเผลอตัว สังเกตเห็นวางทำงาน  
สง่าเป็นที่ผิดตา ลักษณะการนี้ย่อมเกิดแก่สันดานหรือกำเนิดโดยแท้...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 1. 2542 : 339)

ตอน อนุชาพระเจ้าหงสาวดี

เมื่อจะเต็ดต้องโทษต้องออกจากบ้านแม่มนเลาขึ้นมาอยู่กับพระมหาเถรมังสินธุ ฤ  
วตกุโสโต จะเต็ดได้มาช่วยทำงานที่บ้านขุนวังจนเป็นที่รักใคร่เมตตา เพราะจะเต็ดมี  
บุคลิกลักษณะแหม่มช้อยเป็นที่ต้องใจผู้ใหญ่ คำพูดรีนหูและเป็นที่เชื่อถือได้ ดังข้อความว่า

...เจ้าจะเต็ดก็มานะปากเพียรยิ่งกว่าที่เคย ราชการหนักเบามีได้ปรียาก และลักษณะแหม่มช้อยเป็น  
ที่ต้องใจของผู้ใหญ่ แต่อายุน้อย เจริญความก็เป็นหลักฐาน ทั้งวาจามีเสน่ห์เป็นอำนาจรัดรั้งใจคน ทกะยอ  
ดินผู้ขุนวังก็เอ็นดู...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 1. 2542 : 42)

ตอน คนโปรตของพระเจ้าแปร

เมื่อรานองทราบแน่ชัดว่ามังฉายคือจะเต็ดปลอมตัวมาสืบชายภูมิเมืองแปร รานองได้  
กล่าวกับปะขันหุญญี่ว่าจะเต็ดนั้นเป็นผู้มีรูปร่างคมสัน ทำที่สง่าราวกับผู้เป็นนายหรือหัวหน้า  
ทั้งที่อายุน้อย ซึ่งแสดงให้เห็นถึงบุคลิกลักษณะของจะเต็ดได้อย่างชัดเจน ดังข้อความว่า

สามะหาอันใดกับมังฉนายผู้นี้ แม้จะกล้าแข็งด้วยศิลปวิทยาการ แต่ชั้นชาภิประมาณได้ว่าห่างปี  
บวช น่าจะพลอยหนุ่มแก่ความตายไปด้วย ทั้งรูปร่างท่วงทีมั่นคงมสัน คนเช่นเจ้ามังฉนายนี้อุปมาเสมอพระ  
ยาช้างอันเป็นจำเริญ...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 1. 2542 : 355)

ตอน กลพบเมียสอพิณยา

จะเจ็ดเป็นคนหน้าตาดี รูปร่าง ร่าเริงและไม่มีรอยสักตามตัวซึ่งทำให้สามารถ  
ปลอมตัวเป็นผู้หญิงเข้าไปในเขตพระราชวังชั้นในของเมืองตองอูและเมืองหงสาวดีได้ทั้งสอง  
ครั้ง โดยไม่มีผู้ใดสงสัยและล่วงรู้ได้ตั้งเนื้อเรื่องทีบรรยายว่า

และจะเจ็ดนั้นเมื่อเนาในตองอูเมืองเกิดตนก็เคยแสดงร่างแปลงเพศเป็นสตรีลอบเข้าไปเยื้อนพระ  
พี่นางพระเจ้าตะเบงชเวตตี้เจ้าอยู่หัวตองอู โขลงจำบรรดาพนักงานทั้งนั้นจะเคยมีใครสงสัยใจนั้นหา  
ไม่ ด้วยว่าจะเจ็ดร่างสันทัดหน้าเกลี้ยงทรวดทรงงาม ทั้งมิได้นิยมสักเลขยันต์อักษรขอมไว้ตามปุ่มข้อ  
บนหลังมือเหมือนชายชราพุกามประเทศทั้งปวง... ลูกสาวไปพญสงสัยนักจึงว่าพี่ท่านเกล้าผมสยายทรง  
รัดกุมเหมือนหนึ่งสตรีที่บอบะมาลาพวงน้อยเล่ายิ่งเห็นว่ายากจะหาหญิงใดมาประพิมพ์ประพายคมสัน  
เสมอ ร่างที่เคยล่อลวงเข้าเสือกกระบอกเอาผายก็ดูท้วมสมทรง ข้าพเจ้าเห็นลักษณะท่านดังนี้แม้ว่าเป็น  
หญิงจริงก็ไม่ขอยอมให้เข้าใกล้เมงจะแล้ว กลัวว่าเมงจะเห็นเชิงสอรูปด้อยจะพลอยไปนิยมรูปนางซึ่ง  
เมงจะจำแลง...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 3. 2542 : 1348)

## ลักษณะนิสัยและพฤติกรรม

### 1. ให้เกียรติและคำนึงถึงศักดิ์ศรีของสตรี

ตอน ราชภัยครั้งแรก

จะเจ็ดให้เกียรติสตรีเสมอและคำนึงถึงศักดิ์ศรีของสตรี แม้จะเป็นเรื่องเพียงเล็กน้อย  
เช่น สตรีผู้นั้นอาจถูกครหาได้ถ้านั่งคุยกับจะเจ็ดตามลำพัง จะเป็นทีเสื่อมเสียแก่ฝ่ายสตรีได้  
การรักษาเกียรติสตรีและเห็นได้จากนิสัยของจะเจ็ดเด่นชัดนั้นปรากฏในเรื่องดังนี้

จะเจ็ดยอมรับโทษเพื่อรักษาเกียรติของตะละแม่จันทราขณะที่ทั้งคู่กำลังแอบพบกันใน  
ห้อง เมื่อความรู้ถึงพระราชเทวี พระราชเทวีจึงรีบมาและเคาะประตู ด้วยความมีสติจะเจ็ดรีบ  
คว้าผ้ามารัดมือรัดปากตะละแม่จันทรา พอพระราชเทวีเข้ามาก็ขอรับผิดชอบแต่เพียงผู้เดียวและ  
บอกว่าตะละแม่จันทราไม่รู้เห็นเป็นใจด้วย ดังที่จะเจ็ดได้กล่าวว่า

ยังไม่ทันจะให้พระราชเทวีออกโอรสว่าขานประการใดจะเด็ดฟุบกายกราบลง ณ พระบาทแล้ว  
 สำแดงโทษตนว่าข้าพเจ้ามาจกคิดว่าจะเมิดกฏมณเฑียรวังแลอาชญาพระเจ้าอยู่หัวก็ต่อเมื่อได้ทำการไป  
 แล้ว โทษข้าพเจ้าครั้งนี้มาตราว่าจะเอาชีวิตเป็นเครื่องถ่วงก็หาสมด้วยโทษานุโทษไม่ ดังนั้นข้าพเจ้าไม่  
 อาจอ้อนวอนขอโทษตัว แต่จะขอแจ้งความจริงให้ประจักษ์ว่าการนี้เกิดแต่ฝ่ายข้าพเจ้าเป็นผู้ก่อโดยแท้  
 แลได้อาจเอื้อมกระทำแก่พระราชธิดาโดยพลการ ดังจะเห็นพยานจากที่ตะละแม่ถูกผูกมือผูกปากอยู่  
 ขณะนี้ บัดนี้เล่าข้าพเจ้ามาคิดได้ถึงความไม่รู้จักประมาณก็เกรงว่ากรรมอันชั่วแห่งตนจะพลอยลาม  
 เปื้อนถึงผู้บริสุทธิ์ไม่รู้ชี้เป็นใจด้วย ข้าพเจ้ากลัวว่าชีวิตแก่อาชญาพระเจ้าอยู่หัว แต่ไม่กล้าที่จะไป  
 รับโทษของยมบาลด้วยการฉุดพระราชธิดาให้พลอยมีมลทินด้วยเลย...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 1. 2542 : 13 – 14)

#### ตอน กำเนิดนามมิ่งนงาย

ตอนที่เจ็ดตูกสอพิณยาและไขลูกลั่นแกลัง โดยนำแหวนไปซุกซ่อนไว้ในห้องจะเด็ด  
 ขณะที่เจ็ดกำลังคุยกับนางนันทะวดีในสวนตอนกลางคืน ดังนั้นเมื่อสอพิณยาและไขลูพาข้า  
 ทาสไปค้นหาแหวนและได้พบของกลางในห้องของจะเด็ด จะเด็ดไม่สามารถอ้างเอานาง  
 นันทะวดีเป็นพยานได้ เพราะเกรงจะเป็นที่เสื่อมเสียแก่นาง ดังข้อความที่ว่า

ศิษย์คู่ใจของพระมหาเถรว่าเป็นความสัตย์จริงแท้ข้าพเจ้ามิได้นอกคำพระคุณผูกพันนางเป็นชั้น  
 เชิงสวาท แต่เราสนิทสนมกันมากเกินไป แม้โดยใจชื่อใครเล่าจะเชื่อ ว่าที่นางอยู่กับข้าพเจ้าในกลาง  
 คืนตามลำพังนี้จะไม่เป็นราศี ข้าพเจ้าวิตกถึงความชอนี้และมีน้ำใจมั่นอยู่ในคำสอนของพระคุณข้อหนึ่ง  
 ว่าแม้ชั่วจะตกทุกข์ถึงตายก็อย่างบังควรพล่าศักดิ์หึงใจ ฉะนั้นหากข้าพเจ้าอ้างนางเป็นพยานแล้ว  
 ถึงตัวจะพ้นข้อหาแต่เมื่อไยใครตำหนิราศีของแม่ นางนันทะวดีแล้วก็คงมีใจไม่เป็นสุขได้ ทั้งข้าพเจ้า  
 ก็ทงนงตัวว่า อันวิทยากรซึ่งพระคุณประสิทธิ์ประสาทให้เป็นทานก็จำไว้ได้มากอยู่ วันหน้าคงทำดี  
 ลบรอยที่ถูกหาว่าชั่วนี้ได้ผิดกว่าธิดาทะจะยอดินถ้าถูกหาว่าชั่วเสียแล้ว คำนินทาว่าร้ายจะบินไปไกล  
 ไม่เห็นทางจะลบให้หายรอย พระคุณเคยอบรมข้าพเจ้าให้มีความเคารพศักดิ์ของตัวที่เกิดมาเป็นชาย  
 ชาติชาติแล้ว ก็ขออย่าได้นำความนี้ไปให้เดือดร้อนถึงธิดาขุนวังเลย จะดูประหนึ่งว่าข้าพเจ้าผู้เป็น  
 ศิษย์รักมหาเถรวัดกุโสดอ เนื้อแท้ก็คือชายสารเลว ทรงชีวิตอยู่โดยพึ่งชื่อผู้หญิงคนหนึ่งมาช่วยตัว...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 1. 2542 : 126 – 127)

#### ตอน พิธีอุปภิเษก

ตอนที่เจ็ดเข้าพิธีแต่งงานกับตะละแม่จันทรา จะเด็ดให้ตะละแม่จันทราเป็นผู้ถอด  
 มงคลก่อน เพราะเป็นความเชื่อมาแต่สมัยโบราณว่า ถ้าหญิงสาวกับชายหนุ่มแต่งงานกันแล้ว  
 ผู้ที่ถอดมงคลทีหลังจะเป็นผู้ที่อยู่ในคำสั่งและการควบคุมของผู้ที่ถอดมงคลก่อน นอกจากนี้ยัง  
 แสดงถึงการให้เกียรติหญิงสาวที่ตนรักต่อหน้าคนอื่น โดยไม่เกรงว่าการที่ฝ่ายหญิงเป็นผู้ถอด  
 มงคลก่อนจะเป็นการเสียหน้าตนเอง ดังคำกล่าวของจะเด็ดที่ว่า

...เชิญท่านถอดมงคที่เกล้าออกก่อน จะได้เกิดประโยชน์แต่ตัวสมคำปฐนาว่า ชายถอดมงคแล้ว หลังหญิงให้สังเกตสำคัญไว้สืบไปจะกลัวเมีย น้องท่านถอดก่อนไปเบี่ยงหน้าเพื่อข้าพเจ้าทำไม่ถูกใจถวิลตาที่หนึ่งจักได้เกิดอันเป็นกลับตามอาถรรพณ์บังคับไว้ ตะละแม่จันทรามาได้ยินคำนี้ อึ้งแท้จริงก็มีความปลาบปลื้มชอนอยู่ภายในแล้ว แสร้งทำหน้าบึ้งซึ่งสืบไปมิได้ ก็ยิ้มออกมาให้เห็นแก่ตา...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 6. 2542 : 3590)

#### ตอน ทองสาลิ้มผ้า

เมื่อทองสารับปากสอพินยาผู้เป็นสามีมาทำอุบายลงจะเด็ดให้ลอบเข้ามาในวัง แต่ในขณะที่นางกำลังทำหน้าที่ถ่วงเวลาและรอเวลาให้ดีกสัจเพื่อที่จะเด็ดเดินทางกลับในที่เปลี่ยวแล้วสอพินยากับพวกจะได้ลอบจับกุมตัวจะเด็ดเอาไว้ นั่น การได้พุดจา สันทนาและใกล้ชิดกับจะเด็ดทำให้นางทองสาเกิดความรักและสงสารจะเด็ดเป็นอย่างยิ่ง เพราะว่าจะเด็ดมีความอ่อนโยนนุ่มนวลและเป็นผู้มีจิตใจดีงามและให้เกียรติสตรี โดยเห็นได้จากพฤติกรรมและคำพูดที่แสดงออกถึงการยกย่องและให้เกียรติ

...อุปมาว่าทองสาตกมาถึงมือข้าพเจ้านั้นมิได้ราคา รอไว้วันหน้าปะหัวหน้ามหาดเล็กพระเจ้าอยู่หัวคนใดที่พึงใจรูป ทูลขอต่อพระราชเทวีตบแต่งท่านให้ได้หลักฐานเป็นการใหญ่ทองสาแม่จะได้ศักดิ์สมตัว ข้าพเจ้าสัมผัสเนื้อน้องท่านแล้วอ่อนละมุนมือจนได้คิดว่าไม่สมควรจะทำเนื้อท่านให้เป็นราศี ข้าพเจ้าประมาณได้ตั้งนี้แต่เพียงว่า จะถอนมกลืนเนื้อแม่ทองสา อันติดมือตัวไว้ดม แต่จะกลั่มจะเพาะจะจางตรงเนื้อน้องท่านโดยตรงนั้น ไม่ขอทำใจให้กลัอีกแล้ว...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 1. 2542 : 282)

#### ตอน รักแท้ของกันทิมา

เมื่อจะเด็ดพุดเกลี้ยกล่อมกันทิมาเพื่อให้กันทิมาเข้าใจเหตุผลที่ตนเองต้องยอมหักห้ามใจ เสียสละนางเพื่อเนงบาเพื่อนรัก จะเด็ดได้ยกตัวอย่างหญิงอีกนางหนึ่งซึ่งบัดนี้คือพี่สะใภ้ของกันทิมาเองว่าเมื่อก่อนนั้น จะเด็ดก็เอ็นดูหญิงผู้นี้ ถึงแม้ว่าจะมิได้เกิดความรักนางอย่างท่วมท้นเหมือนกันทิมา แต่ก็มีน้ำใจผูกพันต่อกันอยู่ แต่ในเมื่อเล็งเห็นความเหมาะสมและประจักษ์ในน้ำใจของเพื่อนรักแล้ว จะเด็ดเองก็ตัดใจและยกนางนั้นให้แก่จาเลงกะโปพี่ชายของกันทิมา แต่กันทิมานั้นในครั้งแรกฟังความมิได้แจ้งชัด นางเคยได้ยินเรื่องเกี่ยวกับพระมเหสีของมังทรากับจะเด็ดว่าเคยมีความสัมพันธ์ต่อกันฉันคนรัก นางจึงกล่าวถึงตัวอย่างเปรียบเทียบกับมเหสีของตะเบงชเวตี้ ซึ่งมีเรื่องราวคล้ายตัวเองในปัจจุบัน จะเด็ดตกใจมากที่นางนำเรื่องลักษณะชู้สาวที่ตนเคยมีต่อมเหสีตะเบงชเวตี้มากล่าว ถือเสมือนเป็นการดูหมิ่นและไม่ให้เกียรติซึ่งจะทำให้ห้องคัมภีร์เสื่อมเสียชื่อเสียงได้ จะเด็ดจึงได้อธิบายให้กันทิมาฟังว่าตนเองกล่าวเรื่องนี้หมายถึงพี่สะใภ้ของกันทิมาเท่านั้น มิได้หมายถึงองค์ตะเบงชเวตี้และอัครมเหสี ข้อความข้างต้นนี้แสดงให้เห็นว่าจะเด็ดนั้นเป็นผู้ยกย่องให้เกียรติและรักศักดิ์ศรีของสตรีถึงแม้ว่าจะกล่าวต่อหน้าหรือลับหลังก็ตาม ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...ข้าพเจ้าถึงคนต่ำแลพื้นเดิมอยู่แขวงนอกเมืองก็ดี หากผจญเข้ามาคลุกคลีอยู่ในที่สูง หูพลอยผจญยินเรื่องสูง ก็แจ้งอุทธารณ์แห่งท่าน ทั้งนี้เป็นเรื่องเมื่อน้อยครั้งท่านพึงกำตัดรุ่น และเกี่ยวโยงถึงอัครมเหสีตะเบงชเวตี้พระเจ้าอยู่หัว เจ้าหนุ่มก็ตกใจอยู่ด้วยตัวมุงแต่จะจงใจให้นางนี้เห็นงาม แลหมิ่นเสียกันที่มาเข้าอยู่ด้วยตะละแม่ในภายหลัง มิรู้ว่าจะล่วงรู้ความฉกรรจ์ข้อนี้ แต่จะทำซบสิ่งไรก็กลายเป็นยิ่งส่อพิรุณแก่ท่านนี้ ก็ทำกิริยาดังมิได้ทุกซักร้อนแลเป็นปกติอยู่ แล้วว่ากันที่มาอย่าสงสัยดังนี้ ด้วยจะเป็นที่ไม่สมควรแก่ท่านแลข้าพเจ้าแล้ว ยังเสียแก่ผู้อื่น เป็นต้นจอมคนหงสาวดีทั้งสองพระองค์อีก ข้าพเจ้าว่าทั้งนี้ก็หมายถึงผีสะใภ้ท่านผู้เดียว แลใครจะยกอุทธารณ์ซึ่งคนรักกันมิจำเป็นจะต้องอยู่ร่วมกันจึงรักกันยิ่งขึ้น เป็นแก่นเจรจาสำคัญดอก...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 8. 2542 : 4647)

## 2. กิริยาสุภาพอ่อนโยน

จะเจตมิกิริยาสุภาพอ่อนโยนต่อบุคคลทั่วไป ดังจะเห็นได้จากคำพูดของจะเจตที่ไม่ว่า จะเอ่ยกับผู้ใดล้วนแต่สุภาพและอ่อนโยน ยกตัวอย่างเช่น พฤติกรรมของจะเจตที่แสดงออกในขณะที่อยู่เรือนขุนวัง ในครั้งแรกนั้นท้าวสิริสุกไม่ค่อยชอบจะเจต เพราะรู้ข่าวเรื่องที่จะเจตแอบเข้าพบตะละแม่จันทราจึงลงความเห็นว่าจะเจตไม่เจียมตัว ต่อมาเมื่อจะเจตต้องโทษให้มารับราชการเป็นพนักงานชั้นผู้น้อยที่บ้านขุนวังบิดาของนันทะวดี นางก็มีโอกาสได้ใกล้ชิดและทราบอุปนิสัยอันแท้จริงของจะเจต ความที่เคยตั้งป้อมรังเกียจจะเจตก็หายไป ด้วยวาจาเป็นเอกและกิริยาที่สุภาพอ่อนโยนมีส่วนทำให้จะเจตเอาชนะใจนันทะวดีได้ในที่สุด ความสุภาพอ่อนโยนของจะเจตปรากฏในเรื่องดังนี้

ตอน จะขอไขลูแต่เพียงสามแผล

นอกจากนั้น เมื่อจะเจตได้มาอาศัยและเรียนเพลงดาบอยู่ที่บ้านตะกะญี จะเจตมีกิริยามารยาทเรียบร้อย พุดจาสุภาพอ่อนโยนและขยันขันแข็งจนเป็นที่พอใจของตะกะญีครูดาบ ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...เจ้าศิษย์คนใหม่กิริยาพาที่อ่อนโยน กล่าวความมักถ่อมตัว เวลาซ้อมก็ชะมักเขม้นจริงจัง...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 1. 2542 : 197)

เป็นที่น่าสังเกตว่านิสัยสุภาพอ่อนโยนกิริยาวาจาที่มีมารยาททำให้จะเจตเป็นที่รักและเมตตา โดยเฉพาะผู้อาวุโส

### 3. อ่อนน้อม

จะเด็ดมีลักษณะนิสัยอ่อนน้อมต่อบุคคลทั่วไป จนก่อให้เกิดความมีเสน่ห์ต่อตนเอง ซึ่งเมื่อผู้ใดพบเห็นก็จะเกิดความเมตตาเอ็นดู ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตอน อนุชาพระเจ้าหงสาวดี

เมื่อจะเด็ดได้มาทำงานประจำอยู่ที่บ้านขุนวัง นางนันทะวดีก็คิดไม่ชอบหน้าจะเด็ด แล้วตั้งแต่ยังไม่เคยเห็นหน้า เพราะได้ฟังความต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับทะเลแม่จันทราจากขุนวังพ่อของนางและนางลงความเห็นว่าจะเด็ดเป็นผู้ไม่สำนึกในบุญคุณเจ้านาย เมื่อนางรู้ว่าจะเด็ดมาทำงานที่บ้านนาง นางก็คิดจะใช้งานจะเด็ดให้หนัก แต่เมื่อนางพบตัวจริงของจะเด็ดและได้รู้ถึงอัธยาศัยที่อ่อนโยนนอบน้อมของจะเด็ด จึงทำให้นางเปลี่ยนความคิดไปในทางที่ดีต่อจะเด็ด ดังข้อความ

...พอทราบว่าจะเด็ดจะมาประจำอยู่ที่บ้าน ก็หมายมั่นปั้นมือไว้ว่าจะเอางานกวาดขันจะเด็ดให้จงหนัก จึงจะเด็ดเหยียบเรือนวันแรก ธิดาทกะยอเดินก็จับตาอยู่ แต่จะเด็ดเคารพนางด้วยใจซื่อว่าเป็นลูกของนาย เมื่อมีกิจใดจะบอกก็บอกด้วยความนอบน้อมโอนอ่อน แต่วิสัยนางนั้นเป็นเด็กที่บิดาตามใจจนเคยตัว เมื่อหมายสิ่งใดแล้วไม่เคยพลาด ฉะนั้นจึงเป็นสตรีอุตมทริภูมิตามะ เมื่อใคร่รู้สักว่าความคิดเป็นไปข้างเอ็นดูจะเด็ดก็ทำลายความคิดนั้นเสีย โดยพยายามนึกที่จะเกลียดให้หนักขึ้น แต่การนี้เป็นไปไม่ได้ทันนาน ครั้นสั่งสนทนากับพนักงานวังหน้าใหม่ด้วยเชิงงานไม่กี่ครั้งเห็นเจรจาพาทีแหลมหลัก กิริยาแซมซ้อยมักถ่อมตัวแต่ไว้สง่าอยู่ในที่ นันทะวดีแม้อ่อนกำลังใจเดิม...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 1. 2542 : 45 - 46)

ตอน ตะคะญี่ครูดาบ

เมื่อพระมหาเถรมังสิษฐได้ขอร้องให้ตะคะญี่ครูดาบมาช่วยดูแลเพื่อเตือนสติจะเด็ดในคราวทำศึกเมืองแปร ตะคะญี่ได้มาตามคำขอร้องเพราะต้องการช่วยเหลือเพื่อนรักคือ มังสิษฐ เมื่อจะเด็ดได้พบตะคะญี่จะเด็ดก็มีความยินดีและสำนึกพระคุณของตะคะญี่ผู้เป็นครูดาบที่เอื้ออาทรต่อตน แสดงให้เห็นอุปนิสัยที่อ่อนน้อมของจะเด็ด ดังข้อความ

...เจ้าหนุ่มปะครูผู้เฒ่าแห่งตัวก็ยินดีกราบลงกับอาณมาแล้วว่า ข้าพเจ้าจะไม่ถึงคราวอัปจน จึงบันดาลให้ครูดาบมีใจอารี..

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 2. 2542 : 937)

### ตอน บุเรงนองคลั่งเสียงพิณ

หลังจากจะเด็ดทำศึกชนะเมืองแปรแล้ว พระเจ้าตะเบงชเวตี้ได้มีพระราชสาส์นแสดงความยินดีต่อจะเด็ดผู้ซึ่งเป็นแม่ทัพทำศึกชนะในครั้งนี้ และได้ทรงแต่งตั้งจะเด็ดเป็นบุเรงนอง-กยอติหนรรธาและแต่งตั้งให้เป็นแม่ทัพตองอูโดยสมบูรณ์ ตะกะญีมีความยินดีกับศิษย์รักเป็นยิ่งนักได้นำทหารเข้ามาทำความเคารพแม่ทัพของตนและอวยพรขอให้มีความสุข จะเด็ดได้จับเอามือครูเฒ่ามาวางไว้เหนือหัวตนแล้วตอบว่าขอพรของครูจงสมปรปาสเกิด จะเด็ดแสดงลักษณะอาการเช่นนี้ชี้ให้เห็นว่ามีความอ่อนน้อมต่อครูของตนเป็นอย่างยิ่ง ถึงแม้ว่าตนเองจะได้รับยศนายทัพและนามยศบุเรงนองกยอติหนรรธาแล้วก็ตาม ดังข้อความที่ว่า

...ตะกะญีครูเฒ่าปีติใจด้วยเจ้าหนุ่มผู้เป็นศิษย์นักมิได้คิดถึงอายุแลความเป็นครูทำเอาตามหน้าที่ราชการ จึงเป็นคนนำเอาทหารตองอูตัวรอง ๆ เข้าไปคำนับกับเจ้าหนุ่ม แล้วว่าข้าพเจ้าบรรดาทหารตองอูขออวยพรแก่ท่านบุเรงนองแม่ทัพจงเป็นสุขสถาพร แลสำแดงอภินิหารเลื่องลือไปจนจบจักรวาล จะเด็ดจับเอามือครูเฒ่ามาวางไว้เหนือหัวตนแล้วว่า ขอพรของครูท่านจงสมปรปาสเกิด...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 2. 2542 : 1050 -1051)

### ตอน การรบด้วยพลเดินเท้า

เมื่อคราวที่จะเด็ดจะออกศึกรบกับอังวะและหงสาวดีที่ยกทัพมาประชิดเมืองตองอู จะเด็ดได้มาหาพระมหาเถรที่วัดและกล่าวว่า เหตุที่มาที่วัดนี้เพื่อว่าต้องการเอาบารมีพระมหาเถรคุ้มหัวตนเองในขณะออกศึก แสดงว่าจะเด็ดนั้นมีความอ่อนน้อมและนึกถึงบารมีอาจารย์ของตนยิ่งนัก ดังข้อความที่ว่า

...จะเด็ดเจ้ามีธุระสิ่งใดเป็นพิเศษหรือจึงมาอยู่ที่นี่ในเวลารাত্রี เจ้าหนุ่มที่ว่าการศึกษาไม่หากวันที่สัญญาไว้กับเมงกยอกแองตพຸ່ງนี้แล้ว ในคืนนี้เป็นคืนสำคัญ ข้าพเจ้าจึงมาอยู่ใกล้พระคุณเอาบารมีเป็นเครื่องอุ่นเกล้าไว้ พระมหาเถรก็ทวี่ความเมตตาเจ้าศิษย์ผู้ใจยิ่งขึ้น กล่าวโหวดพลบปลุกน้ำใจไปตามมี

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 5. 2542 : 2680)

### ตอน แม่เฒ่าฝักลูก

แม่เฒ่าโซอี่ต้องการฝักโซอัวไว้กับตะละแม่กุสุมาซึ่งต้องเดินทางมาตองอูพร้อมจะเด็ดเมื่อแม่เฒ่ามายังที่พัก จะเด็ดได้ออกไปต้อนรับและคารวะแม่เฒ่าโดยการกราบ แม่เฒ่าเห็นจะเด็ดเป็นผู้มีอำนาจอันยิ่งใหญ่แล้วยังทำตัวอ่อนน้อมกับตน แม่เฒ่าจึงอวยพรให้จะเด็ดมีความเจริญรุ่งเรืองต่อไปในภายภาคหน้า ดังข้อความ

...แม่มายโซ่ปมาเยือนท่าน เจ้าหนุ่มก็ยืนดูอยู่แลออกไปรับผู้เดียวถึงข้างนอก ส่วนพระราช-  
ธิดาพระเจ้าแปรคอยอยู่เรือนใน แม่เฒ่าไม่ถือว้ายพอปะหน้าก็ไหว้คารวะเอาก่อน เจ้าหนุ่มก็ทรุดกาย  
ลงกราบเอาแล้ว ข้าพเจ้าอายุเสมอบุตรหลานท่าน เพียงข่าวอุตสาห์มาเยือนท่านนี้เป็นบุญคุณเหลือ  
แล้ว และกระทำปฏิสันถารข้าพเจ้าด้วยกิริยาอย่างว้ยเดียวกันอีก ก็เกินสมควร แม่มายปะขันหุ่ญญี่  
ก็ยืมอยู่ แล้วอวยพรว่าอำนาจท่านยิ่งใหญ่แล้วยังสู้ยกย่องผู้เฒ่าเป็นสิ่งที่สูงกระนี้ เทพยดาพิทักษ์ให้  
รุ่งเรืองยิ่งขึ้นเถิด...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 5. 2542 : 3150)

#### 4. ถ่อมตน

ตอน ข้าหนุ่มนายสาว

จะเด็ดมีคำพูดและพฤติกรรมที่ถ่อมตนกับทุกคน ทำให้บุคคลรอบข้างเกิดความเอ็นดู  
และนิยมชมชอบในตัวจะเด็ด คำพูดและพฤติกรรมที่แสดงความถ่อมตนของจะเด็ดปรากฏใน  
เรื่องดังนี้

ตอนนั้นทะวดีเผลอตัวแสดงความในใจที่นางแอบรักจะเด็ดให้จะเด็ดรู้ จะเด็ดก็แอบ  
พอใจนางอยู่เช่นกัน แต่จะเด็ดนั้นผูกพันอยู่กับตะละแม่จันทราท่อนจึงหักใจไม่ผูกพันกับนาง  
นั้น-ทะวดี จะเด็ดแสดงความถ่อมตัวเป็นเชิงน้อยใจในวาสนาของตนที่ไม่อาจรับความเมตตา  
ของนั้นทะวดีได้ โดยกล่าวเปรียบเทียบกับว่าถ้าเกิดเป็นวัวควายเสียยังจะมีบุญกว่า ซึ่ง  
หมายความว่า วัวควายนั้นเมื่อได้รับความเมตตาจากผู้เป็นนายแล้วก็สามารถสนองคุณโดยใช้  
แรงกายทำงานตามที่นายปรารถนาได้ทุกอย่าง แต่จะเด็ดไม่อาจทำได้ทุกอย่างตามใจเพราะ  
ตนเป็นเพียงคนต้องโทษที่ถูกส่งมาช่วยงานในบ้านของนางนั้นทะวดี โดยให้เหตุผลว่าไม่  
ต้องการที่จะดึงนางมาร่วมทุกข์ด้วยเพราะฐานะไม่เท่าเทียมกัน ดังคำกล่าวที่ปรากฏในเรื่องว่า

...ข้าพเจ้าช่างบาปหนาที่เกิดมาเป็นคน หากเป็นวัวเป็นควายยังจะเห็นเป็นบุญกว่า เพราะจะรับ  
ใช้สนองความเมตตาของท่านให้สมใจตัว มาตราข้าพเจ้าจะบอกไม่รับความกรุณาของท่าน ขอ  
อย่าได้เข้าใจว่าข้าพเจ้าจะเป็นคนจองหงอนเลย ข้าพเจ้าเกรงอยู่ว่าตัวเป็นคนยากหากจะชวนนางผูกใจด้วยก็  
เสมือนแก่งล้งชวนให้มาตีความทุกข์ร่วม ประโยชน์มิได้งอกเงยรังแต่ท่านจะเปลืองตัว...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 1. 2542 : 112)

ตอน จะขอไขลูแต่เพียงสามแผล

จะเด็ดได้ประเพลงดาบกับไขลูจนได้ชัยชนะ ตะเคณีกุฎาบจึงออกปากชมว่าฝีมือของ  
จะเด็ดนั้นถอดแบบมาจากพระมหาเถรเลยที่เดียว ถึงแม้ว่าตอนนี้พระมหาเถรกลับเป็นหนุ่ม  
ฝีมือดาบของพระมหาเถรก็ยากจะต้านฝีมือของจะเด็ด จะเด็ดจึงได้กล่าวว่า ชื่นเชิงเพลงทวน  
ของพระมหาเถรขณะสอนตนนั้นสุขุมเยือกเย็นนักและมีความระมัดระวังตัวเป็นที่สุด การนำ  
ตนเข้าไปเปรียบเทียบกับอาจารย์ของตนยังไกลกันนัก วันนี้ที่รอดตายมาจากฝีมือไขลูได้



เพราะฝีมือตนเองเพียงหนึ่งในสี่ส่วน แต่กันทิมมาได้ช่วยไว้ถึงสามส่วนเพราะกันทิมทำได้वादไขลุ ในขณะที่ไขลุจะจ้วงแทงตนด้วยทวนและกันทิมยังได้ชักม้าเข้ามาเพื่อที่จะช่วยตนอีกด้วย ดังนั้นจะเด็ดจึงต้องการคำนับนางไว้เป็นการขอบคุณ แต่ภรรยาตะคะญีกล่าวทัดทานว่า กันทิมอายุน้อยกว่าจะเด็ด ดังนั้นจึงไม่สมควรที่จะเด็ดจะไหว้ นาง ดังคำกล่าวที่ปรากฏในเรื่องว่า

...ตะคะญีเป็นผู้ใหญ่แลคนตรง ไม่ชอบชมใครตรง ๆ ต่อหน้า ก็สรรเสริญมังฉายพอควร แลปลุกปลอบให้มีมานะอย่าทงตัวว่ามีฝีมือดี มังฉายรับคำทานครูมีค่าสมควรที่ข้าพเจ้าทูลหัวไว้ แลตะคะญีก็ว่า เมื่อเราหนุ่ม ๆ เคยออกสนามคู่กับสมภารวัดกุโสตยังจำเชิงเขาได้ พอเห็นเจ้าจับทวนรำไม่ถึงเพลงเห็นถอดแบบอาจารย์เก่าไว้ ก็วางใจว่าคงไม่อายุไขลุ เจ้าคล่องแคล่วว่องไวจะนี้ถึงพระมหาเถรจะกลับเป็นหนุ่มอีกครั้งหนึ่งก็เต็มปล้ำ มังฉายก็ว่าชั้นเชิงของพระมหาเถรนั้น ขณะที่สอนข้าพเจ้าสังเกตเห็นว่าเยือกเย็นสุขุมนัก ะมัดระวังตัวเป็นที่สุด เอาข้าพเจ้าไปเทียบท่านเห็นไกลนัก วันนั้นรอดตายมาได้ เพราะฝีมือข้าพเจ้าเพียงหนึ่งในสี่ แต่เพราะแม่กันทิมช่วยไว้ถึงสามส่วน ข้าพเจ้าใคร่จะคำนับขอบคุณนาง ต่อหน้าท่านครูและสหายพี่น้องทั้งหลายนี้ ภรรยาตะคะญีห้ามไว้แล้วว่า กันทิมอายุน้อยกว่าท่านปุ่นน้อง จะคำนับนางเหมือนหาความไม่เจริญมาให้แก่เด็ก...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 1. 2542 : 213 - 214)

จากคำพูดของจะเด็ดข้างต้นแสดงให้เห็นว่าจะเด็ดจะถ่อมตนเสมอพร้อมกับยกย่องผู้ที่มีบุญคุณกับตนโดยไม่คำนึงว่าจะอ่อนอาวุโสกว่าหรือไม่

ตอนที่ตองสาหลวงให้จะเด็ดมาติดหลุมพรางของสอพิณยา โดยตองสาเห็นว่าตัวจะเด็ดเข้ามาในวังและนัดแนะเวลากับสอพิณยาเพื่อพาจะเด็ดไปสู่หลุมพราง ในช่วงเวลาที่ ตองสาได้มีโอกาสใกล้ชิดจะเด็ดและพูดคุยกัน จะเด็ดได้กล่าวสรรเสริญตองสาว่ามีบุญคุณกับตนมากเพราะได้ช่วยพามาพบตะละแมจันทร์ จะเด็ดไม่อาจล่วงเกินตองสาмаกไปกว่านี้ เพราะว่าตนเองก็ยังไม่รู้ว่าในอนาคตชีวิตจะเป็นอย่างไรเท่ากับเป็นการถ่อมตัว

ตอน คนโปรดของพระเจ้าแปร

เมื่อพระเจ้าแปรแจ้งว่าจะเด็ดเป็นผู้เล่นพิณสิบสามสายได้ไพเราะนัก พระองค์ก็ทรงอนุญาตให้พระราชธิดาเรียนวิชาพิณกับจะเด็ดตามความต้องการของพระราชธิดา แต่จะเด็ดได้กล่าวถ่อมตนว่ายังไม่สมควรที่จะได้เป็นครูบอกพิณแก่พระราชธิดา เพราะมีฝีมือในการเล่นพิณเพียงเล็กน้อย แต่พระเจ้าแปรก็ยังโปรดให้จะเด็ดติดพิณให้พระองค์ฟัง และเรียกตัวจะเด็ดมาสอนพิณให้แก่พระราชธิดา หลังจากนั้นพระอัครเทวีก็เรียกตัวจะเด็ดไปสอนพิณสิบสามสายแก่พระราชธิดาทุกวัน ดังคำกล่าวที่ปรากฏในเรื่องว่า

...ต่อแต่นี้หากลูกหญิงเราใครจะเรียนพินในเวลาใด ก็ให้มาเรียกตัวมังฉงายไปเถิด เจ้าหนุ่ม ถวายบังคมแล้วทูลว่า ถึงมาตรว่าความรู้ของข้าพเจ้าน้อย ความภักดีต่อเบื้องพระบาทนั้นแก้ไข ตัวเองว่ามีมาก แต่มาวิตกที่ว่ากำลังฝีมืออันมีอยู่เพียงเล็กน้อยนี้ ยังหาควรถึงจะเป็นผู้บอกวิชาแก่ พระธิดา แลในคืนวันนั้นพระเจ้าแปรก็ทรงสำราญด้วยเพลงพินของเจ้ามังฉงาย จนใกล้ขณิยาม จึ่งเสด็จขึ้น นับแต่วันนั้นมา เจ้าหนุ่มก็ถูกเรียกตัวมาตาคำหนักพระอัครเทวีสอนพินแก่ตะละแม่พระราชนิธิตาทุกวันไป แลมังฉงายเป็นคนช่างสำรวมรู้จักประมาณในต่ำสูง จะเจรจาแก่แม่ลูกสองขัดตียนารี เวลาใดก็แสดงความเคารพนอบน้อมเต็มตัว พระอัครเทวีค่อยเอ็นดูขึ้นความระแวงระวังที่เคยเป็นมา แต่ต้นมือก็คลายสิ้น

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 1. 2542 : 340 - 341)

ตอน ในห้องบรรทมตะละแม่กุสุมา

ตอนที่เจ็ดอยู่ในห้องบรรทมของตะละแม่กุสุมา จะเจ็ดก็ใช้คำพูดถ่อมตนทำให้ตะละแม่กุสุมาเกิดความเห็นใจในความรักของตนที่มีต่อนางดังนี้ ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...มังฉงายก็ว่าน้ำใจคนนี้ผิดกว่าสิ่งอื่น ส่วนเงินทองพอจะประหยัดได้ แต่ส่วนน้ำใจนั้นยากเกินกว่าจะประหยัด อนึ่งความที่มาจใจรักตะละแม่นี้ขออย่าเข้าใจตัวเองมีความยินดี ข้าพเจ้าจะเข้านอนเพลใดเมื่อสวดมนต์สรรเสริญคุณพระรัตนตรัยแล้วก็อธิฐานขอแต่ให้สิ่งอันถือเป็นเครื่องศักดิ์สิทธิ์ทั้งปวง จงบันดาลให้ข้าพเจ้าประมาณราคาตัวแล้ว ก็เพียรจะไม่อาจเอื้อมท่านเห็นปานฉะนี้ เมื่อยังอดอาจเอื้อมรักมิได้ตัวเองก็เป็นอันพอใจ...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 1. 2542 : 379)

จะเจ็ดถ่อมตัวเองว่าไม่คู่ควรที่จะอาจเอื้อมไปรักตะละแม่กุสุมาทั้ง ๆ ที่ขณะนั้นจะเจ็ดเป็นแม่ทัพเมืองตองอูแล้ว

ตอน เชงสบู่

จะเจ็ดมักอ่อนน้อมถ่อมตนเสมอไม่ว่ากับผู้ใดแม้แต่เชงสบู่ซึ่งเป็นหญิงสาวชาวบ้านธรรมดา เมื่อเชงสบู่ได้นำอาหารมาให้จะเจ็ด จะเจ็ดได้กล่าวขอบคุณและได้กล่าวความเกียวนางจนทำให้นางรู้สึกกระดากอาย แต่คำที่จะเจ็ดกล่าวแสดงถึงความอ่อนน้อมถ่อมตนว่าตนเองเป็นเพียงคนจรและมาอาศัยบิดานางอยู่ ต้องขอโทษด้วยที่กล่าวพูดเช่นนั้น ดังคำกล่าวที่ปรากฏในเรื่องว่า

บัดนี้ถึงตอนข้าพเจ้าบัง จะออกปากขอบคุณบุตรินายที่ปลุกขึ้นให้ตื่นมาเห็นนางงาม ขอท่านจงรับความขอบใจให้ข้าพเจ้าดีใจสักหน่อยเถิด แม่เชงสบู่ฟังชายกล่าวยอตนลดเลี้ยวซาบซึ่งกินใจ ฉะนั้น ในใจก็เต็มระวัด้วยความปิติ ก้มหน้าลงเสียไม่อาจมองต่อตาด้วย นิ่งอยู่เป็นครู่แล้วจึงว่า ข้าพเจ้ามิใช่คนหน้าใหม่สำหรับท่าน อยู่ร่วมบ้านเดียวกันเป็นเวลาช้านานหลายวันแล้ว แต่ท่านมิเห็นข้าพเจ้าทรมาค่าจะเหลือดูบ้างก็หาไม่ ครั้นวันนี้ลำพังต่อหน้า จะมาออกปากชมว่าข้าพเจ้าเป็นคนงาม

ตั้งนี้เป็นคำที่ฟังขึ้นอยู่หรือ ข้าพเจ้าสืมนองดูท่านเนื่อง ๆ จนกระทั่งสำคัญในอาการท่านว่าชะรอยพราน ช้างเมืองแปรนี้จะชอบดูเชือกหนังยิ่งกว่าหน้าคน จะเด็ดจึงว่าข้าพเจ้าประกาศตัวว่าเป็นคนจรอาศัย รมไม่ขายคาท่านอยู่ แล้วไม่ระมัดระวังหูตาจะมองสอดสายไป ขัดใจบุตรสาวเจ้าบ้านจะสงสัยว่าเผยอ ขึ้นไปรักใคร่แสดงกิริยาไม่บังควร ข้าพเจ้าสงบเสงี่ยมเจียมกายเพียงนี้ก็เพราะความกลัวเป็นกำลัง กลัวจนกระทั่งบัดนี้ก็ยังไม่หาว่าบุตรท่านไปพยุข้อใด นางเซงสูบอดสูแก่ใจนักไม่อาจบอกชื่อ แต่ หากหยิบเอาแบ้งมาเขียนเป็นอักษรบอกชื่อตัวไว้ที่พื้นกระดานเรือ...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 2. 2542 : 1098 - 1099)

### ตอน ตั้งขุนพลใหม่

เมื่อพระเจ้าตะเบงชเวตตี้ต้องการตั้งขุนพลใหม่แห่งเมืองตองอู แต่จะเด็ดปฏิเสธรและ เสนอชื่อตะคะณิครุฑาของตนเป็นแทน เพราะตะคะณิมีความรู้ความสามารถรวมทั้งวิทยุ ภูมิที่ เหมาะสมกับตำแหน่งนี้ยิ่งกว่าตน โดยชี้ให้เห็นว่าตนเองนั้นวิทยุภูมิยังน้อย ยังมีสมควรที่จะ ได้รับยศเป็นขุนพลดังเช่นตะคะณิ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความถ่อมตนของจะเด็ดเพราะจะเด็ดมี ความสามารถทุกด้าน แต่ด้วยความเคารพอาจารย์และด้วยความถ่อมตนจึงยกตำแหน่งนี้ให้ ตะคะณิ ตั้งข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...แต่จะเด็ดกราบเอาพระเจ้าอยู่หัวแล้วว่าพระเจ้าอยู่หัวท่านจะชุบเลี้ยงข้าพเจ้าให้ยิ่งใหญ่ปรากฏ เป็นพระคุณแล้ว แต่ตำแหน่งขุนพลนั้นจะมอบแก่คนก็จำจะดูอีก ข้าพเจ้าผู้เยาว์จะว่าการใหญ่ นาทิ ทหารเก่าทั้งปวงจะมีกระด้างน้ำจิตบ้าง ฉะนั้นจึงควรมอบแก่คนที่วัยควรกัน ตะคะณิผู้ครุฑาเจ้าอา สาท การแผ่นดินก็มีใช้เล็กน้อยยามต้องหว่านญี่ละแปร ครุฑาผู้นี้ก็ว่าการรับศึกเสียงโค่นแทน จะเพ่งวัยก็มี วัยอันสมจะเพ่งวุฒิก่อนทั้งปวงก็ไม่กล้าจะหลู่ได้ ฉะนั้นข้าพเจ้าจึงใคร่จะให้ตำแหน่งขุนพลตองอูได้แก่ ท่านตะคะณิ...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 6. 2542 : 3204-3205)

## 5. มีความเป็นระเบียบและละเอียดรอบคอบ

จะเด็ดเป็นนักรบที่คิดใคร่ครวญถ้วนถี่ ด้วยความคิดที่ละเอียดรอบคอบและกำหนด ขั้นตอนการทำงานอย่างเป็นระเบียบ ทำให้จะเด็ดวางแผนการรบได้เหมาะสม และประสบ ความสำเร็จในการรบหลายตอน ได้แก่

### ตอน ยุทธหัตถิ

เมื่อจะเด็ดยกทัพมาทำสงครามกับเมืองแปร จะเด็ดได้ใช้ปฏิภาณไหวพริบในการ กำหนดการศึกโดยอาศัยบึงน้ำในเมืองแปร ทำเป็นลักษณะทำนบกั้นน้ำต่อเมื่อฝนตกเต็มบึงก็ ปล่อนน้ำนั้นไปทำลายกำแพงเมืองแปร โดยใช้ทรายใส่กระสอบกั้นน้ำที่จะไหลไปในทางทิศอื่น ไว้ทำให้น้ำไหลไปทางเดียวกัน จะเด็ดได้วางแผนแบ่งกำลังคนให้ตะคะณิคุมไปทำลายทำนบ

กันน้ำเพื่อให้น้ำพุ่งไปทะลายกำแพงเมืองในขณะที่ตนเองกำลังออกศึกยุทธหัตถีอยู่กับพระเจ้าแปร จะเห็นได้ว่าการแบ่งกำลังคนและความคิดของจะเด็จเป็นไปอย่างเหมาะสมและรอบคอบ ทำให้จะเด็จสามารถตีเมืองแปรแตกได้ ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...แลเจ้าหนุ่มก็สั่งให้นายกองปรนมาช้างให้อีกสมบุรณ์ไว้ ได้กาลเวลาเมื่อใดจักได้เข้าทะลุเอาเมืองแปรให้จงได้แต่ในเพลเดียว ส่วนทหารที่จะไปทำการประจําทำลายท่านั้น ก็แบ่งให้ตะคะญี่เป็นกองคุมไปรวมทหารธนูอีก ๕๐๐๐ มีคันทนูประจำครบมือด้วย สัญญาไว้แน้นยาว่า ได้ยินฆ้องกลองตะลุมบอนทางสมรภูมิอิงอื้อดังสำแดงว่าการประชิดเกิดขึ้นเวลาใด ก็ให้ตะคะญี่ทำลายท่านบปล่อยน้ำพุ่งไปยังเมืองแปรตามกลที่คะเนไว้

แลฝนตกมิได้บรรเทาทั้งวันขึ้น ๑๔ ค่ำ ๑๕ ค่ำ ลุแรมค่ำ ๑ พระอาทิตย์คล้อยแล้วจึงขาดเมฆจะเด็จก็ชวนตะคะญี่และจาเลงกะโบสือ่องลัดไปตู่บึงสำคัญ ตะคะญี่แลเห็นน้ำเจิ่งเอ่อขึ้นมาจากบางแห่งทะลักขอบบึงฉนั้นก็ยืนตียิ่งนัก แล้วกำลังแรงแม่พระคงคาท่วมพันอยู่ในบึงที่ห้อมนี้ กำแพงตึกกว่าแข็งแรงยิ่งกว่าเมืองแปรสักสามเท่าก็ไม่อาจทานอยู่ ข้าพเจ้าแลดูที่ซึ่งน้ำกว้างยาวโดยรอบแทบว่า จะสุดสายตา พระเจ้านะระบตีทะนงไปว่าเมืองตัวเป็นชัยภูมิมั่น ประดาคนเดินดินไม่อาจตีหักเข้าไปได้สำเร็จ ครั้งนี้จะได้เห็นตึกกันเป็นแท้...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 2. 2542 : 1016 - 1017)

#### ตอน ศีรษะทหารตองอุทั้งสิบ

ในคราวศึกที่เมืองหงสาวดีและเมืองแปรมาล้อมทัพตองอุ ณ เมืองเมะตะมะ จะเด็จได้ใช้กลลวงปะชันหฺนุญและเสียงโชนสุญี่สองขุนพลแห่งเมืองแปรและเมืองหงสาวดีให้หลงเชื่อโดยปล่อยข่าวศึกไปกับไปพยุว่า เมืองทั้งสองเมืองถูกล้อมด้วยฝีมือทหารตองอุโดยการนำของมังตราที่ไปล้อมเมืองหงสาวดีและตองหฺนุญขุนพลซึ่งไปล้อมเมืองแปร ทำให้สองขุนพลคิดถอยทัพกลับเมือง แต่จะเด็จยังได้วางกลศึกอีกกว่าถ้าทหารทั้งสองกองทัพถอย ตนเองก็จะแบ่งคนตีตลบหลังเพื่อให้ทั้งสองทัพเสียหาย พร้อมทั้งยังช่วยเร่งระยะเวลาในการเดินทัพกลับของสองทัพนี้ เหตุเพราะคิดว่ามีทหารตองอุมาล้อมเมืองแล้วอย่างแท้จริง ตนก็จะได้ประโยชน์ถึงสองอย่างคือ หนึ่ง ช่วยให้กองทัพตองอุซึ่งในขณะนี้มีจำนวนพลน้อยรอดพ้นจากการถูกโจมตี สอง ทำให้กองทัพของทั้งสองเมืองถอยทัพแล้วตนเองยังตามตีซึ่งจะยังความเสียหายแก่ทัพทั้งสองอีกด้วย จะเห็นได้ว่า จะเด็จนั้นสั่งการอย่างรอบคอบและจัดสรรหน้าที่ของจาเลงกะโบ สือ่องและเนงบาได้อย่างลงตัว ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...ข้าพเจ้ากำชับไปพยุให้ไปกล่าวข่าวศึกว่าตะเบงเซเวตี้เจ้าอยู่หัวเรากำลังรุดมาจะเอาหงสาวดีกองหนึ่ง แลตองหฺนุญรุดมาจะเอาทางแปรกองหนึ่งเห็นทั้งสองขุนฝ่ายโน้นคือเสียงโชนและปะชันจะสะดุ้งกลัว ฉะนั้นข้าพเจ้าจะพึงแรงพื้ท่านตติศีกครั้งนี้ให้เด็ดขาดลงไป จาเลงกะโบท่านจงถือพล ๑๕๐๐ โอบไปตั้งอยู่ปลายหนทางร่วมซึ่งทหารแปรแลทหารหงสาวดีจะถอยรวมกันไป แลจาเลงกะโบจงสำแดงให้ข้าศึกรู้ ดังว่าท่านจะขวางไว้ เพื่อดักมิให้ทหารสองเมืองนั้นไปสู่เมืองตนโดยสะดวก

ส่วนเนงบาสีอ่อนนั้นจึงถือพลคนละ ๕๐๐๐ แบ่งกันไปตั้งอยู่หนทางแยกไปสู่แพรทางหนึ่งหงสาวดีทางหนึ่ง พี่ท่านทั้งสองจึงชุมนุมอยู่ในที่ที่ห่างจากจาเลงกะโบตั้งอยู่ ประมาณว่าหนทาง ๒๐๐ เส้น แลเลือกเอาภูมิฐานอันเห็นสมควรเป็นที่พักคนพักม้า แลจาเลงกะโบนั้นเสียงโคนแลปะชั้นหุ่ญผ่านจกทานไว้เล็กน้อย แล้วทำที่ตั้งว่าเหลือกำลังทานไม่อยู่แล้ว แหกทางให้ทั้งสองทัพนั้นไปโดยสะดวกครั้นแล้วจาเลงกะโบท่านจงตามทหารหงสาวดีอันเสียงโคนคุมพลยกไป คอยว่าทหารหงสาวดีปะทะกับทหารตองอูในบังคับสี่องเมื่อใดก็ให้จาเลงกะโบท่านดีส้าทับหลัง...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 3. 2542 : 1723 - 1724)

ตอน ผากแผลไว้กับแสกหน้าผ้า

เมื่อจะเด็ดวางอุบายให้กองทัพเมืองแปรและกองทัพเมืองหงสาวดีถอยกลับเมืองแล้วจะเด็ดก็ยกกำลังทหารเพียงส่วนน้อยเพื่อที่จะมาเหยียบขายแดนเมืองหงสาวดี และให้สการะวุตพีหวันเกรงบุญบารมีของมังตรา จะเด็ดนำทหารมาโดยแท้จริงแล้วต้องการเพียงมาสร้างขวัญกำลังใจให้ทหารในการต่อสู้ครั้งต่อไป มิได้คิดสู้รบเพียงแต่มาขอคำสัญญาต่อกันว่าในหน้าแล้งต่อไปจะนำกำลังทหารมาออกศึกสู้รบ ณ เมืองนี้ เพื่อให้กองทัพหงสาวดีมีเวลาเตรียมตัวเพราะจะเด็ดเชื่อมั่นในฝีมือตนและฝีมือทหารของตนมาก จากนั้นจะเด็ดถอยทัพกลับอย่างมีระเบียบและรอบคอบโดยมีกองชุมระวังหลังเผื่อว่ามีข้าศึกตามโจมตีจะได้ไม่เสียเชิง ดังนั้นจะเด็ดจึงให้สี่องถอยทัพนำตนไปก่อนสามสิบเส้นและตนเองก็จะเดินตามหลังไปอีกสามสิบเส้นและผลัดกันพัก เมื่อมีข้าศึกโจมตีก็จะโจมตีกองทัพที่เดินอยู่ข้างหน้าและกองทัพที่มีอยู่ข้างหลังจะได้ตีกระหนาบช่วยได้ แสดงให้เห็นถึงความคิดที่รอบคอบและมีระเบียบของจะเด็ดยิ่งนัก ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

แลพ้นจากที่กว้างได้ชื่อว่าทุ่งหงสาวดีเข้าเขตป่าขอบทุ่งนั้นแล้ว เจ้าหนุมจึงกล่าวแก่สี่องว่า พี่ท่านแลข้าพเจ้าจะไปด้วยกันเช่นนี้ มิใช่ลักษณะถอยทัพอันจะเอาเปรียบแก่ศัตรู ผิดว่าถูกติดตามแล้วจะแยกกำลังกระหนาบไม่ได้ทันทั่วทั้งที่ ฉะนั้นพี่ท่านกับข้าพเจ้าจงแยกทหารแบ่งกันคนละครึ่งเถิด ท่านได้ไว้สัร้อยแลข้าพเจ้าจะเอาไปจำนวนเท่ากัน แลเมื่อแยกกันแล้วเราอย่าเดินรวมกันไปเลยแลสลับกันเสียเถิด เราเปลี่ยนกันเดินเปลี่ยนกันพักคนละ ๓๐ เส้น แต่ที่ต้นพี่ท่านเดินทางไปประมาณ ๓๐ เส้นแล้ว ให้ปลดกระดิ่งพรรณประจําออกมาออกแล้วแลชุมเข้าข้างทางเสีย ครั้นแล้วข้าพเจ้าจะเดินผ่านเลยทหารที่ท่านชุม ๓๐ เส้นแล้วแอบข้างดุกกัน ท่านคะเนเวลาว่าข้าพเจ้าเดินไปถึงที่ชุมแล้วจึงออกเดินอีก เราผลัดกันชุมคนละที่ตั้งนี้แม้ว่าหงสาวดีตามมาตีกองหลังเรา ก็จะมุ่งแต่ตามทหารกองที่กำลังเดิน กองใดเราอยู่หลังก็จะได้ถอยสักัดไว้ แล้วฝ่ายกองที่ไปหน้าก็จะตลบกลับมาลงทำการ ทหารหงสาวดีจะอยู่ระหว่างที่ล้อมอีกประการหนึ่ง การเดินทัพเช่นนี้เหมือนว่ากองทัพหลังเราได้ถอยระวังเชิงข้าศึกไปคราวละ ๓๐ เส้นไปในตัว...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 3. 2542 : 1836 - 1837)

### ตอน การรบด้วยพลเดินเท้า

เมื่อจะเจ็ดกับมังตราธิบดีกรุงอังวะกับกรุงหงสาวดี ณ เมืองตองอู ทหารตองอูล้มตายลงเป็นอันมากเพราะทหารโล่ของเมงกยอกแงแม่ทัพเมืองอังวะ จะเจ็ดจึงคิดวิธีแก้ไขโดยสร้างอาวุธที่มีจอยปากสำหรับแทงเข้าไปที่โล่ของทหารอังวะแล้วจะได้ไม่หลุด พร้อมทั้งอาวุธนี้มีน้ำหนักมาก เมื่อโล่ที่ทหารอังวะถืออยู่ถูกถ่วงไว้ด้วยน้ำหนักทำให้ไม่สามารถยกโล่ขึ้นป้องกันตนเองได้ ทหารตองอูแถวที่สองก็จะใช้อาวุธฆ่าทหารอังวะได้สำเร็จ จะเจ็ดได้ฝึกทหารไว้ทั้งหมดหกพันคนโดยแบ่งเป็นแถวละสามพันคน แถวแรกถืออาวุธสำหรับแทงโล่พลเดินเท้าทหารอังวะ แถวที่สองถือขวานเข้าตะลุมบอนทหารอังวะแล้วจากที่แถวแรกแทงอาวุธไปถ่วงโล่ไว้แล้ว จะเจ็ดได้นำทหารซ่อมต่อหน้าพระที่นั่งพระเจ้าตะเบงชเวตี้ จะเจ็ดมีความคิดรอบคอบในการแก้ไขปัญหาคิดในครั้งนี้ลงได้สำเร็จ และยังมีการจัดทหารเป็นระเบียบเรียบร้อยอีกด้วย ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...ตกเวลาเย็นจะเจ็ดก็คุมทหารซ่อมถวายพระเจ้าตะเบงชเวตี้ให้ทอดพระเนตร แลทหารอันเจ้าหนุ่มฝึกไว้ทั้งสิ้น ๖๐๐๐ ก็แบ่งออกเป็นกองถือหอกหน้าหน้า ๓๐๐๐ คน ส่วนที่เหลืออยู่นั้นหาได้ถือหอกยาวไม่ หากถือขวานเป็นอาวุธสำหรับเมื่อแถวที่ดาหน้าชดออกไปตรึงโล่เข้าศึกแล้ว ทหารแถวหลังถือขวานทั้งสองมือจะได้เข้าตะลุมบอนฟัน แลทหารเหล่านั้นฝึกการแปรขบวนได้คล่องแคล่วแล้ว มาจับอาวุธประจำมือสีแดงถวายตัวหน้าที่นั่งกระนั้นก็ได้เรียบเรียงดงามตามขบวนศึก...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 5. 2542 : 2679 - 2680)

### ตอน ประชิดแดนหงสาวดี

เมื่อจะเจ็ดต้องคุมกำลังทหารเป็นกองหน้าไปทำศึก ณ เมืองหงสาวดี โดยให้จาเลงกะโบอยู่ทางเมืองแปรคอยส่งเสบียงให้แก่กองทัพตองอู จาเลงกะโบน้อยใจที่จะเจ็ดไม่ได้นำตนร่วมเดินทางไปด้วย จะเจ็ดจึงอธิบายให้จาเลงกะโบฟังถึงเหตุผลที่ให้จาเลงกะโบอยู่คุมเสบียงทางเมืองแปร เพราะว่าตองอูทำศึกคราวนี้ก็เพื่อผลประโยชน์ของเมืองตองอูฝ่ายเดียว จึงจะไม่ยอมเสียเสบียงเลย นอกจากจะอาศัยเสบียงจากเมืองแปร ผู้ซึ่งจะอยู่คุมงานคราวนี้ได้ดีที่สุดก็คือจาเลงกะโบนายกองช้าง ผู้ซึ่งมีอริยาศัยงามและมีวิธีการเร่งรัดเอาเสบียงจากเมืองแปรได้อย่างมีประสิทธิภาพ เมื่อส่งเสบียงเพียงพอแล้วจะเจ็ดก็จะส่งรานองมากุมกองเสบียงแทนจาเลงกะโบเพื่อให้ นายกองช้างไปช่วยทำศึก เมื่อจาเลงกะโบได้ฟังคำอธิบายจากจะเจ็ดแล้วก็เข้าใจ แสดงให้เห็นว่าจะเจ็ดนั้นคิดอย่างรอบคอบและผลประโยชน์ทั้งหลายก็จะตกอยู่กับฝ่ายตองอูเพียงฝ่ายเดียวเท่านั้น จะเจ็ดรู้จักใช้คนคือวางคนของตนไว้ที่เมืองแปรและเอาอุปราชจากเมืองแปรคือรานองไปกับตน เพื่อแสดงให้เห็นว่ากองทัพแปรมีความยินดีที่จะช่วยเหลือกองทัพตองอูอย่างเต็มที่ ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...ครั้งที่ท่านหาความเหน็ดเหนื่อยมิได้ คุมเสียบงหนุ่นเนื่องไม่อาจยินเสียงกลองรบจริงแล้ว แต่ยานี้กว่าตนเองได้แบ่งการไปทำน้อยกว่าผู้ใด ต้องอุทิศเพื่อประโยชน์ของตองอยู่เดียว แต่ข้าวมลิตหนึ่งหญ้าเส้นหนึ่งฝ่ายตองผู้มีได้เสียเลย มาเกณฑ์เอาแปรห่างเมืองดังนี้ ชาดคนที่ได้ลักษณะทั้งนารักนำเกรงอย่างท่านจาเลงกะโบคอยรีดเล่าฝ่ายส่งเสียบงก็จะตั้งใจทำการไม่เต็มแรง ข้าพเจ้าจึงไว้ภาระให้ท่านรีดเสียบงได้พอแก่การเสียก่อน พอดีสงครามประชิดจวนเสียจวนได้แล้ว ก็ขอกำลังพี่ท่านไปแลเปลี่ยนรานองผู้เฒ่าลงมาคุมเสียบง ความผิดข้าพเจ้าตั้งนี้พี่ท่านอย่าเสียใจเลย จาเลงกะโบก็ว่าแม้ท่านจะว่าให้รู้ดังนี้หรือจะเกิดน้อยใจ คนทั้งสองก็ว่ากล่าวเข้าใจซึ่งกันแล้ว...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 7. 2542 : 4020 - 4021)

### ตอน การถอยอย่างไวลาย

มังตรายกทัพไปกรุงสยามแต่มีสามารถทำศึกชนะกรุงสยามได้ เหตุเพราะดินฟ้าอากาศและเสียบงไม่อำนวย เมื่อคราวถอยทัพกลับหงสาวดีจะเด็ดเป็นผู้วางแผนการ ให้ทัพพระเจ้าแปรและทัพของโสหนพวแห่งเมืองอังวะเป็นทัพหน้า ทัพมังตราเป็นทัพหลวง ส่วนตัวจะเด็ดเองนั้นอยู่กำกับเป็นกองระวังหลังกับจาเลงกะโบ ส่วนสื่อองจะเด็ดให้ไปอยู่ช่วยพระเจ้าแปรกองหน้า เนบวาไปทัพหลวงพร้อมกับมังตรา จะเด็ดได้สั่งความให้ทัพของมังตราหาหนองน้ำใหญ่ไว้เพื่อลงกองทัพของอยุธยาเวลาตามตีขณะที่กองทัพพม่าถอย

...และจะเด็ดสั่งความสำคัญอย่างหนึ่งว่า เมื่อพระเจ้าอยู่หัวเดินทัพเข้าใกล้เขตแขวงอินทบุรีแล้ว ให้แต่งม้าออกลาดตระเวนหาหนองน้ำที่ขอบกลแล้วจงชะง้านน้ำมันที่เขียวตึกไว้ ณ หนองน้ำนั้นประมาณ ๓๐ แลคนเดินเท้า ๒๐๐๐ หากหาหนองน้ำมิได้ก็ให้เร่งระดมคนชุดหลุมพรางจงมากไว้ พระเจ้าตะเบงชเวตี้ก็รับคำพี่เขยไว้ทุกประการ...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 8. 2542 : 4865)

...พระเจ้าตะเบงชเวตี้ก็ส่งไปบอกนั้น ลงมากองหลังอีกทอดหนึ่งแลบอกมาว่า ซึ่งบุเรงนองต้องประสงค์หนองน้ำนั้นสมคะเนไม่ได้ชุดหลุมพรางไว้ แลทั้งคนแลช้างน้ำมันเขียวตึกไว้ตามบุเรงนองกำหนดทุกประการ เจ้าหนุมนายทัพก็มีความยินดี แลว่าด้วยเกลอร่วมสาบานตนว่า วันพรุ่งนี้แล้วข้าพเจ้าพร้อมด้วยม้า ๒๐๐๐ จะออกไล่ให้ทัพกรุงเข้าโจมตีกระหนาบเรา แลคืนวันนั้นนั้นจะเด็ดก็เร่งไปจนถึงหนองน้ำ สังเกตเป็นบึงค่อนข้างกว้าง มีผักลอยน้ำแห้งตายทับถมแผ่นดินยุ้นพิกอยู่ก็มีความโสมนัสยิ่งนัก

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 8. 2542 : 4866 - 4867)

แผนการของ จะเด็ดก็สัมฤทธิ์ผลสามารถจับตัวพระราเมศวรและพระมหินทราธิราชไว้ได้ขณะตามตีและหลงกลที่จะเด็ดวางไว้ เมื่อจับตัวพระเจ้าลูกเธอทั้งสองไว้ได้แล้วจะเด็ดได้นำมาต่อรองเพื่อป้องกันมิให้อยุธยาตามตีกระหนาบทางด้านหลังอีก จะเด็ดจะได้รับศึกทาง

พิษณุโลกเพียงด้านเดียว จะเด็ดทำการในครั้งนี้อย่างรอบคอบจึงทำให้หงสาวดีเดินทางกลับเมืองอย่างไม่ต้องพะวงว่าทัพหลังจะถูกโจมตีและสามารถผ่านเมืองพิษณุโลกไปได้อย่างง่ายดายโดยมิต้องเสียกำลังพลมากมาย เพราะจะเด็ดได้แสดงแสนยานุภาพโดยเชิญพระมหาธรรมราชาแห่งสองแควออกมาดูกำลังพลของตน หากแม้ถึงคิดต่อสู้ก็จะเป็นที่ทุกข์ยากแก่ราษฎรและสมณชีพรามณ์ทุกคน จะเด็ดนั้นยังได้แสดงน้ำใจต่อเจ้าฟ้าสองแควคือ แบ่งเสบียงอาหารที่ตนได้มาจากค่ายเมืองอินทร์และค่ายชัยนาท ทำให้คนทั้งหลายที่มีใจรักความจริงในกลศึกของจะเด็ดกลับเล็งเห็นว่าพระมหาธรรมราชามีใจฝักใฝ่เข้าด้วยหงสาวดีและทำให้กรุงศรีอยุธยาแคลงใจ ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

#### ตอน พิษณุโลกพ่าย

...แต่เสบียงที่ดีได้จากค่ายเมืองอินทร์ และที่ทหารฝ่ายเหนือทิ้งไว้ ณ ค่ายชัยนาทนั้น บุเรงนองเห็นเหลือเกิน แล้วจะกลับถึงเขตตัว คงหากินอุดมแล้ว ป่วยการแก้พาหนะชนก็ถวายเป็นพระมหาธรรมราชาเสียเป็นอันมาก คนทั้งปวงก็กล่าวขวัญถึงเนื้อความ ซึ่งบุเรงนองและพระมหาธรรมราชามีน้ำใจฝักใฝ่ต่อกัน เลื่องลือเอิกเกริกอยู่...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 8. 2542 : 4889)

จะเห็นได้ว่าจะเด็ดสามารถลงอยุธยาเพราะแผนการถอยทัพที่วางไว้เป็นผลสำเร็จและสร้างความระแวงแคลงใจระหว่างกรุงศรีอยุธยากับหัวเมืองหน้าด่านสำคัญ

#### ตอน มหาอุปราชเข้าตาอับ

เมื่อจะเด็ดทำศึกชนะเมืองหงสาวดีและเมืองอังวะแล้วจะเด็ดต้องการแสดงให้โสมหันพวาทรงเมืองอังวะเห็นว่ามังตราเป็นผู้มีน้ำใจไม่คิดอาฆาตแค้นเรื่องเก่าๆ โดยแสดงไมตรีให้โสมหันพวาทเห็นด้วยการไม่ฆ่าสอพิณยาให้ตายด้วยน้ำมือตนเอง แต่ใช้อุปบายคือเขียนสาส์นเยาะเย้ยเพื่อให้สอพิณยาฆ่าตัวตาย การแสดงน้ำใจต่อเมืองที่แพ้สงครามเช่นนี้ทำให้โสมหันพวารู้จักคิดถึงความมีน้ำใจโอบอ้อมอารีและจะซื่อสัตย์ต่อองค์มังตราโดยน้ำใจของโสมหันพวาทเอง จะเห็นได้ว่าจะเด็ดเป็นผู้คิดการณ์ด้วยความรอบคอบคือเล็งเห็นผลประโยชน์ของบ้านเมืองของตนในภายหน้า โดยมีได้คำนึงถึงความแค้นส่วนตัว ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...แม้เหมือนเมื่อก่อนมิได้ตกปากให้โสมหันพวาทได้เปรียบถึงกับยกอังวะคืนแล้ว ครั้งนี้สอพิณยาอยู่ในที่แวดล้อม ข้าพเจ้าผู้เดียวจะถือแต่กระบี่เล่มหนึ่งปิดปราสาทมิให้คนทั้งปวงเข้าออกแล้ว และรู้สอพิณยาฆ่ากับมือเอง แต่นี้ข้าศึกเช่นฐานะที่คล้ายสอพิณยามีอยู่ ข้าพเจ้าแลพระเจ้าอยู่หัวประพฤติตามอารมณ์แค้นแล้ว มิตรใหม่ที่เคยเป็นศัตรูมาก่อนจะกลับกริ่งใจ ข้าพเจ้าจึงใคร่สำแดงให้โสมหันพวาทเห็นว่าน้ำใจทหารใหญ่และพระเจ้าตองอูนั้นมีแต่โอบอ้อมหาความพยายามมิได้ มิหนำซ้ำต่อมิตร



กระทั่งถึงเรื่องที่ห่างไกล โสหนพวาเป็นเจ้าคนรู้คิด สำนักข้อนี้ ถึงหากปล่อยให้ครองอังวะเป็นสิทธิ ความ ักดีเจาะใจซาบซึ่งก่อนแล้ว ก็เห็นจะตรงต่อตองอุตลอดกาลไป...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 7. 2542 : 4251 - 4255)

## 6. เปิดเผยและจริงใจ

จะเด็ดไม่เคยปิดบังผู้หญิงคนอื่นที่จะได้รู้จักในภายหลัง เรื่องที่ตนมีหญิงอันเป็นที่รัก และเทิดทูนเปรียบเสมือนพี่สาวและมารดาคือตะละแม่จันทร์จะเด็ดจึงต่างไปจากผู้ชายเจ้าชู้ทั่วไปซึ่งส่วนใหญ่มักจะปิดบังความจริงไม่ให้ผู้หญิงที่ตนไปเกี่ยวพาราสีรู้ว่าจะได้มีพันธะผูกพันอยู่ก่อนแล้ว ทั้งนี้จะเด็ดเห็นว่าผู้หญิงที่จะมารักใคร่ชอบพอดนก็เพราะตัวของจะเด็ดเอง ถึงแม้จะรู้ว่าตนเองมีพันธะแล้วก็ตาม การที่จะเด็ดได้เปิดเผยว่าตนเองมีคนรักแล้วกับผู้หญิง ปรากฏในเรื่องดังนี้

ตอน สืบตาบแต่หนึ่งชีวิต

จะเด็ดบอกกับกันทิมาเมื่อตอนที่กันทิมาถามถึงภรรยาของจะเด็ด จะเด็ดได้ตอบนางว่าตนเองยังไม่มีภรรยา แต่มีผู้หญิงอีกคนหนึ่งที่ตนเองรักยิ่งกว่าภรรยา เพราะว่าได้มีสัญญาทางใจต่อกันไว้ว่าจะมีความซื่อสัตย์ต่อกัน ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...มังงายรับว่าจริงแล้ว ข้าพเจ้ากำลังคิดถึงเรื่องราวหนหลังอยู่ แม่กันทิมาแสวงสัพยอกว่า ผู้ที่ท่านคิดถึงมากคือภรรยาท่านหรือผู้ใด เจ้าหนุ่มหัวเราะเฉยเสีย นางกันทิมากำลังอยากรู้ และไม่ทราบประเพณีควรไม่ควร ก็ถามโดยเชื่อว่าท่านมีภรรยาอยู่แล้วหรือยัง มังงายตอบว่า ข้าพเจ้าตัวยังเปล่าหาเคยมีภรรยาไม่ แต่มีคนทีรักยิ่งกว่าภรรยาอยู่ นางกันทิมาสงสัยจึงว่าท่านพูดด้วยโวหารชาวกรุง ข้าพเจ้าคิดหาถึงไม่ ดูท่านแบ่งรับแบ่งสู้กระนี้ยกย่อนัก จะตอบเพียงมีแล้วหรือยังไม่มีเท่านี้มีได้หรือ มังงายว่าตอบเช่นนี้ก็ได้ดอกแต่เป็นโกหกทั้งสองทาง เพราะจะว่ามีแล้วข้าพเจ้าหา มีสิ่งใดที่ควรจะเรียกว่าเมียแสดงให้คนทั้งปวงเห็นไม่ ครั้นจะว่ายังไม่มีเล่าข้าพเจ้าก็มีผู้หนึ่งซึ่งข้าพเจ้ากลืนไว้ในดวงใจรัก และซื่อสัตย์ยิ่งกว่าเมีย ความจริงที่ข้าพเจ้าเป็นอยู่อย่างนี้...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 1. 2542 : 217 - 218)

และจะเด็ดยังกล่าวต่อไปอีกว่า

เจ้าหนุ่มว่า สาเหตุที่ชายมีภรรยาแล้วปิดบังหญิงอื่นไม่ให้ความนัยของตัว จัดว่าทำความผิดไปอย่างน่าสงสารหนักเหตุที่เขาไม่บอกความจริงมันเหมาะ เกรงแม่คนที่สมัครใจใหม่จะบัดไม่ตรีเขาเสีย ข้อนี้โดยที่เขาแปลความเที่ยงแท้ในเชิงเสน่ห์หาผิด กำไว้แต่เพียงความสมัครใจที่อย่างปลอมแปลงเข้ามาอ้อมอารมณ์ จะใช้ความสมัครใจที่จริงแท้เข้าหากันก็หาไม่ คนเหล่านั้นรักเพียงความเป็นหนุ่มเป็นสาวซึ่งกัน ฉะนั้นเขาสองจึงคอยระวังเชิงปิดบังซึ่งกันอยู่ แต่ข้าพเจ้าจะรักใคร่ก็ชวนให้เขารักตัวข้าพเจ้าโดยแท้จริง ไม่ยอมให้รักในความเป็นโสทรของข้าพเจ้าดอก คนเรานั้นหมายจะรักใคร่

กันแล้ว ยังจะพะวงข้ออื่นประกอบจะเรียกว่าสมักรกอดคอกันตายอย่างไรได้...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 1. 2542 : 219)

ตอน ในห้องบรรทมตะละแม่มกุสุมา

เมื่อจะเด็ดได้พบรักกับตะละแม่มกุสุมาที่เมืองแปร ในช่วงเวลาที่จะเด็ดเข้าไปพบตะละแม่มกุสุมาในห้องบรรทมมีเหตุบังเอิญที่ทำให้ตะละแม่มกุสุมาเห็นกลักใส่ผมตะละแม่มัจฉา ตะละแม่มกุสุมาแปลกใจยิ่งนักคิดว่าเป็นกลักใส่ผมของผู้มีพระคุณของจะเด็ด นางจึงถามจะเด็ดว่า กลักใส่ผมนี้เป็นของผู้ใด จะเด็ดตอบนางอย่างเปิดเผยว่า กลักใส่ผมนี้เป็นของหญิงผู้หนึ่งซึ่งตนเองเมื่ออายุน้อยก็เปรียบหญิงผู้นี้เสมือนน้องสาว พอเติบโตใหญ่ขึ้นนางก็คอยดักเตือนให้ทำความดีเปรียบประหนึ่งนางเป็นพี่ ครั้นบัดนี้ตนเองต้องละถิ่นที่อยู่มาไกลนางก็คอยห่วงใยเปรียบประหนึ่งนางเป็นมารดา ตะละแม่มกุสุมาได้ฟังคำจะเด็ดทำให้นางเข้าใจถึงสถานภาพของหญิงนางนี้ได้ดี แต่จะเด็ดก็มิได้คิดปิดบังเพราะจะเด็ดเชื่อมั่นว่าหญิงอื่นที่จะคิดรักตนหรือมาอยู่ร่วมเป็นคู่ชีวิตกันควรจะเข้าใจความเป็นจริงและยอมรับ ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...เจ้าหนุ่มจึงกระซิบที่หูนางว่าความผูกพันกับเจ้าของผมนี้จะลำดับให้ถูกในตำแหน่งเดียนั้น ยากนัก เมื่อน้องนางผู้เป็นเจ้าของผมนี้อ่อนอายุก็น้อยอยู่ในฐานะน้อง พออายุเติบโตกล้ารู้จักเรียนรู้จักคิด นางนั้นก็คอยบำรุงใจดักเตือนให้ทำความดีใฝ่ใจประหนึ่งนางเป็นพี่ ครั้น บัดนี้เพื่อจะทวีตัวให้มีราคะกว่าเก่าข้าพเจ้าจึงต้องละถิ่นเดิมมา นางผู้นั้นก็คงเป็นห่วงคอยข้าพเจ้าประหนึ่งมารดาห่วงบุตร ตะละแม่มัจฉาในคำอุปมาผลออกจากอกเจ้าหนุ่มแล้วถามว่า นางนั้นคือภริยาท่านหรือมิใช่ มังฉายตอบว่าตำแหน่งภริยายังไม่ควรแก่งานก่อน โดยที่เรทั้งสองมิได้ล่วงกรรมอันควรแก่สามี ภรรยา ส่วนความผูกพันในกันแลกันนั้นชาตินี้ทั้งชาติวันใดจะแยกออกมิได้แล้ว...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 1. 2542 : 383)

หากจะพิจารณาแล้วเห็นว่าการที่จะเด็ดกล่าวเหตุทูลตะละแม่มัจฉาอย่างเปิดเผยกลับเป็นการเพิ่มคะแนนนิยมให้กับหญิงที่หลงรักจะเด็ด เพราะชื่นชมที่จะเด็ดซื่อสัตย์มั่นคงต่อรัก ขณะเดียวกันก็ปรารถนาจะเป็นที่รักของชายผู้มีความดีเช่นนี้

นอกจากจะเด็ดจะเปิดเผยและจริงใจเรื่องความรักและพันธะที่ตนมีอยู่แล้ว จะเด็ดยังเปิดเผยและจริงใจกับเจ้านายของตน ดังจะเห็นได้จากเมื่อคราวที่มังตรายกทัพไปทำศึก ณ กรุงศรีอยุธยา มังตรากลับมาถึงหงสาวดีด้วยจิตใจที่เศร้าหมองและน้อยใจในความสามารถตนเองที่ไม่สามารถเอาชนะกรุงศรีอยุธยาได้สำเร็จ มังตราระบายอารมณ์โดยฆ่าทหารผู้น้อยซึ่งเป็นชาวหงสาวดี เมื่อจะเด็ดรับทราบข่าวจึงรีบเดินทางกลับมายังเมืองหงสาวดีและได้อธิบายให้มังตราเข้าใจถึงความรู้สึกของมังตราที่ริษยาจะเด็ดในด้านความสามารถ ทั้งในด้านรบและด้านความรัก จะเด็ดได้กราบทูลความจริงต่อมังตราว่า พระมหาเถรมังสินธุได้เคยทำนายดวงชะตาของจะเด็ดไว้ว่าจะมีอำนาจยิ่งใหญ่ในแคว้นพุกามนี้เพื่อที่จะให้มังตราโกรธ

เกลียดตนให้เพิ่มมากขึ้น เพราะจะเด็ดรู้แล้วว่ามังตราทั้งรักและเกลียดตนในขณะเดียวกัน แต่ความรักที่มังตราให้แก่มันนั้นมากมายกว่าความเกลียดซึ่งเกิดจากความริษยาในด้านความสามารถที่จะเด็ดมีเหนือกว่ามังตราทุก ๆ ด้าน และเป็นสาเหตุให้มังตรามีอาการขุ่นมัว แต่ไม่กล้าที่จะลงโทษตนโดยตรง จะเด็ดได้อธิบายความรู้สึกของมังตราเพื่อให้มังตรายอมรับ และแก้ไขสิ่งที่มังตราได้ทำผิดพลาดไว้เพราะฆ่าทหารชาวเมืองหงสาวดีซึ่งไม่ใช่ชาวเมืองตองอู ในกาลต่อไปในภายหน้ามังตราก็จะได้รับความเดือดร้อนซึ่งเกิดจากความแค้นของชาวหงสาวดี จะเด็ดกล้าเปิดเผยถึงเรื่องของตนเองและกล้าพูดความจริงในสิ่งที่มังตรากระทำผิด แสดงให้เห็นความจริงใจของจะเด็ดเพราะจะเด็ดยอมรับเสี่ยงโทษซึ่งตนเองอาจจะถูกมังตราประหาร หรือถูกลงโทษ ผลของการเปิดเผยเรื่องของตนเองและกล้าตีเตียนพฤติกรรมของมังตราส่งผลให้มังตราเข้าใจความปรารถนาดีของจะเด็ด และได้ทำให้ความรู้สึกริษยาที่มังตรามีต่อจะเด็ดนั้นหายไป ต่อมามังตราก็ไว้วางใจจะเด็ดทุกเรื่อง

## 7. รักษาคำมั่นสัญญา

ตอน ความรักครั้งแรก

อุปนิสัยของจะเด็ดที่เด่นชัดอีกอย่างหนึ่งก็คือ จะเด็ดเป็นผู้ที่รักษาคำมั่นสัญญาได้อย่างเคร่งครัดและมั่นคงยิ่งนัก ดังจะเห็นได้จากการที่พระมหาเถรวัดกุโสดอได้ให้จะเด็ดถวายสัตย์ต่อพระประธานในวิหารว่า “เบื้องหน้าอำนาจาสนาเจ้าจะรุ่งโรจน์ประการใดก็ดี จะไม่คิดการแย่งเสวตฉัตรจากมังตราเป็นอันขาด” (ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 1. 2542 : 30) ต่อมาเหตุการณ์เป็นไปตามคำทำนายของพระมหาเถร จะเด็ดก็ได้ยึดถือและปฏิบัติตามสัญญาเป็นอย่างดีตลอดมา ดังจะเห็นได้จากความซื่อสัตย์จงรักภักดีต่อมังตราอย่างจริงใจ จะเด็ดยอมถวายชีวิตเพื่อปกป้องมังตราทุกครั้ง แต่พระมหาเถรเกรงว่าเมื่อจะเด็ดรุ่งเรืองมีอำนาจแล้วและมีภรรยา บางคราภรรยาอาจจะต้องการอำนาจาสนาและยุยงให้จะเด็ดคิดทรยศ จะเด็ดก็ได้ให้คำสัตย์สาบานเพื่อให้พระมหาเถรสบายใจว่าผู้ใดก็ตามไม่ว่าจะเป็นเพื่อนหรือเป็นเมียบังอาจพูดเช่นนี้ซ้ำสองครั้งให้ตนเองได้ยิน ตนเองจะฆ่าเสีย ถ้ามิได้ทำเช่นนั้นก็ขอให้ตนเองมีอันเป็นไปถึงแก่ชีวิต จะเด็ดก็รักษาคำมั่นดังที่ให้วาจาสัตย์ไว้โดยตลอด

นอกจากจะรักษาคำมั่นสัญญาในเรื่องของเรื่องความจงรักภักดีต่อเจ้านายแล้ว จะเด็ดยังรักษาคำมั่นสัญญากับตองสาผู้ที่ให้ประโยชน์แก่บ้านเมืองของตน กล่าวคือ ในระหว่างที่ศึกหงสาวดีมาประชิดเมืองตองอูนั้นจะเด็ดกำลังคิดหาวิธีเอาชนะศัตรู เป็นเหตุบังเอิญให้มาพบนางตองสากับบุตรชายซึ่งเกิดจากสอพิณยา จะเด็ดออกอุบายให้ตองสาคอยส่งข่าวคราวความเคลื่อนไหวระหว่างทหารตองอูทั้งสองข้างที่มีกองทัพเมืองหงสาวดีกั้นอยู่ โดยอาศัยความสัมพันธ์อันใกล้ชิดแน่นแฟ้นของสอพิณยาและตองสา ตองสารับอาสาทำการนี้เพื่อจะได้ยุติศึกในเร็ววัน จะเด็ดให้คำมั่นสัญญากับตองสาว่าตนเองจะดูแลตองสากับบุตรชาย ถ้าตองสา

ทำการนี้สำเร็จแล้วจะเด็ดก็จะยอมรับตองสาเป็นภรรยาได้อย่างเปิดเผยและไม่มีใครว่าตองสาได้ เพราะตองสาเป็นผู้มีบุญคุณต่อแผ่นดินและเป็นผู้ที่ซื่อสัตย์ต่อจะเด็ดมากกว่าสอพิณยาที่ได้ขึ้นชื่อว่าเป็นสามีของนางแต่เป็นผู้ทำลายนางจนไม่สามารถสู้หน้าผู้ใดได้

เมื่อตองสาทำการสำเร็จ จะเด็ดได้ทำตามคำมั่นสัญญาคือยกย่องตองสาเป็นภรรยา โดยจะเห็นได้จากคำสนทนาของอเทตยาที่กล่าวกับนันทะวดีว่า จะเด็ดยกย่องตองสาเป็นภรรยาโดยมิได้เห็นว่าตองสาถือกำเนิดมาต่ำต้อยและมีจุดด้อยมากกว่าภรรยาอื่นตรงที่ตองสามีลูกติดที่เกิดจากสอพิณยา จะเด็ดเห็นแก่ความดีงามที่ตองสาทำคุณแก่บ้านเมืองเป็นสำคัญ จึงยกย่องนางตองสาเป็นภรรยาเป็นลำดับที่สามารถลงมาจากทะเลแม่จันทราและทะเลแม่กุสุมาดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

ตอน บุเรงนองรักนางคนไหนมาก

...ท่านบุเรงนอง ๆ ก็ว่า ไฉนจึงมาจดจำกำหนดและระลึกความเดิมได้ เฉพาะตองสาเป็นข้าหลวงชั้นต้อย แลบุตรคนหาตระกูลมิได้ชื่อนี้สถานเดียว ก็แหละครั้งหนึ่งข้าศึกอันหมายจะเหยียบตองอู่ให้พินาศ ยกพลช้างม้าฟุทวนชาวสะพรั่งทั้งท้องทุ่งตองอู่ แลตองอู่เป็นฝ่ายรับก็จนใจอยู่แต่ในเมือง ติดต่อกับทัพตองอู่กองหนึ่งภายนอกมิได้ทุกฝ่ายตองอู่ก็เป็นอันอดอันนั้น ความสวามีภักดีของตองสาผู้เดียวดอก จึงอาสาสื่อข่าวเกิดหิตานุหิตประโยชน์ใหญ่หลวงแก่เมืองตองอู่ ความคิดซ่องนี้กระไรสิ้นที่อื่นเสียแลเสีย ตัวเจ้ามหาอุปราชรำลึกได้ข้อความนี้ยิ่งกว่าแลปรารถนาจะให้ผู้อื่นรำลึกตามดังนี้ จึงยกย่องเชิดชูตองสา หวังจะให้ผู้อื่นเลิกลำบากถึงความด้อยตระกูล ข้าพเจ้าประจักษ์แก่หูตัวเองกระนั้นจึงกล่าวเจ้ามหาอุปราชรักหญิงเสมอแม่มายลูกติดผู้นี้ยิ่งเสียกว่าเยาวสตรีบริสุทธ์จุจข้าพเจ้าแลนางเซงสบู กระทั่งทะเลแม่มีนบุญผู้คุมเชื้อสายก็ดี...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 8. 2542 : 4708 - 4709)

## 8. รักเพื่อนและโอบอ้อมอารี

จะเด็ดรักเพื่อนและรู้จักเสียสละเพื่อเพื่อนอย่างยิ่งใหญ่ เช่น การเสียสละความสุขส่วนตัว ไม่ว่าเพื่อนร่วมสาบานจะต้องการสิ่งใด แม้นางอันเป็นที่รักของตน จะเด็ดก็ยอมยกให้เพื่อนได้ ไม่ว่าจะเป็นกับจาเลงกะโบหรือเนงบา จะเด็ดยกปอละเตียงให้จาเลงกะโบซึ่งแอบรักนางอยู่ และจะเด็ดได้ตัดใจจากนางกันทิมาเพื่อให้เนงบาประจักษ์ในน้ำใจรักเพื่อนของตนดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตอน เผาเมืองจะเอาเมีย

จาเลงกะโบกล่าวถึงปอละเตียงกับจะเด็ดว่า ถ้าหญิงผู้นี้ตนชอบพอแล้วจะเด็ดจะว่าอย่างไร จะเด็ดได้ตอบไปว่าหญิงนางนี้ถึงแม้ว่าตนจะมีใจพิศวาสแต่ก็รู้ว่าจะรักไปมากกว่า

ความรักที่มีต่อเพื่อนร่วมสาบาน ถ้าจาเลงกะโบต้องการ ตนเองก็ยินดีที่จะยกให้ ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...จะเด็ดก็หัวเราะแล้วว่าพี่เราพูดไปถึงความข้อนี้นางปอละเตียงมิใช่แก้วตา หากจะเปรียบอวัยวะข้าพเจ้าก็ยิ่งรู้สึกสำคัญน้อยกว่าแขนขา ดังนี้หรือจะรักนางมากกว่าที่รัก จาเลงกะโบพี่เรา ผีว่ทานประสงค์แล้วเบื้องหน้าแม่นทานออกปากคำหนึ่งข้าพเจ้ามิให้จึงค่อยว่าเกิด...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 3. 2542 : 1523)

ตอน นายกองคชได้คู่

ต่อมาจะเด็ดก็ได้ทำสิ่งที่ตนเองได้เคยกล่าวไว้กับจาเลงกะโบว่า ตนยินดีเป็นอย่างยิ่งที่จะได้จัดพิธีแต่งงานให้กับจาเลงกะโบและปอละเตียง จะเด็ดได้เป็นทูตเจรจาสู่ขอปอละเตียงให้แก่เพื่อนคือจาเลงกะโบ โดยใช้ตำแหน่งแม่ทัพตองอุเป็นเสมือนตัวแทนของความเป็นอาวุธไปถึงแม้ว่าตนจะอายุน้อยแต่ตำแหน่งหน้าที่การงานนั้นสามารถเป็นเครื่องค้ำประกันคำพูดของตนเองได้ จะเด็ดได้แสดงตนเป็นผู้ใหญ่ของทั้งสองฝ่ายและได้กล่าวต่อหน้าเพื่อนทั้งสามและปอละเตียงเพื่อให้ทุกคนเป็นสักขีพยานว่าตนได้ยกปอละเตียงให้เป็นเจ้าสาวของจาเลงกะโบ ณ เวลานี้ เพราะว่าบุคคลทั้งสองเป็นบุคคลที่จะได้รักและปรารถนาที่จะให้ครองคู่ร่วมกันอย่างมีความสุข จาเลงกะโบและปอละเตียงก็ยอมรับข้อตกลงนี้ ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...ข้างหนึ่งนั้นพี่แลเพื่อนคู่ใจ อีกข้างหนึ่งนั้นเล่านางหนึ่งซึ่งพลอยทุกซักร้อนเหมือนใจเดียวกับข้าพเจ้าสืบมา ดังนั้นเมื่อเอาสิ่งประเสริฐสองสิ่งสำหรับข้าพเจ้าประสานกันเป็นสิ่งเดียวกันได้ดังนี้ น้ำจิตข้าพเจ้าเกษมสันต์ปัจจุบันนี้เหมือนเมื่อวันทำศึกชนะแปร ปอละเตียงท่านอย่างรังเกียจว่าข้าพเจ้าเป็นเจ้าก็จัดการจัดการเรื่องนี้เสียเองทั้งที่ตัวมิใช่ผู้ใหญ่ แลมิได้มุ่งฝากสาวพัสด์ฐานผู้อำนวยการมณฑลเลย โดยศักดิ์แลตำแหน่งข้าพเจ้า บุเรงนองรองขุนพลตองอุมาตราว่าอายุน้อยก็สมควรเรียกว่าผู้น้อยแล้ว สองพี่อย่าเห็นไปข้างไม่สมควรเลย มือข้าพเจ้าที่กุมมือท่านคือมือของผู้บัญชาการเอาเมืองแร ปอละเตียงพี่สะใภ้ข้าพเจ้าจงทำจิตใจยินดีเกิด...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 4. 2542 : 2164 )

ตอน ประทีปประจำใจเนงบาตบ

ในตอนที่เนงบาหนีหายไปเพราะทราบว่าจะเด็ดกับกันทิมารักกัน ทำให้จะเด็ดเป็นทุกข์มากและเที่ยวออกตามหาเนงบา ถึงแม้ว่าในระหว่างนั้นทะเลแม่จันทราจะใกล้คลอดบุตรแล้วก็ตาม แต่จะเด็ดก็อธิบายถึงความจำเป็นให้ทะเลแม่จันทราฟัง ซึ่งนางก็เข้าใจ จะเด็ดออกตามหาเนงบาจนสุดความสามารถ เพื่อให้จะได้ตัวเนงบากลับมาแต่งงานกับกันทิมาแต่ก็หาไม่พบ แสดงให้เห็นความเป็นห่วงและความรู้สึกที่จะเด็ดมีต่อเนงบา ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...เจ้าหนุ่มก็ว่าข้าพเจ้ามิได้อยู่จันทราอย่างเห็นเป็นข้าพเจ้ารักท่านแลลูกน้ำหนักน้อยกว่าผู้อื่นเลย นื่องท่านประกอบบุญเพื่อแผ่เมตตา เป็นสรรเสริญแก่มนุษย์แลเทพยดาสถานหนึ่ง แลลูกเราผิวเบื่องหน้าจะมีชีวิต ควรแก่คนจะสรรเสริญว่าสมกับลูกพอบุเรงนองผู้พิชิตแล้วยามเกิดลูกเราย่อมสวัสดิ์เอง ส่วนทางข้างเนงบ้านนั้นใครอื่นนอกจากข้าพเจ้าเห็นจะปลอบใจให้พี่ผู้นั้นคลายทุกข์แลกลับใจคงมิได้ หนึ่งจะให้ผู้อื่นไปเล่าแม่นปะแล้วลงที่เนงบาจะยิ่งทวิน้อยใจข้าพเจ้า ประมาณเสียว่าข้าพเจ้าให้คนออกติดตามพอเป็นกิริยา ครั้นจะเอาความจริงเข้าว่ากล่าวว่านื่องท่านจวนใกล้ทศมาส ข้าพเจ้าเป็นห่วงมาด้วยตนเองมิได้เนงบาก็น้อยใจเพราะหญิงเป็นมุลอยู่ จะยังได้พยานยืนยันว่าข้าพเจ้ารักหญิงอันเป็นฐเมียเสียยิ่งกว่าเนงบา ผู้เกลอ...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 8. 2542 : 4591 - 4592)

ตอน บุเรงนองประกาศสัตย์

จะเด็ดได้กล่าวคำอธิษฐานต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่อยู่ ณ ท่งหัวเมืองแปร ตองอู และหงสาวดีว่านับแต่นี้ต่อไปตนเองจะขอตัดใจจากกันทิมาให้เด็ดขาด ทั้ง ๆ ที่รักนางมาก แต่เพื่อแลกกับเนงบาเพื่อนรักของตนให้กลับคืนมา แสดงให้เห็นว่าจะเด็ดมีความรักและห่วงใยเนงบามากดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...เทพยดาเจ้าประจำท่งหัวเมืองทั้งสามท่ง คือ แปรตองอูและหงสาวดีอันเป็นสมรภูมิที่ข้าพเจ้าออกยุทธแลเทพยดาเจ้าท่งบันดาลชัยชนะให้ได้แก่ข้าพเจ้านั้น บัดนี้ข้าพเจ้าตัดใจละความอยากได้ในสิ่งที่อยากได้สาหัสเสียได้ ขอเทพยดาเจ้าท่งเจ้าที่ทั้งสามนั้นจงบันดาลให้ข้าพเจ้าได้ชัยชนะน้ำใจของเนงบา อันมาคิดวิปริตตีตนเสียห่างจากข้าพเจ้า แลเนงบาร่อนเร่ตกไปถึงอาณาเขตแขวงนั้นดลใจให้เนงบาคืนมาหาข้าพเจ้า ให้ประจักษ์ความสัตย์ความจริงต่อกันไว้...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 8. 2542 : 4660)

จะเด็ดอธิบายให้กันทิมาฟังถึงความจำเป็นที่จะให้กันทิมาแยกตัวไปอยู่ ณ หมู่บ้านกะเหรี่ยง เพราะเห็นว่าเนงบาเป็นผู้เสียสละนางแล้วเนงบาก็หนีไปและแบกทุกข์ไว้แต่ผู้เดียว ถ้าจะเด็ดกับกันทิมาฉวยโอกาสนี้อยู่ครองคู่กันก็จะเป็นที่ครหาของคนอื่นได้ เพราะว่าเป็นผู้ที่มีความสุขอยู่บนความทุกข์ของเพื่อน ดังนั้นจะเด็ดจึงตัดสินใจให้กันทิมากลับไปอยู่บ้านเดิม ถ้าเนงบารู้ข่าวเนงบาอาจจะกลับคืนมา เพราะคิดได้ว่าจะเด็ดนั้นมิมีจิตใจซื่อตรงต่อเนงบาถึงแม้ว่ากันทิมาจะไม่รับรักเนงบาก็ตามแต่ การแยกกันอยู่ของจะเด็ดกับกันทิมาจะเป็นผลดีกับทุกฝ่าย ไม่ว่าจะเป็นจาเลงกะโปหรือสีอ่องก็จะไม่คิดไปในทางไม่ดีได้ว่าจะเด็ดเป็นคนฉวยโอกาสและหาความสุขบนความทุกข์ของผู้อื่น จะเด็ดยังได้กล่าวกับกันทิมาอีกว่าในกาลข้างหน้าอีกสิบปี ยี่สิบปี ตนเองก็ยังคงมีหัวใจรักให้กันทิมาไม่เปลี่ยนแปลง ถ้าเห็นว่าเนงบาไม่กลับมาแน่นอนแล้ว ค่อยคิดตัดสินใจอีกครั้งหนึ่ง แต่ในขณะนี้จะเด็ดเห็นว่าสิ่งที่ตนทำคือสิ่งที่ถูกต้องและแสดงความรักเพื่อนอย่างแท้จริง

## 9. จงรักภักดี ชื่อสัตย์ต่อกษัตริย์และบ้านเกิดเมืองนอน

ตอน ใจจะเด็ดทหารตองอู

จะเด็ดเป็นบุพการีที่รับราชการอยู่ใกล้ชิดพระมหากษัตริย์ มีลาภยศ อำนาจ บารมี แต่จะเด็ดชื่อสัตย์ต่อมังตราและรักบ้านเกิดเมืองนอนมาก จะเด็ดออกศึกก็เพื่อพระเจ้า ตะเบง-ชะเวตี้และเมืองตองอู แม้ว่าจะเด็ดจะมีโอกาสแปรพักตร์เข้ากับฝ่ายศัตรู หรือมีโอกาสตั้งตัวเป็นใหญ่ในแผ่นดินได้ก็ไม่ทำ ดังจะเห็นได้จากเมื่อพระเจ้าแปรได้ให้ตะละแม่มกุสุมา พระราชธิดาซึ่งเป็นหญิงอันเป็นที่รักของจะเด็ดมาเกลี้ยกล่อมให้จะเด็ดยอมเข้ากับฝ่ายแปร แต่จะเด็ดก็ไม่ทำ จะเด็ดได้แสดงทัศนะที่ตนมีต่อประเทศชาติบ้านเมืองกับความรักที่เป็นเรื่องส่วนตัว จะเด็ดยกเรื่องความจงรักภักดีต่อบ้านเมืองตนเองให้อยู่เหนือความรักที่เป็นเรื่องส่วนตัวไม่ว่าชีวิตตนเองและชีวิตของนางอันเป็นที่รักก็มีค่าน้อยกว่าบ้านเกิดเมืองนอน ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

เจ้าหนุ่มมองนางด้วยที่อาลัยแล้วว่า กุสุมาแม่เอย ข้าพเจ้านี้เป็นคนรักชีวิตแลรักท่านยิ่งกว่าชีวิต แต่ทั้งท่านแลทั้งชีวิตข้าพเจ้ารวมกัน ข้าพเจ้าก็ยังรักน้อยกว่าเมืองตองอู ฉะนั้นคำใดที่กล่าวเพื่อให้ข้าพเจ้าเบนไปจากตองอูแล้ว พระราชธิดาท่านอย่าพักกล่าวเลย ซึ่งข้าพเจ้ามีใจมั่นแก่ตองอูนั้น มิใช่เพราะเหตุนี้ เหตุนี้ มีอยู่เหตุเดียวตรงที่ข้าพเจ้าเกิดแล้วเป็นคนของตองอูเท่านั้นเอง...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 2. 2542 : 646)

ตอน แลกปืนเมือง

เมื่อคราวทำศึกกับหงสาวดีและอังวะ เมงกยอกแ่งแห่งเมืองอังวะจับตัวมังตราได้ จะเด็ดก็จับตัวโสหนัพวากษัตริย์แห่งเมืองอังวะได้เช่นเดียวกัน แต่จะเด็ดจงรักภักดีและชื่อสัตย์ต่อมังตรายิ่งนัก แม้ทัพตองอูทำสัญญาตกลงกับเมงกยอกแ่งขอแลกเชลยและจะยกเมืองอังวะคืนให้พระเจ้าโสหนัพวากปกครองอย่างเดิมแต่ต้องเป็นเมืองขึ้นของตองอู เมงกยอกแ่งตกลงจะเห็นได้ว่าจะเด็ดนั้นมิได้มีใจคิดคดต่อองค์มังตราเลยทั้งที่มีโอกาส ถ้าเพียงแต่จะเด็ดแกล้งทำเป็นต้องการแลกตัวเชลยให้ประจักษ์ต่อหน้าทหารทั้งปวงและบิดพลัวเสียด้วยกลอุบายก็จะทำให้เมงกยอกแ่งไม่ไว้วางใจจนฆ่ามังตราได้ เปรียบเสมือนเป็นการยืมมือทหารต่างเมืองฆ่าพระมหากษัตริย์ของตน ถือว่าเป็นความพลาตพลั้งที่เกิดขึ้นในระหว่างทำศึก และไม่มีผู้ใดกล่าวโทษจะเด็ดได้ แต่จะเด็ดมิได้คิดกระทำเช่นนั้นเลยนอกจากต้องการเร่งให้มีการแลกเปลี่ยนเชลยกันโดยเร็ว เพราะเกรงจะเป็นที่เสียเกียรติสำหรับผู้ที่เป็นพระมหากษัตริย์และถูกจับไปเป็นเชลย ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...อย่างหนึ่งพระเจ้าอยู่หัวเราแลท่านนั้น ก็เป็นที่สำหรับกราบไหว้ซึ่งกันทั้งสองฝ่ายนั้นจะส่งตัว แลกกันประเจิดประเจ้อแก่ตาคนทั้งปวงเล่าก็เหมือนทำสิ่งอันเจ็บประดาใจเราเอง วางท่านอย่าเห็นแก่ความ ยากเร่งกลับคำในคืนนี้ แลบอกเมงยกยกแวงเชิญพระเจ้าอยู่หัวทั้งสองฝ่ายคืนพลเสียก่อนรุ่งเกิด...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 7. 2542 : 4242 - 4243)

...จะเจ็ดเห็นฝ่ายโน้นคุมตัวพระเจ้าตะเบงชเวตตี้มาโดยลักษณะสุจริต ก็บอกเชลยของตัวว่า เชิญพระเจ้าอังวะท่านเสด็จไปเป็นหลักชัยเหล่าทหารอังวะดุจดุจเดิมเกิด พอพระเจ้าอังวะเคลื่อนม้าไปสู่ ข้างหมู่ตน ข้างเมงยกยกก็ตักปากยอมให้องค์ตะเบงชเวตตี้เสด็จไปสู่หมู่ทหารตองอูบัดนั้น ทหาร สองฝ่ายอดใจระงับความโสมนัสยินดีไว้ในอกมิได้ ก็ให้ร้องรับกษัตริย์แห่งตัวอึ้งคะนั่งอยู่ ตะเบงชเวตตี้ แลนายทัพผู้พี่เขยต่างลงจากหลังม้ากอดกั้นกลางทหารตองอู พระเจ้าอยู่หัวนั้นว่าความซึ่งพี่ท่านภักดี นั้น ใหญ่หลวงจนจะหาใดมาตอบแทนแล้ว...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 7. 2542 : 4245)

#### ตอน น้ำพระทัยอันควรแก่การกตัญญู

หลังจากทำศึกหงสาวดีชนะแล้วมังตราต้องการแต่งตั้งให้เจ็ดเป็นพระเจ้าตองอู ปกครองแผ่นดินตองอูซึ่งเป็นหัวเมืองเอก แต่จะเจ็ดไม่ต้องการโดยมีเหตุผลว่า ถ้าตนเอง ได้รับแต่งตั้งให้เป็นพระเจ้าตองอูซึ่งคนกราบไหว้ได้เท่าจักรพรรดิมังตราแล้วจะเป็นเสมือนหา ความโชคร้ายมาให้ตนเอง ตำแหน่งบุเรงนองกยอติพนรธาและตำแหน่งแม่ทัพตองอูที่มังตรา แต่งตั้งก็เป็นตำแหน่งที่คนทั่วไปเคารพนอบน้อมอยู่แล้ว การเป็นพระเจ้าตองอูจึง เปรียบเสมือนแข่งบุญกับมังตราในฐานะพระมหากษัตริย์เหมือนกัน ต่อไปในภายภาคหน้า หากมีผู้ใดไม่ประสงค์ดีคอยเพ็ดทูลมังตราใส่ร้ายจะเจ็ดว่าใช้อำนาจบารมีปกครองคนโดยไม่ เกรงกลัวต่อองค์จักรพรรดิ ก็จะทำให้มังตราแคลงใจจะเจ็ด จะเจ็ดไม่ต้องการมีอำนาจ มากมายเพียงแต่ต้องการอยู่อย่างสงบสุขกับภรรยา ณ เมืองตองอูอย่างผู้มีอันจะกินครอบครัว หนึ่งอยู่ภายใต้ร่มเงาบุญของขุนวังซึ่งได้รับการแต่งตั้งเป็นพระยาตองอู ผลของการปฏิเสธลาภ ยศของจะเจ็ดในครั้งนี้ทำให้มังตราแต่งตั้งเจ็ดเป็นมหาอุปราชแห่งเมืองหงสาวดี จะเห็นได้ ว่าจะเจ็ดเป็นผู้มักน้อยไม่คิดถึงอำนาจราชศักดิ์ใด ๆ เพราะถือความซื่อสัตย์ต่อราชวงศ์เมงกะ ยินโยเป็นที่ตั้ง ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...แล้วว่าพี่เราปรารถนายศบุเรงนองเป็นที่สูงสำหรับเขาเท่านั้น ข้าพเจ้าก็จะเอาใจสยดสยุดไว้แค่นี้ มิให้เป็นสมบัติพระเจ้าอยู่หัว หากจะกินตำแหน่งมหาอุปราชบำรุงแผ่นดิน จะเจ็ดคงถือศักดิ์สามัญชนหา เศวตจัตถ์บงพระสุริย์ ประดับยศให้คนบังคมไหว้อย่างพญามหากษัตริย์มิได้ แต่ทั่วทั้งแคว้นอริราชวงศ์สามัญ ชนผู้นี้ จะมีบุญเป็นรองคนก็แต่พระเจ้าตะเบงชเวตตี้อันเป็นพระเจ้าจักรพรรดิผู้เดียว...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 7. 2542 : 4440 - 4441)



## 10. กตัญญูกตเวทิตะ

จะเกิดเป็นผู้ที่มีความกตัญญูกตเวทิตะต่อผู้มีบุญคุณเป็นอย่างยิ่ง ไม่ว่าจะเป็นการแสดงความกตัญญูของจะเกิดต่อพระเจ้าแปร ต่อไปฟยุ และต่อนางเลาชีผู้เป็นมารดาและต่อพระมหาเถรกุโสดอซึ่งปรากฏเป็น พุทธกรรมในเรื่องดังนี้

กตัญญูต่อพระเจ้าแปร

ตอน มังจนายขุนวัง

เมื่อจะเกิดรับหน้าที่มาสืบชัยภูมิเมืองแปร จะเกิดได้มีโอกาสอยู่ใกล้ชิดเบื้องพระยุคลบาทพระเจ้าแปร พระเจ้าแปรเมตตาจะเกิดเป็นอย่างมากถึงแม้จะทรงทราบความจริงว่าจะเกิดคือไล่ศีกจากเมืองตองอุก็ตาม พระองค์ต้องการผูกมัดจะเกิดโดยยกพระราชธิดาให้อภิเษกกับจะเกิด แต่จะเกิดปฏิเสธเพราะถือคำสัตย์ที่ให้ไว้ต่อตะละแมจันทราแห่งเมืองตองอุ พระเจ้าแปรกล่าวกับจะเกิดว่าพระองค์ทรงรู้จะเกิดเป็นศัตรูที่มาสืบชัยภูมิเมืองแปรนานแล้ว แต่พระองค์มีพระทัยเอ็นดูจะเกิดยิ่งนักจึงคิดทำร้ายจะเกิด จะเกิดจึงให้สัญญาว่าจะอยู่เมืองแปรจนกว่าจะตอบแทนคุณพระเจ้าแปรจนหมดแล้วจึงกลับเมืองตองอุในภายหลัง ต่อเมื่อเพื่อนทั้งสามคือ จาเลงกะโบ ลีอ่อง และเนงบาได้เข้ามาเตือนสติให้จะเกิดระลึกถึงเมืองตองอุโดยมิได้รู้ความคิดว่าจะเกิดต้องการตอบแทนบุญคุณพระเจ้าแปรให้หมดสิ้นก่อนที่จะกลับเมืองเพราะได้ให้คำสัตย์ไว้กับพระเจ้าแปร เมื่อเนงบารู้ความจริงเนงบาจึงคิดจะลอบฆ่าพระเจ้าแปรเพราะถ้าพระเจ้าแปรสิ้นพระชนม์จะเกิดก็จะพ้นพันธะผูกพัน แต่จะเกิดได้ขัดขวางเนงบาโดยกล่าวว่า ตนต้องการอยู่ตอบแทนบุญคุณพระเจ้าแปรและต้องทำหน้าที่อย่างซื่อสัตย์ด้วย จะเห็นได้ว่าจะเกิดเป็นผู้ที่ซื่อสัตย์และตอบแทนบุญคุณผู้มีพระคุณเมื่อมีโอกาสเช่นในกรณีที่ว่าเนงบาต้องการปลิดชีวิตพระเจ้าแปร แต่จะเกิดได้ขวางไว้ถือว่าจะเกิดตั้งใจที่จะตอบแทนคุณของพระเจ้าแปรจริง ๆ ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...มังจนายเห็นเพื่อนน้ำสวถิดการตั้งนั้นก็ตกใจ ขวางหน้าคนทั้งสามไว้แล้วว่า ซึ่งเราสัญญาจะอยู่ด้วยพระเจ้าแปรจนกว่าจะล้างบุญคุณสิ้นนี้ มิใช่หมายว่าจะอยู่แต่เพียงเฉย ๆ ยังกินความซึ่งไปถึงว่าจะอยู่โดยซื่อตรงต่อพระเจ้าแปรฉะนี้ เรายอมรู้เห็นด้วยมิได้ จะขอทักทวนพี่ท่านทั้งสามไว้จนสุดกำลังแลฝมือมาตรว่าห้ามไม่ฟังก็จะร้องเอาไพร่ล้อมวังเข้ามาคุมตัว..

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 1. 2542 : 430)

กตัญญูต่อไปฟยุ

เมื่อจะเกิดติดอยู่ในวงล้อมของทหารเมืองหงสาวดีและทหารเมืองแปร ณ เมืองเมาะตะมะ จะเกิดได้ใช้ให้ไปฟยุไปเป็นไส้ศึกบอกข่าวกับนายทัพแห่งเมืองหงสาวดีและเมืองแปรว่าทัพตองอุได้ยกไปล้อมหงสาวดีและแปรแล้ว ทำให้กองทัพของทั้งสองเมืองถอยกำลังกลับเมือง

ของตน ไปพยุทำการครั้งนี้ถือว่ามิพระคุณต่อจะเด็ดและทหารตองอุย้งนั๊ก คือทำให้จะเด็ดและเหล่าทหารตองอุย้งนั๊กอันตรายและเสียกำลังพลโดยส่วนน้อย เมื่อหงสาวดีถอยทัพแล้วจะเด็ดเกรงว่าขุนพลเสียงโคญสุคญี่แม่ทัพของหงสาวดีจะสืบรู้ความจริงว่าโดนกลลวงและจะเอาโทษไปพยุจำบ้านทุ่งหันสาวดีดีซึ่งเป็นผู้มีพระคุณกับตน จะเด็ดจึงเร่งยกพลทหารของตนขึ้นไปกวาดต้อนครอบครัวชาวบ้านแห่งทุ่งหันสาวดีดีเป็นตัวประกันเพื่อนำมาแลกกับตัวไปพยุและภรรยาซึ่งทางเมืองหงสาวดีจับตัวไป เพราะจะเด็ดเห็นว่าไปพยุกับครอบครัวเป็นผู้มีบุญคุณต่อตนมาตั้งแต่ครั้งจะเด็ดกับจาเลงกะโปปลอมตัวมาสืบข่าวทะเลแม่กุสุมาที่ถูกสอพิณยาลักพาจะเด็ดและจาเลงกะโปได้ไปอาศัยอยู่กับครอบครัวจำบ้านทุ่งหันสาวดีดี จะเด็ดทำการครั้งนี้จะเห็นได้ว่ามิได้ทอดทิ้งผู้มีพระคุณและตอบแทนเมื่อมีโอกาส

กตัญญูต่อมารดา

ตอน ทนายของผู้ไม่พุด

แม่มนเลาซีเป็นผู้เลี้ยงดูมั่งตราและทะเลแม่จันทรามาพร้อมกับจะเด็ดซึ่งเป็นบุตรแท้ๆ เมื่อจะเด็ดต้องการให้ทะเลแม่กุสุมาเข้าพิธีอุปภิเษกสมรสพร้อมกับทะเลแม่จันทรานางเลาซีไม่เห็นด้วยจึงไปว่ากล่าวให้จะเด็ดหยุดการกระทำนั้นเสีย มิเช่นนั้นนางจะฆ่าตัวตาย จะเด็ดเมื่อทราบเรื่องราวก็รู้สึกทุกข์ใจมากเพราะตนเองได้หาทางแก้ไขทุกอย่างเรียบร้อยแล้วแต่ไม่คิดว่ามารดาจะมีความคิดเช่นนี้ ดังนั้นเพื่อให้เหตุการณ์ทุกอย่างคลี่คลายไปในทางที่ดีจะเด็ดจึงต้องยอมยกเลิกพิธีอุปภิเษกพร้อมกันสามคน ทั้งนี้จะเห็นได้ว่าจะเด็ดนั้นเป็นผู้ที่กตัญญูต่อผู้มีพระคุณ ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...ครั้นหวนคิดถึงนางอีกฝ่ายหนึ่งตั้งหน้าหฤหรรษ์มากอยพิริอูชายแดน แลจุดลากฝ่ายากผจญกรรมมาด้วยกันหนัก จะกลับหม่นหมองก็เกิดอาลัย คิดข้ามไปถึงพระเจ้าแปร ณ เมืองแปรโพ้นขณะสั่งลูกออกไปฝากฝังแลสั่งแดงความปิตินดียิ่งนั้น สนิมาผิตห้วงครั้งนี้หน้าที่จะตรอมเพราะความอายคน คราวยินดีพระเจ้าแปรมีที่ยินดีว่า พระราชธิดาจะได้อุปภิเษกครั้งเดียวถึงที่ที่เสียพระทัยเล่าพระเจ้าแปรจะมีที่เสียถึงสองเท่าทวีหนึ่งนั้นถูกกลวงแล้วแลลูกที่ถูกขับไปยังจะได้ยายอีก เห็นความอายที่อย่างสาหัสจะได้แก่เจ้าอยู่หัวแปร แลคิดไกลมาถึงองค์พระเจ้าตองอุย้ง บั่นเล่นประหนึ่งทาร์กไม่รู้อะไรแล้วกำลังพระเจ้ามั่งตราจะได้ทำตามใจคนโปรด ทั้งพระพี่นางก็ตกค่านุญาตเป็นหลักฐานให้ซ้ำ ข้างตัวจะยกหรืออีกกลางที่จะผิตพระทัย แต่แม่เลาซีเห็นลูกตัวกันแต่กัมน้ำตรองก็ถูกโกรธดำเอาว่า มิ่งนี้แต่หน้ายตราบเท่าใหญ่ไม่เคยทำสิ่งใดเป็นประโยชน์แก่กูโดยตรงเลย จนความสำคัญอันชี้แจงโดยที่งาม แลคาดคั้นกระทั้งเอาชีวิตกูผู้เป็นมารดาวางเป็นเดิมพันแล้วยังไม่ปลงใจอีกจะนั้น แต่น้อยยานับว่ากูเป็นมารดา แลมาตรว่ากูตายเล่า มิ่งมาแลเปลวไฟเผาร่างกูก็ให้นัยนดา มิ่งมีตมณนิบหายไปทุกชาติเกิด แม่เลาซีก็ลาพระมหาเถรรับผลบุญผลนจะไปจากที่นั้น จะเด็ดกอดเท้าแม่มนเฝ้าไว้แล้วว่า ตั้งแต่ข้าพเจ้ายังอยู่ภายนอกไต่ยีนแม่ท่านกล่าวว่าข้าพเจ้าขึ้นมิฟังจะแขวนคอตาย ฝ่ายข้าพเจ้าก็เตรียมใจไว้สมยอมตามคำแม่ท่านทุกประการแล้ว...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 6. 2542 : 3490 - 3491)

กตัญญูต่อครู

ตอน ร่มโพธิ์ทองของจะเด็ดสิ้น

ความกตัญญูอาจนับเป็นคุณธรรม แต่ความกตัญญูที่ไม่มีโอกาสได้แสดงกตเวทิตาก็ส่งผลให้เห็นความเป็นปุถุชนอย่างหนึ่งของจะเด็ด คือเมื่อไม่มีโอกาสตอบแทนคุณเพราะมีผู้ฆ่าผู้มีพระคุณ จะเด็ดเกิดความแค้นและแปรเอาความกตเวทิตานั้นเป็นการแก้แค้นด้วยชีวิตของศัตรูที่ฆ่าผู้มีพระคุณ ดังจะเห็นได้จากจะเด็ดนั้นผูกพันกับพระมหาเถรมังสินธุผู้เป็นทั้งอาจารย์และผู้อุปถัมภ์ดูแลอบรมให้วิชาความรู้ จนกระทั่งจะเด็ดได้มีอำนาจยศศักดิ์ใหญ่แต่จะเด็ดก็ยังไม่มีโอกาสตอบแทนผู้มีพระคุณในขณะที่พระมหาเถรยังมีชีวิตอยู่ ต่อเมื่อพระมหาเถรถูกไขลูลอบทำร้ายจนถึงแก่ชีวิต จึงทำให้จะเด็ดผู้ซึ่งเคารพนับถือและรักใคร่พระมหาเถรมากมีความแค้นนักถึงกับตั้งสัตย์ปฏิญาณต่อตนเองไว้ว่าจะอัญเชิญศพพระมหาเถรไปตั้งกลางเมืองหงสาวดีให้จงได้ พร้อมทั้งจะนำร่างไขลูมาเป็นเชื้อเพลิงในการประกอบพิธีศพ เพราะจะเด็ดรู้ซึ่งถึงบุญคุณที่พระมหาเถรมีแก่ตนยิ่งนัก เมื่อพระมหาเถรถูกทำร้ายจนถึงแก่ชีวิตจะเด็ดจึงแค้นมากและความแค้นนี้เองส่งผลให้จะเด็ดคิดแก้แค้นและนำร่างไขลูมาเป็นเชื้อเพลิงในการประกอบพิธีเผา เสมือนเป็นการทดแทนคุณของพระมหาเถรซึ่งในขณะที่มีชีวิตอยู่จะเด็ดยังมีได้มีโอกาสกระทำ ยิ่งไปกว่านั้นความต้องการของจะเด็ดในครั้งนี้เท่ากับจะประกาศอำนาจของต้องอูเหนือหงสาวดีให้จงได้ ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

จะเด็ดนั้นรำลึกถึงความอันพระมหาเถรฝากฝัง อัฐมุนเป็นที่สุดที่ยิ่งแล้ว แลมาบัดนี้เบื้องหน้ามิรู้จะเอาใครเป็นที่พึ่งได้เสมอเหมือน ก็มีความกำสรดกว่าทุกผู้ในที่นี่แลประกาศเจตนาเป็นความสำคัญว่า ศพท่านมังสินธุวัดกุโสดอนี้ เราจะพาเข้าไปตั้งเมรุกลางเมืองหงสาวดีให้จงได้ อนึ่งเชื้อเพลิงเผาผลาญร่างศพนอกกว่าไฟฟืนโดยปกติแล้ว จะเอาเปลวไฟอันเกิดแต่ไม้ในกระดุกไขลูเผาด้วย แม้การทำมิได้สำเร็จดังปาก ก็ขอจงเกิดเป็นคนแต่ชาตินี้ชาติเดียวเถิด...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 7. 2542 : 3894)

## 11. ยอมรับความผิดของตนเอง

แม้บางครั้งจะเด็ดมีเล่ห์กลอุบายลวงเพื่อประโยชน์ของตัวอยู่บ้าง แต่ในขณะเดียวกันจะเด็ดก็มีความเป็นลูกผู้ชายที่กล้ารับความจริงโดยไม่ปิดบังซ่อนเร้น อย่างเช่น กรณีไม่ปิดบังเรื่องผู้หญิงที่ตนรักอย่างมั่นคงต่อผู้หญิงอื่นทุกคนที่มารักตน

นอกจากนั้น จะเด็ดยังยอมรับความผิดที่ตนเป็นผู้ก่อโดยถือเอาความบริสุทธิ์ใจของตนเป็นสำคัญ แม้จะรู้ว่าการยอมรับผิดจะส่งผลเสียต่อตนก็ตาม ดังเช่น ตอนที่เด็ดได้ทราบภาพความผิดต่อมังตราที่จะเด็ดบังอาจทำอุบายลวงเอาทะเลแม่กุสุมามาจากเมืองแปร เพื่อจะให้เข้าพิธีอุปภิเษกพร้อมกับทะเลแม่จันทรา โดยบอกรายละเอียดทุกขั้นตอนของการวางแผนดำเนินการ ตลอดจนการหวังผลจากอุบายขึ้นต่อไปว่าจะให้มังตราหลงรูปบุตรีขุนพลเมืองแปร

คือนางโช้วที่ตนพามาด้วย มังตราพลอยเกิดเมตตาจิตต่อตะละแม่กุสุมาจนกระทั่งยอมตกลงปลงใจให้ตะละแม่กุสุมาเข้าพิธีอุปภิเษกพร้อมกับตะละแม่จันทร์หา ผลของการสารภาพความผิดครั้งนี้ทำให้มังตรากระหึ่มใจและภูมิใจว่าจะเด็ดยังมีจิตใจซื่อตรงต่อตนเองเพราะกลัวที่จะพูดความจริงอย่างไม่มีข้อปิดบัง ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

#### ตอน คำสารภาพของผู้ผิด

...คำตรัสแห่งพระเจ้ามังตราท่านทั้งนี้ข้าพเจ้าฟังแล้วสุดแสนละอายใจ คุณสมบัติในกายข้าพเจ้าใช้มีเหมือนหนึ่งคนค่อมเกล้าข้าพเจ้าหวัง ข้าพเจ้าจะเด็ดนี้ชั่วหนักหาได้ตรงต่อพระมหากุศลถึงเพียงนั้นเลย พระเจ้าอยู่หัวท่านจงสงบบารมณก่อน รอฟังให้สิ้นคำมูล กษัตริย์หนุ่มก็มีกิริยาดั่งคนสะดุ้งใจ แล้ว พี่ทำสำแดงอาการฉะนี้ ยังจะให้ข้าพเจ้าเข้าใจว่าพี่ท่านประกอบการหนึ่งใดที่ร้ายลับหลังข้าพเจ้าไว้ ครั้นสำนึกในความผิด แลปรารถนาจะสารภาพให้อภัยโทษหรือ จะเด็ดจึงว่า ข้าพเจ้าจำไว้ไม่เปิดปากสารภาพมิได้จริงแล้ว ก็เต็มใจก้มหน้าเอาโทษลบความผิดตัว แล้วเจ้าหนุ่มก็บอกความทั้งสิ้น ตั้งแต่วันรณองให้เอาตัวไปเมืองแปรแล้ว แลทูลเท็จพระเจ้านเรศวรรับสั่งพระเจ้าทองอุ ได้ตัวตะละแม่เมืองโน้นมาแล้ว บัดนี้ยังยับยั้งคอยอุบายขึ้นต่อไป ซึ่งจะพาเข้าทองอุ...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 6. 2542 : 3225 – 3226)

## 12. มิไตรีและอัยยาศัยดีต่อทุกคน

จะเด็ดมีความเป็นมิตรกับทุกคนและได้แสดงให้เห็นประจักษ์ในอัยยาศัยที่ดีงามนี้ดังตัวอย่างต่อไปนี้

#### ตอน แปรแตก

เมื่อจะเด็ดทำศึกชนะเมืองแปร จะเด็ดได้สั่งห้ามทหารของตนมิให้ทำร้ายราษฎรมิให้ยึดหรือทำลายทรัพย์สินสมบัติของชาวเมืองแปร พร้อมทั้งได้กล่าวปณิธานราษฎรมิให้หวาดกลัวและมีให้สิ่งของจำขุนนางผู้ใหญ่เพียงแต่ให้ทหารรักษาการณ์ไว้ซึ่งแสดงให้เห็นถึงอัยยาศัยจะเด็ดที่มีไมตรีแม้กับคู่สงครามที่พ่ายแพ้ ไม่ว่าจะเป็นองค์พระเจ้าแปร ขุนนางในราชสำนัก รวมทั้งราษฎรชาวเมืองแปรทั้งหลาย ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...ว่าแล้วเจ้าหนุ่มก็หันมาสั่งกำชับสื่อออกไปกำชับนายหมวดนายหมู่ทหารทองอุว่า ทหารได้บังคับไพร่ของหรือแย่งสมบัติราษฎรแล้ว จะเอาโทษตายแก่ตัวนายหมวดด้วย แลเจ้าหนุ่มสั่งให้ตะกะฎีพาทหารไปเข้าคุกพระองค์พระเจ้าแปรไว้ตามธรรมเนียม แต่อย่าจับกุมให้เสียพระเกียรติยศได้ บรรดาทหารทองอุทั้งนั้นก็แบ่งแยกกองไปยึดเอาที่สำคัญ ๆ ในเมืองแปรไว้ทั้งสิ้น แลให้มีหมายประกาศกล่าวความบำรุงใจชาวแปรทั้งหลายว่า ซึ่งต้องอยู่กพลมาครั้งนี้ ประสงค์จะเชื่อมสัมพันธ์ระหว่างแปรแลทองอุให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน...

...สิ่งใดที่คนแปรนิยมสิ่งนั้นตองจะถือเอาเป็นเครื่องนิยมตาม ฉะนั้นชาวแปรคนใดบังอาจคิดร้ายต่อทหารตองอยู่แล้ว ทหารตองจะถือว่าชาวแปรผู้นั้นจงใจคิดร้ายสันถวจิตของสองพระนคร จะเอาโทษตายแก่ผู้นั้นให้เป็นตัวอย่างไว้ ชาวแปรทั้งหลายอย่าได้สะดุ้งสะเทือนจงทำมาหากินตามปกติเถิด แม้ข้าวเมล็ดหนึ่งก็ไม่ทำให้เป็นอันตราย บรรดาชาวแปรก็เห็นประกาศปิดไว้เช่นนั้นก็คลายความวิตกมิได้ก่อการกำเริบวุ่นวาย แลเจ้านายทัพก็แต่งไปบอกไปยังเมืองตองอู องค์พระเจ้าแปรก็เพียงกำหนดที่ให้ไว้ในพระราชวังมีทหารระวังภายนอกมิให้ล่วงเกิน เหล่าพวกขุนนางผู้ใหญ่แปรก็มีได้จำจงให้ไปสำนักอยู่บ้านตัว หากให้ทหารรักษาการณ์ไว้เท่านั้นเอง

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 2. 2542 : 1033 - 1034)

### ตอน โชอัวใจอ่อน

จะเด็ดคิดว่าไมตรีเป็นสื่อนำสันติสุขมาสู่ทุกคน จะเด็ดพยายามผูกไมตรีกับโชอัว เพราะว่าตนเองเป็นต้นเหตุที่ทำให้บิดาของนางคือ ปะขันหฺนุญเสียชีวิต จะเด็ดเห็นว่านางเป็นเพียงหญิงสาวที่ไร้เดียงสา ถึงแม้ว่านางจะโกรธ เกลียดและแค้นเคืองตนเองอย่างไรก็ตาม เพราะนางคิดว่าจะเด็ดฆ่าบิดาของนาง จึงไม่ใช่ความผิดของนางที่จะรู้สึกเช่นนี้กับตน แต่จะเด็ดก็ได้พยายามช่วยเหลือเกื้อกูลให้นางได้ดี ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

ข้าพเจ้านี้คิดหักเสี้ยนจะทนให้ท่านทำถึงร้อยครั้งกระทั่งที่ท่านแค้นจะจางไปเอง ข้าพเจ้าเตรียมตัวจะเอาตัวออกเป็นเครื่องรับความแค้นของท่าน จึงไม่อยากจะให้ผ้าเกล้านั้นเป็นเครื่องเตือนตาตัว เห็นผ้าผืนนี้เมื่อใดข้าพเจ้าจะเด็ดคนไหนจะฮึดตามนิสัยเดิม ไหนเลยจะคลายที่ผูกแค้นตอบลูกสาวปะขันหฺนุญ ข้าพเจ้าปรารถนาจะชนะโชอัวท่านด้วยไมตรีจิต จึงตั้งมโนปณิธานนั้นอยู่ว่า ต่อแต่นี้ไปวันหน้าจงให้นางโชอัวลูกสาวปะขันหฺนุญเจตนาร้ายไปข้างเดียวเถิด นานไปนางคงสงสารข้าพเจ้าเอง ข้าพเจ้าเป็นคนทำให้บิดาท่านวาย ก็ชอบ แล้วจะขึ้นตายอยู่เพื่อรับกรรมจากนางโชอัวคนรักบิดา...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 4. 2542 : 1999)

### ตอน โชอัวใจอ่อน

ต่อมาเมื่อโชอัวเห็นเจตนาและอหฺยาศัยอันดีของจะเด็ดที่มีต่อนาง จึงทำให้นางซาบซึ้งในไมตรีที่จะเด็ดมิให้จนเกือบจะยอมละความตั้งใจเดิมในการแก้แค้น ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...นางโชอัวถือว่าบุเรงนองเป็นคู่วิพาทนทั้งอหฺยาศัยคนผู้นั้นประจักษ์แล้วว่าฉุนเฉียวเกรี้ยวกราดหากมาปรากฏว่าดับเสียได้ด้วยหวังไมตรีเป็นสำคัญ ท่วงทีบุเรงนองกระตุ้นเตือนให้บอกความผิดแก้ตัว ตละแมมิใช่จะกระตุ้นเตือนโดยมุ่งหน้าจะทำลายเห็นถนัดแล้วว่าหมายจะให้โชอัวสำเร็จความพยายามเสียยิ่งกว่า ครอบงำกลับไปกลับมาทบทวนเล่า ลูกสาวปะขันแทบจะละหิริมานะเสีย...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 4. 2542 : 2000-2001)

### 13. มีความฉลาดและมีไหวพริบดี

จะเด็ดได้แสดงไหวพริบและสติปัญญาที่เฉลียวฉลาดในการแก้ไขสถานการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นอย่างกระทันหันได้อย่างดี ไม่ว่าจะเป็นเรื่องส่วนตัวหรือเรื่องยุทธวิธีการรบ ซึ่งจะเห็นได้จากสถานการณ์ต่าง ๆ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

#### ตอน ตอนราชภัยครั้งแรก

เมื่อจะเด็ดกับตะละแม่จันทราเริ่มรักกัน ทั้งสองได้แอบพบกันในห้องของจะเด็ด มังตราได้นำความไปทูลพระราชเทวี พระนางได้รับเสด็จมายังเรือนนางเลาชีและเรียกให้จะเด็ดเปิดประตู จะเด็ดกับตะละแม่จันทราตกใจยิ่งนักเพราะการลอบรักกันและแอบพบกันในที่รโหฐานเป็นความผิดอย่างใหญ่หลวง จะเด็ดจึงตั้งสติและแก้ปัญหาโดยใช้ไหวพริบด้วยการมัดมือมัดปากตะละแม่จันทรา ทำเป็นว่าตะละแม่จะถูกจะเด็ดบังคับ เพราะว่าจะเด็ดต้องการรับโทษแต่ผู้เดียว ถ้าตนไม่ทำเช่นนี้ตะละแม่จันทราก็就会有ความผิดด้วย จะเห็นได้ว่าจะเด็ดสามารถแก้ปัญหาเฉพาะหน้าด้วยไหวพริบเพื่อป้องกันหญิงที่ตนรักไม่ให้ถูกลงโทษ ถึงแม้ว่าตนเองจะถูกลงโทษเพราะไม่สามารถเลี่ยงความผิดได้ เนื่องจากมีพยานหลักฐานเห็นประจักษ์ตา แต่ก็สามารถช่วยเหลือหญิงที่ตนรักไม่ให้ถูกลงโทษและถูกดำเนินคดี ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...แต่จะเด็ดเป็นคนสติมั่นเมื่อภัยมาถึงหน้าก็ระงับไม่ตีโพยตีพายโดยเปล่าประโยชน์ แลเป็นคนไม่ลังเลตรงการอันใดก็เฉียบขาด มาครั้งนี้แม้รูปการข้างตัวแทบสิ้นประตูต้นอารมณก็ยังเป็นปกติอยู่ กอดตะละแม่จันทราแล้วปลอบให้ทุเลาหวาด เมื่อเห็นช่องรอดแล้วจึงว่าครั้งนี้อุปมาเหมือนเราทั้งสองจะข้ามมหาสมุทรด้วยเรือน้อยอันหนึ่งได้เพียงคนเดียว ขึ้นนั่งสองคนก็จะล่มเลยตายทั้งคู่ ฉะนั้นเราควรจะลองว่ายน้ำล่อยคอเสียคนหนึ่ง ตะละแม่เปรียบประดุจเพชรประดับพระมหาพิชัยมงกุฎ ค่าตัวแพงกว่าข้าพเจ้าหลายร้อยเท่านัก จงยึดเอาเรือน้อยไปจนกว่าจะถึงฝั่งเถิด แลหากว่ากุศลมีบ้าง เรียงแรงเหลือพอกระเดือกเข้าถึงฝั่งได้จันทราคงพบข้าพเจ้าอีก บัดนี้ข้าพเจ้าจะคิดการแก้เอาตัวท่านรอด ฉะนั้นขออย่าขัดขวางวิธีการซึ่งข้าพเจ้าจะทำเป็นอันขาด แลข้าพเจ้าทูลสิ่งใดแก่พระราชเทวีก็นำให้ตะละแม่นั่งท่านรับสมอ้างเอาคำทูลว่าเป็นความจริงทั้งสิ้น ขอท่านจงให้สัจจะแก่ข้าพเจ้าว่ามีคืบคำในข้อนี้ ตะละแม่จันทราที่รับสัญญาเอาแล้วว่าข้าพเจ้าเชื่อถือสติปัญญาท่านอยู่แล้วโยมระแวงว่าจะไม่ยอมตาม จะเด็ดกำชับพระพี่นางมิให้ตกใจแล้วก็รีบคว้าผ้ามารัดมีอนางไว้หลาย ๆ เปลาะ และผูกปากเสียมิให้เจรจาได้...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 1. 2542 : 12 - 13)

นอกจากนี้ ความเฉลียวฉลาดของจะเด็ดที่รู้จักปรับตัวและมีไหวพริบดีปรากฏในเรื่องอีกหลายตอน ได้แก่

### ตอน ความลับเจ้าหนุ่มกระจาย

เมื่อพระเจ้าแปรทรงทราบความจริงว่าจะเกิดคือทหารตองอูซึ่งมาสืบชัยภูมิเมืองแปร พระเจ้าแปรได้ตรัสต่อหน้าจะเกิดว่าทรงรู้ฐานะอันแท้จริงของจะเกิดแล้วว่า จะเกิดเป็นทหารเอกเมืองตองอู แต่พระองค์ทรงมีเมตตาจึงไว้ชีวิต เมื่อจะเกิดรู้ว่าพระเจ้าแปรรู้ฐานะของตนแล้ว จะเกิดตกใจมากแต่ก็คุมสติได้ และมองเหตุการณ์ได้อย่างชัดเจนว่าพระเจ้าแปรคงไม่เอาโทษตนถึงตายเป็นแน่แท้ เพราะถ้าพระเจ้าแปรคิดจะเอาโทษถึงตายก็คงไม่มาบอกให้ตนทราบโดยตรง เมื่อจะเกิดตั้งสติได้ก็ใช้ปฏิภาณไหวพริบลูลให้พระเจ้าแปรรู้ว่าตนเองนั้นรู้คุณพระเจ้า แปรยิ่งนัก จึงไม่สามารถตัดสินใจฆ่าพระเจ้าแปรได้เพราะสำนึกในบุญคุณของพระองค์และถ้าคิดจะประหารพระเจ้าแปรเสียพระเจ้าแปรก็ไม่รอดเงื้อมมือของจะเกิดไปได้ ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

ฝ่ายมังงายความลับตัวแตกก็ยอมตกใจเป็นธรรมดา แต่พอชั่วครู่ก็ครองสติอยู่ คิดว่าตัวเราตกอยู่ในที่แคบ จะหักออกไปก็ยากแก่การอยู่ แต่พระเจ้าแปรผู้ไม่เห็นที่จะไม่เอาโทษแก่เราถึงตาย ฉะนั้นจำจะเจรจาไว้ให้เกรงไปวันหน้า จึงว่าที่ข้าพเจ้านั้นชั่วนัก คิดคิดว่าความแตกเมื่อใดก็ขอทะเลงเข้าไปเอาชีวิตพระเจ้าแปรเสียให้จงได้ แต่ครั้นถึงที่จริงจึงความที่รู้คุณน้ำพระทัยพระเจ้าอยู่หัว ก็ทำการตั้งความคิดเดิมไม่ลง แลคิดไปเลยว่า ถ้าต้องมันในความคิดเดิมแล้วหน้าที่เสวตฉัตรเมืองแปรก็จะว่างลงในบัดนี้ ฉะนั้นจึงตกตะลึงต่อการใหญ่นี้

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 1. 2542 : 408 - 409)

### ตอน ขุนวังชำระความไขลุ

เมื่อจาเลงกะโปปลอมตัวซื่อมะจามาสืบชัยภูมิ ณ เมืองแปรต้องคำกล่าวหาถูกสอพิณยา กล่าวโทษว่าเป็นฝ่ายหาเรื่องไขลุคนสนิท พระเจ้าแปรและอัครเทวีจึงให้จะเกิดซึ่งขณะนั้นมีตำแหน่งขุนวังเป็นตุลาการสอบสวนความจาเลงกะโป จะเกิดนั้นเชื่อมั่นในตัวจาเลงกะโปว่าถึงอย่างไรก็คงไม่ใช่เป็นผู้ก่อเหตุก่อนแน่นอน ดังนั้นในขณะที่สอบสวนคดีจะเกิดได้ใช้ความฉลาดและไหวพริบของตนชี้แจงให้พระเจ้าแปรและพระอัครเทวีทรงเห็นว่าตนเองสอบสวนคดีอย่างยุติธรรมโดยการลงโทษจาเลงกะโปซึ่งเป็นทหารชั้นผู้น้อยก่อนโดยที่ยังมิได้สอบถามโดยการเขียนด้วยหวายสามสิบทีก่อน เพราะเป็นการรักษาเกียรติของทั้งสองพระองค์ เพราะสอพิณยาเป็นพระราชนัดดาของพระเจ้าแปร จึงถือเสมือนเป็นครอบครัววงศ์ญาติ ควรที่จะรักษาศักดิ์ไว้ แต่ถ้าจะเด็ดสอบสวนแล้วปรากฏว่าทางฝ่าย สอพิณยาเป็นฝ่ายผิดก็จะขอปรับเอาคืนบ้าง เพื่อที่จะเป็นการเชิดชูเกียรติของพระเจ้าแปรว่ามีได้ทรงขาดความยุติธรรมเพราะเห็นแก่หลานของพระองค์เอง จะเด็ดตัดสินโทษจาเลงกะโปก่อนเพราะรู้ว่าจาเลงกะโปนั้นใช้น้ำว่านอาบตัวให้หนังเหนียวเสมอ ๆ เมื่อคราวอยู่หมู่บ้านกะเหรี่ยง เพราะฉะนั้นการที่จะเด็ดลงโทษปรับโดยการเขียนตีคงไม่เป็นที่ระคายเคืองผิวหนังของจาเลงกะโปเพื่อนของตน

ต่อเมื่อจะเด็ดสอบสวนคดีความแล้วได้รู้ความจริงว่าฝ่ายสอพิณยาเป็นผู้ผิด จะเด็ดก็ได้ปรับโทษโดยลงมือเขียนไขลู่ต่อหน้าที่นั่งภษัตริย์ทั้งสองแห่งเมืองแปรเอง เพราะถือว่าเป็นการให้เกียรติสอพิณยาในฐานะเป็นแขกเมืองโดยใช้ตำแหน่งขุนวังของตนลงโทษไขลู่ จะเห็นได้ว่าจะเด็ดนั้นเป็นผู้มีสติปัญญาไหวพริบรอบคอบในการตัดสินคดีความ โดยครั้งแรกทำให้ฝ่ายผิดคิดว่าตนเองได้เปรียบ แต่ความจริงแล้วจะเด็ดจะปรับโทษในภายหลังโดยใช้คำพูดที่ทำให้ไม่มีผู้ใดหักท้วงได้อีกเมื่อจะเด็ดพิพากษาโทษฝ่ายผิด เพราะได้พูดถึงเหตุผลของการลงโทษไว้แล้ว ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

แล้วขุนวังทูลแก่พระเจ้าแปรว่า ข้าพเจ้ากระทำการครั้งนี้หวังจะผดุงไว้ทั้งเกียรติยศแลเกียรติศักดิ์ของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว แลการซึ่งจะชูเกียรติศักดิ์นั้น ข้าพเจ้าก็ทำแล้ว อันคนโทษผู้นั้นถูกพระราชวงศ์กล่าวหาว่าหมิ่นศักดิ์หลานหลวง ข้าพเจ้าเห็นแก่ศักดิ์เจ้าว่า ข้าพเจ้าควรจะยกตัวขึ้นเทียมเจ้า ฉะนั้น ไม่ว่าจะผิดถูกประการใดก็ต้องฟังความจริงไว้ก่อน จึงสั่งให้ลงโทษคนผู้นั้นให้ต้องอภัยตายพระราชวงศ์

...แต่ถ้าความจริงปรากฏว่าเจ้าจะจำผู้ซึ่งถูกโบยไปแล้วนี้เป็นฝ่ายถูก ก็จำต้องปรับโทษฝ่ายพระเจ้าหลานเธอเสียบ้างเป็นการชดเชยกัน แม้นพระองค์อนุญาตให้ดังนี้ พระยศแลพระศักดิ์ก็จะเฟื่องฟูตลอดไป พ่อคำวานิชมาแต่เมืองไกลรู้ความจะสรรเสริญว่าพระเจ้าแผ่นดินเมืองแปรสมเป็นธรรมมิกมหาราช ควรสรรเสริญยิ่งกว่าภษัตริย์ทั้งปวง ทั้งพระเจ้าอยู่หัวแลพระอัครเทวีต้องคำหว่านล้อมของขุนวังอันกล่อมไปรอบทางฉนั้น ก็ซาบซ่านในคำยอพระเกียรติทั้งสองพระองค์รับสั่งว่า ขุนวังกำหนดการถูกต้อง ให้มหาดเล็กเร่งไปเอาตัวมองอองหนึ่งกับนายช่างรองที่เห็นเหตุอีกสักสามคนเข้ามา ณ ที่นี้โดยไว

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 1. 2542 : 513 - 515)

#### ตอน เชิงทวนของศิษย์มั่งสินธุ

จะเด็ดได้ตามไปชิงตัวตะละแม่กุสุมา ณ เมืองเมาะตะมะจนถูกทหารหงสาวดีและทหารแปรล้อม ในเวลานั้นทหารชาวแปรซึ่งเป็นนักโทษเมืองแปรผู้สวามีภักดีต่อจะเด็ดในคราวที่จะเด็ดแหกคุกหนีกลับเมืองตองอูและจะเด็ดได้นำกลับตองอูด้วย ในการนี้จะเด็ดได้ขอให้มาช่วยตนชิงตัวตะละแม่กุสุมา ณ เมืองเมาะตะมะ จำนวนคนเหล่านี้เมื่อเทียบกับทหารหงสาวดีและทหารเมืองแปรแล้วแตกต่างกันมาก ดังนั้นในขณะที่รอเวลาให้สื่อ่งนำทหารมาสมทบ จะเด็ดจึงใช้ไหวพริบวางอุบายโดยหลอกให้ทหารหงสาวดีเข้าใจผิดคิดว่าตนเองถูกข้าศึกกระหนาบตกอยู่ในวงล้อมและจำนวนข้าศึกมีมากต่อมากจนต้องรอดูเชิงกัน แต่ความจริงแล้วจะเด็ดได้ทำอุบายโดยนำผ้าเหลืองมาปักเป็นธงขยายเป็นแนวในชายป่าที่มีต้นไม้ปกปิด ทำให้ฝ่ายตรงข้ามไม่เห็นกำลังที่แท้จริง และทำให้ทหารหงสาวดีเห็นว่ากำลังฝ่ายจะเด็ดมีมากเพื่อยึดเวลารอทหารของสื่อ่งมาสมทบ ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า



...ข้าพเจ้าจึงกำหนดการจะถ่วงทวารหงสาวดีให้ละล้าไว้ อันทหารของเราทั้งสิ้น ๔๐๐ มาตร จะเปรียบทวารหงสาวดีแล้วสักหยิบมือหนึ่งก็จริงอยู่ แต่เฉพาะตรงที่ครุฑท่านแลข้าพเจ้ายืนอยู่บัดนี้ เป็นช่องน้อยเพียงคนร้อยกว่าคนมายืนให้เห็นก็จะดูอัดแออยู่ เหลือนั้นก็ให้พวกเรายายเว้นระยะกัน ให้ห่างยืนอยู่ตามสุมทุมพุ่มไม้ทึบ คนดูมาแต่ค่ายหงสาวดีไม่แจ้งจะพลอยเห็นว่าคนเราน้อยด้วยนั้น หาไม่แล้ว อนึ่งพออรุณขึ้นเมื่อใดมองออกไปทุ่งราวป่าเบื้องหลังเรานี้ก็แลเห็นผ้าเหลืองปักขยายแนว สลอนอยู่ ทวารหงสาวดีก็จะปั่นป่วนด้วยสำนักเอาเสียว่า ตัวกลับตกอยู่ในที่กระหนาบข้าง ยิ่งเห็น คนฝ่ายเราสับสนอยู่ที่ชายป่า ก็ระแวงเอาว่า ณ ที่ค่ายใหญ่อันมีธงเหลืองปักนั้นคงจะมีทหารอยู่อีก ไม่น้อย ฝ่ายข้าพเจ้าอยู่ฝ่ายข้างในเล่าก็จะกวทวารหงสาวดีไว้เป็นนิจ ขณะยกพวกเข้าต่อต้าน หงสาวดีเมื่อใด เมื่อนั้นครุฑท่านจงทำที่ว่าจะพลอยศึกกระทบด้วย ดังนั้นทวารหงสาวดีอยู่ในที่ล้อม ก็จะไม่กล้าไม่กล้ากวครุฑท่านเอง ไว้สื่อย่างคุมทหารมาถึงวันใดให้ครุฑท่านกองเพลิงให้เห็นเป็นสำคัญ แล้วเราทั้งสองจะทะลุมรบให้หงสาวดีพ่ายให้จงได้...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 3. 2542 : 1609-1610)

#### ตอน เชิงทวนของศิษย์มังสินธุ

เมื่อจะเด็ดกับทะเลแม่กุสุมาตกอยู่ในวงล้อมของทวารหงสาวดี เสียงโชนสุกญีต้องการ ใช้ธนูระดมยิงเพื่อให้ศึกจบสิ้นโดยเร็ว จะเด็ดได้ใช้ไหวพริบความฉลาดของตนเองโดยดึงผ้า โปกเกล้าของทะเลแม่ออกเพื่อให้เสียงโชนสุกญีเห็นตัวทะเลแม่กุสุมาจะได้ไม่กล้าทำร้ายตนกับ ทะเลแม่ด้วยธนูและกล่าวเป็นคำลวงเสียงโชนสุกญีว่าทะเลแม่กุสุมานั้นมิได้มีใจให้กับตนเลย ถ้าเมื่อใดก็คอยจะหนีกลับไปหาสอพิณยาเสมอ ดังนั้นตนจำต้องนำตัวทะเลแม่กุสุมา มาด้วย ถ้าสอพิณยาเห็นว่าเสียงโชนสุกญีวางธนูฆ่าทะเลแม่กุสุมาแล้ว อย่าหวังเลยว่าจะเป็นที่ต้อง ใจของสอพิณยา ซึ่งแสดงให้เห็นปฏิภาณไหวพริบของจะเด็ดที่สามารถนำตัวเองให้รอดพ้น อันตรายจากวงล้อมลูกธนูได้ ถึงแม้ว่าจะตกอยู่ในสถานการณ์คับขันก็ตาม ดังข้อความที่ ปรากฏในเรื่องว่า

ครั้นเสียงโชนสุกญีหันหน้ามา เจ้าหนุ่มก็เอื้อมไปเบื้องหลังตนกระชากเอาผ้าโปกเกล้าทะเลแม่ ออก ขมวดผมที่มุ่นไว้ก็หลุดลุ่ยเห็นเป็นที่ประจักษ์ ขุนทัพหงสาวดีเห็นคนนั่งหลังบุเรงนอง เป็นสตรีก็ตกใจอยู่แล้ว ต่อพิศถองแท้ตระหนักว่าทะเลแม่ชยาเจ้ามหาอุปราชสอพิณยาก็ยิ่งตกใจ ตลบมำกลับมาแล้วว่าทั้งนี้เรื่องราวเป็นกลใด จะเด็ดแสร้งเอาผ้าโปกที่ตัวดึงได้จากเคียวทะเลแม่เคียน เอาตัวกับทะเลแม่ติดกันไว้ แล้วแสร้งว่าให้ดังไปถึงเสียงโชนสุกญีว่า ซึ่งเรายังไม่ตายจะปล่อยให้ ทะเลแม่หลุดเป็นไทนนั้นอย่าหมาย...

...จะเด็ดจึงสำคัญว่าเมื่อท่านระลึกได้ว่าข้าพเจ้าเป็นเมงจะก็จงรู้ต่อไปเถิด ว่าเรานี้มาแต่แปรหวัง จะตามนางอันเป็นที่รักผู้ตกมาเป็นของสอพิณยา น้อยใจแต่นั้นนั้นไม่รักคำเดิม กระทั่งบัดนี้ล่วงได้ตัว มากระนี้ยังไม่สิ้นอาลัยสอพิณยาอีก ปล่อยหางดาคราวใดก็คิดอ่านจะหลีกหนีทุกคราวไป แหละผู้เฒ่า เอย สอพิณยามหาอุปราชย่อมรักนางดุจกัน ข้าพเจ้ารู้เป็นอันดีว่าถึงหากจะได้ตัวข้าพเจ้า แต่ถ้า แม่นทะเลแม่เป็นอันตรายแล้ว สอพิณยานายท่านก็ได้ยินติดอก

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 3. 2542 : 1622 - 1623)

### ตอน จันทราสิกพระ

เมื่อคราวทัพเมืองหงสาวดีและเมืองอังวะยกมาประชิดเมืองตองอู มังตรามีสามารถแก้ไขสถานการณ์ในการรบได้ เมื่อได้ยินข่าวว่าจะเจ็ดมีกลอุบายก็คิดอยากรู้อุบายนั้น จึงขอร้องให้ตะละแม่จันทราไปสอบถามจะเจ็ดซึ่งในขณะนั้นบวชเป็นพระอยู่ ความจริงจะเจ็ดไม่ต้องการอยู่ในเพศบรรพชิต จึงคิดอุบายทำให้ตะละแม่จันทราสิกพระ เพื่อที่ตนจะได้เป็นฆราวาสไปร่วมรบด้วย โดยที่ชี้แจงให้เหตุผลว่าจะเจ็ดรู้ความจริงแล้วว่าตะละแม่จันทราต้องการรู้กลศึกที่ตนเองได้คุยไว้ เพราะมังตรานั้นไม่สามารถรบเข้าศึกให้แตกหักไปได้ จึงต้องขอร้องให้ตะละแม่จันทราฆ่าล้างความแค้นถึงอุบายของตน ดังนั้นเมื่อจะเจ็ดจะมีโอกาสทำความดีเพื่อลบล้างความผิดก็เป็นการสมควรที่ตะละแม่จันทราผู้เป็นที่รักของตนควรช่วยเหลือโดยการสิกพระ จะเจ็ดได้กล่าวกับตะละแม่จันทราไว้ว่าถึงอย่างไรตะละแม่จันทราซึ่งเป็นหญิงก็ไม่สามารถไปรบทัพจับศึกได้ ดังนั้นในการช่วยเหลือเมืองตองอูและช่วยเหลือตนในทางอ้อมเมื่อมีโอกาสก็ควรทำเพราะตะละแม่จันทรานั้นก็เป็นเชื้อพระวงศ์ซึ่งมีหน้าที่ต้องปกป้องบ้านเมืองโดยตรงอยู่แล้ว และถ้ามังตราว่าตะละแม่จันทราสิกพระโดยวิสาสะแล้วมังตราจะเอาโทษก็คงจะเกรงศักดิ์ในฐานะพี่ หรือมีเหตุผลอื่นคือตะละแม่จันทราก็สามารถอ้างได้ว่ามังตรานั้นเป็นผู้รู้เชิงยุทธแต่ไม่สามารถแก้ปัญหาได้ นางเห็นเป็นเรื่องที่คับขันใหญ่หลวงนักเมื่อจะเจ็ดกล่าวคำว่ามีหนทางแก้ไขโดยการให้ตัวจะเจ็ดเป็นผู้ออกรบ ตะละแม่จันทราเองเห็นว่าเส้นทางแก้ไขจึงดำเนินการสิกพระโดยวิสาสะ โดยที่ตะละแม่จันทรายอมตกนรกเมื่อต้องสิ้นชีวิตไปแล้ว ถ้าตะละแม่จันทรากล่าวเหตุผลเช่นนี้แล้วมังตราคงไม่สามารถว่ากล่าวสิ่งใดได้ จะเห็นได้ว่า จะเจ็ดฉลาดและมีไหวพริบสามารถพูดให้ผู้อื่นทำตามความคิดของตนโดยการยกเหตุผลมาอ้างเพื่อมิให้มีปัญหาในภายหลังได้ ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

แม่เอย อันแผ่นดินตองอูนี้มาตราว่าปัจจุบันจันทราจะมีไซ้เจ้าของ แต่น้องท่านก็ยังชื่อว่ากำเนิดแต่อกของเจ้าของตองอูเดิมดุมังตราเช่นกัน หากจันทราเป็นสตรีดอกสิททิที่สมควรจะครองราชย์จึงตกไปถึงมังตราเสียจะนั้น เมื่อตะละแม่ท่านจะสำแดงสิ่งใดให้ปรากฏว่าสิ่งนั้นทำโดยรักตองอูปัจจุบันแล้ว ใครได้จะกล้ายืนหน้ามาตำหนิตะละแม่เจ้าของตองอูผู้หนึ่งนี้ได้ ก็แหละการจะให้ข้าพเจ้าได้สึกออกเป็นเอาราชการตองอูนั้น แม้ทันทีที่น้องท่านยื้อเอาอังสะจิวรข้าพเจ้าออกสิ้นแล้วรีบแล่นไปยังพระเจ้าอยู่หัวบอกความว่า ซึ่งมังตราใช้ท่านมาสืบความจากข้าพเจ้านั้น ข้าพเจ้ามิได้เปิดปากให้รู้กันแต่ยืนยงอยู่ว่าการจะเอาชัยแก่อังวะนั้นหากสึกแล้วออกไปรบไม่ได้ชัยเหมือนปาก ก็ยินดีจะเอาศีรษะตัวเองเป็นเครื่องล้างความผิด เมื่อข้าพเจ้ายืนยงมั่นปากคำดังนี้ น้องท่านเกิดแต่เลือดกษัตริย์ตระกูลเดียวกับมังตราที่ร้อนใจใครจะได้เห็นตองอูมีชัยอยู่ ดังนั้น จึงหมายใจจะสิกพระไปสู้รบเอาเมืองนรก แต่ ณ เบื้องเมืองมนุษย์นี้เลือดในอกเมงกะยีนโยผู้ประเสริฐไม่อาจทนดูข้าศึกกระทำอาการคุกคามไว้อ่านากับตองอูได้ ตะละแม่ว่ากล่าวตามคำข้าพเจ้าแฉนี้แล้วพระเจ้าอยู่หัวผู้ทรงจะลิ้นแข็งปากแข็ง ว่าสิ่งใดมิได้ถนัดสืบไปเพราะฝ่ายข้าพเจ้ามิได้สึกโดยพลการเอง หรือจะหันเข้าสำแดงโทษแก่ตะละแม่ ตะเบงชะเวตี้ก็จะเกรงฐานศักดิ์เสมอเนื่องอยู่แล้ว แลยังแม้ปรารถนาถึงการเห็นแผ่นดิน

ต้องอยู่เป็นส่วนมงคลประกอบตัวอีกเล่า จึงทางเดียวที่เหลือให้มั่งตราตำหนิได้ก็แต่ว่าพินางทำการมิได้ปรึกษาเสียก่อน

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 5. 2542 : 2590 -2591)

ตอน แผนการศึกษาของนายทัพหนุ่ม

หงสาวดีต้องการให้เมืองแปรกับตองอูผิตใจกัน โดยการส่งของมีค่ามากำหนดลารานองอุปราชเมืองแปรเพื่อให้มั่งตราผิตใจกับพระเจ้าแปร แต่จะได้รู้ทันความคิดของพระเจ้าหงสาวดี โดยสามารถจับเกวียนและทหารที่คุมของมีค่ามาได้ และสืบทราบความจริงโดยใช้ไหวพริบและสติปัญญาหลอกถามทหารหงสาวดี โดยเจรจาว่าล่อมทหารผู้น้อยเหล่านั้นว่าตนเองนั้นรู้ทันอุบายของหงสาวดี แต่จะได้เห็นว่าทหารเหล่านั้นเป็นผู้น้อยอาสาเจ้านายมา เพราะฉะนั้นจะไม่เอาโทษและให้แบ่งสมบัติกันแล้วปล่อยตัวไป ทหารเหล่านั้นไม่รู้ทันความคิดของจะเด็จที่กล่าวลวงตนก็บอกความจริงและขอบคุณในน้ำใจที่จะเด็จมีให้ตน จะเด็จยังได้ผลประโยชน์อีกทางหนึ่งคือนำทหารเหล่านั้นมาเป็นพยานข่มขู่พระเจ้าแปรว่า มั่งตรารู้ว่าลารานองอุปราชเมืองแปรคิดฝักใฝ่กับทางเมืองหงสาวดีมั่งตรากริ้วมาก เพราะฉะนั้นตนเองซึ่งเป็นพระราชบุตรเขยพระเจ้าแปรก็จะเป็นตัวแทนไกลเกลี้ยทั้งสองฝ่ายมิให้ผิตใจกัน โดยแนะนำให้พระเจ้าแปรมอบทหารชาวแปรให้ตองอูไปการศึกษาอยู่กับหงสาวดี ซึ่งเป็นเสมือนข้อแก้ตัวที่ว่าแปรมิได้คิดทรยศกับตองอูทั้ง ๆ ที่จริงแล้วเป็นแผนการณ์ของจะเด็จเพราะจะเด็จเองก็เชื่อใจลารานองอยู่มาก ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...ลารานองนั้นข้าพเจ้าเคยคลุกคลีใกล้ชิดเสมือนญาติสนิทผู้หนึ่ง คนน้ำใจมิชอบหน้าเคลือบสถานใด ผลอสติสัณนิทหนึ่งแววพิรุณจะพึงมีในแววดา แต่ลารานองหากริยาไม่แล้วข้าพเจ้ารู้ความแต่แรกก็เกร็งว่าจะเป็นอุบายหยั่งแล้วก็ปรากฏจริงทุกประการ

เกวียนหงสาวดีนั้น จับได้แต่ทางหงสาวดีบรรจบแปรแลม้าเร็วล่องหน้าเข้ามาบอกในบัดดล ข้าพเจ้ามิเชื่อแต่แรกแล้ว ประดาคนเหล่านั้นก็เข้ามาโดยกิริยาสงบ มิได้ส่อพิรุณ แสงทางหลบหนีให้สมลักษณะคนเข้ามาทำการใหญ่ พิศระห์ข้อนี้ก็แจ่มชัดว่าเจตนามาให้จับได้โดยดี ข้าพเจ้าจึงเรียกคนเหล่านั้นเข้ามาชี้แจงโดยน้ำเสียงเมตตาว่า พระเจ้าหงสาวดีทำการปรารภนาเป็นอุบายให้คนใหญ่ข้างตองอูแลแปรผิตใจกันทั้งนี้ก็แจ้งตลอด หากเห็นตัวเป็นผู้น้อยอาสาเจ้านายฝ่ายตัวมา จะฆ่าเสียก็เกรงบาปกรรม ฉะนั้นปล่อยตัวไม่เอาโทษแล้ว แลข้าพเจ้าก็แบ่งสิ่งของให้คนเหล่านั้นสอนว่าอย่าเพ่งกลับหงสาวดีปัจจุบันนี้เกลือกตัวมาทำการไม่สมหวังแล้ว จะได้อาชญาพระเจ้าหงสาวดี ซึ่งข้าพเจ้าว่าโดยเอาาริทั้งนี้ เป็นอุบายเอาใจคนเหล่านั้นแลผลก็ได้เหมือนใจจะเน ตัวนาย

เหล่าคนคุมเกวียนคิดว่า ข้าพเจ้ารู้ทันอุบายนั้นแล้วไม่เอาโทษโดยสุจริต ก็กราบไหว้สารภาพความผิด ข้าพเจ้ากลับเกาะเอาตัวไว้สำหรับพยานข่มขู่พระเจ้าแปร

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 7. 2542 : 3933 - 3934)

ตอน ตัวประกัน

เมื่อมังตรายกทัพไปทำศึก ณ เมืองสยาม แต่ไม่สามารถทำศึกให้ชนะเด็ดขาดลงไปได้ เพราะสภาพดินฟ้าอากาศและเสบียงไม่เอื้ออำนวย ดังนั้นจึงถอยทัพกลับเมืองหงสาวดี ในการถอยทัพครั้งนี้จะเด็ดเป็นผู้วางแผนการ โดยจับตัวพระมหินทราธิราชกับพระราเมศวร พระเจ้าลูกเธอในพระมหาจักรพรรดิได้ในขณะที่ทั้งสองพระองค์ตามตีกองทัพหงสาวดีซึ่งถอยทัพกลับไป พระมหาจักรพรรดิทรงมีพระราชสาส์นมาขอพระโอรสทั้งสองคืน จะเด็ดได้คิดไตร่ตรองอย่างรอบคอบแล้วว่าสมควรปล่อยตัวโอรสทั้งสองแห่งกรุงศรีอยุธยากลับไปเพราะจะได้ประโยชน์ถึงสองทางคือ ถ้ามังตราจับตัวพระโอรสทั้งสองกลับไปหงสาวดีด้วย หัวเมืองพิษณุโลกซึ่งมีอำนาจเทียบเท่าพระมหาอุปราชก็จะไม่ต้องมีคู่แข่งในด้านอำนาจ ไม่ต้องแก่งแย่งชิงดีอำนาจกันระหว่างเมืองอยุธยากับพิษณุโลก ก็จะทำประโยชน์ให้เมืองสยามทางอ้อม ดังนั้นการปล่อยตัวโอรสแห่งพระมหาจักรพรรดิทั้งสองพระองค์จะช่วยถ่วงดุลอำนาจซึ่งกันและกัน ต่อไปพระมหาจักรพรรดิสืบพระชนม์ลงอาจจะก่อให้เกิดจลาจลในกรุงศรีอยุธยา ส่วนประโยชน์ข้อที่สองคือ เมื่อเจ้าฟ้าสองแควหรือพระมหาธรรมราชาทรงเล็งเห็นน้ำใจของมังตราก็จะรู้สึกชื่นชมว่าปล่อยตัวพระโอรสแห่งกรุงศรีอยุธยาเป็นการแสดงไมตรีและเกรงอำนาจของเมืองหงสาวดีและบารมีของพระเจ้าตะเบงชเวตี้ยิ่งขึ้น จะเห็นได้ว่าจะเด็ดฉลาดรอบคอบรู้จักประนีประนอม และใช้ไหวพริบในการตัดสินใจดำเนินการเพื่อประโยชน์ทางฝ่ายตนเอง ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่อง

อีกประการหนึ่ง อันเป็นความใหญ่แก่แผ่นดินเบื้องหน้า สำหรับเราจะได้เป็นเจ้าของกรุงศรีอยุธยายิ่งนักคือพระมหาจักรพรรดิ ก็มีปิโยรสสำหรับสืบสมบัติอยู่เพียง ๒ องค์เท่านั้น แม้นมังตราท่านเอาตัวไว้เสีย มหาธรรมราชาเจ้าสองแควพระราชบุตรเขย ทั้งกินเมืองพิษณุโลกซึ่งยืมน่าละม้ายเมืองเจ้ามหาอุปราชอยู่แล้ว ก็จะมีอำนาจหาคนมีศักดิ์ทัดเทียมกัน ให้เป็นช่องแก่งแย่งแตกร้างภายในมิได้ แผ่นดินสยามจะเป็นอันสงบมิได้เป็นจลาจล ยากแก่ฝ่ายเรายื่นมือเข้ามา จำละลูกแท้พระมหาจักรพรรดิทั้งสองไว้ สิหนุนให้ฝ่ายมหาธรรมราชาจะขอกองทัพส่วนใหญ่ ขึ้นไปประชิดพิษณุโลก ว่ากล่าวให้สองแควครั้นคร้ามออกมา ให้ทางกรุงเทพเห็นว่าพระราชบุตรเขยยินดีด้วยเราเอง แต่ตั้งข้าพเจ้ากล่าวแล้วทัพเหน้อยสมบูรณ์อยู่ จะขู่จะรุกด้วยอำนาจให้หวั่นภัย ก็จะกลับสู้ครั้นเราปล่อยปิโยรสพระเจ้าสยามทั้งนี้ เจ้าสองแควประจักษ์น้ำใจพระเจ้าตะเบงชเวตี้กว้างขวาง ทั้งอาศัยความครั้นคร้ามเป็นเชื้อภายในอยู่ ข้าพเจ้าปลอบด้วยไมตรีแล้วน่าจะได้ตัวเจ้าสองแควออกมาเจรจาโดยดี...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 8. 2542 : 4875 - 4876)

#### 14. ยึดมั่นในความรัก

จะเด็ดจะเป็นผู้ที่ยึดมั่นในความรักและมั่นคงต่อความรักของตนเองอีกทั้งรักษาพรหมจารีของผู้หญิงที่ตนรัก ตัวอย่างเช่น ทะละแม่จันทรา ทะละแม่กุสุมา แม้มีโอกาสร้อยสองต่อสองก็ไม่ได้ล่วงเกิน หรือถ้าสตรีใดไม่ยินยอมจะเด็ดก็มีขึ้นใจ หากสตรีใดพลาดพลั้งไป

ตกเป็นภรรยาของชายอื่นก็ไม่ถือเป็นข้อรังเกียจว่ามีราศี ดังจะเห็นได้จากการที่จะได้มอบความรักให้แก่ผู้หญิงที่ได้ชื่อว่าเป็นชายมาแล้วสามคนคือ ทะละแม่กุสุมาและตองสาซึ่งเคยเป็นภรรยาของสอพิณยาและทะละแม่มีนุซึ่งเคยเป็นพระมเหสีของพระเจ้าสการะวุตพี ซึ่งปรากฏในเรื่องดังนี้

#### ตอน ความรักครั้งแรก

ทะละแม่จันทราและทะละแม่กุสุมาเป็นบุคคลที่จะได้รักมากเพราะมีความผูกพันเป็นส่วนหนึ่งของชีวิต จะเด็ดไม่สามารถทอดทิ้งนางทั้งสองได้เด็ด เป็นผู้ที่รักจริงและเทิดทูนนางนั้นอย่างจริงใจ ความรักที่จะเด็ดมีต่อทะละแม่ทั้งสองนั้นจะเห็นได้จากเมื่อจะเด็ดได้มีโอกาสได้อยู่ใกล้ชิดทั้งสองนาง แม้ว่าจะมีโอกาสแต่จะเด็ดก็ไม่ทำอะไรเกินเลยจนทำให้เกิดความเสื่อมเสียแก่ทะละแม่เลย

ตอนจะเด็ดได้ลอบเข้าวังเพื่อพบทะละแม่จันทรานั่น ถึงแม้ว่าจะได้อยู่ห้องเดียวกันกับทะละแม่จันทราเป็นเวลาทั้งคืนในแต่ละครั้ง แต่จะเด็ดก็ยังรักษาซึ่งขนบธรรมเนียมไว้ได้เป็นอย่างดี ทั้งนี้เพราะจะเด็ดรักทะละแม่จันทรา มากจึงไม่ยอมล่วงเกินให้เสื่อมศักดิ์ศรี เพราะทะละแม่จันทราเป็นพระราชธิดา ส่วนตนเองเป็นเพียงสามัญชน จะเด็ดรู้ถึงความในข้อนี้จึงได้พยายามสร้างฐานะและศักดิ์ศรีให้แก่ตนเองเพื่อที่จะได้ครองคู่กับทะละแม่จันทราอย่างสมฐานะ ดังที่จะเด็ดได้กล่าวไว้ว่า

...บัดนี้ก็จะนึกว่าจะเด็ดผัวนางไปสงคราม จะกลับมาต่อเมื่อชนะศึก แม้ไม่ชนะชีวิตไม่พบความสำเร็จ เจ้าจะเด็ดก็จะตายอยู่ในความไม่สำเร็จนั้น จงคิดว่าการจากกันครั้งนี้เป็นหน้าที่ ฉะนั้นจันทราแม่อย่าเศร้าใจเลย...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 1. 2542 : 40)

#### ตอน ศึกภายในสงบ

คำกล่าวของจะเด็ดในตอนนี้แสดงเหตุผลที่จะเด็ดรักทะละแม่จันทรา มากคือ จะเด็ดได้พบผู้หญิงที่ผ่านเข้ามาในชีวิตหลายคน ซึ่งหญิงแต่ละคนยอมพลีร่างให้จะเด็ดแต่จะเด็ดก็ได้รักษาตัวไม่ยอมละเมิดพรหมจารีหญิงใดก่อนเข้าพิธีอุปภิเษกกับทะละแม่จันทรา ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...ข้าพเจ้าสำคัญตัวเองว่าจันทราแม่ดีราคาสูงยิ่งกว่าสรรพสิ่งใด ข้าพเจ้ารู้ตนว่าถูกดีราคาสูง จึงถนอมตนไว้ไม่ยอมให้ใครได้ชื่อว่าเป็นผัวหญิงใด จนกว่าถวายเป็นกับทะละแม่จันทรา อันคำทั้งนี้ย่อหนึ่งมีได้แต่ถนอมมาเจรจาเท็จ...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 6. 2542 : 3605)

### ตอน ความรักความหลัง

แม้ความรักที่จะเด็ดมีต่อทะเลแม่จันทร์หาจะเริ่มต้นด้วยความผูกพันแล้วพัฒนามาเป็นความรักที่ห่วงใยเอื้ออาทรกัน หากต่อมาเมื่อจะเด็ดได้ใกล้ชิดและประทับใจในตัวทะเลแม่ กุสุมาก็ได้พัฒนาเป็นความรักใคร่พึงพอใจในอภยาศัยซึ่งกันและกันและปรารถนาที่จะร่วมทุกข์ร่วมสุขต่อไป แม้ต่อมานางต้องตกไปเป็นภรรยาของสอพิณยาด้วยอุบายของสอพิณยาก็ตาม แต่ในที่สุดจะเด็ดก็ได้ตามไปชิงตัวนางกลับมา โดยให้เหตุผลว่าความรักที่มีต่อทะเลแม่กุสุมานั้นเกิดจากภายในจิตใจ มิได้รักที่พรหมจารีของนางนั้น แม้กุสุมาจะตกเป็นของสอพิณยาแล้ว จะเด็ดก็มีได้รังเกียจเดียวดฉันท์ ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

มาตรว่าหญิงรักจะเสียตัวให้ชายอื่นชมแล้ว ความรักใคร่อาลัยเดิมก็มีได้ลดจากน้ำใจ อันจะได้เคยคิดรังเกียจสักน้อยว่าราชธิดานั้นสูญซึ่งพรหมจรรย์ อันเป็นของประเสริฐยิ่งสำหรับสตรีนั้นหามิได้ น้ำเนื้อแห่งความเสน่ห์หาเมื่อแรกรักเป็นสถานใด แม้นจะได้แจ้งข่าวนางตกเป็นของชายอื่น ใจที่สนิทเสนห์หา นั้นก็น้อยดังเดิม จะแปลกแปรลดน้อยลงกว่าเก่าหาไม่...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 3. 2542 : 1541)

### ตอน เรือนรักเก่า

หลังจากหนีสอพิณยา จะเด็ดพาทะเลแม่กุสุมาหลบซ่อนในถ้ำที่ปลอดภัย จะเด็ดได้กล่าวยืนยันว่าเขาสู้สุดสำหรับเพียรพยายามฝ่าอันตรายต่าง ๆ มากี่เพราะยึดมั่นในความรักที่มีต่อนาง ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...กุสุมาแม่ภักย์เกิดข้าพเจ้าจะขอซ่อนค้างให้เงยหน้าขึ้นสักหน่อย แลกล่าวเชิญน้องท่านมองคนที่เคยเรียกอยู่เต็มปากว่าพี่เสียให้เต็มตา ท่านมองข้าพเจ้าเต็มหน้ากระนั้นแล้ว ความเอ็นดูจะไม่เกิดขึ้นบ้างหรือว่า เพราะรักน้องท่านเป็นที่สุดกว่าสิ่งอื่นดอก หนทางแต่แปรมาถึงหงสาวดียังสู้เดินไพร หรือว่ารักน้องยังไม่แน่นอนเหมือนคำ ก็จะไม่มานะตามเสียแต่เพียงหงสาวดีแล้ว ไหนเลยจะสู้มาทำการเผาเผาตะมะเสียทั้งเมือง ข้าพเจ้าตามนางมาเพราะรักแล้ว...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 3. 2542 : 1554 - 1555)

และด้วยการยึดมั่นในความรักนี้เองทำให้จะเด็ดหักห้ามความปรารถนาที่จะเซยชมนางในขณะนั้น ทะเลแม่กุสุมาได้ชี้แจงเหตุผลว่ายังไม่สมควรที่จะทำเช่นนี้ จะเด็ดก็รับฟังและยอมทำตามคำขอร้องของทะเลแม่กุสุมา ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...น้องท่านกล่าวหาข้าพเจ้าเป็นข้อแรงนัก กุสุมาเป็นสุดที่รักแล้วข้าพเจ้าหรือจะกล่ารอนท่านให้คำ  
 ทรมาน น้องท่านกล่าวหาข้าพเจ้าเป็นบาปใหญ่กระนั้นแล้ว ข้าพเจ้าจะยังใจไว้ให้เป็นทีประจักษ์แก่ผีสงเทวดา  
 แลรวมทั้งกุสุมาแมเองว่า เพลิงอันเกิดระคะลุกแล้วยากจะดับได้นั้น ข้าพเจ้าจะเด็ดดับเสียได้เพราะความที่  
 มีน้ำใจรักกุสุมาแม่โดยใจมกคลมีมากกว่า

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 3. 2542 : 1565)

#### ตอน ความรักความหลัง

แต่เดิมนั้นทะเลแม่กุสุมารักอยู่กับจะเด็ดซึ่งในขณะนั้นได้ปลอมตัวมาสืบข่าวชัยภูมิ  
 เมืองแปร โดยใช้ชื่อว่ามังฉงาย ต่อมาสอพิณยาได้เดินทางมาหาคุ่มั่นคืออเทตยา และเกิด  
 ความพึงพอใจในรูปของทะเลแม่กุสุมาจนกระทั่งทำอุบายลวงพานางไปได้ พอจะได้รู้  
 ความจริงว่า สอพิณยาใช้อุบายลักพาตัวทะเลแม่กุสุมาไปและใช้ยาสลบเพื่อให้ได้นางโดยที่นาง  
 มิได้ยินยอม จะเด็ดจึงรู้สึกเห็นใจนางมากโดยกล่าวว่าแม้ว่านางจะเคยเสียตัวมาก่อนก็ตาม  
 แต่ความรักที่เคยมีให้ก็มีได้ลดน้อยไปจากใจเลย เพราะความรักที่ก่อเกิดมาจากความรู้สึก  
 ภายในมิได้เพียงแต่ความต้องการพรหมจารีของนาง ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

มาตรว่าหญิงรักจะเสียตัวให้ชายอื่นชมแล้ว ความรักใคร่อาลัยเดิมก็มีได้ลดจากน้ำใจ อันจะได้เคย  
 คิดถึงเกียจชักน้อยว่าพระราชธิดานั้นสูญสิ้นซึ่งพรหมจรรย์ อันเป็นของประเสริฐยิ่งสำหรับสตรีนั้นหาได้  
 น้ำเนื้อแห่งความเสนาหาเมื่อแรกรักเป็นสถานใด แม้จะได้แจ้งชื่อนางตกเป็นของชายอื่น ใจที่สนิทเสนาหา  
 นั้นก็มันอยู่ดั้งเดิม จะแปลกแปรลดน้อยลงกว่าเก่าก็หาไม่...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 3. 2542 : 1541)

#### ตอน แม่มายฝากลูก

จะเด็ดรักนางทองสากีเพราะสำนักในบุญคุณ และเห็นใจในความรักของนางที่มีต่อตน  
 จึงรับนางเป็นภรรยาและให้เกียรตินางอย่างมาก จะเด็ดได้กล่าวว่าหญิงที่รักตนอย่างมั่นคงเช่น  
 ทองสากีถึงแม้ว่าจะเคยผ่านชายมาแล้วตนก็ไม่เคยคิดรังเกียจแต่จะรังเกียจหญิงที่ได้ ขึ้นชื่อว่า  
 เป็นเมียตนแต่ประพฤตินอกใจ ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...ข้าพเจ้านี้เป็นชายอันมีน้ำใจชั่วหญิงร้อยผัวตกมาถึง ลงรักแล้วมิได้คิดรังเกียจเลย แต่หญิงใดได้  
 เสียคิดเป็นเมียข้าพเจ้าคนหนึ่ง แลกลับไปยินดีด้วยชายอื่นอีก อย่างนี้ดอกเป็นที่น่ารังเกียจกังวลใจ ฉะนั้น  
 ในยามทองสาแม่ปลงจิตจะยกตัวให้เป็นสิทธิแก่ข้าพเจ้าจงถามตัวเสียให้แม่นยำก่อน ว่าจะรักข้าพเจ้าผู้เดียว  
 สืบไปหรือ...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 5. 2542 : 3165 – 3166)

ตอน รักแท้คือรักที่ไม่ถือราคะ

ตะละแมมินบุ เดิมเป็นอัศวมเหสีพระเจ้าสการะวุตพีเมืองหงสาวดี เมื่อเมืองหงสาวดีแตก นางได้มาขอความช่วยเหลือจากจะเด็ด ต่อเมื่อได้พูดคุยและใกล้ชิดกันความสนิทสนมก่อให้เกิดเป็นความรักที่นางมีให้แก่จะเด็ด แต่จะเด็ดนั้นด้วยความจงรักภักดีต่อตะเบงชเวตี้ก็ได้ทำอุบายลวงนางจนนางต้องตกเป็นบริจาริกาของตะเบงชเวตี้ แต่ในภายหลังตะเบงชเวตี้ทราบเรื่องระหว่างจะเด็ดกับนางว่ามีความรักต่อกัน พระองค์จึงคืนนางให้แก่จะเด็ด จะเด็ดก็มีใจยินดีรับนางเป็นภรรยาและปลอบใจนาง ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...พระเจ้าตะเบงชเวตี้ล่องเกินท่าน ดูจโกรกำบังกายเข้ามาคร่ำถนหนึ่ง ท่านพร้อมใจก็นึก  
ม่นว่า มอบตัวแก่ข้าพเจ้าถนหนึ่ง จะนนั้นว่าโดยความรู้สึกข้างบริสุทธิ์ใจแห่งแม่นางท่านจำเดิมแต่  
สการะวุตพีพระเจ้าอยู่หัวสิ้น ในดวงจิตแม่นางท่านก็ได้สำคัญเป็นเมียใครอื่น นอกจากข้าพเจ้า  
บุเรงนองผู้เดียว จึงยามนี้ขอเชิญให้อาสัจจะแลความบริสุทธิ์ในจิตเข้ามาดับเมื่อนั้นความบัดสีทั้งปวง  
ก็ย่อมสิ้นไปเอง อนึ่งความคิดที่อย่างไม่สมควรนั้นวิสัยเรื่องชนิดนี้ ข้าพเจ้าคนจะเข้ามาเป็นสามีดอก  
ควรคิด ก็แหละกิริยาข้าพเจ้าที่กอดชมแม่นางท่าน ณ บัดนี้มีได้บอกชัดหรือว่ารักสุดรักหนักมิได้  
รังเกียจสิ่งใดเลย...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 7. 2542 : 4357 – 4359)

ตอน ว่าวล้อลม

และจากคำพูดของจะเด็ดอีกตอนหนึ่งที่กล่าวว่า อย่าว่าแต่ตะเบงชเวตี้เจ้านายตนเลย  
นางจะผ่านชายมาแล้วร้อยคน จะเด็ดก็จะไม่ยอมให้นางไปอยู่กับผู้อื่นเด็ดขาด ซึ่งแสดงถึง  
ความรักที่ไม่ถือราคะของจะเด็ด ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...ผิดจากมั่งตรา เจ้าชีวิตนายข้าพเจ้าแล้วแม่เอ๋ย ถึงหากแม่นางท่านจะไปสู่ร้อยผัวร้อยชู้ แต่ตก  
ถึงมือข้าพเจ้าแล้วก็จะรักไว้ ไม่ยอมละให้ไปถึงผู้ใดอีกเลย

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 7. 2542 : 4337)

## 15. มีวาทศิลป์ในการพูดโน้มน้าวใจ

จะเด็ดเป็นผู้มีวาทศิลป์ในการพูดโน้มน้าวใจปรากฏชัดเจนในเรื่องหลายตอน จากการ  
วิจัยเรื่องวาทศิลป์ของจะเด็ดนั้น สมรรถัน พันธ์เจริญ ได้ศึกษาไว้ใน วาทศิลป์ของยาขอบที่  
ปรากฏในนวนิยายเรื่อง ผู้ชนะสิบทิศ ผู้วิจัยจึงขอยกเนื้อหาและนำผลการวิจัยมาแสดงไว้ดังนี้

ตอน ข้าหนุ่มนายสาว

นั้นท้าวดีเฟลอแสดงความในใจที่นางแอบรักจะเด็ดให้จะเด็ดรู้ จะเด็ดเองก็แอบชื่นชม  
นางอยู่เช่นกัน แต่จะเด็ดนั้นผูกพันอยู่กับตะละแมจันทร์อร่ามอยู่ก่อนแล้ว จึงหักใจไม่ผูกพัน



นันทะวดีให้มากไปกว่าเดิม โดยกล่าวถ่อมตัวเป็นเชิงน้อยใจในวาสนาของตนที่ไม่อาจรับความเมตตาของนันทะวดีได้ จะเด็ดเปรียบเทียบว่าถ้าเกิดเป็นวัวควายเสียยังจะมีบุญกว่า ซึ่งหมายความว่า วัว ควายสามารถสนองคุณเจ้านายโดยใช้แรงกายทำงานตามที่นายปรารถนาได้ทุกอย่าง แต่ตนนั้นไม่อาจทำได้ตามใจเพราะไม่สามารถสนองความเมตตาของนันทะวดีได้ การกล่าวเช่นนี้เป็นการพูดที่นุ่มนวลเพราะไม่กล่าวปฏิเสธในทันทีเพื่อถนอมความรู้สึกของฝ่ายหญิงไว้ หลังจากนั้นจึงกล่าวถึงแก่นความที่ตนจะบอกให้นางรู้ โดยพูดอย่างอ่อนน้อมพร้อมทั้งให้เหตุผลว่าไม่ต้องการตึงนางมาร่วมทุกข์ด้วย ซึ่งแสดงให้เห็นว่าจะเด็ดมีความปรารถนาดีและคำนึงถึงผลประโยชน์ของฝ่ายหญิงเป็นสำคัญ เพราะในขณะนั้นจะเด็ดมีฐานะเป็นเพียงคนต้องโทษที่ถูกส่งมาช่วยงานในบ้านของนันทะวดีเท่านั้น จึงเป็นการอ้างที่สมเหตุสมผล และจะเด็ดยังได้กล่าวความในใจว่าจำเป็นต้องหยุดยั้งความสัมพันธ์กับนางไว้เพราะไม่เช่นนั้นตนคงว่านุ่นใจและขาดสติยิ่งคิดในที่สุด และเพื่อมิให้นันทะวดีเกิดความละอายจะเด็ดจึงบอกกับนางว่าตนจะปฏิบัติตนตามฐานะเดิมเหมือนไม่รู้ใจนาง และย้ำว่าการผูกพันกันมากไปกว่านี้จะทำให้ตนตรอมใจตายและจะเด็ดยังกล่าวเปรียบเทียบกับนันทะวดีนั้นมามีค่าสูงคู่ควรกับผู้ที่มีบุญวาสนา ซึ่งเป็นการกล่าวยกย่องโดยมุ่งจะให้นางตระหนักในคุณค่าของตัวเอง เมื่อ นันทะวดีกลับย้อนจะเด็ดพาดพิงถึงทะเลแม่จันทร์รา จะเด็ดกล่าวแก้คำพูดของนันทะวดีโดยหยิบยกความแตกต่างด้านสถานภาพทางสังคมของทั้งสองนางขึ้นมาเปรียบเทียบ โดยกล่าวว่าทะเลแม่จันทร์ราจะมีค่าควรเมืองแต่สำหรับคนทั้งปวงก็เหมือนไร้ค่า เพราะคนที่จะมาเป็นสามีนางมีเจ้าประเทศเอกราชไม่ก้องค์ บางทีชาตินี้นางอาจมิได้อุปภิเชกเสียด้วยซ้ำ เพราะฉะนั้นตนเองจึงจงใจรักนาง ส่วนนันทะวดีมีชายอื่นที่เหมาะสมอีกมากที่จะให้นันทะวดีเลือกซึ่งผิดกับทะเลแม่จันทร์รา ฉะนั้นจะเด็ดจึงต้องเจียมตัวเจียมใจเพราะถ้าขึ้นไปรักนันทะวดีต่อไปภายหน้า นางนั้นตกเป็นของผู้อื่นตนก็จะทุกข์ใจ จะเด็ดจึงขอมีฐานะเป็นเพียงนายกับบ่าว จะเด็ดได้กล่าวถึงเหตุผลอันสมควรให้นันทะวดีเห็นว่านางนั้นมีค่าและดีเกินตน ดังนั้นนางสมควรที่จะรู้สึกละอาย และสิ่งที่นันทะวดีได้พูดกับตนก่อนหน้านี้ถือว่าเป็นสิ่งที่ไม่ผิด เพราะเป็นสิ่งที่มนุษย์ควรทำ เพราะเป็นการแสดงออกถึงความจริงใจ ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่อง

จะเด็ดฟังนางพูดโดยซื่อก็จับมือกำนิ่งไว้ พินิจหน้าแล้วสะท้อนสะท้อนใจแล้วว่าข้าพเจ้าซึ่งบาปหนาที่เกิดมาเป็นคน หากเป็นวัวเป็นควายยังจะเห็นเป็นบุญกว่า เพราะจะรับใช้สนองความเมตตาของท่านให้สมใจตัว มาตราว่าข้าพเจ้าจะไม่รับความกรุณาของท่าน ขออย่าได้เข้าใจว่าข้าพเจ้าจะเป็นคนจองหงอนเลย ข้าพเจ้าเกรงอยู่ว่าตัวเป็นคนยากหากจะชวนนางผูกใจด้วยก็เสมือนแก่งสวนให้มาตีความทุกข์ร่วม ประโยชน์มิได้งอกเงยรังแต่ท่านจะเปลืองตัว ใครครวญข้อนี้เกิดเมื่อนันทะวดีผู้มีคุณ จึงจะเห็นแจ้งว่าข้าพเจ้าจะรับเอาความอาวรีของท่านให้ยืดยาวไปมิได้แล้วเพียงความน้อยใจวาสนาของตัว ก็ยังทำอารมณ์ขุ่นอยู่เนือง ๆ แล้ว สติข้าพเจ้าก็จะยิ่งขุ่นจนเอาดีจิตใจหนึ่งก็มีได้ ซึ่งท่านบอกความซื่อสุจริตแก่ข้าพเจ้านั้น ข้าพเจ้าจะมีชีวิตอยู่โดยไม่รู้น้ำใจท่าน แต่ขอให้รับเพียงความซื่อซนินดาอย่ามีต่อบ่าวเถิด แม้เราสมคบกันผูกใจให้เกินกว่านั้นวิตกว่าชีวิตจะเด็ดจะสิ้นเพราะ

ความระทมใจ ข้าพเจ้าว่าทั้งนี้โดยได้มองการกว้างไกลแลรอบคอบแล้ว มิได้ว่าโดยใจอย่างอื่นขอท่านอย่ามีความน้อยใจเลย...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 1. 2542 : 112 - 113)

ตอน ข้าหนู่มนายสาว

นอกจากนั้น จะเด็ดยังได้กล่าวเพื่อให้หน้ทะวดีเข้าใจว่าเหตุใดจึงต้องปฏิเสธไมตรีของนาง โดยใช้เหตุผลและวาทะที่ละมุนละม่อมไม่ให้นางต้องรู้สึกเคืองได้ ดังข้อความที่ว่า

แล้วจะเด็ดก็กล่าวสลับไปว่า ท่านนี้เปรียบเสมือนกิ่งกนกช่อฟ้าอรวันคืนอยู่ว่าจะยกไปประดับจ้วยอดหลังคา ข้าพเจ้าเห็นค่าท่านสูงดังนี้ จึงมีอาจเอาตัวเข้าไปผูกพันเป็นการถ่วงค่าท่านไว้ นางนั้นทะวดีก็ว่าน่าหัวเราะนัก ก็ที่ทะเลแม่จันทราราชธิดาพระเจ้าสิริชัยะสุระนั้น มีสูงสูดเอี่ยมหรือไฉนมิเกินกำลังที่ท่านประหยัดใจ ส่วนข้าพเจ้าสิเป็นเพียงบุตรีขุนนางผู้ใหญ่ ท่านกลับแก่งมายกค่าเสียเลืลลอย ข้าพเจ้าบอกท่านขอแต่ฝ่ายตัวรัก จะบังคับให้ท่านมีกระใจต่อนั้นมิได้ เห็นเคยจะเด็ดท่านเป็นคนพูดตรงอยู่ไฉนครั้งนี้จึงมายกกันด้วยลิ้นเท็จกระนั้นเล่า จะเด็ดจึงว่า ท่านกับพระราชธิดานั้นต่างกัน ถึงทะเลแม่จันทราจะมีค่าควรเมืองแต่สำหรับคนทั้งปวงแล้วก็เหมือนว่าไร้ค่า เพราะคนที่มาเป็นผัวนางนั้นมีแต่เจ้าประเทศเอกราชไม่กี่องค์ บางทีนางจะสิ้นชาติเสียโดยมิได้อุปภิเชกด้วยซ้ำ เหตุนี้ข้าพเจ้าจึงจงใจรักนางส่วนท่านนั้นบรรดาบุตรคหบดีแลอำมาตย์ผู้ใหญ่ที่คู่ควรกันมีอยู่มากหน้า ท่านสิจะตกเป็นของชายอื่นง่ายยิ่งกว่าทะเลแม่พระราชธิดา ฉะนั้นเมื่อข้าพเจ้าเจียมตัวว่าตัวไม่ดีพอ ชินไม่ยังใจเมื่อท่านตกไปเป็นของชายอื่นแล้ว ความที่เคยรักท่านก็จะเป็นเครื่องพินทนาการใจ ข้าพเจ้าจึงขอให้ความซื่อสัตย์แก่ท่านไว้เพียงฐานะบ่าวกับนาย เพราะเหตุนี้แลเมื่อได้พิสูจนให้ท่านเห็นว่าท่านดีเกินข้าพเจ้าจะนี้แล้วท่านยังควรสิ่งใด อับอายขายหน้าอยู่อีกหรือ แลซึ่งท่านพูดตามใจนั้นก็มิใช่ความผิดกลับเป็นความชอบที่มนุษย์ไม่เคยทำ โดยแสดงว่าท่านเป็นคนหามาอย่าไม่รักแล้วก็พูดตามใจ ท่านหากรับว่าเข้าใจความที่ข้าพเจ้าว่านี้แจ่มชัดไม่น้อยออกน้อยใจสลับไปแล้ว ข้าพเจ้าจะปล่อยท่านไป...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 1. 2542 : 114 - 115)

การที่จะเด็ดปฏิเสธหน้ทะวดีครั้งนี้ก็เพื่อให้หน้ทะวดีตัดใจจากตนเสียแต่ต้น ถึงแม้จะรู้ว่าคำพูดของตนจะทำให้นางเกิดความสะเทือนใจ แต่จะเด็ดก็ได้กล่าวปลอบนางไปเพราะรู้ว่านางเป็นคนดีมีจิตใจหนักแน่นและมีเหตุมีผล ย่อมเข้าใจเจตนาดีของตนและทำได้ในที่สุดจะเด็ดพูดแสดงความอ่อนน้อมถ่อมตนและให้เกียรตินางเป็นอย่างดี อีกทั้งมีความนุ่มนวลอ่อนโยนเพื่อถนอมความรู้สึกของนาง แต่ในขณะที่เดียวกันก็หนักแน่นด้วยเหตุผล หน้ทะวดีนั้นแม้

จะผิดหวังและเศร้าเสียใจแต่นางก็เข้าใจในเหตุผลที่จะเด็ดนำมากล่าวและยอมรับความจริงในที่สุด (สมรรัตน์ พันธุ์เจริญ. 2533 : 37 – 40)

ตอน เพื่อนรักเมียงาม

ตอนมังกราชอร้องให้จะเด็ดเป็นพ่อสื่อไปเกลี้ยกล่อมนันทะวดีให้ปลงใจกับตนเป็นครั้งที่สอง จะเด็ดจำต้องรับคำทั้งที่รู้ใจนางดีอยู่แล้ว และเมื่อจะเด็ดไปเจรจากับนางข้าทำให้นางขุนเคื่องและตัดพ้อจะเด็ดว่าบิบบังคับจิตใจนาง จะเด็ดรู้ว่านางยังมีเยื่อใยต่อตนอยู่จึงกล่าวว่าเมื่อแรกรู้ความในใจนางก็รู้สึกไม่สบายใจ แต่เมื่อทบทวนแล้วในที่สุดก็ตัดสินใจมาเจรจากับนางอีกครั้งหนึ่ง จะเด็ดได้อ้างเหตุผลและชี้แจงว่าตนรับน้ำใจนางไม่ได้เพราะเหตุผลสองประการ ประการแรกอ้างความสัมพันธ์ระหว่างมังกรากับตนว่ามังกรเป็นเจ้านายและน้องร่วมนม ซึ่งว่าโดยตำแหน่งของมังกรและคุณธรรมของจะเด็ดก็มีน้ำหนักเพียงพอที่นันทะวดีไม่อาจคัดค้านได้ แต่จะเด็ดนั้นเป็นคนมีจิตใจอ่อนโยนและรู้สึกสงสารที่นางผิดหวังเพราะตนเป็นเหตุจึงอ้างเหตุผลประการที่สองว่าตนไม่อาจดึงนางมาร่วมทุกข์ด้วย แต่น้ำใจส่วนลึกก็ยังห่วงใยกังวลอยู่เกรงว่านางจะตกไปเป็นของชายอื่นซึ่งไม่คู่ควร จึงอยากชักนางให้กับมังกราชซึ่งเป็นเหมือนน้องและผู้ที่ดินรักเท่าชีวิต ซึ่งการกระทำเช่นนี้เท่ากับได้เป็นสื่อให้คนที่ตนรักและปรารถนาดีทั้งสองได้ร่วมชีวิตกัน และจะเด็ดก็ยังได้ย้ำอีกว่าหากนางตกไปเป็นภรรยาของชายอื่นแล้วตนเองตายก็คงนอนตาไม่หลับเพราะความเป็นห่วงนาง การที่จะเด็ดหยิบยกความห่วงใยที่มีต่อนางขึ้นมากล่าวก็เพราะรู้แก่ใจว่าการแสดงน้ำใจปรารถนาดีต่อนางจะทำให้นางซาบซึ้งใจและคล้อยตามความคิดของตน จะเด็ดได้พยายามพูดโน้มน้าวใจนางโดยชี้ให้เห็นผลประโยชน์ที่น่ายินดีที่นันทะวดีจะได้รับสามประการคือ ประการแรกนางจะได้สนองคุณบิดาซึ่งมีตำแหน่งเป็นขุนวังและได้เป็นผู้เชิดชูวงศ์ตระกูล ประการที่สองนันทะวดีเองก็จะได้ตำแหน่งอัศวมเหสี ประการที่สามนางกับจะเด็ดก็ยังได้สนิทสนมกันดังเดิม ซึ่งในข้อนี้เป็นความปรารถนาของนางอยู่แล้ว นอกจากนี้จะเด็ดยังเสริมว่าถ้านางปลงใจกับมังกราก็จะส่งผลให้ตนมีความสุขไปด้วย ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่อง

...อันตัวข้าพเจ้านั้นจะรับไมตรีท่านไม่ได้ด้วยเหตุผลสองประการ ข้อหนึ่งนี้ เพราะมังกราชผู้เป็นทั้งเจ้านายและน้องร่วมนมนี้หมายท่าน ข้อสองข้าพเจ้านี้มาตรงจะปลงเอาโดยเหตุผลว่าไม่สมควรจะจุ่งท่านมาร่วมรัก แต่กระนั้นแล้วยังอดห่วงท่านมิได้ ไม่อยากให้ตกไปเข้าโดยน้ำมือใครอื่น แต่มังกราชเหมือนน้องและข้าพเจ้ารักพระราชบุตรเหมือนรักตัวเอง ฉะนั้นจึงอยากให้มังกราชได้เป็นเจ้าของท่านแล้วข้าพเจ้าจะไม่มีเสียใจเลย หากท่านตกไปเป็นภรรยาชายอื่นข้าพเจ้าจะตายก็คงหลับตาไม่สนิท เพราะความเป็นห่วงและกังวลถึงเป็นที่สุดแล้ว อนึ่งท่านปลงใจกับมังกราชแล้ว ก็ยังจะได้ชื่อว่าท่านทำคุณบูชาบิดาแลวงศ์ตระกูลบริบูรณ์เทียบยศเป็นใหญ่กว่าหญิงทั้งดองอยู่ ทั้งเรายังได้พบปะสนิทกันอย่างบัดนี้อีก ข้าพเจ้าพลอยมีความสุขอímใจเสมอเหมือนสาวข้าพเจ้าได้ดี ข้าพเจ้าว่าโดยข้อแลเป็นหลักฐานดังนี้ นันทะวดีแม้จะใคร่ครวญให้ตระหนักก่อน คงจะเห็นจริงตาม

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 1. 2542 : 145)

ข้อความในตอนนี้เป็นตอนที่เจ้าเตี๋ยพุดเกลี้ยกล่อมหนั้ทะวดีเพื่อให้นางปลงใจกับมังกร ทั้งนี้เพราะจะเห็นว่าการที่มังกรโปรดปรานนางนั้นเป็นผลดีต่อตัวนางเองและต่อตนด้วย เพราะนางได้ที่พักที่ที่ดีที่สุด และตนก็มีโอกาสช่วยสนับสนุนให้นางมีชีวิตที่ดียิ่งขึ้น จะเห็นได้ว่าแสดงความปรารถนาดีเพื่อให้นางรู้สึกซาบซึ้งและเกิดความเห็นคล้อยตามจากเหตุผลและความปรารถนาดีที่จะเห็นเป็นแก่นในครั้งนี้น่าให้นั้ทะวดีปลงใจกับมังกรและเข้าพิธีอภิเษกในเวลาต่อมา (สมรรถน์ พันธุ์เจริญ. 2533 : 40 – 42)

#### ตอน ทองสาลิ้มผ้า

นางทองสาจะเดินเข้าไปในวังตามแผนการของสอพิณยาแล้วพาไปซ่อนในห้องของนาง แต่นางทองสาเกิดหลงรักจะเดิน และพยายามยั่ววนให้เจ้าเตี๋ยพุดปลงใจกับนาง ซึ่งจะเห็นได้ว่าเจ้าเตี๋ยพุดไปตามมารยาของนาง แต่แล้วก็จะจับใจไว้ทันที่ จึงกล่าวเป็นเชิงลู่แกโทษที่เจ้าเตี๋ยพุดเล้าโลมทองสา และอธิบายความคิดของตนให้นางทองสาเข้าใจ ด้วยการเปรียบว่านางมีค่าสูงซึ่งแสดงความยกย่องเชิดชูนาง และจะเห็นได้ว่าแสดงออกถึงความมีคุณธรรมประจำใจคือมีความยับยั้งชั่งใจและความเมตตาว่าด้วยกุศลผลบุญจึงทำให้ตนระลึกถึงการกระทำที่ควรและมีควรโดยอุปมาว่าถ้าทองสามีความสัมพันธ์กับตนแล้วคำก็จะหมดไป ดังนั้นควรที่จะรอวันหน้าเมื่อทองสามีโอกาสที่จะมีคู่ครองที่ดี ทองสาก็จะได้มีหน้ามีตา จากนั้น เจ้าเตี๋ยพุดก็ยังกล่าวปลอบนางอย่างอ่อนโยนว่านางทองสานั้นมีค่าควรแก่การทะนุถนอม และยังแสดงความประทับใจในตัวทองสา โดยกล่าวว่าตนเองนั้นเมื่อสัมผัสเนื้อตัวทองสาแล้วรู้สึกละมุนมือยิ่งนัก แต่ต้องถนอมทองสาเพื่อมิให้เสียพรหมจารี ตนจึงต้องยุติการกระทำเพียงแค่นี้ ทองสาฟังจะเดินกล่าวว่านั้นก็ผิดหวังจึงคิดจะฆ่าตัวตาย โดยเจตนาจะให้เจ้าเตี๋ยพุดต้องอาญาวิงตายนางไปด้วย จะเห็นได้ว่าเจ้าเตี๋ยพุดจะเข้าตาจนจึงสร้างเป็นโศกนาฏกรรม เพื่อให้นางทองสาเกิดความหวั่นเกรงตนขึ้น เมื่อทองสาเห็นจะเดินขุ่นใจและไม่เข้าใจตนจึงร้องไห้ฟูมฟายด้วยความอัดอั้นตันใจ จะเห็นได้ว่าอาการของนางก็เกิดความเวทนาจึงชี้แจงโดยละเอียดอีกครั้งหนึ่ง ซึ่งในขั้นแรกจะเห็นได้ว่าสอบถามถึงต้นเหตุแห่งความทุกข์ของนางโดยลำดับความถึงการกระทำของตนตั้งแต่ต้นมาแล้วถามว่าสิ่งที่ตนกล่าวนั้นใช่ปัญหาของนางหรือไม่ นางทองสาตอบพร้อมทั้งย่อนถามว่าจะเดินมาสอบถามนางเพราะเหตุใด จะเห็นได้ว่านางทองสาด้วยอุปมาว่า ตนเองเหมือนหมอยาก็ควรที่จะซักถามอาการคนไข้จึงจะสามารถบอกตัวยาสำหรับแก้ไขต่อไป แล้วจะเดินจึงทวนปัญหาของนางอีกครั้งหนึ่ง จากนั้นจึงชี้แจงแก่นแท้ของโลกียวิสัยโดยยกประเด็นที่นางทองสาเข้าใจผิดขึ้นมากล่าวก่อนแล้วจึงอธิบายถึงธรรมชาติวิสัยของชายและพรรณนาความรู้สึกที่แท้จริงของตนที่มีต่อทองสา โดยกล่าวว่าในความจริงแล้วตนเองก็ต้องการตัวนางทองสา ซึ่งตามธรรมชาติวิสัยชายนั้นย่อมไม่รังเกียจหญิงที่หญิงนั้นสวามิภักดิ์กับตนถึงแม้หญิงนั้นจะพิการ แต่นี่ทองสาเป็นหญิงที่งดงามและยินดีพลีร่างกายให้ตน เหตุที่จะเดินต้องยัง

สติไว้เพราะตองสาเป็นผู้มีบุญคุณกับตนที่ยอมเสี่ยงโทษพาดนเข้ามาพบตะละแม่จันทรา และอีกเหตุผลหนึ่งก็คือวันหน้าตนเองก็ยังมีรู้ว่าจะสามารถทำหน้าที่สามีให้กับตองสาได้ หรือการที่จะหวังพึ่งบุญตองสะแม่จันทราก็ยังไม่มีสิ่งใดแน่นอน ต่อจากนั้นจะเด็ดจึงยื่นข้อที่ตนเห็นว่าตองสามีค่าสูงจึงไม่คิดจอนางเป็นสิทธิ์ จะเด็ดยังได้กล่าวยืนยันอย่างหนักแน่นว่าผู้ชายนั้นมีกมลสันดานดังเช่นที่ตนพูดจริง และทำให้ตองสาพิสูจน์ความจริงนี้กับชายอื่นดู และด้วยเหตุที่ตนหวังจะยกย่องนางต่อไปภายหน้าจึงขอให้นางไต่ตรงคำพูดของตนด้วยสติปัญญาแล้วจะเห็นน้ำใจที่แท้จริง การพูดในตอนนี้องจะเด็ดได้กระแทบใจตองสาอย่างบังเอิญ ทำให้ตองสาคิดถึงความสัมพันธ์ระหว่างนางกับสอพิญา และหยั่งเห็นถึงน้ำใจที่แท้จริงของสอพิญาที่มีต่อนาง ทำให้นางรู้สึกชิงชังสอพิญาและศรัทธาเชื่อถือจะเด็ดยิ่งขึ้น ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่อง

ก็แหละความกระหายใจกำเริบถึงปานนี้แล้วกลใดจึงยังเสีย ข้าพเจ้าว่าแต่เพียงใดไล่สตรีอันเลิศรูปอย่างแม่ตองสาเลยมาตรว่าปากจะแห้วตาจะบอด แต่ถ้าได้กอดกอดกระนี้ ธรรมดาชายย่อมคิดว่าเลยตามเลย แต่ทว่าข้าพเจ้าจะเด็ดประมาณราคาน้ำใจตัวที่มีแก่แม่ตองสาท่านยิ่งกว่าสตรีธรรมดาท่านลืมนึกช่วยพามาจะให้พบตะละแม่ อาชญาวังโทษพาชายหลังจะลายตลอดคอก็สิ้นเกรง ท่านเอาตัวเองออกแลกเพื่อการของข้าพเจ้าแล้ว อันจะมองท่านดูมองหญิงอื่นก็เหมือนไม่รู้คุณคน ซึ่งจะรับอภัยยศที่ตองสาท่านเอื้อนเพลานี้ให้น่ายดอก แต่วันหน้ายังจะได้อุปถัมภ์ท่านให้ควรแก่หน้าที่สามีหรือโง่คนมิได้รู้ อนึ่งจะหวังจะได้ครองตะละแม่แล้วจะพลอยอุ้มตองสาขึ้นพึ่งบุญ ข้อนี้เหมือนหมายนกปลายไม้ก็กลเดียวกัน เป็นการเบี่ยงหน้า จะว่าให้เที่ยงแท้ลงไปไม่ได้ก่อน ข้าพเจ้าตีราคาตองสาสูงจึงไม่คิดจอนสิทธิเสียในปัจจุบัน น้องท่านรู้จักชายน้อยแต่ให้เชื่อเถิดว่าข้าพเจ้ากล่าวสันดานชายแต่โดยจริง มาตราว่ามีเชื้อวันหน้าตองสาท่านจงลองทำตัวให้สนิทกับชายอื่นเถิด แม้ชายนั้นต้องตัวท่านแล้วไม่ทำราศีประทับท่านไว้ ท่านจงเอาดาบมาตัดคอข้าพเจ้าเสีย ซึ่งว่ากำเริบรักแล้วทำการไปตามอารมณ์รักเตือนอย่างนี้จะหาได้ทั่วทุกตัวชาย ผู้ใดจะรักแลกนามตองสาแม่จนว่าไม่กล้าล่วง พรหมจารีทั้งที่ตองสาท่านยินดีตั้งข้าพเจ้านั้นอย่าหาเลย จะเด็ดรักท่านเพื่อเอาไว้วันหน้าทอด มิใช่รักทั้งจะได้ถือเอาเป็นที่บำเรอโลกีย์ น้องเราหาใช้คนปัญญาทราวม อนึ่งสำรวมกิริยาฟังข้าพเจ้าชี้แจงมานานแล้ว บัดนี้เชิญสำรวมจิตให้แน่วแน่ ตัดโมหะออกไปเสียชั่วครู่ ตรองเอาด้วยปัญญาเถิดตรองแล้วจะรู้ซึ่งถึงน้ำใจที่ข้าพเจ้ามี

นางข้าหลวงเป็นคนเคยชาย การโลกีย์เป็นฉันทก็เรียนรู้มาจากสอพิญาสิ้น ครั้นลูกแม่เลาชีซึ่งขอให้เปรียบตัวกับชายอื่น นางตองสาก็ข้ามคิดไปถึงคนเคย มาตราว่าอกตัวจะหนักอยู่ด้วยไฟสวาท แต่บรรดาธิบายแห่งคนผู้ชั่วนี้ชวนให้คิดคล้อยตามอิสตรีเป็นที่ปรารถนาแห่งชาย ข้อนี้แจ้งแล้วเพราะรู้จากสอพิญา ราลิกวันเข้าใกล้สอพิญาไขว่กระทำเอา ถึงหากจะสมประสงค์ตัว แต่เทียบอภัยยศโดยค่าจะเด็ดแล้วก็เห็นถนัดว่าชาวตะเลงถือเอานางเป็นที่บำเรอ รักทั้งดอกจึงมีใจกระทำไมตรีอันเกิดแต่สอพิญาพิเคราะห์ทบทวนแล้วนางตองสาก็เห็นคำว่ามีได้แก่น้ำรักของเจ้าหนุ่มที่นี้เคียงนาง

จุดมุ่งหมายในการพูดของจะเด็จครั้งนี้ก็เพื่อเกลี้ยกล่อมให้นางตองสาสบบารมณที่เร้าร้อนลงและยอมพาตนไปส่งนอกวัง ซึ่งจะเด็จต้องใช้วาทศิลเป็นอย่างมากเพราะรู้ว่าตองสากำลังปั่นป่วนใจและรุ่มร้อนด้วยอารมณ์พิศواس อีกทั้งยังผิดหวังที่ตนไม่ยอมตอบสนองอารมณ์ของนาง ซึ่งถ้าตนไม่ดับความทุกข์ของนางลงเสียก็จะทำให้นางโกรธและแกล้งโทษตนให้ต้องอาชญาวังได้ จะเด็จจึงพยายามพูดให้ต้องอรรถาัยและอารมณ์ของนางและชี้แจงความเป็นจริงและเหตุผลต่าง ๆ ที่ตนกระทำไปตามลำดับอย่างแจ่มแจ้งเพื่อให้ตองสาเกิดความเข้าใจและคล้อยตามถ้อยคำของตน ซึ่งนางตองสาก็ยอมฟังจะเด็จและสารภาพกับจะเด็จว่านางลงจะเด็จมาตามอุบายของสอพิณยา จะเด็จจึงช้อนกลของสอพิณยาโดยให้ตองสาไปลงสอพิณยาอีกต่อหนึ่ง (สมรรถัน พันธ์เจริญ. 2533 : 42 – 47)

#### ตอน ขุนวังชำระความไขลู

มังงายขุนวังตัดสินข้อพิพาทระหว่างไขลูกับจาเลงกะโบซึ่งขณะนั้นปลอมตัวใช้ชื่อว่ามะจาทอพระพักตร์พระเจ้าแปรและอัครเทวี เมื่อไต่สวนความในชั้นต้นซึ่งสอพิณยาเป็นผู้ฟ้องพระอัครเทวีว่าจาเลงกะโบเป็นผู้ก่อวิวาทขึ้นก่อน มังงายได้สั่งลงโทษโบยจาเลงกะโบสามสิบทีโดยไม่สืบพยาน แต่อ้างความเชื่อคำพูดและเชื่อในศักดิ์ของสอพิณยาซึ่งเป็นหลานของพระเจ้าแปร แต่ถ้าภายหลังจาเลงกะโบพิสูจน์ได้ว่าตนไม่ผิดจึงจะย้อนมาปรับโทษแก่ฝ่ายสอพิณยา ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่อง

แล้วขุนวังทูลแก่พระเจ้าแปรว่า ข้าพเจ้ากระทำการครั้งนี้หวังจะผดุงไว้ทั้งเกียรติยศศักดิ์ของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและการซึ่งจะชูเกียรติยศนั้น ข้าพเจ้าก็ทำแล้ว อันคนโทษผู้นั้นถูกพระราชวงศ์กล่าวหาว่าหมิ่นศักดิ์หลานหลวง ข้าพเจ้าเห็นแก่ศักดิ์เจ้าว่า ข้าพเจ้าควรจะยกตัวขึ้นเทียมเจ้า ฉะนั้นไม่ว่าจะผิดถูกประการใดก็ต้องฟังเป็นความจริงไว้ก่อน จึงสั่งให้ลงโทษคนผู้นั้นให้ต้องอรรถาัยพระราชวงศ์

อันศักดิ์นั้นพึงติดตัวมาตั้งแต่กำเนิด เกียรติยศเป็นสิ่งที่เกิดเมื่อภายหลัง แต่คนไม่ระวังเกียรติยศแล้ว ศักดิ์ตัวที่มีอยู่จะเสื่อมโทรมไป เหมือนอย่างการตัดสินข้อพิพาทความนี้ เมื่อตวงลงโทษไพร่ผู้ถูกกล่าวหาโดยไม่สอบสวนพยานนี้ ก็เสมือนกับการทำให้ฝ่ายจำเลยรู้ว่าสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเป็นกษัตริย์อุดมศักดิ์ แต่ข้อที่จะแสดงว่าพระเจ้ากรุงแปรก็อุดมเสมอเกียรติยศเสมือนกับอุดมเกียรติศักดิ์นั้นยังมีได้แสดง ข้าพเจ้าจึงขอจัดการเสีย ณ เพลานี้

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 1. 2542 : 513 - 514)

จะเด็จอ้างว่าการตัดสินคดีครั้งนี้ตนทำเพื่อผลดีสองประการคือรักษาพระเกียรติยศประการหนึ่งและรักษาพระเกียรติศักดิ์อีกประการหนึ่ง ซึ่งเป็นการสร้างความปลื้มพระทัยให้แก่พระเจ้าแปร แต่ที่ขณะเดียวกันก็เป็นการผูกมัดให้พระเจ้าแปรรักษาเกียรติของพระองค์เองจะเด็จได้กล่าวคำยา้เตือนเพื่อให้พระเจ้าแปรรักษาเกียรติของพระองค์ไว้ให้ดี ต่อจากนั้นจึง

ทะล่อมเข้าสู่จุดมุ่งหมาย โดยกล่าวถึงว่าตนได้แสดงให้เห็นถึงพระเกียรติศักดิ์ไปแล้วคือลงโทษจาเลงกะโบโดยไม่มีการไต่สวน ต่อไปก็จะแสดงให้เห็นถึงพระเกียรติยศบ้างโดยการบอกล่าว่า ถ้าสอพิณยากลับเป็นฝ่ายผิดก็ต้องได้รับโทษ ถ้าพระเจ้าแปรทรงอนุญาตตามที่ตนกราบทูลไปก็จะเป็นหนทางที่จะเผยแพร่พระเกียรติยศของพระองค์ให้ขจรขยายไปอย่างกว้างขวางว่า ทรงเป็นพระมหากษัตริย์ที่ทรงธรรมเหนือกษัตริย์ทั้งปวง จะเด็ดกราบทูลพระเจ้าแปรดังนี้ก็เพื่อโน้มน้าวพระทัยพระเจ้าแปรให้ยอมรับเงื่อนไขในการตัดสินคดีของตน ซึ่งจะเป็นการป้องกันมิให้มีการคัดค้านหรือป้ายเปี่ยงคำตัดสินในภายหลัง ทั้งนี้ก็เพราะจะเด็ดตระหนักดีว่า ถ้าไม่ทูลความนี้ไว้อีก่อน พระเจ้าแปรหรือพระอัครเทวีอาจจะขัดขวางไม่ให้ลงโทษไขลู เนื่องจากเห็นแก่สอพิณยา ซึ่งผลของการสอบสวนไขลูเป็นฝ่ายผิดจริง จะเด็ดจึงลงโทษไขลูโดยการโบยไขลูด้วยตนเอง เพราะถือว่าไขลูเป็นคนสนิทของสอพิณยาซึ่งมีฐานะเป็นหลานพระเจ้าแปร ตนเองก็มีตำแหน่งขุนวังและยังเป็นตุลาการในการตัดสินคดีความครั้งนี้จึงสมควรที่จะลงมือโบยด้วยตนเอง (สมรรัตน์ พันธุ์เจริญ. 2533 : 48 – 50)

#### ตอน ใจจะเด็ดทหารตองอู

ทะเลแม่กุสุมาพูดเกลี้ยกล่อมให้จะเด็ดช่วยเจรจาให้มังตราถอนทัพไปจากเมืองแปร แต่จะเด็ดไม่ยินยอมและกล่าวกับนางว่าตนเองนั้นรักทะเลแม่กุสุมายิ่งกว่าชีวิตตน แต่ทั้งชีวิตตนเองกับชีวิตทะเลแม่กุสุมา ตนเองก็ยังรักน้อยกว่าเมืองตองอู ซึ่งทำให้ทะเลแม่รู้ว่าสิ่งที่สำคัญในชีวิตของจะเด็ดก็คือเมืองตองอู และจะเด็ดยังได้ชี้แจงขยายความโดยแสดงเหตุผลที่ตนชื่อตรงต่อตองอู โดยกล่าวว่าเหตุที่ตนชื่อตรงต่อตองอูเพราะว่าจะเด็ดนั้นเกิดแล้วเป็นคนของตองอู ซึ่งเป็นการโยงผลไปสู่เหตุอันมีพื้นฐานมาจากความมีคุณธรรมของจะเด็ด ซึ่งได้แก่ความชื่อตรงและภักดีต่อบ้านเกิดเมืองนอนของตน เป็นการแสดงเหตุผลที่ทะเลแม่ไม่อาจโต้แย้งได้ และจะเด็ดได้เปิดเผยถึงความคิดเกี่ยวกับสงครามว่า ถ้าตองอูเกิดเพลี่ยงพล้ำขึ้น ตนก็จะช่วยแล้วกลับมารับโทษจากพระเจ้าแปร เพื่อแสดงให้เห็นถึงความสุจริตใจของตนที่มีต่อพระเจ้าแปร จะเด็ดยังได้แสดงความซาบซึ้งใจในความดีของเมืองแปรที่มีต่อตน แต่ตนก็ไม่อาจเห็นเมืองแปรดีไปกว่าเมืองตองอูได้โดยกล่าวว่าตนเองยอมเป็นไพร่ราบเมืองตองอูยิ่งกว่าอยากเป็นคนโปรดของพระเจ้าแปรและยังได้กล่าวอีกว่าตนเองรักสตรีรักได้หลายนาง แต่มาตุภูมินั้นจะรักไว้แต่เมืองเดียว จะเด็ดได้พูดอย่างหนักแน่นแสดงถึงความเด็ดเดี่ยวมั่นคงว่าจะไม่เปลี่ยนใจอย่างแน่นอน การพูดเช่นนี้ทำให้ทะเลแม่กุสุมาผิดหวังและละอายใจต่อบรรพบุรุษจึงได้แต่ร้องไห้ จะเด็ดได้พูดปลอบทะเลแม่กุสุมาให้คลายความกังวลและชี้แจงว่าตนรักตองอูยิ่งกว่าทะเลแม่กุสุมานั้นเป็นสิ่งที่สมควร โดยเทียบความให้ฟังว่าตนเองรักตองอูยิ่งกว่ากุสุมา แต่ถ้าจะเด็ดสละตองอูมาเลือกทะเลแม่กุสุมา วันหนึ่งข้างหน้าตนเองจะมีกลาสละทะเลแม่กุสุมาไม่เลือกรักสิ่งที่รักน้อยกว่าหรือ จะเด็ดใช้วิธีการพูดเปรียบเทียบให้ผู้ฟัง

พูดด้วยเห็นความสำคัญของตนเองมากขึ้น โดยที่ผู้พูดไม่โอนอ่อนตามข้อเกลี้ยกล่อมนั้นเลย ในตอนท้ายจะเด็ดได้ให้คำมั่นว่าจะพยายามมิให้เกิดการรบพุ่งกันขึ้น คำพูดนี้ได้ผลเมื่อตะละแม่คิดตามคำพูดของจะเด็ดก็เห็นจริงตามจึงคลายความเศร้าโศกและหยอกล้อกับจะเด็ดอย่างมีความสุข ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่อง

เจ้าหนุ่มมองนางด้วยที่อาลัยแล้วว่า กุสุมาแม่เอ๋ย ข้าพเจ้านี้เป็นคนรักชีวิตแลรักท่านยิ่งกว่าชีวิต แต่ทั้งท่านแลทั้งชีวิตข้าพเจ้ารวมกัน ข้าพเจ้าก็ยังรักน้อยกว่าเมืองตองอู ฉะนั้นคำใดที่กล่าวเพื่อให้ใจข้าพเจ้าเบนไปจากตองอูแล้ว พระราชธิดาท่านอย่าพักกล่าวเลย ซึ่งข้าพเจ้ามีใจมั่นแก่ตองอูนั่น มิใช่เพราะเหตุนี้เหตุนี้ มีอยู่เหตุเดียวตรงที่ข้าพเจ้าเกิดแล้วเป็นคนของตองอูเท่านั้นเอง แลการศึกระหว่างสองเมืองนี้เล่า ข้าพเจ้าแน่ใจว่าตองอูจะได้ชัยชนะ ฉะนั้นหากจะสัประยุทธ์กันไป ข้าพเจ้าก็จะนั่งอยู่ แต่หากข้าพเจ้าเห็นทัพฝ่ายพระเจ้าอยู่หัวตะเบงเซเวตี้เป็นรองเมื่อใดเมื่อนั้นก็จะนั่งดูตายมิได้ ข้าพเจ้าจะลอบเอากำลังทหารเมืองแปรนี้ไปบอกพระเจ้าตองอูให้สิ้น ครั้นแล้วจะกลับมาให้พระเจ้าแปรพิฆาตเสียให้สาสมแก่โทษที่เป็นคนทรยศ อันความดีของแผ่นดินแปรมิอยู่ประการใดประการนั้นๆ ก็จากริ่อยู่บนใจข้าพเจ้าแล้ว แต่ข้าพเจ้ารักจะเป็นไพร่ราบเมืองตองอูยิ่งกว่าเป็นคนโปรดของพระเจ้าแปร ฉะนั้นตะละแม่อย่าพักเจรจาเกลี้ยกล่อมข้าพเจ้าจะให้เห็นแปรดีไปกว่าเมืองตองอูเลย รักสตรีข้าพเจ้ารักได้หลายนาง แต่เมืองมาตุภูมินั้นจะรักไว้แต่เมืองเดียว...

เจ้าหนุ่มก็พลบประโลมว่า ตะละแม่ไม่ควรจะด่วนตัดสินใจ ะหว่างนี้พระเจ้าอยู่หัวก็ยังไม่ปลงพระทัยให้ตระหนกลงไปว่าจะทำสงครามหรือไม่ทำ อีกประการหนึ่งเล่า ถ้าหากตะละแม่เป็นคนช่างคิด การซึ่งมาเลือกรักข้าพเจ้านี้มิเห็นทางที่จะเสื่อมเสีย จะเด็ดเป็นคนถนอมตัวไว้ในศักดิ์ชายไม่รักสิ่งใดเกินตองอูดังนี้ ก็เป็นการชอบแล้วที่ลูกสาวพระเจ้าแปรจะมารับรัก ข้าพเจ้ารักตองอูยิ่งกว่ารักกุสุมา แต่ถ้าข้าพเจ้าสละตองอูมารักเลือกเอากุสุมาแล้วไซ้ วันหนึ่งข้างหน้าข้าพเจ้ามีกล้าสละกุสุมาแม่เบนใจไปเลือกรักเอาสิ่งทีรักน้อยกว่ากุสุมาท่านหรือ ควรใคร่ในข้อนี้ให้จงดีแล้วจะคลายความโทมนัสลง แลข้าพเจ้าจะเพียรอย่างที่สุดที่จะคำนึงให้สองทัพนี้รบพุ่งกัน ตะละแม่เห็นเหลือกำลังจะเกลี้ยกล่อมแล้ว จึงว่าเรื่องนี้เป็นเรื่องทุกข์เราจงยุติเสียเถิด มาสนทนาแต่เรื่องอันจะชวนให้อารมณ์แจ่มใสเถิด...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 2. 2542 : 646 - 648)

ข้อความในตอนนี้เป็นตอนที่จะเด็ดพูดเพื่อให้ตะละแม่กุสุมาเลิกล้มความตั้งใจที่จะพูดเกลี้ยกล่อมตนซึ่งเท่ากับปฏิเสธที่จะเข้าพิธีอุปภิเษกกับนางและปฏิเสธพระประสงค์ของพระเจ้าแปรด้วย ซึ่งจะเด็ดได้ใช้วิธีการพูดอย่างสุภาพมีความกระชับและแจ่มแจ้ง แต่แฝงไว้ด้วยความเด็ดเดี่ยวมั่นคง ทำให้ตะละแม่ไม่สามารถเกลี้ยกล่อมจะเด็ดได้อีกต่อไป (สมรรถัน พันธ์เจริญ. 2533 : 56 - 58)



ตอน มังฉงนายถอนคำสัตย์

จะเด็ดถูกจองจำและล้มป่วยเพราะรู้ข่าวกองทัพมังกรถูกเมืองแปรเผาทำลายจนแตกยับเยิน พระเจ้าแปรจึงให้นำตัวมารักษาไว้ในวังหลวง ฝ่ายตะละแม่กุสุมาอยากไปเยี่ยมจึงหาเหตุขออนุญาตพระอัครเทวีไปเยี่ยมสอพิณยาซึ่งบาดเจ็บเพราะช่วยเมืองแปรรบ พระอัครเทวีจึงให้นางอเทตยาไปด้วย แต่อเทตยาแอบไปเยี่ยมมังฉงนายก่อน กุสุมาตามไปพบภาพบาดตาภิไธยยิ่งนัก กล่าวบริภาษคนทั้งสองพร้อมทั้งชี้ให้นางกำนัลที่ไปด้วยดูเป็นพยาน ความจึงทราบถึงพระอัครเทวีและแพร่ทั่วไป ต่อมาตะละแม่กุสุมาจึงขอให้กันทิม่าซึ่งขณะนั้นปลอมตัวเป็นนาคะตะเซโบลอบไปถามความสมัครใจว่าจะเด็ดจะเลือกนางหรืออเทตยา จะเด็ดได้โอกาสชี้แจงให้นาคะตะเซโบฟังความในใจของตน ทั้งยังฝากข้อความเป็นเชิงเตือนตะละแม่กุสุมาไปอีกด้วย ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่อง

กุสุมาตะละแม่นั้น ความคิดความอ่านยามปกติก็เฉลียวฉลาดครัน แต่ครั้นความหึงกำเริบขึ้นเมื่อใด เมื่อนั้นความคิดความอ่านก็มีตมลงสิ้น ทำการว่าวามเอาแต่โทษไม่คิดผลได้ผลเสียเหมือนหนึ่งความที่เกิดขึ้นครั้งนี้ กุสุมาทำผิดการนักหากเห็นข้าพเจ้าอยู่ในห้องกับอเทตยาแต่ลำพังเป็นความผิดข้อสำคัญ ก็ตะละแม่ปลงใจจะถือเอาข้าพเจ้าเป็นชีวิตเดียวกับตนแล้ว ควรหรือจะอื้ออึงขึ้นให้รู้ถึงหูผู้อื่นด้วย การเอ็ดอึงขึ้นนั้นไซ้จะเสียแต่ตัวอเทตยาซึ่งนางซังแต่ผู้เดียว ยังจะได้ลามมาถึงข้าพเจ้าคนที่นางรักด้วย ก็แหละคนทั้งปวงทราบเรื่องลือกันไปว่าขุนวังกับแม่หลานหลวงลอบรักกันแล้ว แลต่อไปถ้าเรื่องรักระหว่างขุนวังกับพระราชธิดารู้อะปือขึ้นอีก ก็เหมือนหนึ่งว่าธิดาพระเจ้าแปรไม่มีความไว้ตัว มิว่าระเริงไปด้วยกลสวาทหรือผูกพันกับตัวขุนวังซึ่งมีความอยู่ อันความข้อนี้ก็เป็นข้อสำคัญ แต่ทว่ายังมีอีกข้อหนึ่งสำคัญกว่า คืออเทตยาหลานหลวงนั้นมาตรงจะได้อยู่ใกล้กว่าประยูรญาติทั้งหลายในเมืองแปร ข้าพเจ้าก็คะเนถูกกว่านางนั้นเป็นคนใจเพชร มิได้เกรงใครจะรู้ความข้อที่มาพัวพันกับข้าพเจ้า ข้าเมื่อความรักนี้เปิดเผยขึ้นแล้ว เห็นทีนางจะพึงถือเป็นช่องประหนึ่งว่าได้อายัดความปฏิพัทธ์กับข้าพเจ้าไว้ต่อหูตาคนทั้งปวง อีกประการหนึ่งตะละแม่ไม่รู้ถึงน้ำใจข้าพเจ้ามาอะอะว่าวามให้ความกระพือขึ้นแล้วมาตรงว่าอเทตยาเสียชื่อมีมลทินไป ผิดชอบชั่วดีสถานใดข้าพเจ้าก็จำต้องรักอเทตยาไว้ให้สมข่าวลือ หากการเป็นดังนี้กุสุมาจะโทษข้าพเจ้าหาได้ไม่แล้ว

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 2. 2542 : 765 - 767)

จากข้อความจะเห็นได้ว่าจะเด็ดกล่าวฝากเป็นเชิงตำหนิและเตือนตะละแม่กุสุมาด้วยการชี้แจงอรรถาัยของตะละแม่ไปในตัวว่านางเป็นคนเฉลียวฉลาด แต่เมื่อใดเกิดความหึงหวงก็จะขาดสติ ไม่คิดผลได้ผลเสียและเพื่อให้นาคะตะเซโบเกิดความเชื่อถือ จะเด็ดจึงยกเอาการกระทำของตะละแม่ในวันเกิดเหตุมาชี้แจงให้เห็นถึงความผิดของนางในข้อที่ว่านางเป็นผู้ทำให้เรื่องอื้อฉาวขึ้นเอง โดยไม่ควรกล่าวให้คนทั้งปวงทราบเรื่องลือกันไปว่าขุนวังกับอเทตยาหลานหลวงลอบรักกันแล้ว และถ้าต่อไปเรื่องรักระหว่างขุนวังกับตะละแม่กุสุมารู้อะปือขึ้นอีก ก็เหมือนว่าตะละแม่กุสุมาไม่ไว้ตัวเองยังคิดจะมาผูกพันกับขุนวังผู้มีเรื่องเสียชื่ออีก และเหตุผล

อีกประการหนึ่งก็คือเมื่อความรักครั้งนี้ถูกเปิดเผยขึ้นแล้วเห็นที่จะเป็นช่องทางให้ห่อเหี่ยวได้ โอกาสเปิดเผยให้คนทั่วไปได้ทราบ ผลประการสุดท้ายคือทะเลแม่มีได้เข้าใจถึงความคิดของตนเมื่อมาอะอะวูวามให้ชื่อเสียงของอเทตยาหม่อมอง ตนเองก็จำเป็นต้องรับผิดชอบต่อเรื่องนี้ ซึ่งจะเห็นได้ว่าการกระทำของทะเลแม่กุสุมาก่อให้เกิดผลเสียในหลาย ๆ อย่างด้วยกัน จะเด็ดต้องการพูดให้นาคะตะเซโบเกิดความเห็นใจตนว่ามีได้ทำความผิดร้ายแรงดังที่ทะเลแม่กุสุมากล่าวหา แต่ทะเลแม่กุสุมากลับเป็นฝ่ายที่ทำผิดอย่างมากโดยไม่รู้ตัว การที่จะเด็ดชี้แจงเหตุผลต่าง ๆ กับนาคะตะเซโบก็เพราะเห็นว่านาคะตะเซโบเป็นผู้ชายเหมือนตนและเป็นคนที่ทะเลแม่ไว้วางใจให้มาสอบน้ำใจตน ดังนั้นจึงใช้เป็นสื่อนำความไปถ่ายทอดทะเลแม่เพื่อจะได้ปราชญ์และเตือนสติไปในตัว และนาคะตะเซโบก็เป็นคนวงนอกย่อมมีจิตใจเป็นกลางและมีเหตุผลมากกว่าทะเลแม่ซึ่งถูกความโกรธครอบงำอยู่ การพูดครั้งนี้จะเด็ดได้ชี้แจงเหตุผลเพื่อให้นาคะตะเซโบคล้อยตามเหตุผลนั้นและเชื่อสิ่งที่ตนพูด (สมรรถัน พันธ์เจริญ. 2533 : 59 – 62)

#### ตอน กลพบเมียสอพิณยา

จะเด็ดปลอมตัวเป็นหญิงแล้วตามเซงสบู่เข้าไปในตำหนักของทะเลแม่กุสุมาที่เมืองหงสาวดี โดยเข้าไปอยู่ในห้องของนาง นางเซงสบู่ไม่รู้ว่าความในใจของจะเด็ดคิดว่าจะเด็ดตามไปเพราะรักตน ถึงยามสองแล้วนางเซงสบู่ก็ยังไม่ยอมหลับ เฝ้าแต่ชวนคุย จะเด็ดเกรงว่าแผนการของตนจะไม่สำเร็จจึงบอกให้นางนอน โดยกล่าวแสดงความปรารถนาดีต่อนางเซงสบู่ว่าการจะถนอมความบริสุทธิ์ของนางไว้เพื่อความเป็นมงคลแม้ว่าตนจะล่วงเกินนางภายนอกแล้ว แต่พรหมจารีของนางตนจะไม่ยอมล่วงเกินจนกว่าจะถึงเวลาอันสมควร แต่ในยามสองนี้บรรยากาศเงียบและเยือกเย็นยิ่งนัก หากเซงสบู่ยังไม่ยอมนอนหลับตนเองเกรงว่ากิเลสในใจของตนที่กำลังจะก่อวนให้คิดทำความชั่ว อาจจะทำลายพรหมจารีเซงสบู่ได้ เพราะความที่ตนเองไม่สามารถเอาชนะใจตนได้ เซงสบู่เองนั้นนุ่มมือและนัยน์ตาก็ยังวาวแววไปด้วยความรักที่มีต่อตน เป็นสิ่งที่ยั่ววนความคิดความรู้สึกของจะเด็ดยิ่งนัก ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่อง

ก็แหละเซงสบู่เอ๋ย บัดนี้ล่วงเข้ายามสองแล้วน้ำค้างลงพร่างพรูแลข้าพเจ้าหนาวทรวงนัก หากจะเจียไสตสลับเสียงคนก็สิ้นแล้วกรุ่นแต่เสียงเรไร อันในยามเช่นนี้ความดีประจำใจมนุษย์ก็พลอยหลับลงด้วย แต่ความชั่วรู้สึกตัวตื่นขึ้นทำการใจข้าพเจ้าที่หวังจะไม่ล่วงเกินแม่เซงสบู่ให้ถึงขีดเมื่อยผิว บัดนี้จะองน้ำค้างแลเสียงเรไรก็ร้องกล่อมใจเยือกเย็นให้เป็นไปคนละทางกับที่คิดไว้ แต่ต้นเสียแล้ว ข้าพเจ้าก็เกรงแต่ใจตัวเองจะไม่ชนะตัว ความชั่วสืตขึ้นดังที่กล่าวแล้ว แม้เราทั้งคู่จะไม่หลับนอนสะกดใจสงบเสีย แก้มแม่เซงสบู่หอมระรื่นเนื้อแม่นี้ก็ละมุนมือยังนัยน์ตาเล่าก็วาววามอยู่ด้วยแววรัก เมงจะปฤชเห็นจะครองใจไปไม่ตลอด ถึงไม่ยากชั่วก็จำเป็นต้องชั่ว เซงสบู่ท่านจะตกเป็นภรรยาข้าพเจ้าเสียก่อนวันคืนอันสมควร

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 3. 2542 : 1354)

การที่จะเด็ดพุดกับเซงสบูตามความข้างต้นก็เพราะต้องการให้นางเกิดความกลัวและรีบหนีให้ลับ เพื่อตนจะได้ลอบเข้าไปพบกับตะละแม่กุสุมาตามที่ตั้งใจไว้ ทั้งนี้เพราะจะเด็ดทราบอรรถาัยของเซงสบูว่าย่อมไม่ปรารถนาจะประพติดตงซึ่งสุกก่อนห้ามให้ผิดประเพณีเป็นแน่ ซึ่งจะเด็ดก็สามารถพุดจาโน้มน้าวจิตใจให้เซงสบูปฏิบัติตามคำกล่าวของตนในที่สุด (สมรรัตน์ พันธุ์เจริญ. 2533 : 69 – 71)

#### ตอน จันทราสิกพระ

จะเด็ดขอให้ตะละแม่จันทราช่วยสีกตนจากผ้ากาสาวพัสตร์เพื่อจะได้ออกไปช่วยรบกับพวกอั้งวะและหงสาวดีที่กำลังล้อมเมืองตองอยู่ ซึ่งขณะนี้มังตราก็ไม่อาจเอาชนะเข้าศึกได้ จะเด็ดได้กล่าวเกลี้ยกล่อมใจตะละแม่จันทราว่าความเป็นภิกษุที่แท้จริงอยู่ที่จิตใจ มิใช่อยูที่ผ้ากาสาวพัสตร์และโดยความจริงแล้วตนมิได้รักความเป็นภิกษุเลย แต่เหตุด้วยความจำเป็นซึ่งเป็นเรื่องที่ทำให้เกิดความมัวหมองในศาสนาเพราะใจตนเองมิได้มีใจยินดีอยู่ในรูปภิกษุเช่นนี้ จะเด็ดยังได้กล่าวอีกว่าตนเองไม่อาจจะสึกเองได้ และอ้างถึงเหตุผลที่บวชเพื่อให้ตะละแม่จันทราเกิดความเห็นใจ ดังนั้นเมื่อคิดจะสึกโดยไม่ถูกต้องตามประเพณีก็ไม่ใช่ว่าความผิดและกล่าวซ้ำอีกครั้งว่าความเป็นภิกษุอยู่ที่จิตใจ แต่การที่ตนครองจีวรอยู่ทุกวันนี้เป็นเพียงการลวงตาผู้อื่นว่ายังครองความเป็นภิกษุอยู่ แต่ก็มีโอกาสที่จะเปลื้องเครื่องหมายแห่งภิกษุออกไปโดยไม่ต้องรับโทษจากมังตรา ซึ่งตะละแม่จันทราเพียงผู้เดียวที่จะกระทำการนี้ได้ เมื่อจะเด็ดกล่าวข้อความนี้ทำให้ตะละแม่จันทราเกิดความรู้สึกว่านางเป็นที่พึ่งเดียวของจะเด็ดและเป็นผู้ที่จะแก้ไขสถานการณ์ที่น่าอึดอัดให้คลี่คลายได้ จึงทำให้เกิดความโน้มน้าวอยากช่วยเหลือจะเด็ดยิ่งขึ้น นอกจากนี้จะเด็ดยังได้กล่าวจูงใจตะละแม่จันทราด้วยการกระตุ้นให้นางสำนึกถึงสิทธิบ้านเมืองในฐานะที่นางเป็นลูกพระเจ้าตองอูองค์ก่อนเช่นเดียวกับมังตรา พร้อมทั้งชี้แนะว่านางจะทำหน้าที่รักษาบ้านเมืองซึ่งนางก็มีสิทธิ์เป็นเจ้าของด้วยผู้หนึ่งก็ยอมทำได้โดยไม่มีใครกล้ามาตำหนิ การที่จะเด็ดพุดเช่นนี้เป็นการนำข้อเท็จจริงขึ้นมาอ้างซึ่งทำให้ตะละแม่จันทราไม่อาจโต้แย้งได้ จะเด็ดได้บอกวิธีการที่จะทำให้ตนได้ออกศึกโดยให้ตะละแม่จันทราเป็นสื่อ นำความตั้งใจของตนไปแจ้งแก่มังตราในลักษณะของการทำทนายว่าตนไม่ยอมบอกอุบายที่จะเอาชนะเข้าศึก แต่ยืนยันว่าถ้าออกไปรบแล้วถ้าเอาชนะเข้าศึกไม่ได้ก็ยินดีเอาศีรษะเป็นประกัน ซึ่งวิธีนี้เป็นที่ยอมรับของมังตราให้ทำตามข้อเสนอของตนและยังกล่าวถึงความตั้งใจในส่วนขอตะละแม่จันทราเองว่านางเห็นตนยืนยันเช่นนั้นในฐานะที่เป็นเชื้อสายกษัตริย์จึงต้องเห็นแก่ประโยชน์ของเมืองตองอูยิ่งกว่าเกรงกลัวบาปจึงสีกพระเสียบและยอมไปรับบาปในเมืองนรกในโลกหน้า เพราะปัจจุบันไม่อาจทนดูเมืองตองอูถูกข้าศึกกรุกรานได้ จะเด็ดแนะวิธีพุดกับมังตราแล้วจึงสรุปว่าถ้านางทำตามคำแนะนำของตนแล้วมังตราก็จะอับจนหนทางที่จะเอาความผิดแก่จะเด็ดอีกต่อไป และยังพุดโน้มน้าวใจตะละแม่จันทราโดยการยกตัวเองขึ้นมาเปรียบว่าตนเหมือน

ต้นไม้ที่ทะเลแม่จันทร์เป็นผู้บำรุงเลี้ยงจนงอกงามแล้วกระไรจึงไม่คิดบำรุงต่อไปให้แตกกิ่งก้านสาขาให้มากขึ้นแล้วจะเด็ดก็แสดงความสำนึกผิดพลาดแต่ครั้งเยาว์วัยของตนซึ่งเป็นบทเรียนที่ทำให้ต้องระวังตัวไม่ทำผิดอีก ฝ่ายทะเลแม่จันทร์ฟังจะเด็ดพูดมาทั้งหมดก็เห็นคล้อยตามแต่ก็ยังคลงแคลงในความคิดของจะเด็ดอยู่ จะเด็ดคิดว่าทะเลแม่จันทร์ไม่ไวใจตนจึงกล่าวชี้แจงว่า เมื่อตนคิดจะทำการใหญ่ครั้งใดก็อาศัยส่วนย่อย ๆ มาประกอบกันและได้กำหนดลู่ทางรอบคอบแล้ว การที่จะเอาชนะศัตรูอื่นยังเคยทำได้เพียงกระไรกับการเอาชนะความคิดของมังกร โดยกล่าวกับทะเลแม่จันทร์ว่าอย่าเกรงกลัวความผิดเลย เพราะตนนั้นเล็งการอย่างรอบคอบแล้ว จะเด็ดได้ยกประเด็นที่ทะเลแม่จันทร์เกรงกลัวบาปขึ้นมาชี้แจงโดยพูดถึงผลของการกระทำในด้านดีคือ การที่ตนให้ทะเลแม่เปลี่ยนผ้ากาสาหวัดสตรีไม่ใช่บาปแต่กลับเป็นบุญเพราะทำในสิ่งที่ถูกต้อง โดยการเปรียบเทียบว่าการกระทำของทะเลแม่จันทร์นั้นเหมือนการช่วยเก็บผ้ากาสาหวัดสตรีขึ้นจากที่อันโสโครก ซึ่งเป็นสิ่งที่ควรกระทำเพราะผ้ากาสาหวัดสตรีนั้นเป็นเครื่องหมายสำหรับคลุมคนน้ำใจประเสริฐ แต่ตอนนี้ใจจะเด็ดนั้นเปรียบเสมือนสิ่งสกปรกไม่สะอาด มิควรที่จะให้ผ้ากาสาหวัดสตรีคลุมร่างกายแห่งตนที่มีใจไม่สะอาดเยี่ยงนี้ ถ้าทะเลแม่จันทร์เปลี่ยนผ้ากาสาหวัดสตรีออกจากร่างกายตนก็มิเห็นว่าจะมีบาปกรรมแต่อย่างใดเลย จะเด็ดยังได้กล่าวปลุกปลอบทะเลแม่จันทร์ให้คลายหวั่นกลัวโดยการกล่าวว่านรกนั้นเป็นที่น่ากลัวจริงแล้ว แต่ถ้าทะเลแม่จันทร์ต้องทนรอกไปพร้อมกับตนแล้วจะมีสิ่งใดที่น่ากลัวอีกเล่า จะเด็ดกล่าวเช่นนี้เป็นการโน้มน้าวใจโดยใช้อุปมาของความรักมาเป็นแรงจูงใจ จะเด็ดยังพูดเตือนให้ทะเลแม่จันทร์ระลึกถึงสถานภาพของนางในฐานะที่เป็นลูกหลวงเมืองตองอูพร้อมทั้งชี้แนะว่านางควรถือเอาการกระทำครั้งนี้เป็นการตอบแทนคุณของแผ่นดิน โดยจะเด็ดได้ให้คำสัตย์ว่าถ้าได้ออกศึกแล้วไม่ตายเสียก่อนก็จะนำชัยชนะมาสู่ชาวตองอู และกล่าวแสดงความน้อยใจตักเตือนชาวตองอูที่ตายเพื่อราชวงศ์เมงกะยินโยว่าทะเลแม่จันทร์ไม่คิดช่วยตน แล้วจะไม่เห็นแก่ชาวตองอูที่ตายไปบ้างหรือ ซึ่งเป็นการขอร้องให้ทะเลแม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม ทะเลแม่จันทร์ฟังจะเด็ดเกลี้ยกล่อมก็เห็นจริงและยอมช่วยสีกจะเด็ดออกจากการเป็นพระภิกษุตามที่จะเด็ดขอร้อง ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่อง

แม่เอ๋ย อันแผ่นดินตองอูนี้มาตราว่าปัจจุบันจันทร์จะมีไซ้เจ้าของ แต่น้องท่านก็ยังชื่อว่ากำเนิดแต่อกของเจ้าของตองอูเดิมดุจมังกรแซ่กัน หากจันทร์เป็นสตรีดอกสิทธิ์ที่สมควรจะครองราชย์จึงตกไปถึงมังกรเสียจะนั้น เมื่อทะเลแม่ท่านจะสำแดงสิ่งใด ให้ปรากฏว่าสิ่งนั้นทำโดยรักตองอูปิฎกมิแล้ว ใครได้จะกล้ายืนหน้ามาตำหนิตะเลแม่เจ้าของตองอูผู้หนึ่งนี้ได้ ก็แหละการจะให้ข้าพเจ้าได้สีกออกเป็นเอาราชการตองอูนั้น แม้ทันทีที่น้องท่านยื้อเอาองศาจักรเข้าพเจ้าออกสิ้นแล้วรีบแล่นไปยังพระเจ้าอยู่หัวบอกความว่า ซึ่งมังกรใช้ท่านมาสืบความจากข้าพเจ้านั้น ข้าพเจ้ามิได้เปิดปากให้รู้กันแต่ยืนยืนอยู่ว่าการจะเอาชนะแก่งจะนั้นหากสีกแล้วออกไปรบไม่ได้ช่วยเหมือนปาก ก็ยินดีจะเอา

ศีรษะตัวออกเป็นเครื่องล้างความผิด เมื่อข้าพเจ้ายืนย่นมันปากคำดังนี้ น้องท่านเกิดแต่เลือดกษัตริย์ตระกูลเดียวกับมังกรก็ร้อนใจใคร่จะได้เห็นตองอูมีชัยอยู่ ดังนั้น จึงหมายใจจะสึกพระไปสู่บาปเอาเมืองนรก แต่ ณ เบื้องเมืองมนุษย์นี้เลือดในอกเมงกะยีนโยผู้ประเสริฐไม่อาจทนดูข้าศึกกระทำการคุกคามไว้อ่านากับตองอูได้ ตะละแม่ว่ากล่าวตามคำข้าพเจ้าแนะนี้แล้วพระเจ้าอยู่หัวผู้น้องจะสิ้นเชิงปากแข็ง ว่าสิ่งใดมิได้ถนัดสืบไปเพราะฝ่ายข้าพเจ้ามิได้สู้โดยพลการเอง หรือจะหันเข้าส้างแดงโทสะแก่ตะละแม่ ตะละเบงชะเวตี้ก็จะเกรงฐานศักดิ์เสมอน้องอยู่แล้ว แลยังแม้ปรารถนาถึงการเห็นแผ่นดินตองอูเป็นส่วนมงคลประกอบตัวอีกเล่า จึงทางเดียวที่เหลือให้มังกรดำหนิได้ก็แต่ว่าพินางทำการมิได้ปรึกษาเสียก่อน แต่ข้อนี้ใช้ว่าจันทราน้องข้าพเจ้าจะอับจนหนทางแก่เสีย จงยื่นเอาอาการมังกรเเองว่าพระเจ้าอยู่หัวเป็นชายน้ำใจทหารเคยศึกแล้วมาส้างแดงความวิตกให้รู้ กระทั่งวางอุบายให้ตะละแม่มาทวงถามข้าพเจ้าดังนี้ ตะละแม่ปัญญาหญิงก็คะเนว่าการคืบขันใหญ่หลวงมีรู้ว่าเย็นร้อนเพียงใดเมื่อถามเอาความจากข้าพเจ้าจะเด็ดไม่ถนัดแล้วตะละแม่ก็มุ่งแต่จะเอาให้สำเร็จประโยชน์ของเมืองตองอูเป็นที่ตั้งอย่างหนึ่ง น้องท่านอย่าลืมหาอาวุธประจำเพศหญิงเสีย ดีโพยตีพายร่ำไห้เอาให้หนักว่ามังกรไม่รู้คุณคน ตะละแม่ผู้พยายมเอาตัวลงไปสู่ไฟนรกก็โดยปรารถนาจะให้มังกรสำเร็จประโยชน์เสพสมบัติเมืองตองอูเป็นสำคัญ พระเจ้าอยู่หัวผู้น้องยังมองไม่เห็นความตั้งใจดี แลเจ้าหนุ่มยังเห็นพินางพระเจ้าอยู่หัวก้มหน้าเป็นที่กังวลกระนั้นก็ว่า หากข้าพเจ้าเป็นไมก็เหมือนไมอันน้องท่านได้เพียงรดน้ำ บำรุงกระทั้งสาดต้นส้างเห็นว่าไม่เน่าตายแน่แล้ว กระไรไม่คิดบำรุงสืบไปให้กิ่งก้านตระหง่านขึ้นอีกเล่า เบื้องโน้นข้าพเจ้าวัยเยาว์อยู่แล้วยังไม่เคยเข้าที่คับใจ แต่บัดนี้เข้าเครื่องภิกษุกระนั้น ความอยากเมื่อถูกให้อยู่ในวงบังคับเป็นฉันทก็แจ้งสิ้นแล้ว ฉะนั้นเมื่อหน้าหรือจะกล่าพลอยอารมณ์ชะล่าให้เป็นผิดอีก แม้จันทราปรารถนาจะเห็นข้าพเจ้าใหญ่กล้าครั้งนี้เป็นที่จะเอาราชการเป็นบำเหน็จชื้อแล้ว อย่าคิดอดเอื้อนไม่เห็นด้วยอุบายเลย...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 5. 2542 : 2590 -2592)

...ครั้งนี้เป็นที่แม่จะได้สนองคุณบิดุภุมิโดยอ้อมแล้ว ตะละแม่อันเลือดเนื้อของชาวตองอูยังรื้อร้อเสียเล่าอันความปั่นป่วนเบื่องหน้าความคิดข้าพเจ้าที่แจ้งไว้ก็สามารถระงับได้แล้วนิตหนึ่ง แม่อย่ากลัวจะได้ร้อนจากมังกรเลยและข้าพเจ้าจะเด็ดขอสาบานต่อไตรจักรที่ครองไว้นี้เป็นสำคัญว่าหากจะได้ออกศึกเมื่อใดแล้ว แม้ชีวิตไม่ฉิบหายในที่รบข้าพเจ้าก็จะเอาข่าตายของเหล่าศึกมากล่าวแก่หุมตุมความชาวตองอู ที่ลูกหลานตัวตายในสงครามให้จงได้ น้องท่านเล็งเอาว่าเจ้าจะเด็ดข้าพเจ้าชั่วไม่ปรารถนาจะช่วยแก่ชาวตองอูที่ตายเพราะรับใช้ราชวงศ์เมงกะยีนโยพลอยชั่วด้วย จะเด็ดหรือจึงจันทราไม่คิดอาทรแก่เขาเหล่านั้น พินางพระเจ้าตะเบงชะเวตี้ฟังเจ้าหนุ่มกล่าวกระนั้นก็เกิดน้ำใจคล้อยตาม

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 5. 2542 : 2594 -2595)

จะเด็ดเกลี้ยกล่อมตะละแม่จันทราครั้งนี้ก็เพื่อให้นางยอมช่วยสึกตนออกจากการเป็นพระภิกษุ เพราะจะเด็ดเห็นว่าตะละแม่เป็นผู้ที่เหมาะสมที่สุดที่จะทำการนี้ เนื่องจากตะละแม่เป็นพระพินางองค์เดียว ซึ่งมังกรรักและเกรงใจยอมไม่กล้าทำสิ่งใดรุนแรงต่อนางและตะละแม่ก็เป็นคนรักและเป็นผู้ให้ความอุปถัมภ์ตนมาตลอด ย่อมมีความปรารถนาที่จะช่วยตนอยู่แล้ว

และที่สำคัญนางยอมต้องเห็นแก่ประโยชน์บ้านเมืองเหนือสิ่งอื่นใดซึ่งท้ายที่สุดตะละแมก็ยอมปฏิบัติตามที่จะเด็ดขอร้อง (สมรรัตน์ พันธุ์เจริญ. 2533 : 72 – 48)

#### ตอน ยุทธหัตถิ

ตอนจะเด็ดตีเมืองแปรและกระทำยุทธหัตถีกับพระเจ้าแปรแต่ปะขันหุ่ญญีเข้าขวางไว้ เพราะเห็นว่าจะเด็ดเป็นคนสามัญไม่คู่ควรจะเป็นคู่ต่อสู้ของพระเจ้าแปร จะเด็ดจึงแกล้งพูดให้ไต่ยินไปถึงพระเจ้าแปรว่า ตนเป็นคนสามัญไม่คู่ควรจะกระทำยุทธหัตถีกับพระเจ้าแปรซึ่งเป็นกษัตริย์ว่าเป็นข้ออ้างที่เชื่อถือไม่ได้ โดยเอาเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์จากพงศาวดารมอญ ตอนมังสุระมณีจักรกษัตริย์เมืองพะโคยอมกระทำยุทธหัตถีกับเปิดน้อยลูกเจ้าเมืองมอญมาอ้างเป็นหลักฐานหักล้างคำพูดของปะขันหุ่ญญี จะเด็ดชี้ให้เห็นว่าเจ้าเมืองพะโคเป็นกษัตริย์ที่ชนรุ่นหลังยกย่องเสมอว่าเป็นตัวอย่างที่ดีของกษัตริย์ ซึ่งเป็นการชี้แนะว่าพระเจ้าแปรควรจะเจริญรอยตามกษัตริย์พระองค์นั้น จะเด็ดยังได้เสริมกล่าวอย่างมั่นใจว่าขณะนี้พระเจ้าแปรก็เจริญรอยตามพระมหากษัตริย์องค์นั้นอยู่ และเสริมกล่าวตำหนิปะขันหุ่ญญีที่เข้ามาขวางว่าตนเองวิตกว่าชาวเมืองที่อยู่ใกล้ทั้งหลายมีรู้ข่าวขัดเกี่ยวกับการศึกครั้งนี้ ก็จะครหาว่าพระเจ้าแปรมิกล้ำทำสงครามเยี่ยงกษัตริย์ควรปฏิบัติ จะเด็ดได้กล่าวเป็นทำนองเยาะเย้ยเสียดสีถ้ามังสุระมณีจักรกษัตริย์เป็นแบบฉบับอันดีเมื่อใดพระเจ้าแปรก็จะถูกยกเป็นตัวอย่างที่ชั่วคู่กันไปเมื่อนั้น ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่อง

จะเด็ดแกล้งตะโกนตอบให้ดังไปถึงข้างพระเจ้านะบตีเมืองหลังว่า น้ำท่านร้อนตัวแทนพระเจ้าแปรไปเอง วิสัยกษัตริย์มิใช่จะยึดเอาความเป็นกษัตริย์แห่งตัวไว้เป็นเครื่องสำหรับไม่สู้คนออกแลแต่เมืองโบราณกาล กษัตริย์สุหนายทัพสามัญโดยทำนองยุทธหัตถีก็มีปรากฏอยู่ อันดับเมื่อพระเจ้ามังสุระมณีจักร เจ้าเมืองพะโคทำศึกด้วยเมืองมอญนั้นเปิดน้อยลูกเจ้าเมืองมอญมาทำชนช้างมังสุระมณีจักรก็รับเอาด้วยพระทัยยินดี เรื่องนี้อาลักษณ์ก็จดเป็นหมายเหตุไว้ คนชั้นหลังก็สรรเสริญกันว่า เจ้าเมืองพะโคเป็นตัวอย่างอันดีของกษัตริย์ พระเกียรติเฟื่องฟูไปในพุกามประเทศ หลายร้อยปีแล้วยังไม่สิ้นคนสรรเสริญพระนามเลย บัดนี้พระเจ้าแปรเจริญรอยกษัตริย์มหาศาลแต่เมืองโบราณมา ปะขันหน้าท่านกลับขวางเสียดังนี้ข้าพเจ้าให้วิตกไปว่าคนใกล้มีรู้ข่าวขัด ก็จะลงเอาว่าพระเจ้านะบตีเป็นกษัตริย์ที่กลัวการละเล่นของกษัตริย์ มังสุระมณีจักรถูกอ้างเป็นแบบฉบับอันดีเมื่อใด พระเจ้านะบตีนายท่านก็จะถูกยกเป็นตัวอย่างที่ชั่วคู่กันไปเมื่อนั้น พระเจ้าแปรสดับการมอันนั้น ก็ร้องห้ามปะขันหุ่ญญีไว้ ขุนพลเมืองแปรจึงหลีกข้างออกไปจากหน้าช้างที่นั่งพระเจ้าแปร

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 2. 2542 : 1020 - 1021)

จะเด็ดได้กล่าวกับปะขันหุ่ญญีเป็นการพูดกระทบพระเจ้าแปรเพื่อให้เกิดความละอายพระทัย ไม่กล้าแสดงความคร้ามเกรงขลาดกลัวออกมาและก่อให้เกิดขัตติยะมานะในอันที่จะกระทำยุทธหัตถีกับตน ทั้งนี้เพราะจะเด็ดรู้นิสัยพระเจ้าแปรว่าค่อนข้างอ่อนแอแถมขลาด จึง

กล่าวคำเป็นทำนองเยาะเย้ยเสียดสีเพื่อบีบบังคับให้พระเจ้าแปรเกิดความละอายใจและออกรบในที่สุด เมื่อพระเจ้าแปรได้ฟังถ้อยคำของจะเด็ดก็เกิดขัดติยะมานะร้องห้ามปะชันหุ่ญไว้และทรงกระทำยุทธหัตถีกับจะเด็ดในครั้งนั้น (สมรรัตน พันธ์เจริญ. 2533 : 67 – 68)

### ตอน โมกข์บริสุทธ์

จะเด็ดลอบเข้าไปพบตะละแม่จันทราและพูดอ่อนวอนให้ยอมรับตะละแม่กุสุมา แต่ตะละแม่จันทราทำใจไม่ได้และให้จะเด็ดตัดขาดกับตะละแม่กุสุมา จะเด็ดกลับแสดงอาการอ้าอึ้งนางจึงโกรธและพูดยั่วโทสะต่าง ๆ จนจะเด็ดรู้สึกโกรธขึ้นมาบ้าง นางเกรงว่าจะเด็ดจะแสดงความว้าวามจนได้รับความเดือดร้อน ดังนั้นจึงลดทอนที่แข็งขึ้นลง จะเด็ดจึงได้กล่าวความว่าดูกรियाตะละแม่แล้วก็ตระหนักซัดว่ายังมีความรักความห่วงใยตนอยู่ เว้นไว้เมื่อตนเองพูดดีด้วยเมื่อใดตะละแม่ก็แก้งทะเลาะกับตน แต่ครั้งจะเด็ดอ้ออึ้งขึ้นบ้างตะละแม่ก็เป็นฝ่ายปลอบโยน ดังนั้นตนเองจึงหวังให้ตะละแม่ปลอบตนเองให้ตลอดโดยการรับฟังข้อเท็จจริงทั้งหมดเสียก่อน หากตะละแม่จะโกรธตนก็มีได้เสียใจ จะเด็ดได้กล่าวเป็นเชิงประจบและตัดพ้อแกมอ่อนวอนเพื่อปรับอารมณ์ที่กำลังร้อนของตะละแม่จันทราให้เย็นลงและพร้อมที่จะรับฟังเรื่องราวต่อไป

จะเด็ดได้กล่าวชี้แจงถึงเหตุผลที่ตนมีอาจตัดขาดตะละแม่กุสุมาได้ โดยกล่าวยืนยันอย่างหนักแน่นก่อนว่าตนปรารถนาหญิงอื่นน้อยกว่าตะละแม่จันทรา แต่ทั้งนั้นก็สงสารอีกหญิงหนึ่งด้วยนางเป็นมนุษย์มีจิตใจ เมื่อก้าวมาถึงตอนนี้จะเด็ดก็รีบกำชับให้ตะละแม่จันทราสงบใจฟังตนให้จบความก่อนและสัญญาว่าถ้าฟังแล้วยังยืนยันจะให้ตัดขาดจากตะละแม่กุสุมาตนก็ยินดีปฏิบัติตาม การพูดเช่นนี้เป็นการแสดงให้ตะละแม่จันทรารู้สึกว่านางนั้นมีความหมายต่อจะเด็ดเหนือกว่าอีกฝ่ายหนึ่งและทำให้ชื่นขึ้น จะเด็ดได้กล่าวเปรียบเทียบกับหากตะละแม่จันทราต้องการให้ตนละนางอีกนางหนึ่งนั้นหากเปรียบแล้วฝ่ายหนึ่งคือตะละแม่จันทราฝ่ายหนึ่งคือทองตนเองก็จะเลือกตะละแม่จันทรา ถึงทองจะมีค่าสูงแต่ก็ไม่มีมีความสำคัญเท่ากับองค์ตะละแม่ และทองก็ปราศจากชีวิตที่ไม่รู้จักคร่ำครวญ แต่ในโดยความจริงแล้วทั้งสองฝ่ายคือตะละแม่จันทราและตะละแม่กุสุมานั้นเป็นบุคคลผู้ซึ่งมีชีวิตความรู้สึก หากตนเองละฝ่ายหนึ่งมาสู่อีกฝ่ายหนึ่งมีหรือฝ่ายที่ถูกละจะไม่เสียใจ จะเด็ดได้กล่าวยกยอตะละแม่จันทราว่าเป็นผู้มีจิตใจเมตตากรุณาและอ่อนวอนให้คิดในมุขกลับแบบเอาใจเขามาใส่ใจเรา พร้อมทั้งชี้ให้เห็นว่าตะละแม่กุสุมานั้นต้องซำใจยิ่งกว่า โดยอ้างถึงผลร้ายที่นางจะได้รับเบื้องต้นสองประการคือจะถูกคนทั่วไปตราหน้าว่าเป็นหญิงชั่วและพระอัครเทวีผู้เป็นมารดาที่จะชัง จะหวังฟังจะเด็ดก็ไม่ได้ ทางออกจึงมีอยู่ทางเดียวคือต้องฆ่าตัวตายหนีความอาย ถึงกระนั้นก็ยังต้องถูกประนามและสมน้ำหน้าตามหลังอีก จะเด็ดได้กล่าวย้ำความน่าสงสารของตะละแม่กุสุมาอีกครั้งหนึ่งโดยพูดในแง่ที่ว่าชั่วได้อย่างไรนางก็เป็นธิดาของกษัตริย์ ย่อมทนตราหน้าอยู่ไม่ได้ และเมื่อ

ตายแล้วยังถูกนินทาอีก ทั้งนี้เพื่อให้ทะเลแม่จันทร์หาเห็นหัวอกของอีกฝ่ายหนึ่งในฐานะที่อยู่ในฐานันดรเดียวกันและจะได้เกิดความเห็นใจขึ้น ตอนท้ายความจะเด็ดได้สรุปความว่า นอกจากความทุกข์ของทะเลแม่กุสุมาแล้วยังมีทุกข์ของผู้อื่นอีกด้วย โดยจะเด็ดได้พยายามโน้มน้าวใจด้วยการใช้ความเห็นอกเห็นใจผู้อื่น ความเมตตากรุณาและความสงสารมาเป็นแรงจูงใจทะเลแม่จันทร์ ทำให้นางเกิดความสะเทือนใจในความทุกข์สาหัสที่หญิงคู่แข่งจะได้รับ จะเด็ดชี้ให้ทะเลแม่จันทร์เห็นว่าตนคือผู้ที่จะได้ทุกข์คนต่อไป เพราะถ้าทะเลแม่จันทร์ต้องการให้ตนเองตัดขาดทะเลแม่กุสุมาทางกายตนก็จะทำเพื่อนาง แต่ตนไม่สามารถที่จะตัดขาดทะเลแม่กุสุมาออกไปจากใจได้ ดังนั้นถ้าตนมีความทุกข์ทะเลแม่จันทร์จะต้องได้รับผลกระทบด้วยเพราะจะได้สามีที่ปราศจากชีวิตจิตใจ ทั้งนี้เพราะความสำนึกผิดคอยก่อวนใจอยู่และยังชี้ให้เห็นถึงผลกระทบที่มีต่อสถานภาพของตนในวันข้างหน้าว่าตนเองจะเป็นคนคุ่มดีคุ่มร้ายไม่สามารถที่จะสั่งการใด ๆ เกี่ยวกับการทหารให้ได้ดีตามสถานภาพของตนได้ เพราะเมื่อใดถ้าตนคิดว่าเป็นความผิดของตนที่ทำกับทะเลแม่กุสุมาตนก็จะไม่สามารถควบคุมอารมณ์จิตใจที่แปรปรวนได้ ซึ่งเป็นผลเสียในด้านตำแหน่งหน้าที่การงาน ส่วนตำแหน่งพี่เขยมังกราก็จะมีอันเป็นไปด้วยเช่นกัน จะเด็ดสรุปให้ทะเลแม่จันทร์ประจักษ์ใจว่า ความทุกข์ของตนคือการมีชีวิตอยู่อย่างตายทั้งเป็น เพื่อให้ทะเลแม่จันทร์เกิดความหวั่นเกรงในความทุกข์ที่ตนจะได้รับในวันหน้า จะเด็ดยังชี้ให้ทะเลแม่จันทร์เห็นว่าทะเลแม่จะต้องได้รับความทุกข์ร่วมกับตนและกุสุมาเช่นกัน โดยยกเอาคำของผู้เฒ่าผู้แก่มากล่าวว่ ถึงจะมีฝ่ายชังก็ชังเท่าผืนเสือแต่ฝ่ายรักเท่าผืนหนังก็ยังมี ซึ่งเป็นการนำเอาข้อยอมรับที่มีอยู่แล้วมาชูเพื่อให้ทะเลแม่ฉุกใจคิดในทางกลับกันว่า ฝ่ายที่ต้องเห็นใจกุสุมาก็มีบ้างและยอมขึ้นชมสรรเสริญในการกระทำของนาง ขณะเดียวกันก็นินทาว่าทะเลแม่จันทร์ก็ดกกันกุสุมาจนเป็นเหตุให้นางต้องตาย ซึ่งจันทร์ก็ต้องเกิดทุกข์เพราะละอายใจตนเอง ในตอนนี้ได้ใช้ความละอายใจมาเป็นแรงจูงใจให้ทะเลแม่เห็นจริงตาม

จะเด็ดชูซ้ำอีกโดยการพูดถึงความไร้สุขของครอบครัวในวันข้างหน้าเพราะตนก็จะมีแต่ความแห้งแล้งในใจราวกระดังง์แล้วทะเลแม่จันทร์เองก็ต้องเกิดความทุกข์อย่างมหันต์ต่อไป จะเด็ดได้แนะให้นางใคร่ครวญคำพูดของตน ทะเลแม่จันทร์ฟังจะเด็ดพูดมาตลอดก็เห็นจริงตาม แต่ยังทำใจไม่ได้ จะเด็ดจึงเกลี้ยกล่อมต่อไปโดยแนะให้ทะเลแม่จันทร์ตั้งตัวเป็นกลางและมองปัญหาระหว่างนางกับกุสุมาตามทัศนะของคนที่อยู่วงนอก ซึ่งเป็นการแนะนำให้คิดวิธีอื่น จะเด็ดได้ยกประเด็นปัญหาขึ้นมาอภิปรายว่า ปกติหญิงทั่วไปจะปองรักแต่ชายที่ไม่มีพันธะ แต่กุสุมานั้นกลับไม่แสดงความรังเกียจตนทั้งที่รู้อยู่แก่ใจ แล้วดังนั้นทะเลแม่จันทร์จึงควรเห็นใจหญิงด้วยกันว่ากุสุมานั้นรักตนอย่างแท้จริง ซึ่งเป็นการยกเอาผลด้านดีของการกระทำนั้นขึ้นมากล่าวเพื่อให้ทะเลแม่จันทร์เกิดความเห็นใจอีกฝ่ายหนึ่ง และจะเด็ดได้พูดเป็นเชิงฝากตัวแทนกุสุมาว่านางรักชายที่เป็นทาสของทะเลแม่จันทร์ก็เท่ากับเตรียมตัวเป็นทาส



ของตะละแม่จันทร์ด้วยเช่นกัน ทั้งนี้เพื่อโน้มน้าวใจจันทร์ให้เกิดเอ็นดูกุสุมามากขึ้น จะเด็ดกล่าวถึงคุณของตะละแม่จันทร์ที่มีต่อตนและให้ความมีชื่อเสียงในสังคมมาโน้มน้าวใจตะละแม่จันทร์โดยกล่าวว่าหากตะละแม่จันทร์คิดปรองดองกับตะละแม่กุสุมาแล้ว คนก็จะสรรเสริญไม่รู้ลึน เปรียบเสมือนตะละแม่จันทร์เป็นเครื่องสูงคัมเกล้าจะเด็ด ตะละแม่กุสุมาคือผู้ที่มาเสริมบารมีให้ตะละแม่จันทร์เอง จะเด็ดได้กล่าวถึงผลดีในกรณีนี้ว่าตะละแม่จันทร์จะได้รับความสุขทั้งกายและใจเพราะได้รับความยำเกรงจากตะละแม่กุสุมา และกล่าวเน้นอีกว่าตะละแม่กุสุมาจะต้องทั้งรักและเกรงตะละแม่จันทร์เพราะชาบซึ่งในความกรุณาที่ได้รับ

เมื่อตะละแม่จันทร์ฟังจะเด็ดเกลี้ยกล่อมจนมีกิริยาทำที่อ่อนลงแล้ว จะเด็ดจึงคุกเข่าลงขอคำตอบ จะเด็ดได้กล่าวว่าตนพร้อมที่จะปฏิบัติตามประกาศิตของตะละแม่จันทร์ แต่ในตอนท้ายจะเด็ดได้พูดบิบบิ้นตะละแม่จันทร์ว่า ถ้าให้ตนเลิกกับกุสุมาแล้วทั้งสามคนก็ต้องพินาศไปด้วยกัน ตะละแม่จันทร์ตัดสินใจไม่ได้จึงขอให้จะเด็ดกลับไปก่อนแล้วนางจะแจ้งคำตอบในภายหลัง จะเด็ดไม่ยอมกลับไปและอ้อนวอนนางต่อไป จะเด็ดแสดงความเข้าใจถึงจิตใจของตะละแม่จันทร์โดยชี้ประเด็นที่เป็นข้อวิตกอยู่ในใจคือความกลัวว่าตนจะลำเอียงจากนั้นจึงขจัดความวิตกของนางโดยยืนยันว่ารักหญิงอื่นไม่เสมอนาง พร้อมทั้งยืนยันให้เชื่อถือด้วยการสนทนกันที่มีต่อกันมาแต่เยาว์วัยว่าย่อมมีอุปนิสัยมากกว่าความรักที่ก่อตัวมาในระยะเวลาเพียงสามปี จะเด็ดได้กล่าวถึงแรงจูงใจที่ทำให้รักหญิงทั้งสองว่าต่างกัน โดยชี้แจงด้วยโวหารว่ารักตะละแม่กุสุมาเพราะนางมอบความรักภักดีต่อตน แต่รักตะละแม่จันทร์เพราะพรหมลิขิตให้เป็นไปและตนเองมีความภักดีต่อจันทร์ยิ่งนักจนไม่สามารถจะพรรณนาให้หมดได้ ขอให้นางจงเทียบน้ำหนักของความรักที่จะเด็ดมีต่อนางเอง และจะเด็ดได้ฝากคำอ้อนวอนตะละแม่จันทร์ไว้ว่าขอให้ระลึกถึงความซื่อของตนไว้เพื่อจะได้สิ้นความระแวง

ตะละแม่จันทร์ฟังคำชี้แจงของจะเด็ดก็ใจอ่อน แต่ยื่นคำขาดว่าถ้าจะเด็ดลำเอียงเมื่อใดนางก็จะไปจากจะเด็ดทันที จะเด็ดรู้ว่าตนเป็นต่อจึงพูดให้นางพอใจยิ่งขึ้นโดยกล่าวเข้าให้คลายใจ โดยกล่าวว่าตนเองคงห้ามความลำเอียงไม่ได้เพราะคงลำเอียงมาทางตะละแม่จันทร์ เพราะนางมีรูปงามแต่ก็ยังสู้ความมีน้ำใจงามไม่ได้ แล้วจะเด็ดก็สรรเสริญจันทร์ว่านางเป็นหญิงที่วิเศษกว่าหญิงทั่วไปทำให้ตะละแม่จันทร์ใจชื้นขึ้น จะเด็ดให้สัตย์วาจาว่าถึงอยู่ลับหลังตะละแม่ ตนก็จะซื่อตรงและไม่เคยยกใครเหนือกว่านาง ซึ่งเป็นการใช้บุคลิกภาพมาโน้มน้าวใจโดยแสดงความซื่อตรงให้ประจักษ์แก่ใจนาง แล้วเล่าว่าตนได้กำชับให้ตะละแม่กุสุมาเคารพตะละแม่จันทร์อยู่เสมอและก็เล่าความกรุณาในครั้งนี้ให้นางฟังด้วย จะเด็ดได้พยายามโน้มน้าวใจให้ตะละแม่จันทร์เกิดความเมตตาต่ออีกฝ่ายหนึ่ง โดยกล่าวถึงความภักดีที่กุสุมามีต่อนาง จะเด็ดเห็นตะละแม่จันทร์คลายโกรธตนแล้วจึงเล่าถึงความสัมพันธ์ระหว่างกุสุมาที่แม้จะสนิทสนมกันดังสามีภรรยา แต่ตนก็ยังไม่ได้นางเป็นภรรยาซึ่งจุดนี้เป็นจุดสำคัญ

ที่ทำให้ทะเลแม่จันทร์ลั่นข้อสงสัยและเกิดความยินดีเป็นอย่างยิ่ง ทั้งทะเลแม่จันทร์และจะ  
เด็ดจึงกลับมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันดังเดิม ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่อง

แล้วว่าน้องท่านจะห้ามอย่าให้ข้าพเจ้าล่าเหยียดข้อนี้ วิตกว่าจะทำตามมิได้ วิสัยชายหนึ่งอยู่  
ระหว่างสองหญิงนั้น ไม่เคยปรากฏว่าจะมีชายใจระมัดใจให้อยู่กลางได้แน่แน่เลย เป็นต้นข้าพเจ้า  
อยู่ระหว่างน้องท่านและทะเลแม่กุสุมานั้น ก็เกิดความล่าเหยียดตามสันดานชาย จันทร์ผู้น้องแลเจ้านาย  
ของข้าพเจ้างามนัก น้ำหนักข้าพเจ้าก็ถูกถ่วงเพราะเรือนรูปบันดาลไป แต่การจะรักเพราะรูปใช้  
ข้อสูงที่ควรยก ข้าพเจ้าจะกล่าวแต่คุณสมบัติแห่งท่านเป็นสำคัญ จันทร์แม่ก็อกลุกลข้าพเจ้ามาแต่  
น้อยแล้ว แลบัดนี้ยังสำแดงอริยาศยวิเศษเกินหญิง จะสู้ขันชายสุดรักเพราะเห็นเพศเดียวกัน ฉะนั้น  
จะห้ามอย่าให้ข้าพเจ้าล่าเหยียดมาข้างจงรัก ข้อนี้ขอเถิดแม่อย่าห้ามเสียให้ยากเลย ทะเลแม่ยินฉะนั้น  
ทั้งที่รู้ว่าเป็นสำนวนรื่นเริงก็อดที่จะสำราญเพราะคำโลมมิได้ แล้วข้าพเจ้ายินท่านพูดเพลานี้แล้ว ก็อยาก  
ได้พระเวทสำหรับกำบังตัว เพื่อที่แฝงเงาเข้าไปใกล้ท่านเมื่อยามพะนอนทะเลแม่เมืองแปรเป็นอันแน่  
แท้แล้ว ฝ่ายท่านก็คงปรนคำหวานแก่นางโน้น ดุจกระทำแก่ข้าพเจ้ากลเดียวกัน เจ้าหนุ่มจึงว่า  
น้องท่านบังเกิดความสงสัยดังนี้ ข้าพเจ้าก็เห็นว่าจันทร์มีมนต์กำบังตัวเสียได้จะเป็นการดี แม้นน้อง  
ท่านลอบแฝงเงาเข้าไปได้ถึงที่แล้ว นำที่จะเพิ่มความรักข้าพเจ้าบ้าง แลสงสารนางโน้นมิใช่น้อยเลย  
ข้าพเจ้ากล่าวสาบานต่อแม่อิระวดีว่า ถึงลับหลังท่านก็ไม่ขอทำการคด แลยกย่องผู้อื่นสูงเสมอท่านเลย  
เป็นต้นเมื่อน้องท่านแฝงกายเข้าไปได้ ถึงที่ข้าพเจ้าอยู่ด้วยนางโน้นแล้ว จะเห็นข้าพเจ้ากำชับนาง  
นั้นอย่ารู้เสื่อมความเคารพทะเลแม่จันทร์ ความกรุณาใดที่น้องท่านได้สำแดงแก่ข้าพเจ้ายามนี้  
ข้าพเจ้าจะเล่ากับอีกฝ่ายหนึ่งไม่ปิดบังเลย นางโน้นก็ดีน้องท่านมาช้านานแล้ว ยิ่งรู้เรื่องอันนี้เข้า  
สมทบซ้ำ ก็เห็นว่าจะเล่นแต่แปรโดยด้น มากราบให้ถึงตักทะเลแม่ต้องอุจันตราเอย น้องท่านก็  
คลายความโกรธข้าพเจ้า แลกลับเอ็นดูดังเดิมแล้ว ฉะนั้นกล่าวความตรงสิ่งใดแห่งตัว ก็มีใช้กล่าว  
เพื่อหวังจักให้น้องท่านคลายโกรธเลย ถึงหากข้าพเจ้าได้คลุกคลีกับกุสุมาใกล้ชิด ให้ข้าพเจ้าทำการ  
เกินกรอบที่น้องท่านกำหนดให้จริงแล้ว แต่การมิได้กลับมาเป็นของน้องท่านโดยมีราศีเลย ข้าพเจ้า  
เคยกอดนางนั้นเสมือนหญิงที่ถือว่าเป็นเมีย แต่ใจกลับเคลื่อนคล้อยไปเสียทางหนึ่ง พลังคำนึงแต่  
ว่า หญิงหุ่นแขนตัวนอนช่างละม้ายทะเลแม่เมืองตองอู ข้าพเจ้ากล่าวความข้อนี้โดยวางศักดิ์แห่ง  
ตัวเป็นประกัน น้องท่านอย่าสงสัยว่าเลือกพูดแต่ที่ดีเลย ฟีนางพระเจ้าตะเบงชเวตี้ฟังตลอดแล้ว  
เหมือนคนไข้ได้ยาทิพย์ ที่หน้านิ้วเพราะพิษโรคระบมหายในทันทีแล้วก็ได้แต่นั่งสดับแลยมะรีนอยู่...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 5. 2542 : 3069 - 3071)

จุดมุ่งหมายในการพูดตอนนี้ก็เพื่อให้ทะเลแม่จันทร์ยอมรับทะเลแม่กุสุมา และจะเด็ด  
นั้นยังรู้อริยาศยของทะเลแม่จันทร์ว่าเป็นผู้มีจิตใจเมตตากรุณาอย่าอวดไม่ปรารถนาจะเห็นผู้อื่น  
ได้ทุกข์ โดยเฉพาะทุกข์ที่เกิดจากนางมีส่วนพัวพันอยู่ด้วย เมื่อจะเด็ดพูดโน้มน้าวใจจึงยกเอา  
ความทุกข์อย่างสาหัสที่ทะเลแม่กุสุมาจะได้รับมากล่าวก่อน ตามด้วยความทุกข์ของตนซึ่งโยง  
โยไปถึงความทุกข์ของทะเลแม่จันทร์เองด้วย เมื่อนางได้ฟังดังนั้นก็ใจอ่อน การพูดโน้มน้าว  
ใจครั้งนี้จะต้องใช้ความสามารถในการพูดอย่างมาก เพราะการขอให้หญิงหนึ่งยินยอม  
พร้อมใจรับอีกหญิงหนึ่งนั้นเป็นเรื่องที่เหลือวิสัยที่หญิงทั่วไปจะทำได้ แต่จะเด็ดก็ได้ใช้ลีลาการ

พูดแบบต่าง ๆ มาโน้มน้าวใจตะละแม่จันทราโดยเริ่มด้วยการพูดละเมียดละไมอ่อนโยน แต่เมื่อตอนจะเด็ดซี่ทุ๊กข์ของตะละแม่จันทราเอง จะเด็ดได้พูดในเชิงบีบคั้นความรู้สึกของตะละแม่จันทรา แต่นางก็ยังทำใจไม่ได้ในทันที จะเด็ดจึงกลับมาใช้ลีลาการพูดแบบอ่อนโยนอีกครั้งในลักษณะการชี้แนะแนวทางปฏิบัติจนในที่สุดก็ประสบความสำเร็จ (สมรรัตน์ พันธุ์เจริญ. 2533 : 82 – 93)

จะเด็ดเป็นผู้ที่มีวาทศิลป์ในการพูดโน้มน้าวใจเพื่อให้ผู้ฟังปฏิบัติตาม ซึ่งสามารถสังเกตเห็นได้อย่างเด่นชัด จากสถานการณ์ต่าง ๆ ดังต่อไปนี้ เมื่อจะเด็ดต้องการพูดโน้มน้าวใจผู้ใด จะเด็ดจะใช้วิธีการพูดโดยการยกเหตุผลมากล่าวและชี้แจงให้ผู้ฟังเห็นถึงประโยชน์ที่ได้รับจากการเชื่อฟังตน เช่น ในกรณีของนันทะวดี เมื่อจะเด็ดกล่าวเกลี้ยกล่อมให้นางรับรักมั่งตรา ทั้ง ๆ ที่จะเด็ดรู้ว่านางมีใจให้กับตน จะเด็ดใช้วิธีการพูดโน้มน้าวใจโดยการยกเหตุผลและผลประโยชน์ที่ครอบครัวนางจะได้รับ อีกทั้งยังได้กล่าวยกย่องเชิดชูนางเพื่อให้นางเห็นคุณค่าของนางเอง ซึ่งในที่สุดนันทะวดีก็ยอมตกลงเชื่อฟังคำของจะเด็ด ในกรณีของตองสาทิเช่นเดียวกัน จะเด็ดได้กล่าวยกอ้างเหตุผลและชี้แจงข้อเท็จจริงกับตองสาถึงเรื่องความเสื่อมเสียที่นางได้รับ ถ้าตนทำตามใจตนเองและตามใจนาง จะเด็ดยังได้กล่าวยกย่องให้เกียรติเพื่อให้นางตระหนักในคุณค่าของตัวเอง จึงทำให้ตองสายอมรับความคิดของจะเด็ดและยอมปฏิบัติตามในที่สุด พร้อมทั้งกลับใจมาช่วยเหลือให้จะเด็ดพ้นภัย ในกรณีต่อมาคือการตัดสินชำระความไขลุกับจาเลงกะโบ จะเด็ดได้กล่าววาทจาหวานล่อมให้พระเจ้าแปรรักษาพระเกียรติยศโดยการกล่าวถึงความเป็นพระมหากษัตริย์ที่ทรงธรรมยิ่งของกษัตริย์เพื่อป้องกันพระเจ้าแปรกลับคำ เมื่อพระเจ้าแปรคล้อยตามคำพูดของจะเด็ดแล้ว จะเด็ดก็ได้เสนอเงื่อนไขเพื่อที่จะให้พระเจ้าแปรยอมรับเงื่อนไขต่าง ๆ ของจะเด็ดในภายหลัง เพราะว่าจะเด็ดต้องการส่งลงโทษไขลุคนสนิทของสอพิญา พระเจ้าแปรจะไม่สามารถมีข้อขัดแย้งใด ๆ ได้ ซึ่งจากเหตุการณ์ดังกล่าว จะเห็นได้ว่าจะเด็ดสามารถพูดโน้มน้าวใจผู้ฟังให้เห็นด้วยโดยการยกย่องผู้นั้นและนำคุณสมบัติที่ผู้นั้นคิดว่าสำคัญกับชื่อเสียงเกียรติยศมาเป็นเงื่อนไขในการรักษาผลประโยชน์ของจะเด็ดเอง และในตอนใจจะเด็ดทหาตองอุ เมื่อพระเจ้าแปรส่งตะละแม่กุสุมามาเกลี้ยกล่อม จะเด็ดให้ยอมสวามิภักดิ์ต่อเมืองแปร จะเด็ดก็ได้กล่าวถึงเหตุผลที่เป็นข้อเท็จจริงให้นางฟังว่าตนเองมีสามารถทรยศต่อตองอุได้เพราะเกิดเป็นคนตองอุ และยังนำเรื่องความรักที่ตนมีต่อตะละแม่กุสุมามากล่าวเปรียบเทียบกับถ้าตนเองกล้าทรยศต่อเมืองตองอุได้ ต่อไปภายภาคหน้าจะเด็ดก็อาจจะคิดเปลี่ยนใจไปจากนางได้เช่นเดียวกัน เพราะฉะนั้นขอให้ตะละแม่กุสุมาจงเข้าใจถึงสถานการณ์ในเวลานี้และอย่าได้กล่าวคำเกลี้ยกล่อมอีกต่อไปเลย ซึ่งผลของการพูดความจริง พร้อมทั้งยกเหตุผลมากล่าวทำให้จะเด็ดสามารถพูดโน้มน้าวจิตใจเพื่อให้ตะละแม่กุสุมาเข้าใจตนเอง ในตอนมังงายถอนคำสัตย์ เมื่อจะเด็ดได้ยกเหตุผลและข้อเท็จจริงให้ นาคะตะเซโบทราบถึงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นระหว่างตนเอง ตะละ

แม่กุสุมาและอเทตยา พร้อมทั้งได้ชี้แจงถึงความเสียหายที่เกิดขึ้นเพราะอารมณ์หึงหวงของ ทะละแม่กุสุมา นาคะตะเซโบในครั้งแรกนั้นก็เหมือนตัวแทนทะละแม่กุสุมา โดยการนำ ความมาต่อว่าเจ็ด แต่เมื่อฟัง จะเด็ดกล่าวถึงเหตุผลพร้อมทั้งชี้แจงถึงสิ่งต่าง ๆ ให้ฟัง นาคะตะเซโบก็เห็นด้วยกับจะเด็ด จะเห็นได้ว่าจะเด็ดนั้นเป็นผู้ที่มีวิวิพุดที่ดี คือการอาศัยหลัก ความจริงมากล่าวจนทำให้ผู้ฟังคล้อยตาม

ตอน กลพบเมียสอพินยา จะเด็ดได้พูดกับเซงสบูเพื่อให้นางเกิดความกลัวตนเองจะ ทำลายพรหมจารีและให้เซงสบูรีบนอนหลับ จะเด็ดได้ยกเหตุผลข้อเท็จจริงของความเป็น ปุถุชนมาพูดเพราะจะเด็ดเล็งเห็นถึงอริยาบถของเซงสบูเป็นอย่างดีว่านางนั้นไม่ปรารถนาที่จะ ประพฤติตนในทางเสื่อมเสียก่อนถึงเวลาอันควร ดังนั้นเมื่อจะเด็ดพูดลักษณะเช่นนี้ เซงสบูจึง เกิดความหวาดกลัวและยอมปฏิบัติตามคำพูดของจะเด็ด

ตอน จันทราสีกพระ จะเด็ดได้เกลี้ยกล่อมให้ทะละแม่จันทราสีกตนออกมาจากความ เป็นพระภิกษุ โดยการยกเหตุผลและกล่าวถึงข้อเท็จจริงและสถานการณ์ที่จำเป็นอยู่ในขณะนี้ เพราะบ้านเมืองกำลังตกอยู่ในอันตราย ตนเองพร้อมที่จะช่วยเหลือ แต่ติดขัดที่ผ้าเหลืองและ จะเด็ดยังได้กล่าวให้ทะละแม่จันทราสีกเห็นว่านางนั้นเป็นผู้ที่มีความสำคัญกับตนเองมาก เพราะ ไม่มีผู้ใดที่จะสามารถช่วยเหลือตนเองได้อีกแล้วนอกจากนางเพียงผู้เดียว พร้อมทั้งยังกล่าว เหตุผลให้ทะละแม่จันทราสีกในสายเลือดกษัตริย์ที่มีอยู่ในตัวนาง ดังนั้น นางควรจะ ช่วยเหลือบ้านเมืองในทางอ้อมโดยการสีกตนเพื่อออกไปทำสงคราม ซึ่งผลของการพูดโน้มน้าวจิตใจทะละแม่จันทราสีกในครั้งนี้ จะเด็ดก็สามารถทำได้สำเร็จบรรลุความประสงค์ของตน

ตอน ยุทธหัตถิ จะเด็ดได้กล่าววาทจากระทบพระเจ้าแปรเพราะจะเด็ดรู้ถึงอุปนิสัยของ พระเจ้าแปรว่าฉลาดกลัวต่อการทำศึก แต่จะเด็ดก็สามารถหาอุบายให้พระเจ้าแปรทำยุทธหัตถิ กับตนได้สำเร็จโดยการยกตัวอย่างกษัตริย์ที่กล้าออกรบกับแม่ทัพ โดยไม่อ้างถึงยศศักดิ์มา เป็นเกราะกำบัง เพื่อจะได้ไม่ต้องออกรบ เมื่อพระเจ้าแปรได้ฟังก็เกิดหิฐิมานะและยอมทำยุทธ หัตถิกับจะเด็ด จะเห็นได้ว่า จะเด็ดสามารถพูดโน้มน้าวใจศัตรูให้หลงเชื่อโดยการกล่าวถึงการ รักษาเกียรติยศของกษัตริย์ เพราะจะเด็ดนั้นรู้ใจพระเจ้าแปรว่ารักเกียรติมากกว่าชีวิต

ตอน โมกข์บริสุทธ์ จะเด็ดต้องการกล่าวเกลี้ยกล่อมทะละแม่จันทราสีกให้ยอมรับทะละ แม่กุสุมาเป็นภรรยาของตน พร้อมทั้งยอมรับข้อตกลงที่ตนเสนอว่าต้องการให้ทะละแม่กุสุมา เข้าพิธีอภิเษกพร้อมกันทั้งสามคน โดยการกล่าวถึงเหตุผลที่ว่าถ้าทะละแม่จันทราสีกไม่ยอมในครั้ง นี้ ทะละแม่กุสุมาคงจะไม่สามารถหนีชีวิตอยู่ดูหน้าผู้ใดได้อีกเพราะอับอายที่ถูกจะเด็ดหลอก มา และยังต้องทนอับอายกับคำครหาของผู้อื่น และจะเด็ดยังได้กล่าวต่อไปอีกว่า ถ้าทะละแม่ กุสุมาฆ่าตัวตายตนเองก็จะเกิดความเศร้าหมอง จิตใจไม่ปกติ จะทำให้มีผลกระทบต่อ ทะละแม่จันทราสีก ที่ต้องทนรับสภาพของสามีที่อารมณ์ขุ่นมัว และที่สำคัญทะละแม่จันทราสีกเองก็ จะถูกคนครหาว่าใจร้ายที่ปล่อยให้ทะละแม่กุสุมาฆ่าตัวตาย และจะเด็ดยังได้กล่าวต่อไปอีกว่า

ตนเองนั้นรู้จักตะละแม่จันทร์ดีว่านางมีใจเมตตากับทุกคน ดังนั้นการที่นางจะปล่อยให้ผู้อื่นฆ่าตัวตายเพราะการตัดสินใจของนางคงเป็นไปไม่ได้ และที่สำคัญจะเด็ดก็ยังยึดถือคำตัดสินของตะละแม่จันทร์ดีเป็นข้อปฏิบัติ ซึ่งเท่ากับว่าจะเดิมนั้นให้ความสำคัญกับนาง ฟังคำนาง ซึ่งจากการใช้วาทศิลป์ในครั้งนี้ จะเด็ดสามารถพูดโน้มน้าวใจตะละแม่จันทร์ดีให้ยอมรับตะละแม่กุสุมาได้ โดยการยกเหตุผลและข้อเท็จจริงขึ้นมากล่าว เพราะว่าจะได้รู้ใจตะละแม่จันทร์ดีว่าถึงอย่างไรเสีย นางคงไม่ยอมให้ผู้ใดฆ่าตัวตาย เพราะนางเป็นต้นเหตุเป็นแน่ เป็นที่น่าสังเกตว่า การใช้วาทศิลป์ของจะเด็ด นอกจากจะยึดหลักความเป็นจริงแล้วยังมีเหตุผลที่น่าเชื่อถือ พร้อมทั้งจะเด็ดเองยังสามารถหยั่งรู้จิตใจของผู้ฟังได้เป็นอย่างดีอีกด้วย

## 16. เจ้าชู้

ถ้าดูจากพฤติกรรมในเรื่อง ปฏิเสธมิได้เลยว่าจะเด็ดได้ชื่อว่าเป็นคนเจ้าชู้ เพราะพัวพันกับผู้หญิงหลายคนที่เกี่ยวข้อง อีกทั้งคำพูดที่แสดงถึงการชื่นชมและยกย่องผู้หญิงก็ชวนให้ฝ่ายหญิงคิดว่าเป็นการเกี้ยวพาราสี ดังนั้นผู้วิจัยจะหยิบยกคำพูดและพฤติกรรมที่จะเด็ดมีต่อตัวละครหญิงในเรื่องมาวิเคราะห์ ดังนี้

### จะเด็ด - กันทิมา

ตอน ไครหนอชนะเนงบา

เมื่อจะเด็ดเดินทางไปฝึกฝีมือดาบที่บ้านครูดาบตะคะณีย์ ทำให้จะเด็ดได้รู้จักกันทิมา บุตรีครูดาบ ในครั้งแรกจะเด็ดมิได้สนใจที่จะดูนางว่าหน้าตานางเป็นอย่างไร แต่เมื่อมีโอกาสใกล้ชิดกันเพราะกันทิมาชวนมาเพื่อทารักษาแผลให้จะเด็ด จะเด็ดจึงรู้ว่ากันทิมาเป็นหญิงงามผู้หนึ่ง ถึงแม้ว่านางจะมีได้แต่งเติมสิ่งใดบนใบหน้า แต่กันทิมาก็เป็นสาวงามนางหนึ่ง เมื่อกันทิมากล่าวกับจะเด็ดว่าจะทาวานยาให้จะเด็ด จะเด็ดก็กล่าวว่าไม่ยากให้รอยแผลนี้หายไปเพราะจะได้เก็บไว้เป็นที่ระลึกว่าครั้งหนึ่งนั้นมาเรียนวิชาดาบที่บ้านครู บุตรีครูมิได้รังเกียจตนและยังมีน้ำใจมาสอนเพลงอาวุธให้กับตนอีก รอยแผลที่แขนตนนี้จะได้เป็นเครื่องเตือนใจให้ระลึกถึงกันทิมาไม่มีวันลืม ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

เจ้าหนุ่มว่า เป็นเพราะสรรพคุณว่านวิเศษกินไป ทาแผลนี้จะหายรอยเสีย ข้าพเจ้าจึงรังเกียจแม้กันทิมาว่าท่านพูดดังนี้ข้าพเจ้าสงสัยเสียเต็มที อันแผลนี้ไม่ใช่ของงดของงาม แต่ท่านสงวนรายนั้นไว้ด้วยเหตุดังธา มังจนายตอบว่าเหตุด้วยแผลนี้จะได้เป็นที่กำหนดเสมอหนึ่งรอยสักด้วยปลายเข็มว่า ครั้งที่อยู่ด้วยท่านครูตะคะณีย์นั้น แม้กันทิมาบุตรสาวของท่านครูมิได้รังเกียจแต่ดั้นที่ลตตัวลงมาสอนเพลงอาวุธให้ ปะเผื่อในวันหน้าจากวันคืนจะทำให้ข้าพเจ้าแก่แล้วหลงลืมไปตามธรรมดาของคนมีอายุ แม้นไม่มีรายนี้อะไรจะเตือนการต้อนรับของครอบครัวท่านเสีย ฉะนั้นรอยแผลที่จะเกิดแนบเนื้อนี้จักได้เป็นเครื่องเตือนใจให้ข้าพเจ้าระลึกถึงท่านไม่มีวันลืม...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 1. 2542 : 192 - 193)

จากข้อความจะเห็นว่าเจ็ดนั้นได้พูดกับกันทิมาในเชิงขู่สาว คือเป็นการแสดงคำพูดบอกกันทิมาว่าตนเองนั้นจะจดจำกันทิมาตลอดไปตราบไต่ที่ยังมีแผลเป็นที่เกิดจากดาบหวายของกันทิมา ซึ่งผลของการพูดนี้ทำให้กันทิมาผู้เป็นสาวชาวป่าซึ่งเคยได้ฟังแต่คำพูดที่ไม่รื่นหูเมื่อมาฟังจะเด็ดกล่าวกับตนเช่นนี้ นางจึงรู้สึกหวั่นไหวในใจ

ตอน ไครหนอชนะเนงบา

เมื่อกันทิมาต้องการทนายให้เจ็ด เจ็ดก็ตามใจนางและยังได้กล่าวชมนางอีกว่านางนั้นงดงามเหมือนนางไม้ เพราะถ้าตนพบกันทิมาในป่าคงจะต้องวิ่งหนีเป็นแน่แท้เพราะนางนั้นงามนัก จึงเปรียบเหมือนกับนางไม้ ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...แต่เมื่อนางแสดงความจำนงมั่นเจ้าหนุ่มก็ปล่อยตามใจ ขณะที่ใกล้ชิดเจ็ดนั้นเจ้าหนุ่มก็กระซิบว่า หากข้าพเจ้าเห็นท่านในกลางป่าเปลี่ยวแล้วคงจะวิ่งหนีเพราะความกลัวเป็นแน่แท้ นางกันทิมาสงสัยอยู่ซังกมือแล้วถามว่าข้าพเจ้ามีรูปร่างหน้ากลัวเหมือนผีปศาจหรือ ท่านจึงถึงกับจะวิ่งหนีเจ้าหนุ่มหัวเราะเช่นนั้นดอก แต่ข้าพเจ้าเห็นท่านงามประหลาด ก็จะไม่คิดว่าเป็นคนธรรมดา สงสัยเลยไปว่าจะเจ็ดนางไม้ ข้าพเจ้าจะวิ่งหนีเพราะเหตุนี้ บุตรีครูดบยั้งฟังก็ยิ่งจับใจ

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 1. 2542 : 194)

จากข้อความแสดงให้เห็นอย่างเด่นชัดว่าเจ็ดกำลังเกี้ยวนาง เพราะผู้หญิงทุกคนนั้นชอบที่จะให้ผู้อื่นชมว่าตนเองงาม และยิ่งกันทิมาด้วยแล้วนางเป็นเพียงสาวชาวป่าที่ไม่เคยพบชายหนุ่มที่พูดจาหวานหู ดังนั้นเมื่อนางพบเจ็ดซึ่งมีอัธยาศัยแลคำพูดนุ่มนวลไพเราะจึงทำให้นางเกิดความพึงพอใจในตัวเจ็ดมาก

ตอน สี่ดาบแต่หนึ่งชีวิต

เมื่อถึงวันที่เจ็ดต้องจากบ้านครูดบตะคะญีเพื่อเข้าไปปะลองฝีมือในเมือง จะเจ็ดได้พูดคุยกับกันทิมาและในช่วงที่คุยกันนั้นบังเอิญมีงูเลื้อยมาทำให้กันทิมาตกใจผวาออกจะเจ็ดจะเจ็ดจึงกล่าวเปรียบเทียบกับตนเองนั้นถูกงูกัดที่อกเพราะกันทิมาผวาเข้ามาทอดตน จึงทำให้ตนเองเกิดความรู้สึกเจ็บแปลบในหัวใจ เมื่อกันทิมาฟังจะเจ็ดพูดตั้งนี้นางก็รู้สึกชื่นชอบในอารมณ์ยิ่งนัก และสร้างพูดกลับไปในเชิงขอโทษที่ผวาไปทอดจะเจ็ดอย่างแรงด้วยความตกใจจะเจ็ดจึงได้กล่าวว่ายากให้งูเลื้อยมาอีกร้อยครั้งพันครั้ง เพื่อที่จะให้กันทิมาผวามากทอดตนอีก เพราะความแรงที่กันทิมาผวามานั้นตนไม่รู้สึกเจ็บเลย แต่เมื่อกันทิมาผล่ออกจากอกแล้วสิจึงรู้สึกสะเทือนใจอยู่ ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...เจ้ามึงงายทำหน้าที่เศร้าแล้ว อสรพิษนั้นแม้มิได้ทำอันตรายท่าน ก็ทำอันตรายข้าพเจ้า ตรงที่สำคัญ รอยเขี้ยวแห่งงูที่จะใหญ่ถนัด ยังไม่รู้ว่าจะรักษาเยียวยาประการใดจึงจะหายสนิท แม่กันทิมตกใจถามว่าเมื่อก็มันกัดท่านหรือ เจ้าหนุ่มรับว่าจริงแล้ว นางก้มดูเท้าที่ห้อยไปได้แค่ครึ่ง เพื่อจะดูว่าถูกขบที่ใด มึงงายหาว่ามันได้ขบเท้าดอก แต่ขบเอาบริเวณนี้แล้วยังไม่แจ้งถนัดว่าปากแผลอยู่ที่ใด แล้วเจ้าหนุ่มเอามือลูบคลำออกเป็นกลอย นางแจ้งว่าอุบายจึงว่า งูน้อยนั้นเจ้ากรรมนกลือยอยู่กับพื้นดินควรหรือโตดมากอกท่านได้ มึงงายจึงว่า ถ้าไม่มีสัตว์ร้ายข้าพเจ้าคงไม่มีใครผวาเข้ากอด แลเมื่อไม่มีใครผวามากอดข้าพเจ้าก็คงไม่มีอะไรรู้สึกแปลบขึ้นในใจ แต่เมื่อมันเกิดขึ้นดังนี้ สืบสาวไปตามต้นเหตุแล้ว ข้าพเจ้าก็ลงเอยว่าเพราะงูนั่นเอง นางกันทิมฟังคำถ้อยคำที่มึงงายกล่าวให้ชื่นชอบอารมณ์เป็นอันมาก แต่แสรังพูดว่าข้าพเจ้ากำลังตกใจผวาไปหาท่านแรงไปนั้นขอภัยเกิด มึงงายว่าเพียงเท่าผวานั้นถึงแรงเท่าแรงหาเจ็บไม่ แลตามที่สัตย์จริงแล้ว ข้าพเจ้าใคร่จะให้อสรพิษเลื้อยผ่านมาทางที่เรานั่งด้วยกันนี้สักร้อยครั้งพันครั้งด้วยซ้ำ เพื่อจะพิสูจน์ให้ท่านเห็นถนัดว่าข้าพเจ้าทนความแรงที่ท่านโผล่เข้ามาหานั้นได้ทุกครั้งไป แลเมื่อท่านอยู่กับอกข้าพเจ้านั้นหาความเจ็บเกิดไม่ดอกต่อผลออกไปแล้วเช่นนั้นสิ รู้สึกสะเทือนใจอย่างไรพิกลอยู่ แม่กันทิมฟังเจ้าหนุ่มว่าหวานหู ก็แจ่มใสเหมือนหัวใจได้น้ำทิพย์ รู้เชิงว่ามึงงายพูดอ้อมมาหาตนด้วยใจสวาท นางยินดีอยู่ด้วยมีใจใฝ่ในเจ้าหนุ่มมาแต่เดิม...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 1. 2542 : 233 - 235)

จากข้อความที่ยกมาแสดงให้เห็นว่าจะเต็ดนั้นเป็นผู้ชายที่เจ้าชู้ ทั้ง ๆ ที่รักอยู่กับทะเลแม่จันทราอยู่แล้ว แต่เมื่อมาพบกันทิมก็จะเต็ดก็ยังใช้คำหวานพูดจาในทำนองมีใจให้กันทิมอีก

### จะเต็ด - ทองสา

ตอน รักที่ทองสาเพิ่งเคยพบ

ทองสาหลวงจะเต็ดให้ไปพบทะเลแม่จันทราตามแผนการของสอพิณยาเพื่อที่จะทำร้ายจะเต็ด จะเต็ดได้ปลอมตัวเป็นหญิงเข้าไปรอเวลาอยู่ในห้องของทองสา ทองสากล่าวว่าจะเต็ดแต่งกายเป็นหญิงแล้วเหมือนหญิงมากถ้านางเป็นชายอยู่ในที่ลับตาคนเช่นนี้ นางคงจะจับมือเกี่ยวจะเต็ดเป็นแน่แท้ จะเต็ดจึงได้กล่าวตอบว่า เชิญให้ทองสาจับมือตนเองได้ตามใจต้องการเถิดเพราะโดยแท้จริงแล้วทองสาก็ไม่ใช่ชายตนเองก็ไม่ใช่หญิง แต่ตนเองก็เป็นชาย ทองสาเป็นหญิง หากจะเกิดการเกี่ยวกันขึ้นก็มีใช่เรื่องแปลกอะไร เมื่อจะเต็ดพูดดังนั้นแล้วก็จับมือทองสาไว้แล้วพูดว่าตนเองสุดจนปัญญาที่จะรู้ว่าจะต้องทำสิ่งใดเป็นขั้นตอนต่อไป ขอให้ทองสาช่วยแนะนำด้วยว่าจะเกี่ยวนางอย่างไรดี ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...ทองสาก็ชมว่า ท่านแต่งเป็นอิสตรีดีถมนัก ดูละมุนละไมเหมือนจะเป็นสตรีเอาจริง ๆ นี่ถ้าหากว่าข้าพเจ้าเป็นชายนั่งอยู่ด้วยกันในที่ปลอดเช่นนี้ ก็คงกล้าจับมือเกี่ยว เจ้าหนุ่มฟังแม่ข้าหลวง

พูดโดยคนองล้นตัวอยู่นิ่ง ๆ ไม่สุข ก็ยั่วตอบโดยสนุกบ้าง ส่งมือตัวให้นางตองสาแล้วว่า เชิญท่านจับมือข้าพเจ้าแล้วเกี่ยวพาราสีเอาตามความปรารถนาเถิด เพราะเนื้อแท้นั้นถึงท่านไม่ใช่ชายข้าพเจ้าก็ไม่ใช่หญิง แต่ข้าพเจ้าเป็นชายท่านสิเป็นหญิง หากจะเกิดมีการเกี่ยวแลถูกเกี่ยวกันขึ้นแล้วก็มีโชเหตุต่างออกไปจากธรรมดาวิสัยดอก ฉะนั้น ขอท่านอย่าเกรงใจเลย...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 1. 2542 : 261)

...ก็บัดนี้ข้าพเจ้าเป็นชายจริง จึงเป็นการสมควรนักที่จะเชื่อฟังคำท่านแลจับมือท่านไว้ ข้าพเจ้าอยู่ในถ้อยคำถึงเพียงนี้ ดูเถิดหรือท่านลืใจจิตยังปิดเอาแรง ๆ ตองสาแม่ไม่มีเอ็นดูบ้างหรือไร แลจะเต็ดก็จุดมีอนางกุมไวมั่น พลังว่าได้ถูกมือแม่ข้าหลวงตัวเยียมนุ่มนวลราวกับเทียนขี้ผึ้งถูกอั้งไฟ ใจข้าพเจ้าก็เกิดรักท่านเหลือประมาณแล้ว แต่จะออกปากเกียวนั้นให้ขัดสนจนปัญญาอยู่ ไม่รู้จะเอ่ยปากพูดประการใดให้ท่านปลงใจรักด้วยได้ ท่านสอนให้ข้าพเจ้าจับมือแล้วเอาบุญเถิด วานสอนต่อไปอีกสักนิดว่าข้าพเจ้าจะเกียวนั้น ณ บัดใจนี้ สมควรว่าจะขึ้นต้นว่าอย่างไรดี...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 1. 2542 : 262)

จากข้อความที่ยกมาจะเห็นว่า จะเต็ดนั้นเมื่อมาพบตองสาก็แสดงความเจ้าชู้กับตองสา โดยการพูดจาเกียวนางถึงแม้ว่าจะไม่ได้นี้รักนางก็ตามแต่ก็ใช้คารมหวานเสน่ห์ให้นางรู้สึกภูมิใจ

### จะเต็ด - ตะละแม่กุสุมา

ตอน คนโปรดของพระเจ้าแปร

จะเต็ดได้เดินทางไปสืบชัยภูมิ ณ เมืองแปรและได้เป็นครูสอนพิณสิบสามสายให้แก่ตะละแม่กุสุมา จะเต็ดได้มีโอกาสบอกฝากรักกับตะละแม่กุสุมาครั้งแรกในช่วงเวลาที่สอนพิณ โดยการกล่าวเป็นนัย ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...ว่าด้วยเชิงรักแล้ว ถึงหากจะรักพระราชธิดาท่านประการใด ก็ไม่ขอออกปากให้ได้ยินถึงหูท่านแลผู้อื่น จะสูดหนึ่งไว้ในน้ำใจตัวเองจะนั้นกว่าเห็นทีความรักนั้นจะท่วมท้นหัวอกหนึ่งมิได้แล้ว ก็เฝ้าถวิลบังคมลาพระเจ้าอยู่หัวกลับไปสู่กรรม ณ บ้านเดิมของตน ฉะนั้นตะละแม่จึงนอนใจเสียเถิด แม่ข้าหลวงจะพูด เมื่อเทศยาจะล้อการก็คงไม่เป็นไปได้สมจริง โดยที่ข้าพเจ้ามีสิ่งใดข้าพเจ้าก็คงซ่อนอยู่แต่เฉพาะในน้ำใจตัว ไม่อ้ออึ้งบอกกล่าวแก่ผู้อื่น หรือกระทั่งตัวท่านเองให้แจ้งความในอกตัวเลย...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 1. 2542 : 344)



จะเด็ดยังได้กล่าวต่อไปอีกว่าวันใดที่ตนเองเดินทางกลับบ้านเดิมของตนแล้ว ก็จะไม่เล่นพิณสิบสามสายอีกต่อไป เพราะถ้าวันใดที่ตนเองเล่นพิณนี้ก็จะทำให้ระลึกถึงวันเวลาที่สอนทะเลแม่กุสุมา และทำให้คิดถึงทะเลแม่กุสุมา ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...เพราะเมื่อข้าพเจ้ากลับไปอยู่แขวงชนบทเดิมแล้ว ก็จะไม่เพียรอย่างที่สุดให้ลิ้มวันคืนที่ตัวเคยสำนักอยู่ด้วยทะเลแม่นี้เสีย ฉะนั้นมาตรว่านิ้วกระดกสายพิณเมื่อใดเมื่อนั้นก็เหมือนคอยเตือนให้ตัวระลึกถึงความหลัง ท่วงทีของทะเลแม่กุสุมาข้าพเจ้านั้นต้องตาต้องใจนัก แม้ระลึกถึงเสมอหัวใจลืมมิได้ น้าที่ชีวิตตัวจะสิ้นเพราะความตรอมใจ...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 1. 2542 : 362)

ตอน ในห้องบรรทมทะเลแม่กุสุมา

เมื่อจะเด็ดปลอมตัวมาเป็นมัจฉายมาสืบราชการที่เมืองแปร จะเด็ดลอบเข้ามาพบทะเลแม่กุสุมาในห้องบรรทมของนาง จะเด็ดได้กล่าวคำบอกรักกับทะเลแม่กุสุมาโดยไม่อ้อมค้อมและยังได้กล่าวเปรียบเทียบกับ เงินทองนั้นเป็นสิ่งที่ประหยัดได้แต่หัวใจคนนั้นไม่สามารถประหยัดได้ การที่ตนเองมีใจรักทะเลแม่กุสุมานั้นมิได้มีเจตนาใดเลย เพราะทะเลแม่กุสุมาเป็นสิ่งสูง ดังนั้นเวลาจะนอนตนเองก็ให้พระอ้อนวอนขอให้ตนเองลิ้มทะเลแม่กุสุมาให้ได้ แต่ก็ไม่สามารถที่จะหักห้ามใจไม่ให้ได้ ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...มัจฉายจึงว่าแม้ท่านยังไม่ถูก ก็อย่ามัวไปเสียเวลาขี้ยังเลย ขอให้ฟังเอาบัดนี้เถิด ข้าพเจ้าจะบอกท่านว่า ข้าพเจ้านี้รักท่านเสมอหนึ่งที่ได้รักตัวของตัวเอง ท่านจะว่าประการใด ทะเลแม่กุสุมาเห็นที่มัจฉายติดพันกระชั้นชิดเข้ามาถึงเพียงนี้ ก็ตอบโดยใจอนว่า ถ้อยคำข้าพเจ้าไม่ขอเชื่อว่าจะเหมือนปากโดยปริบูรณ์

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 1. 2542 : 377 - 378)

และได้กล่าวสืบไปถึงความรักที่ฝังใจจนแม้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ใดก็ไม่อาจมาห้ามความรักของตนที่มีต่อทะเลแม่กุสุมาได้ ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...มัจฉายก็ว่าน้ำใจคนนี้ผิดกว่าสิ่งใด ส่วนเงินทองพอจะประหยัดได้ แต่ส่วนน้ำใจนั้นยากเกินกว่าจะประหยัด อนึ่งความที่มาจงใจรักทะเลแม่นี้ขออย่าเข้าใจตัวเองมีความยินดี ข้าพเจ้าจะเข้านอนเพลลาใดเมื่อสวดมนต์สรรเสริญคุณพระรัตนตรัยแล้ว ก็อธิษฐานขอแต่ให้สิ่งอันถือเป็นเครื่องศักดิ์สิทธิ์ทั้งปวงจงบันดาลให้ข้าพเจ้าลิ้มกุสุมาราชธิดาพระเจ้าแปรเสียอย่างได้หลงพะวงรัก ข้าพเจ้าประมาณราคาตัวแล้ว ก็เพียรจะไม่อาจเอื้อมรักท่านเห็นปานฉะนี้ เมื่อยังอดอาจเอื้อมรักมิได้ตัวเองก็เป็นอันจใจ...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 1. 2542 : 379)

จากข้อความในตอนนี้จะเห็นว่า จะเต็ดนั้นได้กล่าวคำฝากรักกับตะละแม่กุสุมา ทั้ง ๆ ที่ในความจริงแล้วจะเต็ดมีหน้าที่มาสืบชัยภูมิเมืองแปร และมีคนรักคือตะละแม่จันทร์อยู่แล้ว แต่หากเป็นเพราะจะเต็ดเป็นชายหนุ่มคนหนึ่งที่อยู่ห่างไกลบ้านและคนรัก ประกอบกับความเหงา เมื่อพบหญิงสาวที่ถูกใจก็ไม่ลังเลที่จะบอกให้นางได้รับรู้

### จะเต็ด - อเทตยา

ตอน เฝิชญหน้าคู่แค้นเก่า

จะเต็ดได้พบกับอเทตยาที่เมืองแปร อเทตยานั้นมีใจให้จะเต็ดตั้งแต่แรกพบ เมื่อมีโอกาสทางกัพยายามที่จะใกล้ชิดจะเต็ด ฝ่ายจะเต็ดนั้นก็มิตะละแม่กุสุมาเป็นคู่หมายที่เมืองแปรอยู่แล้ว แต่เมื่ออเทตยามาแสดงความชื่นชอบตนเอง จะเต็ดก็ได้กล่าวคำหวานกับอเทตยา ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

ข้าพเจ้าเชื่อในเหตุผลอย่างหนึ่งว่า ทำนองจิตมนุษย์นี้มีไม่ตรึงต่อกันหรือหาไม่นั้น สองฝ่ายย่อมรู้สึกต้องตรงกันข้าพเจ้าถือเอาข้อนี้เป็นความจริงจึงกล่าวยืนยันว่า อเทตยาคิดถึงข้าพเจ้า เพราะข้าพเจ้านี้แม้จะหักใจเท่าใด ก็คงครุ่นคิดถึงอเทตยาแม่อยู่เป็นเนืองนิตย์ แต่มัจฉายนี้เป็นชายที่น่าใจมิได้กล้าเหมือนชายอื่น เหมือนอย่างเมื่อคืนนี้ตอนใกล้รุ่งฝันเห็นท่านเต็มตา ในฝันนั้นว่าเราอยู่ด้วยกันในห้องหนังสือพระเจ้าอยู่หัวเหมือนวันนั้น ข้าพเจ้าใคร่จะวางมือลงบนอังสะแม่หลานหลวงสัณนิธ แต่ขยับแล้วเขยื้อนเล่าในฝันนั้นก็ยังไม่กล้าลงมือ อเทตยาท่านจงคำนึงดูเถิด ข้าพเจ้ามิได้ระลึกถึงท่านแต่เพียงชั่วเวลาตาตื่น กระทั่งหลับแล้วยังไม่วายผูกใจถึง อนึ่งแม้ในความฝันซึ่งเข้าใกล้กันกระนั้น ควรที่จะฝันว่าทอดกระหวัดรัตรึงเอาตามน้ำใจชอบ ข้าพเจ้ากลับไปมัวกลัวเกรงอยู่ไม่กล้าจะต้องตัวท่านลงได้ ข้อนี้เป็นประจักษ์พยานอีกสถานหนึ่งว่า สำหรับผู้อื่นจะประมาณค่าหลานหลวงประการใดก็ตามที่ แต่ตัวข้าพเจ้ามัจฉายทั้งรักแลกลัวแม่กาฝากต้นงามอันยืนอยู่เบื้องหน้านี้เป็นอันมาก...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 1. 2542 : 469 - 470)

จากข้อความจะเห็นได้ว่า จะเต็ดนั้นเป็นผู้ที่เจ้าชู้มากเอ่ยปากฝากรักอเทตยาทั้ง ๆ ที่ขณะนั้น ตนเองก็มีตะละแม่กุสุมาอยู่ที่เมืองแปรอยู่แล้ว แต่ถ้ามีโอกาสเกี้ยวพาราสีอื่นจะเต็ดก็จะกระทำ ถึงแม้ว่าจะมิได้หวังผลว่าจะได้รับรักตอบหรือไม่ก็ตาม

### จะเต็ด - เสงสบู

ตอน เสงสบู

ในตอนที่จะเต็ดได้ออกติดตามตะละแม่กุสุมาไปที่เมืองหงสาวดีแขวงเขตนอกเมือง จะเต็ดได้นำเรือเข้าไปอาศัยอยู่บ้านของจำบ้านหันสาวดีชื่อไปพยู ไปพยูมีบุตรสาวสองคนคือ เสงสบูและปอละเตียง จะเต็ดได้พบกับเสงสบูก็พึงพอใจในความงามของนาง เพราะ

หน้าตาบางส่วนของนางคล้ายกับตะละแม่จันทร์รา จึงชมนางตามประสาผู้ชายปากหวาน ตั้งข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...ข้าพเจ้าหลับอยู่เรื่อยไฉนจะได้เห็นสิริลักษณ์แห่งท่านเล่า อุปมาว่าข้าพเจ้านอนอยู่มีคนมาปลุกว่าตื่นเถิดจะได้ทัศนนางงาม...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 2. 2542 : 1098)

วาจาของจะเด็ดข้างต้นเท่ากับเป็นการเกี้ยวพาราสีไปในตัว ทั้ง ๆ ที่จะเด็ดนั้นเพิ่งได้พูดคุยกับนางเป็นครั้งแรกก็เริ่มที่จะแสดงพฤติกรรมเจ้าชู้แล้ว จะเด็ดได้กล่าวต่อไปว่าตนเองยังไม่รู้จักชื่อนางเลย เพราะความที่ตนเองเปรียบเสมือนคนจร จึงมีกล่าบบังอาจที่จะเผยแพร่งไกรบุตรีเจ้าของบ้าน คำพูดของจะเด็ดนั้นแสดงความนอบน้อมถ่อมตนเพื่อต้องการเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างตนกับเชิงสบู่ให้สนิทสนมยิ่งขึ้น ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...จะเด็ดจึงว่าข้าพเจ้าประกาศตัวว่าเป็นคนจรอาศัยร่มไม้ชายคาท่านอยู่ แล้วไม่ระมัดระวังหูตาจะมองสอดส่ายไป ชัดใจบุตรสาวเจ้าบ้านจะสงสัยว่าเผยแพร่งไกรบุตรีแสดงกิริยาไม่บังควร ข้าพเจ้าสงบเสถียรเยี่ยงมกายเพียงนี้ก็เพราะความกลัวเป็นกำลัง กลัวจนกระทั่งบัดนี้ก็ยังหาวิธีไม่ว่าบุตรีท่านไปพยุชื้อใด

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 2. 2542 : 1098 - 1099)

จากการพูดคุยของจะเด็ดกับเชิงสบู่ในตอนนี้องค์ทำให้จาเลงกะโบถึงกับกล่าวคำเปรียบเทียบกับมีมาแต่โบราณ ด้วยคำว่าผู้ชายนั้นเปรียบเสมือนข้าวเปลือกตามคำโบราณกล่าวถ้านำไปเปรียบเทียบกับชายอื่นแล้วนั้น อาจจะไม่บังเกิดเห็นผลทันตา แต่เมื่อนำมาเปรียบเทียบกับตัวจะเด็ดผู้ซึ่งเป็นผู้ชายแล้วก็สามารถเห็นผลได้ทันตา คือจะเด็ดนั้นเป็นเสมือนเมล็ดข้าวพันธุ์ดี เมื่อตกที่ใดก็เจริญงอกงามได้อย่างรวดเร็ว แม้กระทั่งเป็นเมล็ดข้าวที่ตกในเนื้อดินต่างถิ่นก็ยังสามารถผลิไปได้ และจาเลงกะโบยังได้กล่าวต่อไปอีกว่า เรื่องที่ตนพูดนั้นมิใช่เพื่อจะดูหมิ่นจะเด็ดแต่อย่างใด แต่ตัวจะเด็ดเป็นผู้ที่มีความสามารถในเชิงเกี้ยวสตรีและมีวาจาที่พูดแล้วสตรีต่าง ๆ ก็หลงเชื่อเปรียบเสมือนตัวจะเด็ดเป็นแมงมุมและชิงไยไว้เมื่อผู้ใดมาปะเข้าก็จะเกิดติดอยู่ในใยนั้น ดังเช่นบุตรีคนเล็กของไปพยุชื้อนี้คงจะมีใจเสน่ห์หาจะเด็ดเข้าแล้ว ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...ลูกชายตะละญี่ก็ว่า ข้าพเจ้ายืมโดยนิกปีติในบุญบารมีแห่งท่าน อันคำอุปมาของโบราณที่ว่าบุรุษเหมือนหนึ่งข้าวเปลือกนั้น แม่นไปใช้กับผู้อื่นบางทีจะไม่เห็นคุณค่าทันตา แต่ถ้ามาใช้กับจะเด็ดท่านแล้วก็เกิดผลทันตาเห็น น้องเราเป็นข้าวเปลือกพันธุ์ดี ตกมาถึงทุ่งหนัสนาวัดดีเป็นเนื้อดินต่างถิ่น ก็ยังทำที่ผลิบ่อออกรวงขึ้นแล้ว...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 2. 2542 : 1100)

...จาเลงกะโบก็ว่าข้าพเจ้าพูดนี้มีใช้จะหมิ่นว่า จะเด็ดเป็นคนขาดความเคารพศักดิ์หญิงก็หาไม่ แต่หากท่านนั้นมีรูปเป็นผู้เดินอยู่ในทางงาม ทั้งมีล้นเป็นที่ชาญการอยู่เปรียบเหมือนสำนักแมงมุมซึ่งใยไวยโดยกว้างสัตว์ใดมาพ้องพานก็ติดเอาอย่างเหนียวที่ใยเข้า เหมือนเช่นบุตรไปพยุขะนี้ มาตราว่าน้ำใจท่านข้าพเจ้าไม่อาจคาดคะเนแต่น้ำใจทางข้างนางเซงسوبูนัน คะเนคงจะไม่พลาดว่าเดินเข้ามาริมรั้วเสนาหาแล้ว...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 2. 2542 : 1101)

จากคำพูดเชิงเกี่ยวฝ่ายหญิงก็ดี จากคำพูดของจาเลงกะโบก็ดี ล้วนแต่ยืนยันความเจ้าชู้ของจะเด็ด ดังที่จาเลงกะโบกล่าวว่า เมื่อจะเด็ดเดินทางไปที่ใดก็จะวางบ่วงเสน่ห์ของตนไว้และทำให้ผู้ที่มาติดบ่วงเสน่ห์ถอนตัวไม่ขึ้น ซึ่งจะเด็ดก็กล่าวเป็นเชิงแก้ตัวว่า ตนเองนั้นพูดคุยกับเซงسوبูนันลักษณะเหมือนความสัมพันธ์ของผีกับดอกไม้ ซึ่งเป็นของคู่กันตามธรรมชาติเท่านั้น เพราะธรรมชาติตามวลดอกไม้ย่อมเป็นอาหารของผีและสตรีก็ย่อมคู่กับบุรุษ ดังนั้นตนเองจึงอดไม่ได้ที่จะชื่นชมความงดงามของสตรี ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...อดีตเพศนั้น มีความหอมหวานมาแต่กำเนิดเป็นแท้ จะสนทนว่าขานประการใด ก็พึงเป็นที่ต้องอารมณ์อยู่...

...ข้าพเจ้าคุยกับนางก็เหมือนลักษณะการสัมพันธ์แห่งภมรกับดอกไม้อันเป็นไปตามธรรมชาติ วิสัยเกสรไม้เป็นอาหารแก่ผีจะมีให้ผีลิ้มรสนั้นฉันใด เพราะฉะนั้นพี่ท่านจงทำความเข้าใจในข้อนี้ไว้ให้จงดี...

...เกสรไม้ดอกเป็นอาหารแห่งผีหรือมิใช่ ข้าพเจ้าทำตนเป็นผีอย่าให้เกินกว่าอาหารของผีไป ก็หานางจะตำหนิติดินไม้ ผีเงี้ยวตัวอยู่กลางดอกไม้สะอาดแสงหารสฉันใดข้าพเจ้าก็ทั้งตัวลงไปยังอิสตรีทุกผู้ทุกหน้า เพื่อปรารถนามธุรสจากฉันนั้น ข้าพเจ้าหวังเพียงจะเสาะเอาความหวานแห่งถ้อยคำแลกริยาของสตรีมาเป็นเครื่องประโลมใจดอก จะมีโลกจริตหวังให้นางเสียมากไปกว่านั้นก็หาไม่

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 2. 2542 : 1104 - 1105)

ต่อมาจะเด็ดยังได้เอ่ยวาจาเกี่ยวเซงسوبูนันอีกว่า สาเหตุที่ตนเองสาธยายของเซงسوبูนันก็เพียงต้องการให้นางดูแลรักษาตนนาน ๆ เพราะนางให้ถ้อยคำสัญญากับตนว่าจะดูแลรักษาตนตลอดไป ไม่ว่าจะเจ็บไข้ไปอีกนานเพียงใดก็ตาม จะเด็ดถือว่านางต้องการปกป้องดูแลตนเองไปตลอดชีวิตตน ดังนั้นจึงไม่เกรงกลัวการเจ็บไข้ แต่กลับมากลัวว่าถ้าหายเจ็บไข้แล้วเซงسوبูนันจะทอดทิ้งตนไป ไม่ใส่ใจอาหารเหมือนดังตอนที่เจ็บไข้ ถึงแม้ว่าจะมียาทิพย์สามารถรักษาไข้ได้ก็ไม่ต้องการ เพราะจะเด็ดต้องการพิสูจน์ว่าเซงسوبูนันกล่าวคำจริงหรือไม่ ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...เรามีได้ตอกนิสรักความไข้เพิ่งมาเกิด เมื่อข้าพเจ้าล่องมาถึงปลายแดนเมืองหงสาวดี อาศัยจอดเรืออยู่หน้าบ้านได้ไปพยุจำบ้านบัดนี้ดอก เมื่ออยู่แปรข้าพเจ้ากลัวความไข้ยิ่งนัก เพราะว่าเบื้องเมืองแปรนั้น เจ็บแล้วก็มองไม่เห็นใครเขาจะมาอาพาธด้วยซ้ำ แต่มาถึงระแวกบ้านทุ่งหันสาวดีดีนี่สิ บุตรีจำบ้านเป็นคนเพียบด้วยใจการุณ นางให้ถ้อยคำแก่ข้าพเจ้าไว้ว่า แม้นเมงจะเจ็บไปอีก ๑๐๐ ปี หากอายุนางยืนไปถึง ๑๐๐ ปี ก็เพียรพยาบาลไม่วางมือ นางว่าตั้งหนึ่งใจจะปกป้องข้าพเจ้าไปจนชั่วชีวิต ฉะนั้นความไข้ข้าพเจ้าจึงมิได้กลัว กลับมากลัวว่าถ้าไข้หายเสียแล้ว เสงสูบุแม่จะทอดทิ้งข้าพเจ้า ไม่ใส่ใจอาพาธเหมือนหนึ่งว่าเจ้าเมงจะกำลังนอนชม ฉะนั้นหยูกยาใดมาตรว่าเป็นโอสถทิพย์ ข้าพเจ้าก็ไม่พักปรารภนาแล้ว จะทรมานตัวให้ป่วยอยู่ถึง ๑๐๐ ปี คอยจับเท็จ เสงสูบุท่านว่าเจรจาปากมิได้เหมือนใจ

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 2. 2542 : 1107 - 1108)

### จะเต็ด - ปอละเตียง

ตอน สองสาวชาวทุ่ง

จะเต็ดได้อาศัยอยู่ที่บ้านของไปพยุจนกระทั่งปอละเตียงบุตรคนโตเดินทางกลับมาเยี่ยมบ้าน จะเต็ดได้นัดพบกับเสงสูบุแต่ปอละเตียงผู้พี่ได้แอบปลอมตัวเป็นเสงสูบุลงมาพบจะเต็ดแทน เพราะนางนั้นก็มีใจให้กับจะเต็ดเช่นเดียวกัน ในระหว่างที่ลอบพบกันจะเต็ดจับได้ว่าหญิงที่ตนคุยด้วยนั้นคือปอละเตียง แต่จะเต็ดก็มิได้แสดงท่าทีว่ารู้ความจริง กลับกล่าวกลวงเป็นทำนองฝากรักกับเสงสูบุโดยใช้ฝากคำพูดของตนไปสู่ปอละเตียง จะเต็ดกลับบอกนางว่าฝากความสำคัญไปบอกปอละเตียงด้วยว่าตนเองขอโทษนางที่เคยล่วงเกินคนของนาง และให้นางบอกปอละเตียงว่าจะเต็ดมีใจรักดีต่อปอละเตียงหากแม้ปอละเตียงจะมีใจให้บ้าง ตนเองก็จะอยู่เมืองหงสาวดีจนกว่าจะสิ้นชีวิต ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...จะเต็ดก็แก้งพูดเหมือนหนึ่งว่าตัวเองไม่รู้เท่าทัน ยกเอาฝ่ามือนางปอละเตียงขึ้นจูบลงตรงกลางมือ แล้วสั่งเป็นทำนองฝากว่าเมื่อเสงสูบุท่านขึ้นนอน วานสตกลิ่นแก้มปอละเตียงพี่ท่านด้วยลักษณะการสูดอย่างที่ข้าพเจ้าสำแดงอยู่บัดนี้ให้สักราวหนึ่งเกิด ข้าพเจ้าใครจะได้แจ้งว่า กลิ่นกระแจะกลักกลิ่นแก้มนางปอละเตียงนั้นหอมหวานชนิดใด...

...แล้วว่าเสงสูบุท่านไม่คิดกรณข้าพเจ้าหรือ จึงพูดกลับถ้อยคำที่กล่าวไว้แต่เดิมที่ ไหนเล่า เสงสูบุแม่เคยออกปากว่าจะช่วยนำความสำคัญจากข้าพเจ้าไปบอกแก่ปอละเตียงพี่นาง...

...ข้าพเจ้าสั่งไปสองข้อคือ หนึ่งให้ท่านวานขอโทษแทนถึงเรื่องที่ข้าพเจ้าล่วงเกินสินเจคนของนาง สองนั้นให้บอกถึงความรักดีที่ข้าพเจ้ามีต่อนางปอละเตียงว่า แม้นนางเอื้อใจตอบแม้สักเท่า

ปีกรัน ข้าพเจ้าก็จะยึดเอาดินหงสาวดีเป็นที่กลบศพ ความมิใช่มาก เพียงสองข้อเท่านั้นเสงสูบุท่านอย่าได้ลืมเสียเลย...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 2. 2542 : 1131 - 1133)

จากข้อความทั้งหมดจะเห็นได้ว่าจะเด็ดแสดงความเจ้าชู้กับปอลเตียงโดยที่นางก็ไม่สามารถจับได้ว่าจะได้รู้ว่าเป็นนางคือเซงสบูตัวปลอม จะเด็ดได้อาศัยความเจ้าชู้ของตนเองเพียงเพื่อเอาตัวรอดจากความผิดที่ได้ลอบนัดพบกับเซงสบู โดยการแก้งกล่าวเกี่ยวปอลเตียงเพื่อให้นางเข้าใจว่าโดยแท้จริงแล้วตนเองนัดเซงสบูน้องสาวนางมาเพื่อเป็นสื่อไปให้ถึงตัวปอลเตียงเท่านั้น และจะเด็ดก็สามารถลงนางได้สำเร็จ

จากข้อความทั้งหมดที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่า จะเด็ดมีวิธีพูดจาเกี้ยวสตรีเสมอและคำพูดของจะเด็ดก็ทำให้สตรีนั้นพึงพอใจและเกิดความรักต่อจะเด็ดด้วย จะเด็ดได้แสดงความเจ้าชู้เพราะตนเองถือว่าเป็นสิ่งที่สร้างความชื่นใจ ประโลมใจตัวเองเพราะโดยแท้จริง จะเด็ดมิได้ปรารถนาจะเซยชมผู้หญิง การกล่าวมธุรสวาจาทำให้ผู้หญิงมีปฏิกิริยาต่อวาจาของตนเป็นการแสวงหาความหวานชื่นให้กับชีวิต

อย่างไรก็ตามผู้วิจัยขอตั้งข้อสังเกตว่าทั้งคำพูดและพฤติกรรมของจะเด็ดที่แสดงเด่นชัดว่า จะเด็ดเจ้าชู้นั้น จะเด็ดไม่ได้ลวงละเมิดหรือรุกเร้าฝ่ายหญิงแต่อย่างใด คำพูดและพฤติกรรมของจะเด็ดนอกจากจะเป็นไปเพื่อ “เสาะเอาความหวานแห่งถ้อยคำและกิริยาของสตรีเป็นเครื่องประโลมใจ” ดังที่จะเด็ดได้ยอมรับแล้ว เมื่อพิจารณาจากเนื้อเรื่องทั้งหมด วาจาหวานหูแก่สตรีเหล่านี้ล้วนให้ผลประโยชน์อันจะเกิดแก่จะเด็ดและบ้านเมืองในภายภาคหน้า จึงอาจตีความได้ว่าเจตนาของจะเด็ดที่เกี้ยวพาราสีผู้หญิงแบบผู้ชายเจ้าชู้ทั่ว ๆ ไปเป็นการหวานแสนให้ใช้คารมเพื่อผูกมัดใจสตรีให้เอื้อประโยชน์แก่ตนในอนาคตเป็นสำคัญ

## 2. ตะละแม่จันทร์รา

### ภูมิหลัง

ตะละแม่จันทร์ราเป็นพระราชธิดาของพระเจ้าสิริชัยะสุระกับพระมเหสีแห่งเมืองตองอู แต่พระมารดาสิ้นพระชนม์ตั้งแต่ตะละแม่จันทร์รายังเล็ก ตะละแม่จันทร์ราจึงได้รับการเลี้ยงดูจาก นางเลาซีพระนมหลวง ซึ่งเป็นมารดาของจะเด็จจนกระทั่งเจริญวัยขึ้นพร้อมกันทั้งสามคน คือ ตะละแม่จันทร์รา จะเด็จ และมังตราซึ่งเป็นพระอนุชาของตะละแม่จันทร์ราแต่ต่างมารดา ตะละแม่จันทร์รานั้นมีความผูกพันรักใคร่อยู่กับจะเด็จแต่พระญาติวงศ์ไม่เห็นด้วย ถึงกระนั้นก็ไม่สามารถขัดขวางความรักของคนทั้งสองได้ ตะละแม่จันทร์ราเป็นหญิงสาวที่มีรูปงาม เมื่อ สอพิण्याได้พบก็เกิดความหลงใหลแต่นั้นก็มีใจรักมั่นคงต่อจะเด็จโดยมิได้คลอนแคลน ตะละแม่จันทร์ราได้มีโอกาสร่วมหลับนอนกับจะเด็จบ่อยครั้งและนางก็ได้เฝ้ารอให้จะเด็จ ชายคนรักไปทำราชการเพื่อเป็นการเพิ่มพูนชื่อเสียงเกียรติยศให้สมศักดิ์ศรีของนางด้วยการรอคอยที่อดทนยิ่ง ในที่สุดเมื่อจะเด็จได้ไปทำศึกสงครามชนะจนกระทั่งกลับเมืองตองอูและได้อภิเษกกับนาง ตะละแม่จันทร์ราทรงมีพระโอรสหนึ่งองค์คือ นันทบุเรง ตะละแม่จันทร์ราเป็นผู้มีน้ำใจเห็นอกเห็นใจหญิงอื่นที่มาสวามีภักดีต่อสามีนาง โดยที่นางยินยอมให้หญิงเหล่านั้นได้เป็นภรรยาของจะเด็จด้วย

### บุคลิกลักษณะ

ตอน ความรักครั้งแรก

ตะละแม่จันทร์ราเป็นหญิงสาวซึ่งมีรูปโฉมงดงาม เห็นได้จากตอนที่เธอแอบเข้าไปหานางในวังและจะเด็จลอบชมนางในขณะที่นางหลับอยู่ ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...แล้วหยุดยั้งคุกเข่าลงพินิจสิริรูปขัตติยนารีศรีเมืองตองอู จดจ้องจะถูกตัวเล่าริมฝีปากซึ่งเผยเหมือนจะย้มทั้งกำลังหลับนั้น ยิ่งใจให้เสียดายไม่อาจต้องตัวให้นางตื่น จะเด็จพิจารณาความงามอันต้องตามลักษณะกัลยาณีของตะละแม่ไปทีละอย่าง หัวใจก็เหิมไหมแรงร้อนอยู่ด้วยเพลิงพิศواس

หน้านางเหมือนเดือนเมื่อวันเต็มดวงแลถูกห้อมด้วยเมฆดำในคืนวันสันตฤกษ์คือผม เหมือนคันธนูน้อยที่ถูกโก่งสายเต็มแล้วอยู่เหนือตาทั้งสองคิ้ว อันแก้มนางนั้นเล่าเหมือนกระพุ้งพุ่มของหลวงอันพิมพ์ด้วยซี่ผึ้งสีนวลถวายไว้หน้าพระพุทธรูป...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 1. 2542 : 31 – 32)

### ตอน ทูตมอญกำเร็บ

ข้อความที่ผู้อ่านจะจินตนาการเห็นความงามของทะเลแม่จันทราได้อย่างชัดเจนอีกตอนหนึ่งก็คือตอนที่พระเจ้าตองอูได้พาพระประยูรญาติทั้งฝ่ายหน้าฝ่ายในออกถวายบิณฑบาตทาน และสอพิณยาก็ได้รับพระบรมราชานุญาตให้ร่วมด้วย สอพิณยาเมื่อพบทะเลแม่จันทราเป็นครั้งแรกถึงกับตกตะลึงในความงามของทะเลแม่จันทรา ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...สอพิณยาเห็นพระราชธิดาก็พินิจจนวนั้นมองไม่กระพริบ ประหนึ่งจะลืมเสียสิ้นว่า ณ ที่นั้นมีได้มีทะเลแม่จันทราแต่เพียงผู้เดียว ชมพลงเจ้าสอพิณยาคุ่นคิดอยู่ในใจว่า มาตรมั้นจะเลือกหยิบเอาแต่สิ่งที่ดีงามของบรรดาเหล่าสตรีในเมืองหงสาวดีมาขึ้นรวมกันเข้า ก็คงได้ไม่งามเท่าธิดาพระเจ้าตองอูผู้นี้...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 1. 2542 : 82)

### ตอน โมกข์บริสุทธ์

ทะเลแม่จันทรานี้ นอกจากจะเป็นผู้มีรูปงามแล้วยังทรงมีน้ำพระทัยงาม เพราะจะเด็ดได้เข้ามาขอร้องเกลี้ยกล่อมให้นางยอมรับทะเลแม่กุสุมามาเป็นภรรยาของตน ในครั้งแรกทะเลแม่จันทราไม่ทรงยินยอมเพราะโดยธรรมชาติวิสัยหญิงนั้นการที่จะยอมรับหญิงอื่นเป็นภรรยาของสามีนางนั้นเป็นสิ่งที่ทำได้ยาก ต่อเมื่อจะเด็ดได้อธิบายถึงเหตุผลว่าไม่สามารถทั้งทะเลแม่กุสุมาได้เพราะทะเลแม่กุสุมานั้นเป็นคนมีใช้วัตถุ เพราะคนนั้นมีความคิดความรู้สึก ทะเลแม่กุสุมาจะไม่สามารถมีชีวิตอยู่ต่อไปอีกได้ถ้าไม่ได้อยู่กับจะเด็ด เพราะจะเด็ดได้ชิงตัวนางมาจนเป็นที่ครหาของคนทั่วไป และตัวนางเองก็เป็นหญิงที่เกิดในตระกูลสูง ดังนั้นการยัดเยียดชื่อเสียงเกียรติยศของนางจึงเป็นสิ่งสำคัญ ถ้านางต้องเสียใจในครั้งนี้ นางก็คงฆ่าตัวตายอย่างแน่นอน เหตุผลในข้อนี้ทำให้ทะเลแม่จันทราผู้ซึ่งมีจิตใจเมตตาต่อผู้อื่นยินยอมให้จะเด็ดไปรับทะเลแม่กุสุมา จะเด็ดจึงกล่าวว่าตนเองนั้นรู้ซึ่งแล้วว่าทะเลแม่จันทรามิเพียงแต่เป็นผู้มีรูปกายงดงาม แต่ยังมีสิ่งอื่นที่งดงามยิ่งกว่า คือน้ำใจ คือการที่ทะเลแม่จันทราทรงยินยอมให้ตนรับทะเลแม่กุสุมาเป็นภรรยาอีกคนหนึ่งนั้นเป็นการแสดงน้ำใจที่ดีพิเศษเกินกว่าหญิงทั่วไปโดยเห็นแก่หัวอกลูกผู้หญิงด้วยกัน ดังนั้นการที่จะให้ตนรักโดยไม่ลำเอียงแล้วคงทำไม่ได้คือจะเด็ดคงลำเอียงรักทะเลแม่จันทรามากกว่า ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...จันทราผู้นองแลเจ้านายของข้าพเจ้างามนัก น้ำหนักข้าพเจ้าก็จะถูกถ่วงเพราะเรือนรูปบันดาลไป แต่การจะรักเพราะรูปใช้ข้อสูงที่ควรยก ข้าพเจ้าจะกล่าวแต่คุณสมบัติแห่งท่านเป็นสำคัญ จันทราแม่เกือกุลข้าพเจ้ามาแต่บ่อยแล้ว แลบัดนี้ยังสำแดงอริยาศยวิเศษเกินหญิง จะสู้ปันชายสุดรักเพราะเห็นแก่เพศเดียวกัน ฉะนั้นจะห้ามอย่าให้ข้าพเจ้าลำเอียงมาข้างจงรัก ข้อนี้ขอเถิดแม่อย่าห้ามเสียให้ยากเลย...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 5. 2542 : 3069 - 3070)



ตอน ปรางสื่อสาส์น

เมื่อจะเด็จใช้ให้เซงสบูไปทูลกับตะละแม่จันทราก็เหตุผลที่ตนจะต้องไปรับตะละแม่กุสุมา ณ เมืองแปรเอง โดยจะเด็จได้บอกกับเซงสบูให้เซงสบูไปทูลว่า ตะละแม่กุสุมานั้นใครที่จะมาราบพระบาทตะละแม่จันทรายังนัก เพราะรู้ซึ่งถึงความเมตตาที่ตะละแม่จันทรามีให้แก่นางและจะเด็จเองนั้นก็ได้อเข้าไปบอกกล่าวเรื่องราวของตะละแม่กุสุมากับตนเองให้ตะละแม่จันทราทรงทราบแล้ว ดังนั้นตนเองคิดว่าคงไม่มีปัญหาใด ๆ แต่เซงสบูได้บอกกับจะเด็จว่านางนั้นได้เกลียดตะละแม่ทั้งสองพระองค์ และรู้ถึงพระราชอัธยาศัยของนางทั้งสองเป็นอย่างดีโดยกล่าวว่าตะละแม่จันทรามีผู้มีจิตใจงามยิ่งนัก แคฟังเพียงเหตุผลที่จะเด็จกล่าวเพียงฝ่ายเดียวก็ยังทรงมีพระเมตตา ดังนั้นต่อไปในภายภาคหน้าถ้าหากตะละแม่กุสุมามีทรงออมชอมด้วยแล้วตะละแม่จันทราก็จะทรงทุกขใจ ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...แต่นั้นสองตะละแม่ต่างจะเคยชบเลี้ยงตนมา ข้าพเจ้าก็ยังอดเอ็นดูข้างตะละแม่เมืองตองอุมได้ เจ้านายพระองค์นี้มีน้ำใจสะอาดดูเพียงบุเรงนองท่านกรอกความเท็จหนึ่งยังปิตินดี ฉะนั้นเมื่อถึงวันหน้าผิวเจ้านายเก่าแห่งข้าพเจ้ากระด้างด้วยแล้วพินางพระเจ้าอยู่หัวจะยิ่งระทมใจ...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 5. 2542 : 3086)

บุคลิกลักษณะของตะละแม่จันทรานั้น นอกจากจะเป็นผู้ที่มีความงามทางรูปร่างแล้วนางยังเป็นผู้มีจิตใจดีงาม เมตตา เห็นอกเห็นใจผู้อื่น โดยเฉพาะตะละแม่กุสุมาซึ่งนางเองนั้นยังมีเคยพบหน้าเพียงแต่ได้ยินถึงความทุกข์ยากที่เกิดกับตะละแม่กุสุมาจากปากคำของจะเด็จก็ยังทำให้นางระลึกถึงความทุกข์ยากลำบากใจของหญิงอื่นซึ่งจะต้องมาแบ่งปันสามีของนาง แต่ตะละแม่จันทราก็ทรงยินยอม แสดงให้เห็นบุคลิกลักษณะที่งดงามทางจิตใจอย่างชัดเจน ตะละแม่จันทราก็เป็นหญิงงามทั้งกายและใจเป็นบุคลิกลักษณะที่เด่นชัด

## ลักษณะนิสัยและพฤติกรรม

### 1. มีความอดทน

ตะละแม่จันทรามีความอดทนเป็นอย่างมาก นางต้องอดทนต่อคำคัดค้านของพระญาติวงศ์ที่ไม่เห็นด้วยกับความรักของนางกับจะเด็จ และยังต้องอดทนต่อการกระทำของจะเด็จที่ไปมีหญิงอื่นอีกด้วย ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตอน จันทรานางแก้ว

เมื่อจะเด็จต้องราชทัณฑ์จากมังตราต้องยกทัพตองอูไปตีเมืองแปรให้สำเร็จ มิฉะนั้นจะถูกประหารชีวิต จะเด็จได้ลอบเข้ามาพบตะละแม่จันทราน ณ ห้องบรรทมเพื่อปรับความเข้าใจ

กับนางเรืองระหว่างตนกับทะเลแม่กุสุมา จะเด็ดยอมรับความจริงว่าหลงรักทะเลแม่กุสุมา แต่ความรักนั้นไม่สามารถเปรียบเทียบได้กับความรักที่ตนมีต่อทะเลแม่จันทรา ทะเลแม่จันทรา จึงกล่าวแสดงความเข้าใจถึงความขมขื่นตลอดเวลาที่รักกับจะเด็ดเพราะฝันคำพิพากษาของพระญาติพระวงศ์ ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

บัดนี้เราจมากล่าวแต่ความจริง ข้อหนึ่งความใดเป็นที่แทงใจท่านแล้ว อย่าล้งเออว่าข้าพเจ้า เจตนาหมิ่น อันว่าตัวข้าพเจ้านี้ชาติกำเนิดเป็นสถานใด จะเด็ดท่านยอมแจ้งแก้ตัวแล้วแลตามราช-  
ประเพณีนั้น ข้าพเจ้าเกิดมาสำหรับตำแหน่งพระอัครเทวีประเทศโดยแท้ หรือแม้ไม่มีกษัตริย์เมืองใด  
ควรคู่ ก็ชอบที่จะรักษาความเป็นโสดนั้นไว้เป็นศิริแก่ราชสำนักตองอู แต่ทว่าข้าพเจ้าเป็นคนใจชั่วใน  
ประเพณี ไม่รักที่จะเป็นมิ่งแม่ของเมืองใด ๆ กลับมีมาใจรักชายอันเป็นลูกพระนมตัว เมื่อแรกความ  
แตกว่าข้าพเจ้าจะเมิดคาลอบรักด้วยชายผู้นั้น ชีวิตก็แทบจะออกจากร่างด้วยราชทัณฑ์พระราชบิดา  
ถึงท่านก็เกิดแม้ไม่ได้ไปบุญท่านมหาเถรวัดกุโสดอ เพื่อนเกลอพระราชบิดาขอภัยโทษไว้แล้ว นานที่  
ศิระจะเด็ดจะหลุดออกจากป่า คิดถึงวันคืนและรอยไม้แต่ที่ล่วงมาแล้ว ข้าพเจ้าเสียดายนักที่ไม่ควร  
จะรักให้เจ็บตัวเลย

ครั้นสมเด็จพระราชบิดาสวรรคตแล้ว ข้าพเจ้ากำพร้าทั้งบิดามารดา มังตราผู้น้องเสวยราชสมบัติ  
แทนก็ไม่อาจบังคับบัญชาข้าพเจ้าผู้พี่ได้เหมือนบุญสำเร็จพระราชบิดาอยู่ จันทราไม่ฟังเสียงอันลุ่ม  
อนาญาติทั้งปวงพิพากษา จงจิตสวามีภักดีต่อจะเด็ดคนเดิมแต่โดยเดียว ญาติทั้งปวงหมิ่นอยู่แล้วว่า  
จันทราผิดประหนึ่งหมดแว้ว แต่ข้าพเจ้าก็แฝงอยู่โดยหวังว่านานไปบุญญาติทั้งนั้นจะหวนเห็นว่า  
เออจะเด็ดนั้นหรือซึ่งเป็นคนซื่อ ข้าพเจ้าเลือกรักคนผู้นี้ชอบแล้วเพราะจะเด็ดเป็นคนใจเดียว ก็เมื่อท่าน  
มากลับกลายเสียดังนี้ ญาติผู้หมิ่นอยู่แล้วสวองก็จะพากันหยามสมน้ำหน้าสาแก่ใจที่จันทราได้รัก  
ศักดิ์สงวนตัว

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 2. 2542 : 928 - 929)

ตอน ทนายของผู้ไม่พูด

ทะเลแม่จันทราคลั่งกลืนและอดทนเพื่อต้องต่อสู้กับเกียรติยศและศักดิ์ศรีของตนและ  
วงศ์ตระกูลมาตลอด ขณะที่ทะเลแม่จะไปรักหญิงอีกนางหนึ่ง นางถือว่าจะเด็ดทำร้ายจิตใจของ  
นาง โดยไม่คำนึงว่านางต้องอดทนต่อสู้กับคนรอบข้างและเผารอวันที่จะได้สมรักนานเพียงใด  
ตัวนางเองยอมอดทนแบ่งปันสามีให้หญิงอื่น ในที่สุดทะเลแม่จันทราเองก็ยอมอภิเษกกับ  
จะเด็ดพร้อมกันกับทะเลแม่กุสุมา แม้นางเลาชีมารดาของจะเด็ดจะเห็นใจนางและไม่ปรารถนา  
ให้นางต้องอดทนผืนความรู้สึกตัวเองเพียงนั้นแต่ด้วยความรักที่มีต่อจะเด็ดของทะเลแม่จันทรา  
ประกอบกับเข้าใจเหตุผลและเมตตาผู้อื่น ทะเลแม่จันทราจึงยอมสวองเพื่อให้สุขสมหวัง  
ด้วยกันทุกฝ่าย โดยที่ตัวนางเองยอมแบกความทุกข์ไว้เพียงผู้เดียว เพราะผู้ได้ประโยชน์ใน  
ครั้งนี้มีถึงสี่คน คือมังตราซึ่งจะได้แผ่นดินเมืองแปรโดยมีต้องกังวล เพราะทะเลแม่กุสุมา  
พระราชธิดาของพระเจ้าแปรยินยอมมาอยู่ใต้อำนาจ โดยยอมเป็นภรรยาของจะเด็ด ทะเลแม่  
กุสุมาก็จะได้ประโยชน์ในการได้เข้าพิธีอภิเษกกับจะเด็ดพร้อมด้วยทะเลแม่จันทรา ซึ่งเป็นสิ่ง

ที่เซ็ดหน้าชูดานางและไม่มีผู้ใดสามารถกล่าวถึงเรื่องที่นางร้างผัวได้เพราะทะเลแม่กุสุมาได้เข้าพิธีอุปภิเษกอย่างถูกต้องและได้อยู่กับชายที่ตนรัก ตัวนางเลาซีก็จะได้ประโยชน์คือมีสองสะใภ้ที่มีตระกูลยศศักดิ์สูง และต่อไปในภายหน้าถ้าพระเจ้าแปรสิ้นพระชนม์จะเด็ดจะได้เป็นพระเจ้าแปรองค์ต่อไป ตัวนางเองก็จะได้เป็นพระพันปี และจะเด็ดเองนั้นได้ประโยชน์โดยได้นางอันเป็นที่รักทั้งสองมาครองคู่ และลาภยศต่าง ๆ ก็จะตามมาในภายหลัง แต่ผู้ที่รับทุกข์ก็จะมีอยู่ผู้เดียวคือทะเลแม่จันทรา ผู้ซึ่งยอมเสียหน้าเพื่อยินยอมให้หญิงอื่นมาเข้าพิธีเคียงคู่กับนาง แต่นางเลาซียอมไม่ได้จึงกล่าวกับจะเด็ด ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่อง

แลบรรดาลสิ่งได้อันเกิดแต่คนทั้งปวงนี้ คั้นต่ำลงไปให้ถึงเค้ามูลเกิด คนทั้งปวงได้โดยอาศัยอยู่ ผู้ใดนอกกว่าอาศัยเหตุที่พื้นางพระเจ้าตองอุยยอมลดพระองค์ให้หญิงอื่นเข้ามาเทียบประการเดียว ทะเลแม่ประหนึ่งต้นน้ำเป็นที่ให้กำเนิดแควแลแม่น้ำใหญ่น้อย ข้าพเจ้าขอยืนยันว่าจันทราผู้เดียวเป็นแท้สละตัวเพื่อคนทั้งปวง จึงเขาเหล่านั้นก็ได้ประโยชน์ใหญ่หลวงเหลือที่จะพรรณนา สิตะทะเลแม่จันทราเจ้าพระคุณของผู้อื่น ได้สิ่งตอบแทนพอให้ชื่นฉ่ำน้ำใจบ้างเล่า ข้าพเจ้าเห็นเสียยิ่งกว่าความโหม่นสลับเสียเป็นแท้จะได้แก่นาง

ไไหนเล่าหนึ่งทุกข์จะได้เมื่อหญิงหนึ่งเข้ามาสำเร็จสำเร็จรวมผัว แม้จะหักปากหักใจลงได้ ก็คงหักจิตวิสัยหญิงเสียมิได้ ทะเลแม่อาจมีหน้าขึ้นในวันพิธีจริงแล้วหากสบตาด้วยพระญาติพระวงศ์ตองอุยข้างฝ่ายในด้วยกันแล้วอกจะตรมภายในเพราะละอายหญิงด้วยกันเป็นมันคง วันหน้าเบื้องภัสสตาตนจะรุ่งเรืองขึ้น ณ เมืองแปรเล่า ถึงเจ้าผัวคนกลางต่างว่ามีใจเที่ยงจะคอยเทิดแต่คนอื่น มิได้เป็นใจหนุนจันทราเมียใหญ่จะด้อยเสียกว่าอีกหนึ่งนางเมีย ข้าพเจ้าได้พิจารณาทุกด้านโดยรอบแล้วไม่เห็นส่วนดีจะได้แก่ทะเลแม่ตองอุย พระคุณเจ้าไม่เกิดความสลดใจขึ้นในดวงจิตบ้างหรือ ซึ่งความเป็นดังนี้หามิข้อยุติธรรมแก่พื้นางมังตราเลย ทะเลแม่จันทราประหนึ่งจะแบกผู้อื่นไว้บนบ่า ให้เขาทั้งหลายได้เซ็ดหน้าเป็นอันสบายแล้วตัวเองต้องคู้ร่างรองรับอยู่...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 6. 2542 : 3481 - 3482)

คำพูดของนางเลาซีได้ชี้ให้เห็นว่าทะเลแม่จันทราเป็นหญิงที่มีคุณสมบัติอดทนอย่างยิ่งยวดทั้งเป็นฝ่ายแบกรับความทุกข์เสียเอง อดทนเสียสละแบ่งปันสามีให้หญิงอื่น นางจึงได้รับความรัก ความไว้นื้อเชื่อใจที่จะเด็ดมิให้กับนางเป็นสิ่งตอบแทนมากกว่าภรรยาทุกคน

## 2. ชื่อตรงและมั่นคงในความรัก

ทะเลแม่จันทรามีความชื่อตรงและมั่นคงในความรักที่นางมีต่อจะเด็ดเป็นอย่างมาก ถึงแม้ว่าจะมีชายอื่นที่สูงศักดิ์กว่ามาสนใจนางนางก็มีได้ใส่ใจหรือแม้แต่การกระทำของจะเด็ดที่ทำร้ายจิตใจนางโดยไปมีหญิงอื่น แต่ทะเลแม่จันทราก็ยังชื่อตรงและมั่นคงในความรักตลอดเวลา ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตอน ทูตมอญกำเร็บ

เมื่อสอพินยาได้มีโอกาสพบตะละแม่จันทราในพระราชพิธีทำบุญถวายทานของพระราชบิดานาง ทำให้สอพินยาพึงพอใจในรูปร่างหน้าตาที่งดงามของตะละแม่จันทรายิ่งนัก แต่ตะละแม่จันทราไม่มีใจที่จะคิดปฏิพัทธ์สอพินยาเลย นอกจากจะหาอุบายให้สอพินยานำตัวจะเด็ดมาเข้าเฝ้าเพื่อที่จะได้พบหน้ากัน ซึ่งทำให้จะเด็ดเกิดความเข้าใจผิด และนางได้อธิบายถึงเหตุผล ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...พระราชธิดาก็แจ้งการที่ได้พบสอพินยาตลอดอุบายใครจะพบจะเด็ด เจ้าหนุ่มฟังแล้วพิเคราะห์ความเชื่อมั่นตะละแม่ว่าสุจริตก็สมนัสเป็นที่ยิ่ง...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 1. 2542 : 93)

ตอน จันทรานางแก้ว

ตะละแม่จันทราเชื่อว่าจะเด็ดมีใจให้หญิงอื่น แต่ตัวนางเองก็ยังไม่คลายในความรักที่มีให้กับจะเด็ด ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

ขัตติยนารีเมืองตองอูจึงว่า เรือนแซนแห่งจะเด็ดท่านให้ความอบอุ่นและสุขมิได้แผกไปกว่าเมื่อก่อน แลเห็นที่ข้าพเจ้าร้องไห้นั้นก็เพราะสำนึกว่า ชาตินี้ทั้งชาติจะหลีกไปจากเรือนแซนอันอุดมไปด้วยความเจริญนี้ได้แล้ว ใจตัวมิได้ตกอยู่ในอำนาจตัว ข้าพเจ้ารู้อยู่แล้วว่า วันนี้จะเด็ดคงจะลอบเข้ามาเป็นแน่ จึงเพียรจะทำใจอย่าให้ยินดีในท่านสืบไปอีก แต่ครั้นถูกท่านกอดรัดเอามาตรว้างจะแจ้งอยู่แล้วว่าทั้งนี้เป็นอาการเท็จก็ยังอดใจอย่าให้ทรยศยินดีนั้นมิได้

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 2. 2542 : 925)

### 3. รักษาขนบจารีตประเพณีในเรื่องการครองพรหมจารี

ตะละแม่จันทราเป็นผู้ที่ยึดถือและรักษาขนบจารีตประเพณีในเรื่องการครองพรหมจารี ดังเห็นได้จากพฤติกรรมและคำพูดของนางดังนี้

ตอน ความรักครั้งแรก

จะเด็ดได้ลอบเข้ามาหาตะละแม่จันทราในพระราชวังหลายครั้ง แต่ทั้งจะเด็ดและตะละแม่จันทราก็มิได้กระทำการที่ล่วงละเมิดจารีตประเพณี เพราะตะละแม่จันทราได้กล่าวให้สติกับจะเด็ด ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...ซึ่งข้าพเจ้ายินดีด้วยท่านเข้ามาถึงที่นี่ ก็พลิกประเพณีเหมือนหนึ่งสตรีอื่นไว้ระเกะกูดอยู่แล้ว แต่ความผิดเพียงในข้อนี้โดยที่ใจรักท่านจึงคิดหักเสียว แม้จะได้ชื่อว่าชู้ก็ยอมชั่วแต่เพียงตาหูมนุษย์ ส่วนเทพยดานั้นคงประจักษ์ความบริสุทธิ์ของข้าพเจ้าอยู่ ครั้นบัดนี้ท่านจะมีคิดการดังนี้

ก็เหมือนหนึ่งจะทอนคำข้าพเจ้าเสียสิ้นขอท่านอย่าหาญหักเอาแต่ใจเลยข้าพเจ้า ละความอายมนุษย์ เพื่อพี่ท่านแล้ว ส่วนความที่จะต้องอายุผีสางเทวดานั้น พี่ท่านจงให้ข้าพเจ้าเสียเถิด...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 1. 2542 : 36 - 37)

ตอน ทูตมอญกำเริบ

และในตอนที่จะเด็ดได้แอบเข้ามาพบนางในห้อง หลังจากที่เด็ดจากนางไปฝักฝีมื้อดาบที่บ้านตะเคียนเป็นเวลานาน ตะละแม่จันทราก็ได้กล่าวถึงความรักที่นางมีต่อจะเด็ดอย่างท่วมท้นใจ แต่ก็มิได้ทำผิดจารีตประเพณี ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...ข้าพเจ้ามิได้เป็นสิทธิ์ขาดแก่ท่านก็เฉพาะร่างกาย ซึ่งสงวนไว้มิให้ผิดประเพณี ส่วนสิ่งอื่นนอกกว่าร่างกายแล้วยังจะเหลือมีสิ่งใดที่มีไซ้ของท่านหาได้แล้ว...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 1. 2542 : 94)

การรักษาจารีตประเพณีอาจจะไม่สำเร็จถ้าจะเด็ดไม่ร่วมมือ พฤติกรรมของตัวละครทั้งสองมีส่วนสนับสนุนให้แต่ละฝ่ายยึดมั่นในการรักษาพรหมจารีอันเป็นค่านิยมแบบฉบับในสังคม

#### 4. รอบคอบและมีเหตุผล

ตะละแม่จันทราเป็นผู้ที่มีความรอบคอบและมีเหตุผล นางมิได้ตัดสินใจเด็ดตามอารมณ์ แต่ยึดถือเหตุผลและข้อเท็จจริง ซึ่งปรากฏในตัวอย่างดังนี้

ตอน นาคะตะเซโบริชาวทรงทวย

เมื่อตะเบงเซเวต์เกิดความเข้าใจผิดในตัวจะเด็ดคิดว่าจะเด็ดทรยศต้องอุ เพราะหลงใหลพระราชธิดาพระเจ้าแปรและหลงใหลในยศอำนาจที่พระเจ้าแปรปรนเปรอ พระองค์ได้รับสั่งให้นันทะวดีมาบอกข่าวกับตะละแม่จันทรา เมื่อตะละแม่จันทราทราบเรื่องก็รอบคอบที่จะพิจารณาเรื่องราวตามความเป็นจริง จึงได้บอกกับนันทะวดีว่าต้องมีหลักฐานพยานให้เห็นชัดเจนเสียก่อนว่า จะเด็ดก่อเรื่องขึ้นจริง ตะละแม่จะไม่เชื่อเพราะจากคำพูดที่ได้ยินได้ฟังมาเพียงอย่างเดียว ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

ตะละแม่จันทราก็เล่าความที่เกิดขึ้นเป็นกับจะเด็ดให้นางกันทิมมาฟังโดยถ้วนถี่ แล้วว่าครั้งนี้ข้าพเจ้าไม่อาจจะเชื่อว่าจะเด็ดจะผิดจริงดังมั่งตราสนนิษฐานก่อน จึงเกรงว่าแม้พระเจ้าตะเบงเซเวต์ ยাত্রาพลไปถึงเมืองแปร จะได้รู้ข่าวมีความปิตินีลอบออกมาหาหรือประการใด พระเจ้าต้องอุได้ตัวก็จะไม่คิดถึงความเป็นเพื่อนร่วมแตนม หรือความที่จะเด็ดเป็นสวามีที่อ้ายแห่งพี่สาวตัว พระเจ้าอยู่หัวล้นด้าเมืองต้องอุจะพกแต่โมโหลงอาชญาเอาแก่จะเด็ด เราเป็นทุกข์ข้อนี้จึงมาปรึกษา กันทิมมาว่าจะเห็นทางสถานใดที่แม่จะไปเป็นตัวแทนเราแจ้งข่าวพิโรธของมั่งตราให้จะเด็ดรู้ข้อหนึ่ง

อีกข้อหนึ่งจะให้นางกันทิมาเป็นคนสอบความดูให้ประจักษ์ว่า อันคำที่ลือกันมาว่าจะเด็ดสวามีภักดีต่อพระเจ้านเรศวร จนถึงคลายความกตัญญูต่อบ้านเกิดเมืองบิดานั้นยังจะจริงอยู่หรือไม่ และข้อที่จะเด็ดพัวพันอยู่กับบิดาพระเจ้าแปรนั้น ก็เป็นข้อสำคัญที่กันทิมาแม่ต้องสืบเสาะด้วย พิจารณาแล้วฟังเลื่องยาให้ใจลำเอียงว่า จะเด็ดหลงรักนางนั้น จนควรลงไต่ให้เห็นสตรีที่เกินหน้าที่ตัวหรือประการใด...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 1. 2542 : 578 - 579)

## 5. รักประเทศชาติบ้านเมือง

ตะละแม่จันทราเป็นผู้ที่มีความรักประเทศชาติบ้านเมืองเหนือสิ่งอื่นใด ถึงแม้ว่าสิ่งที่นางทำจะขัดแย้งต่อจารีตประเพณี แต่เพื่อบ้านเมืองของนางแล้วนางยินยอมเสียสละชื่อเสียงของนางเอง ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตอน จันทราสีกพระ

ตะละแม่จันทรามีพฤติกรรมที่ขัดแย้งกับความรู้สึกของตนเองอย่างรุนแรง คือรักชาติบ้านเมืองจนทำในสิ่งที่ไม่ถูกต้องตามศีลธรรม คือ ไปสีกพระเพราะขณะนั้นมีทัพเมืองอังวะและเมืองหงสาวดีมาล้อมเมืองตองอู ซึ่งพระเจ้าตะเบงชเวตี้มิสามารถแก้ปัญหาสงครามได้ พระองค์ได้ทรงรับสั่งให้ตะละแม่จันทราไปถามอุบายจากจะเด็ดซึ่งขณะนั้นบวชเป็นพระอยู่ แต่ตะละแม่จันทราถูกจะเด็ดพุดจาหว่านล้อมให้นางเป็นฝ่ายสีกพระเพื่อจะได้เป็นข้ออ้างในการมาช่วยศึกสงครามครั้งนี้ ทั้งที่มิงตราไม่ต้องการให้จะเด็ดช่วยเหลือ ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...พี่น้องพระเจ้าตะเบงชเวตี้ก็ยกมือขึ้นไหว้เอาเบี่ยงสูงแล้วว่าเทพดาอันอยู่ภูมิพิมานทั้งปวงจงได้มาชุมนุมกันเป็นพยานว่า ข้าพเจ้าจะกระทำการสิ่งหนึ่ง แต่โดยจิตมิได้คิดร้ายต่อพระพุทธศาสนาอันประเสริฐเลย หากการจวนตัวเข้าแล้วมีเลือกเอาเสียข้างสิ่งน้อยก็จะเสียข้างสิ่งใหญ่ ฉะนั้นซึ่งข้าพเจ้าเอาตัวเข้าสู่กรรมจะต้องถูกผ้าครองภิกษุครั้งนี้อย่าให้มีเวรสืบไปเบี่ยงหน้าเลย สถานหนึ่งเดชะที่ข้าพเจ้าจะพาความเย็นมาสู่สงฆ์ทั้งหลายในเมืองตองอูให้เป็นอันตรายเสียด้วย อังวะข้าศึกการใดที่หมายมาตรงไว้จงให้สมในปรารถนาด้วย ต่อแต่นี้ต้องออกรบเมื่อใดอย่าให้อริราชศัตรูรอน้ำหฤศได้ ตะละแม่ราพันคำอธิษฐานกระนั้นแล้วก็ดพันกลั่นใจเอาด้วยมานะในเลือดกษัตริย์เอื้อมหัตถ์มาจะปลดผ้าครองแต่กายภิกษุ

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 5. 2542 : 2595)

จากข้อความข้างต้นแสดงให้เห็นว่า ตะละแม่จันทราซึ่งยึดมั่นในศีลธรรมต้องยอมทำในสิ่งที่ล่วงละเมิดต่อข้อบังคับของพุทธศาสนาเพื่อความอยู่รอดของบ้านเมือง

## 6. มีความเมตตาและใจกว้างในเรื่องของความรัก

ทะเลแม่จันทร์เป็นผู้ที่มีความเมตตา ใจกว้างในเรื่องของความรัก โดยที่นางยอมแบ่งปันสามีของนางให้หญิงอื่น อีกทั้งนางยังต้องการสร้างความสงบสุขให้เกิดภายในครอบครัวของนางเพื่อจะเด็ดชายคนรัก ซึ่งผลจากการกระทำนี้เองนางจึงได้รับสิ่งตอบแทนโดยการได้รับความไว้วางใจจากจะเด็ดมากกว่าภรรยาอื่นทุกคน ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตอน โมกข์บริสุทธิ

จะเด็ดได้พูดจาหวานล่อมให้ทะเลแม่จันทร์ยอมรับทะเลแม่กุสุมา โดยได้ชี้แจงว่าทะเลแม่กุสมามีใจรักภักดีต่อจะเด็ดทั้ง ๆ ที่รู้ว่าจะเด็ดมีทะเลแม่จันทร์อยู่แล้ว ทะเลแม่กุสมายอมเช่นนี้ก็เหมือนกับว่านางได้ยอมเป็นทาสของทะเลแม่จันทร์ ถ้าทะเลแม่จันทร์เห็นสมควรให้จะเด็ดตัดรักจากทะเลแม่กุสมาก็คงได้ แต่จะเด็ดก็ได้ชี้แจงเหตุผลที่ว่าทะเลแม่กุสมาคงจะฆ่าตัวตายเป็นแน่แท้ เพราะนางก็มีความหึงหวงในศักดิ์ศรีและมีเลือดขัตติยมานะด้วยสาเหตุที่นางเลิกกับสอพิณยาเพราะรักจะเด็ดเป็นยิ่งนักและนางก็ถูกพระมารดากล่าวหาว่าประพฤติชั่วในที่สุดแล้วเมื่อนางคิดว่าจะเด็ดเป็นที่พึงพิงสุดท้ายของนาง ซึ่งทำให้นางมีกำลังใจต่อสู้ที่จะมีชีวิตอยู่ต่อไป แต่ถ้าทะเลแม่จันทร์พิจารณาดูแล้วว่า จะเด็ดไม่สมควรที่จะรับนางไว้ก็ให้บอกกับจะเด็ด เพราะจะเด็ดจะปฏิบัติตามคำของทะเลแม่จันทร์ ในที่สุดแล้วทะเลแม่จันทร์ก็ต้องยอมรับทะเลแม่กุสมาด้วยเหตุผลที่นางเป็นคนใจอ่อนและมีความเมตตาสงสารผู้อื่น และที่สำคัญนางรักจะเด็ดมาก ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...พี่น้องพระเจ้าอยู่หัวถูกทั้งลมชุลมปลอบ ทั้งน้ำเนื้อแห่งความพิสมัยเดิมมีเป็นทุนหนักอยู่แล้ว จึงไม่อาจทำใจแข่งกับคำที่เจ้าหนุมาน อนึ่งเมื่อถูกเขยชิตโดยทำนองคู่สาวทกระนั้นที่แค้นก็ค่อยลดลงแล้วข้าพเจ้าเคยเชื่อคำท่านนานแล้ว ครั้นนี้ถึงจะเข้าที่สำคัญอย่างที่สุด ก็จะลองเชื่ออีก แต่ครั้งนี้สืพลดปลั่งก็ดูข้าพเจ้าฝากชีวิตไว้ต่อท่าน หนหนึ่งข้าพเจ้ายอมเอาราชวงศ์ต้องอุมาแลกท่านแล้ว หนนี้จึงเหลือแต่ชีวิตตัวข้าพเจ้ายอมเห็นงามด้วยวันนี้ไซยินดีว่าจะได้เป็นที่รักใหญ่ยิ่งแห่งท่านนั้นหาไม่ได้ เอ็นดูว่าหากตัวตัดแล้วฝ่ายมิได้ครองนางโน้นจะตรอมใจ ข้าพเจ้าฟังคำท่านตลอดมาก็แจ้งถนัดว่า นางโน้นดีกว่าข้าพเจ้า ในน้ำใจท่านแต่ห้อยอย่างอื่น เพราะคิดจะสู้ด้วยความสุจริตแห่งตัว ฉะนั้นวันหน้า मैंท่านสาแดงความลำเอียงให้เห็น คำหนึ่งข้าพเจ้าไม่ขอต่อว่า เพราะเหมือนตัวใจอ่อนยอมให้เขาแล้ว ยกมาพูดอื้ออึงรังแต่จะอายคน ถึงวันท่านผิดรอยวันใด วันนั้นก็ถือเป็นคราวสิ้นวันที่เราจะเห็นหน้ากันในเมืองมนุษย์เกิด

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 5. 2542 : 3068 - 3069)

ตอน ทาร้าที่ไม่อาจซ่อนความรัก

เมื่อทะเลแม่จันทร์ทราบดีว่าจะเด็ดมีใจผูกพันกับเซงสบู่ ทะเลแม่จันทร์ก็ได้บอกกล่าวกับเซงสบู่และได้จัดแจงให้จะเด็ดกับเซงสบู่ครองคู่กัน ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...อีกหนึ่งทะเลแม่จันทราเซนฐภักคินีพระเจ้าอยู่หัวแลเมียเอกเจ้ามหาอุปราชนั้น ก็สมแก่บุเรงนอง ผู้ผู้เกิดไว้ตำแหน่งมาตาริยา น้ำพระทัยทะเลแม่นอกกว่าจงภักดีจะเด็ดผู้ผู้ยากจะหาหญิงเปรียบ แล้วก็รู้ที่ท้าวจงจิตเพื่อแผ่แก่คนผู้ผู้ที่โดยสมควร ทะเลแม่เชื่อมั่นว่าคนผู้ผู้จงสวาทในตัวทะเลแม่ ลึกล้ำกว่าหญิงอื่นแล้ว ราลิกข้างบุเรงนองยิ่งบุญจึงความสมควรอย่างหนึ่งที่ควรแก่คนบุญใหญ่ประพฤติ คือคบอิสตรีอื่นมาเลี้ยงเป็นภริยาบำเรอ นั้น จันทราคนใจเที่ยงก็มีได้ระลิกข้างคนผู้ผู้ว่ากระทำการนี้ เป็นสิ่งนอกรอยเลย

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 8. 2542 : 4564)

...ทะเลแม่รู้ธรรมาศัยคนผู้ผู้คืออยู่.... ข้าพเจ้าจะบำเหน็จท่านด้วยนางเซงสบู แล้ววันรุ่งขึ้นก็จัดที่ อยู่ให้สมหน้าเซงสบูจะเป็นภรรยาบุเรงนองเสียใหม่แล้ว แล้วกล่าวนางนั้นถึงการที่ควรทั้งปวง เซงสบูก็ ยินดียิ่งนัก แลลูกน้อยไปฟุยกิตกเป็นสิทธิแก่บุเรงนองเพลานั้น...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 8. 2542 : 4572 - 4573)

ตอน รักแท้ของกันทิมา

เมื่อจะเด็ดได้กล่าวกับทะเลแม่จันทราว่าตนเองนั้นมิสามารถรับกันทิมาเป็นภรรยาได้ เพราะเนงบาซึ่งเป็นเพื่อนและพี่ร่วมสาบานของตนก็มีใจรักกันทิมาเช่นเดียวกัน แต่ทะเลแม่ จันทรานี้ต้องการให้จะได้รักกันทิมาเป็นภรรยา นางจึงบอกให้จะได้ไปพูดจากับกันทิมาให้ เข้าใจในห้วงนอนของกันทิมา จะได้ได้อธิบายว่าตนไม่สามารถรักกันทิมาได้ เพราะเนงบาก็ มีใจให้กันทิมา เพราะฉะนั้นตนเองจะไม่ฉวยโอกาสกับกันทิมา ครอบครองกันทิมาเมื่อเนงบา หนีหายสาบสูญไป และยังมิรู้แน่ชัดว่าเนงบามีชีวิตอยู่หรือไม่ ดังนั้นจะเป็นที่ครหาของคน ทั่วไปได้ เพราะเนงบาเป็นผู้ตัดสินใจหนีหายไก่อน และรับความทุกข์อยู่เพียงผู้เดียว จะได้ เด็ดกับ กันทิมาจึงไม่ควรฉวยโอกาสนี้ครอบครองกันทิมาอย่างมีความสุข เมื่อจะได้ได้กล่าวกับ กันทิมาเช่นนั้นนางก็เข้าใจ แต่กันทิมาได้ยินเสียงผู้คนเจรจาอยู่ภายนอกห้องตนในยามนี้ก็เกรง ว่าจะเป็นที่ครหาได้ จะได้จึงให้กันทิมาออกไปถามคนเหล่านั้นว่าเพราะเหตุใดจึงไม่หลับนอน มานั่งอยู่หน้าห้องกันทิมา คนเหล่านั้นบอกกับกันทิมาว่าได้รับคำสั่งจากทะเลแม่จันทราว่าให้ นั่งอยู่ ณ ที่นี้จนกว่าจะถึงยามสี่แล้วจึงกลับไปห้องพวกนางได้ จะได้จึงรู้ทันความคิดของ ทะเลแม่จันทราที่ต้องการกักตนเองไว้ให้อยู่กับกันทิมานานๆ เพื่อสนับสนุนให้กันทิมาตกเป็น ภรรยาจะได้เด็ด กันทิมาจึงกล่าวว่าน้ำใจทะเลแม่จันทรานี้มีพระคุณกว้างใหญ่หาที่เปรียบมิได้ และจะได้ยังได้กล่าวเสริมอีกว่าทะเลแม่จันทราประสงค์ที่จะอุปถัมภ์กันทิมาซึ่งนางรักเหมือน น้องสาว ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...เบื้องนั้นก็ยิ่งดีกล่วงเวลาลงอีก แลพอยินเสียงคนกระทั้งไอละเจรจากันภายนอกประหลาด นางกันทิมาก็สะดุ้งด้วยผู้คนตื่นขึ้นยามดึกขณะนั้นก็เกรงคนจะล่วงรู้ห้องตัวมีชายหนึ่ง มาตราว่าชาย นั้นคือบุเรงนองก็อดตกใจตามประสาสาวมิได้ ก็แล่นออกไปแจ้งทวารมองแล้วกลับมาบอกกับจะได้เด็ด



ว่า โฉนข้าหลวงชั้นน้อยพากันตื่นแลมานั่งอยู่ต้นทางเฉลียง อันจะตัดมาห้อยข้าพเจ้านี้เล่า เจ้าหนุ่มก็เห็นประหลาดอยู่ จึงให้นางเจ้าห้องออกไปถามดูให้ประจักษ์ นางนั้นออกไปครู่หนึ่งแล้ว ก็กลับมาแจ้งว่า ข้าพเจ้าไม่อาจขับตรุษทั้งนั้นให้ไปหลับนอนที่เคยประดาเขาแล้ว ด้วยนางเหล่านั้นอ้างว่าสมเด็จพระพี่นางสั่งเป็นการสำคัญ ให้นั่งให้นอนกันอยู่ที่ตรงนั้นต่อเกิณยามสี่ประมาณถึงยามแล้ว จึงอนุญาตให้กลับไปสู่ที่อันนางทั้งนั้นหลับนอนตามปกติได้ จะเด็ดก็ยังมีอยู่ด้วยรู้ทันว่าทะเลแม่เป็นใจ จะกักตัวให้อยู่ด้วยนางกันทีมานานไว้ ด้วยทะเลแม่ประสงค์จักให้ตัวทะนุบำรุงนางกันทีมาเป็นสิทธิแก่ตัว...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 8. 2542 : 4648 - 4649)

...น้ำใจทะเลแม่ชಾಯมหาเจ้าอุปราชนั้นมองข้างพระคุณ ก็เป็นพระคุณใหญ่กว้างหาที่เปรียบมิได้..

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 8. 2542 : 4650)

...ซึ่งทะเลแม่เจ้าก็เจ้าการนี้ ไซ้เพราะใครอุปการะคนค่าน้อย หากจันทราสำคัญท่านตั้งน้องน้อยแลเผื่อแผ่ประสาคนที่อุดมเมตตาคุณ...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 8. 2542 : 4651)

จากข้อความจะเห็นได้ว่าทะเลแม่จันทรานั้นมีความเมตตาต่อหญิงที่มารักสามีนางและใจกว้างในการยอมรับหญิงอื่นที่จะมาเป็นภรรยาของจะเด็ด นางเล็งเห็นความจงรักภักดีของกันทีมาที่มีต่อจะเด็ดและนางยังเห็นว่ากันทีมานั้นเป็นผู้ที่เหมาะสมกับจะเด็ดผู้ซึ่งเป็นสามีของนางเองมากกว่าเนงบา ทะเลแม่จันทราได้แสดงน้ำพระทัยโดยการใช้อุปบายเพื่อให้กันทีมากับจะเด็ดมีโอกาสปรับความเข้าใจกัน แต่ในที่สุดความเมตตาและน้ำพระทัยของทะเลแม่จันทราก็ไม่สัมฤทธิ์ผลเพราะจะเด็ดได้ตั้งปณิธานอันแน่วแน่ที่จะไม่ดึงกันทีมามาเป็นภรรยาหากไม่รู้ข่าวคราวของเนงบาเพื่อนน้ำสาบาน

### 3. ตะละแม่กุสุมา

ภูมิหลัง

ตะละแม่กุสุมาเป็นพระราชธิดาของพระเจ้านรบดีหรือพระเจ้าแปรกับพระอัครเทวี แห่งเมืองแปร ตะละแม่กุสุมานั้นมีรูปโฉมงดงามมาก เมื่อชายใดพบเห็นก็เกิดความรักใคร่ โดยเฉพาะจะเด็ดซึ่งได้ปลอมตัวมาสืบชายภูมิเมืองแปรโดยใช้ชื่อว่ามังงาย เมื่อจะเด็ดพบ ตะละแม่กุสุมาก็เกิดความรักใคร่ผูกพันยิ่งนัก ต่อมาสอพิณยาได้เดินทางมาเมืองแปรเมื่อพบ ตะละแม่กุสุมาก็เกิดความพึงพอใจเช่นเดียวกัน ตะละแม่กุสุมานั้นถูกสอพิณยาชักลอบาย ล่อลวงจนต้องตกเป็นภรรยาของสอพิณยา ในขณะที่เมืองแปรเกิดศึก สอพิณยาได้พานางหนี กลับไปเมืองหงสาวดี ตะละแม่กุสุมาต้องทนทุกข์ทรมานอยู่กับสอพิณยา แต่นางก็ได้ปฏิบัติ หน้าที่ของภรรยาที่ดีด้วยความซื่อตรง ในเวลานั้นจะเด็ดได้ติดตามนางไปเพื่อชิงตัวนางกลับ แต่ตะละแม่กุสุมาได้กล่าวเหตุผลให้จะเด็ดฟังว่านางไม่สามารถหนีตามจะเด็ดกลับเมืองแปรได้ เพราะต้องการรักษาหน้าและศักดิ์ศรีของวงศ์สกุลไว้ ตะละแม่กุสุมาได้ตัดสินใจพระทัยที่จะเด็ด ไปอยู่กับสอพิณยา ณ เมืองเมะตะมะ แต่จะเด็ดก็ยังตามนางไปถึงเมืองเมะตะมะและชิงตัว นางกลับเมืองแปรได้ ตะละแม่กุสุมาต้องผ่านความทุกข์ยากลำบากมากมายในขณะที่นาง ต้องฝ่าฟันอุปสรรคต่างๆ เพื่อให้ได้อยู่กับชายที่นางรัก ถึงแม้ว่านางจะรู้ว่าจะเด็ดมีตะละแม่ จันทราเป็นคู่หม้ายอยู่แล้ว แต่ตะละแม่กุสุมาก็อดทนเป็นภรรยารองก็ตาม ความอดทนของ ตะละแม่กุสุมานั้นทำให้นางได้เข้าพิธีอภิเษกกับจะเด็ดและได้ย้ายมาอยู่ ณ เมืองตองอูร่วมกับ ภรรยาคนอื่น ๆ ของจะเด็ด และอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขจนกระทั่งนางตั้งครรภ์ ตะละแม่ กุสุมาเป็นภรรยาที่จะเด็ดรักมากที่สุดคนหนึ่ง ความรักของทั้งสองต้องพบกับอุปสรรคมากมาย แต่ในที่สุดก็สมหวังในความรักที่เพียรเฝ้ารอ

#### บุคลิกลักษณะ

ตอน เพลงมีดสั้นหงสาวดี

ตะละแม่กุสุมาเป็นสตรีที่มีรูปโฉมงดงามมาก ดังจะเห็นได้จากเมื่อสอพิณยาพบตะละ แม่กุสุมาเป็นครั้งแรก เมื่อตะละแม่กุสุมาเข้าใจผิดว่าสอพิณยากับจะเด็ดซ้อมอาวุธกันที่อุทยาน และได้กราบทูลให้พระเจ้าแปรกับพระอัครเทวีเสด็จมาดู เมื่อสอพิณยาพบตะละแม่กุสุมาในครั้ง แรกถึงกับตกตะลึงในความงาม ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

ระหว่างนั้น ราชอนุชาพระเจ้าหงสาวดี จับตาดูอยู่ที่ทะเลแม่กุสุมา เวียนมองมิให้เป็นที่ยังสงสัยแก่ พระเจ้าอยู่หัวแลพระอัครเทวีได้ ส่วนดวงกมลที่ไหวหวั่นอุปมาดังชายชราเมื่อต้องลมยิ่งพิศก็ยิ่งตระหนกกว่า พระราชธิดาประกอบด้วยเยาวรูปลศิริวิลาสเป็นอันงาม...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 1. 2542 :486)

ตอน เมื่อถ่านเก่าถูกเพลิง

สิ่งที่แสดงให้เห็นได้อย่างชัดเจนว่าทะเลแม่กุสุมามีความงาม ถึงแม้ว่าจะผ่านทุกขโศก มามากมาย แต่ก็ไม่สามารถทำให้ความงามของนางลดน้อยลงเลย เมื่อจะเด็ดหลบซ่อนตัวเข้ามาหานางที่ห้องบรรทมที่เมืองหงสาวดี จะเด็ดได้พิจารณารูปหน้านางก็ยิ่งรู้สึกว่างามเหมือน เมื่อครั้งอยู่ ณ เมืองแปร ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

พินิจหน้านางสตรีผู้ก่อความแค้นให้แต่ความที่เคียดรักก็เกิดสะท้อนสะท้อนอยู่ในทรวง สิ่งใดที่ ปรากฏว่างาม สิ่งนั้นก็คงปรากฏอยู่บนดวงพักตร์ทะเลแม่กุสุมาที่เมืองแปร ริมโอษฐ์จิมลิ้มสดดีตั้งว่าขาด แต่มิ แลกระพริบแก้มที่แต่งเป็นพวงนั้นเล่า...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 3. 2542 : 1357)

ตอน เสด็จหน้าคู่แค้นเก่า

ทะเลแม่กุสุมานั้นนอกจากจะมีรูปงาม ซึ่งเห็นได้จากตอนที่สอพินยาพบนางครั้งแรก แล้วถึงกับตกตะลึงในความงาม ทั้ง ๆ ที่สอพินยามีคู่หมั้นอยู่แล้วคืออเทตยา สอพินยามา เมืองแปรเพื่ออภิเษกกับอเทตยา สอพินยามีโอกาสพบหน้าอเทตยาก่อนพบทะเลแม่กุสุมา ใน ครั้งแรกสอพินยามีความพึงพอใจในรูปร่างของอเทตยา แต่เมื่อมาพบหน้าทะเลแม่ สอพินยา ก็เปลี่ยนใจจากอเทตยา โดยคิดว่าความงามของทะเลแม่กุสุมานั้นงดงามยิ่งนักหาหญิงใด เปรียบมิได้ เห็นได้เมื่อสอพินยาพบอเทตยาครั้งแรก สอพินยาก็พึงพอใจนางมาก แต่ก็กลับ เปลี่ยนใจไปรักทะเลแม่กุสุมา เพราะนอกจากหน้าตา รูปร่างที่งดงามมากแล้ว ก็ยัง ประกอบด้วยคุณสมบัติในด้านชาติกำเนิดที่มีศักดิ์เป็นพระธิดาพระเจ้าแปร มิใช่เป็นแค่หลาน เหมือน อเทตยา ดังนั้นชาติตระกูลจึงเป็นส่วนส่งเสริมความงามของทะเลแม่กุสุมาให้สมบูรณ์ เพียบพร้อมขึ้น ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...สอพินยาไม่อาจก้าวต่อไปก็หยุดฟังเป็นครู่ พอจะออกเดินจึงเหลือบเห็นมีนางหนึ่งกำลังรุ่ม สะคราญหมดจดเจริญศุภลักษณะวิ่งลงมาจากพระตำหนักมุ่งหน้าตรงไปบริเวณสวนหลวงเหลียวหน้าเหลียว หลังระวังเชิงเกรงใครจะเห็นอยู่ สอพินยาประมาณกิริยานางเห็นเป็นที่ประหลาดจึงเลยแฝงกายเสียวอยู่ข้าง หนึ่ง นางนั้นกังวลแต่จะรุดไปข้างหนึ่งจึงมิได้แลเห็น พอกลับกายแล้วสอพินยาพึงใจในความงามของนางอยู่ ไม่น้อย...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 1. 2542 : 467)

## ตอน เพลงมีดสั้นหงสาวดี

ระหว่างนั้น ราชอนุชาพระเจ้าหงสาวดี จับตาดูอยู่ที่ทะเลแม่กุสุมา เวียนมองมิให้เป็นที่ยังสยแก่ พระเจ้าอยู่หัวแลพระอัครเทวีได้ ส่วนดวงกมลก็ไหวหวั่นอุปมาดังชายตรงเมื่อต้องลมยิ่งพิศก็ยิ่งตระหนก ว่า พระราชธิดาประกอบด้วยเขยารูปศิริวิลาสเป็นอันงาม สอพินยามาเป็นผู้กำเริบในกามรส ปะตะละ แม่รุ่นจำเริญประหนึ่งบุพผชาติกำลังขยายกลีบจะเบ่งบานฉะนี้ สะกดใจอย่าให้กำเริบนั้นมิได้ แล เมื่อคิดเทียบตะละแม่พระราชธิดากับนางอเทตยาผู้หญิงนั้นของตัวแล้วก็เห็นค่าใกล้เคียงกันกว่าก็งั้น...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 1. 2542 : 486)

บุคลิกลักษณะของกุสุมานั้นนอกจากจะมีความงามตามแบบฉบับแล้ว ความงามของนางยังมีได้เป็นที่สองรองใคร โดยเห็นได้จากกิริยาอาการของสอพินยาซึ่งเป็นคู่หมั้นของอเทตยา เมื่อพบอเทตยาครั้งแรกก็พึงพอใจในความงดงามของคู่หมั้นตน แต่เมื่อพบหน้าทะเลแม่กุสุมาสอพินยาถึงกลับเปลี่ยนใจ เพราะความงามของทะเลแม่กุสุมา

## ลักษณะนิสัยและพฤติกรรม

### 1. รักศักดิ์ศรีของสตรี

ทะเลแม่กุสุมาเป็นผู้ที่รักศักดิ์ศรีและรักษาเกียรติยศของวงศ์ตระกูลในฐานะของลูกกษัตริย์ ถึงแม้ว่านางยินดีที่ได้พบจะเด็ด แต่นางก็ยังคำนึงถึงศักดิ์ศรีเป็นสำคัญ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตอน ในห้องบรรทมทะเลแม่กุสุมา

เมื่อจะเด็ดตามอเทตยามาและเข้าห้องบรรทมผิติดคิดว่าเป็นห้องอเทตยา แต่เป็นห้องบรรทมของทะเลแม่กุสุมา เมื่อทะเลแม่กุสุมาตื่นขึ้นมาพบจะเด็ดทะเลแม่กุสุมาก็ได้กล่าวกับจะเด็ดว่า การที่จะเด็ดทำเช่นนั้นเป็นสิ่งที่ไม่สมควรอย่างยิ่ง เพราะจะทำให้มีผู้อื่นกล่าวหาได้ว่านางเป็นผู้ที่ไม่รักษาเกียรติของตนเองและราชวงศ์ ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...แล้วว่าคำท่านเป็นประการใดไม่ขอฟังแล้ว แม้การที่ท่านลอบเข้ามาจะเป็นความลับ คนทั้งแผ่นดินไม่อาจทราบเนื้อความ แต่เทพยดาผู้รักษาเสวตฉัตรเมืองแปร พระญาติวงศ์ทั้งหลายผู้ลี้ไปแล้วก็จะทราบถนัดว่ากุสุมานี้ถ้อยมิได้รักวงศ์ ประพฤติเหมือนสตรีอันหาได้อยู่ในเงาเสวตฉัตร ชั่วชาติราชนิกที่คบขามาสนทนมาถึงบริเวณนอน ขอท่านจงเอ็นดูข้าพเจ้าอดใจไว้เจรจากันเพลอื่น วันคืนไม่ใช่จะสิ้นลงในวันพรุ่งนี้...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 1. 2542 : 375)

จากตัวอย่างข้างต้นทะเลแม่กุสุมาวิธีที่จะพูดกับจะเด็ด แม้ว่าจะขัดแย้งกับความรู้สึกของตนเองเพราะคำนึงถึงศักดิ์ศรีเป็นสำคัญ เช่นเดียวกับเมื่อจะเด็ดได้ฝากรักกับทะเลแม่กุสุมา นางนั้นมีใจรักตอบ แต่นางก็ไม่สามารถจะกล่าวรับรักออกมาได้ตรง ๆ จึงได้แสดงโวหารไว้เชิงว่า ถ้าจะเด็ดต้องการที่จะรักนาง นางก็คงว่าอะไรจะเด็ดไม่ได้ เพราะนางไม่สามารถห้ามใครไม่ให้รักนางได้ กระนั้นทะเลแม่กุสุมาก็ยังให้ความหวังกับจะเด็ดแลกเปลี่ยนกับสัญญาที่จะไม่เอ่ยปากลากลับบ้านและยอมรับตำแหน่งปลัดวัง ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...แลนางกล่าวแบ่งรับแบ่งสู้ตามกุลสตรีว่า ข้าพเจ้าไม่เคยคิดว่ารักใคร ทั้งไม่เคยคิดว่าจะยอมให้ผู้ใดมาสาวท้าว แต่ครั้นพบท่านมาเกิดความเห็นแก่หน้า ที่ได้เป็นคนเอื้อวิชาพินจึงไม่อาจบอกปัดเสียทั้งข้าพเจ้ารู้เห็นเป็นใจกับการที่ท่านมารักข้าพเจ้านั้นไม่ได้ แต่การนี้ท่านต้องให้การสัตย์แก่กุสุมาเป็นเครื่องสองอย่าง คิดจะยอมให้สักอย่างหนึ่งเหมือนอย่างที่ย่อปากมา คือยอมให้ท่านเป็นฝ่ายรักแต่จะถือแลกเปลี่ยนว่าจะไม่ออกปากถึงเรื่องลากลับไปอยู่บ้านเดิม อีกทั้งจะต้องยอมรับตำแหน่งปลัดวังไว้จากพระเจ้าอยู่หัว แหม่นท่านรับเอาสัญญาข้อนี้ บางที่ข้าพเจ้าจะตัดใจโอนอ่อนให้ท่านสักอย่างหนึ่งเท่าที่พูดกันไว้...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 1. 2542 : 380)

## 2. กตัญญูต่อผู้มีพระคุณ

ทะเลแม่กุสุมาได้แสดงลักษณะนิสัยที่เด่นชัดอีกอย่างหนึ่งก็คือกตัญญูต่อผู้มีพระคุณ ถึงแม้ว่านางจะต้องมีชีวิตอยู่อย่างขมขื่นกับสามีที่ไม่รัก แต่นางก็ต้องอดทนเพื่อบิดาและมารดาของนาง ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตอน เมื่อถ่านเก่าถูกเพลิง

เมื่อสอพินยาไช้อุบายลงพระอัครเทวีและทะเลแม่กุสุมาว่าเมืองแปรแตกแล้ว และได้ทำอุบายพานางทั้งสองหนีออกมาทางเรือและมอมยาเพื่อสอพินยาจะได้มีโอกาสอยู่กับทะเลแม่กุสุมาตามลำพัง สอพินยากระทำการโดยหักหาญน้ำใจทะเลแม่กุสุมาจนนางต้องตกเป็นของสอพินยา เมื่อนางฟื้นคืนสติขึ้นมานางจะฆ่าตัวตาย แต่ด้วยความกตัญญูรู้คุณต่อพระราชมารดานางก็ต้องยินยอมเดินทางกลับหงสาวดีเพื่ออภิเษกกับสอพินยา ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...ข้าพเจ้าแม่ลูกตกอยู่ในกำมือสอพินยาแลพวกกลางป่าเปลี่ยวเพียงแค่นี้ แหม่นว่า สอพินยาชื่นใจเอาด้วยเชิงชาย หากข้าพเจ้ายอมตัวก็ยังเรียกว่าเป็นไปโดยวิสัยสตรีกำลังน้อยกว่าขัดขืนมิได้ แล้วนี้ ข้าพเจ้ากุสุมายังต้องยาเบื่อจึงตกเป็นสิทธิแก่สอพินยา แต่ทว่าความข้อนี้อะไรยอมมัดเปล่านั้นสำคัญข้าพเจ้านี้รักชีวิตน้อยกว่าที่รักความบริสุทธิ์แห่งตัวแต่ทั้งชีวิตแลความบริสุทธิ์นั้นยังรักน้อยกว่า

ที่จะได้แทนคุณสมเด็จพระราชมารดา เราเป็นเชลยเราทั้งแม่ลูกแล้ว แม้นข้าพเจ้าหุ่นหันทำลายตัว เสียพระมารดาหรือจะได้คืนแปร เกิดมาพระคุณท่านเลี้ยงใหญ่เท่าแผ่นดินฟ้า แต่กุสุมายังไม่เคยได้ตอบ แม่ข้าเท่าฝ่ามือ มังงายท่านก็เป็นคนมีความคิดซึ่ง จงลองเอาตัวท่านมาเป็นข้าพเจ้าชั่วครู่เถิด เมื่อท่านเป็นข้าพเจ้าแล้วยังจะเห็นทางผ่องแผ้วสถานใด เพื่อที่จะให้สมเด็จพระราชมารดาได้คืน แปรสะดวกโดยไม่เอาตัวเองออกไปแทนในการนี้ ทั้งนี้ใช้การลวงมาแล้วจึงทำปากแข็งยืนคำ แม้นว่า ตัวตกมาถึงมือสอพิณยาแต่ผู้เดียว ถึงมังงายจะมีใจอาลัยติดตามให้ทั่วเมืองมนุษย์ก็หาพบไม่แล้ว ทุกวันนี้ข้าพเจ้าทรงชีวิตอยู่ทั้งที่เสียรู้เสียรักแล้วก็เพราะขอข้อเดียวให้แทนพระคุณผู้ให้กำเนิดตน ทั้งสิ้นเป็นความจริงแล้ว...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 3. 2542 : 1364)

เมื่อจะเด็ดติดตามทะเลแม่กุสุมาถึงเมืองหงสาวดี ทะเลแม่กุสุมาได้พบจะเด็ดและรู้ข่าว ว่าพระเจ้าแปรเสียเมืองแก่ตองอู ทำให้ทะเลแม่กุสุมาตัดสินใจที่จะไม่ตามจะเด็ดกลับไปตองอู เพราะทะเลแม่กุสุมาคิดว่าพระเจ้าแปรคงทนไม่ได้และคงจะฆ่าตัวตายเป็นแน่แท้ เพราะเสีย พระทัยที่เสียเมือง และต้องมาเสียพระทัยที่ลูกสาวหนีตามชู้รักไป เมื่อทะเลแม่คิดข้อนี้แล้ว นางจึงตกลงใจที่จะอยู่กับสอพิณยาต่อไป ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

แต่พอระลึกได้ถึงความที่มังงายบอกว่าแปรเสียเมืองทะเลแม่ก็เกิดวิตกถึงพระเจ้าแปรผู้บิดาข้า มีเมืองก็เสียเมืองแล้วมีลูกถูกชายลักมาอุปภิเษกเอาตามใจชอบ ครั้นเราผู้ลูกจะเล่นตามชู้รักเดิมไป ตามใจตัวเราเล่า ความอภัยสองข้าสามข้าประดังมา สมเด็จพระราชบิดามีพระอภัยที่ยามนี้ รังเกียจความชั่วเหมือนว่าพญาหงส์เหิมราชรังเกียจน้ำสับสนด้วยดินโคลน เมืองแปรอันสืบเนื่องมาชั่ว 6 พระองค์รัชสมัยมาเหลกกลาญลง เพราะพระองค์รัชชาโง้โง่ได้ ก็เป็นที่ทุกขโคกประจำพระราชหฤทัย ทุกข์หนึ่งข้าสองจะมาทุกข์ด้วยลูกสาวตนหนายั่วหนีตามชาย พระเจ้าแปรผู้บางไมทนต่อบาปก็จะดู หน้าผู้ใดมิได้เห็นที่จะเจ็บใจอายุสั้นไปเอง ทะเลแม่เพ่งเล็งหนักไปทางข้อความนี้แล้ว ก็คิดหักใจลงเสีย ว่าจะกั้นหน้าสู้กรรมอยู่ด้วยอนุชาพระเจ้าหงสาวดี มาตราว่ารักนั้นจักไม่มีในตัวก็จะขอถอนชื่อ ถอนมหน้าอย่าให้สมเด็จพระราชบิดาอภัยข้าไว้

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 3. 2542 : 1381)

### 3. มีความรักที่มั่นคงต่อจะเด็ด

ทะเลแม่กุสุมามีความรักที่มั่นคงต่อจะเด็ดถึงแม้ว่านางจะเป็นภรรยาของชายอื่นแล้วก็ตาม แต่หัวใจนางก็ไม่เปลี่ยนแปลง เป็นเพราะนางเปรียบเทียบกับพฤติกรรมที่แตกต่างกัน ของสองชายที่แสดงความรักต่อนาง ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตอน เมื่อถ่านเก่าถูกเพลิง

เมื่อจะเด็ดได้ติดตามตะละแม่มุสุมามาถึงเมืองหงสาวดี จะเด็ดได้ลอบเข้าไปพบตะละแม่มุสุม่าที่ห้องบรรทมจนได้ทราบความจริงทั้งหมด และตะละแม่มุสุม่าเองก็ได้บอกจะเด็ดว่านางเคยรักจะเด็ดอย่างไรนางก็ยังมีจิตใจที่มั่นคงในความรักนั้นไม่ผันแปร ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...มั่งนายเอย ชายนั้นสอนเพียงให้ข้าพเจ้ามุสุมารู้จักรัก แต่มุสุมารักแล้วไม่รู้ลืมชายนั้นเองวันคืนที่ตัวเป็นสาวอยู่ในพระมหาราชวงศ์แปร ข้าพเจ้าได้ทำสิ่งใดไว้สิ่งนั้นก็ตามมาหลอนอารมณ์อยู่เนื่อง ๆ ได้สำเหนียกเสียงพิณ 13 สายเมื่อใด เมื่อนั้นก็อดคิดถึงชายที่สอนทั้งรักและสอนทั้งพิณแก่ตัวมิได้ มาตราว่าเรือนรูปแห่งข้าพเจ้าจะถูกผีกาลิเลวสิงเอาอย่างท่านว่า แต่ผืนนั้นสิ่งเพียงเรือนรูปดอกไม้ได้สิงซึ่งดวงใจ ฉะนั้นหัวใจข้าพเจ้าบรรจุน้ำใจไว้ตั้งแต่ครั้งเมื่อตัวอยู่เมืองแปร หัวใจข้าพเจ้ายังเก็บชายนั้นไว้จนกระทั่งบัดนี้...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 3. 2542 : 1365 - 1366)

#### 4. รับผิดชอบต่อหน้าที่ในฐานะภรรยาและฐานะลูกกษัตริย์

ตะละแม่มุสุม่าได้แสดงความรับผิดชอบของนางในฐานะภรรยาของสอพิण्या คือไม่ตามจะเด็ดกลับเมืองแปรและยังแสดงความรับผิดชอบในฐานะลูกกษัตริย์คือนางได้กล่าวเกลี้ยกล่อมให้จะเด็ดช่วยเหลือบ้านเมืองของนางและถึงแม้ว่านางจะต้องทนอยู่กับสอพิण्याอย่างไม่มีความสุข แต่นางก็ไม่สามารถทำลายชื่อเสียงของพระเจ้าแปรได้ จากการกระทำที่ไม่เหมาะสมของนางเองซึ่งแสดงให้เห็นถึงความรับผิดชอบของตะละแม่มุสุม่าที่มีต่อราชวงศ์ของนาง ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตอน เมื่อถ่านเก่าถูกเพลิง

เมื่อจะเด็ดต้องการนำตัวตะละแม่มุสุม่ากลับไปกับตนให้ได้ แต่ตะละแม่มุสุม่าก็ได้กล่าวว่าถึงแม้ว่าตกเป็นภรรยาของสอพิण्याโดยสมบูรณ์แล้ว แต่นางเองมิเคยคิดรักสอพิण्याในเชิงความรักหนุ่มสาวเลย ถึงแม้ว่าเรื่องนี้ตัวนางเองรับรู้ถึงความในใจของตนเพียงผู้เดียว หรือหากสอพิण्याรู้ถึงความคิดของนาง สอพิณก็เมินเฉยเสียและยังปฏิบัติต่อนางในฐานะสามีที่ดีอีกด้วย ฉะนั้นตนเองจึงถือว่าเมื่อไม่มีความรักให้แก่สอพิण्याผู้เป็นสามีแล้วตนก็จะมอบความซื่อสัตย์ในหน้าที่ของภรรยาที่ดีให้แก่สอพิण्या ถึงแม้ว่าตนเองจะทนทุกข์ทรมานเพียงใดก็ตาม แต่สาเหตุที่สำคัญคือต้องการรับผิดชอบต่อหน้าที่ในฐานะภรรยาที่ดี มิใช่เพียงตำแหน่งภรรยาของสอพิण्याหรือสิ่งอื่นใด นอกจากจะทำในสิ่งที่ถูกต้องตามหน้าที่ของภรรยาที่ดีที่พึงมีต่อสามีของตน ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...ข้าพเจ้าขออย่าอีกหนหนึ่งว่าสอพิณยาผู้ครองความเป็นสามีแห่งข้าพเจ้าโดยครบถ้วนกระบวน  
นิยม ณ บัดนี้ ข้าพเจ้าไม่เคยคิดมีใจสมัครในเชิงชู้สาวทว่าแต่ขณะจิตเดียว แต่การนี้เป็น  
การปรากฏเฉพาะในอกตัวมิใช่ส่วนที่ปรากฏกับตาผู้อื่น หรือถึงหากจะปรากฏแก่คน ๆ เดียวคือ  
สอพิณยาบ้าง คนผู้นั้นก็เคยมีเสีย สอพิณยารักข้าพเจ้าเหมือนอย่างสามีที่ดีทั้งหลายจะพึงปกป้อง  
ครองรักภรรยาตนทั้งที่กุสุมาไม่มีใจสมัครตาม ฉะนั้นข้าพเจ้าจะถืออยู่สถานหนึ่งว่า เมื่อไม่มีน้ำใจ  
รักตอบแทนเจ้ามหาอุปราชแล้วก็จะตอบแทนด้วยความชื้อในหน้าที่ภรรยา อนุชาพระเจ้าหงสาวดี  
ทำความเจ็บช้ำให้ข้าพเจ้าแทรกเข้ากระดูก แต่ข้าพเจ้านี้ถืออยู่เพียงตัวคนเป็นสิทธิแก่เขาแล้วทน  
ได้ทนไป ถ้าทนมิได้ก็จะถือกาลภริยาตายเอาเป็นที่สุด แลแก่นความสำคัญที่ข้าพเจ้านั้นต่อหน้าที่  
เมียสอพิณยาถึงเพียงนี้ จะได้เกิดเพราะมีส่วนใดในสอพิณยาตรงตรงนั้นหามิได้ หรือจะมีส่วนเพราะ  
เครื่องอุปโภคตามลำดับตำแหน่งชายา มหาอุปราชเป็นเครื่องสุขตวยั่ววนอยู่ก็หามิได้เช่นกัน  
ข้าพเจ้าสงวนตัวจะให้อยู่ในมงคลลักษณะของฐานะเมีย ก็เพราะเสียตายศักดิ์กำเนิดตระกูลแห่งตน...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 3. 2542 : 1371- 1372)

จากข้อความจะเห็นได้ว่าทะเลแม่กุสุมานั้นมีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ในฐานะภรรยาที่  
ดี ถึงแม้จะต้องทนทุกข์ใจเพราะมิได้อยู่กับชายที่ตนเองรัก แต่เมื่อนางตกอยู่ในสภาวะการณ์  
เช่นนี้ นางก็เลือกความถูกต้องมากกว่าความรัก แสดงให้เห็นบุคลิกลักษณะนิสัยที่มีความ  
รับผิดชอบสูงอีกแง่มุมหนึ่งของทะเลแม่กุสุมา

นอกจากนั้นทะเลแม่กุสุมายังมีความรับผิดชอบในฐานะลูกกษัตริย์อีกด้วย เมื่อจะเด็ด  
ต้องการพานางกลับไปกับตน ทะเลแม่กุสุมานอกจากกล่าวคำยืนยันความคิดของนางที่  
ต้องการทำหน้าที่ภรรยาที่ดีต่อสอพิณยาแล้ว นางยังได้กล่าวต่ออีกว่า ตนเองนั้นต้องการ  
ปฏิบัติเช่นนี้เพราะว่าในฐานะที่นางเกิดมาเป็นลูกกษัตริย์แห่งวงศ์พระเจ้าสโธเมงสอผู้ซึ่งมีพระ  
เกียรติก้อง ถ้าตนเองทำตามใจที่ตนเองปรารถนาคือไปกับจะเด็ดก็จะทำให้วงศ์ตระกูลของตน  
เสื่อมเสียพระเกียรติเป็นที่ครหาได้ว่าพระธิดาพระเจ้าแปรเมื่อสาวผู้ผู้ลี้ภัยมาจากเมืองแปร และ  
บัดนี้ยังจะหนีตามชายอื่นไปอีก คนในพุกามประเทศก็จะกล่าวหาได้ว่าพระธิดาพระเจ้าแปร  
เป็นผู้มีจิตใจคลอนแคลนเสมือนจอกเหลือนหายไปอยู่ในลำน้ำหาได้มั่นคงไม่ ถ้าหากตนนั้น  
หนีตามจะเด็ดกลับเมืองแปรและคำครหาทั้งหลายตกอยู่กับตัวแต่ผู้เดียวก็คงจะไม่เป็นที่กังวล  
เพราะตนเองพร้อมจะยอมรับความผิดนั้น แต่ถ้าตนเองทำตามใจตนแล้ววงศ์ตระกูลก็จะพลอย  
เสื่อมเสียมีมลทิน ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...ข้าพเจ้าสงวนตัวอยู่ในมงคลลักษณะของฐานะเมีย ก็เพราะเสียตายศักดิ์กำเนิดตระกูลแห่ง  
ตน กุสุมากำเนิดแต่วงศ์พระเจ้าสโธเมงสอผู้ผู้ประเสริฐ ทรงพระเกียรติก้องกังวานไปทั่วแดน  
พุกาม ฝ่าข้าพเจ้าเสียหน้าที่ภรรยาที่เหมือนพางค์พระเจ้าสโธเมงสอให้สูญเสียดาม ข้าพเจ้าระลึก  
ถึงความข้อนี้เป็นสำคัญเมื่อสาวชายผู้ผู้ลี้ภัยมาจากแปรแล้ว บัดนี้ยังจะตามชายอื่นออกจากหงสาวดี  
หนีฝ่าไปซ้ำอีกเล่า พุกามประเทศจะขึ้นชื่อว่าราชบุตรพระเจ้า ระเบียบเจ้ากรุงแปร มีลักษณะการ  
เหมือนหนึ่งจอกเหลือนอยู่ในลำแม่น้ำไหลขึ้นไหลลงหาได้มั่นคงอยู่ที่ใดที่หนึ่งเคลื่อนที่ย้ายฐานสุดแต่แรงน้ำ



พัดพา มังฌายเออย ข้าพเจ้ารักท่านนั้นเป็นสุดที่รักแล้ว สิ่งใดที่เป็นสิทธิแก่ตัวสิ่งนั้นข้าพเจ้ายอมพลีให้ท่าน แลยอมรับส่วนผิดเป็นบาปเฉพาะของตัวได้สิ้น แต่ทว่า การจะพลอยทำให้ผู้อื่นเป็นต้นกษัตริย์ต้นราชวงศ์ก็ดี หรือองค์พระเจ้าแปรในรัชกาลปัจจุบันนี้ พลอยรับผิดเป็นบาปเสียชื่อเสียงคุณไปด้วยนั้นข้าพเจ้ายังใจแข็งไม่พอจะทำลงได้ ท่านเหล่านั้นหาได้ทำความผิดส่วนหนึ่งประการใดไม่ แต่หากกุสุมาผิดเองแล้ว จะนำผิดนั้นไปป้ายท่านด้วย ดังนี้มิใช่การสมควร...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 3. 2542 : 1372 - 1373)

จากข้อความจะเห็นได้ว่าทะเลแม่กุสุมานั้นเป็นผู้ที่มีความรับผิดชอบต่อวงศ์ตระกูลของตนเองยิ่งนัก นางนั้นเห็นว่าการรักษาชื่อเสียงวงศ์ตระกูลเป็นสิ่งสำคัญยิ่ง ถึงแม้ว่าจะเป็นเรื่องที่นางทำแล้วขัดแย้งกับความรู้สึกลึกซึ้งของนางก็ตาม ความรับผิดชอบในฐานะลูกกษัตริย์ของนางในครั้งนี้ส่งผลให้ความรักของนางกับจะเด็จได้รับการยอมรับจากคนทั่วไปและพระบิดาของนางเอง เพราะพระเจ้าแปรทรงถือว่าธิดาของพระองค์นั้นมีได้ทำผิดประเพณี ที่ทำให้วงศ์ตระกูลเสื่อมเสียชื่อเสียงเพราะจะเด็จไปตามชิงตัวนางที่เมาะตะมะเอง โดยที่ทะเลแม่กุสุมาไม่รู้เห็นเต็มใจด้วย

ตอน ใจจะเด็ดทหารตองอู

นอกจากทะเลแม่กุสุมาจะมีความรับผิดชอบต่อชื่อเสียงวงศ์ตระกูลของนางแล้ว ทะเลแม่กุสุมายังได้แสดงความรักชาติบ้านเมืองของนางในฐานะลูกกษัตริย์ โดยการกล่าวเกลี้ยกล่อมให้จะเด็จสวามิภักดิ์ต่อเมืองแปรตามรับสั่งของพระราชบิดาคือ เมื่อพระเจ้าแปรทรงทราบว่าจะเด็จมาสืบชัยภูมิเมืองแปร พระองค์มีพระราชดำรัสให้ทะเลแม่กุสุมาไปเกลี้ยกล่อมเพื่อให้จะเด็จมาอยู่ข้างฝ่ายเมืองแปรด้วย ทะเลแม่กุสุมาได้กล่าวถึงความเอ็นดูที่พระเจ้าแปรมีให้แก่จะเด็จ ถ้าจะเปรียบกับมังตราแล้วแตกต่างกันมาก เพราะมังตราและจะเด็จเติบโตและเติมนมจากแม่คนเดียวกัน เป็นธรรมดาที่มังตราจะต้องรักจะเด็จ ส่วนพระเจ้าแปรพระราชบิดาของนางเปรียบได้กับเสือ ในขณะที่จะเด็จเป็นโค เมื่อมาพบกันโดยธรรมชาติของเสือกีย่อมต้องกินโคเป็นอาหาร แต่พระเจ้าแปรกลับให้ความรักความเอ็นดูจะเด็จถึงแม้จะรู้ว่าจะเด็จมาสืบข่าวที่เมืองแปร ทะเลแม่กุสุมาพยายามพูดชักจูงเพื่อให้จะเด็จยอมสวามิภักดิ์ต่อเมืองแปรและนางยังได้กล่าวอีกว่าคงจะเป็นวาสนาของจะเด็จกับสมเด็จพระราชบิดานางแต่ชาติปางก่อนที่มาจากชาตินี้ได้มาบำรุงเกื้อหนุนซึ่งกันและกัน จะเห็นได้ว่าทะเลแม่กุสุมามีความรักในชาติบ้านเมืองของตนและนางได้พูดเกลี้ยกล่อมจะเด็จเพื่อเป็นการรักษาวงศ์ตระกูลของนางเพื่อที่จะได้ให้พระเจ้าแปรปกครองบ้านเมืองต่อไป ซึ่งนางถือปฏิบัติและรับผิดชอบในฐานะลูกกษัตริย์ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...ตะละแม่กุสุมาที่ว่าสมเด็จพระราชบิดาเอ็นดูท่านยิ่งนัก แต่ถ้าจะเปรียบเทียบความเอ็นดูระหว่างพระเจ้าแปรกับพระเจ้าตองอูแล้ว แม้ท่านจะพึงพิจารณาโดยสติปัญญาอันสุขุมแล้วจะเห็นว่าคุณค่ามิได้เสมอกัน พระเจ้าแปรดูที่จะมีน้ำหนักดีกว่าตะเบงชเวตี้เสียซ้ำ

เพราะว่ามังกรรักท่านก็โดยเหตุผลที่ดีมนมร่วมเต้า ความสัมพันธ์แต่เล็กแต่น้อยดอกที่จุ่งพระทัยพระเจ้าอยู่หัวล้นตาให้รักท่าน อย่างคำโบราณว่าลูกโคกับลูกเสือร่วมนมกันมาแต่น้อยเติบโตแล้วเสือกก็ไม่น่าอันตรายโค ดังนั้นไซสัตว์ทั้งสองเฟื่องเลื่องส่วนดีแล้วรักใคร่กันหาถูกไม่ วิสัยจิตมนุษย์ย่อมรักสิ่งที่อยู่ใกล้มากกว่าอยู่ไกล พระเจ้าตะเบงชเวตี้บำรุงเลี้ยงท่านก็โดยนัยอย่างข้าพเจ้าพรรณานี้ ส่วนพระเจ้าแปรนั้นเหมือนเสื้อมาปะโคกกลางป่าเปลี่ยว ทั้งเสือแลโคมันมิได้เคยรู้จักมักคุ้นกันมาแต่ก่อน ชอบที่เสือจะตะครุบฝ่ายที่หย่อนกำลังกว่าเป็นภักษาหารเสีย แต่หากเสือมันมิได้ทำร้ายกลับเอื้ออารีแก่โคละนี้ ข้าพเจ้าก็เห็นว่ามิตรระหว่างข้ออุปมาครั้งหลังนี้มีน้ำหนักยิ่งกว่าครั้งแรก ซึ่งจะเด็ดท่านหลวมตัวเข้ามาเป็นคนฟังข่าวศึกในราชสำนักแปรสมเด็จพระราชบิดาแจ้งแล้วมิได้ถือโทษทำเอาตามอาชญาศึกกลับบำรุงเลี้ยงท่านให้พร้อมด้วยอุปโภคบริโภคดังนี้ จะเด็ดท่านก็เป็นผู้ทรงปัญญามองไม่เห็นงามในน้ำพระทัยพระเจ้าแปรยิ่งกว่าพระเจ้าตองอูหรือแม้หากจะคิดกันไปอีกสถานหนึ่งชะรอยเบื้องบูรพชาตินั้น วาสนาท่านกับสมเด็จพระราชบิดาจะได้เคยบำรุงซึ่งกันและกันมาเป็นแท้ ชาตินี้จึงโปรดปรานท่านทั้งที่รู้อยู่ว่าเป็นศัตรู น้ำจิตพระเจ้าอยู่หัวเมืองแปรใสสะอาดถึงปานนี้ ควรที่ท่านจะเด็ดสวามีภักดีแก่พระองค์ให้ถึงขนาด

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 2. 2542 : 644 – 646)

## 5. ขี้หึง

ตอน หึงระหว่างคนทั้งสี่

ตะละแม่กุสุมาจะแสดงนิสัยขี้หึงอย่างเห็นได้เด่นชัด เมื่อได้รับรู้เรื่องราวของจะเด็ดกับหญิงอื่นก็จะเกิดความไม่พอใจ บางกรณีถึงขั้นมีโทสะอย่างรุนแรง ตะละแม่กุสุมาเป็นสตรีที่มีอารมณ์อ่อนไหวเปลี่ยนแปลงง่าย เวลาดีก็ดีแสนดี เวลาโกรธก็จะมีโทสะแรง โดยเฉพาะเมื่อเกิดอารมณ์หึงหวงนางจะไม่คิดถึงสิ่งที่ควรหรือไม่ควร เมื่อนางลงมาที่อุทยานเพื่อพบจะเด็ดและปรับความเข้าใจกัน นางเห็นจะเด็ดเดินคู่อยู่กับอเทยยาซึ่งมีศักดิ์เป็นน้อง ทำให้นางโมโหมากและได้ว่ากล่าวอเทยยาว่าไม่มีความเป็นกุลสตรีเพราะมาเดินกับชายหนุ่มในที่ลับตาคนและเป็นต้นเหตุให้เกิดเรื่องวิวาทกันระหว่างชายหนุ่มสองคน เพราะอเทยยาก็มีพันธะอยู่กับสอพิณยามิควรจะทำตัวให้เสื่อมเสียถึงชาติตระกูลเช่นนี้ ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...แต่พระราชธิดาพระเจ้าแปรโมโหจนตาพรา เพราะทำที่ที่มึงฉวยสนองแก่นางอเทยยานั้นเปรียบอย่างเป็นกรรยายอดสวาทก็ไม่ปาน

ยิ่งเจ้าหนุ่มกระทำแยมัสนวลซิกซ์แก่สตรีอื่น มิได้หันมามองหรือใส่ใจแก่นางทั้งที่ยืนอยู่ห่างไม่ถึงสามก้าวดังนี้ ตะละแม่กุสุมาพลุ่งพล่านประหนึ่งกองเพลิงไว้วางดวงใจ พอเจ้าหนุ่มออกปากชวนแลจนนางลูกผู้น้องจะเคลื่อนไปจากที่นั่น พระราชธิดาอดโมโหสืบไปอีกมิได้ ก็หลุนเข้ากระซึกพรากเอานางอเทยยาให้หลุดจากที่จับมือยื้อแขนกับขุนวังโดยกำลังแรง แล้วว่านี่หรือหน่อเนื้อเชื้อสุขุมลาย

ชาติอันประเสริฐกว่าสตรีตระกูลอื่นทั้งสิ้นในเมืองแปร เพียงแต่ตัวเป็นต้นเหตุให้ชายวิวาทกันแลกระทำละเมิดคู่หมั้นก็ช่วยอยู่แล้ว ยังจะชั่วยิ่งไปกว่านั้นซ้ำอีกเล่าแม่เทียบแล้วก็ไม่เห็นต่างไปกว่าสตรีอันหาตระกูลมิได้ เป็นสาวพึงรุ่นชันท่านนี้ย่างอายุอันควรจะมีประจำตัวก็หาไม่มีแล้ว ยอมให้ชายยุคมือถือแขนประโลมสรวนได้ ทั้งที่มีไต่อยู่กันตามลำพัง ถึงหากไม่เกรงเราในศักดิ์พี่ ก็ควรจะกระดากไว้บ้างในฐานะที่เกี่ยวกันให้คนอื่นเห็น ความประพฤติเยี่ยงชู้สาวก็ทำนองนี้ แม้จะกระทำกันในที่ลับน้ำใจกุลสตรีทั้งปวง ก็ยังรู้สึกเหนียมอายแก่ผีสงเทวดา แต่ต่อเตตยานี้ทรามนักจึงปล่อยให้ยารักทำลายยางอายุจนหมดสิ้น ประพฤติความงามหน้าเพียงนี้แล้ว อย่าเรียกเราว่าเป็นพี่สืบไปเลย

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 1. 2542 : 498 - 499)

ตอน ลูกหลวงเยียมไข่

เมื่อทะเลแม่เสด็จไปเยียมไข่จะเด็ด พบอเทตยาอยู่ในห้องกับจะเด็ดสองต่อสองและเห็นอเทตยากำลังจูบหน้าผากชายหนุ่ม ทำให้ทะเลแม่เกิดอารมณ์หึงหวงยิ่งนักและได้ว่ากล่าวอเทตยาและจะเด็ดอย่างรุนแรง ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...ทะเลแม่จึงว่า นี่หรือมรรยาทราชกุมารี ผิดเทียบกับหญิงชาวตลาดแล้วประมาณว่าจะทรามนเสียกว่า อีกชั่ววิสัยสตรีนั้นยอมหน้อยด้วยความสะดวกสบาย เมื่อชายรุกเร้าจะเข้าถึงตัวมีแต่ตัวคอยบดบัง แต่อเทตยาน้องเราสือยว่าแต่จะบดบังในห้องอันเป็นที่กระจางแล้วยังเป็นฝ่ายยั่วสวาทชายก่อน ฝ่ายข้างคนผู้ชายนั้นเล่าอย่างอายุก็ได้เกินฝ่ายหญิง หนาแน่นอยู่ด้วยความมัวเมาในรสโลภก็พึงเห็นว่รสลามกอนเกิดแต่หญิงจูบตนนั่นเลิศกว่ารสของคุณธรรม จึงหลับตากระหึ่มยืมอยู่ แต่เกิดมาเราไม่เคยพบ แลไม่เคยคิดว่าจะได้พบ แต่พบแล้วก็เกิดความสังเวชใจ

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 2. 2542 : 733 - 734)

ตอน มังฉงายถอนคำสัตย์

จะเด็ดได้นำเรื่องหึงหวงระหว่างทะเลแม่และอเทตยามาเล่าให้นาคะตะเซโบฟังว่าทะเลแม่กุสุมาโดยปกติแล้วจะมีสติปัญญาเฉลียวฉลาดรู้จักคิดในสิ่งที่ทำว่าควรหรือไม่ แต่ยามใดที่อารมณ์หึงหวงเกิดขึ้นแล้วนางก็ไม่สามารถที่จะควบคุมตนเองได้ ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

กุสุมาทะเลแม่นั้น ความคิดความอ่านยามปกติก็เฉลียวฉลาดครั้น แต่ครั้นความหึงกำเริบขึ้นเมื่อใด เมื่อนั้นความคิดความอ่านก็มีตมลงสิ้น ทำการวู่วามเอาแต่โทสะไม่คิดผลได้ผลเสียเหมือนหนึ่งความที่เกิดขึ้นครั้งนี้...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 2. 2542 : 765 - 766)

ตอน อุบายสองตรูนี้

ในตอนโซ้อ้วางแผนให้ตะละแม่กุสุมา อเทตยาและจะเด็ดพบกัน โดยใส่ความว่าจะเด็ดเป็นผู้นัดพบอเทตยา และตนเองพาตะละแม่กุสุมามาให้รู้ความจริง ทำให้ตะละแม่กุสุมาโกรธจะเด็ดและอเทตยามาก ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...สมแล้วบุเรงนองท่านควรจะรักแม่นางผู้นองข้าพเจ้าให้จงหนักด้วย เพราะนางรักท่านจึงยอมเอาตัวออกมารับผิดเอง อเทตยาว่าตัวเป็นคนก่อ ท่านนั้นเพียงว่าคิดเคลิ้มตามข้อนี้ยังจะเท็จจริงอยู่หรือ บุเรงนองจอมยุทธถนัดเชิงเล่ห์สงคราม เมืองแปรยังแย่งเอาด้วยเล่ห์ได้ กระไรถึงคราวเคราะห์อยู่ถึงเรือกลางน้ำกว้างยังถูกเล่ห์เสมออเทตยาลวงมา คนรักแห่งท่าน บุเรงนองทำหน้าที่คนรักครบถ้วนแล้ว ควรที่บุเรงนองท่านจะรักให้มั่นคงไว้ ข้าพเจ้าจะรับเป็นคนทูลพระเจ้าอยู่หัวให้เอง

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 4. 2542 : 2099-2100)

เป็นที่น่าสังเกตว่าตะละแม่กุสุมาแสดงอาการหึงแบบมีโทษเฉพาะกับอเทตยาเท่านั้น และมีทิวิมานะที่จะไม่ให้ภัยและไม่ยอมรับอเทตยาอยู่ในฐานะคนรักของจะเด็ดเหมือนกับตน แต่ตะละแม่กุสุมาไม่แสดงอาการหึงนางที่อยู่ในฐานะสูงกว่าหรือเสมอกันเช่นตะละแม่จันทรา (สูงกว่าเพราะมาก่อน เสมอกันเพราะเป็นลูกกษัตริย์) และนางที่อยู่ในฐานะด้อยกว่าเพราะเป็นบาทบริจาริกา เช่น เชงสอปปู ทองสา ทั้งนี้อาจเป็นเพราะต่างฝ่ายต่างอยู่และยอมรับในอำนาจของกันและกัน ต่างจากอเทตยาที่เป็นเครือญาติใกล้ชิดกับตะละแม่กุสุมาและอยู่ในฐานะญาติพี่น้อง อเทตยาจึงไม่ยอมลงให้ตะละแม่กุสุมา อเทตยาจึงเป็นเสมือนหนามยอกอกให้ตะละแม่กุสุมารู้สึกเสียหน้าและรับไม่ได้ที่อเทตยาจะอยู่ในฐานะคนรักของจะเด็ดเช่นเดียวกับตน

## 4. ทองสา

### ภูมิหลัง

ทองสา มีบิดาเป็นชาวยุทธและนางได้เป็นนางข้าหลวงของตะละแม่จันทร์ นางเป็นสาวชาววังที่มีรูปโฉมงามเป็นที่ต้องใจชายหนุ่ม ทองสาได้พบสอพิณยาพระอนุชาเมืองหงสาวดี ทำให้นางรู้สึกพึงพอใจในยศศักดิ์และยอมเป็นภรรยาของสอพิณยา ทองสาได้ช่วยสอพิณยา หลวงจะเต็ดมาเพื่อให้สอพิณยามีนางทำร้าย แต่เมื่อทองสาได้มีโอกาสใกล้ชิดกับจะเต็ดทำให้ทองสาเปลี่ยนใจเพราะความดีและความรักที่จะเต็ดมีให้กับนาง ทองสารู้คิดและนำมาเปรียบเทียบกับความรักของสอพิณยาซึ่งแตกต่างกันมาก ทองสาจึงกลับใจเป็นฝ่ายช่วยเหลือให้ จะเต็ดพ้นภัย ทองสาเมื่อตกเป็นภรรยาของสอพิณยาแล้วตั้งครรภ์ สอพิณยาจึงแนะนำให้ออกจากวังไปอยู่ชายเขตนคร โดยได้สัญญากับทองสาไว้ว่าถ้าตนกลับหงสาวดี และทองสาคลอดบุตรแล้วก็ส่งคนมารับ ทองสาได้แต่เฝ้าคอย แต่สอพิณยาก็ไม่รักษาคำพูด ทำให้ทองสาได้รับความทุกข์ยากลำบากมากเพราะต้องดูแลบุตรและไม่สามารถกลับเข้ามาในเมืองทองอุไ้เพราะได้ทำผิดกฎมณเฑียรวังไว้คือเป็นนางข้าหลวงแต่หนีจากหน้าที่โดยมิได้บอกกล่าว เมื่อทองอุเกิดศึก ทองสาได้อพยพกลับมาเมืองทองอุและได้ตกพบจะเต็ดเพื่อให้จะเต็ดช่วยดูแลบุตรของนางเพราะนางต้องการจะไปบวช แต่จะเต็ดได้ใช้ให้ทองสาเป็นผู้สื่อข่าวให้กับกองทัพทองอุที่อยู่ ณ เมืองแปรให้ถอนกำลังมาช่วยทางทองอุ โดยมีเงื่อนไขถ้าทำการสำเร็จ จะเต็ดจะรับเลี้ยงดูนางเป็นภรรยาและดูแลบุตรชายนาง ทองสารับปากทำการนี้ถึงแม้ว่าจะต้องพบกับสอพิณยามีเก่าของนาง แต่นางก็ใช้กลอุบายหลวงสอพิณยาจนกระทั่งได้ติดต่อกับทัพทองอุที่เมืองแปรสำเร็จ จึงทำให้ทองสาได้มีโอกาสใช้ชีวิตคู่กับจะเต็ดอย่างมีความสุขในกาลต่อมา เพราะทองสาเป็นผู้ที่มั่นคงในความรักที่มีต่อจะเต็ดนั่นเอง

### บุคลิกลักษณะ

ตอน รักที่ทองสาเพิ่งเคยพบ

ทองสาเป็นหญิงงามนางหนึ่ง เมื่อทองสาแอบพาจะเต็ดเข้ามาในพระราชวังเพื่อรอพบตะละแม่จันทร์ตามอุบายของสอพิณยา นางต้องพาจะเต็ดเข้ามารอในห้องนางก่อนเพื่อรอเวลาที่นัดกับสอพิณยาไว้ จะเต็ดพินิจนางทองสาวงามกว่าข้าหลวงอื่น ๆ รุ่นเดียวกัน ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

เมื่อเจ้าหนุ่มคิดความไปทางแนวนั้น ดูหน้านางตองสาแสงอจกลับจับผิวนวลร่ำมตาอยู่ อึ่งนางตองสาผู้นี้ก็มีชื่อว่าโสมสะคราญกว่านางข้าหลวงจำพวกอื่นทั้งปวงของพระราชเทวี ปลายคิ้วนางผู้นี้ทอดได้ระเบียบไม่แตกเส้นยาวตมมาถึงหางตา แก้มนั้นเล่ามีรอยอยู่กลางพวงยิ้มแยมก็เป็นที่ยั่วสวาทอยู่...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 1. 2542 : 271)

ตอน ทูตมอญกำเรียบ

ตองสานั้นเป็นหญิงงามแต่บุคลิกลักษณะนั้นมิใช่เป็นแบบอย่างของกุลสตรีที่ดีคือมีท่วงท่าหลุกหลิกและพูดจาที่มีจริต กิริยาอาการของตองสานอกจากไม่เรียบร้อยแล้วยังมีมารยาทหญิงคือต้องการให้ชายผู้ที่ตนชอบมาพะเน้าเอาใจดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...แต่นางตองสาข้าหลวงนั้นมีบิดาเป็นชาวมอญ จึงชื่นชมยินดีในเจ้ามอญอยู่ครัน ๆ พลอยเจรจาปันจิมปันเจ้อด้วยเจ้าสอพิญา เจ้ามอญดูพระธิดาไม่กระปี้กระเปร่าเหมือนตอนเช้าก็หลกใจ ครั้นเห็นตองสาท่วงทีกิริยาหลุกหลิก จึงคะเนว่าคบไฉนพอจะใช้ได้งาน...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 1. 2542 : 89)

ตอน ไชยเจ้าเล่ห์

...อันนางตองสานั้นคนเสมอชั้นข้า พอพูดจาก็เสริมจริตจะกำนวางที่กระตุงกระตังติดดินทับทวีได้พูดกับผู้ชายหนุ่มด้วย แลเป็นเจ้าด้วยก็เล่นตัวมากขึ้น...

.....

...นางตองสาพอกฎมือตองก็เสมือนปลาฤดูแล้งแลมาได้ฝนสะบันงะบั้งเอาแต่พอเป็นกล

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 1. 2542 : 95)

ตอน ไชยเจ้าเล่ห์

สอพิญาจึงว่า การของเราเป็นความลับ จะนั่งพูดกันห่างนั้นประเดี๋ยวจะรั่วไปถึงหูอื่น ไหน ๆ เจ้าเต็มใจจะรับงานแล้ว ก็เชิญลูกให้หนึ่งเป็นก็จะลักษณะปรึกษากัน จะมัวถอยถดห่างนั้นหาควรไม่ ขึ้นมานั่งเสียที่นี้เถิดจะได้เจรจาสืบไป นางตองสาสงสัยทำกิริยากระพืดกระเพียดอยู่แล้วว่า ข้าพเจ้าเติบโตขึ้นมาจากวังนับแต่เกิน ๑๐ ขวบมาแล้วอย่างว่าแต่ชายอื่นเลยแม้บิดาก็ไม่เคยต้อง ฉะนั้นมีท่านทูตท่านจับคร่ำเอาด้วยกำลังยุดย้อยเหมือนผู้หญิงด้วยกันนี้ก็ไม่เป็นอันสบายใจ สอพิญาจึงว่า เจ้าเหมือนใจเรา อันเรานั้นตั้งแต่เกิน ๑๐ ขวบก็ไม่เคยถูกตัวผู้หญิงชาววังดูกันครั้นมาถูกตัวเข้าก็เกิดตื่นใจ วานเจ้าอย่าสลดให้แรงนักผลัดให้ข้าจับหนึ่ง ๆ พอรະจับใจสักประเดี๋ยวหนึ่งเกิด นางข้าหลวงตัวกลั่นค่อนควักตามจริต ใส่ไคล้บ่นว่าใครเขาจะทนบัดสีใจให้จับหนึ่งอยู่นานได้ แม้รู้ว่าจะมาหาเคราะห์ใส่ตัวฉะนี้แล้วก็หาสามีกัดก็มารับใช้ไม่...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 1. 2542 : 96)

## ตอน ไชยเจ้าเล่ห์

...นางตองสารับรางวัลแล้วชม้อยชม่ายเป็นที่อาลัยอยู่ เจ้าสอพิณยาตั้งตัวนางมาจับเข้าเข้าที่หนึ่ง แล้วเจรจาฝากไว้ว่า เรานั้นเป็นคนจำนนไม่ได้เลือกไพร่เลือกเจ้าสักแต่ว่าลงใจเอื้อแล้วก็ไม่รู้ลืม นางตองสารู้ว่าเวลาเหลือน้อยจึงจะจรีตติ์ดินถวายเป็นพระอนุชาพระเจ้าหงสาวดีแต่โดยดีลามาจากแลสมน้ำใจในสอพิณยาอยู่

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 1. 2542 : 98)

จากข้อความที่ยกมาจะเห็นได้ว่า ตองสานั้นเป็นหญิงงามนางหนึ่งเพราะจะเด็ดและสอพิณยาพบแล้วก็ต้องใจในความงาม แต่ตองสามีใช้หญิงที่เป็นแบบฉบับของกุลสตรีที่ดีหรือนางนั้นมีกิริยาอาการที่ผู้ชายดูท่าทางแล้วเข้าใจได้ว่ามีความยินดีในตัวชายก่อน ตองสามีมารยาหญิงมากและทะเยอทะยานเพื่อให้สมปรารถนา นางสามารถทำได้ทุกอย่างแม้กระทั่งยอมเสียพรหมจารี

## ลักษณะนิสัยและพฤติกรรม

### 1. ขาดความสำรวมแบบกุลสตรี

ตองสาเป็นหญิงสาวที่ขาดความสำรวมแบบกุลสตรีอันเนื่องมาจากนางเกิดในครอบครัวที่ต่ำต้อยและนางเองก็คิดว่าครอบครัวตนเองต่ำต้อย ดังนั้นพฤติกรรมของนางจึงแสดงออกเช่นนี้ ซึ่งสามารถเห็นได้จากดังตัวอย่างต่อไปนี้

#### ตอน ทูตมอญกำเริบ

เมื่อตองสาพบสอพิณยาในคืนพระราชพิธีลอยพระทิพย์ ตองสาสนใจสอพิณยาและได้แสดงออกโดยการพูดคุยกับสอพิณยาอย่างไม่ระมัดระวัง แสดงความไม่สำรวมตามแบบกุลสตรีเป็นช่องทางให้สอพิณยาหลอกนางไว้ใช้ประโยชน์ ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...แต่นางตองสาข้าหลวงนั้นมีบิดาเป็นชาวยุทธ จึงชื่นชมยินดีในเจ้ามอญอยู่ครั้น ๆ พลอยเจรจามันจี้มันจ้อด้วยเจ้าสอพิณยา เจ้ามอญดูพระธิดาไม่กระปรี้กระเปร่าเหมือนตอนเช้าก็หลอกใจ ครั้นเห็นนางตองสาท่วงทีกิริยาหลุกหลิก จึงคะเนว่าคบไว้คงพอจะใช้ได้งาน...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 1. 2542 : 89)

## 2. ไม่รักนวลสงวนตัว

เมื่อต้องสาอยู่ในวัยสาว นางเองขาดความยั้งคิดไตร่ตรอง ทำตามใจตนเองโดยไม่คำนึงถึงความถูกต้องและไม่คำนึงถึงความเสียหายที่จะตามมาแต่อย่างใด ซึ่งจะเห็นได้จากตัวอย่างดังต่อไปนี้

ตอน ไชลูเจ้าเล่ห์

ตองสาได้มาตามทีนัดไว้กับสอพินยา แต่สอพินยาเห็นว่าตองสาเป็นหญิงที่ตนสามารถล่วงเกินได้ สอพินยาจึงแสดงอาการเจ้าชู้กับตองสาปากว่ามือถึง ตองสานั้นเมื่อต้องมือชายไขว่คว้าก็ตกใจในหนแรก แต่ก็ไม่ได้ปฏิเสธอย่างเด็ดขาด จึงทำให้สอพินยาดูออกว่าตองสามีใจให้กับตน ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...นางข้าหลวงตัวกลั่นค้อนควักตามจริต ใส่โคล้นว่าใครเขาจะทนบัดสีใจให้จับนั่งอยู่นาน ๆ ได้ แม้รู้ว่าจะมาหาเคราะห์ใส่ตัวจะนี้แล้วก็หาสามีภักดีมารับใช้ไม่ สอพินยารังตัวนางข้าหลวงเข้ามาใกล้แล้วว่า อันมือผู้ชายนั้นคนที่ไม่เคยถูกมันก็ซาบซ่านเสมอฤทธิ์สุราจอกแรก คือมีทั้งความรู้สึกรสแปลกแลมัน ๆ แกมกัน แต่พอข้าจอกสองสามเสียแล้วหัวใจก็ลอยเกินพื้นแผ่นดินขึ้นไปทุกที ว่าแล้วเจ้าสอพินยาก็ไขว่คว้าเอาตามอารมณ์นางข้าหลวงก็ส่งเสียงวิ๊ดวายอยู่ เจ้าสอพินยาเห็นเป็นที่แจ้งแลนางข้าหลวงยังติดพยศอยู่จึงเพลามือไว้โดยคิดเพียงว่าเท่านั้นท่วงทีความสำเร็จในตัวนางตองสาก็ดูเหมือนจะล่วงไปครึ่งหนึ่ง...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 1. 2542 : 96 - 97)

## 3. มีความทะเยอทะยาน

ตองสาเป็นหญิงสาวที่มีความทะเยอทะยานสูงเพราะนางคิดว่าชาติตระกูลของนางต่ำต้อย ดังนั้นลักษณะพฤติกรรมการแสดงออกของนางจึงไม่คำนึงถึงสิ่งใดนอกจากต้องการให้ตัวเองได้มีฐานะที่ดีกว่าในปัจจุบัน ซึ่งเห็นได้จากพฤติกรรมที่มีความทะเยอทะยานของตองสาดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตอน ไชลูเจ้าเล่ห์

เมื่อตองสาพบสอพินยา ตองสาเห็นว่าสอพินยาเป็นถึงพระอนุชาของพระเจ้าหงสาวดี ตองสาจึงมีใจให้และยอมเป็นภรรยาของสอพินยาเพราะคิดว่าตนเองจะได้ตำแหน่งภรรยาของอุปราชเมืองหงสาวดีและมีหน้ามีต่ายิ่งขึ้น ตองสามีความทะเยอทะยานจึงมิได้คิดว่าคำพูดของสอพินยานั้นเป็นเพียงกลลวงเพื่อหลอกใช้ สอพินยาได้ให้สัญญากับตองสาว่าจะพากลับไปอยู่เมืองหงสาวดีด้วย แต่ต้องรับปากว่าจะช่วยเหลือเป็นสื่อให้ตนกับตะละแม่จันทรา ตองสารับ



เงื่อนไขนี้ ถึงแม้ว่าในที่สุดจะทำการไม่สำเร็จ แต่ตองสาก็ตกเป็นภรรยาของสอพิณยาสนใจตามที่ยากทำ ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...อันนางตองสานั้นคนเสมอชั้นข้า พอพูตจาก็เสริมจรีจะกำนวางที่กระตุงกระตึงติดดินทับทวีได้พุดกับผู้ชายหนุ่มด้วย แลเป็นเจ้าด้วยก็เล่นตัวมากขึ้น สอพิณยาเป็นคนมีนิสัยมักมากในสตรีอยู่ ครั้นดูเชิงนางท่าที่เหมือนปักเป้ากำลังเหลิงก็คะเนในใจว่า ถ้ากูจะจากนางข้าหลวงคนนี้ไปโดยมือเปล่า ก็เหมือนหนึ่งเกิดมาเป็นชายไม่ครบบริบูรณ์ อาหารใส่สำหรับมาเทียบตรงหน้าทั้งที่เจ้าของพอใจอยู่แล้วหากเราออกปากขอแล้วคงได้ลิ้มรส เป็นการลงทุนเล็กน้อยเบาแรงฉะนี้จะได้อะไรอยู่ คำนึงแล้วเจ้าสอพิณยาก็เชิญนางตองสาให้หนึ่งเสมอกัน ครั้นนางตองสาปฏิเสธสอพิณยาถนัดปากว่ามือถึงจึงจับมือขึ้นมาบนศาลา นางตองสาพอถูกมือตองก็เหมือนปลาถูกตุ้มแลงแลมาได้ฝนสะบัดสะบั้งเอาแต่พอเป็นกล

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 1. 2542 : 95)

#### ตอน ไชยเจ้าเล่ห์

...สอพิณยารั้งตัวนางข้าหลวงมาใกล้แล้วว่า อันมือผู้ชายนั้นคนที่ไม่เคยถูกมันก็ซาบซ่านเสมอฤทธิ์สุราจอกแรกคือทั้งมีความรู้สึกสับสนแปลกแลมัน ๆ แกมกัน แต่พอจอกที่สองสามเสียแล้วหัวใจก็ลอยเกินพื้นแผ่นดินขึ้นไปทุกที ว่าแล้วเจ้าสอพิณยาก็ไขว่คว้าเอาตามอารมณ์นางข้าหลวงก็ส่งเสียงร้องวิ๊ดวาย้อย เจ้าสอพิณยาเห็นเป็นที่แจ้งแลนางข้าหลวงยังคงติดพยอยู่จึงเพลามือไว้โดยคิดว่าเป็นเพียงเท่านั้น ท่วงทีความสำเร็จในตัวนางตองสาก็ดูเหมือนจะล่วงไปครึ่งหนึ่ง แล้วแลเจ้าสอพิณยาก็หวนมากล่าวความเรื่องพระราชธิดาแลเกลี้ยกล่อมว่าเชื้อสายเจ้าเป็นชาวยุทธจะมาตายกระดูกถมแผ่นดินในเมืองตองอูไป แม้นเจ้าช่วยธุระเราสุดกำลังแล้วก็พาไปเมืองหงสาวดีด้วย นางตองสาจึงว่าข้าพเจ้าไม่ยอมแรงในการอาสาทำนดอก...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 1. 2542 : 96 - 97)

#### ตอน หลวงเสื่อมาสูลุมพราง

...แต่บัดนี้ราศีผ่องรวางในวังขัดผิวให้ การไปมาของนางในวังนั้นข้าพเจ้าแจ้งสิ้น สอพิณยาก็อายโดยรู้ว่าไชยรู้เรื่องที่ตนนัดตองสาคนที่ติดพัน โดยใช้เป็นแม่สื่อทะเลาะแม่ จันทรามาแต่วันลอยกระทงถึงไม่สำเร็จสอพิณยาก็ว่านางตองสาพันหลักเข้าไว้แล้วได้ลอบมาปะกันเนื่อง ๆ ...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 1. 2542 : 250)

#### 4. สำนึกผิดด้วยตนเอง

ตองสาเป็นตัวละครที่มีพฤติกรรมทำตามใจตัวเอง โดยมีได้คำนึงถึงความถูกต้องทางศีลธรรมจรรยาหรือแบบฉบับอันดีงามของกุลสตรีด้วยเหตุที่ว่านางมีวัยเยาว์และมีพื้นเพทาง

ครอบครัวที่ต่ำต้อย นางจึงขาดความยั้งคิด แต่ถึงอย่างไรก็ตาม ทองสาก็ไม่ถึงกับเป็นหญิงชั่วที่ไม่รู้จักแยกแยะผิดถูกเพราะเมื่อนางมีสตินางก็สามารถรู้จักคิดไตร่ตรองด้วยเหตุผล จนกระทั่งทำให้นางเปลี่ยนใจช่วยเหลือจะเด็ดให้พ้นภัย อีกทั้งวัยและประสบการณ์ที่เพิ่มมากขึ้นจึงทำให้ทองสาประเมินคุณค่าของบุคคลได้อย่างรอบคอบนางจึงสามารถสำนึกผิดด้วยตนเองและยินดีกลับตัวเพื่อชดเชยความผิดของตน ดังตัวอย่างต่อไปนี้

#### ตอน ทองสาลิ้มผัว

ทองสาธิบดีปากสอพินยาจะลงให้จะเด็ดมาตกหลุมพราง แล้วพวกของสอพินยาจะมาดักทำร้าย ในช่วงที่ทองสามีโอกาสอยู่ใกล้ชิดกับจะเด็ดในห้องสองต่อสอง ทองสาได้รู้ซึ่งถึงความรักอันแท้จริงที่ชายหญิงพึงมอบให้แก่กัน เพราะนางนั้นเคยตกเป็นภรรยาของสอพินยามาก่อนแล้ว ครั้นเมื่อนางมาพบจะเด็ด ทองสาก็คิดว่าความรักที่จะเด็ดมีให้กับนางคงเช่นเดียวกับสอพินยา แต่ในความจริงแล้วความรักของจะเด็ดนั้นแตกต่างจากความรักของสอพินยาเหลือเกิน เพราะจะเด็ดไม่ต้องการทำลายพรหมจารีของนาง แต่กลับทะนุถนอมนางไว้เพื่อเชิดชูในภายหน้า ผิดกับสอพินยาซึ่งมีแต่จะให้นางยอมเป็นภรรยา จึงทำให้ทองสาละอายใจที่คิดร้ายต่อจะเด็ดจึงสำนึกผิดและได้เล่าถึงอุบายของสอพินยาให้จะเด็ดฟังพร้อมทั้งได้ช่วยเหลือให้จะเด็ดพ้นจากอันตราย ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

นางข้าหลวงเป็นคนเคยขาย การโลกีย์เป็นฉันทิก็เรียนรู้มาจากสอพินยาสัน ครั้นลูกแม่เลาชีซึ่งช่องให้เปรียบตัวกับชายอื่น นางทองสาก็ข้ามคิดไปถึงคนเคย มาตราว่าอกตัวจะหน้อยอยู่ด้วยไฟสวาท แต่อรรถาธิบายแห่งคนผู้นี้ชวนให้คิดคล้อยตามอิสตรีเป็นที่ปรารถนาแห่งชาย ข้อนี้แจ้งแล้วเพราะรู้จากสอพินยาร่ำลือวันเข้าใกล้สอพินยาว่าไขว่กระทำเอา ถึงหากจะสมประสงค์ตัว แต่เทียบอรรถาธิบายโดยคำจะเด็ดแล้วก็เห็นถนัดว่าชาวตะเลงถือเอานางเป็นที่บำเรอ รักทั้งดอกจึงมีใจกระทำไมตรีอันเกิดแต่สอพินยาพิเคราะห์บทวนแล้วนางทองสาก็เห่คำว่ามีได้กึ่งน้ำรักของเจ้าหนุ่มที่นั่นเคียงนาง...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 1. 2542 : 290 – 291)

จากข้อความดังกล่าวจะเห็นได้ว่า ทองสานั้นโดยแท้จริงแล้วเป็นหญิงที่มีความคิดและสามารถแยกแยะสิ่งดีสิ่งผิดได้ด้วยตนเอง เมื่อนางเห็นว่าการกระทำของนางในครั้งนี้สร้างความเสียหายให้กับชายซึ่งนางเห็นว่าเป็นคนดี ทองสาก็เปลี่ยนความคิดในทางหักล้างมาเป็นการให้ความช่วยเหลือซึ่งเห็นได้ว่าทองสานั้นเป็นผู้สำนึกผิดด้วยตนเอง

### ตอน ทองสาตกยา

ในวัยสาวทองสาทะเยอทะยานอยากเป็นภรรยาของสอพิณยา เพราะความอยากมีหน้ามีตาจึงทำให้ถูกสอพิณยาหลอกลวงด้วยคำพูดจนกระทั่งเกิดบุตรด้วยกัน ทองสาต้องทนรับความทุกข์ทรมานอยู่ผู้เดียวและต้องหลบหนีออกจากวังมาใช้ชีวิตอยู่ชายเขตแดน ได้รับความลำบากเพราะตนเองทำผิดทำให้ไม่สามารถอยู่สู้หน้าคนอื่นได้ จนกระทั่งเมืองทองอุเกิดศึกได้หลบหนีเข้าศึกกลับเข้ามาในเมืองและได้พบกับจะเด็จ ทองสาได้กล่าวกับจะเด็จว่าตนเองนั้นรู้ซึ่งแล้วว่าคนใดดีคนใดชั่ว จึงทำให้ทองสาสำนึกผิด เพราะคืนวันที่ผ่านมาได้สอนให้ทองสารู้ถึงความจริงอันประจักษ์แล้วว่าความทุกข์นั้นเกิดจากความทะเยอทะยานของนางเอง ในที่สุดทองสาก็ประจักษ์ความจริงได้ ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...นางทองสาจึงว่าท่านจงสำรวจพึงเอาเถิด ข้าพเจ้าจะเผยให้หมดจดไม่อำพรางเลย ข้าพเจ้าเป็นหญิงผู้เยาว์ได้ค้นเจ้าทะเลงผู้หนึ่งแลเขาใช้คนทรมาน น้ำจิตที่เคยรักความเป็นสาวแห่งตัวก็โอนเอียงไป แลมอบความประสาทกับสอพิณยา คนผู้นั้นสำแดงความให้ปรากฏนอกหน้าว่าน้ำใจแห่งเขานั้น ดุจลี้มนฐานะต่ำต้อยแห่งตัวข้าพเจ้าเสีย จะนับแต่สิ่งที่พอตาพอใจเป็นประมาณ แล้วขานเป็นคำมั่นไว้ว่า ถึงหากศักดิ์ตระกูลต่างชั้นจะครองกันให้สมควรเบื้องหน้าไม่ถนัดดี แต่กระนั้นสอพิณยาก็รับว่า แม้นกลับหงสาวดีแล้วจะสืบทอดหัวข้าพเจ้าไปด้วย แลบำรุงไว้ในฐานบริจาริกาสนธิมิให้คนใดหิมนสอพิณยาว่าเป็นหลักฐานมั่นคงจะนี้ ข้าพเจ้าจึงครุ่นคิดว่า นางทองสาอยู่ในเมืองทองอุเสมอชั้นข้าแต่ถ้าไปถึงหงสาวดีแล้วจะได้เป็นหม่อมเมียเจ้านายเหมือนโดดจากกันเหวไปสู่อุดขุนเขาเป็นที่ผาสุกกว่าจนเปรียบกันมิได้ดังนี้ก็ชอบที่จะอุทิศตัวเป็นเครื่องบูชาน้ำรักของท่านสอพิณยา มียอกขวัญก็เกิดเครื่องยวนใจให้ชั่ว ข้าพเจ้าทองสาก็ทอดกายลงสู่บาทมูลสอพิณยาด้วยประการจะนี้

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 5. 2542 : 2748 - 2749)

### ตอน จะเด็จคนนอกจะสู้คนใน

...เบื้องว่าข้าพเจ้ามีวัยรุ่นจำเริญ ความคะนองมีมากกว่าความคิดก็เป็นธรรมดาคน แลเมื่อความคิดแห่งตนน้อยแล้ว ทั้งยังไม่รู้ความคิดของผู้สามีถนัด จึงทั้งที่ข้าพเจ้ามาปะท่านจะเด็จคนซึ่งควรรัก ก็บังอาจมีจิตเคลิ้มไปในสอพิณยาภายหลังได้ แต่ข้อนี้ปรับว่าข้าพเจ้ามีใจไม่เที่ยงไม่วางก่อน คำนึงวัยข้าพเจ้าผู้เยาว์ให้ถ่องแท้แล้ว บุเรงนองท่านจะเห็นหนทางพลาดโดยง่ายเอง แต่บัดนี้ข้าพเจ้าเจริญวัยขึ้น จิตมนุษย์ชั่วแตกต่างกันฉันใดก็พอจะหยั่งเห็นถึง สถานหนึ่งความคิดของสอพิณยาก็เหมือนเครื่องเปิดตาข้าพเจ้าให้สว่างออกแล้ว มิหนำวันคืนที่ต้องระทมเพราะสอพิณยาสามีทำ ก็เป็นเครื่องหนุนให้ฝันถึงอภิยาตย์งามของท่านจะเด็จที่เคยปรากฏกับตัว ฉะนั้นคำซึ่งข้าพเจ้ากล่าวว่าไม่รู้ลืมนท่านในปัจจุบันนี้ จึงเหมือนคำนี้ได้ผ่านเครื่องกรองอย่างละเอียดแนแทแล้วไม่ผันแปรไป...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 5. 2542 : 2774)

## 5. ประเมินสถานการณ์เฉพาะหน้าและตัดสินใจได้ฉับพลัน

ต่อมาในภายหลังตองสาได้เรียนรู้ชีวิตเพิ่มขึ้นจากการตัดสินใจผิดพลาดของนางในวัยสาว เมื่อนางได้รับความทุกข์ทรมานจากคนที่นางเชื่อใจและเมื่อนางได้มีโอกาสทำความดีเพื่อลบล้างความผิดของนางเองตองสาจึงประเมินสถานการณ์เฉพาะหน้าและตัดสินใจได้ฉับพลันที่จะรับทำงานนี้เพื่อกอบกู้ชื่อเสียงของนางคืนมา ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตอน ตองสาตกยาก

ระหว่างเกิดศึกสงครามที่เมืองตองอุเพราะสอพินยานำทัพหงสาวดีและเมงกยอกแงนำทัพอังวะมาล้อมตองอุ จะเด็ดต้องการส่งข่าวไปให้จาเลงกะโบ เนงบา สืออ่อง ครูตะคะญีให้รีบยกทัพกลับมาช่วยแต่ยังไม่สามารถคิดวิธีติดต่อสื่อสารถึงกันได้ จะเด็ดบังเอิญพบกับตองสาซึ่งมาขอร้องให้จะเด็ดช่วยดูแลบุตรชายของนาง จะเด็ดจึงได้ขอร้องให้ตองสาช่วยเหลือโดยเป็นผู้ออกไปส่งข่าวติดต่อกับทัพตองอุที่อยู่ ณ เมืองแปร ครั้งแรกที่ตองสาмаดักพบกับจะเด็ด ระหว่างทางกลับที่พักนั้นตองสาตั้งใจว่าจะมอบบุตรชายของนางให้จะเด็ดดูแลแทนเพื่อนางจะได้ไปบวชโดยไม่มีพันธะ นางได้เล็งเห็นแล้วว่าจะเด็ดเหมาะสมที่นางจะไว้วางใจดูแลบุตรชายของนางได้ ตองสาได้เล่าให้จะเด็ดฟังถึงความทุกข์ยากของนาง เพราะหลงเชื่อลมปากของสอพินยาที่ได้สัญญากับนางว่าจะพานางกลับไปอยู่เมืองหงสาวดีด้วยและจะได้เป็นภรรยาของสอพินยาอย่างออกหน้าออกตา แต่ในที่สุดก็เป็นเพียงแค่ความฝัน เพราะสอพินยาไม่รักษาสัจจะที่ให้ไว้ต่อนาง จะเด็ดเห็นเป็นโอกาสเหมาะที่จะให้ตองสาช่วยเหลือตนและเมืองตองอุโดยจะเด็ดทำอุบายให้ตองสาออกไปนอกเมืองเพื่อให้ทหารในกองทัพหงสาวดีจับตัวและด้วยความสัมพันธ์ที่เคยมีกับสอพินยาจะทำให้นางไม่ได้รับอันตรายและใช้เสน่ห์หญิงล่อลวงให้สอพินยาตายใจและให้ส่งนางกลับไปอยู่หงสาวดีก่อน หากนางอยู่ในกองทัพด้วยความเป็นหญิงจึงรู้สึกหวาดกลัว หลังจากสอพินยาส่งนางไปหงสาวดี ในระหว่างทางตองสาทำอุบายหาทางหนีไปเมืองแปรเพื่อบอกให้ทัพตองอุที่อยู่เมืองแปรมาช่วยเหลือจะเด็ด ถ้าตองสาทำการนี้สำเร็จจะเด็ดก็จะรับตองสาเป็นภรรยาและดูแลบุตรชายของตองสาด้วย ตองสาได้ฟังเงื่อนไขแล้วยอมรับที่จะทำตามคำของจะเด็ด เพราะตองสามีผลประโยชน์ที่ได้รับทั้งสองทางคือ หนึ่งได้แก้แค้นสอพินยาผู้เป็นสามีที่ทำให้นางต้องตกทุกข์ได้ยากเพราะความไม่รักษาสัจจะของสอพินยาเอง สอง หากตองสายอมรับหน้าที่นี้ตองสาและลูกจะมีที่พึ่งที่ดีและสามารถสู้หน้าผู้อื่นได้เพราะได้ชื่อว่าเป็นผู้ทำประโยชน์ให้แก่ประเทศชาติ หากจะเด็ดอ้างเหตุผลนี้กับตะละแม่จันทร์แล้วนางก็คงไม่สามารถปฏิเสธไม่ให้จะเด็ดรับตองสาเป็นภรรยาได้ ตองสาได้ฟังเงื่อนไขของจะเด็ดประกอบกับผลประโยชน์ที่นางจะได้รับจึงทำให้ตองสาดตัดสินใจในทันทีที่ทั้งๆที่รู้ว่าการที่ตนออกไปทำอุบายลวงสอพินยาอาจจะมีอันตราย แต่นางก็ยินยอมเพราะตองสาได้ตัดสินใจตามสถานการณ์และคิดว่าตนตัดสินใจถูกต้อง ผลของการตัดสินใจในครั้งนี้ทำให้ตองสาได้มาเป็นภรรยาของ จะเด็ดในกาลต่อมา ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...นางตองสาจึงว่าท่านจงสำรวจพื้งเอาเถิด ข้าพเจ้าจะเผยให้หมดจดไม่อำพรางเลย ข้าพเจ้าเป็นหญิงผู้เยาว์ได้ค้นเจ้าทะเลงผู้หนึ่งแลเขาใช้คนทรมาน น้ำจิตที่เคยรักความเป็นสาวแห่งตัวก็โอนเอียงไป แลมอบความประสาธาตกับสอพิณยา คนผู้นั้นสำแดงความให้ปรากฏนอกหน้าว่าน้ำใจแห่งเขานั้น ดุจลิ้มฐานะต่ำต้อยแห่งตัวข้าพเจ้าเสีย จะนับแต่สิ่งที่พอลาพอใจเป็นประมาณ แลว่าท่านเป็นคำมั่นไว้ว่า ถึงหากศักดิ์ตระกูลต่างชั้นจะครองกันให้สมควรเบื่องหน้าไม่ถนัดดี แต่กระนั้นสอพิณยาก็รับว่า แม้นกลับหงสาวดีแล้วจะสู้หอบหิ้วข้าพเจ้าไปด้วย แลบำรุงไว้ในฐานบริจาริกาสนธิมิให้คนได้ห่มัน สอพิณยาว่าเป็นหลักฐานมั่นคงจะนี้ ข้าพเจ้าจึงครุ่นคิดว่า นางตองสาอยู่ในเมืองตองอุเสมอชั้นข้า แต่ถ้าไปถึงหงสาวดีแล้วจะได้เป็นหม่อมเมียเจ้านายเหมือนโอดจากกันเหวไปสู่ยอดขุนเขาเป็นที่ผาสุกกว่างานเปรียบกันมิได้ดังนี้ก็ชอบที่จะอุทิศตัวเป็นเครื่องบูชาน้ำรักของท่านสอพิณยา มิอยากชั่วก็เกิดเครื่องยวนใจให้ชั่ว ข้าพเจ้าตองสาก็ทอดกายลงสู่บาทมูลสอพิณยาด้วยประการฉะนี้

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 5. 2542 : 2748 - 2749)

ตอน จะเด็ดคนนอกจะสู้คนใน

...ข้าพเจ้าจึงหมายใจไว้จะใช้ตองสาท่าน เป็นคนสื่อข่าวเอาทหารตองอุที่แปรคินมา แหะตองอุอยู่ในที่ล้อมไม่ว่าทางน้ำหรือทางบก ก็ไม่อาจเล็ดลอดไปได้โดยสะดวกเลย มีทางเดียวเท่านั้นแล้วคือจะฝ่าไปทางค่ายทหารหงสาวดีที่สอพิณยาล้อมอยู่ แลคนที่จะไปได้ราชการนั้น ไม่เห็นใครจะปฏิบัติได้ผลเสมอตองสาแน่เลย...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 5. 2542 : 2781)

ตอน จะเด็ดคนนอกจะสู้คนใน

ก็แหะชัยชนะของตองอุในครั้งนี้ อยู่ที่ข้าพเจ้าแลนายทัพตองอุ อันมาแต่แปรรวมกันเข้าทำการก็จริงแล้ว แต่ชาวตองอุทั้งปวงมีน้ำใจเที่ยง หรือจะเว้นสรรเสริญคนสื่อข่าวเราสองทัพเข้ามารวมกำลังกันนั้นเสียได้ สถานหนึ่งสมเด็จพระพี่นางเจ้าอยู่หัวเรานั้น ก็คงมิได้ต่างกว่าหญิงทั้งปวงในข้อที่ไม่ยินดีจะรับข่าว ว่าชายอันเป็นกรรมสิทธิ์แห่งตน ไปผูกพันเอาการสาธาตด้วยหญิงอื่นเลย มีหนาคณที่ข้าพเจ้าสวาทอยู่ในลักษณะตองสาท่านด้วยแล้ว ก็ยังเป็นเรื่องยอมกันมิได้ แต่ถ้าท่านกระทำการดังที่อาสาไปสำเร็จ ว่าถึงความมัวหมองแห่งชื่อกลางเสียได้เกลี้ยงแล้ว ยังข้าพเจ้าจะได้ถือความสำคัญอีกสิ่งหนึ่ง ไปอ้างว่าทะเลแม่ไม่สมควรจะรังเกียจ น้ำรักอันตองสาท่านมีต่อข้าพเจ้าก่อน เพราะมิใช่น้ำรักซึ่งท่านมีต่อข้าพเจ้าเป็นทุนหรือกระทั่งได้รับประโลมจากคนผู้ผิวแล้ว ก็ยังไม่คลายความเชื่อ ข้อนี้รำพันแล้วทะเลแม่จันทราภาก็จะเห็นใจเอง ทะเลแม่เป็นคนเลือดเนื้อสนิทในเศวตฉัตรเมืองตองอุเอง หรือจะกล่าวรานเหมือนเนรคุณตองสาผู้มีคุณแก่ตองอุ นางตองสาพื้งความละเอียดบุเรงนองแจ้งเรียบร้อยทุกข้อแล้วก็สมนัสยินดีอยู่ แลว่าข้าพเจ้าได้ข่าวตัวจะมีช่องล้างควาแล้วก็ปรารถนาจะได้ชำระเสียโดยเร็ว

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 5. 2542 : 2784 - 2785)

## ตอน จะเด็ดคนนอกจะสู้คนใน

...เมื่อต้องสาธยายสำเร็จแล้ว ข้าพเจ้าจะได้เกิดน้ำใจต้องสาธยายให้เต็มขนาด ไม่คิดเอาโน่นเอานี้มาปะปนให้ราคาความสวามีภักดีของท่านด้วยเสีย นางข้าหลวงสดับความนั้นก็โสมนัสต่อการที่เจ้าหนุ่มวางใจเป็นทวิคูณ แล้วข้าพเจ้าพูดสิ่งใดไปในขณะนี้ ฟังแล้วรังแต่ท่านจะเห็นว่าอวดตัว ใ้วการทั้งปวงสำเร็จแล้ว ท่านจะตระหนักน้ำใจข้าพเจ้าต่องสาเอง เจ้าหนุ่มก็เห็นการของการเข้ารูปแล้วก็กล่าวคำลา

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 5. 2542 : 2786)

## 6. รักลูก

ถึงแม้ว่าตองสาจะทุกข์ทรมานที่ต้องรับสภาพความยากจนภายหลังจากที่สอพิณยาหนีจากนางไป แต่นางก็มีได้เคยคิดทอดทิ้งบุตรของนางเลย อีกทั้งนางยังต้องการให้บุตรชายของนางมีอนาคตได้อยู่กับคนดี นางจึงนำบุตรชายของนางมาฝากให้จะเด็ดช่วยดูแล ซึ่งแสดงให้เห็นว่านางเป็นมารดาที่รักและเป็นห่วงลูกอย่างเด่นชัด ดังตัวอย่างต่อไปนี้

### ตอน ตองสาตกยาก

ตองสาต้องการจะไปบวช แต่ด้วยความเป็นห่วงบุตรนางจึงหาทางนำบุตรชายของนางมาให้จะเด็ดเป็นผู้ดูแลและเพราะนางรู้ว่าจะเด็ดเป็นผู้มีจิตใจงามและเชื่อใจได้ นางกล่าวกับจะเด็ดว่าถ้านางยกบุตรให้ผู้อื่นนางก็มีอากว้างใจได้เหมือนกับยกบุตรชายนางให้จะเด็ดเป็นผู้ดูแล จะเห็นได้ว่าตองสาเป็นผู้มองการณ์ไกลและมีความคิดรอบคอบ ถึงแม้จะเกลียดคนที่เป็นพ่อเด็กคือสอพิณยา แต่นางก็รับผิดชอบในตัวบุตรชายโดยไม่ทิ้งขว้าง ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...แล้วข้าพเจ้ามีจิตคิดแค้นสอพิณยาก็จริงอยู่ แต่ลูกคนผู้นั้นก็เกิดแต่อกข้าพเจ้า แล้วยิ่งเกิดแต่พ่อที่ทอดทิ้งก็เป็นธรรมดาจะยิ่งสงสารมันหนัก แลใครที่จะทำนุบำรุงมัน ให้มันลืมชื่อแลรูปแห่งพ่อมันเสีย ข้าพเจ้าจะซังคนผู้ผู้แลปรารถนาจะอุ้มชูบุตรคนนี้ จึงอยากให้มันโตตามรอยเท้าคนที่สมควรตามเป็นต้นอย่างท่านจะเด็ดนี้แล้ว ข้าพเจ้าปรารถนาว่าเมื่อหนีไปสู่ที่เย็นได้แล้ว ก็จะต้องหาบ่าเพี้ยภาวาณาแต่ทางที่ชอบ อย่าให้มีจิตวอกแวกถึงการข้างโลกเลย เมื่อความปรารถนาเช่นนี้แล้ว แม้จะยกลูกให้ผู้อื่น ไม่ไ้วใจคนเหล่านั้นจะดีเหมือนใจ ไหนจะดับทุกข์เสียได้ตลอดก็วันวายพะวงถึงมันผู้ลูกอยู่เนือง ๆ แต่ถ้าลูกข้าพเจ้าจะได้โตเพราะอาศัยร่มเงาฝ่าเท้าจะเด็ด ท่านคุ้มแล้วข้าพเจ้าถึงตายก็หลับตาสนิทไม่มีกังวลเลย เพราะแจ้งเต็มอกแล้วว่าท่านธรรมาจารย์...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 5. 2542 : 2757 - 2758)

ตอน จะเด็ดคนนอกจะสู้คนใน

เมื่อนางรับปากจะเด็ดเพื่อที่ไปลงสอพินยาในกองทัพ ต้องสาเกรงว่าตนอาจจะถูกฆ่าตายเพราะทำการพลาดพลั้งและได้ออกปากฝากลูกไว้กับจะเด็ดอีกครั้งหนึ่งซึ่งเป็นการแสดงให้เห็นความรับผิดชอบในความเป็นแม่ที่มีต่อลูกอย่างเด่นชัด ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...นางตองสาก็ว่าครั้งนี้ข้าพเจ้าบุญน้อยแลรับการที่เกินบุญญาตัวไปทำ หากฝ่ายโน้นเป็นต้นสอพินยาเห็นความทรยศต่อเขาแล้ว แลลงอาชญาเอาชีวิตข้าพเจ้าบุเรงนองท่านอย่าเห็นวามารดาทำประโยชน์ให้มิได้แล้ว แลทอดทิ้งทารกผู้บุตรข้าพเจ้าเสียเลย...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 5. 2542 : 2798)

## 7. มีความกล้าหาญ

ตองสาได้รับปากช่วยเหลืองานของจะเด็ดแม้ต้องเสี่ยงชีวิต นางได้แสดงความกล้าหาญให้จะเด็ดได้รับรู้ ทั้ง ๆ ที่นางเองก็ไม่แน่ใจว่าจะมีชีวิตรอดกลับมาหรือไม่ แต่นางก็มีได้หัวนเกรงอันตรายใด ๆ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตอน จะเด็ดคนนอกจะสู้คนใน

ตองสารับอุบายที่จะลงสอพินยาจากจะเด็ด นางได้ให้คำมั่นสัญญาว่าจะพยายามสื้อข่าวทัพตองอุที่เมืองแปรให้ได้ ซึ่งจะเห็นได้ว่านอกจากตองสาจะมีความจงรักภักดีต่อจะเด็ดแล้ว นางยังมีความกล้าหาญในการออกไปเผชิญหน้ากับศัตรูโดยไม่กลัวสิ่งใด ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...นางข้าหลวงสดับความนั้นก็โสมนัสต่อการที่เจ้าหนุ่มวางใจเป็นทวีคูณ แลว่าข้าพเจ้าพูดสิ่งใดไปในขณะนี้ฟังแล้วจึงแต่ท่านจะเห็นว่ารอดตัวไว้การทั้งปวงสำเร็จแล้ว ท่านจะตระหนักน้ำใจข้าพเจ้าตองสาเอง...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 5. 2542 : 2786)

ตอน จะเด็ดคนนอกจะสู้คนใน

เมื่อตองสาพบสอพินยาผู้เป็นสามี นางได้กล่าววาจาประชดสอพินยาท่ามกลางหมู่คนมากมายโดยไม่กลัวเกรงเพื่อให้สอพินยาได้อายและจำใจต้องรับผิดชอบนางตามแผนการที่จะเด็ดบอกมา แสดงให้เห็นถึงความกล้าหาญของตองสาเป็นอย่างมาก ที่ยอมตากหน้าอ้างตัวเองเป็นภรรยาของสอพินยาในที่ประชุม ทั้ง ๆ ที่เสี่ยงต่อการที่สอพินยาอาจไม่ยอมรับก็ได้ และการกระทำเช่นนี้ก็เป็นการประจานตนด้วยว่าทำผิดธรรมเนียมประเพณี ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

ด้วยข้าพเจ้าเมื่อแรกจำเริญวัยรูปกายสะคราญกว่านี้ ชาวทะเลผู้หนึ่งหลงรูปข้าพเจ้ายิ่งนักถึง หากคนผู้นั้นศักดิ์สูงก็สู้มาวอนให้ข้าพเจ้ารับรักด้วย เบื้องนั้นข้าพเจ้าอายุน้อย สังเกตแห่งความซื่อ ข้างนอกหน้าไม่รู้ยังน้ำใจก็รับไมตรีชาวหงสาวดี ครั้นถึงคราวคนผู้นั้นจะต้องอุกข้าพเจ้าว่า ให้รอก่อน ถึงหงสาวดีแล้วจะให้ไพร่มารับตัว ข้าพเจ้าคอยแต่อุ้มท้องสองเดือน กระทั่งบุตรสามขวบ เกินแล้วมิได้ข่าวเลย จึงปลงใจว่าสามีตนตายเสียหว่างทาง ต้องอุไปหงสาวดีเป็นแท้ แต่ครั้นข่าว ศักดิ์ประชิดตอปัจจุบันนี้แล้วข่าวมาทางหนึ่งว่าสามีตัวยังมีได้ตาย คนคดผู้นั้นยมบาลไม่ปรารถนาจึง ตัดมากับกองทัพหงสาวดีด้วย เหตุผลอันนี้ข้าพเจ้าจึงใคร่พบตัวนาย เพื่อถามข่าวผู้หาสัตย์มิได้ ของข้าพเจ้า อันท่านนั้นเป็นใหญ่กว่าผู้อื่นในค่ายนี้แล้ว ทหารข้างท่านยังจะมีคนใดซื้อสอพิณยาอยู่ บ้างหรือ...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 5. 2542 : 2806 - 2807)

## 8. มีความรักที่มั่นคงต่อจะเด็ด

ตองสาได้แสดงพฤติกรรมให้จะเด็ดประจักษ์ว่านางมีความรักที่มั่นคงต่อจะเด็ดถึงแม้ว่า นางจะต้องเผชิญหน้ากับสอพิณยาสามีเก่าของนางก็ตาม แต่ใจของตองสาก็มิได้ผันแปรไปจาก จะเด็ดแต่อย่างใดและนางยังกล้าออกไปเสี่ยงอันตรายเพื่อพิสูจน์ความรักของนางที่มีต่อจะเด็ด นั้นเอง ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตอน ตองสาตกยาก

เมื่อนางตองสาพบกับจะเด็ดในคราวที่ต้องอุกกองทัพหงสาวดีและอังวะยกมาล้อม ตองสาได้เล่าเรื่องความหลังของนางให้จะเด็ดฟังว่า นางรับอุปการะของสอพิณยามาลงจะเด็ด เพราะนางได้ตกเป็นภรรยาของสอพิณยามาก่อน พอมีโอกาสได้ใกล้ชิดจะเด็ดแล้วตองสาเริ่มมี จิตใจเอนเอียงไปหาจะเด็ดและคิดละอายใจที่ต้องทำร้ายคนดีและเป็นผู้ชายที่ตนรัก ตองสา ตัดสินใจเปิดเผยอุปการะของสอพิณยาเพราะรักจะเด็ดด้วยความจริงใจ ดังข้อความที่ปรากฏใน เรื่องว่า

...จะเด็ดสำคัญความว่าครั้งเมื่อข้าพเจ้าลงท้าวทะเลแม่ใคร่พบ แลเพื่อจะส่งให้ท่านออกไป ได้รับอันตรายเพราะมือสอพิณยานั้น ข้าพเจ้ายังมีได้คุ้มเคยสนิทด้วยสอพิณยา แลข้อนี้เป็นความ สำคัญผิดแล้ว เบื้องนั้นข้าพเจ้าตองสาก็ได้ชื่อว่าเป็นภรรยาสอพิณยาแล้ว จึงรับการของคนที่สามี มาทำ แต่ครั้นข้าพเจ้าได้สนิทกับท่าน ณ ราตรีนั้นแล้วก็เหมือนพราหมณ์ประกอบปาณาติบาตได้พบ พระอรหันต์ผู้แจ้งเห็นจริงในเรื่องกุศล ไม่อาจทำบาปให้สมความตั้งใจเดิมเลย อาการเสนาหาได้นั้น ข้าพเจ้าได้แสดงให้เห็นปรากฏกับท่านในคืนวันนั้น บัดนี้ตัวมีลูกแล้วย้อนมาเล่าไม่ขออาย ข้าพเจ้าสำแดง กิริยาการอันสิ้นอาย ทอดตัวลงหมายจะให้จะเด็ดท่านชิตชม ณ วันนั้นก็เพราะความปรารถนาที่แน่วแน่ ในน้ำใจตัว ข้าพเจ้าผ่านการโลมของสอพิณยามาด้วยอารมณ์หลง ได้คิดแล้วในคืนวันนั้น จึงรู้ สละการของคนที่สามเสีย บอกท่านให้แจ้งถึงความคิดของสอพิณยา...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 5. 2542 : 2752 - 2753)



ตอน ทองสาตกยาก

ทองสายังได้กล่าวกับจะเต็ดอีกว่านับตั้งแต่วันที่นางได้ใกล้ชิดและมีใจให้กับจะเต็ดอย่างลึกซึ้งนั้น ยามนอนนางก็ไหว้พระเพื่ออาราธนาพระให้คุ้มครองจะเต็ด ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความรักภักดีที่นางมีให้แก่คนรัก ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...ทองสาก็ว่าความฝันที่เกิดแต่วันคืนนั้นก็เฉพาะสิ่งอื่นดอก แต่ความสุจริตต่อท่านนั้น ถึงยามนอนข้าพเจ้าก็นับว่อาราธนาคุณพระให้คุ้มครองท่าน แต่วันได้รู้จักสนิทไม่เคยเว้นเลย...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 5. 2542 : 2747 - 2748)

ตอน จะเต็ดคนนอกจะสู้คนใน

จะเต็ดต้องการให้ทองสาเป็นผู้ไปบอกข่าวกองทัพตองอู ณ เมืองแปรให้ยกมาสมทบเพื่อช่วยรบทัพที่ล้อมตองอูอยู่ ทองสารับปากกับจะเต็ดและขอคำสัญญาให้จะเต็ดช่วยดูแลบุตรชายของนาง และครั้งนี้ถึงแม้ว่าคนตองอูจะยกย่องนาง นางก็มีได้สนใจเพราะนางมิได้ทำเพื่อตองอู แต่ทำการครั้งนี้เพื่อจะเต็ด เพราะจะเต็ดต้องการให้ตองอูชนะศึก ทองสาเห็นว่านางสามารถช่วยได้ก็ช่วยเพราะนางต้องการแสดงความรักภักดีและมั่นคงที่นางมิให้จะเต็ด ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...ข้าพเจ้าทำการครั้งนี้เพื่อความปรารถนาของท่านมิใช่ทำเพื่อความปรารถนาของเมืองตองอู ฉะนั้นข้าพเจ้าทำการดีหรือเสีย กรรมนั้นก็ควรกล่าวว่าจะได้แก่ตัวท่านมิใช่แก่เมืองตองอู บุเรงนองท่านแสวงแปลกการของข้าพเจ้าว่าทำเพื่อประโยชน์แก่มาตุภูมิทั้งนี้ ก็เห็นกันเป็นที่แจ่มแจ้งแล้วว่าท่านโง่เสีย วันหน้าเผื่อนางตองสาทวงถึงเรื่องบุเรงนองไม่รักทะนุบำรุงตัว บุเรงนองท่านก็อาจปัดเสียได้ว่า ข้าพเจ้าทำเพื่อตองอูแล้วจะมีข้อใดจริงผูกมัดด้วยท่าน เจ้าหนุมยินนางตองสาลำดับเรื่องราวไปเสียทางหนึ่งกระนั้นก็ว่า ท่านคิดมากจะพาให้เขวไปเอง นางตองสาก็ว่าข้าพเจ้าเชื่อว่าความที่พูดทั้งนี้จะเพราะคิดเขวไปนั้นหาไม่ได้ แต่ท่านอย่าบั่นสีหน้าวิตกเลยถึงข้าพเจ้าได้รู้ว่าท่านลองใช้ แต่ความจงรักภักดีมากกว่าสิ่งอื่น จะกัมนำรับการไปทำให้ท่านถนัดน้ำใจ ความตรงต่อท่านทั้งนี้มาตรว่าท่านเองไม่เชื่อ แต่เทพยดาฟ้าดินเชื่อเท่านี้ข้าพเจ้าตองสาก็ปลื้มใจพอ...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 5. 2542 : 2795 - 2796)

## 9. รู้จักใช้มารยาทหญิงให้เป็นประโยชน์

เมื่อทองสาคิดว่าตนเองหมดสิ้นอนาคตแล้วและจะเต็ดให้ออกาสนางลบล้างความผิดต่าง ๆ ที่นางทำมานางจึงยินดี ทองสาใช้มารยาทหญิงล่อลวงสามีนางและเป็นไส้ศึกส่งข่าวให้กองทัพตองอู ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตอน จะเด็ดคนนอกจะสู้คนใน

เมื่อตองสาได้พบจะเด็ดในระหว่างตองอุถูกล้อม โดยมีกองทัพหงสาวดีนำโดย สอพินยาเป็นแม่ทัพและกองทัพอังวะนำโดยเมงกยอกแงเป็นแม่ทัพ จะเด็ดกำลังคิดหาวิธีที่จะ สื่อข่าวให้กองทัพตองอุที่อยู่ ณ เมืองแปรทราบ เมื่อจะเด็ดได้พบตองสา จะเด็ดจึงคิดให้ ตองสาช่วยเหลือตนโดยมีข้อแลกเปลี่ยนคือ ถ้าตองสาทำการสำเร็จจะเด็ดจะรับเลี้ยงตองสา เป็นภรรยาและดูแลบุตรของตองสา จะเด็ดมีแผนการให้ตองสานำข่าวจากเมืองตองอุไปบอก กับทัพตองอุ ณ เมืองแปรว่าให้นำทัพมาช่วยเหลือ ทำอุบายให้ผู้หญิงชาวบ้านรวมทั้งตองสา ปลอมตัวไปสืบข่าวตามชายเขตแดนของทัพหงสาวดี ถ้าถูกจับได้ก็ให้หญิงเหล่านั้นให้การว่า หนีเข้าเมืองไม่ทัน แต่ถ้าถูกโบยแล้วก็ให้รับว่ามาสืบข่าวให้กองทัพตองอุ จะเด็ดได้ส่งตองสา ไปทำการนี้ได้สำเร็จ ตองสาถูกจับตัวไปและขอจะพบกับสอพินยาแม่ทัพเพียงผู้เดียว เพราะ ตองสาค่อนข้างแน่ใจว่าถึงอย่างไรเสียสอพินยาก็คงจะจำนางได้และคงไม่ฆ่านางเสีย เมื่อ ตองสาได้พบหน้าสอพินยา ตองสาได้กล่าวถึงความหลังกับนางในที่ประชุมของเหล่านายทัพ หงสาวดีกับอังวะ ทำให้สอพินยาประหลาดใจและไม่สามารถปฏิเสธคำพูดนางได้ ดังนั้นจึงสะเบงผู้ ซึ่งสวามีภักดีต่อหงสาวดีจึงเป็นผู้เกลี้ยกล่อมให้ตองสากับสอพินยาตกลงกันได้ โดยจีสะเบง แนะนำให้สอพินยารับตองสาไว้เพราะคิดว่าหน้าตักเช่นนี้ หญิงงามเป็นสิ่งที่เหลือวิสัยที่จะหา ได้ ดังนั้นเมื่อสอพินยาพบคู่รักเก่าแล้วก็ควรที่จะดูแลหญิงนั้นไว้ สอพินยาก็รับคำเพราะโดยใจ จริงแล้วสอพินยาเป็นผู้ที่มักมากในสตรี ตองสาทำตามแผนการขั้นแรกสำเร็จคือการเข้าไปอยู่ใน กองทัพหงสาวดี และในระหว่างที่นางอยู่ นางก็ได้ถวายปรนนิบัติสอพินยาเหมือนเมื่อครั้ง สอพินยายังอยู่เมืองตองอุ ตองสานั้นเป็นหญิงรูปงาม นางได้รับการดูแลจากสอพินยาผู้ซึ่งมี ตำแหน่งนายทัพ เมื่อทหารผู้ได้รับทรัพย์สมบัติหรือเสื้อผ้าแพรพรรณได้ก็จะนำมามอบให้กับ นายทัพของตน สอพินยาก็นำมาให้ตองสาแต่งทำให้ตองสานั้นงามยิ่งขึ้น ตองสาได้ใช้มารยา หญิงทำอุบายจนสอพินยาลุ่มหลงขาดการฝึกซ้อมทหารจนเป็นที่ไม่พอใจของกองทัพอังวะ จีสะเบงแก้ไขโดยให้สอพินยาส่งตองสาไปหงสาวดีก่อนเพื่อนางจะได้ไปรอสอพินยา ณ ที่นั้น วิธีการของจีสะเบงเป็นที่ต้องใจตองสามาก เพราะตองสาต้องการดำเนินแผนการขั้นสุดท้ายคือ ส่งข่าวไปยังกองทัพตองอุ ณ เมืองแปร เมื่อตองสาถูกส่งตัวไปหงสาวดี ตองสาก็มิได้มีใจ อาลัยรักสอพินยาเลย เพราะสิ่งต่างๆที่นางทำดีกับสอพินยานั้นเป็นเพียงมารยาหญิงเพื่อทำกล ลวงสอพินยาให้เข้าใจผิดคิดว่านางยังรักภักดีต่ออุปราชมิดลาย ก่อนจากกันตองสาได้กล่าวกับ สอพินยาในเชิงปลอบโยนว่า นางรักสอพินยามากถึงแม้กำแพงเมืองตองอุมาขึ้นก็สามารถกัน ตัวนางไม่ให้เดินทางมาหาสอพินยาได้ จากพฤติกรรมเช่นนี้ของตองสาแสดงให้เห็นว่า ตอง สาเป็นผู้รู้จักใช้มารยาหญิงให้เป็นประโยชน์โดยยอมเอาตัวเองเข้าแลกเพื่อให้งานสำเร็จ และ เป็นผู้เสียสละเพราะการทำอุบายครั้งนี้เสี่ยงชีวิตอย่างมาก แต่ตองสาก็เต็มใจทำเพราะรักจะ

เด็ดอย่างมันคงนั่นเอง และในที่สุดต้องสักการีทำการนี้สำเร็จโดยสามารถสือข่าวไปถึงทัพตองอุ เมืองแปรให้ยกทัพมาช่วยรบพุ่งกับข้าศึกได้ ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...ตองสาผู้นั้นปากไม่เหมือนสตรีธรรมดา ต่อหน้าทหารถืออาวุธครบมือในที่บัญชาการแม่ทัพ ยิ่งกล้าแตกดันจะให้มหาอุปราชท่านได้อาย วิสัยหญิงอารมณ์นี้ยิ่งทำให้ผิดใจแล้วเหตุน้อยก็กลายเป็น เหตุใหญ่ได้ มหาอุปราชท่านรังจะถูกประจานให้ได้อายยิ่งขึ้น แลความอีกข้อหนึ่งนั้นเล่านางตองสา มาแต่ข้างในเมือง ทั้งใจก็หมายออกมาสู่ค่ายหงสาวดีโดยลักษณะมิตรดังนี้ รู้ถามตะล่อมความแล้วคง ได้ประโยชน์บ้าง ประการหนึ่งมหาอุปราชท่านละแผ่นดินเมืองหลวงหลายเวลาแล้ว จะเปรียบมาศึก ก็เหมือนม้าห่างาน จะเปรียบหงส์เหิมราชเล้าก็เหมือนพญาหงส์กันดารธารน้ำ ครั้นปะแล้วจะเลือก น้ำขุนน้ำใสไม่เห็นสมควร มหาอุปราชไม่หวังนางนี้จริงแล้ว แต่หวังเป็นเครื่องบันเทิงใจจะเสียหลาย เสียหรือสอพิณยาอุปราชมาซื้อท่ายก็ชอบใจอยู่ แล้วว่าเกลอท่านไซ้คนคุ้นเมีย แต่ก็เห็นว่ากรณินนี้ ท่านรู้หน้อยไม่เลย จิสะเบงก็กระตุ้นให้สอพิณยาไปเยื่อนางเสียในทันทีที่ จะได้เป็นที่เห็นอก เห็นใจต่อกันไว้ เจ้านายทัพหงสาวดีก็ยอมทำตาม แลสอพิณนางตองสาอยู่เกือบครึ่งคืนแล้ว นางนั้นมี ใจจะลงสอพิณยาด้วยรสเสน่ห์อย่างหนึ่งแล้ว แลความเคยเป็นผัวเมียอีกอย่างหนึ่งเล่าถึงหากมิได้ รักใคร่โดยซึ่งก็ไม่อาจหวังตัวให้พันมือสอพิณยา

แต่นางตองสาอยู่ยังค่ายหงสาวดีประมาณห้าหกเวลาแล้ว แลนางผู้นี้เจริญด้วยรูปแลจริตใช้น้อย ๆ ครั้นจากกันไปนานเข้าเมื่อตกมาถึงค่าย นางตองสาเหมือนเมียนายเป็นใหญ่ด้วยรู้หนึ่งจะนี้ เสือผ้าเครื่องประดับอื่นอันเป็นสมบัติของชาวตองอุซึ่งทหารหงสาวดีริบเอาได้ แลที่อย่างดีก็ส่งไปถึงตัวนายนั้น สอพิณยาก็นับระดับบ่าเรอนางตองสาให้แต่งเอาตามชอบ รูปกายที่คร่ำข่มุกข่มอมก็หลุดไปจากนางสิ้น สอพิณยาเมื่อรู้ยศยศหนักในเรื่องอิสตรีอยู่แล้ว ต้องลักษณะนี้เข้าก็หลงไหลเมาแล้ว แลแต่ก่อนนั้น ทุกเพลายืนพอดแดดอ่อนแสงแล้ว หลังค่ายหงสาวดีเหล่าม้าช้างแลพลทั้งปวงก็ฝึกซ้อมเพลงอาวุธ มีสอพิณยาตัวนายนั้นเป็นประธาน ทหารทั้งหลายก็ซ้อมมือกันเรียงอยู่ คอยวันแต่จะ ได้คำสั่งเข้าปล้นป็นตองอุ อยู่มามหาอุปราชนายค่ายได้นางเฉลยชมแล้ว ตกเพลายืนที่เคยออกนั่งกลางสนามซ้อม สอพิณยาก็นั่งตัวนั้นแสร้งเที่ยวชมห้วยละหานธารน้ำตามแขวงนอกตองอุพร้อมด้วยนางตองสาแลบริวารสนิท...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 5. 2542 : 2810 - 2812)

### ตอน จะเด็ดคนนอกจะสู้คนใน

...จิสะเบงรู้กลยอกคน มายินสอพิณยาครวญณะนี้ จึงปลอบมิให้เสียใจว่า คนทั้งปวงย่อมดูตัว ของตัวเป็นสำคัญ ดังนั้นไหนเล่าคนเหล่านั้นจะได้รู้คิดเหมือนมหาอุปราชแจ่งแต่งกายภายนอกเป็น การใหญ่ จะถืออารมณ์ตนละความคิดคนข้างมากเสียไม่ถูกก่อน สถานหนึ่งนางนั้นจะกรออุในค่าย ปราณิบัติมหาอุปราชก็แสดงแก่อารมณ์นางนั้นเองอยู่แล้ว จะนั้นมาตรว่าจะแบ่งความคิดเป็นสามส่วน ไชลูเมงกยอกแฉ่งแล้วข้าพเจ้าฝ่ายหนึ่ง นางตองสาฝ่ายหนึ่ง มหาอุปราชฝ่ายหนึ่งดังนี้ ฝ่ายที่เห็นควร จะรั้งให้นางอยู่ในค่ายก็มีแต่มหาอุปราชผู้เดียว แต่ถ้านางตองสาสบอัธยาศัยมหาอุปราชยิ่งนักแล้ว นางนั้นเสมอสามัญชนจะครองกันให้อ้วนหน้าก็เห็นมิสมหน้ามหาอุปราช แลยังมีเรื่องข้องใจเกิด

ขึ้นกระนี้อีกเล่า ผ่อนนางไปสู่หงสาวดีเสียก่อนใกล้ฝนหนักถอนพลับพลากลับแล้วจึงค่อยชมเป็นไร  
 สอพิณยาก็ยังอ้าอึ้งอยู่ หากจิสะเบงสู้อ่อนนอนเอาช้านานแล้วไม่อาจขัดคำ...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 5. 2542 : 2816 - 2817)

ตอน จะได้มีคนนอกจะสู้คนใน

...นางตองสาสมคะเนตัวจะได้ไปจากค่ายหงสาวดีโดยง่ายก็ปีติอยู่ หากงำด้วยกลสตรีแลป้อน  
 คำอาลัยให้สอพิณตายใจไว้ สอพิณยาเมามัวอยู่แล้ว ถึงวันอันนางตองสาออกเดินทางแต่เช้าก็  
 เห็นยวรั้งไว้ไม่ยอมให้จากโดยง่ายเลย แต่นางตองสาน้ำใจมั่นคงอยู่ แลอ่านถนัดว่าสอพิณยา  
 สำแดงอาการทั้งนี้ก็เหมือนครั้งโน้น คือมักมากในกามรสบันใจไปชั่วครู่หนึ่งนั่นเอง จึงพอแตกตื่นแล้ว  
 จึงว่า ถึงเวลาข้าพเจ้าจะออกเดินทาง ความสวามีภักดีของข้าพเจ้าแต่กำแพงเมืองตองอู่นั้นยังกันอย่า  
 ให้ข้าพเจ้ามาถึงท่านมิได้ ฉะนั้นแม้ท่านเอ็นดูข้าพเจ้าเหมือนคำแล้ว เบื้องเสร็จศึกถึงเมืองหงสาวดี  
 ตองสาหรือจะมีได้เป็นเกือกกรอง...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 5. 2542 : 2818)

## 5. อเทตยา

### ภูมิหลัง

อเทตยาเป็นราชภาคินีของพระเจ้าแปร นางเป็นกำพร้าบิดามารดาตั้งแต่วัยเล็ก พระเจ้าแปรและพระอัครเทวีได้เลี้ยงดูและรักนางเหมือนลูก ดังนั้นอเทตยาจึงเติบโตมาพร้อมกับทะเลแม่กุสุมาพระราชธิดาของพระเจ้าป้าและพระเจ้าลุงของอเทตยา นางมีความรักครั้งแรกกับจะเต็ด เพราะได้พบกับจะเต็ดเมื่อคราวจะเต็ดเดินทางมาสืบชัยภูมิเมืองแปร แต่นางมีคู่หมั้นคือสอพินยาซึ่งพระเจ้าแปรได้ทรงหมั้นหมายไว้ตั้งแต่นางยังมิได้รู้จักกับสอพินยา เมื่อสอพินยาเดินทางมาเพื่ออภิเษกอเทตยารู้สึกไม่ชอบหน้าและไม่พอใจสอพินยา เพราะนางมีใจรักให้จะเต็ด นางจึงปฏิเสธที่จะอภิเษกกับสอพินยา ต่อมามังตราได้เดินทางมาเมืองแปรและได้พบกับอเทตยา มังตราก็เกิดความพึงพอใจอเทตยาหวังให้นางไปเป็นบาทบริจาริกา แต่อเทตยาไม่ยินยอม นางจึงขอร้องให้จะเต็ดช่วยเหลือนางให้พ้นจากมังตรา จะเต็ดจึงทำอุบายโดยส่งนางไปอยู่กับทะเลแม่จันทราเพื่อรอเวลาที่ตนกลับตองจะได้รับนาง เป็นภรรยาทะเลแม่กุสุมานั้นหึงหวงจะเต็ดกับอเทตยามากและจะเต็ดรู้ว่าทะเลแม่กุสุมานั้นเกรงพระทัยทะเลแม่จันทรามาก จะเต็ดจึงต้องขอร้องให้ทะเลแม่จันทราช่วยพูดให้ทะเลแม่กุสุมา ยอมรับให้จะเต็ดรับอเทตยาเป็นภรรยา ในที่สุดอเทตยาก็ได้อยู่ครองคู่กับจะเต็ดอย่างมีความสุขเพราะความช่วยเหลือของทะเลแม่จันทรา

### บุคลิกลักษณะ

ตอน คนโปรดของพระเจ้าแปร

อเทตยาเป็นหญิงที่งามพร้อม เห็นได้จากตอนที่จะเต็ดได้พบอเทตยาเป็นครั้งแรก พอจะเต็ดเห็นนางก็สะดุดความงามของนาง ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...แลเห็นนางหนึ่งกำลังรุ่ม ชันษาราวเดียวกับพระราชธิดาไบหน้าแลท่วงทีสะคราญกว่าบรรดานางข้าหลวงทั้งหลาย เรือนผมขมวดเกล้าไว้ทรงสูง ประดับด้วยดอกไม้เป็นอันงาม ผ้าไหมนุ่งกรอมเท่าสีสดจำแลงแพรขาวสั้นเพียงสะเอวขั้วสีแพรที่ห้อยพาดสองบาตรเป็นทีเจริญตา ไผ่เม็ดน้อยเบื้องริมฝีปากนั้นบอกชัดว่าเป็นคนช่างเจรจา...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 1. 2542 : 366)

ตอน เฝชิญหน้าคู่แค้นเก่า

ในตอนที่สอพินยาเดินทางมาเมืองแปรเพื่อพบคู่หมั้นคืออเทตยา แต่ยังไม่รู้จักกัน สอพินยาบังเอิญเห็นอเทตยาในอุทยาน สอพินยาก็คิดว่าอเทตยานี้งามนัก ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...จึงเลือบเห็นมีนางหนึ่งกำลังร่นสระคราญ หมดจดเจริญศุภลักษณะ...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 1. 2542 : 467)

ตอน ภาคิไนยพระเจ้าแปร

ในตอนท้องค้ตะเบงชะเวตี้ได้มีโอกาสพบอเทตยาที่เมืองแปร เมื่อพระองค์มาในงานพิธีศพของพระมหาเถรมังสินธุ ตะเบงชะเวตี้ถูกพระทัยอเทตยาริ่่งนักและพระองค์ได้กล่าวกับจะเด็จถึงความงามของอเทตยา ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...ครุณั้นเป็นพระญาติผู้เยาว์นับสนิทในพระเจ้าแปร ตะโพกผายเรือนร่างงามนัก ทว่าหน้าได้แลแล้วก็ให้เฝ้าจำ อนึ่งไผ่เม็ดน้อยจูดำอันควรตำหนิั้น ชะพอมามาแต้มติตรมฝีปากหญิงนี้ ก็กลับแลงามเจริญตา...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 7. 2542 : 3897 - 3898)

อเทตยาเป็นหญิงที่มีรูปงามหมดจด ไม่ว่าจะเด็ดหรือมั่งตราหรือสอพินยาพพบอเทตยาครั้งแรก ทุกคนก็รู้สึกพอใจในความงามของนาง ประกอบกับอเทตยาเป็นสาวที่ร่าเริงกล้าเปิดเผยความรู้สึกของตนเองและมีความจริงใจ ลักษณะร่างกายของอเทตยาที่แตกต่างจากหญิงงามนางอื่นคืออเทตยามีไผ่หน้อยเม็ดงามที่ริมฝีปากแสดงให้เห็นความช่างพูดของนาง ผู้เขียนจงใจให้อเทตยามีไผ่ที่ริมฝีปากซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของคนช่างพูดและเจรจาสิ่งใดก็ตรงกับใจ

ลักษณะนิสัยและพฤติกรรม

## 1. จริงใจ

อเทตยาเป็นตัวละครที่แสดงความรู้สึกอย่างเปิดเผยและยอมรับความจริงเพราะนางถือความจริงใจเป็นที่ตั้ง ดังนั้น นางจึงกล้ากล่าวความรู้สึกของนางอย่างเปิดเผยไม่ว่ากับจะเด็ดหรือผู้มีพระคุณของนางก็ตาม ดังตัวอย่างต่อไปนี้

กล้าเปิดเผยความรู้สึกของตนเอง

ตอน คู่หมั้นของสอพิณยา

เมื่ออเทตยาได้พบจะเด็ดซึ่งในขณะนั้นดำรงตำแหน่งขุนวัง นางได้บอกกล่าวกับจะเด็ดถึงความรู้สึกของนางที่มีต่อจะเด็ดว่านางรักจะเด็ดยิ่งนัก นางได้พบจะเด็ดและได้พูดคุยกันอันเป็นเหตุก่อให้เกิดความรักขึ้นภายในใจของนาง และนางไม่สามารถลืมนึกความรู้สึกที่มีต่อจะเด็ดได้เลย ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...อันน้ำใจข้าพเจ้าขอท่านมังฉงยาอย่าฟังนึกว่าจะเหมือนน้ำในภาชนะ เมื่อวางมือลงไปกรีดพอยกขึ้นแล้วน้ำนั้นจะสิ้นสูญรอย อนึ่งเล่าอเทตยาก็มีไซ้คนผู้ทำด้วยไม้ทำด้วยหิน สิ่งใดผ่านมากระทบตนแล้วจะไม่ลืมนึก ข้าพเจ้าเป็นหญิงเปิดมากความไปแล้วก็รังจะพาตัวให้ อดสู แต่ถูกท่านหาความประหนึ่งข้าพเจ้าจะลืมนึกท่านดังนี้ น้อยใจนักจึงยอมอดสูกล้าคำให้ท่านแจ้งไว้แต่เพียงเท่านี้ อเทตยาจะชั่วก็โดยเหตุอื่นการอื่น แต่เรื่องจะเลื่อนวันเลื่อนคืนที่สนทนากับขุนวังข้อนี้คงดีเกินกว่าท่านมังฉงยาเสียอีก...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 1. 2542 : 472)

เมื่อนางได้กล่าวดังนี้แล้ว ตัวจะเด็ดเองซึ่งเคยคิดแต่เพียงต้องการหยอกเย้าอเทตยาเล่น ก็เข้าใจถึงความรู้สึกของอเทตยาและเกิดความรู้สึกเอ็นดูนาง โดยเฉพาะการกระทำที่นางได้แสดงต่อจะเด็ดโดยจับมือของจะเด็ดมาจูบนิ้วทุกนิ้วและนางยังได้กล่าวต่ออีกว่า นางจะไม่มีวันลืมนึกถือนกลิ่นนิ้วของจะเด็ดทุกนิ้วนี้เลย เป็นการแสดงความรู้สึกอย่างตรงไปตรงมา ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...นางอเทตยาได้ยินแล้วในอกก็หวั่นไหวระทึกความพิสมัยในขุนวังเกินกว่าความรู้สึกอื่นก็เป็นฝ่ายจับมือขุนวัง แล้วถึงหากข้าพเจ้าจะเป็นของผู้อื่น แต่ก็มีได้มีชายใดมาอยู่ในใจข้าพเจ้าก่อนท่านมังฉงยา อเทตยาจะจำกลืนนิ้วท่าจงไว้ทุกนิ้ว ถึงหากมาตรว่าท่านจะตกเป็นสิทธิของผู้อื่นก็ไม่ขอเกรง...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 1. 2542 : 473)

ตอน ลูกหลวงเยียมไซ้

ตอนที่พระเจ้าแปรสั่งให้จงจำจะเด็ดและจะเด็ดรู้ว่าเมืองแปรเอาชนะต้องอยู่ได้ จะเด็ดถึงกับล้มป่วยลงด้วยความเสียใจอย่างหนักที่กองทัพต้องอยู่ต้องพ่ายแพ้แก่เมืองแปร เมื่อจะเด็ดป่วยพระเจ้าแปรจึงทรงอนุญาตให้นำตัวจะเด็ดมาดูแลรักษา อเทตยาได้ไปเยียมไซ้จะเด็ดและนางได้จูบลงที่หน้าผากของจะเด็ดในขณะที่จะเด็ดแสร้งทำเป็นหลับ ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...อเทตยาคิดว่าตัวเองอยู่กับขุนวังแต่ลำพัง พิจารณาชายซึ่งนางมีใจผูกพันเห็นเศร้าซบผิดกว่าแต่ก่อนสงสารนัก จึงก้มลงจูบเอาที่หน้าผากเจ้าหนุ่มนั้นโดยเบา...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 2. 2542 : 733)

ตอน แค้นข่าวกุสุมา

อเทตยาได้พบกับจะเด็จอีกครั้งหนึ่งในฐานะที่จะเด็จเป็นแม่ทัพเมืองตองอูและสามารถทำศึกกับแปรจนได้รับชัยชนะ เมื่อจะเด็จเข้าเมืองอเทตยาก็มีความยินดีเป็นยิ่งนัก นางได้เข้ามาทอดจะเด็จต่อหน้าคนทั้งปวง โดยมีได้รู้สึกอายหรือกลัวเกรงกฏมนเทียรวัง ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...ราชภาติไนยพระเจ้าแปรลืมนิดว่าเป็นกุมารีในราชวงศ์แลไม่ได้นึกถึงกฏมนเทียรวัง ลมปากแห่งอัครราชวัลลภพระเจ้ากรุงเปาเพลิงในหฤทัยนางให้อีกโหม ก็ละความกลัวความอายทั้งสิ้น เข้ามากอดเอ้าเจ้านายทัพตองอูไว้ต่อหน้าชะแม่วางเมืองแปร แลจาเลงกะโยยีนอยู่ที่นั่นด้วยก็มีได้อดสูแลนางว่าแก่เจ้าหนุ่มว่า มึงฉวยท่านน้ำใจต่างกว่าข้าพเจ้า จึงมิได้รู้ซึ่งถึงความคิดถึงเมื่ออยู่ห่าง...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 2. 2542 : 1037)

กล้ายอมรับความจริง

ตอน ลูกหลวงเยียมไข

เมื่ออเทตยาถูกกล่าวหาว่ามีความสัมพันธ์ลึกซึ้งกับจะเด็จ อเทตยาได้กราบทูลความจริงกับพระอัครเทวีว่าตนเองรักจะเด็จจริง จึงกระทำการที่ไม่เหมาะสมคือไปหาจะเด็จถึงที่พัก แต่นางก็ยืนยันว่านางไม่มีความสัมพันธ์ลึกซึ้งทางกายกับจะเด็จ การกล้ายอมรับในสิ่งที่น่าละอายไม่เหมาะสมกับความเป็นกุลสตรีนี้แสดงให้เห็นถึงนิสัยที่กล้ายอมรับความจริงของอเทตยา ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่อง

...ข้าพเจ้าทำผิดแล้วมิได้กลัวโทษอันเกิดจากความผิดที่ทำไว้ แต่กลัวความสงสัยของสมเด็จพระเจ้าป้าในข้อที่คิดว่าข้าพเจ้าจะกล้าทำชั่วเป็นอกุศลโทษถึงกับไม่รู้รักษาความเป็นพรหมจารีแห่งตัว จะลงให้โทษหนักอย่างไรก็ลงข้ออื่นเถิด แต่ข้อนี้อย่าได้มีพระทัยสงสัยเลย พระอัครเทวีจึงว่าเมื่อตัวมิได้ผูกใจมีสายสัมพันธ์สนิทสนมกันจนถึงขีดสุดแล้ว ไยจะละเมิดอาชญาเราถึงกับลี้ภัยแลเพศตัวกล้าไปเยื่อนมึงฉวยถึงที่พักนั้น นางผู้หลานรับว่าความซึ่งข้าพเจ้าผูกใจรักขุนวังนั้นเป็นความจริงไม่ขอปฏิเสธ...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 2. 2542 : 742 - 743)



ตอน อุบายสองตรุณี

เมื่อจะเด็ดชิงตัวตะละแม่มุสุมากลับมาได้และมาพักที่เมืองแปร์ อเทตยาได้นัดพบกับจะเด็ดในอุทยาน อเทตยาได้พูดกับจะเด็ดถึงความรักของตนว่าถึงแม้จะเด็ดไม่สามารถจะรับนางเป็นภรรยาได้ อเทตยาก็ขอเพียงตัวแทนคือทารกอันเกิดจากจะเด็ดซึ่งจะเป็นเสมือนตัวแทนของจะเด็ดในยามนางคิดถึงความรัก ข้อความตอนนี้แสดงให้เห็นว่าอเทตยาเป็นหญิงซึ่งมีน้ำใจเด็ดเดี่ยวและกล้าเปิดเผยแสดงความคิดความรู้สึกของตนที่มีต่อจะเด็ด ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...ข้าพเจ้าอเทตยาไม่อาจทุกข์ทนถึง จึงเกิดความคิดหนึ่ง พี่ท่านแจ้งแล้วจะหยามว่าข้าพเจ้ามุ่งอยู่ข้างในชั่วที่สุดแต่ใจเกิด แต่สิ่งนั้นเป็นความคิดที่เชื่อมั่นมิละอายเลย หญิงหนึ่งคือข้าพเจ้าจะกล่าวอนชายให้เป็นภัสดาตน พี่เอ๋ย ท่านจะจากแปร์แล้วข้าพเจ้าขอเอาสิ่งหนึ่งไว้รักแทนตัวท่าน สิ่งนั้นคือทารกอันเกิดต่อจากข้าพเจ้า แลพี่ท่านเป็นผู้ให้กำเนิดแก่ทารกนั้น...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 4. 2542 : 2092)

อเทตยาเมื่อมั่นใจในตนเองแล้วไม่ลังเลที่จะเปิดเผยความรู้สึกส่วนนั้นออกไป แต่กระนั้นอเทตยาก็คำนึงถึงว่าเป็นสิ่งที่ไม่สมควรที่จะเปิดเผย แต่เชื่อมั่นในความจริงใจของตัวเอง ไม่มีจิตมารยา คือรู้สึกอย่างไรก็แสดงออกไปอย่างนั้น

## 2. มีความรักที่มั่นคงต่อจะเด็ด

อเทตยารู้ว่านางไม่สามารถครองคู่กับจะเด็ดได้ นางจึงกล่าขอร้องให้จะเด็ดมีบุตรกับนางเพื่อเป็นสิ่งแทนตัวจะเด็ด แสดงให้เห็นถึงหัวใจรักอันมั่นคงของอเทตยาที่อยู่เหนือการยึดมั่นในจารีตของการครองคู่ตามประเพณี และความรักที่มั่นคงต่อจะเด็ดของอเทตยายังเห็นได้จากการที่นางปฏิเสธมั่งตราที่หมายปองนาง ทั้งๆที่มั่งตราอยู่ในศักดิ์และฐานะที่เหนือกว่าจะเด็ด ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตอน อุบายสองตรุณี

เมื่อคราวที่จะเด็ดชิงตัวตะละแม่มุสุมากลับมาและได้พามาเมืองแปร์ จะเด็ดมีโอกาสนพบกับอเทตยา อเทตยาได้กล่าวแสดงความน้อยใจที่จะเด็ดมิได้เห็นนางอยู่ในสายตาเลย แต่อเทตยาเองยอมทำทุกอย่างเพื่อจะพบกับจะเด็ด โดยที่ตัวนางเป็นฝ่ายนัดจะเด็ดก่อน แม้จะเป็นการลักลอบพบกันเพื่อให้พ้นสายตาผู้อื่นอเทตยาก็ยอมเพื่อที่จะได้พบกับชายที่นางรัก จะเด็ดได้กล่าวถึงเหตุผลที่ไม่สามารถรับรักนางได้เพราะอเทตยาเป็นหลานสาวของพระเจ้าแปร์ และตนเองได้ตามชิงตัวตะละแม่มุสุมามาจากสามีซึ่งเป็นเรื่องที่ไม่ถูกต้อง ดังนั้นจะเด็ดจะต้องเลือกว่าจะรักนางใดให้แน่นอน จะเด็ดเลือกตะละแม่มุสุม่าและได้กล่าวถึงเหตุผลให้ อเทตยา

ฟังว่า ตนนั้นในความจริงมีใจให้กับอเทตยาแต่ตั้งใจในเรื่องที่จะเป็นการไม่ให้เกียรติแก่ทะเลแม่กุสุมา ดังนั้นเมื่อตนซึ่งตัวทะเลแม่กุสุมากลับมาแล้วตนเองก็จะถนอมเกียรติของทะเลแม่กุสุมาไว้เพื่อมิให้ผู้อื่นมาว่ากล่าวได้ว่าทะเลแม่กุสุมาเพียงแค่อารมณ์มิใช่เกิดจากความรักจริง และอาจจะมีข้อกล่าวหาต่อไปว่าการที่จะเด็ดซึ่งตัวทะเลแม่กุสุมานั้นจะเด็ดมิได้มีใจรักที่มั่นคงต่อทะเลแม่กุสุมาเลย ดังนั้นจะเด็ดจึงตัดสินใจเลิกเกี่ยวข้องกับอเทตยาในฐานะคู่รัก แต่ก็เก็บความรักที่มีต่ออเทตยาไว้ในใจตลอดไป อเทตยาได้กล่าวว่านางรักจะเด็ดยิ่งนักและก็เข้าใจเหตุผลที่จำเป็นของจะเด็ด เพราะฉะนั้นนางขอแค่บุตรที่ถือกำเนิดจากจะเด็ดโดยจะเด็ดไม่ต้องมารับผิดชอบในตัวนางให้เป็นการนอกใจทะเลแม่กุสุมา ถึงแม้ญาติวงศ์จะว่ากล่าวลงโทษอย่างไรนางก็จะรับความทุกข์นี้ไว้แต่ผู้เดียว เพราะนางเกรงว่าเมื่อจะเด็ดกลับไปตองอูแล้วคงจะไม่ค่อยมีโอกาสกลับมาเมืองแปร ดังนั้นนางจึงต้องการบุตรไว้ดูต่างหน้าจะเด็ด ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...ข้าพเจ้าขอถนอมใจไม่รักน้องท่านให้ปรากฏเพราะปรารถนาจะถนอมศักดิ์อันทะเลแม่กำลังจะเสียให้คืนดีไว้ ชาตินี้จะว่าช่างแนนอนว่ร่ายบุญเรามีได้ทำร่วมก็ว่าได้แล้ว ฉะนั้นสิ่งใดที่เกิดกับเราสองน้องท่านอย่าจ่อใจกำหนดไว้เป็นที่ทราบเลย ต่างบำรุงบำเรอใจให้เป็นสุขไปตามทางของเราต่างหากกันเถิด แม่หลานหลวงร้องไห้แล้วว่าข้าพเจ้ามิใช่ภักดีท่านเพียงผิวเผินจะได้หักใจตั้งว่าได้ตลอด

พี่ท่านเชิญสำรวจจิตให้เป็นปกติฟังคำข้าพเจ้าคนอารมณ์ชั่วจะกล่าวขอสิ่งหนึ่งแก่ท่านบุญเรือนองเอย ธรรมชาติมีค้อนั้นย่อมวนจะให้สามีรักใคร่ทะนุบำรุงอย่าให้ทั้งขว้างร้างหย่าหรือมิใช่ วานพี่ท่านตอบความข้อนั้นให้กระจ่างชัดด้วยเถิด เจ้าหนุ่มไม่รู้สาเหตุในคำนางก็ว่าอเทตยาแม่เข้าใจถูกต้องแล้ว จะให้ข้าพเจ้าตอบความกระจ่างทำไมอีก น้องท่านใคร่รู้ความข้อนี้ด้วยเหตุใดหรือ นางอเทตยาก็ว่าข้าพเจ้าขอรู้ความข้อนี้ เพราะตกลงใจจะตามความคิดหนึ่ง ซึ่งผุดขึ้นมาเมื่อตะกี้ที่พี่ท่านกล่าวความว่า อันแปรนี้จะได้กลับหรือมิได้กลับไม่อาจรู้นั้น ข้าพเจ้าอเทตยาไม่อาจทุกข์ทนถึง จึงเกิดความคิดหนึ่ง พี่ท่านแจ้งแล้วจะหยามว่าข้าพเจ้ามุ่งอยู่ข้างน้ำใจชั่วก็สุดแต่ใจเถิดแต่สิ่งนั้นเป็นความคิดที่เชื่อมั่นมิละอายเลย หญิงหนึ่งคือข้าพเจ้าจะกล่าววอนชายให้เป็นภัสตาตน พี่เอย ท่านจะจากแปรแล้วข้าพเจ้าขอเอาสิ่งหนึ่งไว้รักแทนตัวท่าน สิ่งนั้นคือทารกอันเกิดแต่อกข้าพเจ้า แลพี่ท่านเป็นผู้ให้กำเนิดแก่ทารกนั้น จะเด็ดฟังนางกล่าวเพียงเท่านั้นก็ตกใจนัก ปิดปากแม่หลานหลวงแล้วว่าผีปศาจตนใดสิงอเทตยาให้กล่าวคำนี้ ราชภาติไนยพระเจ้าแปรแกะเอามือชายออกจากปากตนแล้วว่า ผีรักบุญเรือนองสิงอยู่ข้าพเจ้าจึงกล่าวคำนี้ เมื่อการเป็นไปดังว่าพี่ท่านไม่กลับมาแปรข้าพเจ้าพอจะทำใจให้เป็นปกติได้เพราะอาศัยสิ่งหนึ่งเป็นของรักไว้แทนตัวบุญเรือนอง อเทตยาปรารถนาสิ่งนี้เป็นสำคัญ จะได้หมายมั่นให้ท่านซบเลี้ยงปรากฏแก่คนทั้งปวง เป็นเครื่องให้หมั่นทะเลแม่เมืองแปรก็หาไม่ได้ ข้าพเจ้าหาได้คิดชักความตั้งใจเดิมข้อใดของท่านให้เขวเลย

หนึ่งนั้นทารกที่เกิดเพราะความสัมพันธ์จะมีคนใดรู้ถึงว่าเกิดแต่บุญเรือนองนายทัพต้องอุ้มหาไม่แล้ว มาตราจะมีคนสงสัยบ้าง แต่ทั้งนั้นก็เพียงต้นมือ หากข้าพเจ้าปฏิเสธให้เด็ดขาดเสียพระญาติวงศ์ทั้งสิ้นจะกลางแคลงไป จักเดาข้างว่าอเทตยามีรักคิดมิชอบลบรักกับหมู่มหาตเล็กคนสนิท

ของสมเด็จพระปิตุลาหรือ เพราะความสัมพันธ์ระหว่างท่านกับข้าพเจ้าปัจจุบันนี้จะมีใครล่วงรู้ นอกจากโซ้อวัตรขุนพลก็หาได้ แลนางโซ้อวัตรนั้นนับถือข้าพเจ้าดุจพี่นางเอง กำชับอย่าได้กล่าวแล้ว นางนั้นเห็นทีจะไม่เปิดปากเป็นแท้ ตกว่าบุเรงนองถนอมน้ำใจรักต่อตะละแม่ให้คนสรรเสริญก็หาได้ เสียว่าข้างส่วนความผิดเป็นอกุศลโดยกฏวางแห่งข้าพเจ้า อันสมเด็จพระเจ้าลู่พระเจ้าป่าทั้งสอง เอ็นดูตั้งอเทยยาเกิดแต่อุทร เรื่องจะรุนแรงถึงชีวิตนั้นหาไม่แล้ว ผิดนักที่เคยเป็นหลานรักก็จะกลายเป็นคนที่ชิงแต่ซึ่งผู้อื่นจะผูกใจชิงข้าพเจ้าจะปรารมภ์ไย เมื่อได้บุตรรักอันกำเนิดแต่ท่านเป็นเครื่อง ประนุสขแก้ไขแล้ว ความคิดข้าพเจ้ามีดังนี้ บุเรงนองท่านอย่ารังเกียจว่าจะเกลือกกลัวด้วยคนใจชั่ว เลย เอ็นดูให้ข้าพเจ้าสัมฤทธิ์ปรารณาเกิด

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 4. 2542 : 2091 - 2094)

จากข้อความจะเห็นได้ว่าอเทยยานั้นมันคงต่อจะเด็ดยิ่งนัก แม้จะมีอุปสรรคที่ทำให้ไม่สามารถครองคู่กันได้ แต่อเทยยาก็ได้กล่าวกับจะเด็ดว่าขอเพียงแค่บุตรที่เกิดจากนางและจะเด็ดเพื่อเอาไว้ดูต่างหน้าจะเด็ดชายคนที่นางรัก นางก็ยินยอมที่จะเสื่อมเสียชื่อเสียงเพราะความรักที่มีให้จะเด็ดอย่างมันคง แต่จะเด็ดก็มีได้ตกลงตามคำขอร้องของอเทยยา

ตอน ถ่านไฟเก่า

เมื่อมังกรเดินทางมาเมืองแปรและได้พบกับอเทยยา มังกรรู้สึกพึงพอใจในความงามและอัธยาศัยของอเทยยายิ่งนัก มังกรต้องการให้อเทยยาไปเป็นบาทบริจาริกาแต่ อเทยยาได้กล่าวกับจะเด็ดว่านางไม่ยินดีที่จะรับรักชายใดนอกจากจะเด็ดเท่านั้น ถึงแม้ว่ามังกรจะเป็นผู้มีอำนาจยศศักดิ์สูงส่งเพียงใดก็ตาม นางยินดีจะไปบวชเสียดีกว่า อเทยยายังได้กล่าวอีกว่า ถ้านางฆ่าตัวตายนางก็คงไม่ได้เห็นจะเด็ดซึ่งเป็นชายที่นางรักได้อีกต่อไป นางคิดว่าถ้าบวชเป็นชีนางยังมีโอกาสได้พบหน้าจะเด็ดบ้าง ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...มาตรว่าคนผู้นั้นอิสริยศสูงเสียดยิ่งกว่าบุเรงนองก็ไม่คิดยินดี และบวชเป็นชีเสียให้พ้นมือผู้อื่นต้องตัว...

...แม่หลานหลวงก็ว่าข้าพเจ้ากล่าวทั้งนี้มิใช่เชือดูไปจะได้เห็นเองซึ่งต้องไปบำเรอผู้อื่นนั้นจะผลาญชีวิตตัวเสียก็อาลัยตายแล้ว จะมีได้เห็นท่านจะนี่ จึงหมายเอาเพศนี้การกระทำตัวให้ต่ำเป็นที่รังเกียจแก่คนทั้งสิ้นแล้ว แต่หากให้มีชีวิตอยู่สำหรับตัวเองจะเห็นบุเรงนองท่านมีชีวิตสืบไป...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 7. 2542 : 3924)

จากข้อความข้างต้น จะเห็นได้ว่าอเทยยานั้นมีความรักที่มันคงต่อจะเด็ดยิ่งนัก ถึงแม้ว่านางจะมีโอกาสได้สามีที่มียศศักดิ์สูงกว่า แต่นางก็มีได้ต้องการเพราะความรักอันมันคงของนาง เมื่อนางคิดว่าถ้าหมดหนทางที่จะครองคู่กับจะเด็ดแล้วนางก็จะไปบวชชีแต่ไม่ฆ่าตัว

ตาย เพราะว่าการไปบวชเป็นชีนนั้นยังมีโอกาสพบหน้าชายอันเป็นที่รักได้ แต่ถ้าฆ่าตัวตายเสีย นางก็จะไม่ได้เห็นหน้าจะเด็ดได้อีกต่อไป

#### ตอน รักแท้ที่รอนาน

ในที่สุดอเทตยาก็ได้อยู่ครองคู่กับจะเด็ด เพราะจะเด็ดนั้นรู้ซึ่งแล้วถึงความรักดีอย่างมั่นคงที่อเทตยามีให้กับตนเอง จะเด็ดจึงได้คิดอุบายเพื่อให้ตนกับอเทตยาได้ครองคู่กัน ถึงแม้ว่าจะผ่านอุปสรรคปัญหามากมายก็ตาม แต่ในที่สุดอเทตยาก็ได้เป็นภรรยาของจะเด็ด ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...แลนางอเทตยานั้นได้ร่วมรักด้วยบุเรงนองเป็นอันจริงแท้แน๊ะใจจะนั้น ความรู้สึกภายในก็แข็งซึ่งมั่นคงยิ่งนัก ที่เคยหวาดกลัวประสาหญิงมีจริงแล้ว แต่ความมุ่งหมายภายนอกอย่างหนึ่งแน่อนอยู่ ก็เป็นอำนาจประเล้าประโลมใจให้บังเกิดมานะหาอันท้อแท้ดุจก่อนมิได้...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 7. 2542 : 3998-3999)

#### ตอน สาส์นสำคัญสองฉบับ

จะเด็ดได้เขียนจดหมายฝากฝังอเทตยาไว้กับตะละแม่จันทรา เพื่อให้ตะละแม่จันทราเป็นผู้เกลี้ยกล่อมตะละแม่กุสุมาให้ยอมรับความสัมพันธ์ของจะเด็ดกับอเทตยา โดยจะเด็ดเชื่อว่าตะละแม่กุสุมาต้องยอมทำตามคำขอร้องจากตะละแม่จันทรา โดยจะเด็ดได้อธิบายเหตุผลว่า ตะละแม่กุสุมาไม่ชอบหน้าอเทตยาเพราะว่าอเทตยารักจะเด็ดและชอบล้อตะละแม่กุสุมากับจะเด็ดและยังหึงหวงจะเด็ดเพราะต้องการกีดกันอเทตยา โดยตะละแม่กุสุมาได้ขอร้องจะเด็ดว่าหญิงใดในโลกนี้ที่จะเด็ดต้องการนางจะไม่ขัดข้องเลย ขอยกไว้แต่อเทตยานางผู้มีศักดิ์เป็นน้องนี้คนเดียว ตัวอเทตยาเองก็ไม่ได้เดือดร้อนใจนักจนกระทั่งมังกรได้มาพบและต้องพระทัยในรูปโฉมของนาง เมื่ออเทตยามีใจรักมั่นคงต่อจะเด็ดแล้ว จะเด็ดจึงจำต้องหาวิธีช่วยเหลืออเทตยาโดยการยอมรับอเทตยาเป็นภรรยา มิฉะนั้นอเทตยาก็คงจะไปบวชชีซึ่งเป็นสิ่งที่คนในแคว้นพุกามต่างเห็นว่าเป็นสิ่งที่น่ารังเกียจหรือมิฉะนั้นนางก็จะฆ่าตัวตาย ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...แม่นางอเทตยาจึงรักผัวรักของจันทราเหลือเกินนัก กระทั่งหากตัวตกเป็นของชายอื่นนอกกว่าข้าพเจ้าแล้วก็สมัครผลาญชีวิตตัวให้พ้นทุกข์ทรมานใจเสีย ความสนิทพิวสระหว่างอเทตยาและข้าพเจ้าเป็นอันใด ถ้ามเกิดนางนั้นจะเล่าถวายแม่เอง นางนั้นควรเอ็นดูถึงปานจะนี้ก็ดี แต่กุสุมากับอเทตยาดังว่าชะตากำเนิดเป็นศัตรูกัน ตะละแม่ชาวแปรเจริญรอยบาทตะละแม่ต้องอยู่ ปันผัวแก่หญิงอื่นหลายได้สิ้น ขอก็ดกันไว้แต่อเทตยานางเดียว ทั้งนี้เพราะกุสุมารักข้าพเจ้านั้น นางอเทตยาผู้นี้เคยเสียดแย้งคลุกคลีกับข้าพเจ้าคราวเดียวด้วย ความไม่ชอบซึ่งกันก็จำเริญขึ้นในดวงกมลแต่นั้นสืบเนื่องมาตราบเท่าปัจจุบันนี้ความเดิมเป็นดั่งนี้ลูกหลวงเมืองแปรจึงตึงกันเฉพาะนางลูกผู้น้องผู้เดียวจะให้อเทตยานิสัยชั่วร้ายกระทั้งญาติสนิทนยังชิงหามิได้

แต่หากเนื้อความเป็นมาเท่านี้ หาเป็นเหตุให้อเทตยาตื่นนอนไม่แล้ว เพราะนางลิสระคงมีอยู่ เนื้อตัวไม่เป็นของผู้ใด แต่อยู่มามังตรา้องท่านชอบโฉมนางนี้ ข้าพเจ้าทักทวนพระเจ้าอยู่หัวมิได้เชื่อ ปักจิตเสียว่าพูดเล่นเป็นกลลวงจึงปล่อยให้พาตัวมาแต่การข้างพระเจ้าอยู่หัวผู้น้องข้าพเจ้าจัดเรียบร้อย แล้ว จะให้อเทตยาเล่าเรื่องนี้ถวายดูจกัน ครั้นการณล่วงเข้ามาชั้นนี้ น้องท่านก็คงแลเห็นแล้ว ข้าพเจ้า ละนางไว้อย่างแต่ก่อนหาได้ไม่ ตะเบงชะเวตีจะคิดข้างร้ายว่าข้าพเจ้ามิได้รักโดยใจสวาทจริงดอก หาก แสร้งเกียตกันเพราะอย่างอื่น อนึ่งข้าพเจ้านี้ชั่วนักที่เป็นคนใจอ่อน เรื่องอมกระนั้นปะหน้าอเทตยาก็ อตาดูรในอกไม่รอดแล้ว จึงขอวานให้จันทราเป็นคนเจ้าการ...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 7. 2542 : 3966-3967)

### 3. มีความอ่อนน้อมถ่อมตน

เมื่ออเทตยาได้ครองคู่กับจะเด็จ นางก็ยังคงความอ่อนน้อมโดยไม่คิดว่าตนเองจะเป็น ที่รักของจะเด็จยิ่งไปกว่าภรรยาคนอื่น ๆ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตอน บุเรงนองรักนางคนไหนมาก

เมื่ออเทตยาได้มาอยู่เมืองตองอูกับตะละแม่จันทราและภรรยาทุกคนของจะเด็จแล้ว อเทตยาสนิทสนมกับนันทะวดีเป็นยิ่งนัก วันหนึ่งนันทะวดีได้ถามอเทตยาถึงความสัมพันธ์ใน ครัวเรือนของอเทตยากับบรรดาภรรยาคนอื่นของจะเด็จว่าจะได้รักผู้ใดมากกว่า อเทตยาได้ ตอบนันทะวดีอย่างถ่อมตนว่าจะได้มีความรักต่อตะละแม่จันทราเป็นอันดับหนึ่ง รองจากนั้น คือบรรดาภรรยาทั้งสี่ ยกเว้นตนเองผู้เดียวที่จะได้เลียดเพราะความเอ็นดู เพราะนางมาหลง รักจะเด็จเอง ซึ่งแสดงให้เห็นถึงนิสัยอ่อนน้อมถ่อมตัวของอเทตยา ดังข้อความที่ปรากฏใน เรื่องว่า

...ท่านบุเรงนองรักเกรงสมเด็จพระพี่นางยิ่งใหญ่มากกว่าผู้อื่น นับเป็นอันดับหนึ่ง แลรักคนผู้หมด ด้วยกันทั้งปวงเป็นอันดับสอง ข้าพเจ้าผู้เดียว เจ้ามหาอุปราชเลี้ยงไปวันหนึ่ง ประสาเข้ามาสวามีภักดีแล้ว ก็อดเอ็นดูมิได้

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 8. 2542 : 4706)

## 6. ตะละแม่มินบุ

ภูมิหลัง

ตะละแม่มินบุเดิมเป็นนมเหสีของพระเจ้าสการะวุตพีแห่งกรุงหงสาวดี เมื่อหงสาวดีทำศึกกับตองอู หงสาวดีเป็นฝ่ายพ่ายแพ้ พระเจ้าสการะวุตพีทรงฆ่าตัวตาย ตะละแม่มินบุจึงตกเป็นเชลยหลวงของตองอู แต่นางมีต้องการเป็นบาทบริจาริกาของมังตราจึงไปขอร้องจะเด็ดให้ช่วยเหลือ โดยการหลอกมังตราว่านางตกเป็นภรรยาของจะเด็ดแล้ว แต่ในที่สุดจะเด็ดก็ตัดสินใจถวายนางให้มังตรา นางจึงตกเป็นภรรยาของมังตรา แต่นางมิได้เต็มใจ มังตราจึงคืนนางให้กับจะเด็ดซึ่งจะเด็ดก็ได้รับนางเป็นภรรยาและได้พานางกลับมาอยู่ ณ เมืองตองอูพร้อมด้วยภรรยาทั้งหมด

### บุคลิกลักษณะ

ตอน เมื่อแม่ม่ายค่อยสร้างเคร้า

ตะละแม่มินบุเป็นหญิงที่มีรูปโฉมงดงาม ถึงแม้ว่านางจะเกิดความทุกข์ทรมานเนื่องมาจากสูญเสียพระสวามีคือพระเจ้าสการะวุตพีก็ตาม แต่ความงามก็ยังปรากฏ ซึ่งตอนที่จะเด็ดได้หลอกองค์ตะเบงชะเวตี้ว่าตนเองกับตะละแม่มินบุเป็นสามีภรรยากันแล้ว และองค์ตะเบงชะเวตี้ได้เสด็จมาที่เรือของจะเด็ด พระองค์ทรงทอดพระเนตรเห็นตะละแม่มินบุไม่ถนัด แต่ก็ทรงทราบว่าเป็นหญิงรูปงาม ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...ตะเบงชะเวตี้ถึงหากไม่เห็นถนัดก็ยังพอรู้ประพิมพ์ประพายว่าเป็นหญิงรูปงาม...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 7. 2542 : 4298)

ตอน เมื่อแม่ม่ายค่อยสร้างเคร้า

ในตอนที่จะเด็ดต้องการทดสอบน้ำใจตะละแม่มินบุว่า ตะละแม่มินบุจะฆ่าตัวตายหรือไม่ถ้าต้องไปเป็นบาทบริจาริกาของตะเบงชะเวตี้ โดยจะเด็ดได้กล่าวขานว่าถ้านางยอมรับว่าเป็นภรรยาของจะเด็ดโดยการหลอกหลวงผู้อื่นเช่นนี้ สักวันหนึ่งจะเด็ดเองคงจะไม่สามารถรักษาคำมั่นสัญญาว่าจะไม่ล่วงเกินนางได้ เพราะนางนั้นมีรูปงามนัก และจะเด็ดเองก็ไม่ใช่ว่าพระอรหันต์ที่จะตัดกิเลสเรื่องเช่นนี้ได้ ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...ด้วยข้าพเจ้าจะใช้ออร์หันต์สำเร็จองค์ใดหาไม่ แลแม้อยู่หัวท่านก็มีรูปจำเรือนำใจอยู่ ข้าพเจ้ากลั้นสะกดห้ามใจอย่าให้กำเริบเป็นพันทีดอกทุกวันนี้...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 7. 2542 : 4305)

## ลักษณะนิสัยและพฤติกรรม

### 1. มีความรักที่มั่นคงและจงรักภักดีต่อจะเด็ด

ตะละแม่มีนบุได้แสดงความรักที่มั่นคงต่อจะเด็ด โดยการเลือกจะเด็ดเป็นสามีแทนมังกร ทั้งๆที่นางเองตกเป็นภรรยาของมังกร แสดงให้เห็นว่านางจงรักภักดีต่อความรักของนางที่มีต่อจะเด็ด ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตอน ว่าวล้อลม

ตะละแม่มีนบุมีความรักที่มั่นคงต่อจะเด็ดยิ่งนัก ถึงแม้ว่านางจะตกเป็นชายาของตะเบงชะเวตี้ซึ่งเป็นกษัตริย์ แต่นางก็ได้ยินดีในลาภยศนั้นเลย ซึ่งเห็นจากตอนที่จะเด็ดได้ถามตะละแม่มีนบุถึงความรู้สึกของนางว่าระหว่างสการะวุตพี ตะเบงชะเวตี้ซึ่งเป็นสามีของนางกับตนเองซึ่งเป็นแค่เพียงคนที่นางผูกใจด้วยแต่ยังไม่มีความสัมพันธ์ต่อกัน ตะละแม่มีนบุยังจะรักผู้ใดมากกว่า นางตอบจะเด็ดว่าถึงอย่างไรนางก็ยังจงรักภักดีต่อจะเด็ดอย่างแน่นอน เพราะจะเด็ดเปรียบเสมือนดวงแก้วที่อยู่ในความฝัน เมื่อยามตื่นแล้วนางก็ยังได้ยินคนกล่าวถึงความวิเศษแห่งดวงแก้วนั้นทำให้นางรู้สึกเสียใจและเสียดายยิ่งนัก ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...ปัจจุบันแม้อยู่หัวท่านก็ได้ซื้อสมบุรณ์ว่าเป็นเมียชายสองแล้ว สองกษัตริย์สองผัวกับชายหนึ่งซึ่งปราศจากสัมพันธ์คือตัวข้าพเจ้า แม้อยู่หัวท่านก็รักใคร่ผูกพันผู้ใดแน่นแฟ้นจับใจยิ่งกว่ากัน นางแม้อยู่หัวก็ว่า ท่านถามข้อนี้ประสงค์ใดหรือ เจ้าหนุ่มจึงว่าข้าพเจ้าใคร่หยังความคิดผิดถูก แห่งตัวเอง ข้าพเจ้าเชื่อชายสองซึ่งได้เป็นผัวจะได้ชื่อว่าผัวเสียเปล่า แต่เห็นที่แม้อยู่หัวจะรักมิได้ครึ่งข้าพเจ้าเสมอคนไกลมายเมียพระเจ้าหงสาวดีถูกยกยอเหมือนต้องแปลเดิมเป็นสองซ้าก็ยิ่งไศกาตุร และว่าข้าพเจ้าประสบอารมณ์คนโลภอยากได้ดวงมณีอันเห็นกับความฝันแล้ว ลุยามตื่น ยังมีผู้สรรเสริญความวิเศษแห่งมณีดวงนั้นกรอกหูเล่าวอนอย่าพูดให้ปวดร้าวอารมณ์เลย...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 7. 2542 : 4331 – 4332)

ตอน ว้าวลัลลม

จะเด็ดได้ถามย่าตะละแม่มินบูเพื่อให้เกิดความแน่ใจในความรักของนางที่มีต่อตน ตะละแม่มินบูได้ตอบว่า ถึงอย่างไรนางก็มีความรักต่อจะเด็ดอย่างสูงสุดและจงรักภักดีไม่เปลี่ยนแปลง ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...จะเด็ดจึงว่ากระนั้นแม่มองตอบคำถามข้าพเจ้าหนั้นให้ประจักษ์แม่นยำอีกครั้งก่อน ว่าสอง กษัตริย์สองผัวกับข้าพเจ้าเสมอยอดรัก ท่านจงรักข้างใดหน่วงหนักยิ่งใหญ่มากกว่ากัน แม่นางผู้นั้นก็ว่าท่าน ระบุตำแหน่งท่านเองว่าเป็นยอดของรักของข้าพเจ้า แลข้าพเจ้าจะรักสิ่งใดเสมอด้วยสิ่งอันยกไวยอดเล่า

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 7. 2542 : 4332 – 4333)

## 2. เกราะฉลาดหลักแหลม

ตอน เมื่อแม่มาย่อยสร้างเคร้า

เมื่อจะเด็ดต้องการทดสอบน้ำใจนางที่มีต่อตน เพื่อที่จะได้ตัดสินใจนำตัวนางถวาย ตะเบงชะเวตี้ แต่ตะละแม่มินบูไม่รู้ถึงความคิดของจะเด็ดว่าจะเด็ดลงถามความในใจว่านาง ต้องการบวชเป็นชีหรือต้องการที่จะอยู่กับตน แต่ตะละแม่มินบูได้ตอบจะเด็ดว่า นางนั้นไม่ใช่ สาวรุ่นและอายุนางนั้นมากกว่าจะเด็ด ถ้านางตกลงใจเป็นภรรยาของจะเด็ดจริง ๆ แล้วจะเด็ด ก็ไม่ควรรักนางด้วยความคะนองเท่านั้น จากคำพูดของตะละแม่มินบูสามารถแสดงให้เห็น ความฉลาดในทางเจรจาของนางที่พูดเพื่อให้เกิดผลประโยชน์แก่อนางเองในภายภาคหน้า ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...ข้าพเจ้าเคารพท่านสถานใดเทพเจ้าท่านนั้นแจ้ง จึงขอบอกความมิควรสองข้านั้นก่อน เกลือก บุญท่านจะกลับคิดได้แลพาตัวออกไปให้ห่างไกล ข้อหนึ่งข้าพเจ้ามิใช่ครุณีสาวอันสามารถรัตรังท่าน ให้ผูกพันได้นาน ข้อนี้ข้อหนึ่งบุเรงนองท่านอย่าให้ความคะนองชั่วครู่ ทำเราสองฝ่ายต่างเสียใจวันหน้า สืบไป จะเด็ดถามว่าซึ่งต่างฝ่ายต่างต้องเสียใจนั้นฉันใดเล่า เจ้าแม่อยู่หัวก็ว่าข้างเสียใจอันพึงได้กับ ท่านนั้น เป็นเนื้อแท้ความตื้นนัก ก็แหละบุรุษอาชาไนยมาได้หญิงมิใช่สาวรุ่นบำเรอกระนี้จะสบใจหรือ ความไม่สบใจนานไปเบื้องหน้าจางคือความเสียใจข้างท่านแล้ว ก็ความข้อเดียวกันนั้นเป็นแท้คือ เหตุให้ข้าพเจ้าเสียใจด้วย ซึ่งตัวอยู่เปล่าหาสิ่งใดผูกพันมิชอบสืบทอดให้ได้เจ็บอกตัวเอง ทั้งนี้คือการมิควรข้อหนึ่ง

แต่การมิควรข้อทั้งสองนั้น อายุเราสองไม่สมกัน ประมาณปีข้าพเจ้ามิแก่กว่าท่านล่วงสี่ห้าปี หรือ ต่างวัยน้ำใจนิยมต่างเรื่องต่างกันอยู่ ท่านคั่นแต่สตรีวัยอ่อนรุ่นราวคราวเดียวกันแล้ว มาปะ อธิษฐานข้าพเจ้าวิตกแต่จะเป็นหนึ่งปานไม่กินเกลียว ท่านบุเรงนองนายทัพผู้ใหญ่ผู้มีอุปการะแก่ข้าพเจ้า มากหลายแต่ต้นแล้ว วานอย่าเอาความคะนองเพียงครู่กลับประหารข้าพเจ้าเสียเลย จะเด็ดสดับ นางพญาม่ายพรรณนาความทั้งนั้นก็นิ่งอยู่ ตรีในอกว่าหญิงนี้สามารถเชิงถามล้วงหวานลัลลมทั้งปวง ความทั้งสองข้อบอกชัดปลงใจด้วยเราอยู่ แลข้อหนึ่งเจรจาอ้อมจักรัดความยั่งยืนวันหน้าข้อสองเกรง เราจะรักน้อยกว่าตะละแม่มินบูกว่าทั้งสองจึงหวานลัลลมเอาสำคัญไว้

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 7. 2542 : 4308 – 4309)



จากข้อความจะเห็นได้ว่าทะเลแม่มีนุ นั้นเจราจลาตหลักแหลมยิ่งนัก ในเนื้อความการเจราจนั้นแสดงให้เห็นอย่างเด่นชัดว่านางยินยอมตกลงปลงใจเป็นภรรยาของจะเด็ดแต่นางก็ต้องการคำสัญญาที่มั่นคงจากจะเด็ดว่าจะไม่ทอดทิ้งนาง เพราะนางนั้นมีใช้สาวรุ่น เพราะถ้าจะเด็ดได้นางเป็นภรรยาด้วยความคะนองต่อไปในภายหน้าก็จะทำให้จะเด็ดรู้สึกเสียใจได้ที่ตัดสินใจเช่นนี้ และตัวนางเองก็ต้องเจ็บปวดเพราะตัดสินใจรับจะเด็ดเป็นสามีทะเลแม่มีนุต้องการความมั่นคงในชีวิตของนางหลังจากที่นางตกลงปลงใจเป็นภรรยาของจะเด็ดแล้ว อีกประการหนึ่ง ทะเลแม่มีนุยังได้กล่าวต่อไปอีกว่าตนเองนั้นอายุแก่กว่าจะเด็ดจึงถือว่าเป็น คู่ครองที่ไม่เหมาะสมกัน จะเด็ดนั้นเคยพบแต่สตรีที่มีวัยอ่อนกว่านาง นางเกรงว่าต่อไปนิสัยของนางกับจะเด็ดจะไปด้วยกันไม่ได้เพราะความแตกต่างในด้านอายุ เพราะฉะนั้นนางจึงขอร้องจะเด็ดว่าอย่าเพียงแค่อาความคะนองของจะเด็ดมาเป็นสิ่งตัดสินใจที่จะรับนางเป็นภรรยา จะเห็นได้ว่าทะเลแม่มีนุ นั้นฉลาดหลักแหลมรู้จักเจราจเพื่อให้ตัวเองได้รับประโยชน์ ถ้านางตัดสินใจที่จะร่วมชีวิตกับจะเด็ดแล้วก็ขอให้จะเด็ดรักนางให้ยืนยาวตลอดไปและขอให้รักนางให้มากๆ อย่าให้น้อยหน้าหญิงอื่น

### 3. อ่อนน้อมถ่อมตน

ทะเลแม่มีนุ ได้แสดงความอ่อนน้อมถ่อมตนต่อทะเลแม่กุสุมาเพราะสถานภาพในปัจจุบันของนางได้เปลี่ยนแปลงไปแล้วคือนางเป็นภรรยาที่อยู่ในฐานะรองจากภรรยาคนอื่นๆ ของจะเด็ดและยังต้องพลัดบ้านพลัดเมืองมาพึ่งพิงอาศัยอยู่เมืองแปร อีกทั้งทะเลแม่มีนุก็รู้อยู่แก่ใจว่านางเป็นภรรยาของมังกรมาก่อน ดังนั้นเมื่อนางต้องตกอยู่ในสถานการณ์เช่นนี้การมีพฤติกรรมที่อ่อนน้อมต่อผู้อื่นจะทำให้นางมีความสุข ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตอน พี่สาวกับน้องสะใภ้

เมื่อจะเด็ดและทะเลแม่กุสุมา มาเยี่ยมทะเลแม่มีนุที่เรือทรง นางได้กล่าวกับทะเลแม่กุสุมาว่า เมื่อครั้งที่ทะเลแม่กุสุมาต้องตกไปอยู่เมืองหงสาวดี ทะเลแม่มีนุดีต่อทะเลแม่กุสุมานั้นเพราะเป็นญาติกัน ไม่ใช่นางจะมีบุญคุณกับทะเลแม่กุสุมาดังที่ทะเลแม่กุสุมากล่าว ซึ่งแสดงให้เห็นว่าทะเลแม่มีนุมีความอ่อนน้อมถ่อมตน รู้จักว่าสิ่งใดควรกล่าวไม่ควรกล่าว ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...ครั้งโน้นข้าพเจ้าทำสิ่งใดไว้ ทำเอาวิสัยญาติสนิทต้องอภัยภัยกันดอก อย่าผูกใจไว้เป็นบุญคุณเลย...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 7. 2542 : 4406)

ตอน พี่สาวกับน้องสะใภ้

ตะละแม่มีนบูนั้นเมื่อได้มาพำนัก ณ เมืองแปรก็มีความเกรงใจในตัวตะละแม่กุสุมายิ่งนัก เพราะคิดว่าตนเองเป็นบุคคลซึ่งสูญเสียทุกสิ่งทุกอย่าง แต่มีความสุขอยู่ได้ทุกวันนี้เพราะจะเด็ดและตะละแม่กุสุมา เมื่อนางเจรจาสิ่งใดก็เลือกเจรจาแต่สิ่งที่ดีและอ่อนโยน จนเป็นที่พอใจของตะละแม่กุสุมายิ่งนัก แสดงให้เห็นว่านางรู้จักอ่อนน้อมถ่อมตน ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...ตะละแม่มีนบูเกรงใจลูกหลวงชาวแปร วิสัยคนเสื่อมยศเหมือนมาพึ่งเขา ทั้งมีอายุรู้สุขแล้ว จะพูดเล่นเจรจาสิ่งใด ก็เลือกแต่ที่อ่อนโยนแก่อีกฝ่ายหนึ่ง จะฟังกุสุมาอ่อนความกว่านั้นก็ชอบใจมิได้คิดอย่างอื่นเลย

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 7. 2542 : 4406 - 4407)

## 7. เชงสบู่

### ภูมิหลัง

เชงสบู่เป็นบุตรสาวไปฟยู่จำบ้านหันสาววัดดี แขวงนอกเมืองหงสาวดี นางมีพี่สาวคนหนึ่งชื่อปอละเตียงเป็นนางข้าหลวงของพระมเหสีของพระเจ้าหงสาวดี เชงสบู่อาศัยอยู่กับบิดามารดานาง ณ หุ่นหันสาววัดดีหมู่บ้านของพรานช้าง

เชงสบู่มีโอกาสได้รู้จักกับจะเด็ดเมื่อจะเด็ดปลอมตัวมาพร้อมกับจาเลงกะโบใช้ชื่อว่าเมงจะ และจาเลงกะโบใช้ชื่อว่า เมงจา เมื่อจะเด็ดเดินทางมาถึงหมู่บ้านแห่งนี้ จะเด็ดได้ขออาศัยหยุดพักอยู่ที่บ้านของไปฟยู่จนเป็นเหตุให้เชงสบู่สนิทสนมกับจะเด็ด ต่อมาปอละเตียงผู้พี่สาวเดินทางมาเยี่ยมพ่อแม่ ปอละเตียงก็กลับตกหลุมรักจะเด็ดอีก จนเกิดหึงหวงกันระหว่างพี่น้อง ต่อมาพระเจ้าหงสาวดีเสด็จมาสมโภชช้างเผือกที่จะเด็ดคล้องได้ ณ หุ่นหันสาววัดดีพร้อมด้วยมเหสีและตะละแม่กุสุมา ตะละแม่กุสุมาได้ทูลขอเชงสบู่ไปเป็นนางข้าหลวงคนสนิท เชงสบู่ได้เป็นสื่อกลางปรับความเข้าใจระหว่างจะเด็ดกับตะละแม่กุสุมา ซึ่งต่อมาตะละแม่กุสุมาตัดสินใจพระทัยเสด็จไปประทับที่เมืองเมาะตะมะ เชงสบู่ได้ติดตามตะละแม่กุสุมาไปด้วย และได้ช่วยเหลือจะเด็ดในการชิงตัวตะละแม่กุสุมาจากสอพิณยาผู้เป็นสามี และยังช่วยจะเด็ดทำศึกโดยไปลวงพ่อคือไปฟยู่ว่านางตกเป็นภรรยาของ จะเด็ดแล้ว ขอให้ไปฟยู่ผู้พ่อกลับใจมาช่วยเหลือจะเด็ด ซึ่งเชงสบู่ก็ทำได้สำเร็จ จะเด็ดพาตัวนางกลับมาต้องอยู่ด้วยและคิดว่าจะยกนางให้กับเพื่อนคือสอ่อง เพราะจะเด็ดคิดว่าตัวเองคงถูกมังกราลงโทษและจะเด็ดไม่ต้องการให้เชงสบู่ขาดที่พึ่ง เมื่อจะเด็ดบอกเชงสบู่ถึงความคิดที่จะยกเชงสบู่ให้สอ่อง เชงสบู่ไม่ตกลง นางขอแต่เพียงแค่เห็นหน้าและอยู่ใกล้จะเด็ดเท่านั้นนางก็พอใจ เมื่อจะเด็ดเดินทางมาถึงตองอูจะเด็ดได้พานางไปฝากไว้เป็นข้าหลวงของตะละแม่จันทรา ต่อมาตะละแม่จันทราทรงทราบว่าจะเด็ดกับเชงสบู่รักกัน จึงทรงอนุญาตให้จะเด็ดรับเชงสบู่เป็นภรรยา

### บุคลิกลักษณะ

ตอน เชงสบู่

เชงสบู่มีลักษณะที่คล้ายกันที่มาก็คือ เป็นสาวชาวป่าเช่นเดียวกัน แต่มีหน้าตางดงามตามธรรมชาติโดยมิได้เติมเสริมแต่งและนางนั้นยังมีใบหน้าบางส่วนละม้ายคล้ายคลึงกับตะละแม่จันทราอีกด้วย ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...เจ้าหนุ่มก็มองดูนางโดยพินิจพิจารณา พิศทั่วแล้วก็หลากใจ ดำริว่านางผู้นี้ลักษณะละม้ายน้องสาวจาเลงกะโปเป็นแท้ รุ่งรังตามวิสัยชาวป่า แม้ว่าดินผมหงอกก็ได้จับรอยกันไร แต่หากวงหน้าประพิมพ์ประพายเป็นเจ้าเสน่ห์อยู่ริมฝีปากบางแลมีลิ้นระหว่างเบ้องริมฝีปากขึ้นไปจดจมูกนั้นพิมพ์เดียวกับตะละแม่จันทร์เมืองทอง...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 2. 2542 : 1095-1096)

ตอน เจ้าเมงจะผู้มีความชอบ

ในตอนที่มีเหตุของพระเจ้าหงสาวดีพบเซงสบุขณะรำผีถวายอยู่ พระมเหสีได้ตรัสชมความงามของเซงสบุว่า เซงสบุเป็นหญิงงามถึงแม้ว่าผิวจะไม่ผ่องเหมือนพี่สาวคือปอละเตียงซึ่งเป็นสาวชาววัง แต่ดูใบหน้านั้นงามนัก และความงามมิได้ด้อยไปกว่าปอละเตียง ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...พระมเหสีก็ออกปากชมว่าน้องปอละเตียงงามนัก มาตราว่าผิวงามไม่ผ่องเหมือนนางผู้พี่เพราะลมทุ่งโกรกคล้า แต่ดูใบหน้างามผสมคิ้วตาจุมูกเข้าส่วนละน้อย ความงามก็มีภาสีมิได้ด้อยกว่าปอละเตียง...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 3. 2542 : 1281 - 1282)

## ลักษณะนิสัยและพฤติกรรม

### 1. เป็นคนซื่อ

เซงสบุมีพื้นเพมาจากครอบครัวที่อยู่ชายแดนหงสาวดี นางเป็นคนซื่อพูดจาตามความเป็นจริง ดังนั้นเมื่อนางถูกตะละแม่กุสุมาลวงถามเรื่องของจะเด็ดนางจึงไม่สามารถปิดบังได้ และเมื่อจะเด็ดได้ไปขอร้องให้เซงสบุช่วยเหลือตนในกลศึก เซงสบุก็เชื่อใจจะเด็ดความซื่อของนางมีปรากฏในเรื่อง ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตอน บุเรงนองรำผี

เมื่อเซงสบุได้เป็นข้าหลวงของตะละแม่กุสุมา เซงสบุถูกตะละแม่กุสุมาลวงถามถึงความเป็นมาของจะเด็ดซึ่งใช้ชื่อปลอมว่าเมงจะ เซงสบุนั้นด้วยความที่นางนั้นเป็นคนซื่อ นางจึงทูลตะละแม่ตามความเป็นจริงว่าเมงจะคือผู้ใดตามที่เมงจะได้บอกกล่าวกับนางไว้ ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...แล้วนางเซงสบุก็ว่า ข้าพเจ้าขอความซื่อต่อเบื้องบาทตะละแม่เป็นเดิมพัน ตะละแม่ตรัสแล้วถึงหมู่มนุษย์นอกจากข้าพเจ้าไม่ได้ยินผีสางเทวดาก็ย่อมแจ้งในความตะละแม่สิ้น ตะละแม่ตรัสโดยวาจาแห่งธิดาพระมหากษัตริย์แล้วว่า แม้ข้าพเจ้าว่าโดยจริงก็จะระบับเนื้อความเสีย ไม่ยกขึ้นทูลพระเจ้าอยู่หัวให้เอิกเกริกต่อไป ฉะนั้นข้อนี้จึงสำคัญพระองค์ให้มันไว้ ตะละแม่ก็รับคำว่า เราได้ตรัส

แล้วกลใจจะคิดคืนคำลูกสาวน้อยไปฟยุค่อยคลายใจลงแล้วเล่าเนื้อความตั้งเจ้าเมงจะเล่าให้ฟัง...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 3. 2542 : 1297)

ตอน ตะละแม่หมายพึ่งอำนาจผิว

เมื่อเซงสบูปบจะเต็ดได้ต่อว่าจะเต็ดว่าโดยเนื้อแท้แล้วจะเต็ดไม่ได้รักนางเลย เพียงแต่ลงนางด้วยลมปากว่ารัก และใช้เซงสบูเป็นสะพานเพื่อจะได้พาตัวไปถึงตะละแม่ กุสุมาได้โดยง่าย ถ้าแม่เพียงจะเต็ดบอกความจริงกับนาง เซงสบูก็จะช่วยเหลืออย่างเต็มใจ จะเห็นได้ว่าเซงสบูเองนั้นเป็นคนซื่อ คิดว่าจะเต็ดพูดสิ่งใดแล้วสิ่งนั้นคือความจริง จนกระทั่งนางถูกจะเต็ดหลอกใช้เป็นสะพานเพื่อจะเต็ดจะได้เข้าหาตะละแม่กุสุมาที่ห้องบรรทม ในพระราชวัง ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...มิใช่เพราะท่านถือเอาข้าพเจ้าเป็นสะพาน โอ้โลมเอาด้วยความหวาน อุบายให้ข้าพเจ้าพา ตัวเข้าไปในวังหรือ เซงสบูเป็นคนปัญญาน้อย เห็นกิริยาเจ้าเมงจะสำแดงออกมาเพียงผิว ๆ ก็คิด ไปว่าเขารักใคร่อาลัยตัวนางเป็นที่ยิ่งนัก ต่อรุ่งท่านออกมาแล้วตะละแม่เล่าความจึงรู้ว่า เมงจะเป็น คนร้ายลอบไปถึงห้องบรรทม แม่นว่าเมื่อแรกเริ่มท่านบอกข้าพเจ้าสักคำหนึ่งว่า ประสงค์จะเข้าไป เยือนตะละแม่คู่พิศวาสเดิมแล้ว เซงสบูก็จะรับใช้โดยหน้าชื่น สักน้อยหนึ่งก็ไม่เก็บมาเจ็บใจ แต่เมื่อตอนเมงจะวอนเข้าไปด้วยเคลือบเอากริยารักข้าพเจ้าไว้ ต่อรุ่งจึงแจ้งว่าเมงจะลง ฉะนั้นนับแต่วัน ท่านไปนอนร่วมนั้น ถึงหากข้าพเจ้ามีใจคิดถึงเป็นที่สุดก็คิดเอาความที่ท่านไม่รักข้าพเจ้าเลย มาหัก เสียวอารมณ์ก็ค่อยคลายลง ท่านสืลงเด็กน้อยชาวบ้านนอกมาครั้งหนึ่งแล้ว...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 3. 2542 : 1412 –1413)

ตอน โลมลูกให้ลงพ่อ

ในกาลต่อมาเซงสบูได้มีโอกาสช่วยเหลือจะเต็ดในด้านการบรรเทาหงสาวดีกับ ทองอุ จะเต็ดต้องการใช้ไปฟยุซึ่งเป็นพ่อของเซงสบูไปลงนายทัพหงสาวดี แต่ไปฟยุจะ ยินยอมได้ก็ต่อเมื่อบุตรสาวขอร้อง เมื่อจะเต็ดหยั่งความคิดเช่นนี้แล้วจึงได้มาหาเซงสบูและ พุดจาเกลี้ยกล่อมให้นางช่วยเหลือ โดยจะเต็ดกล่าวว่าถ้านางทำงานครั้งนี้สำเร็จก็จะได้ ประโยชน์ถึงสองข้อ คือ หนึ่ง จะเต็ดได้ทดแทนบุญคุณพ่อของนางเมื่อครั้งที่ต้องไปพักพิง จำบ้านหันสาวดี สอง ถ้าหงสาวดีพ่ายแพ้แล้วจะเต็ดก็จะได้รับเซงสบูโดยไม่มีอุปสรรค ขัดขวาง เซงสบูยอมรับทำการนี้ด้วยความรักและความเชื่อของนางที่มีต่อจะเต็ด ดังข้อความ ที่ปรากฏในเรื่องว่า

...ถ้าเซงสบูมารับการไปทำ วอนให้ไปฟยุกลับจิตหันมาฝากฝังข้างทองอุแล้ว การทั้งปวงก็ จะเหมือนกลับหน้ามือเป็นหลังมือ แลข้อที่แม่เซงสบูจะไปอนบิดาท่านนั้น เป็นคุณแก่ข้าพเจ้าถึง สองสถาน ๆ หนึ่งเมื่อประดาชาวทองอุทุกผู้รู้ข่าวว่าไปฟยุมาโดยกลศึกดังนี้ ก็กำเริบใจแค้นใครจะ

เอาชีวิตไปพ่ายเสียให้จงได้ ก็แหละไปพ่ายถึงตายลงเมื่อใดเมื่อนั้น มิใช่จะเสียดายแต่แม่เซงสบูถึงข้าพเจ้าก็พลอยเสียดายด้วยยังมีได้ทดแทนจำบ้านหันสาวดีที่ให้พ่านักพักพิงแก่ตัวแต่เดิมทีมา ฉะนั้นครั้งนี้เป็นการสำคัญในเชิงศึก แลในหนทางที่ข้าพเจ้าแลน้องท่าน จะได้ร่วมกันแสดงกตัญญูแก่ไปพ่ายก็สถานหนึ่ง อีกสถานหนึ่งนั่นเล่า หงสาวดีพ่ายครั้งนี้เป็นที่เด็ดขาดข้าพเจ้าสิ้นกังวลต่อการศึกแล้ว จะได้มาตั้งหน้ากังวลรักแม่เซงสบูให้แน่นแฟ้นไป...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 3. 2542 : 1700 - 1701)

## 2. เห็นอกเห็นใจผู้อื่น

เซงสบูเติบโตมาในครอบครัวที่อบอุ่น นางจึงรู้จักเห็นอกเห็นใจผู้อื่นแม้ผู้นั้นจะเป็นหญิงที่จะเด็ดขาดคนที่นางรักหมายปองก็ตาม ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตอน ความทรमानในอกทะเลแม่

เมื่อเซงสบูได้เข้ามาเป็นนางข้าหลวงของทะเลแม่กุสุมา เซงสบูได้รู้ความจริงจากปากของทะเลแม่กุสุมาเองว่านางมีความสัมพันธ์อย่างไรกับจะเด็ด ทำให้เซงสบูรู้สึกเห็นใจทะเลแม่กุสุมามาก ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...แลนางเซงสบูมาตรว่าตัวจะมีเสนหาเมงจะ แต่ทว่าเนื้อความทะเลแม่กล่าวเป็นความใหญ่ แลความทุกข์ร้อนของคนทั้งคู่นี้พิเคราะห์แล้วก็เห็นว่าลึกซึ้ง แม้ทว่าตัวจะเคยซึ่งเคยด้วยนางปอละเตียงในเรื่องซู้สาว แต่ถึงคราวรู้ความจริงกระนั้นจะหาใจเคียดสักน้อยก็หาไม่...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 3. 2542 : 1325 - 1326)

## 3. เสียสละ

เซงสบูได้แสดงความเสียสละต่อจะเด็ดโดยยอมเสียชื่อเสียงและความสุขเพื่อให้จะเด็ดมีความสุข ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตอน โลมลูกให้หลวงพ่อ

เมื่อจะเด็ดขอร้องให้เซงสบูไปขอร้องไปพ่ายบิดาของนางให้กลับมาช่วยทางฝ่ายทองอุเซงสบูได้โกหกบิดาว่านางและปอละเตียงพี่สาวตกเป็นภรรยาของจะเด็ดแล้ว เพื่อให้ไปพ่ายใจอ่อนยอมช่วยลูกสาวเพราะกลัวนางทั้งสองจะเป็นม่าย จะเด็ดใช้ความผูกพันทางสายเลือดเปลี่ยนใจไปพ่ายจำบ้านแห่งทุ่งหันสาวดี ผลการโกหกในครั้งนี้ทำให้เซงสบูต้องเสียชื่อ แต่นางก็ยอมรับเพราะมีใจเสียสละเพื่อชายที่ตนรัก ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

ต่อเป็นครูจึงถามเอาว่า ลูกเราปลอดภัยผู้พี่ตกเป็นกรรมสิทธิ์ของบุเรงนองได้ชื่อว่าคนผู้นั้นเป็นสามีแล้วหรือ นางเซงสบูกก็ตรใจคิดว่า แม้ไม่รับสมอ้างเองว่าเสียตัวแก่ บุเรงนองแล้วบิดาเราจะลดความเห็นใจ จึงข่มอายเสียแล้วพริกเอา

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 3. 2542 : 1704)

ตอน นายกองคชได้คู่

เซงสบูกได้แสดงน้ำใจเสียสละของนางอีกครั้งหนึ่ง เมื่อจะเด็ดได้กล่าวกับนางว่า ตะละแม่กุสุมาและตะละแม่จันทราคงจะไม่พอพระทัยเป็นแน่แท้ถ้าเซงสบูกอยู่ใกล้ชิดสนิทสนมกับจะเด็ด เซงสบูกกล่าวว่านางไม่ได้เกี่ยวข้องกับจะเด็ดฐานคนรักเพื่อมิให้ตะละแม่ทั้งสองขุนเคืองใจ แต่ขอเพียงเป็นผู้รักจะเด็ดฝ่ายเดียวนางก็มีความสุขยิ่งแล้ว เมื่อจะเด็ดไม่ต้องการนาง เซงสบูกก็จะมีชายอื่นอีกและนางก็จะหันหน้าพึ่งศาสนา ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...ความสุขแห่งข้าพเจ้าเกิดแต่ได้รู้วักท่านแลท่านสงสารบ้างข้อนี้ดอก ฉะนั้นเมื่อจะเด็ดท่านกริ่งเกรงว่าการคบหาข้าพเจ้าเป็นคนรักนี้ รังแต่จะเพราะเหตุขุนข้องให้ตะละแม่สองเมือง ดังนั้นจะปรารภไยเล่า หนทางอื่นจะตัดข้อนี้ให้สิ้นกังวลก็ยังมีอยู่ เพียงท่านอย่าไปคลุกคลีด้วยข้าพเจ้าเท่านี้ ตะละแม่ทั้งสองเป็นสุขหาใช่จะต้องให้นางเซงสบูกเป็นภรรยาชายอื่นเสียก่อนไม่ ต่อถึงตองอูแล้วข้าพเจ้าจะทำให้ท่านสิ้นห่วงไยเอง เจ้าหนุ่มพึ่งนางรำพันความสวาทอันเป็นมาแต่เก่าก่อนก็ล้งเลใจ ถ้ามว่าท่านจะทำการเพื่อความสงบสุขของข้าพเจ้าฝ่ายเดียวหาชอบก่อน เราทั้งสองควรได้ประโยชน์ร่วมกันจึงจะชอบ นางเซงสบูกก็ว่าประโยชน์อันใดจะได้ร่วมกันนั้นคงจะได้ ถึงตองอูแล้วข้าพเจ้าจะเข้าวัดปลงผมเป็นชีเสีย ข้างตัวก็ยอมเป็นสุขเพราะไม่ต้องตกเป็นของชายใด...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 4. 2542 : 2158 - 2159)

#### 4. มั่นคงในความรักต่อจะเด็ด

เซงสบูกได้แสดงความรักที่นางมีต่อจะเด็ดอย่างมั่นคงถึงแม้ว่านางจะไม่มีโอกาสที่จะสมหวังในความรัก แต่เซงสบูกก็ยินดีที่จะรักจะเด็ด ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตอน นายกองคชได้คู่

เมื่อจะเด็ดรบเร้าให้เซงสบูกเลือกคู่ครอง เซงสบูกได้กล่าวว่า นางไม่สามารถจะมีชายใดเป็นคู่ครองได้อีกแล้ว เพราะนางมีแต่ความรักให้จะเด็ดเพียงผู้เดียว แม้ว่าในภายภาคหน้าตนเองกับจะเด็ดจะไม่สามารถอยู่ครองกันฉันคนรักได้ เพราะมีตะละแม่กุสุมาและตะละแม่จันทราขวางอยู่ ก็ขอเพียงให้จะเด็ดชยตาคุณนางบ้างนางก็เป็นสุขมากกว่าที่จะต้องตกเป็นภรรยาชายอื่น นางรำพันว่านางมิได้รักจะเด็ดที่มีฐานะเป็นบุเรงนอง เพราะเมื่อแรกรู้จักกันนางคิดว่าจะเด็ดเป็นเพียงคนธรรมดา และนางได้กล่าวขอบคุณที่จะเด็ดมีจิตใจนึกถึงความสุขของนางในภายหน้า แต่ตัวนางเองขอเพียงแค่รักจะเด็ดและขอให้จะเด็ดส่งสารและสนใจนาง

บ้าง ซึ่งจะเห็นได้ว่า เซงสบูมีความรักที่มั่นคงต่อจะเด็ด ถึงแม้ว่านางจะไม่มีหวังที่จะได้อยู่ครองคู่กับจะเด็ดเลยก็ตาม ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...แม้ว่าเบื้องหน้าเกิดบุญหนักศักดิ์ใหญ่ของทะเลแม่ถึงสองเมืองขวางท่าน จะเด็ดชมเซยข้าพเจ้าอย่างเมียผู้มีได้ เพียงแต่ท่านทอดหางตามาสู่ข้าพเจ้า ส้มแดงแววเ็นดูเท่านี้จะสุขเสียกว่าตัวตกเป็นของชายอื่นอันหาใช่บุเรงนอง ข้าพเจ้าจะได้ว่าความทั้งนี้เพราะรักศักดิ์นายทัพว่าดีเกินนายกอนนั้นหาไม่ ด้วยเมื่อข้าพเจ้ารู้จักท่านนั้น ถึงรู้จักเสมอฐานะเมงจะคนเรือลอย ซึ่งข้าพเจ้ากล่าวทวนหัสเดิมแต่แรกรู้จักกระทั่งยกผลงานที่ได้วอนบิดาให้เป็นไส้ศึกทั้งนี้ เนื้อแท้หาใช่จะลำเลิกเรื่องเก่าหวังเอาความดีของตัวเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวท่านไม่เลย บุเรงนองท่านหมายปลุกฝังข้าพเจ้าข้อนี้เป็นคุณหนักแล้ว แลการที่ท่านทำดังนี้เพื่อให้ข้าพเจ้าเป็นสุข แต่เมื่อท่านแจ้งจากปากข้าพเจ้า เซงสบูเองว่าอันความสุขแห่งนางเซงสบูนั่นจะได้เกิดเพราะได้ผัวเป็นนายกอนทัพก็หามิได้ความสุขแห่งข้าพเจ้าเกิดแต่ได้รู้ว่ารักท่านแลท่านสงสารบ้างข้อนี้ดอก

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 4. 2542 : 2158)

## 5. เจียมตัว

เมื่อเซงสบูรู้ความจริงเรื่องฐานะของจะเด็ด นางก็เจียมตัวและไม่คิดยกระดับตัวเองให้เทียมจะเด็ดและหญิงอื่นของจะเด็ด ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตอน โลมลูกให้ลงพ้อ

เมื่อจะเด็ดได้พบกับเซงสบูเพื่อขอร้องเซงสบูให้ช่วยเหลือตน จะเด็ดได้กล่าวถึงความรักที่มีต่อนาง เซงสบูกล่าวว่าตนเองรักจะเด็ดในขณะที่ยังไม่รู้ฐานะอันแท้จริงของจะเด็ด แต่เมื่อนางรู้แล้วว่า จะเด็ดเป็นใครและจะเด็ดมีคนที่มิฐานะสูงกว่าตน นางก็จะเจียมตัวยอมรับว่านางเป็นเพียงข้าเท่านั้น ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...มาตรว่าครั้งหนึ่งชายรักของทะเลแม่เจ้านายตัวจะเคยกอดแลพราสาทแก่ตัวข้าพเจ้าก็สู้เจียมตนเจียมใจเสียส่านึกว่าตัวชั้นข้าท่านลืออยู่ชั้นนาย ตัวค่อมจะหมายสิ่งสูงรังแต่จะแหงนคอทรมานตัว ฉะนั้นเมื่อใดบุเรงนองท่านร่วมระเริงอยู่ด้วยทะเลแม่พระราชธิดานั้นแล้ว ข้าพเจ้าก็ไม่กล้าเงยหน้าขึ้นมอง เบือนเสียด้วยวิสัยข้าใช้หน้าที่จะแลดูนายต่อนายโลมกัน...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 3. 2542 : 1694)



## 8. นันทะวดี

### ภูมิหลัง

นันทะวดีเป็นบุตรทิทกะยอติชนวงศ์ นางเป็นกำพร้ามารดาตั้งแต่ยังเล็ก บิดาของนางมิได้มีภรรยาใหม่ เมื่อนางเติบโตขึ้นจึงมีหน้าที่ดูแลบ้านเพราะบิดาของนางมักเข้าไปฟังข้อราชการในวังเสมอ นันทะวดีพบกับจะเด็จที่บ้านของนางเพราะจะเด็จมาทำงานกับขุนวัง นันทะวดีรู้สึกพึงพอใจในธรรมาศของจะเด็จจนกลายเป็นความรัก แต่จะเด็จก็ปฏิเสธที่จะรับรักนาง ในกาลต่อมาสอพิณยาพระอนุชาแห่งพระเจ้ากรุงหงสาวดีมาพักอยู่ที่บ้านของนางเพราะเป็นแขกเมือง นันทะวดีจึงมีหน้าที่ดูแลต้อนรับสอพิณยา สอพิณยาพึงพอใจในความงามของนาง แต่นันทะวดีมิได้สนใจเพราะนางมีใจให้กับจะเด็จแล้ว ต่อมามังตรามาเยี่ยมจะเด็จที่บ้าน นาง มังตราได้พบนันทะวดีก็เกิดความรักและขอร้องให้จะเด็จเป็นพอสื่อ จะเด็จได้เกลี้ยกล่อมจนนันทะวดียอมรับรักมังตราและได้อภิเษกกับมังตรา ถึงแม้ว่านันทะวดีจะเลือกมังตราเป็นคู่ครองแต่ในใจนางก็ยังไม่สามารถลืมจะเด็จได้ ดังนั้นบางครั้งเมื่อนางได้ยินเรื่องราวของจะเด็จที่ไปเกี่ยวข้องกับหญิงอื่นจึงทำให้นางเกิดความหึงหวงแทนตะละแม่จันทรา เมื่อจะเด็จกลับตองอู จะเด็จได้ทำให้นันทะวดีเดือดร้อนใจคือถวายนางโช้วเป็นบาทบริจาริกาของมังตราและนางโช้วนั่นเองเป็นผู้ที่ไม่ให้ความเคารพในตัวนันทะวดีเลย แต่ในที่สุดจะเด็จก็แก้ไขปัญหภายในครอบครัวของมังตราได้และทำให้โช้วยอมลงให้นันทะวดีอีกด้วย ภายหลังจากที่มังตราทำศึกชนะหงสาวดีมังตราได้แต่งตั้งนันทะวดีเป็นอัครมเหสี

### บุคลิกลักษณะ

ตอน จะเด็จลั่นทอง

นันทะวดีเป็นหญิงสาวที่มีรูปร่างงามแม้กระทั่งมังตราพบครั้งแรกก็พอใจในรูปลักษณะของนาง เมื่อจะเด็จได้มาบอกถวายนันทะวดีว่ามังตรามีพระทัยพึงพอใจนันทะวดี

ตอน มังตราร้อนรัก

นันทะวดีเป็นหญิงที่มีรูปร่างงามและเจรจาฉลาดหลักแหลม ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...มั่งตราก็ออกปากชมว่า ลูกสาวขุนวังอาชาผู้รู้รูปโฉมอรชรอ่อนแอ้น ช่างเป็นที่ถูกใจข้าพเจ้า ข้าถ้อยคำสำนวนของนางยิ่งตรึงใจเป็นเปลาะสอง...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 1. 2542 : 70)

ตอน มั่งตราร้อนรัก

นั้นทะวดีนั้นนอกจากจะเป็นหญิงที่มีรูปงามแล้ว คำเจรจาทั้งหลายก็ฉลาดหลักแหลม รู้กาลเทศะในการพูดจา เช่นในตอนที่มีมั่งตรามาเยือนบ้านของนางในครั้งที่สอง นางได้พูดเชื้อเชิญให้มั่งตรานั่งลงในที่นางจัดให้และยังได้กล่าวต่อไปอีกว่า ถ้าครั้งนี้มั่งตรามาบ้านนางโดยมิได้ทำให้เกิดเรื่องเหมือนครั้งแรกเพราะเกิดจากการเข้าใจผิดกัน นางก็ยินดีต้อนรับและขอให้มั่งตรารับการคารวะจากนางผู้ซึ่งมีใจกตัญญูต่อเชื้อพระวงศ์เมืองตองอู เมื่อมั่งตราฟังแล้วจึงรู้สึกชื่นชมในทะวดียิ่งขึ้น เพราะนอกจากหน้าตาที่งดงามของนางแล้ว นางยังรู้จักพูดจาเพื่อให้ถูกใจผู้ฟังอีกด้วย ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...นางนั้นทะวดีเยี่ยมแล้วว่า เมื่อพระองค์รู้ผิดแล้ว ข้าพเจ้าก็จะพิพากษาโทษให้นางวางสงายูบนตั้งนั้น คอยรับการระการจากเด็กหญิงชาวเมืองตองอูอันมีน้ำใจกตัญญูต่อเชื้อพระวงศ์พระเจ้าเมงกะยิ่นโยโดยเต็มเปี่ยม มั่งตราฟังแล้วตรัสในพระทัยว่า ลูกสาวทกะยอติณผู้นี้เจรจาเฉียบแหลมเป็นที่น่าสนิทเสนหาอยู่...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 1. 2542 : 67)

## ลักษณะนิสัยและพฤติกรรม

### 1. พูดจาตรงไปตรงมา

นั้นทะวดีเป็นตัวละครที่มีบุคลิกลักษณะนิสัยพูดจาตรงไปตรงมา สืบเนื่องมาจากนางเป็นบุตรสาวคนเดียวของขุนวัง และนางยังต้องรับผิดชอบดูแลความเรียบร้อยในบ้านจึงมีส่วนทำให้นางมีความเชื่อมั่นในตัวเอง เมื่อนั้นทะวดีรักจะเด็ดนางจึงกล้าเปิดเผยให้จะได้ตรัสรู้ อีกทั้งยังกล้าบอกให้มั่งตราทราบถึงพฤติกรรมและความรู้สึกของนางโดยไม่กลัวเสื่อมเสียชื่อเสียงอีกด้วย ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตอน ข้าหนุ่มนายสาว

เมื่อจะเด็ดนำเรื่องที่มั่งตราขอร้องตนให้มาเป็นพ่อสื่อพูดกับนั้นทะวดี นั้นทะวดีได้ปฏิเสธและนางได้บอกรักจะเด็ด ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...บุตรขุนวังกอดจะเด็ดเข้าไว้ ตอบทั้งที่มีได้เงยหน้าว่าข้าพเจ้านี้ชั่วช้าสาหัส มีน้ำใจผิดลูกผู้หญิง  
ทั้งปวง รักท่านจนมิอาจระงับกริยาได้...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 1. 2542 : 110)

ตอน ข้าหม่อมนายสาว

นางได้กล่าวกับจะเด็ดต่อว่า นางนั้นหวังเพียงจะรักและชื้อตรงต่อจะเด็ดเพียงฝ่าย  
เดียวเท่านั้น โดยมีหวังว่าจะเด็ดจะต้องรักตอบนาง ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...ข้าพเจ้าหวังจะฝากรักแลชื้อแห่งตัวไว้แก่ท่านแต่ฝ่ายเดียว มิได้หวังประโยชน์จะให้ท่านรักแลชื้อ  
ตอบ...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 1. 2542 : 111)

ตอน เพื่อนรักเมียงาม

เมื่อจะเด็ดถูกกล่าวหาว่าขโมยแหวนของสอพิณยาและหลบหนีไปบวชเป็นเณรโดย  
ใช้ชื่อว่ามังฉงาย นั้นท้าวติได้บอกความจริงกับมังตราว่าคันทิดจะเด็ดถูกกล่าวหาว่าขโมยแหวน  
จะเด็ดได้อยู่กับนาง เห็นได้ว่าท้าวติเป็นคนพูดจาเปิดเผย ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...ธิดาทะยอติณก็ว่าข้าพเจ้านี้แหละคือพยานปากเอกว่าจะเด็ดมิได้ทำผิด โดยว่าในเวลาทีสมัศ  
พรรคพวกสอพิณยายันว่าเห็นจะเด็ดนั้น ที่แท้จะเด็ดกับข้าพเจ้าอยู่ในสวนร่วมกัน มังตราสะดุ้งใจถามว่า  
เวลานั้นตึกแล้วหรือมิใช่ แม้นั้นท้าวติก็รับโดยไม่สะทกสะท้านว่าใช่แล้ว ที่ข้าพเจ้ามิได้รับเสียแต่เดิมก็  
เพราะคิดวิตกว่า ความซอนี้ที่ตัวจะเด็ดไม่อยู่รับได้ประโยชน์ไม่คุ้มจึงอดใจไว้ บัดนี้ได้ตัวจะเด็ดแล้วจึงบอก  
ซึ่งใครจะว่าประการใดก็ตามทีเกิด

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 1. 2542 : 138)

เมื่อมังตราได้ฟังนั้นท้าวติพูดเช่นนั้นก็ได้สอบถามนางว่า นางมีจิตใจผูกพันอยู่กับจะเด็ด  
หรือไม่ และจะเด็ดได้นำข่าวที่ตนเองมีใจให้แก่นางมาบอกกล่าวนั้นท้าวติหรือไม่ นั้นท้าวติได้  
กล่าวตอบอย่างตามตรงว่าจะเด็ดได้นำเรื่องมังตรามาพูดกับนางแล้ว แต่นางเห็นว่าตนเองไม่  
คู่ควรกับมังตรา ส่วนตัวจะเด็ดเองนางมีความรู้สึกผูกพันเป็นพิเศษ แต่จะเด็ดไม่มีน้ำใจรักให้  
นางเลย ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...นางนั้นท้าวติตอบว่าข้าพเจ้าชอบคนพูดตรง แลตัวเองก็ชอบพูดตรง แลไม่เคยคิดอับอาย  
ขายหน้าในอันจะพูดความตามตรงเลย ฉะนั้นจะบอกท่านโดยมิได้ปิดบังว่า จะเด็ดเคยนำความของ  
ท่านมาบอกข้าพเจ้าจริง แต่ข้าพเจ้ามิได้รับด้วยเห็นท่านเหมือนแก้วควรเมือง ผิดเยี่ยมจะเอาตะกั่ว  
ทำเรือนรองแลอีกประการหนึ่ง น้ำใสใจจริงของข้าพเจ้ามีแต่เคารพพระราชบุตรท่านประการเดียว  
จะมีสิ่งอื่นมากไปกว่านั้นก็หาไม่ แต่จะเด็ดนั้นข้าพเจ้าไม่รู้ว่าด้วยเหตุผลกลใดจึงมีใจสวามิภักดิ์เขา

นอกเหนือไปจากความเคารพอีก แต่จะเด็ดเป็นคนไม่มีหัวใจหามองเห็นความภักดีของข้าพเจ้าไม่  
นี่เป็นความจริงที่ข้าพเจ้าบอกท่านแล้ว

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 1. 2542 : 139 – 140)

เมื่อมังกรนำตัวจะเด็ดซึ่งในขณะนั้นเป็นณเฑาะว์มิ่งฉางมาพบนันทะวดีเพื่อให้จะเด็ด  
ช่วยพูดเรื่องของตน นันทะวดีได้กล่าวกับจะเด็ดว่าวันคืนที่เคยพบกับจะเด็ดนางไม่สามารถลืม  
ได้ และนางเองก็ได้มอบความรักให้จะเด็ดไปหมดสิ้นแล้ว นางกล่าวว่าวันนี้ที่ได้มาพบกับ  
จะเด็ด ถ้าไม่ติดที่จะเด็ดครองกายด้วยเพศบรรพชิตแล้วนางก็จะเข้ามาทอดโดยไม่อายเลย  
จากข้อความนี้ยังแสดงให้เห็นถึงคำพูดที่กล้าพูดจาเปิดเผยของนันทะวดียิ่งนัก เมื่อนางคิดเช่น  
ไรนางก็กล่าวตามที่คิดเช่นนั้น ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...เราเคยพูดกันมาครั้งหนึ่งแล้ว ยิ่งกว่านั้นหัวใจข้าพเจ้ามอบเป็นของท่าน ๆ ท่านก็แจ้งอยู่ โฉน  
จึงมากล่าวความตั่งนี้อีก เหตุการณ์ในคืนวันสุดท้ายที่เราสองพบกันเหมือนหนึ่งเป็นเหล็กแดงนากับอก  
ข้าพเจ้าอยู่จนชีวิตหาไม่ ความซอกซำไม่มีวันบรรเทาลง แต่ที่พบหน้าจะเด็ดท่านวันนี้ไม่เกรงผ้าย้อมน้ำ  
ฝาดที่ครองกายท่านแล้ว ก็เข้าทอดท่านซึ่ง ๆ หน้าไม่อายเลย...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 1. 2542 : 144)

หลังจากที่จะเด็ดกล่าวเกลี้ยกล่อมนันทะวดีให้รับรักมังกรจนนางยอมรับแล้ว จะเด็ด  
ได้ลงเรือนางเพื่อที่จะกลับวัด นันทะวดีได้ยอมรับความจริงกับจะเด็ดอย่างกล้าหาญว่าตนเอง  
ได้ตายไปจากใจของจะเด็ดแล้ว แต่จะเด็ดจะอยู่ในใจนางตลอดไป นับเป็นการกล้าพูดเปิดเผย  
ยิ่งนักสำหรับสตรีเยี่ยงนาง ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...แต่นางสะกดใจมิได้จึงกระซิบเรียกชื่อแต่เบา ๆ แล้วกล่าวว่า ข้าพเจ้านันทะวดีสืตายไปจาก  
จะเด็ดแล้ว แต่จะเด็ดจะอยู่กับใจข้าพเจ้านันทะวดีอยู่ตลอดไป...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 1. 2542 : 147 - 148)

## 2. กตัญญูต่อผู้มีพระคุณ

นันทะวดีได้แสดงความกตัญญูต่อบิดาโดยการยอมรับมังกรเป็นคู่ครองเพราะเป็นการ  
ช่วยเชิดชูเกียรติวงศ์ตระกูลของนางเอง ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตอน เพื่อนรักเมียงาม

เมื่อขุนวังทราบว่ามีมंत्रาต้องการอภิเษกกับบุตรีน ชุนวังมีความยินดีนัก นันทะวดีได้กล่าวกับบิดาของตนว่าตนเองได้รับการเลี้ยงดูจากบิดามาแต่เล็กแต่น้อย ครั้งนี้จะได้ทดแทนบุญคุณของบิดา ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...นันทะวดีก็ว่าบิดาท่านเลี้ยงข้าพเจ้ามาแต่น้อย ข้าพเจ้าดีใจอยู่ที่จะได้สนองนงพระคุณในครั้ง  
นี้...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 1. 2542 : 149)

### 3. มีความซื่อสัตย์

นันทะวดีได้แสดงลักษณะนิสัยและพฤติกรรมที่น่าชมเชยอย่างยิ่งคือมีความซื่อสัตย์ต่อตัวเองและสามี ถึงแม้ว่าในหัวใจจะมีจะเด็ดอยู่ก็ตาม ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตอน เพื่อนรักเมียงาม

เมื่อนันทะวดีต้องเข้าไปอยู่ในวัง นางได้นัดจะเด็ดมาพบเพื่อบอกลาเป็นครั้งสุดท้าย นางได้กล่าวกับจะเด็ดว่า ต่อแต่นี้ไปนางและจะเด็ดจะหันหลังให้แกกันแล้ว เยื่อใยความรักที่มีให้ก็ขอให้เก็บเอาไว้ภายในใจเท่านั้น อย่าได้แสดงให้ผู้อื่นรู้เพราะถ้านางตกไปเป็นภรรยาของมंत्रาแล้วนางก็จะซื่อสัตย์ต่อมंत्रา ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...นางว่ากับมัจฉายว่าต่อ แตนี่ท่านกับข้าพเจ้าจะหันหลังให้กันแล้วในเชิงสวาท จึงใคร่ขอส่งความไว้วางใจหนึ่งว่า หากท่านจะคิดรักข้าพเจ้าบ้างก็ให้จำไว้เพียงในใจ อย่าเหลือเป็นเชื้อกระเด็นกระสายแสดงให้รู้สึกตัวอีก ในเมื่อข้าพเจ้าตกไปครองบาทพระราชบุตรแล้ว ด้วยเกรงในขณะที่มีลูกแล้ว ยังรู้ว่าท่านรักใคร่อาลัยอยู่ ก็จะไม่เสียความรักที่อันจะมีอยู่แก่มंत्रาผิดวิสัยเมียดีไป...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 1. 2542 : 159)

### 4. มีความรักที่มั่นคงต่อจะเด็ด

ถึงแม้ว่านันทะวดีจะตัดสินใจอภิเษกกับมंत्रาแต่ใจนางเองก็ยังมีจะเด็ดอยู่ในหัวใจตลอดเวลา แสดงให้เห็นถึงความรักที่มั่นคงของนางที่มีต่อจะเด็ด ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตอน เพื่อนรักเมียงาม

จะเด็ดได้พูดจาเกลี้ยกล่อมจนนันทะวดีตกลงใจอภิเษกกับมंत्रา แต่นันทะวดีได้กล่าวว่า หัวใจของนางเองมอบให้จะเด็ดไปหมดแล้ว เมื่อมंत्रายังต้องการแต่งงานกับนางจริงๆ ก็คงจะได้เพียงร่างกายนางเท่านั้น จากข้อความนี้แสดงให้เห็นถึงความรักที่มั่นคงของนันทะวดี

ที่มีต่อจะเด็ด ถึงแม้ว่านางจะยอมแต่งงานกับมังตราด้วยเหตุผลตามที่จะเด็ดได้กล่าวกับนาง แต่ใจนางเองมิได้เอนเอียงไปกับลาภยศอันรุ่งเรืองเลย ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...ข้าพเจ้ามอบหัวใจให้แก่ท่านแล้ว เมื่อมังตรามุ่งจะหมายมั่นปั้นมือในข้าพเจ้าจริงจัง เป็นหญิงคงไม่ผันมือเขา แต่ขอให้รู้เถิด มังตราจะได้ข้าพเจ้าไปแต่ร่างกาย...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 1. 2542 : 146)

ตอน เพื่อนรักเมียงาม

...นันทะวดีน้อยก็ลองเพียรทำใจจะให้นิยมในมังตรา พยายามจะปลุกอารมณ์ตัวให้เคลิบเคลิ้มไปในราชสมบัติ แต่อารมณ์นี้เป็นไปชั่วแล่นแล้วก็รื้อกลับมาคิดถึงเจ้าหนุ่มพนักงานกรมวังที่เคยอยู่ในบ้าน ถ้อยคำน้ำนวลแห่งคนผู้นั้นติดใจหวานหูไม่รู้วาย...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 1. 2542 : 149)

## 5. ไม่ถือโทษให้อภัยผู้อื่น

นันทะวดีเป็นผู้ที่มีเหตุผลและยอมรับความจริง อีกทั้งยังเปิดใจรับสิ่งต่าง ๆ ได้ โดยเฉพาะในกรณีของโช้วที่ไม่เคารพนาง แต่ในที่สุดเมื่อโช้วมากล่าวขอโทษนันทะวดีก็ให้อภัยเพราะนันทะวดีมีความเป็นผู้ใหญ่มากกว่าโช้วและนางยังมีตำแหน่งเป็นมเหสีเอกอีกด้วย ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตอน เทวทูตแห่งครวัเรียน

เมื่อโช้วซึ่งเป็นสนมของมังตราได้สำนึกผิดที่ไม่เคารพนันทะวดีผู้ซึ่งเป็นมเหสีของมังตรา โช้วได้แสดงอาการอวดเบ่งว่าทั้งนางและนันทะวดีก็เป็นบุตรขุนนางผู้ใหญ่เหมือนกัน แต่นันทะวดีโชคดีกว่าตนเพราะว่าเข้าถวายตัวกับมังตราก่อนจึงได้เป็นมเหสี ถ้านางมีโอกาส นางก็จะได้ตำแหน่งนี้แทนนันทะวดี เมื่อโช้วคิดเช่นนี้โช้วจึงไม่ให้ความเคารพและความเกรงใจนันทะวดี จนทำให้นันทะวดีรู้สึกอับอายข้าราชการบริวาร ต่อมาจะเด็ดได้ว่ากล่าวตักเตือนโช้ว นางจึงสำนึกผิด จะเด็ดได้นำตัวโช้วเข้าเฝ้านันทะวดีอัครมเหสีเพื่อขออภัยในความผิดที่เคยทำให้นันทะวดีไม่พอพระทัย นันทะวดีก็ไม่ถือโทษและให้อภัยโช้ว ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...และเจ็ดก็เป็นผู้นำโซอัวไปสู่ตำหนักหลวง ถวายอภิวาทแก่อัศรมเหสี นันทะวดีน้อยมาตว่า  
 เบื้องต้นจะชมชื่นในอกอยู่ หากมีบุเรงนองเหมือนคนคอยกำกับบทเจรจาของโซอัวประการหนึ่งแล ยาม  
 ลูกปะชันห่วนญีปลงใจนอบน้อมประสาชื้อ หาที่ตระหน่งงอนมิได้ประการหนึ่ง แม่นางนันทะวดีก็สู้  
 ปราศรัยด้วยด้วยโซอัวเป็นทางไมตรี แลหญิงทั้งสองลงใจกันเป็นอันดีแต่นั้นมา

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 8. 2542 : 4545 - 4546)

## 9. กันทิมา หรือ นาคะตะเซโป

### ภูมิหลัง

กันทิมาหรือนาคะตะเซโปเป็นบุตรโอรสของจะเต็ดนางมีพี่ชายคือ จาเลงกะโป กันทิมาได้พบกับจะเต็ดเมื่อคราวจะเต็ดมาเรียนวิชาดาบกับบิดาของนาง กันทิมาพึงพอใจในอัธยาศัยของจะเต็ดจนกลายเป็นความรัก เมื่อจาเลงกะโปกับจะเต็ดพร้อมด้วยเนงบาและสือ่องศิษย์ร่วมสำนักบิดานางต้องเดินทางไปรับราชการที่เมืองตองอู เนงบาได้กล่าวคำฝากรักไว้กับกันทิมา แต่นางก็เพียงกล่าวให้กำลังใจ เมื่อจาเลงกะโปไปรับราชการแล้วก็ได้นำตัวกันทิมามาถวายตัวเป็นข้าหลวงตะละแม่จันทรา ต่อมากันทิมาได้รับอาสา ตะละแม่จันทราไปสืบข่าวของจะเต็ดเรื่องตะละแม่กุสุมาว่ามีความสัมพันธ์กันเช่นไร โดยกันทิมาปลอมตัวเป็นชายและใช้ชื่อนาคะตะเซโป เมื่อกันทิมาเดินทางไปเมืองแปรได้มีโอกาสช่วยเหลือจะเต็ดและ จาเลงกะโปให้ออกจากคุกหลวงพากันกลับมาตองอู หลังจากนั้นกันทิมายังได้รับอาสา ตะละแม่จันทราไปแจ้งข่าวให้จะเต็ดรู้ว่ามังกรกำลังกริ้วจะเต็ดอยู่ พร้อมทั้งสืบข่าวเรื่องราวระหว่างจะเต็ดกับตะละแม่กุสุมาอีกด้วย หลังจากนั้นได้กลับตองอูแล้วกันทิมาน้อยใจจะเต็ดจึงขอกลับไปอยู่หมู่บ้านกะเหรี่ยงกับแม่ของนาง แต่จะเต็ดไปตามให้นางกลับมาอยู่ด้วยในฐานะข้าหลวงตะละแม่จันทราพร้อมทั้งนางยังได้เป็นพี่เลี้ยงของนันทบุเรงบุตรชายของบุเรงนองอันเกิดจากตะละแม่จันทราด้วย ฝ่ายเนงบานั้นรู้ว่ากันทิมาไม่รักตนแน่แท้แล้วจึงหนีสาบสูญไป จะเต็ดได้บอกเหตุผลแก่กันทิมาว่าจะเต็ดกับนางไม่ควรถือโอกาสนี้ครองคู่กัน เพราะจะเป็นที่ครหาของคนทั่วไป กันทิมาก็รับฟังและเข้าใจ นางจึงย้ายกลับไปอยู่หมู่บ้านกะเหรี่ยงตามเดิม

### บุคลิกลักษณะ

ตอน ไครหนอชนะเนงบา

กันทิมาเป็นหญิงชาวป่า ไม่มีโอกาสแต่งตัวสวยงามเหมือนหญิงชาววัง แต่นางก็มีความงามตามธรรมชาติ จะเต็ดได้กล่าวถึงความงามของนางว่า กันทิมาเป็นหญิงงามแม้ว่านางจะไม่ได้ปรุงโฉมใด ๆ นางก็ยังมีงามเป็นธรรมชาติ ถ้าหากนางรู้จักแต่งตัวแล้วนางก็จะงามยิ่งกว่าหญิงสาวในเมืองซึ่งเป็นธิดาขุนนางผู้ใหญ่ในเมืองอีกหลายคนด้วยซ้ำ ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า



...หน้าตานางซึ่งตัวไม่เอาใจใส่เมื่อตอนกลางวันนั้น นั่งว่าง ๆ อยู่ตามลำพัง ก็อดพิจารณาเล่นเพลิน ๆ มิได้ เรือนผมที่มุ่นเข้าไปไม่เป็นระเบียบ แลวงหน้าตามตีนผมไม่ได้บรรจงจัดกันรอยปล่อยผมอ่อนขึ้นรุ่งร่งนั้น ยิ่งดูนานยิ่งเห็นงามเด่นตามปกติวิสัย คิ้วโก่งยาวตกพันทางตารับกับคางดูจิ้มลิ้มพริ้มเพราะหาใช่ชั่ว หากนางจะรู้จักแต่งให้เสมอหญิงสาวชาวเมืองแล้ว ก็คงสวยเกินบุตรีนางผู้ใหญ่โดยมากเสียด้วยซ้ำ ต่อพิศนาน ๆ แล้ว ดูนั้นดูนี้ก็งามไปตัวเอง มั่งฉวยก็อดอัครจรย์ในรูปสมบัติของแม่สาวชาวป่าเป็นอันมาก...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 1. 2542 : 191 - 192)

ตอน กษัตริย์หนุ่มประกาศศึก

เมื่อกันทิมมาปลอมตัวเป็นชายโดยใช้ชื่อว่า นาคะตะเซโบ เดินทางมาเมืองแปร์ และได้พบกับตะละแม่กุสุมา นาคะตะเซโบได้บอกกล่าวแก่ตะละแม่กุสุมาเรื่องจะเด็ด โดยที่นางปลอมตัวกลับเป็นหญิงไปอาศัยอยู่กับคนเฝ้าอุทยานหลวง เมื่อตะละแม่กุสุมามารพบกันทิมมา ตะละแม่กุสุมาได้กล่าวชมนางว่ากันทิมมานั้นเมื่อแต่งกายเป็นหญิงก็งามเหมือนหญิงแท้ ซึ่งตะละแม่กุสุมาเองมิได้รู้ถึงความจริงว่ากันทิมมานั้นแท้จริงก็เป็นหญิง ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...นาคะตะเซโบท่านแต่งตัวเป็นสตรีงามประหลาดนัก จะดูส่วนใดก็งามสมทรง มิได้ขัดเขินมีกิริยาชาย...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 2. 2542 : 668)

ตอน มังตราตัดมิตร

กันทิมมานั้นเมื่อแต่งกายเป็นหญิงแล้วก็เป็นผู้ที่มีความงามอีกนางหนึ่ง เมื่อนางอยู่บ้านกับพ่อแม่ นางก็เป็นสาวชาวป่าผู้ที่มีความงามตามธรรมชาติ แม้ไม่ได้เติมเสริมแต่งเหมือนหญิงในเมืองแต่นางก็มีความงามที่ไม่เป็นรองผู้ใดถ้าหากจะเปรียบกับธิดาขุนนางบางคน แม้นางแต่งกายเป็นชายแล้วนางก็ยังมีเค้าของความงามของผู้หญิง ซึ่งจะเห็นได้จากตอนที่เนงบาได้พูดคุยกับนางด้วยความเข้าใจผิดว่านางเป็นชาย โดยกล่าวว่ากันทิมมาซึ่งในขณะนั้นใช้ชื่อปลอมว่านาคะตะเซโบมีรูปหน้าคล้ายกับกันทิมมา แต่นาคะตะเซโบผิวพรรณขาวผ่องกว่ากันทิมมาเพราะกันทิมมานั้นผิวคล้ำกว่า แสดงให้เห็นว่ากันทิมมานั้นไม่ว่าจะแต่งกายเป็นหญิงหรือเป็นชายนางก็มีความงามคนละแบบ และบุคลิกที่เด่นชัดของนางก็คือนางมีรูปร่างที่แต่งกายเป็นชายก็ได้หญิงก็ได้ โดยมีได้มีผู้ใดสงสัย ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...เนงบาจึงว่า หญิงนั้นลูกท่านตะคะญี ชื่อนางกันทิมมา เป็นเชื้อสายชาวกะเหรี่ยงเช่นข้าพเจ้า แลเดิมก็มีหลักฐานเรือนชานอยู่บ้านกะเหรี่ยงด้วยกัน ครั้นภายหลังประดาพวกข้าพเจ้าชาวกะเหรี่ยงเป็นต้น จาเลงกะโบพี่น้องมาทำราชการแล้ว ตัวแม่กันทิมมาเองก็ได้ข่าวว่าเข้ามาอยู่ในวังเป็นข้าหลวง

ตะละแม่สมเด็จพระพี่นางด้วย ข้าพเจ้าจากนางไปสองปีปลาย ปานนี้จะเติบโตเป็นสาวเต็มตัวขึ้น ประการใดมิได้เคยเห็นเลย แต่รูปโฉมเค้าหน้าแห่งนางนั้น มองหน้าท่านแล้วก็จะม้ายกนอยุ่เสียแต่นางเป็นหญิง ท่านชื่เป็นชาย อนึ่งนั้นแม่กันทิมายังจะได้มีลักษณะสะอาดสะอ้านเหมือนอย่างท่านนั้นหาได้ ผิดคล้าแต่งตัวปอนประสาชาวบ้านกะเหรี่ยงอยู่ ส่วนท่านนาคะตะเซโบนี้ผิวพรรณกระพุ่มแก้มก็เปล่ง ประหนึ่งจะแลทะลุเห็นสายเลือดเห็นเป็นที่ต่างกับกันทิมบุตรข้าพเจ้าอยู่ แม่ข้าหลวงฟังกระนั้นก็หัวเราะเอา นึกเอาว่านางบาผู้นี้มิได้เฉลียวใจเลยว่ามีผิวพรรณที่อบอยู่ในวังนั้น ย่อมต่างกว่าตากแดดกราลมอยู่กับบ้านกะเหรี่ยง...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 4. 2542 : 1924 - 1925)

## ลักษณะนิสัยและพฤติกรรม

### 1. กล้าหาญ

กันทิมมาเกิดมาในครอบครัวนักดาบฝีมือดี นางจึงได้มีโอกาสฝึกเพลงดาบกับบิดาและบรรดาลูกศิษย์ของบิดา จึงทำให้กันทิมมาเป็นคนกล้า ไม่หวั่นเกรงภัยอันตรายใด ๆ ซึ่งเห็นได้จากนางได้รับปากตะละแม่จันทราเดินทางไปสืบข่าวจะเด็ดที่เมืองแปร ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตอน นาคะตะเซโบชาวทรงทวย

เมื่อตะละแม่จันทราทรงทราบข่าวว่าจะเด็ดอยู่เมืองแปรเพราะติดใจในรูปสมบัติของตะละแม่กุสุมาและทรยศต่อเมืองแปรจนทำให้มังกรกริ้วและจะยกทัพไปจับตัวจะเด็ด ตะละแม่จันทราได้ใช้ให้กันทิมไปสืบข่าว ซึ่งกันทิมเองก็รับปากและบอกกับตะละแม่จันทราว่า ตนต้องการกลับไปหาตะคะฉุฟของตนก่อนเพื่อบอกกล่าวเรื่องการเดินทางไปเมืองแปร และต้องการเพื่อนนำทาง ซึ่งจะเห็นว่ากันทิมานั้นถึงจะเป็นหญิง แต่กันทิมาก็มิได้ครั้นคร้ามนางเต็มใจที่รับทำธุระให้กับตะละแม่จันทรา ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความกล้าหาญของนางเป็นอย่างยิ่ง ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...การทั้งสามข้อนี้เป็นการใหญ่หลวง จะให้คนอื่นไปคงไม่ได้อย่างใจ กันทิมาน้องเราเคยกับการเดินป่าอย่างช่ายอยู่แล้ว ค่ะเนกำลังตัวยังพอจะรับการของข้าพเจ้านี้ไปทำได้หรือมิได้ ลูกสาวตะคะฉุฟก็รับว่าพอจะทำได้ การในน้ำหาคะจะมอบให้นายพรานทำก็เป็นงานยาก แต่ถ้ามอบให้ประดาน้ำทำแล้วก็อุปมาว่าหยาบช้าเข้าปาก ข้าพเจ้านี้เป็นลูกชาวป่าที่รกรกเสียป่าช้าก็มิได้มีน้ำจิตพรั่นกลัว ประการหนึ่งบิดาก็ฝึกฝนให้รู้จักจับอาวุธ มีความชำนาญพอจะคุ้มตัวระหว่างทาง...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 1. 2542 : 579)

## 2. จลาด มีไหวพริบดี ช่างสังเกต

กันทิมาเป็นผู้มีไหวพริบดี โดยสามารถแก้ปัญหาเฉพาะหน้าได้เมื่อนางถูกขโมยเงิน นอกจากนี้นางยังช่างสังเกตอีกด้วยเมื่อกันทิมาพบตะละแม่กุสุมาเป็นครั้งแรก กันทิมาก็สามารถรู้ได้ว่าหญิงที่นางพบคือตะละแม่กุสุมา ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตอน นาคะตะเซโพบชาวทรงทวย

เมื่อกันทิมาในนามของชายปลอมคือ นาคะตะเซโพบได้เดินทางมาถึงเมืองแปร์ นางถูกเจ้าของโรงแรมขโมยเงินจนหมดตัว จนนางไม่มีเงินซื้ออาหารกิน นางจึงใช้ไหวพริบในการแก้ปัญหา คือ รำกระบี่ให้ชาวบ้านชมเพื่อขอเงินเป็นค่าอาหาร ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...นางกันทิมาเคว้งคว้างอยู่จนบ้ายความใคร่จะได้รสอาหารก็กำเร็บหิวจนท้องร้อง แลเห็นแม่ค้าชาวร้านนั่งขายอาหารสะพรั่งกระนั้น ครั้นจะเข้าไปขอกินเปล่า ๆ ปลี ๆ ก็กระดากใจเหมือนตัวเป็นขอทาน วณเวียนค่านึงอยู่เป็นครู่คิดตกว่าบัดนี้เราเข้าที่อับจนไม่มีอาหารจะประทังท้อง จำต้องผ่อนปรนชวนขายเอาตามเพลงที่ชอบเพลงกระบี่บิดาก็ฝึกปรือเราไว้เสมอด้วยชายนักกระบี่ฝีมือเอก เมื่อเรายังไม่ถึงโอกาสจะใช้ดาบประหารคนอันจะมาเป็นศัตรู ก็ควรที่จะใช้ประหารศัตรูอันไม่แลเห็นตัวคือความหิวนี้เสียก่อน...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 1. 2542 : 587)

ตอน ใจจะเด็ดทหารตองอุ

เมื่อกันทิมาได้พบตะละแม่กุสุมาเป็นครั้งแรก ณ ที่พักของขุนวัง นางสามารถรู้ได้ว่าเป็นตะละแม่กุสุมาเพราะนางเป็นคนช่างสังเกต ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...นาคะตะเซโเคยเป็นข้าหลวงคนสนิทตะละแม่อยู่แล้ว มีตาสูงสังเกตแม่นยำในเครื่องรูปพรรณ เห็นปิ่นปักอันอยู่บนยอดผมคู่สนทนาของตัวแล้วก็แจ้งว่าสตรีผู้นั้นคงเป็นราชนารี

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 2. 2542 : 656)

## 3. เห็นอกเห็นใจผู้อื่น

กันทิมาเป็นหญิงสาวชาวป่าที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูมาจากครอบครัวที่ให้ความรักความอบอุ่นที่ดีต่อนาง ดังนั้นกันทิมาจึงรู้จักสงสารเห็นอกเห็นใจผู้อื่น ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตอน กษัตริย์หนุ่มประกาศศึก

เมื่อกันทิมาทราบแล้วว่าตะละแม่กุสุมาปลงใจรักจะเด็ดยิ่งนัก กันทิมาเองก็สงสารตะละแม่ยิ่งนักเพราะตนก็เป็นหญิงเช่นเดียวกัน ทำให้รู้ถึงความทรमानในอกและกันทิมาได้พูด

ปลอบใจตะละแม่กุสุมาไม่ให้วิตกในเรื่องตะละแม่จันทร์ เพราะตะละแม่จันทร์เป็นผู้มีน้ำใจ โอบอ้อมอารี ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...ลูกสาวตะละแม่ฟังนำเสียงแจ้งว่าพระราชธิดามีความปฏิพัทธ์นายทัพต้องอุแนแนแฟนัก ตัวเป็นหญิงพิเคราะห์แล้วเห็นซึ่งอกหญิงด้วยกันก็เกิดน้ำใจเอ็นดู จึงปลอบว่าพระราชธิดาท่านไม่ควรเป็นทุกข์ถึงข้อนี้ให้เป็นกังวล อันพระพี่นางพระเจ้าต้องอุแน นั้นพระทัยสมเป็นแก้วกัลยา โอบอ้อมอารี ประหนึ่งร่มไม้ใหญ่ให้ความร่มเย็นแก่ผู้เดินทางพักอาศัย การนี้เป็นการภายหลังหน้าพระราชธิดาท่านอย่าตรองให้ขุ่นความคิดเลย

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 2. 2542 : 672)

#### 4. มีความรักที่มั่นคงและจงรักภักดีต่อจะเด็ด

กันทิมาได้แสดงความรักที่มั่นคงและจงรักภักดีต่อจะเด็ดอย่างไม่เสื่อมคลาย ความรักที่มีต่อจะเด็ดนั้นเป็นความรักครั้งแรกและครั้งเดียวที่ไม่สามารถลืมได้จึงก่อให้เกิดเป็นความรักที่ฝังรากลึกอยู่ในหัวใจ ซึ่งสามารถเห็นได้อย่างชัดเจนจากพฤติกรรมของนางที่ปฏิเสธความรักของเนงบา อีกทั้งยังสู้ติดตามช่วยเหลือให้จะเด็ดพ้นภัยโดยไม่หวังสิ่งตอบแทนใด ๆ ซึ่งเหตุการณ์ที่กล่าวมานี้เป็นการพิสูจน์ความรักของกันทิมาที่มีต่อจะเด็ดอย่างจงรักภักดีและมั่นคง ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตอน รักแท้ของกันทิมา

กันทิมาได้กล่าวกับจะเด็ดว่า นางไม่มีสิทธิ์ในตัวจะเด็ดเหมือนเซงสบู่ในวันที่ตะละแม่จันทร์ประทานเซงสบู่เพื่อนางให้จะเด็ด แต่นางก็ยังรักและภักดีในตัวจะเด็ดไม่เสื่อมคลาย ถึงแม้ไม่มีจะเด็ดแต่มีเนงบาผู้ซึ่งภักดีต่อนาง นางก็มีได้มีใจให้กับเนงบาเลย ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

ขณะที่สมเด็จพระพี่นางผู้ทรงเมตตาคุณ ยังมีได้ช่วยชี้ให้แจ้งกังวลอันซับซ้อนอยู่ในอกท่าน แลแต่วันท่านได้ประทานนางเซงสบู่ นั้น กิริยาอันท่านทูลพระเพราะได้เซงสมสนิทนางนั้น ปรากฏแก่คนทุกผู้แลตัวข้าพเจ้า ก่อให้ข้าพเจ้าเกิดคำนึงการหนหลังแล้ว แลหวนคิดข้างความสวาท ก็เหมือนสิ้นท่านแก่ตาแก่ใจข้าพเจ้าแต่บัดนั้นเป็นต้นมา ก็แหละยามคิดได้ตั้งนี้แม้ข้าพเจ้าร้อนใจ ใฝ่หาคู่ชม ในอารมณข้าพเจ้าบัดนั้น คือท่านสิ้นแล้ว เหลือแต่ท่านนายกองเดินเท้าเสมอความภักดี ข้าพเจ้าเดียว ก็สมด้วยความท่านว่าแต่ก็อยู่แล้วปะไร ข้าพเจ้ามิได้หันหน้าไปยินดีด้วยความภักดีของท่านนายกองเดินเท้า...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 8. 2542 : 4641)

ตอน ประทีปประจำใจเนงบาคับ

ตะละแมจันทราได้กล่าวกับจะเต็ดว่ากันทิมานี้เอนาสาเนาไปสืบข่าวจะเต็ด เพราะว่านางมีความจงรักภักดีในตัวจะเต็ดมาก นางทำการโดยมิหวังตำแหน่งลาภยศสิ่งใด ซึ่งจะเต็ดควรจะเห็นใจกันทิมานี้บ้าง ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...แต่กันทิมานี้เอนาสาเนาข้าพเจ้าสือข่าวพระเจ้าอยู่หัวพิโรธท่าน กระทั่งเป็นตุ๊กตาพาพันเอาท่าน แหกออกมาจากที่จำ ณ เมืองแปร กระทั่งได้กลับอาสาไปตีแปรปรากฏอิสรียศใหญ่กล้านั้น กันทิมานี้กระทำสิ่งนี้ด้วยน้ำใจมิตรภักดีท่านสถานเดียว แลส่วนหวังความชอบจะเอาอิสรียศ นางนั้น เป็นหญิงจะหวังว่าลาภยศประกอบด้วยคุณท่านเนงบาก็หวังมิได้ ฉะนั้นลำดับน้ำเนื้อข้างอริยาศัยน้ำใจ มิตรแล้วยกคำสาบานต่อกันเสีย จึงกล่าวกันว่ากันทิมานี้เอนาข้าพเจ้ามิได้มีที่พรวงกว่าเนงบามหามิตรท่านเลย...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 8. 2542 : 4632 - 4633)

## 5. มีเหตุผล

กันทิมานี้เอนาอยู่ในครอบครัวที่มีเหตุผล นางจึงถูกหล่อหลอมมาตั้งแต่เล็กในเรื่องของการ รับผิดชอบต่อผู้อื่น ดังนั้นเมื่อจะเต็ดกล่าวข้อเท็จจริงนางจึงเข้าใจและยอมปฏิบัติตาม ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตอน รักแท้ของกันทิมานี้

เมื่อจะเต็ดได้อธิบายเหตุผลว่าไม่สามารถอยู่ครองคู่กับกันทิมานี้เอนาได้เพราะ ต้องรอเวลาจนกว่าจะหาตัวเนงบาไม่พบเสียก่อน ถึงแม้ว่าจะต้องใช้เวลานานเท่าใดก็ตาม หากไม่พบเนงบาแล้วจะเต็ดกับกันทิมานี้เอนาจะได้ครองคู่กัน ไม่ว่าจะรอนานกี่สิบปีก็ตาม จะเต็ดก็ยังจะรักกันทิมานี้เอนาเสมอมา เมื่อกันทิมานี้เอนาได้ฟังเหตุผลแล้วนางก็เข้าใจจะเต็ดและ ยอมรับความจริง ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...แลเรามาใช้เวลาพอให้สายตาค้นทุกคนเห็นชัด ว่าข้าพเจ้าใช้คนใช้กลโหมหญิงมาเสียจาก เพื่อนเกลอ แลเนงบาสืบบุญที่จะตามปะเป็นอันแน่แล้ว เมื่อนั้นแลเรามากำหนดวันคืนของเรา หนึ่งกว่าจะถึงเวลาสิ้นที่สงสัย แต่ไปเปื่องหน้าสิบปียี่สิบปี สังขารท่านแลข้าพเจ้าซาราลก็ดี แต่น้ำใจ สองคนคงไม่เสื่อมตามสังขาร ก็อย่าคิดว่าข้าพเจ้าจะรัดท่านไปกว่าที่โอบรัดท่านอยู่ ณ ราตรีนี้เลย กันทิมานี้เอนาก็ค่อยรีบนอนในน้ำคำสว่สว่ไสวค่อยคลายความน้อยใจลง ด้วยนางนี้สวามีภักดี บุเรงนองโดยรักแค้นเกิดจากน้ำใจเป็นมูลประการหนึ่ง กอปรกันทิมานี้เอนาจำเริญแผกออกมาจากหมู่หญิง อยู่เหี่ยว แลหูได้รู้เรื่องสวาทชวนใจให้ฝักใฝ่ดูหญิง อันปกติจำเริญอยู่ในหมู่หญิงอารมณ์อันคลุกคลี อยู่ด้วยชายฉกรรจ์อุดมอยู่ ยามผู้ใดได้ชี้ให้รู้พิเคราะห์ที่เต็ดเต็ดแว่นยาจก็เชื่อฟัง...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 8. 2542 : 4657)

## 10. ปอละเตียง

### ภูมิหลัง

ปอละเตียงเป็นลูกสาวไปพญจำบ้านหันสาวดีและเป็นพี่สาวของเซงสบู พระอัครเทวีแห่งเมืองหงสาวดีได้ขอนางปอละเตียงไปเป็นข้าหลวงอยู่ในเมืองหลวง เมื่อปอละเตียงกลับมาเยี่ยมบิดาที่บ้านเกิด นางได้พบกับจะเต็ดและหลงรักจะเต็ด เพราะนางเป็นสาวชาววังที่พระอัครเทวีโปรดปรานจนไม่มีมหาตเล็กหนุ่มผู้ใดกล้าข้องเกี่ยวกับนาง เมื่อมีความรักนางได้บอกอุบายให้บิดาของนางรับสมอ้างว่าจะเต็ดเป็นบุตรชายคนโต เพื่อที่จะได้มีความดีความชอบ เพราะจะเต็ดคล่องพญาช้างเผือกได้และจะทำให้จะเต็ดได้รับยศศักดิ์เหมาะสมกับนาง ปอละเตียงมีส่วนช่วยเหลือให้จะเต็ดได้พบกับตะละแม่กุสุมาและชิงตัวกลับเมืองแปรได้สำเร็จ โดยที่ จะเต็ดได้ให้สัญญากับปอละเตียงว่าจะยกย่องนางเป็นภรรยาถ้าทำการนี้สำเร็จลงได้ ปอละเตียงติดตามจะเต็ดกลับมาต้องอยู่พร้อมด้วยเซงสบูผู้น้อง จะเต็ดทำหน้าที่พ่อสื่อพูดจากับปอละเตียงให้แก่จาเลงกะโบ เพราะว่าจะเต็ดคิดว่าตนเองอาจจะต้องได้รับโทษหนักจากมังตรา และต้องการหาที่พึ่งให้ปอละเตียง จาเลงกะโบเองก็พอใจนางปอละเตียงเป็นอันมาก ในที่สุดจะเต็ดก็ได้เป็นเจ้าแก่สว่ขอปอละเตียงให้กับจาเลงกะโบ ปอละเตียงได้แต่งงานกับจาเลงกะโบจนมีบุตรสาวหนึ่งคน และนางได้ครองรักกับจาเลงกะโบอย่างมีความสุข

### บุคลิกลักษณะ

ตอน เซงสบู

ปอละเตียงเป็นสาวบ้านนอกที่มีความงามจนพระอัครมเหสีของพระเจ้าหงสาวดีมาขอนางไปเป็นข้าหลวง ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...แต่นางผู้พี่ของข้าพเจ้าชื่อปอละเตียงอันแก่ชันษากว่าข้าพเจ้าสองปีนั้นสิ รูปทรงงามอัครมเหสีพระเจ้าหงสาวดีตามเสด็จประพาสคล้องช้าง ณ ท่งนี้แปดปีก่อน เห็นปอละเตียงผู้พี่ข้าพเจ้าแล้วชอบพระทัยก็ขอบิดาไปเลี้ยงเป็นนางข้าหลวงสนธิ...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 2. 2542 : 1099)

ตอน รักพี่รักน้อง

สอยันปายขุนวังบอกกล่าวกับเสียงโคนสุคญี่ว่าปอละเตียงคือนางข้าหลวงคนสนิทของ  
เอกอัครมเหสีแห่งพระเจ้าหงสาวดี และเป็นที่โปรดปรานของมเหสีมากเพราะนางปอละเตียง  
รูปงาม ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...ภายในราชสำนักพระเจ้าสการะวุตพีนั้นในหมู่ข้าหลวงรุ่นน้อยเพิ่งแรกจำเริญวัย นางนี้เป็นคน  
งามกว่าข้าหลวงผู้อื่น จึงเป็นที่โปรดปรานของพระอัครเทวี ยิ่งกว่านางอื่นด้วย...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 2. 2542 : 1213)

## ลักษณะนิสัยและพฤติกรรม

### 1. รอบคอบเฉลียวฉลาด

ปอละเตียงเป็นหญิงสาวที่มีความเฉลียวฉลาดรอบคอบ เมื่อนางได้ไปเป็นข้าหลวงใน  
เมืองหงสาวดี ปอละเตียงจึงเรียนรู้ที่จะวางตัวและพูดเพื่อให้ได้สิ่งที่นางต้องการ ดังตัวอย่าง  
ต่อไปนี้

ตอน รักพี่รักน้อง

เมื่อเสียงโคนสุคญี่ขุนพลหงสาวดีถามไปพยุบิดาของปอละเตียงว่ามีบุตรกี่คน นาง  
เกรงว่าบิดาจะไม่ทันคิดว่าได้เคยกล่าวเท็จไว้ว่ามีบุตรสามคน และเกรงว่าจะเสียแผนการที่วาง  
ไว้ ปอละเตียงจึงรีบชิงตอบว่าบิดานางมีบุตรสามคน คือพี่ชายนางซึ่งคล่องพญาช้างเผือก  
มาได้ ตัวนางและน้องสาวอีกหนึ่งคน จะเห็นได้ว่านางมีสติและรอบคอบ ดังข้อความที่ปรากฏ  
ในเรื่องว่า

...ครั้นขุนพลชักเอาไปพยุว่า เพื่อนเรามีลูกกี่คนแล้ว นางปอละเตียงได้ฟังขุนพลถามก็สะดุ้งใจ  
เกรงว่าบิดาไม่คิดถึงหน้าหลัง ตอบไปตามจริง ความที่ตัวหวังไว้ก็จะเสียไป จึงแยงตอบเสียกลางคันว่า  
ข้าพเจ้านี้เป็นคนที่สองของบุตรท่านไปพยุ ที่บ้านยังมีน้องสาวอีกผู้หนึ่งและคนหัวปีผู้พี่ข้าพเจ้านั้น คือคนที่  
โยนบาตต้องพญาช้างเผือกอันยืนอยู่เบื้องหน้า...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 2. 2542 : 1214)

### 2. มีความรักที่มั่นคงต่อจะเด็ด

ปอละเตียงได้แสดงความรักที่มั่นคงต่อจะเด็ดทั้ง ๆ ที่นางรู้ว่าจะเด็ดมีหญิงอื่น นางก็ยัง  
ไม่คลายรักจะเด็ด ซึ่งอาจสืบเนื่องมาจากสภาพแวดล้อมของนาง เมื่อนางอยู่ในวังหงสาวดีไม่

มีชายใดกล้าเกี้ยวนาง ต่อเมื่อปอลเตียงมาพบจะเด็ดนางจึงเกิดความพึงพอใจจนกลายเป็นความรัก ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตอน ทะละแม่หมายพึงอำนาจผิว

ปอลเตียงได้กล่าวกับจะเด็ดว่าเมื่อนางช่วยเหลือจะเด็ดเรื่องทะละแม่กุสุมาแล้วจะเด็ดอาจจะลืมนางก็แล้วแต่บุญแต่กรรม เวลานี้นางมีความรักให้จะเด็ดอย่างมั่นคง แสดงให้เห็นว่าปอลเตียงเป็นผู้ที่มีความรักมั่นคงและรู้จักถ่อมตน ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...แล้วว่าท่านรักข้าพเจ้าก็เป็นรักเมื่อปลายมือ จะเที่ยงแท้ตลอดได้ครั้งที่เคยรักทะละแม่นั้นมิได้ รักจนกระทั่งสู้ตามข้ามน้ำข้ามดงมา แต่ทว่าข้าพเจ้ารักท่านมิได้หวังผลเมงจะจะไปรักใครก็ตามเกิด แต่ข้าพเจ้าจะสู้ทนท่านไว้วันหน้าไปเพื่อท่านหน่ายแล้วจะเลือนเสียก็สุดแต่บุญกรรม...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 3. 2542 : 1404 - 1405)

แม้ว่าในตอนท้ายที่สุดปอลเตียงจะมีได้ครองคู่กับจะเด็ด แต่ได้อยู่กันกับจาเลงกะโบ เพราะจะเด็ดเป็นผู้ตัดสินใจยกนางให้เป็นภรรยาจาเลงกะโบซึ่งเป็นเพื่อนรักตน ปอลเตียงยอมรับการกระทำของจะเด็ดเพราะรักจะเด็ดนางจึงยินยอม



## 11. โซอ้าว

### ภูมิหลัง

โซอ้าวเป็นบุตรปะขันห่วนญีขุนพลเมืองแปรกับนางโซอูป เมื่อปะขันห่วนญีเสียชีวิต เพราะฆ่าตัวตายโดยหลงกลอุบายของจะเต็ด โซอ้าวจึงมีใจเคียดแค้นจะเต็ดมาก โซอ้าวหาหนทางแก้แค้นโดยวางแผนให้จะเต็ดกับบอเทตยาพบกันเพื่อให้ทะเลาะแม่กุสุมาเกิดความหึงหวงและทะเลาะกัน จนทำให้จะเต็ดต้องเดินทางกลับเมืองตองอุโดยมิได้พาทะเลาะแม่กุสุมาไปด้วย ต่อมาโซอ้าวได้รู้จักกับจีสะเบงลูกขุนพลเมืองตองอุ จีสะเบงหลงรักโซอ้าวและโซอ้าวได้ทำอุบายโดยร่วมมือกับไขลูคนสนิทของสอพิญาหลอกใช้จีสะเบงจนจีสะเบงต้องถูกฆ่าตาย จะเต็ดเดินทางกลับมาเมืองแปรเพื่อรับทะเลาะแม่กุสุมาไปอภิเษก ณ เมืองตองอุ นางโซอูปมารดาของโซอ้าวได้ฝากโซอ้าวให้ทะเลาะแม่กุสุมาและจะเต็ดดูแล โซอ้าวจึงเดินทางมาตองอุด้วยจะเต็ดนำตัวโซอ้าวถวายแก่มังตรา แต่โซอ้าวก็ยังคิดที่จะแก้แค้นจะเต็ดตลอดเวลา ในระหว่างที่อยู่ตองอุโซอ้าวได้พบไขลูทหารคนสนิทของสอพิญาอีก โซอ้าวจึงถูกไขลูหลอกใช้เพื่อให้ขออภัยโทษให้ไขลูเอง โซอ้าวนั้นเมื่ออยู่ตองอุถือว่าตนเป็นที่โปรดปรานของมังตราจึงไม่เคารพยำเกรงนันทะวดีมเหสีมังตรา จนทำให้นันทะวดียื่นคำขาดกับมังตราว่ามีให้ไปข้องเกี่ยวกับโซอ้าวอีก ในช่วงเวลาที่มังตราย้ายจากตองอุมาอยู่หงสาวดี มังตราสามารถแก้ไขปัญหานั้นในครั้นเรือนได้จึงได้ขอร้องให้จะเต็ดช่วยเหลือ จะเต็ดได้ช่วยเป็นสื่อกลางแก้ไขปัญหาระหว่างนันทะวดีกับโซอ้าวจนสำเร็จ โซอ้าวสำนึกผิดในการกระทำของตนและได้ขออภัยนันทะวดีในสิ่งที่ผ่านมา นันทะวดีก็ยอมยกโทษให้ ทำให้โซอ้าวผู้เป็นสนมเอกของมังตราได้รับความสุขในกาลต่อมา

### บุคลิกลักษณะ

ตอน เลือดปะขันห่วนญี

โซอ้าวเป็นหญิงสาวอายุไม่เกินสิบห้าปี รูปร่างหน้าตางดงาม ดังจะเห็นได้จากตอนที่ จะเต็ดพบโซอ้าวครั้งแรกในงานพิธีบรรจุเจดีย์อัฐิปะขันห่วนญีขุนพลแปร ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...ครั้นนางเวียนมาครบรอบ มาพินิจเอารูปถ่ายถนัด หู ตา คิ้ว คาง จิ้มลิ้มรับกับร่างน้อย ษณะจะเห็นว่าไม่เกินสิบห้าเสียซ้ำ...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 4. 2542 : 1934)

ตอน เลือดปะชันห่วนญี่

และตอนที่จาเลงกะโบได้มาอยู่ดูแลบ้านให้โซอัวและมารดา จาเลงกะโบได้มีโอกาสพูดคุยกับโซอัว จาเลงกะโบก็ได้เห็นความงามของโซอัว ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...เจ้ากะเหรี่ยงก็เดินลงจากเรือนประจันหน้า นางโซอัวมีลักษณะจิตเป็นอันงาม จาเลงกะโบได้ไถ่ลักก็เฝ้าตะลึงชมเอา พิจารณาเอาถ้วนวงหน้าแลเกศเกล้าทั้งสิ้น พิศโฉนที่นั่นเจ้านายกองช้างก็เห็นว่าเจริญตานัก...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 4. 2542 : 1946)

ตอน แม่มายฝากลูก

เมื่อจะเต็ดมารับตะละแม่กุสุมามาเมืองตองอูเพื่ออภิเษกนั้น นางโซอียได้นำโซอัวมาฝากไว้กับตะละแม่กุสุมาและจะเต็ดให้ช่วยดูแล ตะละแม่กุสุมาได้กล่าวว่าโซอัวเป็นหญิงสาวที่มีความงามและตะละแม่รับปากกับนางโซอียว่าจะดูแลโซอัวอย่างดี ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...ชีวิตข้าพเจ้าอยู่ตราบใดก็จะบำรุงลูกท่านมิให้น้อยหน้าท่านบำรุงเลย อนึ่งนางโซอัวมีลักษณะรูปกายเป็นที่เจริญตา...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 5. 2542 : 3153)

ตอน เลือดปะชันห่วนญี่

โซอัวเป็นหญิงสาวที่มีรูปร่างงดงาม แต่ด้วยความแค้นจะเต็ดที่เป็นคนวางอุบายฆ่าบิดานางจึงทำให้นางมีท่วงท่าแข็งกร้าวและก้าวร้าวไม่ยำเกรงผู้ใด โดยเฉพาะผู้ที่นางถือว่าเป็นศัตรูฆ่าบิดานาง แต่ถึงกระนั้นโซอัวก็ยังเป็นหญิงสาวที่หน้าตางดงามสมวัย ถึงแม้ว่าท่าทางของนางจะไม่อ่อนน้อมกับผู้ที่ได้ชื่อว่าเป็นศัตรู แต่บุคลิกลักษณะของนางเช่นนี้ก็เป็นที่เสริมให้โซอัวมีความงามแตกต่างไปจากหญิงอื่น ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...ข้าพเจ้าก็อยากจะเตือนว่านางโซอัวผู้นี้กล้าแข็งท่วงท่าผิดหญิงทั้งปวงอยู่ เหมือนหนึ่งข้าวเพ็งลงจากเชิงกราน ผลิผลามเห็นแต่จะได้ข้างลิ้นจะร้อนปากบุเรงนองเอง...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 4. 2542 : 1950)

## ลักษณะนิสัยและพฤติกรรม

### 1. ใจร้อน พุดตรง

โซอัวเป็นตัวละครที่อยู่ในวัยเยาว์ อีกทั้งนางยังเป็นบุตรสาวของขุนพลเมืองแปรผู้มีเลือดร้อน โซอัวจึงได้รับการถ่ายทอดลักษณะนิสัยนี้มาจากบิดาของนาง ดังนั้นนางจึงมักแสดงความรู้สึกอย่างหุนหันพลันแล่นเมื่อนางเกิดความไม่พอใจผู้ใด ไม่ว่าจะเป็นผู้ที่นางรู้จักหรือไม่รู้จัก นางก็จะพุดจาแสดงอารมณ์โกรธอย่างไม่ปิดบัง ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตอน เลือดปะชันหุนญี่

เมื่อนางโซอัวพบกับจะเต็ดเป็นครั้งแรกในงานพิธีบรรจฐิปะชันหุนญี่ โซอัวรู้ว่าจะเต็ดเป็นผู้วางอุบายให้บิดานางฆ่าตัวตาย โซอัวได้กล่าวว่าทหารตองอูมิได้มีผู้ใดมีศอกเศร้าเสียใจอย่างจริงใจต่อการตายของปะชันหุนญี่บิดานาง เพียงแต่แกล้งทำหน้าเศร้าศอกเพื่อให้ผู้อื่นเห็นว่าเป็นผู้มีอหิธยาศัยดีเท่านั้นเอง มีแต่ญาติของตนเท่านั้นที่เศร้าศอกเสียใจจริงๆโซอัวได้กล่าวคำพุดนี้ต่อหน้าจะเต็ดและทหารตองอูอื่นๆแสดงให้เห็นว่านางเป็นคนใจร้อนและพุดตรง ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...โซอัวก็ร้องไห้แล้วว่า มารดาท่านยินดีหรือซึ่งคนตองอูทำร้ายบิดา แล้วยังหวังจะสำแดงอหิธยาศัยให้คนทั้งปวงเห็นว่าทำไปด้วยความจำใจ เนื้อเท่านั้นอาลัยท่านปะชันอยู่ แม้นเมื่อเดินรอบสถูปเชญอฐิบิดาเวียนนี้ ที่หน้าศอกเศร้าก็มีพวกญาติเราแลประดาขุนนางนายทหารแปร ส่วนกิริยานายทหารตองอูนั้นไม่เห็นศอกสมจริงเลย...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 4. 2542 : 1938)

ตอน โซอัวใจอ่อน

โซอัววางแผนคิดแก้แค้นจะเต็ดโดยนางทำทียายมาเรียนพินกับตะละแม่กุสุมา แต่ความเป็นจริงแล้วโซอัวต้องการมาเล่าเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างจะเต็ดกับอเทยยาที่ลอบมาพบกันในสวนที่บ้านของโซอัวให้ตะละแม่กุสุมาทราบ โซอัวบอกจะเต็ดว่านางเองไม่สามารถทำอันตรายจะเต็ดโดยตรงได้ ก็จะใช้วิธีนี้เพื่อให้จะเต็ดหมดความสุข ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...นางเป็นคนหุนหันก็ตอบเอาเจ้านายทัพโดยมิได้สะดุ้งกลัวว่าข้าพเจ้าไม่อาจทำท่านให้หายแค้นโดยวิธีอื่นเพราะมิใช่ชายเช่นท่านก็ดี แต่วิสัยฝ่ายเราเป็นหญิงกำลังกายน้อย ก็ตั้งใจจะหาทางทำอย่าให้บุเรงนองเป็นสุขใจได้ ท่านนั้นยังจะรู้แล้วหรือในบัดนี้ท่านก็ตกเป็นเหยื่อแก่ความหมายของข้าพเจ้าแล้ว บุเรงนองกลัวว่าพระราชธิดาจะรู้เคঁว่าท่านลอบไปพบสำแดงเหตุด้วยนางอเทยยา

นั้น ข้าพเจ้าจะบอกว่าขอท่านอย่าภาวนาไปเลย จะโดยสถานใดทะเลแม่องค์นั้นคงจะรู้ความข้อนี้ จากปากข้าพเจ้าเป็นแน่แล้ว...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 4. 2542 : 1992 - 1993)

## ตอน เครื่องราชบรรณการพิเศษ

เมื่อจะเด็ดพาโซ้อัวกลับมาต้องอุพรพร้อมด้วยทะเลแม่กุสุมา จะเด็ดได้พามังตรามา พบโซ้อัวในขณะที่โซ้อัวกำลังอาบน้ำในสระ จะเด็ดได้วางอุบายให้มังตราขโมยเสื้อผ้าโซ้อัวเพื่อจะให้ทั้งสองได้มีโอกาสรู้จักกัน โซ้อัวอ่อนวอนขอเสื้อผ้าคืน แต่มังตราไม่ยอมคืนให้ โซ้อัวโกรธมากจึงขึ้นจากน้ำโดยไม่มีความอายเยี่ยงสตรีทั่วไป และได้ต่อว่ามังตราว่าเป็นผู้ชายแต่กิริยามิได้เป็นชาย แสดงให้เห็นความใจร้อนและกล้าเปิดเผยถึงความนึกคิดในใจของโซ้อัว ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...โซ้อัวมีอารมณ์ร้อนทั้งอหยาตัยแฉกกว่าผู้อื่น ขณะโกรธมิได้นึกถึงสิ่งที่ควรอาย เข้มชายผ้าขมวดรอยพกรัดทรงเป็นอันแน่นย่ำว่า ไม่อาจหลุดลุ่ยโดยง่ายแล้ว ร้องสาบั้นขึ้นไปอีกครั้งหนึ่งว่า เราพูดแต่โดยดีมีฟังกันแล้ว เบื้องหน้าความผันแปรเป็นอย่างอื่นตัวจะได้ความเสียใจ ตัวท่านสังเกตก็พอเป็นคนมีตระกูลอยู่ ฉะนั้นจงให้รำลึกถึงความที่ควรอาย ท่านสิเป็นชายนับเป็นเพศฉกรรจ์อยู่ กระไรมาลวงเกินมิได้อดสูใจ...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 6. 2542 : 3299 – 3300)

## 2. มีจิตใจพยายามหาอาฆาต

โซ้อัวมีจิตใจพยายามหาอาฆาตจะเด็ดและคนเมืองตองอุมากเพราะว่าจะเด็ดเป็นตัวการที่ทำให้บิดานางฆ่าตัวตาย และด้วยความเยาว์วัยของนางเมื่อนางได้รับฟังความคิดของพระอัครเทวีเมืองแปรที่มีต่อจะเด็ดเชิงลบ โซ้อัวก็ยิ่งเพิ่มความเกลียดชังจะเด็ด ประกอบกับนางได้พบไขลูที่เจ้าเล่ห์ นางถูกไขลูใช้เป็นเครื่องมือและคอยแต่คิดหาวิธีแก้แค้นจะเด็ดตลอดเวลา ดังตัวอย่างต่อไปนี้

### ตอน เลือดปะชันหุ่ญญี่

โซ้อัวเป็นบุตรปะชันหุ่ญญี่ขุนพลเมืองแปร เมื่อปะชันหุ่ญญี่เสียชีวิต พระอัครเทวีเมืองแปรก็ขาดคนคอยสนับสนุนความคิดที่จะทำศึกกับเมืองตองอุ พระอัครเทวีไม่ชอบหน้าจะเด็ดแม่ทัพตองอุเป็นอย่างมาก และมีความแค้นอื่นเนื่องมาจากนางชอบพระราชบุตรเขยพระอนุชาเมืองหงสาวดีมากกว่าจะเด็ดซึ่งมีตำแหน่งเพียงแม่ทัพ แต่จะเด็ดบังอาจแย่งชิงทะเลแม่กุสุมามาจากสอพินยาผู้เป็นเขย เมื่อพระอัครเทวีได้พบหน้าโซ้อัวซึ่งเปรียบเสมือนตัวแทนของปะชันหุ่ญญี่ พระอัครเทวีก็ได้พูดระบายความแค้นที่มีต่อจะเด็ดให้โซ้อัวฟัง ซึ่งในขณะนั้น

โซอัวเองอายุยังน้อย เมื่อได้รับฟังสิ่งใดบ่อย ๆ ความขุ่นมัวในจิตใจก็เพิ่มขึ้นจนกลายเป็นความโกรธเกลียดคนตองอู โดยเฉพาะจะแค้นแม่ทัพตองอู ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...นางโซอัวมาตรว่าจะเยาว์อายุ พระอัครเทวีก็มีไฉนระบายนความแค้นเสีย ตกว่าคนตองอูทำให้ออกพระอัครเทวีแปรขุนอย่างใด ออกนางผู้ลูกขุนพลแปรก็พลอยได้ถ้ายความขุ่นตั้งนั้นด้วย...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 4. 2542 : 1943 - 1944)

ตอน อุปายสองตรุณี

โซอัวได้วางแผนให้จะแค้นกับอเทตยาได้พบกันในอุทยานหลวงและโซอัวได้นำทะเลแม่กุสุมามาดูการกระทำของจะแค้นที่เสมือนเป็นการทรยศทะเลแม่กุสุมาเพราะจะแค้นไม่รักษาสัญญาที่ให้ไว้กับกุสุมาว่าจะไม่ยุ่งเกี่ยวกับอเทตยา โซอัวคิดว่าถ้าจะแค้นกลับตองอูแล้ว ตนก็จะหาวิธีแก้แค้นจะแค้นไม่ได้ เพราะฉะนั้นทางใดที่จะทำได้ถึงแม้ว่าจะเป็นเพียงวิธีที่ทำให้จะแค้นกับทะเลแม่กุสุมาผิดใจกันเท่านั้นตนเองก็จะทำ เพราะใจของโซอัวนั้นหนักไปในด้านคิดพยายาบทจะแค้นจึงมองไม่เห็นความหวังดีที่จะแค้นมีให้ตนเอง ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

ฝ่ายโซอัวนั้นหนักอยู่ข้างจิตพยายาบท หนันตนาตรว่าจะเห็นแก่ความทุกข์ของหลานหลวงเพื่อนตัวก็จริงอยู่ แต่ครั้นมาครุ่นคำนึงถึงวันบุเรงนองจะคืนตองอู ใจหนึ่งเสียตายนว่าคนผู้นั้นจะไกลตัวระลึกได้ถึงรสที่นายทัพตองอูโลมก็ดูของเย็นกับของร้อนระคนอยู่ในกาย ความคิดกลัดกลุ้มอลหม่านหนัก คิดเอาอีกข้อหนึ่งเล่าบุเรงนองคู่แค้นเก่าไม่เห็นจะมีสิ่งใดยินดีแก่ตัว คนผู้นั้นทำทลายไว้เป็นคำหนักเพราะเห็นว่าลงตัวมาห่างทะเลแม่ไม่อาจบอกความใดได้ครั้งนี้นางโซอัวเล็งด้วยประทุษจริตก็เห็นว่าการถึงคราวสมคะเน บุเรงนองปานนี้คงมาเรังโลมแม่หลานหลวงอยู่ท้ายสวนเป็นมันแล้ว ฝิว่าการทั้งนี้ปรากฏแก่ทะเลแม่จะได้ดูหน้าบุเรงนองว่าจะทำประการใด...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 4. 2542 : 2083)

ตอน ทำคุณแก่ลูกศัตรู

ต่อมาจะแค้นได้นำตัวโซอัวถวายเป็นสนมของมังตรา แต่โซอัวกลับไม่สำนึกบุญคุณและยังคิดปองร้ายจะแค้นต่อไปอีก โดยที่นางได้กล่าวกับจะแค้นว่า ตัวจะแค้นนั้นไฉนว่าเป็นคนกล้าแต่เหตุใดเมื่อเผชิญปัญหาที่แก้ไขไม่ได้กลับมาข่มขู่นางซึ่งเป็นเพียงสตรี ถ้าจะแค้นกลัวนางแล้วก็ให้ยกมือไหว้เสียต่อไปภายหน้านางก็อาจจะเห็นใจบ้าง ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...แต่ข้าพเจ้าได้มาประจันหน้าแลตัวเป็นหญิงเสียอีก พอบุเรงนองคนกล้าของตองอูเข้าที่อัปจนความละอายก็สิ้น ปลอดภัยแล้วยังมีหน้าขู่เอาแก่สตรี ท่านห้วนเกรงข้าพเจ้าแล้วจงยกมือไหว้ให้ประจักษ์ความเกรงต่อกันไว้ นั้นแล้วนางโซอัวผู้นั้นจะตรงถึงการผ่อนปรน...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 6. 2542 : 3374 - 3375)

ตอน ตะเลงเจ้าเล่ห์

โซอ้าวได้พบไขลูในขณะที่ไขลูต้องโทษถูกจองจำอยู่ที่เมืองตองอู ไขลูได้พูดจาหวานล้อมโซอ้าวเพื่อให้โซอ้าวช่วยเหลือตนให้ออกจากที่คุมขังพร้อมทั้งขอให้โซอ้าวร่วมมือกำจัดจะเต็ด โซอ้าวในขณะนั้นยังเป็นหญิงสาวอายุเยาว์ เมื่อฟังไขลูพูดจาหวานล้อมมาก ๆ ก็หลงเชื่อและยอมร่วมมือกับไขลู แสดงให้เห็นถึงความอาฆาตพยาบาทในจิตใจของโซอ้าวที่มีต่อจะเต็ด ถึงแม้ว่าจะเต็ดจะช่วยยกฐานะให้นางได้เป็นถึงสนมเอกของมังตรา แต่โซอ้าวก็มีได้สำนึกในบุญคุณของจะเต็ดเลย ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...ฝ่ายนางโซอ้าวอ่อนแก่ความอยู่ ทั้หนาด้วยความริษยาอาฆาตเป็นประมาณ อารมณ์ก็ตกเป็นทาสแก่ถ้อยคำของไขลูแลมีใจตั้งเต็มเปี่ยมจะช่วยคนผู้นั้นให้พ้นที่คุมขัง เพื่อประโยชน์แก่ความจำนงตัว...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 6. 2542 : 3667)

### 3. พยONGลืมตัว

เมื่อโซอ้าวได้เป็นสนมของมังตราโซอ้าวรู้ว่ามังตราโปรดปรานนางมาก ดังนั้นด้วยความคิดที่เยาววียขาดการไตร่ตรองจึงทำให้โซอ้าวพยONGลืมตัวไม่เคารพนันทะวติมเหสีเอกของมังตราจนก่อให้เกิดปัญหาภายในครัวเรือนของนางเอง ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตอน ความจงรักของศิษย์

ตะละแม่จันตราได้บอกข่าวโซอ้าวให้จะเต็ดฟังว่า โซอ้าวนั้นเป็นหญิงที่มีแต่ความพยONGไม่มีความอ่อนน้อมถ่อมตน โดยที่นางกล้าพูดต่อหน้าคนอื่นว่าตนเองเป็นบุตรีประชันหุ่ญญีขุนพลเมืองแปร นันทะวติมเหสีมังตราก็เป็นบุตรีขุนวัง ซึ่งถ้าโดยตำแหน่งของบิดานางแล้วยศศักดิ์ก็มิได้ด้อยไปกว่ากันเลย จึงเป็นเหตุให้นันทะวติโกรธมาก เพราะถือเสมือนว่าโซอ้าวไม่นับถือและไม่ไว้หน้านางเลย ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...ตะละแม่จึงว่าอย่าหวังตรงข้อจะฝากตัวเลย ความเกรงกันตามศักดิ์น้อยหนึ่งยังมิได้มี นางโซอ้าวกล้าพูดให้ทุกคนทั้งหลายฟังว่า พระมเหสีพระเจ้าตองอูนั่นแต่เดิมก็เสมอบุตรีขุนนางเสนาบดีผู้ใหญ่ฝ่ายตัวก็บุตรีขุนพลแปรมิเห็นตนศักดิ์ด้อย กระทั่งจะคอยเคารพให้ชอบพิธีแม่นางนันทะวติแจ้งคำเคื่องนี้...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 6. 2542 : 3719)

ตอน เทวทูตแห่งครัวเรือน

จะเต็ดได้ว่ากล่าวโซอ้าวว่านันทะวติมเหสีของมังตราเป็นผู้ที่มีอำนาจและสามารถทำสิ่งใดก็ได้ถ้านางไม่พอใจ แต่นันทะวตินั้นเป็นผู้มีจิตใจเผื่อแผ่แก่สตรีอื่น ถึงแม้จะรู้ว่ามังตรา

บริจาริกาชื่อโซอัว นันทะวดีก็มีได้วากล่าวสิ่งใด ต่อเมื่อโซอัวเองทำตัวหยิ่งผยองไม่เคารพ นันทะวดีจนทำให้นันทะวดีทนไม่ได้จนได้วากล่าวเป็นคำขาดกับมังตรามิให้มายุ่งเกี่ยวกับโซอัวอีก ซึ่งเป็นผลทำให้เกิดความเดือดร้อนไปทุกฝ่าย เพราะเกิดจากการกระทำที่ไม่รู้จักอ่อนน้อม ถ่อมตนของโซอัวเอง ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...สถานหนึ่งนันทะวดีมีอำนาจแลข้าพเจ้าคนสวามีภักดีนางนั้นก็หนูนอำนาจ หากแม้อยู่หิวไม่ปรารถนาจะใช้อำนาจมีจิตเผื่อแผ่แก่อิสตรีอื่นดอก ความซึ่งตะเบงชะเวตี้บำรุงแลโปรดปรานท่าน เบื้องต้นนางแม้อยู่หิวจึงไม่ตัดรอน แลมาตัดรอนต่อเมื่อโซอัวท่านกระทำกริยากล้ำแข่งปรากฏแก่คนทั้งปวง ทั้งนี้เห็นเหลือกำลังนักแม่นางนันทะวดีจึงกระทำประกาศิตเอาแก่พระเจ้าอยู่หัว เบื้องนั้นความร้อนจึงเกิดแก่คนทุกผู้ ฝ่ายท่านร้อนเพราะเป็นเจ้าทุกข์แล้ว แลพระเจ้าอยู่หัวร้อนเพราะถูกบังคับให้ตัดรอน...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 8. 2542 : 4543)

#### 4. รู้สำนึกในความผิด

โซอัวสามารถรู้สำนึกในความผิดของนางเองได้เพราะโซอัวประจักษ์ในน้ำใจและความดีที่จะเด็ดมอบให้จากใจจริงเพราะจะเด็ดได้ช่วยเหลือให้นางเข้าเมืองหงสาวดีได้ ดังนั้นนางจึงลดทิฐิมานะและล้มเลิกความคิดในทางลบกับจะเด็ดและยอมเชื่อฟังคำพูดของจะเด็ด ทั้งยังเปลี่ยนมาเคารพนับถือจะเด็ดอีกด้วย ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตอน เทวทูตแห่งครวเรือน

เมื่อโซอัวได้เป็นสนมเอกของมังตรา โซอัวคิดจะแก้แค้นจะเด็ดแต่ก็ถูกจะเด็ดลงโทษให้เป็นประโยชน์สำหรับตัวจะเด็ดเอง เมื่อถึงคราวที่โซอัวตกอับเพราะนันทะวดีมเหสีเอกของมังตรายื่นคำขาดกับมังตราว่ามีให้มังตรามาข้องเกี่ยวกับโซอัวอีก มิฉะนั้นนันทะวดีจะฆ่าตัวตาย ทำให้จะเด็ดต้องเข้ามาช่วยเหลือแก้ไขปัญหานี้ โดยจะเด็ดให้โซอัวรับผิดชอบสิ่งที่เคยทำไว้กับนันทะวดี คือการไม่เคารพมเหสีเอกและจะเด็ดต้องการปราบทูลูโซอัวให้รู้จักจดเว้นความพยาบาทที่มีต่อตน โดยกล่าวว่าตนจะช่วยเหลือโซอัวครั้งนี้ แม้จะรู้ว่าโซอัวมีแต่จิตพยาบาท ตนเองก็จะไม่ถือโกรธ โซอัวนั้นได้ฟังก็มีความคิดว่านางเปรียบเสมือนพรานชั่วทำบาปฆ่าสัตว์เอาไว้มาก ต่อเมื่อใกล้ตายจึงสำนึกบาปกรรมนั้นและได้คิดว่าไม่ควรสร้างบาปอีกต่อไป โซอัวระลึกข้อนี้ได้ก็กราบจะเด็ดเพราะรู้ซึ่งถึงความผิดของตนเอง การครั้งนี้เสมือนจะเด็ดได้ชุบชีวิตใหม่ของตนขึ้นมา แสดงให้เห็นว่าโซอัวเป็นผู้มีความสำนึก รู้จักคุณคนที่ช่วยเหลือตน ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...แล้วจะเด็ดก็เล่าความทั้งสินอันตัวได้วากล่าวรับรองแก่พระอัคมเหสี โขอัวยินะนั้นความ  
 เขียมเกรียมของคนผู้นี้ เห็นอยู่กับตาแล้ว จึงฟังบอกแทบไม่เชื่อหูเชื่อใจตนเลย อนึ่งคราวทุกข์  
 เพราะคิดถึงเป็นที่บูเรงนองแก่อาชณะนี้ ในอกเหมือนพรานอันประกอบการผลาญชีวิตสัตว์อื่น  
 มากหลายไว้ ยามตัวเข้าที่ทรมานเห็นความตายกับตาเบื้องหน้า ใจอ่อนรำลึกความใจบาปแห่งตัว  
 ขึ้นได้แล้ว ก็ได้คิดไม่ควรสร้างที่บาปหยาบเข้าให้เป็นกรรมกับตัวเลย ก็แหละขณะพรานใจเขียมใจ  
 ได้คิดดังนี้ มาตรเผอญหลุดจากที่ทรมานนั้นได้ ไตชั่วใดดีได้เห็นกับตาตัวนักแล้ว การอันเป็นบาป  
 ก็คิดเกลียดแลกำหนดใจไว้ไม่ขอทำอีกสืบไป โขอัสนมเอกเมื่อมาตกในลักษณะการณอันนี้มาตร  
 ว่าในอธยายานางนี้อุตมทริฎิผิตหญิง ความแก่กล้าในสิ่งนี้ ก็เหมือนมาถูกที่ยิ่งใหญ่กว่าทรมานให้  
 อ่อนล้าลง ต้องลักษณะพรานประกอบการมบาปแลมาเข้าที่ทรมานกระนี้ จึงความทริฎิผิตนั้นหนึ่ง  
 ตมิได้เหลือค่างอกไว้เลยกราบเอาคู่ชั้นสำคัญแห่งตนแล้ว ความเห็นตัวผิตเพราะถือข้อคั่นเข้าข้าง  
 หนึ่งและปิติเพราะบูเรงนองเหมือนช่วยชุบชีวิตใหม่ข้างหนึ่ง แต่กราบแล้วร้องไห้อยู่ไม่เงย...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 8. 2542 : 4539 - 4540)



## 12. ตะละเจ้ามุกขาย

### ภูมิหลัง

ตะละเจ้ามุกขายเป็นพระราชธิดาของพระเจ้าเมงบาภิรมเหสีฝ่ายซ้ายแห่งเมืองยะช่าย พระราชบิดาของนางได้ถวายนางแก่มังตราในคราวที่มังตรายกทัพไปตียะช่ายเพื่อเป็นเสมือน การแสดงความภักดีของพระเจ้าเมงบาที่มีต่อหงสาวดีและเพื่อเป็นการสงบศึกของทั้งสองเมือง ตะละเจ้ามุกขายเป็นหญิงที่มีรูปงามและสันต์ดีในการขี้อ้อนมากจึงเป็นที่โปรดปรานของมังตรา เมื่อนางมาอยู่หงสาวดีนางไม่สามารถเข้ากับนั้นทะวดีและโซอัวได้ นางสนิทสนมอยู่กับสมิงสอ- ตุด สมิงสอตุตดูให้นางใกล้ชิดกับจะเต็ดเพื่อว่าจะเต็ดกับมังตราจะได้ผัดใจกัน แต่ก็ไม่สำเร็จ ภายหลังนางลอบเป็นชู้กับสมิงสอตุตผู้ซึ่งเป็นปลัดวังและเป็นขุนนางเก่าของพระเจ้าหงสาวดี องค์เดิม ตะละเจ้ามุกขายและปลัดวังร่วมมือกันคิดโค่นราชบัลลังก์ โดยวางอุบายหลอกให้ จะเต็ดเดินทางไปเมืองยะช่ายเพื่อให้พระเจ้าเมงบาคำจัด การกระทำของตะละเจ้ามุกขายนี ้เองเป็นสาเหตุให้นำไปสู่การทำสงครามระหว่างสองเมือง

### บุคลิกลักษณะ

ตอน เยาวนารีแห่งราชวงศ์ยะช่าย

ตะละเจ้ามุกขายเป็นหญิงสาวที่มีรูปโฉมงามและมีความงามที่ต่างไปจากหญิงอื่นใน ลุ่มแม่น้ำอิระวดี ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...แล้วโฉมฉายราชธิดาพระเจ้ายะช่ายนั้น สิริวิลาสแลแพกลักษณะกว่าหญิงที่กำเนิดแต่เชื้อสาย ชาวลุ่มอิระวดีทั้งปวง...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 8. 2542 : 4733)

### ลักษณะนิสัยและพฤติกรรม

#### 1. มักใหญ่ใฝ่สูง

ตะละเจ้ามุกขายเป็นตัวละครที่มีความมักใหญ่ใฝ่สูงเพราะนางได้ใกล้ชิดกับสมิงสอตุต จึงทำให้นางถูกสมิงสอตุตเลี้ยมสอนให้ทำลายจะเต็ดเพื่อผลประโยชน์ของนางเอง เพราะเมื่อ จะเต็ดถูกทำลายก็จะมีผู้ปกป้องนั้นทะวดีกับโซอัวภรรยาของมังตรา ตะละเจ้ามุกขายหวัง

ว่ามังกรจะโปรดปรานนางมากกว่านี้โดยไม่ทันคิดให้รอบคอบ คิดว่าถ้าแผนสำเร็จนางจะเป็นเมียเอกแต่ผู้เดียวของมังกร ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตอน นกพลัดฝูง

เมื่อสมิงสอดตุดได้นำอุบายโค่นล้มบุเรงนองมากล่าวกับตะละเจ้ามุขอขาย ในชั้นแรกนางไม่เห็นด้วย แต่สมิงสอดตุดได้กล่าวกับนางว่านางเปรียบเสมือนตัวคนเดียวและยังไม่มีมิตรกับอัक्रमเหสีและโชอัวสนมเอกอีก ซึ่งนางทั้งสองนี้บุเรงนองเป็นผู้พิทักษ์ดูแล ถ้าหากวันใดตะละเจ้ามุขอขายเกิดเปลี่ยนแปลงก็จะเป็นคราวที่ถูกรังแกบ้าง ดังนั้นควรที่จะหาที่มันเสียก่อนต่อไปถ้าไม่มีบุเรงนองแล้วทั้งอัक्रमเหสีและโชอัวก็จะมีผู้สนับสนุน ตะละเจ้ามุขอขายนั้นเมื่อได้ฟังแล้วความที่อยากเป็นใหญ่อยู่แล้วและมาได้ฟังคำของสมิงสอดตุดทำให้นางยินยอมร่วมมือกับปลัดวังผู้นี้ ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...เมื่อนั้นท่านจะอยู่อย่างนกพลัดฝูงสถานเดียว อย่างหนึ่งทุกวันนี้แม้นางตะละเจ้าท่านก็ไว้ตัวมิได้เป็นมิตรแก่นางแม่อยู่หัวแลโชอัวสนมเอกแล้ว ท่านเพียงลงวันใดอย่านึกฝ่ายหนึ่งจะไม่เขกเอาจึงจำเป็นจะเอาตัวไว้ในที่อันมันคงเสีย ท่านรอนบุเรงนองลงได้ผู้หนึ่งเสียก่อน เมื่อหากคนสนับสนุนต่อไปมิได้เบื้องหน้าผิวจะต้องสู้ก็คือจะได้ต่อสู้โดยกำลังเท่ากัน มุขอขายมีใจกำเริบอยากได้เป็นใหญ่อยู่แล้ว ชำความอันถูกกระทบมาแต่โชอัวซึ่งเหมือนคนภายใต้บุญแม่ท่านนั้นทวยดียังทำให้เกิดมุขในใจอีกก็เห็นดีแก่คำสมิงสอดตุด...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 8. 2542 : 4751 - 4752)

## 2. ไม่ซื่อสัตย์

ตะละเจ้ามุขอขายเป็นหญิงสาวที่ขาดความซื่อสัตย์ต่อสามีเพราะนางได้แอบเป็นชู้กับสมิงสอดตุดเพียงเพราะว่าเชื่อลมปากของสมิงสอดตุดและนางก็ต้องการเพื่อนสนิทที่ไว้ใจได้ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตอน เสี้ยมเขาควยให้ชนกัน

สมิงสอดตุดได้บอกกล่าวกับตะละเจ้ามุขอขายว่าตะเบงชเวตตี้รักโชอัวมากกว่ามุขอขาย เมื่อถึงเวลาที่มุขอขายเข้าเฝ้าตะเบงชเวตตี้ก็ทำพฤติกรรมที่ไม่ดีต่อมุขอขาย เมื่อสมิงสอดตุดพูดหลายๆครั้งเข้าทำให้มุขอขายมีใจเอนเอียงไปทางสมิงสอดตุดและคบกับสมิงสอดตุดในเชิงชู้สาวแสดงให้เห็นถึงพฤติกรรมที่ไม่ซื่อสัตย์ของตะละเจ้ามุขอขาย ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...สมิงสอดตุดก็เก็บเอาความที่พระเจ้าอยู่หัวสำแดงความรักใคร่ชื่นชมโชอัวน้อย มาเล่าสู่นางยะช่ายถึงที่ตะละเจ้าผู้นั้นลงเฝ้าเล่าสมิงสอดตุดเก็บแต่ความซึ่งพระเจ้าอยู่หัวกระทำกริยากระด้างโลน ให้นาง

ยะชายอดสูขึ้นมาปรากฏเป็นที่สังเวชเอ็นดูนางนั้น  
สมิงสอดุดยีนดีผูกกรักด้วยรามัญสมิงปลัดวังผู้นั้น...

แลนางนั้นต้องอุบายตั้งให้นางวันเข้าก็เอนไปข้าง

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 8. 2542 : 4797)

ตอน พรานเบ็ดผู้ไฉนเป็นเหยื่อ

เมื่อบุเรงนองต้องการทดสอบความจริงว่ามุขอ้ายกับสมิงสอดุดมีความสัมพันธ์กันใน  
เชิงซู้สาวหรือไม่ มุขอ้ายได้แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนถึงความโลเลในจิตใจและความไม่ซื่อสัตย์  
ต่อองค์ตะเบงชเวตี้ ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...ตะละเจ้ายะชายน้ำใจมักมากในทางซู้สาวอยู่ก็เกรงแก่บุเรงนองจะไม่รู้ว่าตัวปลงใจผูกสาวทด้วย  
เป็นการแม่นยำ ก็รีบเปลี่ยนแพรอั่งสะออกซุบน้ำแล้วทั้งกองไว้กลางลำเรือตามคำแนะนำของบุเรงนอง...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 8. 2542 : 5003)

ในบรรดาหญิงที่จะเด็ดมีความสัมพันธ์ด้วย ตะละเจ้ามุขอ้ายเป็นตัวละครหญิงที่ไม่มี  
ความสัมพันธ์กับจะเด็ดอย่างเด่นชัดโดยตรง แต่ตกเป็นเครื่องมือของสมิงสอดุดที่ต้องการ  
กำจัดจะเด็ด

สรุปบุคลิกลักษณะนิสัยของตัวละคร

บุคลิกลักษณะนิสัยของตัวละครทั้ง 12 ตัวนั้นมีความแตกต่างกันไป ไม่ว่าจะเป็น  
ลักษณะทางด้านรูปร่างที่มีความงดงามและลักษณะนิสัยและพฤติกรรมของตัวละครที่  
แสดงออก ตัวละครแต่ละตัวมีความโดดเด่นเฉพาะตัวอย่างเห็นได้ชัด และภายใน  
บุคลิกของตัวละครนั้นยังมีความขัดแย้งกันเอง ดังเช่น จะเด็ด ตัวละครตัวนี้มีบุคลิกที่  
ผู้ประพันธ์สามารถสร้างได้อย่างสมจริง คือ มีนิสัยหลากหลายและการแสดงต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น  
ตามสถานการณ์เป็นไปอย่างมีเหตุมีผล จะเด็ดนั้นเป็นตัวละครที่มีเสน่ห์คือเป็นสุภาพบุรุษโดย  
การให้เกียรติและรักศักดิ์ศรีของสตรีที่ตนรัก โดยเฉพาะตะละแม่จันทราและตะละแม่กุสุมา  
หรือแม้กระทั่งหญิงอื่นจะเด็ดก็ให้เกียรติโดยการไม่ล่วงเกินพรหมจารีของนางเหล่านั้นก่อนถึง  
เวลาอันควร ประกอบกับเป็นผู้ที่มีกิริยามารยาทสุภาพเรียบร้อยจึงทำให้จะเด็ดเป็นที่รักของผู้  
พบเห็นไม่ว่าจะเป็นหญิงหรือชายก็ตาม จะเด็ดนั้นยังรู้จักวางตัวให้เหมาะสม รู้จักกาลเทศะ  
และเลือกปฏิบัติสิ่งที่ถูกใจผู้ที่อยู่ด้วย อีกทั้งยังมีวาทศิลป์ดีเยี่ยม สามารถพูดโน้มน้าวจิตใจ  
ของผู้ฟังให้ปฏิบัติตามในสิ่งที่ตนเองปรารถนา ดังเช่นการพูดเพื่อให้ตะละแม่จันทรายอมรับ  
ตะละแม่กุสุมาเข้ามาเป็นภรรยาของจะเด็ดอีกฝ่ายหนึ่ง จะเด็ดได้ใช้วิธีการพูดที่มีเหตุผลและไม่  
เป็นที่กระทบกระเทือนใจผู้ฟังจนยอมผ่อนปรนตาม อีกทั้งยังเป็นผู้ที่รักษาคำมั่นสัญญาเป็น

ที่สุด ไม่ว่าจะสัญญากับผู้ใดก็ตาม ดังเช่นตอนที่เจ็ดขอให้ตองสาช่วยไปลวงสอพิณยาเพื่อล่อชาวไปย้งกองทัพอองอุ ณ เมืองแปร จะเด็ดได้ให้สัญญากับหญิงมาว่า จะรับนางเป็นภรรยาถ้านางทำการสำเร็จ ผลที่สุดเมื่อนางทำการสำเร็จแล้ว จะเด็ดก็รักษาสัญญาคือรับเลี้ยงนางเป็นภรรยา เมื่อจะเด็ดต้องออกศึกต่อสู้กับเมืองต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นแปร อังวะหรือหงสาวดี จะเด็ดก็ได้วางแผนและจัดยุทธวิธีทางการทหารอย่างรอบคอบและมีระเบียบให้เสียทหารของตนเองน้อยที่สุด อีกทั้งจะเด็ดยังรักเพื่อน ต้องการให้เพื่อนมีความสุขเช่นเดียวกับตน โดยเฉพาะเมื่อเพื่อนรักหญิงที่มารักตน จะเด็ดก็ยอมตัดใจยอมเสียสละหญิงนั้นให้เพื่อนโดยเห็นความสำคัญของเพื่อนมากกว่าและดูว่าหญิงนั้นเต็มใจหรือไม่ ดังเช่น กรณีของจาเลงกะโบกับปอละเตียง จะเด็ดได้จัดการแต่งงานให้เพื่อนของตนด้วยความยินยอมของทั้งคู่ แต่ในกรณีของเนงบากับกันทิมา จะเด็ดนั้นพร้อมที่จะเสียสละกันทิมาให้แก่เนงบา แต่กันทิมาไม่ยินยอมจะเด็ดก็มีได้ฝืนใจนาง เมื่อจะเด็ดถูกข้าศึกล้อมอยู่ที่เมืองเมาะตะมะและได้รับการช่วยเหลือจากไปฟยุบิดาของเซงสอบูกับปอละเตียง จะเด็ดได้แทนคุณของไปฟยุโดยยกกองทหารไปช่วยนำตัวไปฟยุออกจากเมืองหงสาวดี และความกตัญญูของจะเด็ดก็เห็นอย่างเด่นชัดในอีกเรื่องหนึ่งก็คือเมื่อนางเลาซีมารดาของจะเด็ดไม่เห็นด้วยที่จะเด็ดจะอภิเษกกับตะละแม่จันทราและตะละแม่กุสุมาพร้อมกันทั้งสามคนโดยนางเลาซีกล่าวว่า จะฆ่าตัวตายถ้าจะเด็ดทำเช่นนั้น จะเด็ดจึงต้องยอมทำตามคำของมารดาและเมื่อจะเด็ดรู้ข่าวว่าไขลุได้ฆ่าพระมหาเถรมังสินธุแห่งวัดกุโสดอ จะเด็ดแค้นใจมากถึงกับตั้งสัตย์ปฏิญาณว่าจะทำลายชีวิตผู้ที่ฆ่าพระอาจารย์ของตนให้ได้ จะเด็ดทำเช่นนั้นแสดงให้เห็นถึงความมีกตัญญูได้อีกทางหนึ่ง เนื่องจากเมื่อพระอาจารย์ของจะเด็ดในขณะที่มีชีวิตอยู่จะเด็ดยังมิได้ทำการใดเป็นการตอบแทนคุณอาจารย์เลย ต่อเมื่อพระมหาเถรสิ้นแล้วจะเด็ดจึงต้องตอบแทนคุณโดยวิธีนี้

จะเด็ดนั้นนอกจากจะเป็นผู้ที่รู้จักตอบแทนคุณผู้มีพระคุณแล้วยังเป็นผู้ที่มีความจงรักภักดี ซื่อสัตย์ต่อกษัตริย์และบ้านเมืองของตนเองยิ่งนัก โดยเห็นได้จากเมื่อตะละแม่กุสุมามาขอร้องให้จะเด็ดช่วยเหลือเมืองแปร แต่จะเด็ดกลับปฏิเสธทั้ง ๆ ที่ตนเองนั้นรักตะละแม่กุสุมายิ่งชีวิต ระหว่างตะละแม่กับตองอุจะเด็ดกลับเลือกตองอุเมืองเกิดของตน ถึงแม้ว่าจะมีความขัดแย้งต้องเลือกระหว่างความรักกับหน้าที่ จะเด็ดก็เลือกหน้าที่เพราะถือว่าตนเองนั้นเกิดเป็นคนของเมืองตองอุ ถ้าหากคิดจะทรยศตองอุก็อย่าได้เกิดเสียดีกว่า แสดงให้เห็นถึงอุปนิสัยที่เด่นชัดอีกอย่างหนึ่งของจะเด็ดคือมีจิตใจหนักแน่น มั่นคงต่อสิ่งที่ตนเชื่อมั่น เมื่อจะเด็ดกลับเมืองตองอุพร้อมกับตะละแม่กุสุมา มังตราโกรธมากแต่จะเด็ดยอมรับความผิดของตนเอง ที่อ้างพระราชโองการของมังตราไปรับตัวตะละแม่กุสุมา การยอมรับความผิดของจะเด็ดและกล้าเปิดเผยความไม่ซื่อของของตนให้มังตราทรงทราบ ทำให้เหตุการณ์คลี่คลายไปในทางที่ดี มังตราเพิ่มความไว้วางใจจะเด็ดมากขึ้นเพราะจะเด็ดพูดความจริงโดยตลอด เมื่อมังตรายกทัพไปทำศึกกับหงสาวดีจนชนะ จะเด็ดได้กล่าวคำเท็จเรื่องตะละแม่มีนบุว่ามิ

ความสัมพันธ์กับตนเพื่อมิให้มั่งทรานำตัวนางไปเป็นบาทบริจาริกา แต่ในที่สุดด้วยความซื่อตรงต่อมั่งตรา จะเด็ดก็นางนั้นถวายมั่งตรา จากเหตุการณ์ต่าง ๆ นี้จะเห็นได้ว่าจะเด็ดนั้นมีความจงรักภักดีและซื่อสัตย์ต่อมั่งตรายิ่งนัก

นอกจากนั้นแล้ว จะเด็ดยังเป็นแม่ทัพที่ฉลาด มีไหวพริบดีสามารถตัดสินใจเรื่องต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะเรื่องการเผชิญปัญหาเฉพาะหน้า จะเด็ดก็สามารถแก้ไขให้ลุล่วงไปได้ด้วยดีไม่ว่าจะเป็นเรื่องการรบหรือเรื่องรัก ดังเช่นในตอนที่จะเด็ดกับทะเลแม่จันทราแอบพบกันเมื่อพระราชเทวีทรงทราบเรื่องก็กริ้วมาก จะเด็ดจึงจำต้องใช้อุบายเพื่อให้ทะเลแม่จันทราพ้นผิดโดยที่ตนเองยอมรับผิดแต่ผู้เดียว แสดงให้เห็นถึงความรักของจะเด็ดที่มีต่อหญิงอันเป็นที่รักว่าจะเด็ดนั้นรับผิดชอบการกระทำของตนเอง หรือในเรื่องทะเลแม่กุสุมาจะเด็ดได้ไปตามชิงตัวนางมาจากสอพิण्या จะเด็ดจำต้องเลือกระหว่างความรักที่มีต่อเทตยากับการถอนอมเกียรติของทะเลแม่กุสุมา เพราะถ้าจะเด็ดยังไม่ตัดใจจากเทตยาก็จะทำให้ทะเลแม่กุสุมาเสื่อมเสียเกียรติเพราะจะเด็ดต้องรับผิดชอบผลการกระทำที่ตนเองก่อขึ้น จะเด็ดเกิดความขัดแย้งภายในจิตใจอย่างรุนแรงที่ต้องเลือกเสียสละฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง แต่จะเด็ดก็ต้องรับผิดชอบสิ่งที่ตนเองได้กระทำไปแล้ว นอกจากนั้นจะเด็ดนั้นยังเป็นผู้ที่ยึดมั่นในความรักแต่ไม่ให้ความสำคัญกับพรหมจารีของสตรีที่ตนรัก โดยเฉพาะสตรีที่ตนเองเคยรักแม้ว่านางนั้นจะเคยตกเป็นภรรยาของผู้ใดมาก่อนก็ตาม จะเด็ดก็ยังคงมีความรักมั่นคงไม่เปลี่ยนแปลงต่อหญิงอันเป็นที่รักเหล่านั้น แต่ลักษณะนิสัยของจะเด็ดนั้นขัดแย้งกันอย่างเห็นได้ชัดเจนนั่นคือ จะเด็ดเป็นบุคคลที่ให้เกียรติและรักศักดิ์ศรีของสตรี คือถ้ามีโอกาสอยู่ใกล้ชิดก็จะไม่ล่วงเกินหญิงเหล่านั้นจนกระทั่งหญิงต้องเสียพรหมจารี แต่ในขณะที่เดียวกันจะเด็ดก็ยังยอมรับสตรีที่ผ่านชายมาแล้วได้โดยมิได้รังเกียจ ด้วยลักษณะอุปนิสัยเช่นนี้ของจะเด็ดนี้เองจึงเป็นเสมือนสิ่งที่มีเสน่ห์น่าชื่นชม เพราะจะเด็ดนั้นเป็นผู้ให้โอกาสผู้หญิง จะเด็ดได้พิจารณาถึงสภาวะจำยอมที่หญิงเหล่านั้นต้องประสบทำให้จะเด็ดเห็นอกเห็นใจผู้หญิงเหล่านั้น จะเห็นได้จากกรณีของทะเลแม่กุสุมาที่ต้องตกเป็นของสอพิण्याเพราะต้องกลอุบาย ต้องสาที่ต้องตกเป็นภรรยาของสอพิण्याเพราะวัยของนางที่ทำให้นางรู้เท่าไม่ถึงการณ์หรือจะเป็นทะเลแม่มินุที่ต้องตกเป็นภรรยาของมั่งตราเพราะแผนการของจะเด็ดเอง ซึ่งหญิงทั้งสามนี้จะเด็ดสามารถยอมรับเป็นภรรยาได้อย่างเปิดเผยและยกย่องนางเสียยิ่งกว่าหญิงพรหมจารีที่เป็นภรรยาของตนเช่นเดียวกัน

จะเด็ดเป็นตัวละครชายที่เจ้าชู้ได้อย่างสมบูรณ์แบบ เมื่อจะเด็ดเดินทางไปที่ใดก็ตาม จะเด็ดก็จะพบรักใหม่เสมอ ทั้งๆที่ตนเองก็มีนางแก้วประจำใจอยู่แล้วคือทะเลแม่จันทรา แต่กระนั้นจะเด็ดก็ยังอดไม่ได้ที่จะใช้คำพูดในเชิงฝากตัวฝากหัวใจกับหญิงที่จะเด็ดคบหาด้วย จึงทำให้จะเด็ดเป็นที่รักใคร่ของบรรดาหญิงเหล่านั้น อย่างไรก็ตามแม้ว่าคำพูดต่าง ๆ ที่จะเด็ดได้กล่าวออกไป รวมทั้งพฤติกรรม การกระทำที่ปฏิบัติต่อหญิงเหล่านั้นเป็นสิ่งที่แสดงลักษณะ

ของผู้ชายเจ้าชู้ แต่จะเด็ดก็ไม่ได้เกี่ยวพาราสีเพื่อหวังจะได้เซยชมหญิงนั้นตามประสาของชายเจ้าชู้ทั่วไป จะเด็ดไม่เคยปกปิดว่าตัวเองมีคูรักรอยู่แล้ว ความเจ้าชู้ของจะเด็ดนั้นจึงอาจมองได้ว่าเป็นการหวานเสน่ห์ใช้คารมกับสตรีเพื่อมุ่งหวังประโยชน์ที่จะได้รับแก่ตนและบ้านเมืองในภายหน้า

ดังนั้นจะเห็นได้ว่าจะเด็ดเป็นตัวละครที่มีมิติหลากหลายทางด้านอารมณ์ ความคิด ความรู้สึก พฤติกรรมต่าง ๆ ของจะเด็ดทำให้จะเด็ดเป็นตัวละครที่มีเสน่ห์น่ายกย่องในความเป็นสุภาพบุรุษ อีกทั้งจะเด็ดยังเป็นผู้ที่มีไมตรีและอัธยาศัยดีกับทุกคน รวมทั้งเป็นผู้ที่จริงจัง ยึดมั่นในความรัก กล้าตัดสินใจ ทำในสิ่งที่ตนเองเชื่อมั่นว่าเป็นสิ่งสมควร

จะเด็ดเป็นตัวละครที่เรามักจะนึกถึงความเจ้าชู้เป็นอันดับต้น ๆ เพราะใช้วาทศิลป์ที่ทำให้ผู้หญิงหลงรัก แต่ความเจ้าชู้นั้นมีขอบเขตจำกัด นอกจากนี้จะเด็ดดำรงไว้ซึ่งความเป็นสุภาพบุรุษและเป็นผู้ที่ให้โอกาสคนไม่ว่าจะเป็นหญิงหรือชายและยังเป็นผู้ที่ยึดมั่นในความรักต้อง รักประเทศชาติบ้านเมือง รักเพื่อน มีจิตใจที่ดีงามอีกด้วย

ตะละแม่จันทร์ เป็นตัวละครเอกฝ่ายหญิงที่อดทนต่อการพลัดพรากจากสิ่งที่รัก โดยเฉพาะการที่จะต้องจากกันไกลระหว่างตัวนางกับจะเด็ดผู้ซึ่งเป็นชายหนุ่มที่นางรักหมดหัวใจ เมื่อนางได้รับทราบข่าวการเปลี่ยนใจของชายที่นางรักว่ามีได้มีนางคนเดียวในหัวใจเหมือนที่เคยสัญญาไว้ก่อนจากกัน นางก็ยังซื่อตรงและมั่นคงในความรัก โดยไม่ทรยศทรนการต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นอย่างมีเหตุผลและยอมรับสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น เพราะความที่นางมีจิตใจเมตตาต่อผู้อื่น ถึงแม้ว่านางจะต้องถูกแบ่งปันความรักให้แก่หญิงอื่น ซึ่งเป็นเรื่องที่น่าก่อให้เกิดความขัดแย้งในจิตใจของหญิงสาวทุกคนที่ไม่สามารถทำใจในเรื่องนี้ได้ แต่ตะละแม่จันทร์ก็ทำได้ เพราะด้วยความรักที่นางมีต่อจะเด็ดอย่างหมดหัวใจ แต่ถึงกระนั้นตะละแม่จันทร์ก็ได้ละเมิดเรื่องการรักษาขนบจารีตประเพณีในเรื่องการครองตัวให้บริสุทธิ์ ถึงแม้ว่านางกับจะเด็ดจะมีโอกาสอยู่ใกล้ชิดกันในที่ลับตาคน แต่นางก็ได้ให้คำสัตย์ปฎิญาณกับตนเองว่าถึงอย่างไรเสีย นางก็ยังจะรักษาพรหมจารีของนางไว้จนกว่าจะถึงเวลาอันสมควรคือเข้าสู่พิธีอภิเษกนางถึงจะยินยอมมอบตัวให้แก่จะเด็ด นอกจากนี้แล้ว ตะละแม่จันทร์ยังเป็นผู้ที่มีความรักต่อประเทศชาติบ้านเมืองของนางยิ่งกว่าชีวิต เพราะนางกล้าตัดสินใจสีกพระให้แก่จะเด็ด เพราะเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมและให้จะเด็ดได้ไปช่วยทำศึก โดยที่ใจนางเองนั้นก็หวาดกลัวต่อบาปกรรมที่นางทำในครั้งนั้น แต่ตะละแม่จันทร์ก็กล้าที่จะทำในสิ่งนั้น ซึ่งเป็นข้อขัดแย้งที่เกิดขึ้นในจิตใจของนางอย่างรุนแรง แต่นางก็ยอมตัดสินใจทำเพื่อช่วยให้ประเทศชาติบ้านเมืองรอดพ้นจากการที่จะต้องตกไปเป็นเมืองขึ้นของเมืองอื่น

ดังนั้นจากอุปนิสัยและพฤติกรรมต่าง ๆ ของตะละแม่จันทร์ที่แสดงออกจึงเป็นสิ่งที่ชี้ให้เห็นว่าตัวละครตัวนี้เป็นตัวละครที่มีความหลากหลายทางด้านอารมณ์เป็นอย่างมาก เพราะสิ่งต่าง ๆ ที่นางทำนั้น บางเรื่องก็เป็นสิ่งที่ต้องใจนาง แต่บางเรื่องก็เป็นสิ่งที่ขัดแย้งในใจ

ของนางอย่างมาก แต่นางก็ต้องเลือกทำสิ่งที่ช่วยแก้ไขหรือผ่อนคลายนปัญหาต่าง ๆ เพื่อให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกันอยู่กันอย่างมีความสุข ในเรื่องการเสียสละของนางนั้น ไม่ว่าจะเรื่องของความรักประเทศชาติคือการสีกพระซึ่งขัดกับหลักศีลธรรมของตน แต่นางก็ยินยอมเสี่ยงต่อคำครหาเพื่อบ้านเมืองของนาง เรื่องความรักที่นางมีต่อจะเด็ดชายคนรักก็ต้องยอมอมชอมกับสตรีอื่นเพื่อให้จะเด็ดชายคนรักของนางได้รับความสุข ซึ่งทั้งสองเรื่องนี้เป็นเรื่องซึ่งทำให้ทะเลาะแม่จันทราเกิดความขัดแย้งภายในใจเป็นอย่างมาก แต่นางก็ยอมหาทางแก้ไขปัญหาดังกล่าว ด้วยการเสียสละของนางเอง เพราะนางเป็นผู้ที่มีจิตใจงาม เมตตาต่อผู้อื่นและเข้าใจสภาพจิตใจของหญิงอื่นที่มาใช้สามีร่วมกับนาง จึงทำให้นางมีชีวิตคู่ที่มีความสุข และผลจากความดีที่นางกระทำนี้ทำให้ภรรยาของจะเด็ดยอมรับความมีน้ำใจของนาง และจะเด็ดยังยกย่องนางไว้เป็นภรรยาเอกอีกด้วย

ทะเลาะแม่จันทราเป็นตัวละครที่สะท้อนภาพหญิงสาวอีกมากมายหลายคนที่สามีมีภรรยา มากกว่าหนึ่งคน ภรรยาต้องอดทนและยอมรับสภาพความเป็นจริงให้ได้ และยังต้องมีน้ำใจเพื่อแผ่ไปถึงหญิงอื่นที่เข้ามาเกี่ยวข้องในชีวิตครอบครัว ประกอบกับต้องเป็นผู้ที่เข้าใจความรู้สึกของผู้อื่นเพื่อให้ครอบครัวมีความสุข

ทะเลาะแม่กุสุมา เป็นตัวละครที่แสดงให้เห็นถึงลักษณะนิสัยของหญิงสาวทั่วไปได้อย่างชัดเจนในเรื่องของความหึงหวง ลักษณะนิสัยเช่นนี้เป็นเพราะนางเป็นพระราชธิดาองค์เดียวของกษัตริย์เมืองแปร เมื่อนางต้องการสิ่งใดนางก็จะได้สิ่งนั้น จนกระทั่งนางเติบโตขึ้นเป็นหญิงสาวที่สวยงามและเกิดความรักกับชายที่นางพึงพอใจ นางก็ต้องการที่จะได้รับความรักจากชายคนนั้นเพียงผู้เดียว แต่ในความเป็นจริงนั้นเป็นไปได้เพราะจะเด็ดชายที่นางรักมีคู่หม้ายอยู่แล้วก่อนที่จะมาพบกับนาง และนางก็ไม่สามารถกีดกันหญิงอื่นที่มีใจตรงกับนางเพื่อมิให้มารักจะเด็ดได้อีกด้วย ดังนั้นทะเลาะแม่กุสุมาจึงจำต้องยอมรับความจริงในเรื่องนี้ แต่ถึงอย่างไรนางก็ยังเป็นหญิงที่รักศักดิ์ศรีของตน เมื่อจะเด็ดลอบเข้าไปพบนางในห้องบรรทม ทั้งๆที่ใจนางมีความยินดีอย่างล้นพ้นแต่อีกใจหนึ่งก็มีความเห็นขัดแย้งกันในความจริงที่นางประจักษ์ว่าเป็นเรื่องที่ไม่สมควรจะยินยอมให้ชายหนุ่มมาอยู่ในห้องบรรทมของนาง ซึ่งชี้ให้เห็นถึงความขัดแย้งที่เกิดขึ้นภายในจิตใจของนางที่ต้องเลือก แต่ด้วยความรักที่มีต่อจะเด็ดจึงทำให้นางยินยอมให้จะเด็ดได้อยู่พุดคุยกับนางในห้องบรรทม

ต่อมาเมืองแปรถูกทัพต้องบุกมาประชิดเมือง พระเจ้าแปรได้ขอร้องให้นางไปช่วยพุดเกลี้ยกล่อมให้จะเด็ดช่วยเหลือเมืองแปร แต่จะเด็ดไม่ยินยอมรับเงื่อนไขของพระเจ้าแปร ทะเลาะแม่กุสุมาไปพุดกับจะเด็ดแสดงให้เห็นว่า นางนั้นเป็นผู้ที่มีความกตัญญูต่อผู้มีพระคุณ ถึงแม้ว่านางจะทำการนี้ไม่สำเร็จ แต่นางก็ยอมรับและเข้าใจในเหตุผลที่จะเด็ดได้อธิบายให้นางฟังในระหว่างเกิดศึกที่เมืองแปร ทะเลาะแม่กุสุมาถูกสอพิณยาลักตัวไปพร้อมกับพระราชมารดาของนาง จนนางต้องตกเป็นภรรยาของสอพิณยาเพราะต้องกลอุบาย แต่ด้วยความรักที่มีต่อ

จะเด็ดอย่างมั่นคงและความละอายตามวิสัยกุลสตรีที่ดี เมื่อเกิดเหตุการณ์เช่นนี้ทำให้นางตัดสินใจฆ่าตัวตาย แต่ก็เห็นแก่คำขอร้องของพระราชมารดาและเพื่อให้พระราชมารดาเดินทางกลับเมืองแปรอย่างปลอดภัย ซึ่งแสดงให้เห็นอุปนิสัยของตะละแม่กุสุมาที่มีความกตัญญูต่อผู้มีพระคุณได้อย่างเด่นชัดอีกเรื่องหนึ่ง ตะละแม่กุสุมาเกิดความขัดแย้งภายในใจอีกมากตลอดเวลาที่ต้องทนอยู่กับสอพิณยา ทั้งๆที่ไม่มีความรักช้านางยังรังเกียจพฤติกรรมของสอพิณยาที่ทำต่อนาง แต่ด้วยความเป็นห่วงพระราชมารดานางจึงต้องเลือกหนทางที่จะมีชีวิตอยู่ต่อไปเพื่อความปลอดภัยของพระราชมารดา แม้ว่ากุสุมาจะต้องอดทนกล้ำกลืนฝืนความรู้สึกเพียงใดก็ตาม

ต่อมาจะเด็ดได้ติดตามกุสุมาไปที่เมืองหงสาวดีและขอให้นางหนีกลับไปกับตน แต่ครั้งนี้ตะละแม่กุสุมาทราบข่าวแปรแตกแล้ว จึงทำให้นางไม่ยอมทำตามคำของจะเด็ดนางได้ให้เหตุผลว่า ถ้านางกลับไปก็จะเป็นเรื่องเสื่อมเสียแก่วงศ์ตระกูลและทำให้พระเจ้าแปรเสียพระทัยมากที่พระราชธิดาของพระองค์ทำเช่นนี้ ดังนั้นเพื่อเป็นการถนอมพระทัยของพระราชบิดานางไว้ นางจะไม่ยอมไปกับจะเด็ดอย่างเด็ดขาด และอีกเหตุผลหนึ่งที่นางกล่าวกับจะเด็ดก็คือว่า เมื่อนางตกเป็นภรรยาของสอพิณยาแล้วถึงนางจะมีได้มีความรักในตัวสามีของนางเลย แต่นางก็ขอทำหน้าที่ของภรรยาที่ดีคือจะไม่หักหลังทรยศสามีโดยหนีตามชายอื่นไป แม้ว่านางจะรักจะเด็ดมากมายเพียงใดก็ตาม แต่นางก็ยอมกล้ำกลืนรับทุกข์ทวงใจเพื่อเลือกความรับผิดชอบต่อหน้าที่ทั้งในฐานะภรรยาและหน้าที่ในฐานะพระราชธิดาของพระเจ้าแปร แสดงให้เห็นถึงความเป็นขัตติยนารีที่ยิ่งในศักดิ์ศรีและตระหนักในหน้าที่ของตน อันเป็นคุณลักษณะนิสัยที่น่าชมเชยและน่าเห็นอกเห็นใจไปพร้อม ๆ กัน เมื่อจะเด็ดไม่เห็นด้วยจึงวางแผนชิงตัวนางจากสอพิณยาได้และพาตะละแม่กุสุมากลับมายังเมืองแปร จนกระทั่งได้อภิเษกสมรสและอยู่ครองคู่กันอย่างมีความสุขพร้อมกับภรรยาอีกห้าคนของจะเด็ด ทำให้นางสมหวังในความรักในที่สุด

ตะละแม่กุสุมาเป็นตัวละครที่มีพัฒนาการที่ต้องฝ่าฟันอุปสรรคต่าง ๆ มากมาย มีทั้งสมหวังและผิดหวังด้วยความเยาว์วัยทำให้กระทำอย่างหนึ่ง แต่เมื่อวันเวลาผ่านไปพร้อมกับวัยที่เติบโตขึ้น ทำให้นางเข้าใจสภาพชีวิตอันแท้จริงได้ว่าชีวิตมนุษย์นั้นบางครั้งไม่สามารถกำหนดชีวิตของตนเองได้ทั้งหมด ตะละแม่กุสุมาจึงเป็นตัวละครที่มีพฤติกรรมและลักษณะนิสัยที่ปรับเปลี่ยนตามสภาพแวดล้อม อาทิเช่น ความมีเมตตาของตะละแม่จันทราที่แสดงต่อนางอย่างหาที่เปรียบไม่ได้และความทุกข์อย่างแสนสาหัสของนางจากการต้องตกเป็นภรรยาของชายที่นางรังเกียจและอยู่ในภาวะจำยอมเพื่อเห็นแก่ความปลอดภัยของมารดา ประสบการณ์ชีวิตเหล่านี้ปรับเปลี่ยนลักษณะนิสัยและพฤติกรรมของนางให้ยินยอมลดทอนจิตใจของนางลงและทำให้นางมีวุฒิภาวะที่เพิ่มขึ้นอีกด้วย



ตองสา เป็นตัวละครอีกตัวหนึ่งซึ่งมีลักษณะนิสัยหลากหลายและมีความขัดแย้งในด้านพฤติกรรม ตองสามีกำเนิดมาจากชาติตระกูลที่นางนั้นรู้สึกว่าคุณค่าของตัวเองมีความต่ำต้อยทางด้านสังคม จึงทำให้ต้องทะเลาะเถียงกันต้องการยกฐานะตัวเองเพื่อให้บุคคลอื่นยอมรับ เมื่อสอพิณยาได้ให้คำมั่นสัญญากับนางว่าจะพานางไปเป็นนางสนม ณ เมืองหงสาวดี ตองสาก็ยินดีที่จะพลีกายเพื่อแลกกับตำแหน่งฐานะที่นางคิดว่ามีความสำคัญต่อนาง โดยมีได้เกรงกลัวคำครหาของผู้อื่น เมื่อนางตั้งครรรภ์ ตองสาคิดว่าตนเองจะต้องรับโทษเพราะความผิดที่นางละเมิดกฎมณเฑียรวังเพราะประพฤตินั้นไม่เหมาะสมกับตำแหน่งข้าหลวง นางจึงหนีออกจากวังไปอยู่นอกเมืองจนกระทั่งต้องอุกฉกฉกนางจึงได้หนีกลับมาอยู่ในเมืองและได้พบกับจะเด็ด เมื่อนางรับอาสาสอพิณยามาลงจะเด็ดไปให้สอพิณยาทำร้าย แต่ตองสาก็กลับใจช่วยเหลือจะเด็ดให้รอดพ้นจากอันตรายได้ เพราะตองสาเข้าใจถึงความปรารถนาดีที่จะเด็ดมิให้กับนาง เมื่อตองสาความรักของสอพิณยามาเปรียบเทียบกับความจริงใจของจะเด็ด ตองสาจึงรู้ถึงความแตกต่าง จะเด็ดทำให้นางรู้สึกว่าคุณค่า จะเด็ดได้ยกย่องให้เกียรตินางอย่างที่คุณค่าไม่เคยได้รับจากสอพิณยา นางตระหนักและคิดพิจารณาแยกแยะพฤติกรรม นางจึงยอมรับกับจะเด็ดว่านางนั้นหลงจะเด็ดมาเพื่อให้สอพิณยาทำร้าย แต่ตองสาต้องต่อสู้กับความรู้สึกภายในใจที่เกิดขึ้น คือนางเกิดรักจะเด็ดเพราะเห็นความปรารถนาดีที่จะเด็ดมอบให้นาง ตองสาจึงเกิดความผูกพันทางใจกับจะเด็ดและยอมช่วยเหลือให้พ้นภัย

จนกระทั่งจะเด็ดบังเอิญได้พบตองสาอีกครั้งหนึ่งในขณะที่ตองสาอุกฉกฉก จะเด็ดได้ขอร้องให้ตองสาช่วยเหลือตน โดยทำอุบายไปลวงนายทัพหงสาวดีซึ่งสอพิณยานำมาและหาทางเล็ดลอดผ่านไปเพื่อที่จะนำข่าวศึกไปแจ้งแก่ทัพตองอุ ณ เมืองแปร ตองสาก็รับปากกับจะเด็ดอย่างกล้าหาญด้วยเหตุผลเพราะความรักของนางที่มีต่อจะเด็ดอย่างมั่นคงนั่นเอง แต่ตัวนางนั้นเป็นห่วงบุตรชายผู้ซึ่งเกิดมาและมีนางเป็นผู้ดูแลเพียงผู้เดียว ตองสาจึงได้มอบบุตรชายของนางให้จะเด็ดเป็นผู้ดูแล ถึงแม้ว่านางไปทำการในครั้งนี้ไม่สำเร็จอาจจะต้องตาย นางก็ขอร้องมิให้จะเด็ดทอดทิ้งบุตรชาย แสดงให้เห็นถึงความรักลูกที่แม่มีต่อลูกอย่างชัดเจน จะเด็ดได้กล่าวกับนางว่าถ้าตองสาทำการนี้สำเร็จ จะเด็ดจะยอมรับนางเป็นภรรยา และพร้อมที่จะดูแลบุตรชายของนาง ตองสาได้ฟังและคิดพิจารณาแล้วเห็นว่า ตัวนางนั้นหมดสิ้นหนทางที่จะแก้ไขเรื่องเสื่อมเสียของนางเองแล้ว ถ้าหากจะเด็ดยอมรับนางเป็นภรรยาก็จะไม่มีผู้ใดกล่าวคำครหาต่อนางได้อีก ครั้งแรกที่ตองสาмаดักพบจะเด็ดเพียงแค่ว่าต้องการให้จะเด็ดช่วยดูแลบุตรชายของนาง เพราะนางต้องการไปบวชชี แต่เมื่อจะเด็ดเสนอข้อสัญญาเช่นนี้ ตองสาจึงเต็มใจรับปากเป็นอย่างยิ่ง การกระทำของตองสาแสดงว่านางสามารถตัดสินใจเฉพาะหน้าได้อย่างเด็ดขาด เมื่อมองเห็นว่าสิ่งที่นางทำนั้นจะก่อให้เกิดผลประโยชน์กับนางมากกว่าผลเสีย และตองสายังได้กล่าวถึงเหตุผลที่ตนรับปากทำการนี้ให้กับจะเด็ดก็เพราะว่านางทำเพื่อ จะเด็ดซึ่งมิใช่ทำเพื่อตองสา และจะเด็ดเป็นชายที่นางรักมากที่สุด เมื่อตองสารับ

อุบายของ จะเด็ดแล้วออกไปพบสอพินยา ต้องสาได้ใช้มารยาหญิงประณิบัติสอพินยาจน สอพินยาลุ่มหลง ต้องสาทำเช่นนี้ได้ก็เพราะนางรู้จักใช้เสน่ห์หญิงทำให้ศัตรูของนางตายใจ และในที่สุดสอพินยาได้ส่งตัวนางกลับไปหงสาวดีก่อน แต่ต้องสาถูกทหารตองอูที่อยู่เมืองแปร ดักจับ จึงสบโอกาสเป็นช่องทางสะดวกให้ต้องสาแจ้งกลอุบายศึกให้ทหารตองอูทราบ จน สามารถทำศึกชนะ หงสาวดีได้ที่สุด ภายหลังจะเด็ดได้ยอมรับนางเป็นภรรยาอย่างเทียม หน้าภรรยาคนอื่นเพราะผลของความรักที่นางมีต่อจะเด็ดอย่างมั่นคง ประกอบกับความกล้าหาญและกล้าตัดสินใจกระทำสิ่งที่นางเห็นว่าสมควร

ต้องสาเป็นตัวละครที่มีความหลากหลายทางด้านอารมณ์ คือมีความคิดขัดแย้งที่ เกิดขึ้นภายในจิตใจของนางเอง โดยเฉพาะในเหตุการณ์ตอนที่นางตกเป็นภรรยาของสอพินยา แล้ว แต่นางก็ยังซื่อตรงและมั่นคงในความรักที่มีให้กับจะเด็ดจนทำให้นางกล้าตัดสินใจเลือกจะเด็ด เมื่อนางได้ตัดสินใจเลือกสิ่งที่จะทำให้นางได้รับความสุขที่มั่นคงอย่างกล้าหาญส่งผลให้ นางได้รับความสุขอย่างแท้จริงในบั้นปลายชีวิต

ต้องสาเป็นตัวละครที่ประพฤตินขัดแย้งกับมาตรฐานทางสังคม แต่กลับตัวกลับใจได้ สะท้อนให้เห็นว่าเมื่อมนุษย์ตัดสินใจอย่างใดอย่างหนึ่งผิดพลาดไปแล้ว แต่ถ้ามีประสบการณ์ ประกอบกับวัยเพิ่มขึ้น มักจะมีความคิดวิจรณาญาณในการตัดสินใจเปลี่ยนไปและสามารถจะ ประครองชีวิตของตนให้ผ่านพ้นมรสุมต่าง ๆ ได้เสมอ

อเทตยา เป็นเสมือนตัวแทนของหญิงสาวที่กล้าแสดงออก จริงใจ กล้าพูดเปิดเผย ความรู้สึกของตนเอง ซึ่งจะเห็นได้จากการที่นางได้พบกับจะเด็ดและได้ใกล้ชิดสนิทสนมกัน จนกระทั่งทำให้อเทตยาเกิดความรักต่อจะเด็ด อเทตยาได้กล่าวถึงความรู้สึกของตนเองที่มีต่อ จะเด็ดอย่างเปิดเผย โดยที่นางเองนั้นเป็นฝ่ายหญิง แต่อเทตยาก็มิได้คิดว่าเป็นเรื่องเสื่อมเสีย แต่อย่างใด เพียงเพราะนางนั้นยึดถือความจริงใจของตนเป็นหลัก เมื่ออเทตยาคิดเช่นใดนางก็ กล่าวตามความคิดของนาง ถึงแม้ว่าในบางครั้งคำพูดของนางจะไม่ใช่สิ่งที่ต้องใจของผู้อื่น แต่นางก็มิได้รู้สึกเดือดร้อนแต่อย่างใด ดังเช่นเมื่อนางกล่าวถึงความรักของนางกับจะเด็ด แต่ตะละแม่กุสุมาบังเอิญได้ยินทำให้ตะละแม่กุสุมารังเกียจอเทตยามากที่มาแย่งคนรัก แต่อเทตยานั้นมิได้คิดว่าตนเองแย่งจะเด็ดจากตะละแม่กุสุมาเลย เพราะความรักของอเทตยา นั้นเป็นความรักที่มีแต่ความจริงใจและกล้ายอมรับความเป็นจริงว่าจะเด็ดมิได้มีนางคนเดียว เมื่อนางพบจะเด็ดนางก็กล่าวแต่สิ่งที่นางคิดว่าเป็นสิ่งที่สมควรกล่าว เพราะการพูดจาเปิดเผย สามารถสื่อให้เห็นถึงความรู้สึกในหัวใจของนางได้อย่างชัดเจน อเทตยานอกจากจะเป็นผู้ที่ กล้าพูดเปิดเผยความรู้สึกของตนเองอย่างจริงใจแล้ว นางยังกล้ากล่าวคำพูดปฏิเสธสิ่งที่นางไม่ ต้องการโดยมิได้เกรงกลัวต่อโทษที่จะได้รับเลย อเทตยากล่าวกับพระเจ้าป้าของนางว่า นางไม่ต้องการอภิเษกสมรสกับสอพินยาเพราะนางไม่รักสอพินยา นางมีชายที่นางรักอยู่ แล้วคือจะเด็ด เหตุที่นางกล้ากล่าวเช่นนี้ก็เพราะนางคิดว่าเป็นสิ่งที่ถูกต้อง จึงแสดงความในใจ

ให้ผู้ทีนางเคราฟได้ทราบถึงความจริงของนาง ทั้งๆที่ในความเป็นจริงนั้นการที่นางรักกับจะเด็ดเป็นสิ่งที่ต้องฝ่าฟันอุปสรรคมากมาย เพราะนางรู้แล้วว่าทะเลแม่กุสุมานั้นหึงหวงจะเด็ดมาก เพราะฉะนั้นการที่นางตัดสินใจมอบหัวใจให้กับชายที่มีเจ้าของแล้วจะต้องใช้ความอดทนอย่างมาก แต่นางก็เลือกที่จะรักจะเด็ด เพราะเธอเคยคิดว่าความรักเป็นเรื่องของหัวใจที่ไม่สามารถห้ามได้ และไม่ใช้ความผิดแต่อย่างใดที่จะรักผู้ชายที่นางเห็นว่าสมควร เธอเคยนั้นเป็นหญิงงาม อีกทั้งยังเป็นผู้ที่พูดจาเปิดเผย ช่างเจรจา จึงเป็นที่ถูกใจของชายหนุ่มที่ได้มีโอกาสใกล้ชิดนาง ดังเช่นมังตราเมื่อมาพบเธอเคยทำให้ถึงกับหลงใหลในความงามของเธอเคย แต่เธอเคยนั้นด้วยหัวใจรักที่ซื่อตรงและมั่นคงต่อจะเด็ดเพียงผู้เดียว นางจึงไม่รับรักมังตรา เป็นเหตุให้จะเด็ดต้องทำอุบายช่วยเหลือนางให้พ้นมือมังตรา ทั้ง ๆ ที่เธอเคยวิตกหวาดกลัวที่จะทำตามแผนการของจะเด็ดในครั้งนี้ นางคิดว่าจะเด็ดอาจจะหลอกนางเพื่อยกนางให้มังตราในภายหลังที่นางเดินทางไปตองอุพร้อมมังตรา หรือพระเจ้าแปรกับพระมเหสีอาจริ้วนางที่นางไม่เลือกมังตราเป็นสามี เธอเคยมีความวิตกต่าง ๆ นานา แต่ด้วยความรักที่มั่นคงและรักจะเด็ดมากจึงทำให้นางยินยอมทำตามอุบายของจะเด็ดโดยมิเกรงกลัวสิ่งใด แสดงให้เห็นว่าเธอเคยนั้นมีความรู้สึกขัดแย้งกับตนเองเป็นอย่างมาก ก็เพราะความรักที่นางมีให้กับจะเด็ดอดอย่างหมดใจ ทำให้นางเกิดความกล้าตัดสินใจทำสิ่งที่นางต้องการมากกว่าที่จะทำตามคำของพระเจ้าแปรและพระมเหสีซึ่งต้องการให้นางอภิเษกกับมังตรา เมื่อเธอเคยเดินทางกลับตองอุพร้อมมังตรา เธอเคยได้รับการดูแลจากทะเลแม่จันทรา เพราะจะเด็ดได้บอกข่าวให้ทะเลแม่จันทรามาช่วยเหลือดูแลเธอเคย เพราะเธอเคยได้ตกเป็นภรรยาของตนเมื่อยังอยู่ที่เมืองแปรแล้ว เมื่อเธอเคยมาอยู่ ณ เมืองตองอุ นางนั้นก็มีความอ่อนน้อมถ่อมตนกับบุคคลรอบข้างจนทำให้นางได้รับความรักความเอ็นดูจากทะเลแม่จันทราและนันทะวดีมเหสีมังตรา เพราะนางเป็นผู้ที่รู้จักปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมได้เป็นอย่างดี จึงทำให้นางอยู่ในตองอุได้อย่างมีความสุข

เธอเคยเป็นตัวละครที่กล้าเปิดเผยความรักของตนและกล้าแสดงออกซึ่งความรักที่มั่นคงและไม่เกรงกลัวอุปสรรคใด ๆ และตัวนางเองเปรียบเสมือนตัวแทนของหญิงสาวที่มีความเชื่อมั่นในตัวเองสูงและบูชาความรักต่อชายที่นางรักเพียงคนเดียว

ทะเลแม่มินุ เป็นตัวละครที่มีวาจาฉลาดหลักแหลม โดยเห็นได้จากตอนที่นางกล่าวกับจะเด็ด นางต้องการให้จะเด็ดรักนางอย่างมั่นคงและรักนางให้เทียมหน้ากับภรรยาคนอื่น ๆ ของจะเด็ด นางได้กล่าวคำที่จะเด็ดฟังแล้วเข้าใจได้ว่านางนั้นรู้สึกยินดีที่จะเด็ดรับนางเป็นภรรยา แต่เกรงว่าจะเด็ดจะไม่รักนางจริง เพียงแต่ต้องการเป็นสิ่งที่บำเรอใจเท่านั้น และเพราะความที่นางมีวิญญูตสูงกว่าจะเด็ด นางก็เกรงว่าจะเด็ดจะทอดทิ้งนางและไม่รักนางเหมือนกับภรรยาคนอื่น ๆ ที่มีอายุรุ่นราวคราวเดียวกันทั้งนั้น ยกเว้นนางเพียงผู้เดียว จากคำพูดจะเห็นได้ว่าทะเลแม่มินุนั้นรู้จักพูดเพื่อให้จะเด็ดรับรู้และเข้าใจในความรู้สึกของนาง แต่นางก็

มิได้กล่าวคำอย่างตรงไปตรงมา แสดงให้เห็นว่านางนั้นมีวิธีการพูดที่ฉลาดและนางนั้นยังเป็นผู้ที่มีความรักที่มั่นคงต่อจะเด็ด ถึงแม้ว่ามังกรจะได้นางเป็นภรรยาแล้วก็ตาม แต่นางก็ยังยืนยันว่านางก็ยังมีความรักให้กับจะเด็ดมิเสื่อมคลายนางมิได้เห็นว่าการเป็นเมียของมังกรจะดียิ่งไปกว่าการเป็นเมียของแม่ทัพเช่นจะเด็ด จนกระทั่งมังกรรับทราบความจริงว่าจะเด็ดกับมินบุรุษกัน มังกรจึงคืนมินบุให้กับจะเด็ด และจะเด็ดก็ได้ยอมรับนางเป็นภรรยา นางได้ติดตามจะเด็ดมาพักอยู่เมืองแปรและได้เข้ามาอยู่ในพระราชวังกับทะเลแม่กุสุมา มินบุได้แสดงกิริยาว่าจาอ่อนน้อมถ่อมตนต่อทะเลแม่กุสุมา จนทำให้นางอยู่เมืองแปรได้อย่างมีความสุข เพราะผลของการรู้จักการปรับตัวให้เหมาะสมกับสภาวะการณ์และฐานะของตน

ทะเลแม่มินบุเป็นตัวละครที่มีอาวุโส ประสบการณ์ในชีวิตที่ผ่านมาทำให้นางมีความสุขรอบคอบทำให้รู้จักการปรับตัวเพื่อให้มีชีวิตอยู่อย่างมีความสุข

**เซงสบู่** เป็นตัวละครที่เห็นแก่ความรัก แม้ว่านางจะรู้ว่าจะเด็ดใช้นางเป็นสะพานเพื่อเดินไปถึงตัวทะเลแม่กุสุมา แต่นางก็ยังยอมเพราะความรักที่นางมีให้กับจะเด็ดอย่างมั่นคง นางยังรู้จักเห็นอกเห็นใจผู้อื่น โดยเฉพาะทะเลแม่กุสุมา เมื่อเซงสบู่พบทะเลแม่กุสุมา นางก็รู้ซึ่งถึงคำว่าความทุกข์ซึ่งเกิดจากความรัก เพราะนางได้รับฟังเรื่องราวของทะเลแม่กุสุมา กับจะเด็ดจากปากของทะเลแม่เอง ทำให้เซงสบู่เต็มใจช่วยเหลือคนทั้งสองให้ได้ครองคู่กัน ถึงแม้ว่านางจะรู้สึกขัดแย้งในใจว่าไม่ชอบใจที่มีหญิงอื่นมาแย่งความรักของชายที่นางรักไป แต่ด้วยความที่เข้าใจถึงความรู้สึกของผู้อื่นและด้วยความรักที่นางมีต่อจะเด็ดจึงทำให้นางตัดสินใจช่วยเหลือชายคนรักของนางให้สมหวังในสิ่งที่เขาปรารถนา เมื่อจะเด็ดชิงตัวทะเลแม่กุสุมามาได้ด้วยความช่วยเหลือของเซงสบู่ จะเด็ดต้องพบกับศึกหนักคือมีทัพจากเมืองหงสาวดีและเมืองแปรมาล้อมพวกตนไว้ ณ เมืองเมาะตะมะ แต่จะเด็ดก็ได้รับความช่วยเหลือจากเซงสบู่ โดยนางกล่าวคำเท็จกับไปพยุผู้เป็นบิดาว่านางได้ตกเป็นภรรยาของจะเด็ดแล้ว ความจริงนางต้องการช่วยเหลือจะเด็ดให้รอดพ้นจากอันตรายในครั้งนี้ เพราะไปพยุถูกแม่ทัพหงสาวดีส่งตัวมาเพื่อเป็นไส้ศึกและในที่สุดไปพยุก็กลับใจมาช่วยเหลือจะเด็ดจนพ้นภัย จากพฤติกรรมของเซงสบู่แสดงให้เห็นว่านางเสียสละได้ทุกอย่าง แม้กระทั่งชื่อเสียงของนางที่กล่าวว่านางตกเป็นภรรยาของจะเด็ดแล้ว ที่นางยอมทำเช่นนี้เพราะความรักที่มีต่อจะเด็ดนั่นเอง

ต่อมาหลังจากที่จะเด็ดทำศึกชนะและได้นำนางกลับมาต้องอยู่ เซงสบู่ได้เข้ามารับใช้เป็นนางข้าหลวงของทะเลแม่จันทรา เซงสบู่ก็สามารถหยั่งถึงอุปนิสัยที่แตกต่างกันของทะเลแม่ทั้งสององค์ และนางก็ยังได้กล่าวเตือนจะเด็ดในเรื่องนี้ เพราะเซงสบู่เกรงว่าต่อไปในภายหน้าอาจจะต้องเกิดปัญหาเพราะทะเลแม่ทั้งสององค์นี้ได้ ซึ่งสามารถเห็นได้อย่างชัดเจนว่าเซงสบู่ นั้นรักจะเด็ดมาก ไม่ว่าสิ่งใดที่สามารถทำให้จะเด็ดมีความสุขนางก็จะทำ ซึ่งเป็นความรักที่ทำเพื่อให้คนที่ตนรักมีความสุขอย่างแท้จริง เซงสบู่อยู่ที่ตองอูอย่างสงบเสถียรเยียมตน จนกระทั่งทะเลแม่จันทราสังเกตเห็นว่าเซงสบู่กับจะเด็ดมีใจให้กัน นางจึงจัดการให้เซงสบู่ได้

เป็นภรรยาของจะเด็ด เพราะผลของความดี ความซื่อ ความเสียสละและความรักที่มั่นคงต่อจะเด็ดจึงทำให้นางได้รับความสุขสมหวังในที่สุด

เซงสบู่เป็นตัวละครที่มีความเสียสละและมั่นคงในความรัก แม้จะรู้อยู่แก่ใจว่าเป็นรักที่ไม่สมหวัง แต่ก็ขอเพียงดูแลให้คนรักได้มีความสุขนางก็พอใจเป็นอย่างยิ่ง

**นันทะวดี** เป็นหญิงสาวที่มีบุคลิกลักษณะที่ดี คือนอกจากจะมีความงามแล้ว นางยังเป็นผู้มีความกตัญญูต่อผู้มีพระคุณ สามารถใช้ความคิดวิจารณ์ญาณในการตัดสินใจเลือกทำสิ่งที่ถูกต้องและเหมาะสมถ้ามีเหตุผลที่ดีพอ ดังจะเห็นได้จากความรู้สึกของนางที่มีต่อจะเด็ด จากคำพูดของนางที่กล่าวแสดงความรักต่อจะเด็ด แต่เมื่อนางได้ฟังคำอธิบายถึงเหตุผลที่จะเด็ดกล่าวกับนาง จึงทำให้นางตัดสินใจได้ว่านางจะต้องเลือกความกตัญญูมากกว่าความรัก ถึงแม้ว่านางจะมีความคิดขัดแย้งขึ้นภายในใจ แต่ด้วยความที่ยอมรับในความจริงและเป็นผู้ที่มีเหตุผลจึงทำให้นางเลือกทำสิ่งที่นางเห็นว่าสมควร คือการยอมรับรักมั่งตราเพื่อที่จะได้เชิดชูวงศ์ตระกูลของนาง และการที่นางพูดจาเปิดเผยตรงไปตรงมาจึงทำให้มั่งตราชื่นชมในตัวนาง และรักนางมากขึ้น เพราะโดยลักษณะนิสัยของมั่งตรานั้นเป็นผู้ที่ชื่นชอบอภิปาทยะเช่นนี้ คือ นางได้กล่าวกับมั่งตราอย่างเปิดเผยว่าตัวนางนั้นมีความรักต่อจะเด็ด แต่จะเด็ดก็มีได้รักนางตอบ และในอีกตอนหนึ่งนางได้บอกกับมั่งตราว่าในคืนที่จะเด็ดต้องโทษถูกกล่าวหาว่าเป็นผู้ขโมยแหวนของสอพิณยานั้นจะเด็ดกับนางอยู่ด้วยกันในสวนซึ่งผลจากคำพูดตรงไปตรงมาของนางทำให้มั่งตรามีได้โกรธเคืองนันทะวดีเลย เมื่อนันทะวดีได้อภิเษกกับมั่งตราแล้ว ด้วยความรักที่นางยังคงมีต่อจะเด็ด นางก็ยังรู้สึกหึงหวงหญิงอื่นที่มาใกล้ชิดจะเด็ดแทนทะเลาะแม่จันทราอีกด้วย

เมื่อมั่งตรามีสนมคนใหม่ นันทะวดีก็ยอมรับเพราะความเข้าใจในฐานะของสามีนางว่าสามารถรับหญิงอื่นเป็นภรรยาได้โดยมิใช่เรื่องเสียหายแต่อย่างใด ต่อเมื่อสนมคนใหม่ไม่ยอมรับและไม่ให้เกียรตินางว่านางเป็นภรรยาเอก นางจึงปรับโทษกับมั่งตราโดยห้ามมิให้มั่งตรารับนางสนมเข้าเมืองหงสาวดี แต่จะเด็ดได้เข้ามาใกล้เกลี้ยจนนางยินยอม เพราะในความจริงแล้วนันทะวดีเป็นผู้ที่มีเหตุผลเข้าใจความจริงได้ว่าจิตใจของคนนั้นสามารถกลับตัวกลับใจได้ นางจึงให้ออกาสนางสนมโดยการยกโทษและให้อภัยสนมของมั่งตรา ต่อมามั่งตราไปทำศึกที่เมืองยะชายและได้สนมใหม่มาอีกหนึ่งคน นันทะวดีก็มิได้มีใจรังเกียจ นางได้ยอมรับและให้เกียรติกับสนมคนใหม่ นันทะวดีได้รับแต่งตั้งให้เป็นเอกอัครมเหสีของมั่งตราเพราะความซื่อตรงต่อหน้าที่ของภรรยาที่ดีและเข้าใจจิตใจของสามีและภรรยาอื่นของสามีนางเป็นอย่างดี

นันทะวดีเป็นตัวละครที่คำนึงถึงหน้าที่มากกว่าความรัก แม้จะต้องอยู่กับชายที่ตนเองมิได้มีความรักให้ก็ยังพยายามทำหน้าที่ของภรรยาให้ดีที่สุด ประกอบกับเป็นผู้ที่มีความกตัญญูรู้คุณจึงเป็นสิ่งที่ช่วยส่งเสริมให้ชีวิตของนางประสบความสำเร็จ

กันทิมา เป็นหญิงสาวที่มีความกล้าหาญ เป็นเพราะนางเกิดมาในครอบครัวดาบ ทำให้นางมีโอกาสฝึกเพลงดาบกับพี่ชายของนางและลูกศิษย์ของบิดานาง กันทิมามีจิตใจหนักแน่น มีเหตุผลเพราะได้คบหากับเพื่อนชาย เมื่อนางได้เข้ามาอยู่ที่เมืองตองอูและได้เป็นข้าหลวงคนสนิทของตะละแม่จันทรา นางได้รับอาสาไปสืบข่าวจะเด็ด ณ เมืองแปร และด้วยความฉลาดรอบคอบของนาง นางได้ปลอมตัวเป็นชายโดยใช้ชื่อ นาคะตะเซโบ เพื่อมิให้มีผู้ใดสงสัยและนางยังสามารถเดินทางได้อย่างสะดวกและไม่ได้รับอันตราย เมื่อกันทิมาเดินทางมาถึงเมืองแปร นางได้ใช้ปฏิภาณไหวพริบในการแก้ปัญหาเฉพาะหน้าเพราะเงินของนางถูกขโมย นางได้แสดงร่ำอาวูชเพื่อแลกกับเงินมาซื้ออาหารกิน จนมีเหตุบังเอิญให้นางได้พบจะเด็ดกับพี่ชายของนาง กันทิมามีได้บอกความจริงให้จะเด็ดรู้ว่านางคือผู้ใด เพราะกันทิมาเล็งเห็นว่าถ้าตัวนางอยู่ในร่างของชายปลอมก็จะสามารถสืบข่าวและลงถามความในใจของจะเด็ดที่มีต่อตะละแม่จันทราได้สะดวก เมื่อนางได้มาพักอยู่กับจะเด็ด เมื่อนางมีโอกาสดูพบตะละแม่กุสุมานางก็รู้โดยปฏิภาณว่าตะละแม่คือผู้ใด เพราะกันทิมาเป็นคนช่างสังเกต และนางยังได้ใช้ไหวพริบในการลงถามความในใจของตะละแม่กุสุมาที่มีต่อจะเด็ด ทำให้กันทิมาได้รับความจริงว่าตะละแม่กุสุมานั้นรักจะเด็ดมาก เมื่อจะเด็ดกับตะละแม่กุสุมามีเรื่องผิดใจกันเนื่องมาจากอหังการทำให้กันทิมาได้รู้เรื่องราวของคนทั้งสามเพิ่มขึ้น แต่กันทิมาก็เข้าใจความรู้สึกของทั้งสามคน เพราะกันทิมาเองรักจะเด็ดเช่นเดียวกัน เมื่อกันทิมารู้ความจริงว่าจะเด็ดมิได้รักตะละแม่จันทราของนางเพียงผู้เดียว นางก็ยังยอมรับและเข้าใจความรู้สึกของทุกฝ่ายได้เป็นอย่างดี ถึงแม้ว่ากันทิมาจะเกิดความขัดแย้งในใจว่าจะเด็ดนั้นมิได้มีใจให้แก่ตนเลยแต่กันทิมาก็รักจะเด็ด รวมทั้งจะเด็ดยังมีหญิงอื่นอยู่ในใจอีกหลายคน แต่นางก็ยังรักจะเด็ดอย่างมั่นคงโดยช่วยเหลือจะเด็ดให้หนีออกจากคุกเมืองแปรและนางยังได้ร่วมสู้รบฝ่าวงล้อมทหารโมณีนที่มัลลอมเมืองแปรจนหนีออกมาได้ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงอุปนิสัยที่กล้าหาญเกินหญิงของกันทิมา

กันทิมาได้กลับมาบอกข่าวของจะเด็ดให้ตะละแม่จันทราทรงทราบ หลังจากนั้นนางก็ยังได้รับอาสาไปสืบข่าวจะเด็ด ณ เมืองแปรอีกครั้งหนึ่ง ในครั้งนี้เนงบาผู้ซึ่งหลงรักนางจับได้ว่านางเป็นหญิงและนางคือกันทิมา เนงบาได้บอกความจริงกับจะเด็ดพร้อมทั้งได้กล่าวถึงความรู้สึกของตนที่มีต่อกันทิมาให้จะเด็ดได้รับทราบด้วย หลังจากกันทิมาเดินทางกลับตองอู นางได้บอกลาตะละแม่จันทรากลับไปอยู่บ้านที่หมู่บ้านกะเหรี่ยงเพื่อหลีกเลี่ยงที่จะพบหน้าจะเด็ดชายที่นางรัก เพราะนางเข้าใจผิดคิดว่าจะเด็ดมิได้มีใจรักนางเลย แต่กันทิมาไม่มีความจริงว่าสาเหตุที่จะเด็ดทำที่ไม่สนใจนางก็เพราะเนงบาศิษย์ผู้พี่ของนางนั่นเอง จะเด็ดได้เดินทางไปบ้านกันทิมาและได้ชวนนางกลับมาอยู่เมืองตองอู กันทิมายอมกลับมาเพราะความรักที่นางมิให้จะเด็ดนั่นเอง แต่ภายหลังเนงบาทราบความจริงว่ากันทิมารักจะเด็ด เนงบาได้หนีหายไป จะเด็ดจึงได้ตัดสินใจบอกให้กันทิมากลับไปอยู่หมู่บ้านเดิมของนางอีกครั้งหนึ่ง ด้วย

เหตุผลว่าเพื่อเป็นการป้องกันคำครหา และจะเด็ดเองก็มิสามารถฉวยโอกาสนี้ครองรักกับนางได้ ในขณะที่เนงบาเพื่อนรักต้องหนีไปทนทุกข์ใจที่อื่น กันทิมเองก็เข้าใจเหตุผลของจะเด็ด และนางก็หวังต่อไปในภายหน้าว่าคงจะมีสักวันหนึ่งที่นางได้มีโอกาสครองรักกับจะเด็ด จากสิ่งต่างๆ ที่ผ่านมามะเห็นได้ว่ากันทิมเป็นหญิงที่มีเหตุผล เพราะนางสามารถยอมรับความเป็นจริงได้ ถึงแม้ว่าจะเกิดความรู้สึกขัดแย้งภายในใจโดยสาเหตุจากเรื่องของเนงบา

กันทิมานั้นเป็นตัวละครที่รักและภักดีต่อผู้เป็นที่รักอย่างมั่นคง และมีความกล้าหาญ อยู่เคียงคู่กับคนรักในช่วงเวลาที่คนรักประสบปัญหา ไม่ว่าจะทุกข์หรือสุขและยังเป็นผู้ที่มีเหตุผล เข้าใจสภาพจิตใจของบุคคลอื่น เพราะพื้นฐานของการอบรมเลี้ยงดูจึงเป็นผู้ที่มีจิตใจหนักแน่นไม่โลเล ยอมรับความจริง

ปอลเตียง เป็นหญิงสาวที่มีความรอบคอบ เฉลียวฉลาด เห็นได้จากการที่นางตั้งข้อสังเกตเมื่อจะเด็ดและจาเลงกะโบปลอมตัวมาอยู่บ้านบิดาของนาง ลักษณะนิสัยของจะเด็ดและอาภักปิริยาต่างๆ ทำให้นางไม่ไว้วางใจจะเด็ดว่าเป็นชาวแปรซึ่งหนีศึกมาจริง แต่ก็ยอมรับกับตนเองว่านางรักจะเด็ดจนหมดหัวใจ จนกระทั่งยอมกล่าวคำเท็จกับขุนนางเมืองหงสาวดีว่า จะเด็ดเป็นพี่ชายของนาง ต่อมานางมีโอกาสดูแลจะเด็ดกับตะละแม่กุสุมาได้ครองคู่กันสำเร็จ นางได้ติดตามจะเด็ดกลับมาตองอูด้วย แต่ในระหว่างการเดินทางจะเด็ดได้ยกนางให้จาเลงกะโบเพราะเห็นว่าตนเองจะต้องราชภัยทำให้ไม่สามารถคุ้มครองดูแลนางได้ และจาเลงกะโบเองก็มีใจให้กับนาง ปอลเตียงยินยอมแต่งงานกับจาเลงกะโบเพราะความรักที่นางมีต่อจะเด็ดและนางก็เชื่อว่าจะเด็ดนั้นหวังดีกับนางจริง ๆ

ปอลเตียงเป็นตัวละครที่ทำเพื่อคนที่ตนรักและยอมรับตัดสินใจตามสภาพแวดล้อมโดยไม่ด้นรน

โชอ้าว เป็นหญิงสาวที่มีจิตใจอาฆาตพยาบาทคนที่นางเห็นว่าเป็นศัตรู โดยเฉพาะจะเด็ดซึ่งโชอ้าวเห็นว่าเป็นศัตรูคนสำคัญ เมื่อใดที่มีโอกาสทำร้ายจะเด็ดได้ ไม่ว่าจะโดยทางตรงหรือทางอ้อมโชอ้าวก็จะลงมือทันที ถึงแม้ว่าสิ่งที่นางกระทำจะกระทบถึงผู้อื่นแต่นางก็ไม่ถือว่าเป็นสิ่งผิด ดังเช่นในตอนที่โชอ้าววางแผนให้จะเด็ดพบกับอเทตยาในอุทยานเมืองแปร นางได้นำตะละแม่กุสุมามาดูเพื่อที่จะให้จะเด็ดเดือดร้อน เพราะนางรู้แล้วว่าตะละแม่กุสุมามีต้องการให้จะเด็ดกับอเทตยาดูติดต่อกัน โชอ้าวนั้นถึงเป็นเพื่อนรักกับอเทตยาแต่นางก็คิดแต่จะแก้แค้นจะเด็ดโดยมิได้นึกถึงเพื่อนของนางว่าจะได้รับความเดือดร้อนในการกระทำของนางครั้งนี้ นอกจากนี้แล้วโชอ้าวยังเป็นคนใจร้อน พุดจาเปิดเผยเห็นได้จากเมื่อนางมีโอกาสดูกับจะเด็ดนางรู้สึกโกรธแค้นและไม่พอใจที่จะเด็ดเป็นคนวางอุบายให้บิดาของนางฆ่าตัวตาย นางก็จะกล่าวกระทบกระทั่งบ่อยจะเด็ดทันที

เมื่อมารดาของโชอ้าวฝากนางไว้ให้ตะละแม่กุสุมาดูแล นางได้เดินทางมาตองอูพร้อมกับจะเด็ดด้วย เมื่อจะเด็ดนำตัวนางถวายเป็นสนมของมังตรา นางก็ยังมิได้คิดว่าจะเด็ดทำดี

ต่อนางแต่อย่างใด และนางนั้นยังมีนิสัยอวดดี หยิ่งผยอง ลืมฐานะของตน โดยมีให้ความเคารพต่อนั้นหะวัติมีเหลือของมังตราเลย เพราะนางถือว่ามังตราโปรดปรานนางมาก ต่อมาเมื่อนั้นหะวัติใช้อำนาจบังคับมังตราให้มังตรารับโช้วเข้ามาอยู่เมืองหงสาวดี จะเด็ดได้เข้าช่วยเหลือโช้วโดยการเกลี้ยกล่อมนั้นหะวัติจนนั้นหะวัติยินยอม จากเหตุการณ์นี้ทำให้โช้วได้คิดและกลับใจยอมรับไมตรีจากทุกคน จึงทำให้นางได้รับความสุขในกาลต่อมา

โช้วเป็นตัวละครที่มีความอาฆาตพยาบาทโกรธแค้นบังตาบังใจ โดยที่มีได้มีใจเปิดกว้างยอมรับความจริงใจและไมตรีจากผู้อื่นที่หยิบยื่นให้ แต่ในที่สุดแล้วต้องยอมแพ้ความดีและความหวังดีของชายที่นางคิดว่าเป็นศัตรู

ตะละเจ้ามูขอยาย เป็นตัวละครที่สะท้อนให้เห็นถึงความไม่ซื่อสัตย์ต่อบุคคลที่รักตนเองอย่างแจ่มชัดและในที่สุดก็ส่งผลให้นางได้รับความทุกข์ ตะละเจ้ามูขอยายเป็นพระราชธิดาแห่งเมืองยะข้าย นางต้องเดินทางมากับมังตราสามีของนางและได้มาอยู่ที่เมืองหงสาวดีจึงทำให้นางรู้สึกว้าวุ่นและไร้ที่พึ่ง นางจึงต้องหาหนทางเพื่อสวัสดิภาพของตนเอง โดยคบหาพรรคพวกฝ่ายนาง ตะละเจ้ามูขอยายเห็นว่านั้นหะวัติสนิทสนมกับโช้วมากกว่านางและยังมีจะเด็ดที่เป็นผู้อุปถัมภ์หญิงสองนางนี้ ดังนั้นมูขอยายจึงคิดว่ามีแต่คนที่ไม่หวังดีต่อนาง โดยที่นางมิได้เปิดใจยอมรับไมตรีจากผู้อื่นเลย เมื่อนางมีโอกาสรู้จักกับสมิงสอดตุดขุนนางของพระเจ้าหงสาวดีองค์เก่า นางก็ได้ลอบเป็นชู้กับสมิงสอดตุดเพียงเพื่อต้องการความมั่นคงในชีวิต เพราะสมิงสอดตุดได้กล่าวคำให้สัญญาแก่นางว่า ถ้าตนเองได้เป็นพระเจ้าหงสาวดีจะแต่งตั้งนางเป็นเอกอัครมเหสี ตะละเจ้ามูขอยายได้ร่วมคบคิดกับชู้ของนางเพื่อโค่นล้มบัลลังก์ของมังตรา แต่จากผลของการกระทำของนางทำให้นางมีชีวิตอยู่ที่หงสาวดีอย่างหวาดระแวง เพราะเกรงว่าผู้อื่นจะมารู้ความลับของนาง

ตะละเจ้ามูขอยายเป็นตัวละครที่มีความโลภและไม่รู้จักประมาณตนและไม่พอใจในสิ่งที่ตนเองมีอยู่ จนทำให้ชีวิตไร้ซึ่งความสุข

ตัวละครหญิงโดยส่วนใหญ่จะมีลักษณะนิสัยเหมือนกันในข้อหนึ่งคือ มีความรักที่มั่นคง เพราะการที่ผู้แต่งได้สร้างตัวละครชายไว้ว่าเป็นผู้ที่มีรูปร่างหน้าตาดีซึ่งสามารถเห็นได้จากรูปลักษณ์ภายนอกก่อนสิ่งอื่น รวมทั้งลักษณะนิสัยและพฤติกรรมเป็นสิ่งที่ต้องใจหญิงที่ได้พบ จึงทำให้ตัวละครชายนี้เป็นเสมือนจุดศูนย์กลางที่ดึงดูดตัวละครหญิงเหล่านั้น ตัวละครหญิงแต่ละตัวก็จะมีคามงามทั้งรูปร่างหน้าตา แต่ลักษณะนิสัยที่แสดงออกแตกต่างกันไปตามความเหมาะสม แต่ถึงกระนั้นลักษณะนิสัยของตัวละครหญิงที่เหมือนกันคือ มีรักที่มั่นคงต่อจะเด็ด และยังพร้อมที่จะอดทนรอคอยที่จะได้อยู่ครองคู่กับจะเด็ด ถึงแม้ว่าจะต้องพบกับอุปสรรคมากมายเพียงใด ตัวละครหญิงเหล่านี้ก็ยอมอดทนเพื่อความสมหวังในความรักที่พวกนางมีต่อจะเด็ด แสดงให้เห็นว่าจะเด็ดนั้นเป็นตัวละครชายผู้ซึ่งมีความเพียบพร้อมในด้านคุณสมบัติของความเป็นชายในอุดมคติที่ทำให้หญิงสาวที่พบเห็นเกิดใจรักที่มั่นคง โดยเฉพาะคุณลักษณะ



นิสัยของจะเด็ดในเรื่องที่การกล้าพูดเปิดเผยว่ามีนางอันเป็นที่รักอยู่แล้ว แสดงให้เห็นถึงความจริงใจ ความซื่อสัตย์ การรักษาคำมั่นสัญญา การยกย่องให้เกียรติสตรี อีกทั้งยังมีความสามารถในการปกครองและฝีมือในการรบ มีความกล้าหาญและเสียสละ และรวมทั้งพฤติ-กรรมที่จะเด็ดได้แสดงให้เห็นถึงประจักษ์ถึงความรักที่จะเด็ดมีให้กับพวกนางจากใจจริง จึงเป็นเสน่ห์ของจะเด็ดที่ส่งผลให้ตัวละครหญิงบางตัวที่ไม่สมหวังในความรัก เพราะพวกนางไม่สามารถจะครองคู่กับจะเด็ดได้ เนื่องจากเงื่อนไขทางสังคม ตัวละครหญิงต่าง ๆ ที่กล่าวมานี้ก็ยังมีกำลังใจที่จะอดทนรอคอยวันเวลาที่เหมาะสมเพื่อจะได้มีโอกาสครองรักกับจะเด็ด เพราะนางมีความเชื่อมั่นต่อจะเด็ดมาก จนกระทั่งกาลเวลาก็ไม่สามารถทำลายความรักของนางกับจะเด็ดได้ จากคุณสมบัติของจะเด็ดมีลักษณะที่ทำให้ตัวละครหญิงเกิดความรักต่อจะเด็ดอย่างมั่นคง จนกระทั่งทำให้ตัวละครหญิงเหล่านั้นกล้าที่จะตัดสินใจ เสียสละความสุขสมหวังในการครองรักกับจะเด็ด โดยยินยอมเชื่อฟังคำแนะนำของจะเด็ด เพราะตัวละครหญิงเหล่านั้นเห็นว่าจะเด็ดมีความรักและจริงใจกับพวกนางอย่างแท้จริง ไม่ว่าจะเป็นนั้นท้าวดี ที่นางไม่สามารถจะครองรักกับจะเด็ดได้ดังที่ใจนางปรารถนา ก็เพราะมีเงื่อนไขทางสังคมเข้ามาเกี่ยวข้อง แต่ด้วยความรักที่นางมีต่อจะเด็ดจึงทำให้นางตัดสินใจปฏิบัติตามในสิ่งที่จะเด็ดได้กล่าวแนะนำนาง หรือปอละเตียงนางก็เป็นตัวละครอีกตัวหนึ่งที่ไม่สมหวังในความรักที่จะได้ครองคู่กับจะเด็ด แต่นางก็ยินยอมเชื่อในการตัดสินใจของจะเด็ดที่ต้องการให้นางได้รับความสุขในชีวิตคู่ รวมทั้งกันทิมา นางเป็นตัวละครที่มีความรักแท้ต่อจะเด็ดเป็นอย่างมาก แต่นางก็ไม่ได้ครองคู่กับจะเด็ด เพราะมีปัจจัยอื่นเข้ามาเกี่ยวข้อง แต่กันทิมาก็ยินดีที่จะอดทนรอคอยวันเวลาเพื่อให้ได้สมหวังในความรัก

### บทที่ 3

#### วิเคราะห์ความสัมพันธ์ในเชิงความรักระหว่างตัวละครเอกของเรื่อง กับตัวละครหญิง

ความรักเป็นสิ่งที่มนุษย์ทุกคนต่างก็รู้จักและปรารถนาที่จะได้รับและได้รับความรัก ความรักคือสิ่งที่งดงาม มีคุณค่า อีกทั้งยังช่วยกระตุ้นให้ทุกกลมหายใจดำเนินชีวิตอยู่อย่างมีความหมาย เมื่อความรักมีอานุภาพเป็นพลังที่ยิ่งใหญ่ เป็นเหมือนกลไกขับเคลื่อนทุกสิ่งทุกอย่างดำเนินอยู่บนโลกนี้และส่งผลกระทบต่อชีวิตของมนุษย์โดยทั่วหน้า เราจึงกล่าวได้ว่าความรักเป็นสิ่งที่ทำให้เกิดสิ่งต่าง ๆ สืบสานมาแต่โบราณกาลถึงปัจจุบันและจะยังคงอยู่กับเราตลอดไป

“ความรัก” มีความหมายกว้างใหญ่ไพศาลยากที่จะหาคำจำกัดความอันรวบรัดได้และความรักตามความหมายของนักจิตวิทยาเห็นว่าความรักเกิดขึ้นเองไม่ได้ ต้องเรียนรู้ ยิ่งกว่านั้นนักจิตวิทยายังเห็นว่าความรักนั้นถ้าได้เกิดขึ้นในใจใครแล้วจะคงอยู่ตลอดกาลและจะมีแต่พัฒนาการไม่มีวันเสื่อมสิ้น นักจิตวิทยายังจะเห็นว่าความรักเป็นยาพิชย์ที่ยังความเจริญให้แก่บุคลิกภาพของคนเราอย่างที่จะหาสิ่งใดเทียบหรือแทนไม่ได้ ดังที่ ดร. ริด (ประมวญ ดิคคินสัน 2512 ; อ้างอิงจาก Reik. 1944) มีความเห็นว่า ความรักเป็นความสัมพันธ์ทางอารมณ์ระหว่างบุคคลต่อบุคคล ความรักมิใช่ความต้องการทางร่างกาย มิใช่สิ่งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ ความรักเป็นสิ่งที่ต้องเรียนรู้ และเป็นผลแห่งพัฒนาการทางวัฒนธรรม ความรักจะแสดงออกซึ่งความเอื้อเฟื้อ ความรู้สึกอาทรในบุคคลที่เรารัก มีความห่วงใย และเห็นแก่ความสุขของคนรัก

เบเนเดค (ประมวญ ดิคคินสัน 2512 ; อ้างอิงจาก Benedek. 1949) กล่าวถึงความรักระหว่างเพศว่า เมื่อชายหญิงบรรลุภาวะแห่งความเป็นบุคคลย่อมรู้จักรักเพศตรงข้าม เขาจะเกิดความรู้สึกว่าจำเป็นต้องมีกันและกันชีวิตจึงจะสมบูรณ์ เมื่อยังอยู่ในช่วงวัยรุ่นจะเกิดความรู้สึกกดดันและความขัดแย้งทางอารมณ์ จะรู้สึกว่าคนที่รักใครสักคนนั้นเป็นการปิด หรือนำอายต้องปกปิด แม้แต่ผู้ที่เขารักก็ไม่อยากให้ล่วงรู้ ต่อมาเมื่อเขาได้เรียนรู้ว่าอีกฝ่ายหนึ่งก็มีความอาทรในตัวเขาเช่นกัน จึงทำให้เขารู้สึกปลอบปลื้มยินดี แต่ถ้าความรักเกิดขึ้นข้างเดียวก็ย่อมก่อให้เกิดความคับข้องใจ ผิดหวัง ท้อแท้ บางครั้งความรู้สึกเปล่าเปลี่ยวอาจจะเป็นเหตุสำคัญให้คนแสวงหาคนรักและการแต่งงาน

ฟรอมม์ (ประมวญ ดิคคินสัน 2512 ; อ้างอิงจาก กิติกร มีทรัพย์. 2528 : 116 – 119 ; อ้างอิงจาก Fromm. 1941) มีความเห็นว่า ความรักเป็นศิลปะชนิดหนึ่งที่จะต้องมีการเรียนรู้และในฐานะมนุษย์เป็นสัตว์สังคม จึงต้องการมีเพื่อนโดยใช้ความรักเป็นสิ่งที่สร้างสัมพันธ์ภาพต่อกัน ซึ่งจะมี 2 ลักษณะ คือ ความรักแบบพึ่งพา (Symbiotic Love) และ

ความรักแบบมีวุฒิภาวะ (Mature Love) ประกอบด้วยส่วนสำคัญ 4 ประการ คือ มีการปกป้อง มีการรับผิดชอบ มีการเสียสละ และประกอบขึ้นด้วยปัญญา

การปกป้อง หมายถึง ความเป็นอิสระแก่ตัว (Independence) ไม่จำเป็นต้องพึ่งพาผู้ใด ขณะเดียวกันก็ให้ความเป็นอิสระ ความอบอุ่นแก่คู่รักของตนได้ด้วย

ความรับผิดชอบ หมายถึง ความรับผิดชอบต่อตัวเองได้

ความเสียสละ คือ ความสามารถทศิตตัวและเสียสละให้ผู้อื่น

ความมีปัญญา คือ ความสามารถในการวิเคราะห์ แยกแยะปัญหาต่าง ๆ ทั้งของตนเองและของคู่รัก

ส่วนลักษณะการแสดงออกของความรักก็จะแสดงออกได้หลายรูปแบบ คือ ความรักระหว่างพ่อแม่ลูก ความรักแบบแม่ ความรักแบบพ่อ ความรักฉันพี่น้อง ความรักแบบเสนหา แบบหนุ่มสาว ความรักตัวเอง ความรักพระเจ้า รูปแบบดังกล่าวอาจเป็นได้ทั้งการสร้างสรรค์และทำลาย ซึ่งขึ้นอยู่กับพัฒนาอุปนิสัยและพื้นฐานการอบรม การที่ความรักจะทำให้มีความสุขและมีประโยชน์จะต้องประกอบด้วยความเอาใจใส่ดูแลรับผิดชอบ ความนับถือและความรู้สึกว่าคุณค่าตัวเองมีค่า ส่วนความเห็นอกเห็นใจเมื่อยามเห็นคนที่เรารักทุกข์ ทรมานก็คือความเมตตาสงสาร (Pity)

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2539) มีความเห็นว่า ความรักที่แท้จริงจะทำให้เราอดทนทานต่ออีกฝ่ายโดยไม่รู้สึกขมขื่นในใจหรือคิดแค้น แม้เราและอีกฝ่ายทำผิดต่อกันบ้างหากเราอดทนและให้อภัยอีกฝ่ายจริง เราสามารถแสดงออกต่ออีกฝ่ายด้วยความรู้สึกที่ดีตอบ โดยแสดงความห่วงใย ความอ่อนโยนต่ออีกฝ่ายเหมือนปกติจนอีกฝ่ายสัมผัสได้จริง ๆ ความเมตตาต่ออีกฝ่ายจะเป็นการช่วยลบความรู้สึกที่ไม่ดีให้หายไป อีกทั้งยังเปลี่ยนทัศนคติใหม่โดยการทำดีตอบด้วยใจยินดี ซึ่งความเมตตาที่เราแสดงตอบกลับไปในนั้นไม่จำเป็นว่าต้องเป็นสิ่งที่ของเสมอไป และอาจเป็นการให้การปลอบประโลม เอาใจใส่ให้ความมั่นใจว่าเรารู้สึกกับอีกฝ่ายเหมือนเดิม ให้กำลังใจเมื่ออีกฝ่ายท้อแท้ และความรักที่แท้จริงนั้นจะต้องตั้งมั่นอยู่ในความถูกต้อง ไม่เห็นผิดเป็นชอบ ไม่พากันหลงผิด ไม่ฉุดกันให้หลงทาง แต่ต้องประคองกันให้อยู่ในกรอบแห่งความถูกต้องเสมอ แม้จะถูกอารมณ์อ่อนไหวชักนำไปเราก็ต้องตั้งใจต่อสู้กับตนเอง เพราะสิ่งนี้จะทำให้เราเห็นคุณค่ากันและกันมากขึ้น โดยปกตินั้นคนส่วนใหญ่มักจะเปิดใจฟังเรื่องที่ไม่ดีและตกลงปลงใจเชื่อคล้อยตามผู้เล่าก่อนเสมอ ฉะนั้นในทางที่ดีเราควรเชื่อมั่นในตัวคนรักของเราก่อนเสมอและต้องเชื่ออีกด้วยว่าอีกฝ่ายถูกต้อง จนกว่าเราจะได้พิสูจน์แล้วว่าผิดจริง แต่ถึงแม้ผิดจริงก็ตามเราจะต้องรับเขาในสภาพนี้ให้ได้โดยให้กำลังใจ มีความหวังในตัวเขา เพราะความรักจริงจะช่วยให้เรามีความหวังว่าเขาจะเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีได้ ความรักแท้สามารถเอาชนะทุกอย่างได้แม้ความผิดของอีกฝ่ายที่เกิดขึ้นเปรียบดั่งว่า “ไม่มีกำแพงใดจะสามารถขวางกั้นความรักแท้โดยไม่พังทลายลงได้” สิ่งนี้

จะทำให้เราสามารถทนต่อความผิดพลาดที่เกิดขึ้นกับคนรักของเรา จะกี่ครั้งก็ต้องยอมรับได้และอภัยให้ไม่มีที่สิ้นสุด ไม่ใช่จดจำความผิดที่ผ่านมาแล้วนำมารวมกับความผิดครั้งใหม่ที่เกิดขึ้นจนกลายเป็นความผิดเรื่องใหญ่โต การให้อภัยกันเป็นข้อควรปฏิบัติสำหรับทุกคู่รัก เพราะเป็นเสมือนการที่เราสูมไฟในใจอีกฝ่ายเมื่อทำผิด แต่เราก็อภัยให้ได้ ในคราวต่อ ๆ ไปอีกฝ่ายจะนึกถึงความมีน้ำใจของเรา เห็นแก่เรา เกรงใจเรา และไม่กล้าที่จะทำให้เราเสียใจอีก การแสดงออกต่อกันเช่นนี้จะช่วยให้ชีวิตรักสมบูรณ์มากขึ้นจนเป็นความรักที่มีความสัมพันธ์ทาง จิตใจที่ลึกซึ้งและควรค่าแก่การทะนุถนอมไว้

กิตติกร มีทรัพย์ (2528) กล่าวถึงความรักว่า เมื่อคนเราพูดถึงเรื่องราวของ “ความรัก” เรามักนึกถึงความรักในผู้คนหรือเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน โดยเฉพาะเพศตรงข้าม บุรุษย่อมนึกถึงความรักในสตรี และเช่นเดียวกัน สตรีย่อมนึกถึงความรักของบุรุษ โดยเรานึกถึงความอบอุ่นเป็นสุขที่ตัวเราได้รับความรักนั้นเป็นเบื้องต้นและหรือทำให้คู่รักได้รับความพึงพอใจจากเราในเบื้องต้นไป ความสำนึกที่จะได้และจะให้ความพึงพอใจจากคู่รักนี้อาจจะเกิดในช่วงเวลาที่ใกล้ชิดกันหรือห่างไปก็ได้ ความพึงพอใจที่ได้จากคู่รักมีความหมายกว้างขวางหลายชนิดและหลายระดับ บางคนอยู่ใกล้ชิดกับคนรักก็พึงพอใจแล้ว แต่บางคนต้องถึงขั้นกอดรัดสัมผัสด้วย บางคู่จำกัดความสัมพันธ์ระหว่างกันในลักษณะที่เรียกว่าความรักฉันทน์เพื่อนหรือพลาโตนิคเลิฟ (Platonic Love) แต่บางคนจะต้องเป็นความสัมพันธ์แบบรักใคร่หรือเซ็กซวลเลิฟ (Sexual Love) ความรักนั้นมีขั้นตอนและมีพัฒนาการมิได้เกิดขึ้นลอย ๆ จากความว่างเปล่า แต่ได้ผ่านการเรียนรู้ ประสบการณ์และการอบรมบ่มเลี้ยง เพราะเด็กจะได้รับความรักอย่างน้อยที่สุดก็จากพ่อแม่ และนี่ถือว่าเป็นพื้นฐานสำคัญของความรักที่จะแปรรูปและเปลี่ยนตัวเองจากฐานะ “ผู้รับ” เป็น “ผู้ให้” คนอื่นบ้าง และเขาก็ย่อมจะได้ความรักคืนมาอีก และส่งต่อขยายวงกว้างออกไปอีกเช่นกัน ความรักเป็นการเรียนรู้และมีปฏิกิริยาโต้ตอบหรือตอบรับในพฤติกรรมที่ปรากฏเนื่องมาจากการเรียนรู้ นั้น โดยเหตุที่ความรักเป็นการเรียนรู้ ฉะนั้นจึงถือว่าเป็นมรรคผลของประสบการณ์หรือจัดเจน ซึ่งไม่ใช่เป็นเรื่องของธรรมชาติ การแสดงออกซึ่งความรักเป็นเรื่องของอารมณ์ (Emotion) ซึ่งเป็นตัวผลักดันอยู่ภายใน ก่อให้เกิดปฏิกิริยาปรากฏอย่างมีจุดหมายหมายเป็นการเฉพาะอันจะเกี่ยวข้องหรือสัมพันธ์กับผู้อื่นโดยผ่านความสำนึกใคร่ครวญ กล่าวโดยสรุป ความรักของคนเราประกอบขึ้นด้วยส่วนสามประการคือ อารมณ์ ความคิดและการกระทำที่แสดงออกให้ปรากฏเป็นพฤติกรรม สามส่วนนี้จะต้องประสานกลมกลืนกันเป็นอันดี โดยกระบวนการของการเรียนรู้ที่ถูกกำหนดด้วยเงื่อนไขของสิ่งแวดล้อม (คนที่เราจะรัก) และคุณค่าต่าง ๆ ในสังคม วัฒนธรรม ฉะนั้นการมีความรักที่แท้จริงกับคนคนหนึ่งควรจะต้องใช้ระยะเวลาในการคบหากันยาวนานพอสมควรเพื่อที่จะสามารถเรียนรู้ถึงลักษณะนิสัยของกันและกัน และโดยเฉพาะกรณีรักแรกพบไม่อาจถือเป็นรักแท้ได้เพราะขาดระยะเวลาในการเรียนรู้ซึ่งกันและกัน

ความรักมากมายหลายอย่างที่มีอยู่ในโลกนี้ อาจจำแนกแตกต่างกันออกไปขึ้นอยู่กับชนิดของความพึงพอใจและอัตราของความรักมากหรือน้อยอันขึ้นอยู่กับระดับของความพึงพอใจด้วย ฉะนั้นความรักฉันมิตรหรือพลาโตนิคเลฟ กับความรักใคร่จึงเหมือนกันในเนื้อหา กลไกและจุดมุ่งหมาย แต่ถึงกระนั้นโครงสร้างและหลักการก็อันเดียวกัน

ความใคร่ (Sex) นั้นมิใช่ความมีเสน่ห์ดึงดูดใจแบบธรรมดา ๆ แต่มีระดับความพึงพอใจที่แตกต่างกันมากด้วยระดับความพึงพอใจของความใคร่ อยู่ที่ความปรารถนาจะสัมผัสกอดรัดทางร่างกาย ซึ่งถือว่าเป็นความพึงพอใจ ซึ่งนับว่าเป็นหลักที่มีพลังสำคัญมาก ไม่ว่าในทางความเป็นจริงหรือในจินตนาการ

จากเอกสารที่กล่าวมาข้างต้นนี้ สามารถนำมาใช้เป็นแนวทางในการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ในเชิงความรักระหว่างตัวละครเอกของเรื่องคือ จะเด็ดกับตัวละครหญิง 11 ตัว ได้แก่ ตะละแม่จันทรา ตะละแม่กุสุมา อเทตยา ทองสา เชนสบู ตะละแม่มินบู นันทะวดี กันทิมา ปอละเตียง โซอัว ตะละเจ้ามูขอยา โดยพิจารณาจาก

1. วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างจะเด็ดกับตัวละครหญิงแต่ละตัว
2. วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างจะเด็ดกับกลุ่มตัวละครหญิงที่มีผลกระทบต่อกัน

## 1. วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างจะเด็ดกับตัวละครหญิงแต่ละตัว

ผู้วิจัยจะแบ่งการวิเคราะห์ออกเป็นทีละตอน ซึ่งในแต่ละตอนของเรื่องจะมีตัวละครที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กันในแง่มุมของความรัก โดยจะเริ่มจาก

### จะเด็ดกับตะละแม่จันทร์รา

#### 1. จุดเริ่มต้นของความผูกพัน

จะเด็ดกับตะละแม่จันทร์ราได้รับการเลี้ยงดูและเติบโตมาด้วยกัน โดยนางเลาชีพระนมหลวงซึ่งเป็นมารดาของจะเด็ด จนกระทั่งอายุย่างเข้าวัยหนุ่ม จะเด็ดกับตะละแม่จันทร์ราจึงเกิดความรักใคร่กันจนหนุ่มสาว สาเหตุเนื่องมาจากความใกล้ชิดสนิทสนมและการเรียนรู้อัธยาศัยของกันและกันจนก่อให้เกิดเป็นความผูกพันทางจิตใจและแปรเปลี่ยนเป็นความรักที่ตะละแม่จันทร์ราได้เปิดเผยความรู้สึกของตนต่อจะเด็ดว่า ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...ตะละแม่จันทร์ราประจักษ์กิริยาจะเด็ดแล้ว ก็ยิ่งสงสารแลอาลัยนัก ย่อกายไหวลงที่อกจะเด็ดแลร่ำไห้อ่า แม้จะมีไช้หน่อเนื้อเชื้อแก้วเดียวกัน ข้าพเจ้าก็เคารพท่านเสมอผี ครั้นนี้มาตราว่าจะห่างก็เพียงร่างกายของข้าพเจ้าดอกที่จะมิได้อยู่คอยประโลมใจท่านเช่นเคย แต่ความเคารพแลเชื่อตรงนั้นใจจันทร์บาตนี้เป็นอย่างไรรักจะเป็นอย่างนั้นสืบไปเบื้องหน้า จนสิ้นอายุขัย...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 1. 2542 : 6 - 7)

เมื่อตะละแม่จันทร์ราต้องจากจะเด็ดเพื่อเข้าไปอยู่ในวัง นางก็ได้ให้คำสัตย์กับจะเด็ดว่านางไม่มีวันลืมจะเด็ดถึงแม้ว่าตัวจะอยู่ห่างกัน แต่ใจนางก็ยังมั่นคงต่อจะเด็ดมิเสื่อมคลาย และนางยังได้กล่าวกับจะเด็ดว่าขอให้ไว้วางใจในน้ำใจของนาง ถึงแม้ว่าจะมีอำนาจยศศักดิ์ใดก็ไม่สามารถจูงใจให้นางเปลี่ยนใจจากจะเด็ดได้ ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...ถึงมาตราว่าจะเอาเสวตฉัตรเมืองอังวะกับเมืองหงสาวดีรวมกันมากนัก ราชูปโภคอันสูงศักดิ์นั้นก็จูงใจจันทร์บาตเมืองตองอูให้ถอยความซื่อกับจะเด็ดลงไม่ได้แล้ว...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 1. 2542 : 8)

จะเด็ดก็ได้กล่าวคำสัญญากับตะละแม่จันทร์ราว่าตนเองนั้นจะพากเพียรสร้างชื่อเสียงเกียรติยศเพื่อให้ครองคู่กับนางให้ได้ ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...แม้ปีกหางกล้าแข็งเมื่อใด ถึงน้องเราจะตกไปอยู่เมืองบาดาลก็จะรับมาเป็นเจ้าของใจข้าพเจ้าให้จงได้...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 1. 2542 : 9)

แสดงให้เห็นว่า จุดเริ่มต้นของความผูกพันของจะเด็ดกับทะเลแม่จันทร์นั้นสืบเนื่องมาจากการได้อยู่ใกล้ชิดกัน โดยอยู่ร่วมเรือนเดียวกันมาตั้งแต่เล็กจนกระทั่งถึงวัยหนุ่มสาว จึงได้แปรเปลี่ยนความสนิทสนมความพึงพอใจในอริยาตย์ของกันและกันจนพัฒนากลายเป็นความรักกันหนุ่มสาว ซึ่งตรงกับคำกล่าวของ ดร.รีด ที่ว่า ความรักเป็นความสัมพันธ์ทางอารมณ์ระหว่างบุคคลต่อบุคคล ความรักมิใช่ความต้องการทางด้านร่างกาย มิใช่สิ่งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ ความรักเป็นสิ่งที่ต้องเรียนรู้ ความรักจะแสดงออกซึ่งความเอื้อเฟื้อ ความรู้สึกอาทรในบุคคลที่เรารัก มีความห่วงใยและเห็นแก่ความสุขของคนรัก ซึ่งจะเห็นได้จากเมื่อยามเยาว์วัยของจะเด็ดและทะเลแม่จันทร์ ทั้งสองได้มีโอกาสใกล้ชิดกันทุกวัน มังตรา จะเด็ด และทะเลแม่จันทร์ร่วมเสวยอาหารสำหรับเดียวกัน จะเด็ดจะอยู่เป็นเพื่อน เสวยจนกระทั่งทะเลแม่จันทร์อิม ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...ทะเลแม่เสวยด้วยมังตรา ผู้น้องแล้วแลยังเจ้าจะเด็ดลูกแม่เลาซีก็พลอยร่วมที่เสวยด้วย ขณะนั้นเราสามเพิ่งอายุเจริญ แลมังตราคะนองหนักเร่งเปิบเอาพอเต็มกระเพาะแล้ว ก็ไปโลดเล่นด้วยผู้อื่น ส่วนเจ้าลูกแม่เลาซีนั้นหาได้พลอยโดยเสด็จมังตรา หากอิมแล้วยังสู้เปิบข้าวที่ละเม็ด ละเลียดประสงค์แต่จะถ่วงกายอยู่ให้ใกล้ชิดทะเลแม่ฝ่ายเดียว...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 5. 2542 : 2579)

จากจุดเริ่มต้นที่ก่อตัวเป็นความรักในเวลาต่อมาของจะเด็ดและทะเลแม่จันทร์ แสดงให้เห็นว่า ความรักนั้นเป็นสิ่งที่ต้องมีการเรียนรู้ มิใช่สิ่งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ ประกอบกับต้องอาศัยระยะเวลาในการคบหาดูใจกันเพื่อให้เกิดความรักที่มั่นคงต่อกันตลอดไป

## 2. ความสัมพันธ์ที่มีแรงผลักดันพฤติกรรม

### 2.1 ตัวละครชาย – จะเด็ด

#### - เพิ่มคุณค่าของตัวเองเพื่อให้มีความเหมาะสมกันทางฐานะ

ในเวลากลางคืนก่อนวันรุ่งขึ้นที่ทะเลแม่จันทร์จะถูกส่งตัวเข้าวัง นางได้กล่าววาทะขอให้จะเด็ดจงพยายามพากเพียรสร้างชื่อเสียงให้มีเกียรติเพื่อที่จะได้มีฐานะคู่ควรกับนาง ซึ่งจะเด็ดก็รับคำเพราะความรักที่จะเด็ดมีต่อทะเลแม่จันทร์ ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...ท่านนั้นเป็นชายชาติเชื้ออาชาไนย เคยได้ยินว่าคนทั้งปวงก็สรรเสริญลักษณะอยู่ ทั้งเป็นสหายสนิทของมังตราผู้จะได้รับราชสมบัติอีกเล่า แม้นพากเพียรให้เข้มแข็งคงจะได้ฝากชื่อไว้ในแผ่นดินบ้าง เมื่อใดท่านเติบกล้า ขอท่านอย่าลืมถ้อยคำที่เคยพูดกับข้าพเจ้าทั้งวันนี้แล้ววันก่อน ๆ เสีย จะเด็ดรับคำ...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 1. 2542 : 8 - 9)

และในตอนที่จะเด็ดแอบลอบเข้าไปพบนาง ทะละแม่จันทราก็ยังได้กล่าวอีกว่า นางนั้นจะรอคอยวันที่จะเด็ดรุ่งเรืองเพื่อที่จะได้ครองคู่กันอย่างเหมาะสม และยังได้กล่าวยกย่องและให้เกียรติคนรักด้วย ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...จันทราเป็นหญิงจะทะเยอทะยานประการใดก็ไม่ถนัด ได้แต่คอยว่าวันใดพี่ท่านจะทำตัวให้รุ่งเรือง ก็จะไม่พลอยสุขเพราะอาศัยบารมีด้วย...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 1. 2542 : 40 - 41)

เมื่อมั่งตราได้ใช้ให้จะเด็ดไปสืบข่าวชัยภูมิเมืองแปร จะเด็ดนั้นมีใจอาลัยหนักที่ต้องจากทะละแม่จันทรา โดยมีได้รำลา แต่มั่งตราก็กล่าวกับจะเด็ดว่าขอให้จะเด็ดดวงใจเพราะตนจะนำเรื่องที่จะเด็ดอาสาวิชาการไปบอกกล่าวกับทะละแม่จันทราเองและเหตุผลที่สำคัญที่จะเด็ดฟังจะได้ นอกจากการทำเพื่อมาตุภูมิแล้วก็คือเป็นการสร้างศักดิ์ศรีของจะเด็ดเอง เพื่อให้มีความเหมาะสมกับฐานะพี่เขยของมั่งตรา ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...ท่านจากตองอุไปครั้งนี้ครั้งหนึ่งเป็นผลได้แก่ตองอุ อีกครั้งหนึ่งนั้นเป็นประโยชน์แก่ท่านจะได้สร้างศักดิ์ตัวให้สมควรกับจะเป็นพี่เขยพระเจ้ามั่งตรา...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 1. 2542 : 332 - 333)

เมื่อจะเด็ดได้เดินทางมาสืบข่าวชัยภูมิ ณ เมืองแปร จะเด็ดได้รักทะละแม่กุสุมาและได้เข้าไปพบในห้องบรรทม และได้พรั่ำรำพันกับนางจนนางรับรัก และทะละแม่กุสุมาถามจะเด็ดว่า เจ้าของปอยผมในกลองที่แนบดวงใจของจะเด็ดคือผู้ใด จะเด็ดก็ได้กล่าวกับนางว่า เจ้าของปอยผมนี้คือผู้ที่ทำให้ตนต้องบากบั่นมาถื่นอื่น ก็เพื่อต้องการเพิ่มคุณค่าของตนเพื่อที่จะได้กลับไปอย่างมีเกียรติ ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...ครั้นบัดนี้เพื่อจะทิวตัวให้มีราคากว่าเก่าข้าพเจ้าจึงต้องละถื่นเดิมมา...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 1. 2542 : 383)

ในตอนที่จะเด็ดตอบจาเลงกะโบกับสื่อ่งว่าตนนั้นรักผู้ใดแหว่งทะละแม่จันทรากับทะละแม่กุสุมา จะเด็ดได้กล่าวตอบนายกองช้างและนายกองม้าว่า ความรักที่ตนมีต่อทะละแม่จันทรานั้นมันคงไม่เปลี่ยนแปลง ด้วยเหตุที่นางนั้นเป็นผู้คอยให้กำลังใจและคอยปลอบประโลมให้ตนรู้คุณค่าและเพิ่มเกียรติศักดิ์ เพราะเมื่อนางนั้นอยู่ในฐานะที่สูงกว่า แต่ยังไม่ถ่อมตัวลงมารับรักกับตนผู้ต่ำต้อย ดังนั้นจึงทำให้ตนต้องมานะพากเพียรเพื่อที่จะเขยิบฐานะให้เทียมหน้ากับนาง ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า



...หญิงนั้นคอยประโลมเจ้าจะเด็ดให้รักที่จะทวิศศักดิ์ตัว ข้าพเจ้าดูตั้งเป็นตัวประหลาดกว่าคนรุ่น  
ทั้งปวง ก็เพราะหญิงนั้นมันให้เป็นตัวจะเด็ดราษฎรตองอยู่ด้วยคือตัวข้าพเจ้า แต่จะเด็ดอีกคนหนึ่ง  
ที่ทหารแปรแลหงสาวดีระย่อนั้น เกิดแต่ได้น้ำรักของตะละแม่เมืองตองอุสมให้เปลี่ยนรูปไป จันทรา  
อยู่สูงยังถอมตลงมาจูดให้ข้าพเจ้าเพื่อให้สูงตาม แลเพราะพีนางมั่งตราถอมตัวลงมาสู่ จะเด็ดจึงมานะ  
ขยับตนขึ้นให้เทียม ตะละแม่เมืองตองอุเป็นนางแก้วประจำใจอยู่อย่างนี้กว่าจะเคยรักนางใดได้เท่าเลย...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 3. 2542 : 1874)

แสดงให้เห็นว่า จะเด็ดนั้นต้องการเพิ่มพูนคุณค่าของตนเอง เพื่อให้มีฐานะเหมาะสม  
กับหญิงที่ตนรัก ยอมจากนางอันเป็นที่รักไปไกลเพื่อเป็นการพิสูจน์ความรักที่ตนมีต่อนาง  
โดยการไปทำศึกเพื่อจะได้มีเกียรติยศชื่อเสียง สมควรครองคู่กับตะละแม่จันทราอย่าง  
สมเกียรติ ในกรณีของตะละแม่จันทรากับจะเด็ด ตรงกับคำกล่าวของ กิตติกร มีทรัพย์ ที่ว่า  
ความรักประกอบขึ้นด้วยสามส่วนคือ อารมณ์ ความคิด และการกระทำ สามส่วนนี้จะต้อง  
ประสานกลมกลืนกัน โดยกระบวนการเรียนรู้ที่ถูกกำหนดโดยเงื่อนไขของสิ่งแวดล้อมและ  
คุณค่าต่าง ๆ ในสังคมวัฒนธรรม นั่นคือในครั้งแรกความรักของทั้งสองเกิดขึ้นโดยอารมณ์  
ความคิดที่ครอบงำให้ทั้งสองเกิดความพึงพอใจรักใคร่กันจนก่อให้เกิดพฤติกรรมในการลอบพบ  
กัน จนกระทั่งเกิดอุปสรรคในความรักเพราะเงื่อนไขทางสังคมที่เห็นความไม่เหมาะสมกันทาง  
ฐานะของทั้งสอง แต่ด้วยอำนาจของความรักที่จะเด็ดมีต่อตะละแม่จันทราจึงทำให้จะเด็ดเกิด  
พลังผลักดันในการสร้างตัว เพื่อให้มีฐานะทัดเทียมกับสตรีที่ตนรัก โดยการอาสาไปสืบชายภูมิ  
เมืองแปรเพื่อทำศึกในภายหลัง ซึ่งเป็นการเสี่ยงชีวิตอย่างมาก แต่จะเด็ดก็เต็มใจทำการนั้น  
เพื่อจะได้กลับมาครองคู่กับตะละแม่จันทราอย่างสมศักดิ์ศรี

### - ลอบเข้าไปพบตะละแม่จันทราในห้องบรรทมของนาง

ความสัมพันธ์ของจะเด็ดกับตะละแม่จันทรานี้เป็นความสัมพันธ์ที่มี  
ผูกพันกันทางด้านจิตใจอย่างลึกซึ้ง จนกระทั่งทำให้จะเด็ดกลัลลอบเข้าไปพบตะละแม่จันทรา  
ในห้องบรรทมถึงสี่ครั้ง แต่ครั้งก็มีวัตถุประสงค์แตกต่างกันไป แต่จะเห็นสิ่งที่แอบแฝงอยู่  
ภายในจุดประสงค์นั้น ๆ อย่างชัดเจน ก็คือความคิดถึงซึ่งเกิดจากความรัก เมื่อเกิดความคิดถึง  
แล้วจะเด็ดก็ต้องการพบหน้าตะละแม่จันทราเพื่อดับความทุกข์ของหัวใจที่กำลังเจ็บปวดด้วย  
ความคิดถึง ดังในกรณีครั้งแรกจะเด็ดลอบเข้าไปพบนางก็เพราะทนความคิดถึงไม่ไหว ทั้งนี้  
โดยมิได้เกรง

กัลยาราชภักย์ เมื่อจะเด็ดได้พบตะละแม่จันทราแล้ว ด้วยความรู้สึกของหนุ่มวัยรุ่นที่ยอมให้  
ความรักความปรารถนามีอำนาจเหนือศีลธรรมจรรยาจะเด็ดได้ขอร้องให้ตะละแม่จันทรายอม  
เป็นภรรยาของตน แต่ตะละแม่จันทราปฏิเสธการลู่แก่อำนาจความรักโดยนางโน้มหน้าใจให้

จะเด็ดเปลี่ยนใจได้ว่า ยามอยู่ใกล้ก็ทำให้ใจนางทุกข์ทรมองไหม้เพราะเป็นความรักที่มีอุปสรรคและไม่อาจเห็นทางที่จะสมรักได้ แล้วถ้านางยินยอมเป็นภรรยาของจะเด็ดก็เท่ากับว่า จะเด็ดเพิ่มความทุกข์ให้นางยิ่งขึ้นไปอีก จะเด็ดก็เข้าใจสิ่งที่นางพูดและล้มเลิกความตั้งใจที่จะให้นางยอมมอบตัวให้ตน และทั้งสองก็ได้กล่าวคำมั่นสัญญาไว้ว่าจะซื่อตรงและมั่นคงในความรักต่อกัน ถึงแม้ตัวจะอยู่ไกลกันก็ตาม ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...เมื่อน้องท่านจะหาความสุขด้วยการอยู่ใกล้ข้าพเจ้ามิได้แล้ว ก็จงเป็นสุขด้วยการที่ข้าพเจ้าได้มอบความซื่อไว้ในใต้เบื้องบาททั้งสองแห่งน้องท่านเถิด และแม้ถึงเราจะได้เป็นเมียผัวร่วมใจเดียวกัน แต่จันทราจะรักจะเด็ดเช่นเดียวกับมอบตัวกับจะเด็ดแล้ว บัดนี้ก็จะนึกว่าจะเด็ดผัวนางไปสงคราม จะกลับมาต่อเมื่อชนะศึก แม้ไม่ชนะชีวิตไม่พบความสำเร็จ เจ้าจะเด็ดก็จะตายอยู่ในความไม่สำเรื่อนั้น จงคิดว่าการจากกันครั้งนี้เป็นหน้าที่ ฉะนั้นจันทราเมื่อยาเศร้าใจเลย...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 1. 2542 : 40)

แสดงให้เห็นว่า จะเด็ดนั้นคิดถึงทะเลแม่จันทรามาก จนกระทั่งยอมเสี่ยงราชภัยลอบเข้าไปพบนางโดยมิได้เกรงกลัวอันตรายที่อาจจะเกิดขึ้นได้ แสดงให้เห็นว่าความรักที่จะเด็ดมีต่อทะเลแม่จันทราสามารถผลักดันให้จะเด็ดกล้ากระทำการอันบ้าบิ่นนี้ ยิ่งไปกว่านั้น การที่จะเด็ดขอให้นางยอมเป็นของตนเพราะจะเด็ดอยู่ในวัยหนุ่ม เมื่อมีความรักมากก็ไม่สามารถหักห้ามใจตนเองให้ไตร่ตรองการควรมิควรได้ ต่อเมื่อได้ฟังคำอธิบายถึงเหตุผลของทะเลแม่จันทรา จะเด็ดก็เข้าใจนางและยอมทำตามคำขอร้องของนาง เพราะจะเด็ดรักและเทิดทูนนางมาก จึงไม่ต้องการให้นางต้องเป็นทุกข์เพราะตน และจะเด็ดยังได้กล่าวปลอบใจให้นางคลายกังวลใจโดยให้สัญญาว่าจะรักและซื่อตรงต่อกันไม่เสื่อมคลาย

ครั้งที่สอง ที่จะเด็ดแอบลอบเข้าไปพบทะเลแม่จันทรา ณ ห้องบรรทม มีสาเหตุเนื่องมาจากจะเด็ดเข้าใจผิดคิดว่าทะเลแม่จันทราปันใจให้สอพิณยา ด้วยความหึงหวงจนกลายเป็นความโกรธแค้น จะเด็ดจึงได้เข้ามาต่อว่านางถึงในห้องบรรทม โดยไม่ยอมฟังเหตุผลจากนางเลย จะเด็ดโกรธนางมากและได้กอดจูบทะเลแม่จันทราด้วยความแค้น จนนางเป็นลมหมดสติ จะเด็ดจึงได้สติและได้พยาบาลนางจนฟื้น และกล่าวคำขอโทษต่อทะเลแม่จันทรา นางก็มีได้โกรธเคืองจะเด็ดเพราะเข้าใจถึงความรู้สึกของจะเด็ดว่ารักนางมาก ก็ย่อมเกิดความหึงหวงมาก นางจึงได้อธิบายเรื่องความสัมพันธ์ของนางกับสอพิณยาให้จะเด็ดฟังว่านางต้องการให้สอพิณยาเป็นสื่อกลางเพื่อที่จะได้มีโอกาสพบหน้าจะเด็ด เมื่อจะเด็ดได้ฟังคำนี้ก็กล่าวขอโทษที่ตนเองใจร้อน ไม่ยอมฟังนางแต่แรก ทะเลแม่จันทรากับจะเด็ดก็ปรับความเข้าใจกันได้ ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...พระธิดาก็แจ้งการที่ได้พบสอพินยาตลอดอุบายใครจะพบจะเด็ด เจ้าหนุ่มฟังแล้วพิเคราะห์ความเชื่อมั่นตะละแม่ว่าสุจริตก็โสมนัสเป็นที่ยิ่ง ชบกับบอกพระราชธิดาแล้วพำร่ขอโทษตัวตะละแม่ จันทราทอปรอภัยตัวยงมก็พลอบว่า ข้าพเจ้าทราบสิ้นแล้วว่าโทษของท่านนั้นเกิดจากรักเป็นประมาณ ฉะนั้นแม่จะลงโทษหนักเบาผิดถูกประการใดถ้าเกิดโดยความสุจริตของพี่ท่านแล้ว ข้าพเจ้าก็ยินดีรับโทษนั้น ๆ ทั้งสิ้น จะเด็ดฟังถ้อยคำอันเป็นมธุรสสนั่นตี่มใจนักแล เมื่อทั้งคูหายเข้าใจผิดแล้วก็สนทนากันเป็นอันดี...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 1. 2542 : 93)

แสดงให้เห็นว่า ด้วยความรักที่มีต่อตะละแม่จันทราจึงทำให้จะเด็ดขาดการพิจารณาสิ่งต่าง ๆ อย่างถี่ถ้วนและด้วยอารมณ์หึงหวงว่าตะละแม่จันทราปันใจให้กับสอพินยา จะเด็ดจึงได้ลอบเข้ามาพบกับตะละแม่จันทราเพื่อต่อว่านางให้สาแก่ใจที่นางเป็นหญิงไม่ซื่อต่อคำสัญญา และจะเด็ดระบายอารมณ์หึงผสมแค้นด้วยการใช้กำลังกับนางจนนางเป็นลมหมดสติ หลังจากนั้นจะเด็ดจึงได้สติและเมื่อได้ฟังความจากตะละแม่จันทราแล้ว จะเด็ดจึงเข้าใจนางและได้กล่าวขอโทษที่ตนเองทำการข่มขืนนางเช่นนี้ ดังนั้นด้วยความรักที่ทั้งสองมีให้ต่อกัน จึงทำให้รับความเข้าใจกันได้ในที่สุด

ครั้งที่สาม จะเด็ดลอบเข้าไปพบตะละแม่จันทรา ณ ห้องบรรทมก็เพราะว่าต้องการไปสารภาพผิดกับตะละแม่จันทราให้นางได้ทราบข้อเท็จจริงเรื่องที่ตนเองมีใจให้กับตะละแม่กุสุมา โดยจะเด็ดยอมรับความจริงว่าตนเองมีความรักต่อตะละแม่กุสุมา แต่ก็ยังรักตะละแม่จันทราไม่เสื่อมคลาย ตะละแม่จันทราจึงขอร้องให้จะเด็ดลืมนางเสีย เพื่อที่จะได้ไปครองคู่กับตะละแม่กุสุมาอย่างสมเกียรติ จะเด็ดจึงกล่าวว่าตนเองไม่สามารถตัดใจมีให้รักตะละแม่จันทราได้ และยังกล่าวขอร้องให้นางอภัย เพราะถึงตนเองจะมีความผิดร้ายแรง แต่เวลาที่จะได้มีโอกาสพบกันนั้นมีไม่มากนัก และตนเองก็จะจากไปไกลเพราะต้องไปทำศึกกับเมืองแปร มิรู้ว่วันใดจะได้กลับคืนมาตองอยู่อีก ดังนั้นจึงขอร้องให้นางเห็นใจตนเพื่อที่จะได้เก็บความระลึกถึงมาเป็นกำลังใจในยามไกลกัน จะเด็ดได้เฝ้าอ่อนวอนตะละแม่จันทราจนนางใจอ่อน และยอมให้อภัยในความผิดของจะเด็ด ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...จันทราแม่อย่าถือไว้แต่ข้อแค้นเลย เอ็ดดูเถิดข้าพเจ้าจะจากนางมิใช่แต่ข้างขึ้นจะได้กลับในข้างแรม มาตราว่าบัดนี้จันทราจะรักข้าพเจ้ามิได้เสมอเมื่อก่อน จิตจางตามลงวิสัยสตรีที่พบกันนานวัน ก็ขอให้ว่าความจางนั้นไว้เวลาหนึ่งก่อน จะเด็ดจะได้เก็บเอากิริยานองท่านขณะนี้ไปเป็นเครื่องเร่งใจ ตะละแม่เจ้าหนุ่มมีกิริยาเป็นที่สงสารนักก็กำเริบความอาลัยพิษหึงพินาแค้นค่อยเลื่อนจางลงแลกกกล่าวคำประโลมใจเจ้านายทัตตองอยู่เป็นอันดี...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 2. 2542 : 936)

แสดงให้เห็นว่า จะเติ่นั้นยังมีความรักภักดีต่อจันทราไม่เสื่อมคลาย ถึงแม้ว่าตนเองจะปันใจแบ่งปันความรักให้กับหญิงอื่น แต่จะเติ่นั้นก็ยังกล้าสารภาพให้ตะละแม่จันทราทราบถึงเรื่องของตะละแม่กุสุมา จะเติ่นั้นรู้ว่านางจะต้องโกรธตนเองมาก แต่ด้วยวาทีของจะเติ่นั้นประกอบกับความมั่นใจของจะเติ่นั้นว่าถึงอย่างไรเสียความรักระหว่างตนกับตะละแม่จันทรานั้นมีความผูกพันกันอย่างแน่นแฟ้นจนไม่สามารถมีสิ่งใดมาทำให้ขาดจากกันได้ ทำให้ตะละแม่จันทราใจอ่อนและไม่ตัดขาดความสัมพันธ์ของนางกับจะเติ่นั้น

ครั้งที่สี่ จะเติ่นั้นได้ลอบเข้าไปพบหน้าตะละแม่จันทรา ณ ห้องบรรทมอีก โดยไม่ให้พระมหาเถรไต้ล่วงรู้ เหตุก็เนื่องจากทนความคิดถึงตะละแม่จันทราไม่ได้ จะเติ่นั้นต้องเดินทางไปทำศึก ณ เมืองแปรนานวัน และยังต้องเสียเวลาในการอื่นอีก เมื่อได้กลับมาต้องอยู่จึงได้ลักลอบเข้าไปพบนางเพื่อให้คลายความคิดถึงและต้องการบอกเล่าเรื่องราวของตนกับตะละแม่กุสุมาให้ตะละแม่จันทราทราบ แสดงให้เห็นว่า จะเติ่นั้นกล้าลอบเข้าไปพบกับตะละแม่จันทรา ทั้ง ๆ ที่ขัดคำสั่งของพระมหาเถร เพราะความคิดถึงเป็นแรงผลักดันสำคัญทำให้กล้าเสี่ยงต่ออำนาจของพระมหาเถร แต่จะเติ่นั้นก็ได้อ้างแผนการต่าง ๆ เพื่อที่จะเข้ามาพบตะละแม่จันทราอย่างปลอดภัย รวมทั้งป้องกันมิให้พระมหาเถรต้องเดือดร้อน ซึ่งตรงกับคำกล่าวของ ศรีเรือน แก้วกังวาล ที่ว่า ความรักมีผลต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์และมีพลังผลักดันให้มนุษย์ประกอบกิจกรรมเกือบทุกอย่าง

#### - รักษาความสัตย์สัญญา

นอกจากจะเติ่นั้นจะรักษาความสัตย์สัญญาว่าจะรักตะละแม่จันทราไม่เสื่อมคลายแล้ว จะเติ่นั้นยังได้ให้คำมั่นสัตย์สัญญากับตะละแม่จันทราว่า ตนจะรักษาความบริสุทธิ์ไว้เพื่อบูชาความรักที่ตะละแม่จันทราให้กับตน จะเติ่นั้นสามารถครองตัวได้บริสุทธิ์ดังคำมั่นสัตย์สัญญาที่ว่าไว้ จวบจนกระทั่งวันอภิเษกกับตะละแม่จันทรา ถึงแม้ว่าจะเติ่นั้นจะผ่านพบหญิงมาหลายคนและอาจจะตกอยู่ในภาวะคับขัน แต่จะเติ่นั้นก็มั่นคงต่อสัญญาที่ให้ไว้กับตะละแม่จันทรา ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...ถึงหากข้าพเจ้าได้คลุกคลีกับกุสุมาใกล้ชิด ใจข้าพเจ้าทำการเกินกรอบที่น้องท่านกำหนดให้จริงแล้ว แต่การมิได้กลับมาเป็นของน้องท่านโดยมีราศีเลย ข้าพเจ้าเคยกอดนางนั้นเสมือนหญิงที่ถือว่าเป็นเมีย

แต่ใจกลับเคลื่อนคล้อยไปเสียทางหนึ่ง พลังคำนี้แต่ว่า หญิงหนูแนแนต้วนอนซ่างละม้ายตะละแม่เมืองตองอู ข้าพเจ้ากล่าวความซื่อโดยวางศักดิ์แห่งตัวเป็นประกัน...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 5. 2542 : 3071)

...ข้าพเจ้าสำคัญตัวเองว่าจันทราแม่ดีราคาดุสงฆ์ยิ่งกว่าสรรพสิ่งใด ข้าพเจ้ารู้ตนว่าถูกดีราคาดุสงฆ์ จึง  
ถนอมตนไว้ไม่ยอมให้ใครได้ชื่อว่าเป็นผัวหญิงใด จนกว่าถวายเป็นพระแม่จันทรา อันคำทั้งนี้ค่อยหนึ่งมิได้แต่ง  
ล้นมาเจรจาเท็จ...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 6. 2542 : 3605)

และจะเด็ดยังได้กล่าวคำสัตย์ประจำใจที่ต้องการรักษาความบริสุทธิ์ของตนเพื่อบูชา  
ความดีของพระแม่จันทราให้พระแม่กุสุมาพึงด้วย ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...ถ้าข้าพเจ้าถึงหากใช้นักเลงหญิง ก็เผอิญได้ใกล้หญิงมาหลาย แต่ไม่อาจคบหาหญิงใดเข้าชิดผัว  
เมีย เพราะใครรักษาความบริสุทธิ์ฝ่ายชายไม่มีชายใดรักษาจริงแล้ว แต่สิ่งที่ข้อนั้นจะโดยยังไม่มีชายใดรัก  
หญิงเสมอด้วยข้าพเจ้ารักพระแม่จันทรา ข้าพเจ้าจึงสร้างกฎขึ้นตัวรักษาเองสืบมา เดชะเจ้าจะเด็ดรักษาไว้  
ได้ ซึ่งข้อนี้ถึงคราวเกิดเรื่องเหมือนนอกใจจันทรา ข้าพเจ้าก็ยังสบตานางเต็มหน้าได้ โดยภายในขณะอยู่  
ว่าความดีข้างตัวข้อหนึ่งยังมีอยู่...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 6. 2542 : 3545)

จะเห็นได้ว่าในสัญญาที่ว่าจะเด็ดจะซื่อสัตย์ต่อพระแม่จันทรา แม้จะเด็ดจะไม่สามารถ  
มีรักเดียวใจเดียวได้ เพราะปันใจให้กับพระแม่กุสุมา และกล่าวชื่นชมหญิงอื่นทำให้จะเด็ดยัง  
ยึดมั่นว่าการครองตัวให้บริสุทธิ์เพื่อพระแม่จันทราเป็นสิ่งสำคัญ เพราะอย่างน้อยจะเด็ดก็ยัง  
ยึดมั่นอยู่กับสัญญาข้อนี้ที่ไว้กับพระแม่จันทรา พิสูจน์ให้เห็นถึงความรักที่จะเด็ดมิให้กับ  
พระแม่จันทราเหนือสตรีอื่น และการรักษาสัญญาข้อนี้ของจะเด็ดยังส่งผลให้พระแม่จันทรา  
มีความมั่นใจในรักที่จะเด็ดมิให้กับนางยิ่งขึ้นอีกด้วย

จากพฤติกรรมต่าง ๆ ที่จะเด็ดกระทำนั้นตรงกับคำกล่าวของ ศรีเรือน แก้วกังวาล ที่ว่า  
ความรักเป็นพลังผลักดันให้มนุษย์ประกอบกิจกรรมเกือบทุกอย่างในชีวิต ซึ่งเห็นได้ชัดเจน  
ในกรณีของจะเด็ดที่กลัวยกเข้าไปพบพระแม่จันทรา ณ ห้องบรรทมแต่ละครั้งก็สืบ  
เนื่องมาจากผลของความคิดถึง อยากเห็นหน้าคนรัก แม้จะรู้ว่ามียันตรายเพียงใดหรือ  
แม้กระทั่งกล้าขัดคำสั่งพระมหาเถร ก็เพราะความรักที่จะเด็ดมิต่อพระแม่จันทราเป็นพลัง  
ผลักดันให้จะเด็ดแสดงพฤติกรรมเช่นนี้ และอำนาจของความรักที่จะเด็ดมิต่อพระแม่จันทรา  
ทำให้ จะเด็ดสามารถครองตัวบริสุทธิ์ได้โดยมิมิราติเพื่อเป็นสิ่งบูชาความรักที่พระแม่จันทรา  
ให้ กับตน

## 2.2 ตัวละครหญิง – ตะละแม่จันทร์รา

### - มีจิตใจที่มั่นคงและอดทนต่อสิ่งรอบข้าง

เมื่อจะเด็ดกับตะละแม่จันทร์ารักกัน พระญาติวงศ์ของนางไม่มีผู้ใดเห็นด้วย ยกเว้นมังตรา แต่นางก็มีจิตใจมั่นคงในความรักและอดทนต่อสิ่งรอบข้าง เพราะความรักที่นางมีให้กับจะเด็ด ดังที่นางได้กล่าวตัดพ้อจะเด็ด ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...ครั้นสมเด็จพระราชบิดาสวรรคตแล้ว ข้าพเจ้ากำพร้าทั้งบิดามารดา มังตราผู้น้องเสวยราชสมบัติแทนก็ไม่อาจบังคับบัญชาข้าพเจ้าผู้พี่ได้เสมือนบุญสมเด็จพระราชบิดายังอยู่ จันทร์ราไม่พึงเสียอันล่งนำญาติทั้งปวงทัดทาน จงจิตสวามีภักดีต่อจะเด็ดคนเดิมแต่โดยเดียว ญาติทั้งปวงหมั่นอยู่แล้วว่าจันทร์รามีตาประหนึ่งหมดแวว แต่ข้าพเจ้าก็ฝืนอยู่โดยหวังว่านานไปหมู่ญาติทั้งนั้นจะทวนเห็นว่าเออจะเด็ดนี้หนอซึ่งเป็นคนซื่อข้าพเจ้าเลือกรักคนผู้นี้ชอบแล้วเพราะจะเด็ดเป็นคนใจเดียว ก็เมื่อท่านมากลับกลายเสียดังนี้ ญาติผู้หมั่นอยู่แล้วสบช่องก็จะพากันหยามสมน้ำหน้าสาแแก่ใจที่จันทร์ราได้รักศักดิ์สงวนตัว...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 2. 2542 : 929)

ตะละแม่จันทร์ากล่าวคำตัดพ้อจะเด็ดเมื่อปันใจไปรักตะละแม่กุสุมา จึงทำให้นางเสียหน้าเป็นอย่างมาก เพราะนางต้องใช้ความอดทนอย่างมากในการกล่าวหาเหตุผลกับญาติๆ ของนางเพื่อให้นางได้ครองรักกับจะเด็ด แต่เมื่อจะเด็ดทำการเช่นนี้แล้วนางก็จะถูกญาติๆ กล่าวหาว่าไม่รู้จักเลือกคู่ครองให้ดีและจะเด็ดยังหมั่นศักดีนางอีกด้วย แต่ในที่สุดแล้วตะละแม่จันทร์ากับจะเด็ดก็สามารถปรับความเข้าใจกันได้ เพราะจะเด็ดได้ยอมรับผิดชอบกับนางและด้วยความสัมพันธ์ที่ผูกพันกันมาเนิ่นนานจึงทำให้ตะละแม่จันทร์ายอมยกโทษให้จะเด็ด

### - ให้อภัยความผิดของชายที่นางรัก

ตะละแม่จันทร์านั้นให้อภัยจะเด็ดเสมอ แม้ว่าจะเด็ดปันใจให้หญิงอื่นแต่นางก็ยอมฟังเหตุผลของเขา ประกอบกับความรักที่นางมีให้กับจะเด็ดอย่างมั่นคง นางจึงให้อภัยยอมให้จะเด็ดมีหญิงอื่นและยอมปรองดองกับทุกฝ่ายเพราะเห็นแก่ความสุขของจะเด็ดและหญิงที่รักจะเด็ด ซึ่งตรงกับคำกล่าวของ ดร.รีค ที่ว่า ความรักเป็นความสัมพันธ์ทางอารมณ์ระหว่างบุคคลต่อบุคคล มิใช่สิ่งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ ความรักเป็นสิ่งที่ต้องเรียนรู้ และเป็นผลแห่งพัฒนาการทางวัฒนธรรม ความรักจะแสดงออกซึ่งความเอื้อเฟื้อ ความรู้สึกอาทรในบุคคลที่เรารัก ห่วงใยและเห็นแก่ความสุขของคนรัก คำกล่าวของ ดร.รีค ตรงกับกรณีของตะละแม่จันทร์าผู้ยอมเสียสละและให้อภัยจะเด็ดเสมอ เหตุเพราะความรักแท้ที่ตะละแม่จันทร์ามีให้กับจะเด็ดอย่างมั่นคงนั่นเอง

ในตอนที่จะเต็มไปด้วยสืบข่าวชัยภูมิเมืองแปรและตะละแม่จันทราข่าวมาว่าจะเต็มไปด้วยรักกับตะละแม่กุสุมา แต่นางมิได้แสดงอารมณ์โกรธแค้น เพราะนางเห็นใจที่จะเด็ดต้องจากบ้านเกิดเมืองนอนไปไกลและเกิดความเหงา ดังนั้นก็อาจจะเป็นได้ที่จะเด็ดจะปันใจให้กับหญิงอื่น แต่ตะละแม่จันทรามั่นใจว่าถึงอย่างไรจะเด็ดรักต่อตองอุมมากกว่าเมืองอื่นเพราะตะละแม่จันทรามั่นใจในความรักและความผูกพันระหว่างนางกับจะเด็ด นางจึงเห็นว่าจะเด็ดจะไม่รักหญิงอื่นไปมากกว่านาง ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...ตะละแม่จันทราจึงว่า ข้าพเจ้ารักจะเด็ดยิ่งกว่าชีวิต เพราะรักมากดอกจึงไม่อาจหึงโดยมูมมามธรรมดาคนรักถึงกับจะร่วมเป็นร่วมตายนั้น เมื่อมีข้อกล่าวโทษอีกฝ่ายหนึ่ง ไม่พอที่เราจะฟังคำนั้นว่าเป็นจริง ดังนั้นเป็นผู้มากกล่าวโทษจะเด็ดดังนี้ข้าพเจ้าจึงไม่ขอลงใจเชื่อจนกว่าจะได้พบด้วยเหตุด้วยตาเอง อันเครื่องพันธนาการปมสวาท ระหว่างข้าพเจ้ากับจะเด็ดแน่นหนายิ่งกว่าเครื่องพันธนาการใด ๆ อันจะพึงผูกมัดได้โดยน้ำมือมนุษย์ ฉะนั้นข้าพเจ้าซึ่งจะเด็ดเห็นราชบุตรพระเจ้าแปรสำคัญกว่าการแผ่นดินเมืองตองอูนั้น ขอบใจแล้วที่น้องนางนั้นท้าวตอสุดส่าห์มาเตือน แต่สืบไปอย่างนำมากกล่าวเลยข้าพเจ้าไม่ขอเชื่อคำพูดของผู้ใดแล้ว

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 1. 2542 : 573)

แสดงให้เห็นว่า ตะละแม่จันทรานั้นนอกจากจะมีจิตใจหนักแน่นมั่นคงในความรักแล้วนางยังรู้จักคิดพิจารณาไตร่ตรอง เห็นใจคนรักและรู้จักให้อภัย นางเชื่อมั่นในความรักระหว่างจะเด็ดกับนางเป็นอย่างมาก

และในตอนในเมืองตองอูได้ข่าวจะเด็ดตามชิงตัวตะละแม่กุสุมา ณ เมืองหงสาวดี เมืองเมะตะมะและเดินทางกลับมาเมืองแปร มังตราโกรธมากที่จะเด็ดมิได้รับกลับมาอภิเษกกับตะละแม่จันทรา แต่กลับติดตามตะละแม่กุสุมาไป มังตราโกรธเพราะเสียหน้าที่ตนเองมิได้ถือยศ ยอมยกตะละแม่จันทราให้เป็นคู่อภิเษกกับจะเด็ด แต่จะเด็ดก็ดูเหมือนมิได้ยินดี แต่ตะละแม่จันทรากลับมองเหตุการณ์อย่างมีเหตุผล โดยกล่าวว่า ตัวนางนั้นอยู่ท่ามกลางหมู่ญาติพี่น้อง ดังนั้นจึงไม่เหงาเหมือนกับจะเด็ดที่จากบ้านไปไกล ยามเมื่อพบตะละแม่กุสุมาจะเด็ดจึงมีจิตใจวันไหนไปและอาจหลงผิดได้ หลังจากนั้นจะเด็ดเกิดความเกรงกลัวจึงไม่อาจกลับมาเมืองตองอู ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...ข้าพเจ้านี้อยู่ในท่ามกลางประยูรญาติสนิทเป็นต้น แม่นันทะวดีท่านแลมังตราเจ้าอยู่หัวผู้น้องความหงอยเหงาเศร้าใจในข้อที่ไกลคนสุดที่รักกับบรรดาเหล่าเพราะอย่างอื่นโลมตา แต่ว่าบุเรงนองเอากการตองอูไปทำนั้น ชีวิตตัวฝากไว้กับปลายทวนตัวจะกินจะอยู่ก็คงไม่สุขเกินหน้าทหารทั้งปวง ฉะนั้นความหงอยเหงากับจิตใจในเรื่องไกลข้าพเจ้านั้นบุเรงนองย่อมมากกว่าข้าพเจ้าเป็นธรรมดา กระนั้นยามปะหน้ากุสุมาราชธิดาพระเจ้าแปร ลักษณะแห่งนางนั้นก็คงควรแก่คนผู้เกิดในเงาเศวตฉัตร จะเด็ดของข้าพเจ้าหรือจะไม่หวนไหวไปตามอารมณ์ชาย จะเด็ดนั้นผิดแล้ว แต่ผิดไปเพราะเคลิบเคลิ้มไปในสิ่งที่

งาม ครั้งนี้มาตราว่าข้าพเจ้าจะถือโกรธ ก็มีได้โกรธเสมอโทษซึ่งมั่งตราเจ้าอยู่หัวคาดไว้ ทั้งนี้อีกสถานหนึ่งจะเด็ดอยู่แต่แปรนั้น จะลงเอาว่าหลวงนางผู้โน้นไม่คิดคั่นตองอุ้งนี้ยังไม่ถนัดก่อน อาจด้วยยังไม่สิ้นธุระในเชิงสงครามประการหนึ่ง หรือหวาดว่ากรรมอันตัวประกอบไว้จะไม่ต้องพระทัยพระเจ้าอยู่หัวแลข้าพเจ้าอีกประการหนึ่ง กลัวผิดแล้วก็เลยเตลิดไปเอง ข้าพเจ้าสำคัญว่าความจะเป็นดังนี้ ความโกรธแค้นที่พุ่งขึ้นก็พอจะระงับเสีย คนผู้นั้นจะผิดหนักหรือเบาประการใดผิดเท่านั้นไปคงเห็นเอง...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 3. 2542 : 1916 - 1917)

แสดงให้เห็นว่า ทะละแม่จันทรานั้นผูกพันกับจะเด็ดอย่างลึกซึ้ง ถึงแม้ว่าจะรู้ข่าวที่จะเด็ดทำ นางก็มีได้แสดงอาการโกรธแค้นให้ประจักษ์แก่สายตาผู้อื่น เพราะทะละแม่จันทรานั้นห่วงใยอาทรจะเด็ด เพราะมั่งตรากำลังโกรธจะเด็ดมาก ถ้านางโกรธจะเด็ดเพิ่มขึ้นอีกก็จะทำให้ทุกคนเห็นว่าจะเด็ดนั้นทำผิดมหันต์ นางไม่ต้องการให้ผู้อื่นเห็นว่าคนรักของนางเป็นคนไม่ดี ดังนั้นทะละแม่จันทราจึงใช้การอภัยให้กับจะเด็ดเป็นสิ่งยับยั้งความคิดของบุคคลอื่นรอบข้าง เพื่อที่จะไม่ให้เกิดความรู้สึกที่เลวร้ายกับจะเด็ดไปมากกว่านี้ ความรักของทะละแม่จันทรานั้นเต็มเปี่ยมไปด้วยความเสียสละให้อภัยและยังมีการยับยั้งอารมณ์หึงหวงที่อาจจะเกิดขึ้นตามวิสัยปุถุชนจึงแสดงให้เห็นถึงคุณสมบัติที่เด่นชัดในเรื่องของความมีสติ รู้จักคิดพิจารณาไตร่ตรองถึงการควรไม่ควร แต่นางก็มีได้หนึ่งนอนใจกับข่าวที่ได้รับ ทะละแม่จันทราได้ใช้ให้ กันทิมาไปสืบข่าว ณ เมืองแปร เพราะนางต้องการพยานหลักฐานข้อเท็จจริงก่อนที่จะตัดสินว่า จะเด็ดมีความผิดจริงหรือไม่

เมื่อจะเด็ดเดินทางกลับมาตองอุ จะเด็ดได้ทำความผิดร้ายแรงโดยฆ่าทหารรักษาวัง เพราะไม่สามารถควบคุมตนเองได้เนื่องจากเมาเหล้าที่มั่งตราป้อนให้และพูดจาไม่ลงรอยกัน เรื่องทะละแม่กุสุมา จะเด็ดจึงได้รับโทษหนัก แต่ทะละแม่จันทราได้เขียนจดหมายขอร้องให้พระมหาเถรช่วยเหลือจะเด็ดให้พ้นภัยในครั้งนี้ ถึงแม้ว่านางจะรู้ความจริงว่าจะเด็ดมีใจให้กับทะละแม่กุสุมาจริง สู้ติดตามไปชิงตัวนางมาจากสอพิณยา แต่ทะละแม่จันทราก็มีความสามารถตัดสินใจจากจะเด็ดได้ และนางยังอุทิศสำหรับขอความช่วยเหลือจากพระมหาเถรเพื่อให้ชายคนรักผ่อนโทษหนักเป็นเบา โดยนางยอมให้อภัยที่จะเด็ดทำร้ายจิตใจนางอย่างมาก ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...บัดนี้ข้าพเจ้าจะขอเอาสักสิ่งหนึ่ง และจะออกมาด้วยตัวกราบไหว้ให้ถึงต่อหน้าพระคุณเองก็จิตใจออกมามีได้ แลสิ่งอันข้าพเจ้าขอ นั่นคือ ให้พระคุณอย่าเพ่อตจะเด็ดเสีย พระคุณไม่เลี้ยงยามนี้ มาตราว่าเทวดาจะเลี้ยงจะเด็ด ก็คงไม่รอดจากรอยพิโรธแห่งพระเจ้าตองอุ ข้าพเจ้าเพิ่งเคยออกปากขอพระคุณแต่เพียงครั้งนี้ พระเจ้าเมงกะยีนโยมีลูกสองอย่าให้ลูกหนึ่งน้อยใจว่าพระคุณเลือกที่รักมักที่ชัง บำรุงแต่ลูกอีกข้างหนึ่งนั่นเลย พระมหาเถรอ่านเนื้อความแล้ว ก็ว่าน้ำใจทะละแม่นั้นเสียตายว่าจะเด็ดมิได้ครึ่งเลย...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 4. 2542 : 2268)



แม้แต่พระมหาเถรยังเห็นความเสียสละ อันแสดงว่า “น้ำใจ” ของตะละแม่จันทรานี้ยิ่งใหญ่ แม้จะเด็ดยังไม่อาจมีน้ำใจได้สักครึ่งของตะละแม่จันทรา พระมหาเถรแนะนำให้ตะละแม่จันทราขอความช่วยเหลือจากนางเลาซีมารดาของจะเด็ด และตะละแม่จันทราจะต้องเป็นผู้กล่าววอนเอง เพราะนางเลาซีเป็นผู้ที่เห็นการของพระเจ้าต้องอุทิศกว่าบุตรตน ตะละแม่จันทราจึงขอร้องให้นางเลาซีช่วยเหลือจะเด็ดโดยยกเหตุผลว่า ถ้านางเลาซีรักนางแท้จริงแล้วก็ควรที่จะช่วยเหลือจะเด็ดมิให้ต้องโทษ เพราะภายหน้าถ้านางได้อภิเษกกับจะเด็ดแล้ว นางก็จะได้ชื่อว่าได้สามีที่มีมลทิน เพราะต้องโทษหลวง และถ้านางเลาซีเห็นว่านางเป็นลูกที่รักมากกว่าจะเด็ดหรือมั่งตราก็ขอให้ช่วยเหลือนางด้วย นางเลาซีก็รับปากว่าจะช่วยไปพูดกับมั่งตรามิให้จะเด็ดต้องโทษ เพราะเห็นแก่ตะละแม่จันทราและยังกล่าวชื่นชมในน้ำใจของตะละแม่จันทราที่มีต่อจะเด็ด และนางยังต้องการให้จะเด็ดรู้จักสำนึกในบุญคุณของตะละแม่จันทราอีกด้วย ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...แต่ทว่าบัดนี้ความเอ็นดูจันทราแม่มากกว่า มิซัวก็เหมือนซัว เพราะเป็นใจด้วยอายลูกอันเป็นคนผู้ผิด มาตราว่าจะเด็ดจะได้รอดตัวเพราะคำข้าพเจ้าแล้ว เผื่อมันจะมากกราบข้าพเจ้าแล้วก็จะขับให้มันมากกราบตะละแม่พระราชธิดาแทน พระพี่นางเห็นแม่เลาซีกล่าวเป็นเนื้อความรับจะนั้นก็ยินดี...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 4. 2542 : 2274)

แสดงให้เห็นว่าตะละแม่จันทรานี้รักจะเด็ดมาก ยอมให้อภัยจะเด็ดทุกอย่าง ถึงแม้ว่าจะเด็ดทำผิดเพียงใด ด้วยใจที่รักมั่นคงของนางจึงทำให้พระมหาเถรและนางเลาซีเห็นใจและช่วยเหลือจนจะเด็ดพ้นโทษจากความผิดร้ายแรงได้

ตอนที่จะเด็ดแอบลอบเข้ามาพบตะละแม่จันทราครั้งที่สาม ณ ห้องบรรทม จะเด็ดต้องการมาบอกความจริงเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างตนกับตะละแม่กุสุมาให้ตะละแม่จันทราทราบ และได้ยืนยันถึงความรักภักดีที่ตนยังมีต่อนางมิเสื่อมคลาย โดยการกล่าวขอร้องให้นางยกโทษให้ ตะละแม่จันทรานี้ด้วยใจอันมั่นคงในความรักที่นางมีให้กับจะเด็ดจึงทำให้นางยินยอมรับฟังเหตุผลของชายที่นางรัก ถึงแม้จะรู้ว่าจะเด็ดปันใจให้สตรีอื่น แต่นางก็คิดว่าจะเด็ดจะไม่สามารถรักนางอื่นไปมากกว่าตัวนาง และเมื่อนางได้ฟังคำของจะเด็ดที่กล่าวถึงเรื่องราวในหนหลังที่นางเคยเป็นผู้ว่ากล่าวตักเตือนให้กำลังใจจะเด็ด เพื่อให้ชวนชวหาความรู้ประดับตน เพื่อเพิ่มเกียรติศักดิ์ของตัวจะเด็ดเอง นางเป็นผู้บั่นจะเด็ดให้มีชื่อเสียง ถึงแม้ว่าจะเด็ดจะทำการร้ายแรงเช่นใดก็ตาม นางก็ไม่ควรโกรธแค้นจนถึงกับไม่ยกโทษให้จะเด็ด เพราะความผูกพันในด้านจิตใจที่ลึกซึ้ง ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...จันทร์หาเอ๋ย ข้าพเจ้านี้คือผู้ใดเล่า มาตราว่าท่านมองแต่ต้นให้ถูกถ้วนแล้ว ก็คงจะทราบได้ว่ามิใช่ใครอื่น นอกจากชายผู้หาศักดิ์ตระกูลมิได้ หากแต่ทะเลแม่เมืองตองอุเอินดูช่วยกล่อมเกล่าให้คนผู้นั้นได้รู้ได้คิด ขวนขวายหาความรู้ระดับตน แลตั้งมั่นคิดแต่จะสร้างสมคุณความดี ลำพังวิสัยจะเด็ดผู้เดียวไหนจะหนักไปด้วยความวิริยะพากเพียร เรียบจบตำราพิชัยสงครามแต่อายุยังน้อยเพียงนี้ อันจะเด็ดผู้ต่ำศักดิ์หนาขึ้นด้วยคุณสมบัติ ก็เพราะทะเลแม่เป็นผู้ปั้นขึ้นโดยแท้ แลเมื่อทะเลแม่สร้างคนผู้นี้แล้ว บัดนี้โน้นจึงทำการเหมือนว่าจงใจจะแกล้งทำลายเสีย

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 2. 2542 : 933 - 934)

...ทะเลแม่นั้นว่าโดยน้ำใจแท้ก็ระลึกละลาถ้อยฝ่ายชายอันเป็นคู่สวาทอยู่เต็มอก หากแต่หนักด้วยมานะสตรีจึงแสรังวางกิริยาบ้นปึงกระนั้น ครั้นจะเด็ดกล่าวความยากแต่หนหลัง แลร่ำพันถึงการจะจากข้าฉะนี้ ความแข็งใจของทะเลแม่เมืองตองอุก็อ่อนตัวลงประหนึ่งขี้ผึ้ง ต้องแรงไฟ...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 2. 2542 : 936)

ความรักความอาลัยที่ทะเลแม่จันทร์หาต่อจะเด็ดนั้นมากมายนัก ถึงแม้นางจะรู้อยู่แก่ใจแน่ชัดว่าจะเด็ดมีใจให้หญิงอื่น ทั้ง ๆ ที่นางกำลังโกรธเพราะอารมณ์หึงหวง แต่เมื่อฟังคำวอนของจะเด็ดแล้วในที่สุดทะเลแม่จันทร์หา ก็ยอมคืนดีและให้อภัยจะเด็ด เพราะนางมีต้องการให้จะเด็ดจากนางไปโดยมีความกังวลทุกข์ใจ เท่ากับว่านางห่วงใยอาทรในชายคนรัก ยิ่งกว่าความรู้สึกของตัวเอง

จะเด็ดลอบเข้าไปพบทะเลแม่จันทร์หา ณ ห้องบรรทมอีกเป็นครั้งที่สี่ เพื่อต้องการอ้อนวอนให้ทะเลแม่จันทร์หา ยอมรับทะเลแม่กุสุมาเป็นภรรยาของตน เมื่อทะเลแม่จันทร์หาได้ฟังคำของจะเด็ดที่กล่าวว่าตนเองไม่อาจทิ้งทะเลแม่กุสุมาได้เพราะนางเป็นคนมิใช่สิ่งของ ถ้าจะเด็ดต้องตัดใจจากทะเลแม่กุสุมาเสียแล้ว นางก็คงจะต้องฆ่าตัวตายเพราะความตรอมใจ จะเด็ดขอให้ทะเลแม่จันทร์หา นำความรู้สึกของทะเลแม่กุสุมา มาเปรียบเทียบกับใจทะเลแม่จันทร์หา ดูว่าถ้านางต้องตกอยู่ในสภาพเช่นนี้ นางคงจะเลือกทำดังทะเลแม่กุสุมาเป็นแน่แท้ และจะเด็ดยังได้ยกผลเสียที่จะกระทบมาถึงทะเลแม่จันทร์หาว่า หากทะเลแม่กุสุมาฆ่าตัวตาย คนภายนอกก็จะติฉินว่าทะเลแม่จันทร์หา แล้งน้ำใจ เพราะบังคับให้จะเด็ดทิ้งทะเลแม่กุสุมาจนเป็นเหตุให้นางฆ่าตัวตาย และจะเด็ดเองก็จะเกิดความทุกข์ใจ เพราะเป็นต้นเหตุทำให้ทะเลแม่กุสุมาเสียชื่อเสียง เสื่อมเกียรติ และยังทำให้นางฆ่าตัวตายอีก ดังนั้นเมื่อพบเหตุการณ์ที่กระทบจิตใจเช่นนี้ก็ทำให้ไม่สามารถครองสติในการว่ากล่าวทักเตือนได้ และจะกลายเป็นผู้ที่มั่งคั่งร่ำรวยได้โปรดปรานดังเดิม อีกทั้งยังอารมณ์ที่ขุ่นมัวก็จะทำให้ทะเลแม่จันทร์หาทุกข์ใจไปกับตนด้วย จะเด็ดได้กล่าวอีกว่า ทะเลแม่กุสุมา ยอมรับรักจะเด็ด ทั้ง ๆ ที่รู้ว่าจะเด็ดมีภาระผูกพันกับทะเลแม่จันทร์หาอยู่ แสดงให้เห็นว่านางนั้นมีความรักที่ซื่อตรงกับตน โดยยินยอมที่จะเป็นทาสแก่ทะเลแม่จันทร์หาเช่นเดียวกับตน เมื่อทะเลแม่จันทร์หาได้ฟังคำจะเด็ดกล่าวมาทั้งหมดและจะเด็ดยังต้องการให้นางตัดสินใจกล่าวความต้องการให้จะเด็ดเลิกเกี่ยวข้องกับทะเลแม่กุสุมา

หรือต้องการให้จะเด็ดเกี่ยวข้องกับทะเลแม่กุสุมาต่อไป จะเด็ดก็จะยอมฟังคำตัดสินของนางทะเลแม่จันทราจึงได้ตัดสินใจให้ จะเด็ดเกี่ยวข้องกับทะเลแม่กุสุมาต่อไป ถึงแม้ว่าใจจริงของนางต้องการเช่นนั้น แต่ก็เพื่อความสุขของทุกฝ่าย ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...พี่น้องพระเจ้าอยู่หัวถูกทั้งลมชุลมปลอบ ทั้งน้ำเนื้อแห่งความพิสมัยเดิมมีเป็นทุนหนักอยู่แล้ว จึงไม่อาจทำใจแข่งกับคำที่เจ้าหนุมาน อนึ่งเมื่อถูกเขยชิดโดยทำนองคู่สาวทกระนั้น ที่แค้นก็ค่อยลดลงแล้วข้าพเจ้าเคยเชื่อคำท่านนานชาแล้ว ครั้นนี้ถึงจะเข้าที่สำคัญอย่างที่สุด ก็จะต้องเชื่ออีก แต่ครั้งนี้สฬาลพลังก็ดูข้าพเจ้าฝากชีวิตไว้ต่อท่าน หนหนึ่งข้าพเจ้ายอมเอาราชวงศ์ต้องอุมาแลกท่านแล้ว หนนี้จึงเหลือแต่ชีวิตตัวข้าพเจ้ายอมเห็นงามด้วยวันนี้ ไซยินดีจะได้เป็นที่รักใหญ่ยิ่งแห่งท่านนั้นหาไม่ได้ เอ็นดูว่าหากตัวตัดแล้วฝ่ายมิได้ครองนางโน้นจะตรอมใจ ข้าพเจ้าฟังคำท่านตลอดมาก็แจ้งถนัดว่า นางโน้นดีกว่าข้าพเจ้าในน้ำใจท่านแต่ห้อยอย่างอื่นเสีย เพราะคิดจะสู้ด้วยความสุจริตแห่งตัว...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 5. 2542 : 3068 - 3069)

ข้อความนี้แสดงให้เห็นว่า ทะเลแม่จันทรานั้นยอมรับฟังเหตุผลจากจะเด็ด ก็เพราะความรัก จึงทำให้นางตัดสินใจยอมรับทะเลแม่กุสุมา ทั้ง ๆ ที่เป็นการฝืนใจนางอย่างมาก แต่ด้วยความเห็นอกเห็นใจในหัวอกลูกผู้หญิงด้วยกันที่ต้องมาเสื่อมเสียชื่อเสียงเพราะจะเด็ดเป็นผู้ก่อ ทะเลแม่จันทราจึงจำใจยอมรับและให้อภัยจะเด็ดในเรื่องที่จะเด็ดตามไปชิงตัวทะเลแม่กุสุมามาจากสอพิण्या จนทำให้ชาวเมืองหงสาวดี เมาะตะมะ แปร และตองอู รู้ไปทั่ว และนำความอับอายมาสู่ทะเลแม่กุสุมา แต่เมื่อจะเด็ดได้ทำความดีความชอบโดยการขับไล่ศัตรูไปจากตองอูได้ จะเด็ดจึงได้รับการอภัยโทษจากมังตรา แต่ส่วนใจทะเลแม่จันทราเองนั้นก็ยังมีความน้อยใจและเคืองจะเด็ดอยู่ แต่ในที่สุดนางก็สลัดความคิดในเรื่องที่ทำให้จิตใจเศร้าหมองยอมรับความจริงและยกโทษให้จะเด็ด เพราะความเอื้อเฟื้อเมตตาต่อผู้อื่น ประกอบกับนางเองต้องการให้ชายคนรักได้รับความสุข ทะเลแม่จันทราจึงตกลงใจยอมรับทะเลแม่กุสุมาเพื่อให้เกิดความสุขด้วยกันทุกฝ่าย

หลังจากที่ทะเลแม่จันทรายินยอมให้จะเด็ดเกี่ยวข้องกับทะเลแม่กุสุมาในฐานะคนรักต่อไป จะเด็ดจึงได้ถือโอกาสขอร้องให้นางเห็นใจทะเลแม่กุสุมา เพราะทะเลแม่กุสุมาเกรงว่าสอพิण्याจะมานำตัวนางกลับไปเมืองหงสาวดีอีกเพราะพระราชมารดาของทะเลแม่กุสุมาถือว่าทะเลแม่ ตกเป็นภรรยาของสอพิण्याแล้ว แต่ทะเลแม่กุสุมาต้องการมาพึ่งบารมีของทะเลแม่จันทรา จะเด็ดจึงจำต้องไปรับทะเลแม่กุสุมาด้วยตนเอง ซึ่งทะเลแม่จันทราก็ตกลงยินยอมให้จะเด็ดไปรับทะเลแม่กุสุมา ณ เมืองแปร แต่จะเด็ดก็ได้ไปกล่าวคำลงพระเจ้าแปรว่า จะนำทะเลแม่กุสุมาเข้ามาพิธีอภิเษกพร้อมกับทะเลแม่จันทรา ณ เมืองตองอู โดยจะเด็ดได้แอบอ้างพระราชโองการของมังตรา เมื่อจะเด็ดพาทะเลแม่กุสุมามาถึงชายแดนเมืองตองอู เกิดความแตกลวงรู้ไปถึงหุมังตรา แต่จะเด็ดก็ได้ถวายโซ่จี้ทำให้มังตราคลายโกรธ จะเด็ดได้แอบลอบ

เข้ามาพบนาง ณ ห้องบรรทมอีกเป็นครั้งที่ห้า เพื่อที่จะบอกความจริงเรื่องที่ตนเองทำ แต่เมื่อเห็นหน้า ตะละแม่จันทราที่มีความสุขสมหวัง เพราะไกล่ล้นอภิเษกทำให้จะเด็ดมิกล้ำเอ๋ย ปากบอกนาง จนกระทั่งมั่งตราจะสอบคำตะละแม่จันทราว่าทรงมีความยินดีที่จะให้หญิงอื่นร่วมอภิเษกพร้อมกันหรือไม่ จะเด็ดจึงได้เขียนจดหมายเล่าถึงเรื่องที่ตนก่อกวนและขอร้องให้ตะละแม่จันทราช่วยเหลือตนพร้อมทั้งกล่าวยกย่องนาง ให้นางประจักษ์ในอำนาจของนางที่มีเหนือจะเด็ดและ ตะละแม่กุสุมาและขอร้องให้ยอมรับตะละแม่กุสุมาเข้าพิธีอภิเษกพร้อมกันโดยกล่าวถึงผลเสียที่จะเกิดถ้านางไม่ยินยอมในครั้งนี้ และจะเด็ดยังได้กล่าวอีกว่าถ้าตะละแม่จันทราตัดสินใจเช่นไร ก็ขอให้นางเกิดความเมตตา โดยน้ำใจนางเองก็ต้องเห็นแก่หน้าตนหรือคำนึงถึงความรู้สึกของผู้อื่น เมื่อมั่งตราไปสอบคำจากนาง ตะละแม่จันทราก็ตอบรับที่จะยินดีให้ตะละแม่กุสุมาเข้าพิธีร่วมอภิเษกกับนางด้วย ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...แต่ตกมาถึงกาลครั้งนี้เป็นคราวที่พี่สาวข้าพเจ้าจะทำได้โดยตรงแล้ว เพราะความเสียพึงจักต้องแลกต่อกัน จันทราถนอมหน้าตัวก็จำต้องฉีกหน้าท่าน ครั้นถนอมหน้าท่านก็เหมือนเอาของมัวหมองมามอมหน้าตัวเอง แต่ตะละแม่ปรารถนาจะทำคุณแก่ท่านโดยตรง ครั้งหนึ่งเป็นครั้งแรก แลครั้งสุดท้ายในชาติที่เกิดร่วมกัน ฉะนั้นการจะรับตัวตะละแม่กุสุมาในครั้งนี้ แม้มีชาวทองอุคนใดเห็นเป็นเรื่องควรอาย พี่สาวเจ้าจะเอาหน้าตัวอายรับเอาเอง...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 6. 2542 : 3436-3437)

แสดงให้เห็นว่าตะละแม่จันทรานั้นนอกจากจะเป็นผู้ที่เห็นอกเห็นใจผู้อื่นแล้ว นางยังมีจิตใจเมตตากรุณาอย่างยิ่ง โดยการยอมให้จะเด็ดเดินทางไปรับตะละแม่กุสุมา ณ เมืองแปร แม้ปัญหาทั้งหมดจะเด็ดเป็นผู้สร้างขึ้นแต่นางเองกลับต้องเป็นผู้แก้ไขสถานการณ์ โดยตกอยู่ในสภาพกลืนไม่เข้าคัลลายไม่ออก ตะละแม่จันทราก็ให้อภัยในการกระทำของจะเด็ด และนางยินดียอมรับตะละแม่กุสุมาเข้าพิธีอภิเษกร่วมกัน เพราะความที่ตะละแม่จันทราห่วงใยจะเด็ดเกรงว่าจะเด็ดชายที่นางรักจะเสียคำพูดที่ไปหลอกลวงพระเจ้าแปรว่า นำตัวตะละแม่กุสุมามาเมืองทองอุเพื่อเข้าพิธีอภิเษกร่วมกับตะละแม่จันทรา ตัวนางยอมเป็นฝ่ายลดเกียรติและเสียศักดิ์ศรี แต่เพื่อจะเด็ดชายคนรักของนางแล้ว ตะละแม่จันทราจึงยอมได้ทุกอย่าง แม้กระทั่งแบกความทุกข์เพื่อให้คนรักพ้นคำครหา จิตใจที่มีแต่การให้อภัยของตะละแม่จันทรานั้นส่งผลให้จะเด็ดเกิดความเกรงใจและเคารพรักษานางมากยิ่งขึ้น ซึ่งเป็นสิ่งชดเชยให้กับความทุกข์ที่นางได้รับเพราะจะเด็ดเป็นต้นเหตุ

จะเด็ดได้ลอบเข้ามาพบตะละแม่จันทรา ณ ห้องบรรทมอีกเป็นครั้งที่หก เพื่อที่จะขอบคุณนางที่นางมีใจเอื้อไมตรีและยินยอมรับตะละแม่กุสุมาเข้าร่วมพิธีอภิเษก ฝ่ายตะละแม่จันทรานั้นรู้สึกน้อยใจจะเด็ดที่จี้จะเด็ดทำเหมือนกับว่าต้องการยกย่องตะละแม่กุสุมาโดยมิใส่ใจในความรู้สึกของนางเลย นางตัดพ้อว่าจะเด็ดคงจะหลงรักตะละแม่กุสุมามากกว่าตัวนาง

จะเด็ดได้อธิบายเหตุผลให้นางฟังโดยยกตัวอย่างเปรียบเทียบถึงรูปร่างของนางกับทะเลแม่กุสุมาว่า ทะเลแม่จันทรานั้นมีชายเดี่ยวที่ได้ชม แต่ทะเลแม่กุสุมานั้นแตกต่างกับนาง เพราะได้ผ่านการมีสามีมาแล้ว ดังนั้นถ้าทะเลแม่จันทราเห็นว่าตนเองเป็นผู้หลงรูปสตรี ก็ควรจะคิดใหม่ว่าหลงรูปนางใด และเหตุผลที่สำคัญอีกข้อหนึ่งก็คือ ทะเลแม่จันทรานั้นอยู่สูงตามฐานะแล้ว ตนเองจึงไม่จำเป็นต้องช่วยเหลืออุ้มชูเกียรติแต่อย่างใด แต่ทะเลแม่กุสุมานั้นเป็นสตรีที่ต้องมลทิน เสียชื่อ เสื่อมยศ เป็นเพราะตนเองเป็นผู้ทำ จึงจำเป็นที่จะต้องโอบอุ้มเกียรติให้อยู่สูงตามฐานะอันควร และถ้าทะเลแม่จันทราเกรงว่าจะเด็ดจะล่าเอียง รักนางน้อยกว่าทะเลแม่กุสุมาแล้ว ก็ขอให้นางทำใจให้สบาย เพราะจะเด็ดได้กล่าวคำสัตย์ไว้กับมังกรแล้วว่าถ้าวันใดมังกรได้ข่าวว่าตนทำการใดให้ทะเลแม่จันทราต้องเสียใจ ก็ให้มังกรลงโทษตนได้โดยมิต้องสอบถามเลย เมื่อทะเลแม่จันทราได้ฟังคำพูดจากจะเด็ดแล้วก็ทำให้นางวางใจ และกล่าวว่าการตัดสินใจในครั้งนี้ของนางก็สุดแท้แต่เวรกรรม แต่นางก็ยังเชื่อมั่นในความรัก ความดีที่นางมีให้กับจะเด็ดว่าจะทำให้นางพบความสุขในชีวิตคู่ได้ ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...มิเชื่อบลองสอบพระเจ้าอยู่หัวผู้น้อง ข้าพเจ้าเอาหัวถวายเป็นสัตย์สารองไว้สำหรับความผิดต่อหน้าที่ผู้ซื้อของทะเลแม่จันทรา ข้าพเจ้ามั่นคงกล้าตกลงใจถึงเพียงนี้ ความกังวลวันหน้าก็ควรตัดเสียได้ จะเก็บไว้หลอนอารมณ์สืบไปใย จันทราแม่ยอมทำคุณแก่ข้าพเจ้าแน่แท้ กระทั่งพระเจ้าต้องอุกก็ได้คำมั่นไปแล้ว ไม่ชอบจะเก็บไว้กังวลให้ขุนมัวอีก อนึ่งแม้ข้าพเจ้าจะควักเอาความคิดข้างในทะเลแม่มาอ่านเล่า ก็เห็นตลอดถึงที่ยอมทั้งนี้ทุกประการ จันทราใคร่ถนอมชื่อข้าพเจ้ามิให้คนหยามแล้ว นอกจากนั้นเนื้อแท้น้องท่านยังยอมเพราะเชื่อน้ำใจข้าพเจ้าอีก ฉะนั้น ถึงกิริยาอันน้องท่านสำแดงว่า คลางแคลงข้าพเจ้าบัดนี้อารมณ์หญิงดอกสอนให้แม่เป็นไป...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 6. 2542 : 3456-3457)

...ทะเลแม่ต้องปลอบชอบชื่นภายในขึ้น ความแค้นที่มีบ้างก็บางเบาลง...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 6. 2542 : 3458)

...แล้วจะเด็ดชักความแต่ชวนใจให้ขึ้นประสาสวาทขึ้นมาพบที่ พระพี่นางเชื่อเป็นทุนอยู่แล้ว มาฟังคำมั่นมั่นเป็นข้อจริงซ้ำ ที่หม่นหมองเป็นทุกข์แต่เดิมนี่ก็สิ้นไป คอยมีน้ำใจเจรจาสงครามโลมเล้าด้วยคู่ชม...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 6. 2542 : 3460)

แสดงให้เห็นว่าทะเลแม่จันทรานั้นถึงจะยินยอมอนุญาตให้ทะเลแม่กุสุมาเข้าร่วมพิธีอภิเษก แต่ใจนางก็ยังมีความรัก ความกังวล ต่อเมื่อจะเด็ดได้เข้ามาปลอบใจนาง และชี้แจงเหตุผลต่าง ๆ ให้นางฟัง ทะเลแม่จันทราจึงรู้สึกสบายใจและเต็มใจที่จะให้อภัยในการ

กระทำของจะเด็ด ทั้งนี้ก็เพราะมาจากผลของความรัก ความสัมพันธ์ที่มีต่อกันมา จึงเป็นพลังผลักดันทำให้ทะเลแม่จันทรายินยอมจะเด็ดทุก ๆ เรื่อง

จากพฤติกรรมต่าง ๆ ที่ทะเลแม่จันทรากระทำนั้นตรงกับคำกล่าวของ เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ ที่ว่า ความรักที่แท้จริงจะทำให้เราอดทนนานต่ออีกฝ่าย โดยไม่รู้สึกขมขื่นใจหรือคิดแก้แค้น แม้ว่าเราหรืออีกฝ่ายทำผิด หากเราอดทนและให้อภัยคนรักจริง เราสามารถแสดงออกต่อคนรักด้วยความรู้สึกดีตอบ โดยแสดงความห่วงใย ความอ่อนโยนต่อคนรักเหมือนปกติ จนคนรักสัมผัสได้จริง ๆ ดังเช่น ทะเลแม่จันทราที่มีความอดทนและมั่นคงในความรักต่อจะเด็ดอย่างมิเสื่อมคลาย ถึงแม้ว่าจะต้องเผชิญกับปัญหาต่าง ๆ รอบตัว เช่น ความไม่เห็นด้วยของญาติพี่น้องในการที่นางมาผูกสัมพันธ์รักใคร่จะเด็ด แต่ในที่สุดนางก็สามารถพิสูจน์ตัวเองได้ว่านางมิได้เลือกคู่ครองผิด เพราะจะเด็ดก็ได้แสดงความรักที่ดีกับทะเลแม่จันทรา ด้วยการรักดีต่อนางยิ่งกว่าสตรีอื่นที่เป็นภรรยา เพราะผลของความอดทนที่นางมีให้กับจะเด็ด และเกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ ยังได้กล่าวต่อไปอีกว่า ความรักนั้นจะต้องประกอบไปด้วยความเมตตา การให้อภัย และมีความเชื่อมั่นในตัวคนรัก คุณสมบัติของทะเลแม่จันทราที่ตรงกับคำกล่าวของ เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ อย่างชัดเจน ดังจะเห็นได้จากการที่ทะเลแม่จันทรายอมให้อภัยจะเด็ดทุกครั้ง แม้ว่าจะเด็ดทำความผิดหรือนำความทุกข์มาสู่นางโดยการปันใจให้ทะเลแม่กุสุมาและหญิงอื่น ทะเลแม่จันทราก็ยอมรับการกระทำของจะเด็ด เพราะความรักจะเด็ดและนางยังได้แสดงเมตตาจิตต่อชายคนรัก ตลอดจนเผื่อแผ่ไปสู่สตรีอื่นที่ร่วมสามีกับนาง ไม่ว่าจะเป็นทะเลแม่กุสุมา อเทตยา แซงสบู ทะเลแม่จันทรามีส่วนช่วยเหลือให้สตรีเหล่านี้ได้สมหวังในความรัก ซึ่งถือเป็นการแสดงถึงความใจกว้างของนางที่มีให้กับผู้อื่น และยังเป็นการแสดงให้เห็นถึงความผูกพันที่ไม่สามารถจะตัดขาดจากกันได้ระหว่างนางกับจะเด็ด ดังนั้นการกระทำของนางจึงมาจากพลังผลักดันที่เกิดจากความรักที่ก่อตัวมาจากความเข้าใจ เห็นอกเห็นใจกันในยามยาก ไม่ว่าจะเป็นเด็ดจะมีความสุขหรือทุกข์ ทะเลแม่จันทราก็เป็นผู้คอยปลอบประโลมใจ ให้ความหวัง เพื่อให้จะเด็ดฝ่าฟันอุปสรรคต่าง ๆ ไปได้ ดังนั้นการให้อภัยที่นางมีต่อจะเด็ดจึงเป็นสิ่งที่มีความสำคัญ เพราะเป็นการประคองชีวิตคู่ของนางให้มั่นคงตลอดไป

### 3. อุปสรรคและพัฒนาการในด้านความสัมพันธ์

#### 3.1 จะเด็ดมีฐานะไม่ทัดเทียมกับทะเลแม่จันทรา จึงเป็นเหตุให้ถูกขัดขวาง

แม้ทะเลแม่จันทราจะรักจะเด็ดมากแต่ด้วยความไม่ทัดเทียมกันทางฐานะ จึงถูกญาติขัดขวาง ซึ่งเป็นอุปสรรคที่สำคัญของความรักของระหว่างคนทั้งสอง โดยเฉพาะพระราชเทวีพระราชมารดาของมังตรา เมื่อแจ้งว่าจะเด็ดกับทะเลแม่จันทราที่มีความสนิทสนม

กัน นางก็คิดว่าควรจะแยกทั้งคู่ให้อยู่ห่างกันเพื่อตัดไฟตั้งแต่ต้นลมมิให้ทั้งสองรักกันได้ ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...พระราชเทวีแจ้งตั้งนั้นก็ครุ่นคิดในพระทัยว่าอันความสนิทสนมของเด็กคู่นี้ แม้นว่าขณะนี้ยังไม่แจ่มชัดว่าผูกใจกันโดยซ้นเชิงเสนหาก็คงหาควรจะปล่อยปลະละเลยไม่ จะเหมือนหนึ่งละไม้เถาไว้ในฤดูฝน รังจะผลิดอกออกไปใหญ่โต ควรทิ้งรากให้ขาดเสียก่อนดอกก้านจะงอกงาม...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 1. 2542 : 4)

ความรักของจะเด็ดกับตะละแม่จันทราเริ่มมีอุปสรรค เหตุเพราะญาติผู้ใหญ่ฝ่ายหญิงไม่ชอบ พระราชเทวีเล็งเห็นความไม่เหมาะสมกันทางฐานะของหญิงชาย ซึ่งตรงกับคำกล่าวของ กิติกร มีทรัพย์ ที่ว่า ความรักมีองค์ประกอบสามประการคือ อารมณ์ ความคิด และการกระทำ ที่แสดงออกให้ปรากฏเป็นพฤติกรรม โดยกระบวนการเรียนรู้ที่ถูกกำหนดด้วยเงื่อนไขของสิ่งแวดล้อม (คนที่เรารัก) และคุณค่าต่าง ๆ ในสังคม วัฒนธรรม ในเบื้องต้นคนจะถูกครอบงำด้วยอารมณ์ และต่อมาจะมีความคิดใคร่ครวญ พิจารณา และรู้จักแยกแยะหาความแตกต่าง ซึ่งความสามารถสองสิ่งนี้จะช่วยให้คนเรามีความคิดในการกำหนดคุณค่าของความรัก โดยเห็นได้จากกรณีของจะเด็ด ความรักของทั้งคู่เกิดจากความใกล้ชิดสนิทสนมจนก่อให้เกิดความผูกพันกันทางอารมณ์ และต้องการแสดงความรักต่อกัน จึงแสดงออกมาเป็นพฤติกรรมคือ การแสดงท่าทีที่มีความรักต่อกันจนกระทั่งมั่งตราเองยังรู้ได้ว่าทั้งสองมีใจให้กัน ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...เพราะมั่งตราแจ้งว่าตะละแม่จันทรานั้น เป็นผู้ต้องอริยาตย์ของบุตรแม่เลาซี

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 1. 2542 : 3)

จนกระทั่งมั่งตรานำความไปทูลพระราชเทวีจนทำให้จะเด็ดกับตะละแม่จันทราถูกแยกให้อยู่ห่างกัน ก็เพราะความรักมิได้ขึ้นอยู่กับบุคคลสองคนเท่านั้น แต่ยังมีปัจจัยอื่นประกอบ โดยเฉพาะเงื่อนไขทางสังคมที่กำหนดไว้ เมื่อบุคคลในครอบครัวฝ่ายตะละแม่จันทราได้เห็นด้วยกับความสัมพันธ์ของนางกับชายอันเป็นที่รัก เพราะคำนึงถึงความไม่เหมาะสมกันทางฐานะญาติวงศ์จึงกีดกันมิให้ทั้งสองรักกัน เป็นการสร้างอุปสรรคของความรักขึ้นมา

หลังจากที่ตะละแม่จันทราย้ายเข้าไปอยู่ในวังสิบวัน นางก็ได้กลับมาเยี่ยมนางเลาซี พระนมหลวงหนึ่งครั้ง เมื่อนางกลับมาอยู่ที่เคยพำนักเก่า จะเด็ดก็ได้มีโอกาสแอบพบกับตะละแม่จันทราในห้องของจะเด็ด จนกระทั่งเกิดเรื่องขึ้น โดยมั่งตราได้นำความไปฟ้องพระราชเทวีว่าทั้งสองแอบพบกัน จึงทำให้พระราชเทวีโกรธมากและนำความขึ้นทูลต่อพระราชบิดาของตะละแม่จันทรา และกล่าวโทษจะเด็ดกับตะละแม่ แต่จะเด็ดทำอุบายยอมรับผิดแต่ผู้เดียว

และทูลว่าตะละแม่จันทรามิได้มีใจให้กับตนเลย แต่นางถูกบังคับโดยมีพยานหลักฐานคือนางถูกจะเด็ดใช้ผ้ามัดปากอยู่ เมื่อพระราชบิดาตะละแม่จันทราสอบปากคำ จะเด็ดก็ยังยืนยันให้การว่าตนเป็นผู้บังคับตะละแม่จันทรา ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...พระเจ้ามหาสิริชัยะสุระนั้น พระทัยโสมมด้วยมั่งคั่ง เมื่อฟังความจากพระราชเทวีแล้ว ก็ยังไม่วางใจสนิทว่าราชธิดาจะมีได้เป็นใจด้วยจะเด็ด ครั้นรับสั่งถามตะละแม่จันทรามิได้ความกันแต่ร้องไห้ พระเจ้ามหาสิริชัยะสุระ จึงกังวลพระทัยหนัก ครั้นคืนพระพักตร์มาพบจะเด็ด ก็ดูเพลงที่สมอยู่กลางทรงนั้นได้พบน้ำมันก็ขู่เอาด้วยโวหาร ข้าเมื่อจะเด็ดยืนคำอยู่ว่า ตนกล้าทำโดยตะละแม่จันทรามิได้ยอมใจด้วยแล้วยิ่งพิโรธขึ้นเป็นทับทวีคูณ เร่งนายโขนโขนจะเด็ดเพื่อให้ออกนือความ (ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 1. 2542 : 18)

แสดงให้เห็นว่าอุปสรรคที่สำคัญในความรักของจะเด็ดกับตะละแม่จันทราคือ พระราชบิดาและพระราชมารดาไม่เห็นด้วยที่นางกับจะเด็ดจะรักกัน เพราะจะเด็ดมีฐานะต่ำต้อยเป็นเพียงแค่บุตรของพระนมหลวง เมื่อพระเจ้าต้องอุทธรณ์ทราบว่าจะเด็ดกล้าทำการเช่นนี้กับพระราชธิดาของพระองค์ จึงกริ้วมากและสั่งลงโทษโขนโขนจะเด็ด แต่พระมหาเถรได้มาขอร้องและกล่าวถึงหลักสัจธรรมของความรักให้พระเจ้าสิริชัยะสุระฟัง พระองค์จึงคาดโทษให้จะเด็ดออกไปอยู่นอกวัง และไปทำงานเป็นพนักงานผู้น้อยอยู่ในกรมวัง

เมื่อจะเด็ดรับรู้หาของความรักที่เกิดจากฐานะไม่ทัดเทียมกันแล้ว จะเด็ดจึงคิดชวนขวยพากเพียรเรียนวิชาจากพระมหาเถรเพื่อที่จะส่งเสริมตนเองให้มีเกียรติยศชื่อเสียงในวันหน้า โดยได้กล่าวเป็นคำสัญญากับตะละแม่จันทราว่าจะสร้างฐานะให้สมศักดิ์กับนาง ในการนี้จะเด็ดจำเป็นต้องไปออกศึกเพื่อสร้างชื่อเสียงเกียรติยศให้แก่ตนเองเพื่อจะได้กลับมาครองคู่กับตะละแม่จันทราโดยไม่มีผู้ใดตำหนิได้ ซึ่งในที่สุดจะเด็ดก็ได้ทำตามที่ให้สัญญาไว้กับตะละแม่จันทรา ถึงแม้ว่าบางครั้งตะละแม่จันทราต้องอดทนต่อคำกล่าวตำหนิของญาติ ๆ ก็ตาม แต่นางก็อดทนมุ่งมั่นที่จะรอจะเด็ดเป็นกำลังใจให้จะเด็ดและรอคอยเวลาเพื่อที่จะได้ครองคู่กับจะเด็ด และเมื่อจะเด็ดสามารถพิสูจน์ตัวเองได้แล้วว่ามีความเพียรพยายามสร้างตัวเพื่อให้สมศักดิ์ของจันทรา ในที่สุดแล้วผลของการอดทนรอคอยของทั้งคู่ก็ทำให้ผู้อื่นประจักษ์ชัดในความรักที่ทั้งคู่มีให้ต่อกัน และได้มีพิธีอภิเษกอย่างสมเกียรติของฝ่ายหญิงทุกประการ โดยมีผู้ใดตำหนิติเตียนตะละแม่จันทราได้อีกต่อไป เป็นเพราะจะเด็ดได้พิสูจน์ให้ทุกคนเห็นแล้วว่าจะเด็ดนั้นรักตะละแม่จันทราเพียงใด

### 3.2 จะเด็ดปณใจให้หญิงอื่น

เมื่อตะละแม่จันทราทราทราบข่าวจากนั้นท้าววิว่าจะเด็ดไปหลงหญิงอื่น ตะละแม่จันทราก็ยังมีใจหนักแน่น ไม่ยอมเชื่อว่าจะเด็ดจะรักหญิงอื่นไปมากกว่าตองอูและตัว



นาง จึงกล่าวว่า นางนั้นประจักษ์ถึงอริยาตย์ของจะเด็ดเป็นอย่างดีว่ามีความมั่นคงต่อตองอู และตัวนางมากมายเพียงใด ดังนั้นถ้าไม่มีพยานหลักฐานที่ชัดเจนแล้ว นางก็จะไม่ขอเชื่อว่า นี่เป็นอันขาด แสดงให้เห็นว่า ตะละแม่จันทรานั้นเชื่อมั่นในตัวจะเด็ดเป็นอย่างมาก ถึงแม้จะมีข่าวไม่ดีเกี่ยวกับความสัมพันธ์ของจะเด็ดกับนาง แต่นางก็ยังตั้งสติมันคิดพิจารณา ไตร่ตรองไม่เชื่อคำพูดที่ไม่มีหลักฐาน ดังนั้นนางจึงได้ใช้ให้กันทิมมาเป็นผู้ไปสืบข่าว ความสัมพันธ์จะเด็ดกับตะละแม่กุสุมา จนกระทั่งกันทิมมาได้มาบอกความจริงว่า จะเด็ดมีใจให้ ตะละแม่กุสุมาจริง แต่ตะละแม่จันทราก็ยังยอมรับฟังเหตุผลของจะเด็ดเรื่องตะละแม่กุสุมา และจะเด็ดก็ยอมรับว่าตนนั้นมีใจรักตะละแม่กุสุมา ตะละแม่จันทราก็ยอมยกยอให้จะเด็ดที่ไปมี สตรีอื่นนอกเหนือจากนาง ด้วยเหตุเพราะความภักดีและความคิดถึง ประกอบกับการมีเวลา อยู่ร่วมกันไม่นาน จึงทำให้ตะละแม่จันทราตัดสินใจไม่ให้โกรธเคืองจะเด็ด จันทราเริ่มเห็นค่า ของอุปสรรคในความรักที่เกิดขึ้นเพราะจะเด็ดเป็นผู้ก่อ แต่ด้วยความมีน้ำใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ของ ตะละแม่จันทรา จึงทำให้จะเด็ดได้รับการอภัยจากนาง ตะละแม่ต้องการให้จะเด็ดจากนางไป ทำศึกด้วยใจที่หมดความกังวล ซึ่งตรงกับคำกล่าวของ ฟรอมม์ ที่ว่า ความรักนั้นมีสอง ลักษณะ คือ ความรักแบบพึ่งพาและความรักแบบมีวุฒิภาวะ ซึ่งประกอบด้วยส่วนสำคัญสี่ ประการคือ มีการปกป้อง มีการรับผิดชอบ มีการเสียสละ และประกอบขึ้นด้วยปัญญา คำ กล่าวเช่นนี้ตรงกับกรกระทำของตะละแม่จันทราที่นางต้องการปกป้องจะเด็ด มิให้ผู้อื่นดูถูก ได้ว่าเป็นผู้ที่ไม่มีความจงรักภักดีต่อชาติบ้านเมือง โดยออกรับแทนจะเด็ดด้วยคำยืนยันของ นางเองว่า นางมีความมั่นใจในตัวจะเด็ดว่าถึงอย่างไรจะเด็ดก็ไม่เห็นสตรีเมืองอื่นดีไปกว่าเมือง ตองอูอย่างแน่นอน

และเมื่อจะเด็ดได้เล่าความสัมพันธ์ของตนกับตะละแม่กุสุมาให้ตะละแม่จันทราทราบ นางก็รู้จักยอมรับความจริง และให้อภัยสิ่งที่จะเด็ดได้ทำไว้ แต่ทั้งนี้ก็จะเห็นได้ว่าความรักของ ตะละแม่จันทรากับจะเด็ดเริ่มมีอุปสรรค โดยมีบุคคลที่สามเข้ามามีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องด้วย แต่ด้วยความที่นางมีจิตใจดีงาม ตะละแม่จันทราจึงปลอบประโลมให้จะเด็ดคลายความกังวล ก่อนออกศึก ณ เมืองแปร

หลังจากจะเด็ดทำศึกชนะเมืองแปรแล้ว มังตราตรัสยกตะละแม่จันทราให้อภิเษกกับ จะเด็ด แต่จะเด็ดก็ได้ตามไปชิงตัวตะละแม่กุสุมา ณ เมืองหงสาวดีและเมืองเมะตะมะ จนทำให้ตะละแม่จันทราเกิดความน้อยใจ และคิดว่าจะเด็ดรักตะละแม่กุสุมามากกว่า ต่อมาจะเด็ด กลับมาตองอูและหลบเข้าไปพบตะละแม่จันทรา จะเด็ดได้ขอร้องให้ตะละแม่จันทราเห็นใจตน และอ้อนวอนให้นางยอมรับตะละแม่กุสุมา ในที่สุดด้วยความที่เป็นผู้มีจิตใจงาม ตะละแม่ จันทราก็ออกปากอนุญาตให้จะเด็ดไปมาหาสู่กับตะละแม่กุสุมาต่อไปได้

แสดงให้เห็นว่า อุปสรรคในความรักของนางกับจะเด็ดนั้นมีหลักฐานชัดเจน เพราะ จะเด็ดเป็นผู้ก่อขึ้น แต่ด้วยความรักที่ตะละแม่จันทรามีให้กับจะเด็ดเป็นความรักที่มีวุฒิภาวะจึง

ทำให้นางใช้สติปัญญาคิดพิจารณา ไตร่ตรองถึงเหตุผลต่าง ๆ ที่จะเด็ดได้กล่าวยกอ้างให้นาง ฟังถึงผลเสียที่จะเกิดขึ้นถ้านางไม่ยอมรับตะละแม่กุสุมา ตะละแม่จันทราจึงจำใจต้องเสียสละ ความรักบางส่วนให้กับสตรีอื่น เพียงเพื่อต้องการให้ทุกฝ่ายอยู่กันอย่างเป็นสุข ซึ่งตรงกับคำกล่าวของ ฟรอมม์ ที่ว่า ความรักแบบมีคุณภาพจะต้องประกอบไปด้วยความเสียสละ

เมื่อตะละแม่จันทราอนุญาตให้จะเด็ดคบหากับตะละแม่กุสุมาต่อไปได้ จะเด็ดจึงขอให้ ตะละแม่จันทราอนุญาตให้ตนไปรับตะละแม่กุสุมามาตองอู ซึ่งนางก็ยินยอม แต่จะเด็ดได้ทำ ความผิดอย่างร้ายแรงในครั้งนี้โดยการแอบอ้างพระราชโองการของมังตราเพื่อนำตัวตะละแม่ กุสุมาเข้ามาเข้าพิธีอภิเษกพร้อมกับตะละแม่จันทรา จึงเป็นเหตุให้เกิดความเสื่อมเสียกับตัวจะเด็ด เอง เพราะถ้าตะละแม่จันทราไม่ยินยอมให้จะเด็ดนำตัวตะละแม่กุสุมาเข้าพิธีอภิเษกพร้อมกับ นาง จะเด็ดก็จะกลายเป็นคนสับปลับ เพราะคำกล่าวเท็จของจะเด็ดในครั้งนี้ จะเด็ดจึงขอร้อง ให้ตะละแม่จันทราช่วยเหลือตนอีก โดยยินยอมให้ตะละแม่กุสุมาเข้าสู่พิธีอภิเษกพร้อมกัน ซึ่งตะละแม่จันทราเองก็จำใจต้องยินยอม

จะเด็ดได้สร้างปัญหาใหม่จนกลายเป็นอุปสรรคที่สำคัญในการกีดกันความรักของ ตนเองโดยมิได้ไตร่ตรองให้ถ่วงถี่ ต่อเมื่อตกที่นั่งลำบากจะเด็ดจึงต้องขอร้องให้ตะละแม่ จันทราช่วยเหลือตน ฝ่ายจันทรานั้นถึงแม้ว่าจะรักจะเด็ดมากมายเพียงใดก็ตาม ครั้งนี้เป็น ปัญหาใหญ่ที่นางยากจะตัดสินใจให้เด็ดขาดลงไปได้ แต่ด้วยความรักที่นางมีต่อจะเด็ดจึงต้อง ทำให้นางฝืนใจตอบตกลงตามความประสงค์ของจะเด็ด เพราะตะละแม่จันทราต้องการปกป้อง เกียรติและชื่อเสียงของนครรัก เพราะถ้านางมีตอบตกลงแล้วจะเด็ดก็จะเสื่อมเสียชื่อเสียง เพราะ การไปกล่าวความเท็จต่อพระเจ้าแปรเพื่อลวงเอาตะละแม่กุสุมาตองอู ต่อไปก็จะมีผู้ใด เชื่อถือจะเด็ดอีก ดังนั้นด้วยความรักที่ตะละแม่จันทราห่วงใยอาทรชีวิตของจะเด็ด จึงเป็นเหตุ ทำให้นางต้องยินยอม ถึงแม้ว่านางจะต้องเป็นฝ่ายลดเกียรติและเสียศักดิ์ศรีก็ตาม

จากการกระทำทั้งหมดที่ผ่านมาของตะละแม่จันทรา แสดงให้เห็นว่านางมีใจรักมั่นคง ต่อจะเด็ดเป็นอย่างมากไม่ว่าจะเด็ดจะทำผิดต่อนางมากมายเพียงใดก็ตาม ตะละแม่จันทรา ก็ให้อภัยในความผิดของจะเด็ดทุกครั้ง อีกทั้งยังได้เสียสละเกียรติของนางเพื่อปกป้องชื่อเสียง ของจะเด็ดไว้ รวมทั้งนางยังเป็นผู้มีสติปัญญา รู้จักไตร่ตรองสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นอย่างมีเหตุผล และตัดสินใจด้วยความรอบคอบ เพื่อมิให้เกิดผลเสียกระทบกระเทือนถึงผู้อื่นได้ ตะละแม่ จันทราสามารถเผชิญกับปัญหาอุปสรรคในความรักมาได้ก็เพราะนางเป็นผู้มีจิตใจดีงาม ประกอบกับมีความรักให้จะเด็ดอย่างมากมายนั่นเอง และท้ายที่สุดแล้ว ด้วยผลแห่งความดีมี เมตตาของตะละแม่จันทรา จึงทำให้นางได้รับความสุขสมหวังในการครองคู่กับจะเด็ด จะเด็ด ได้ยกย่องเกรงใจนาง รักดีและไวใจนางมากกว่าภรรยาทุกคน

## จะเด็ดกับตะละแม่กุสุมา

### 1. จุดเริ่มต้นของความผูกพัน

เมื่อจะเด็ดเดินทางมาสืบข่าวชัยภูมิเมืองแปร และได้เข้าไปอยู่ในวังหลวงของพระเจ้าแปร จนพระเจ้าแปรโปรดปรานเพราะกิริยามารยาทที่แช่มช้อยของจะเด็ด และรับสั่งให้จะเด็ดเป็นครูสอนพิณสิบสามสายให้แก่ราชธิดาคือตะละแม่กุสุมา นับตั้งแต่วันที่จจะเด็ดไปเป็นครูสอนพิณให้กับตะละแม่ จะเด็ดก็รู้สึกพึงพอใจในบุคลิกลักษณะของตะละแม่กุสุมายิ่งนัก เพราะตะละแม่เป็นสตรีที่มีความงดงามและมีกิริยามารยาทสมกับเป็นกุลสตรี วันหนึ่งหลังจากเรียนพิณแล้ว จะเด็ดจึงได้เอ่ยปากฝากกรณาง ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...แลตัวข้าพเจ้านั้นขอให้ตะละแม่วางใจ ว่าโดยเชิงรักแล้ว ถึงหากจะรักพระราชธิดาท่านประการใด ก็ไม่ขอออกปากให้ไต่ยถึงหูท่านแลผู้อื่น จะสูดนิ่งไว้ในน้ำใจตัวเองจะเห็นว่าเห็นที่ความรักนั้นจะท่วมท้นห้วงหนึ่งมิได้แล้ว ก็คงถวายบังคมลาพระเจ้าอยู่หัวกลับไปสู่กรรม ฌ บ้านเดิมของตน ฉะนั้นตะละแม่จึงนอนใจเกิด...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 1. 2542 : 344)

เมื่อตะละแม่กุสุมาได้ฟังคำวอนของจะเด็ด นางก็เกิดความอายเพราะนางเพิ่งแรกรุ่น และไม่เคยมีชายใดมากล่าวคำปฏิพัทธ์กับนาง ตะละแม่กุสุมาจึงแสร้งทำเป็นโกรธและกลับเข้าไปในห้องบรรทม แต่เมื่อคิดถึงคำพูดของจะเด็ดแล้ว ตะละแม่กุสุมาก็รู้สึกบ่นปวนรัญจวนใจอยู่ ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...พระราชธิดาฟังมังฉายพุดดังนั้นก็สะดุ้งขึ้นทั้งร่าง ครั้นซ้ำเรื่องดูหน้าเจ้าหนุ่มเห็นเครื่องขริมเฉยเมยอยู่ สำแดงว่าได้พุดโดยเล่น ออกใจก็ระทึกนัก พระวัคพะวนอยู่ด้วยคำของเจ้าหนุ่ม สงสัยไม่วายว่ามังฉายกล่าวคำทั้งนั้น จะเป็นวาทบอหน้าใจปฏิพัทธ์หรือประการใด แลตะละแม่กุสุมานั้นเพียงแรกรุ่นจำเรียนวิชาแต่น้อย จวบใหญ่มิได้เคยคำชาย ครั้นมาได้ฟังเจ้าหนุ่มซึ่งใจนางนิยมอยู่เจรจากระนั้นก็ขยเขินสะเทือนอายเป็นที่สุด จับพิณขึ้นดัดหมายใจจะกลบเกลื่อนกิริยา แต่นั่นงานที่เรียนไว้ยามประหม่าก็เลื่อนไปสิ้นลำดับต้นปลายมิได้ถูกตามกระบวนพิณ แล้วนางก็แสร้งทำเป็นโกรธวางพิณลงแล้วว่า ท่านเอาความที่ไม่ควรมาพุดดังนั้นเราพุดด้วยท่านอีกมิได้ แล้วนางลุกไปเสียดข้างในทอดตัวลงเหนือยี่ภู่ แต่ทำที่เจ้าหนุ่มก็ข้องอยู่ในอารมณ์ พระราชธิดาพระเจ้าแปรให้บ่นปวนรัญจวนพระทัยอย่างไม่เคยเป็นมาก่อน

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 1. 2542 : 344-345)

ต่อมาเมื่อถึงเวลาเรียนพิณเมื่อใด ถ้าพระราชมารดาไม่วางที่จจะนั่งเป็นเพื่อนอยู่ด้วย ตะละแม่กุสุมาก็งดเรียน อ้างว่าเป็นไข้ทุกครั้งหรือแม้แต่ในขณะที่เรียน ตะละแม่กุสุมาก็มีกล้ำสบาทกับจะเด็ด เพราะเมื่อนางสบตากับจะเด็ดครั้งใดก็ให้รู้สึกวาบวามใจจนกระทั่งวันหนึ่ง

นางนึ่งเรียนพินอยู่ต่อหน้าพระอัครเทวี พระเจ้าแปรเสด็จมาพระอัครเทวีจึงรีบลุกออกไปรับ ทำให้จะเต็ดมีโอกาสน้อยตามลำพังกับทะเลแม่กุสุมา จะเต็ดจึงได้กล่าวกับนางว่าตนเองจะขอลา กลับบ้านเดิมเพราะว่าไม่สามารถเก็บความรักที่มีต่อทะเลแม่กุสุมาไว้ได้ต่อไปแล้ว เพราะฉะนั้นจึงจำต้องทำตามคำพูดที่เคยกล่าวกับนางว่าถ้าหากวันใดตนเองเกิดความรักท่วม ออกแล้วก็จะขอลาไป ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

เจ้าหนูตอบว่าข้าพเจ้านั้นมีใจเดียวล้นเดียว จึงไม่อาจกล่าวสิ่งใดให้เป็นคำสองเหมือนคำ ข้าพเจ้าที่ว่าไว้แก่ทะเลแม่เมื่อวันก่อนโน้นว่า หากเมื่อใดความรักที่ข้าพเจ้ารักท่านท่วมอกก็จะถวาย บังคมลาพระเจ้าอยู่หัวกลับไปเสีย ณ บ้านเดิมไม่ยอมอ้ออิงบอกให้ข้าพเจ้าผู้ใดอีกด้วย ข้าพเจ้านั้นถึง แม้จะไม่เคยขาดต่อการอื่นก็ดี แต่การจะบอกถึงน้ำใจรักของตัวแก่ทะเลแม่นั้นขาดนักเอ๋ยปาก ไม่ออกแล้ว พระราชธิดาฟังแล้วใจก็ระรืออยู่ จะตอบบ้างก็ให้หนักปากเพราะมากความประหม่า คิดแต่อยู่ในใจว่าชายผู้นี้พิกลแท้ บอกเราแจ่มชัดแล้วยังว่าขาดนักไม่กล้าบอกเจรจาซับซ้อนจนไม่ อาจต่อถ้อยคำด้วยได้

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 1. 2542 : 361)

ทะเลแม่กุสุมาได้ฟังคำฝากรักของจะเต็ดแล้วนางก็เกิดความอาลัยจนลืมความเป็น กุลสตรีด้วยยังเยาว์วัยไม่รู้เท่าทันวิสัยชายเช่นจะเต็ดนางจึงขายเสียของจะเต็ดไว้และขอร้อง จะเต็ดว่าอย่าเพิ่งด่วนตัดสินใจ ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

ครั้นเห็นราชวัลลภบอกลาแล้วเขยื้อนตัว ทะเลแม่กุสุมาไม่รู้เชิงชาย ความอาลัยที่ซ่อนอยู่ในน้ำใจ ก็ผุดออกมานอกหน้า ลืมตัวไปว่าเป็นขัตติยนารีอันประเสริฐ เอื้อมหัตถ์ไปยึดเอาพินมั่งงายไว้แล้วพูดว่า ครุท่านอย่าเพิ่งจากไปก่อน...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 1. 2542 : 361)

เมื่อพระเจ้าแปรต้องการให้จะเต็ดติดพินและขับเพลงให้พระองค์ฟัง จะเต็ดได้เลือก ร้องเพลงที่มีเนื้อความในทำนองสวาท ทะเลแม่กุสุมาก็รู้ว่าจะเต็ดนั้นขับเพลงนี้เพื่อนาง ทะเล แม่กุสุมาก็ยังมีใจให้กับจะเต็ดเพิ่มมากขึ้น ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...แลเจ้าหนูมั่งงายขับเพลงนี้ทำนองเยือกเย็นโหยวนนั้ก เกาะกินความรู้สึกพระราชธิดายิ่ง กว่าผู้อื่น แฉ่งถนัดว่าความในเพลงนั้นเจ้าหนูมั่งงายทวนคำที่เจรจากันเมื่อกี้ก็ให้ระทดระทวยในพระทัย แต่ ต่อหน้าที่นั่งนั้นนั้นไม่อาจอดคำจำรรจาประการใดให้ตระหนกออกมา ก็ให้แต่ระทดระทวยเช่นนั้นอยู่ในใจ แลคอยชมัยรับนัยนั้ดาเจ้าหนูมั่งงาย...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 1. 2542 : 363)

หลังจากที่พระเจ้าแปรตรัสให้จะเด็ดขับเพลงพิณให้พระองค์ฟัง พระเจ้าแปรก็โปรดจะเด็ดเพิ่มขึ้นอีก เพราะเห็นว่าจะเด็ดหรือขุนวังมังฉงายสวามีภักดีต่อพระองค์โดยมิต้องการลาภยศตำแหน่งใดๆ ในราชการ พระเจ้าแปรจึงทรงอนุญาตให้จะเด็ดติดตามพระองค์ได้ทุกที่ไม่ว่าจะฝายนอกหรือฝายใน เมื่อจะเด็ดได้มีโอกาสเข้ามาอยู่ฝายใน จะเด็ดได้ต่อปากต่อคำกับอเทยยาและเดินตามนางไปเพื่อต่อว่าจนหลงเข้าไปในห้องบรรทมของตะละแม่กุสุมา จะเด็ดจึงถือโอกาสเอ่ยปากฝากรักกับนางอย่างจริงจัง

และกล่าวต่อไปว่าตนเองพยายามหักห้ามใจมิให้รักนางแล้ว แต่ก็ยังสามารถทำได้ จะเด็ดใช้วาทะถ่อมตัวทำให้กุสุมาเกิดความลังเลใจว่าจะเด็ดจะตัดใจจากนางจริงหรือไม่ ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...มังฉงายก็ว่าน้ำใจคนนี้ผิดกว่าสิ่งอื่น ส่วนเงินทองพอจะประหยัดได้ แต่ส่วนน้ำใจนั้นยากเกินกว่าจะประหยัด อนึ่งความที่มาจากใจรักตะละแม่นี้ขออย่าเข้าใจตัวเองมีความยินดี ข้าพเจ้าจะเข้านอนเพลลาใด เมื่อสวตมนต์สรรเสริญคุณพระรัตนตรัยแล้ว ก็อธิษฐานขอแต่ให้สิ่งอันถือเป็นเครื่องศักดิ์สิทธิ์ทั้งปวง จงบันดาลให้ข้าพเจ้าลืมกุสุมาราชธิดาพระเจ้าแปรเสียอย่าให้หลงพะวงรัก ข้าพเจ้าประมาณราคาตัวแล้ว ก็เพียรจะไม่อาจเอื้อมรักท่านเห็นปานฉะนี้ เมื่อยังอดอาจเอื้อมรักมิได้ตัวเองก็เป็นอันจใจ...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 1. 2542 : 379)

ตะละแม่กุสุมานั้นเมื่อถูกจะเด็ดรักเร้าด้วยคำพูดเช่นนี้ นางก็ตอบแบ่งรับแบ่งสู้ตามมารยาทกุลสตรีว่า นางเห็นจะเด็ดเป็นผู้ที่มีคุณกับนางคือสอนเพลงพิณให้นาง ดังนั้นนางจะยอมให้จะเด็ดรักนางได้และขอสัจย์จากจะเด็ดว่าไม่ให้จะเด็ดลากลับไปอยู่บ้านเดิม และให้ยอมรับตำแหน่งปลัดวังจากพระราชบิดานางด้วย ซึ่งแสดงว่ากุสุมาหลงกลจะเด็ด ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

แลนางตอบแบ่งรักแบ่งสู้ตามกุลสตรีว่า ข้าพเจ้าไม่เคยคิดว่ารักใคร ทั้งไม่เคยคิดว่าจะยอมให้ผู้ใดมาสาวท้าว แต่ครั้นพบท่านมาเกิดความเห็นแก่หน้าที่ได้เป็นคนเอื้อวิชาพิณ จึงไม่อาจบอกเสียทั้งสองอย่าง คิดจะยอมให้สักอย่างหนึ่งเหมือนอย่างที้ออกปากมา คือยอมให้ท่านท่านเป็นฝ่ายรัก แต่จะถือข้าพเจ้ารู้เห็นเป็นใจนั้นไม่ได้ แต่การนี้ท่านต้องให้สัจย์แก่ตะละแม่กุสุมาเป็นเครื่องแลกเปลี่ยนว่าจะไม่ออกปากถึงเรื่องลากลับไปอยู่บ้านเดิม อีกทั้งจะต้องยอมรับตำแหน่งปลัดวังไว้จากพระเจ้าอยู่หัว แม้ท่านรับเอาสัญญาข้อนี้ บางทีข้าพเจ้าจะตัดใจโอนอ่อนให้ท่านสักอย่างหนึ่งเท่าที่พูดกันไว้...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 1. 2542 : 380)

เมื่อจะเด็ดฟังตะละแม่กุสุมากล่าวก็รู้ว่านางนั้นรักตนแล้ว จะเด็ดจึงแกลังกอดและจูบแก้มนางและกล่าวว่าตนได้ทำตามสัญญาที่ให้ไว้กับตะละแม่กุสุมาแล้ว เพราะจะเด็ดเป็นฝ่ายรักนางข้างเดียวเมื่อนางยังไม่ได้รู้เห็นเป็นใจ ดังนั้นนางจะนิ่งเฉยอยู่ก็เป็นสิ่งสมควร แต่นางไม่ควรที่จะดื้อนรื่องให้ เพราะมิได้อยู่ในข้อตกลง ทำให้ตะละแม่กุสุมานึกขึ้นในความเจ้าเล่ห์แก๊ตตัวของจะเด็ดเพราะนางเองก็มีใจเสนาหาต่อจะเด็ดอยู่ แต่ดื้อนรื่องให้เป็นจริตกิจรียาจนประสาหญิง ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...บัดนี้ข้าพเจ้าก็เป็นฝ่ายจูบแสดงความพิศวาสแก่ท่าน ส่วนท่านไม่ยอมรู้เห็นเป็นใจ ท่านก็นิ่งเสียไม่จูบแลไม่พลอยกอดตอบข้าพเจ้าจะนี้ ย่อมเห็นประจักษ์ว่าเรานั้นอยู่ในถ้อยคำด้วยกันทั้งสองฝ่าย ท่านจงปฏิบัติตามคำท่าน ข้าพเจ้าก็ถือคำข้าพเจ้าไว้ แต่ข้อที่ท่านดื้อนรื่องให้ฉันมิได้อยู่ในสัญญา นี้กุสุมาจะเล่นคดกับข้าพเจ้าหรือไร ราชธิดาพระเจ้าแปรมีใจเสนาหาต่อเจ้าหนุ่มอยู่ยิ่งพบสัมผัสยิ่งเพิ่มความในใจ แต่ดื้อนรื่องให้ไปโดยกิจรียาจนกระนั้น ครั้นได้ฟังมังนงายแก๊ตตัวเอาด้วยเล่ห์ก็ขึ้นอยู่ในใจ ตัดพ้อต่อว่าเป็นกลแต่พอชั่วครู่ก็อ่อนตาม อันตะละแม่เพ็งรุ่นไม่เคยปากช่าย ความเสนาหาที่จริงใจนัก ศีระชบมิได้งยออกห่างอกเจ้ามังนงาย

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 1. 2542 : 381)

จุดเริ่มต้นของความผูกพันระหว่างจะเด็ดกับตะละแม่กุสุมาเกิดจากจะเด็ดเป็นผู้เริ่มก่อความสัมพันธ์กับตะละแม่กุสุมาก่อน ขณะนั้นจะเด็ดนั้นเป็นชายหนุ่มที่ยังอยู่ในวัยคะนอง เมื่อต้องเดินทางมาต่างบ้านต่างเมืองจึงเกิดความเหงาใจ ซึ่งเป็นอารมณ์ของผู้ชายในวัยหนุ่มที่จะเป็นเช่นนั้นในยามที่ห่างไกลนางอันเป็นที่รัก เมื่อจะเด็ดได้พบหน้าตะละแม่กุสุมาผู้ซึ่งมีความงามยิ่งประจักษ์กับกิจรียาจนที่เพื่องลสุตริเพราะได้รับการอบรมเลี้ยงดู จะเด็ดจึงเกิดความประทับใจกุสุมา เมื่อจะเด็ดมีโอกาสนี้เป็นครูสอนพินให้กับตะละแม่กุสุมา จะเด็ดจึงกล่าวความในใจของตนให้นางรู้ และตะละแม่กุสุมาเองนั้นก็มิได้ปฏิเสธหรือโกรธเคืองในคำพูดที่จะเด็ดกล่าวกับนางเช่นนี้เลย เมื่อจะเด็ดเห็นว่าตะละแม่กุสุมามีได้ปฏิเสธในความรักที่ตนมีต่อนาง จะเด็ดจึงกล้าเปิดเผยความในใจเพื่อให้ตะละแม่กุสุมาได้ประจักษ์ชัดถึงความในใจของตน เพราะจะเด็ดนั้นเห็นว่าความรักที่ตนมีต่อตะละแม่กุสุมาเป็นความรักที่เกิดจากความจริงใจ ดังนั้นการบอกกล่าวกับนางจึงเป็นสิ่งที่ถูกต้อง พฤติกรรมของจะเด็ดนั้นตรงกับคำกล่าวของกิตติกร มีทรัพย์ ที่ว่า ความรักของคนเราประกอบด้วยส่วนสามประการคือ อารมณ์ ความคิด และการกระทำที่แสดงออกให้ปรากฏเป็นพฤติกรรม สามส่วนนี้จะต้องประสานกลมกลืนกันเป็นอันดี ในเบื้องต้นคนจะถูกครอบงำด้วยอารมณ์และต่อมาจะมีความคิดใคร่ครวญพิจารณาและรู้จักแยกแยะหาความแตกต่าง ความสามารถสองสิ่งนี้จะช่วยให้เรามีความคิดในการกำหนดคุณค่าของความรัก จากนั้นจึงแสดงออกให้สอดคล้องกับคุณค่าเหล่านั้น

ส่วนพฤติกรรมของทะเลแม่กุสุมา ตรงกับคำกล่าวของ สายฤดี วรกิจโกคาทร ที่ว่าความรักคือความรู้สึกประทับใจและให้การยอมรับในคุณค่าของบุคคลหรือสิ่งใดสิ่งหนึ่ง การมองเห็นคุณค่านั้นขึ้นอยู่กับความสามารถในการรับรู้ของบุคคลผู้ค้นหา เมื่อได้พบกับประทับใจซึ่งมีองค์ประกอบหลายประการที่จะทำให้ยอมรับและประทับใจ เช่น ประสบการณ์ บุคคล เวลา สถานการณ์และอื่น ๆ อีก

เมื่อทะเลแม่กุสุมาได้พบจะเด็ด ครั้งแรกนางยังอยู่ในวัยสาวและในชีวิตของนางก็มีเคยได้ใกล้ชิดชายใดนอกจากพระราชบิดาของนาง ต่อเมื่อนางมีโอกาสใกล้ชิดกับจะเด็ด เพราะได้เรียนพินกับจะเด็ด ทะเลแม่กุสุมาจึงเกิดความรู้สึกประทับใจในความสามารถและความนอบน้อม อีกทั้งนางยังมีเสน่ห์ของจะเด็ด นางเกิดความรู้สึกชื่นชมยินดีในตัวจะเด็ดเป็นทุนเดิมอยู่แล้ว เมื่อจะเด็ดกล่าวคำฝากรักทะเลแม่กุสุมาจึงมิได้ปฏิเสธเพราะนางก็มีใจให้กับจะเด็ด แต่ด้วยความเป็นกุลสตรีจึงทำให้นางมิได้แสดงออกถึงความรู้สึกภายในใจก่อน จนกระทั่งจะเด็ดบอกรักทะเลแม่กุสุมาจึงยอมรับรักจะเด็ด ความรู้สึกผูกพันของจะเด็ดและทะเลแม่กุสุมาจึงเริ่มต้นตั้งแต่จะเด็ดได้เอ่ยปากบอกรักทะเลแม่กุสุมา

## 2. ความสัมพันธ์ที่มีแรงผลักดันพฤติกรรม

### 2.1 ตัวละครชาย – จะเด็ด

- จะเด็ดสารภาพรักกับทะเลแม่กุสุมาในขณะที่นางเรียนพินกับตน

เมื่อจะเด็ดสารภาพรักต่อทะเลแม่กุสุมาแล้ว จะเด็ดก็ได้กล่าวความในใจให้นางฟัง ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

เจ้าหนุ่มตอบว่า ข้าพเจ้านั้นมีใจเดียวล้นเดียว จึงไม่อาจกล่าวสิ่งใดให้เป็นคำสองเหมือนคำข้าพเจ้าที่ว่าแก่ทะเลแม่เมื่อวันก่อนโน้นว่า หากเมื่อใดความที่ข้าพเจ้ารักท่านท่วมอกก็จะถวายเป็นมงคลาพระเจ้าอยู่หัวกลับไปเสีย ณ บ้านเดิม ไม่ยอมอ้ออึ้งบอกให้ข้าพเจ้าได้อีกด้วย ข้าพเจ้านั้นถึงแม้ไม่เคยพลาดต่อการอื่นก็ดี แต่การจะบอกถึงน้ำใจรักของตัวแก่ทะเลแม่นั้นพลาดนัก เอ่ยปากไม่ออกแล้ว พระราชธิดาฟังแล้วใจก็ระรัวอยู่ จะตอบบ้างก็ให้หนักปากเพราะมากความประหม่า คิดอยู่แต่ในใจว่าชายผู้นี้พิกลแท้ บอกเราแจ่มชัดแล้วยังว่าพลาดนักไม่กล้าบอกเจรจาซับซ้อนจนไม่อาจต่อถ้อยคำด้วยได้

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 1. 2542 : 361)

การกระทำของจะเด็ดนั้นตรงกับคำกล่าวของ ศรีเรือน แก้วกังวาล ที่ว่าความรักที่มีผลต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์มีพลังผลักดันให้มนุษย์ประกอบกิจกรรมเกือบทุกอย่าง เพราะเมื่อจะเด็ดพึงพอใจทะเลแม่กุสุมาแล้ว จะเด็ดก็กล้าที่จะเปิดเผยความในใจให้นางทราบ ทั้งๆ

ที่รู้ว่าเป็นสิ่งที่ไม่เหมาะสม เพราะตนเองมีฐานะเป็นเพียงมหาดเล็ก แต่กล้าที่จะมีใจรักพระราชธิดาของพระเจ้าแปร การกระทำของจะเด็ดสืบเนื่องมาจากความรักที่มีต่อตะละแม่กุสุมา จึงทำให้จะเด็ดแสดงพฤติกรรมดังกล่าว

- **จะเด็ดแอบลอบเข้าไปในห้องบรรทมตะละแม่กุสุมาเพื่อบอกความสัมพันธ์ของตนกับตะละแม่จันทราให้ตะละแม่กุสุมาทราบ**

เมื่อตะละแม่กุสุมารับรู้จะเด็ดแล้ว นางรู้ว่าจะเด็ดยังมีหญิงอื่นครองใจอยู่อีก ตะละแม่กุสุมาจึงโกรธมากและคิดว่าจะเด็ดไม่จริงใจกับนาง นางจึงไม่ยอมฟังคำอธิบายใด ๆ จากจะเด็ด จะเด็ดจึงต้องลอบเข้าไปหานางในห้องบรรทม เพื่ออธิบายความให้ตะละแม่กุสุมาเข้าใจถึงการกระทำของตน จะเด็ดได้กล่าวว่าตนกล้าบอกความจริงเรื่องความสัมพันธ์ที่ตนมีกับหญิงอื่นให้ตะละแม่กุสุมาทราบก็เพราะเป็นการแสดงความจริงใจ ถ้าจะเด็ดไม่บอกความจริงและรู้เร้าจนมีความสัมพันธ์ฉันชู้สาวกับตะละแม่กุสุมา ภายหลังถ้านางทราบความจริงก็มิสามารถตีจากจะเด็ด เพราะตกเป็นของจะเด็ดแล้ว ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...หากข้าพเจ้าจำเสียแจ้งเตลิดไปว่า เป็นเส้นเกศาผู้อื่นเช่นมารดาตั้งนี้ ท่านจะเอาสิ่งใดมาวัดข้าพเจ้านี้เจรจาเท็จ เมื่อข้าพเจ้าจำความท่านมิดชิดตั้งนี้ ตะละแม่กุสุมาก็ไม่มีอะไรที่จะมาตักตักแลต่อจากนั้นก็สุดแต่เล่าห์อันข้าพเจ้าจะมัดตัวนางไว้ด้วยเกลียวสวาท กุสุมาคนดีจะมีท่ามาขึ้นเสียงปรามาสข้าพเจ้ากระนี้หรือ ท่านนั้นเป็นขัตติยนารีสูงทั้งกำเนิดแลการอบรม จงตรงดูให้กว้างยาวออกไปตามควรเถิดว่า ยังมีชายใดที่เป็นชายแท้กล้าพูดจริงเสมอด้วยมังงาย ผู้ซึ่งพระราชธิดาปักหน้าว่าเป็นชายแต่ชื่อนี้บ้าง

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 1. 2542 : 392)

จะเด็ดได้กล่าวเปรียบเทียบความรักของตนที่มีต่อตะละแม่จันทราและตะละแม่กุสุมาเสมอกัน ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...ข้าพเจ้ารักนางอันเป็นเจ้าของผมนั้นหาใช้น้อย ครั้นมาสบพระราชธิดาท่านก็รักท่านองนั้นดุจกัน จะหาว่าผู้หนึ่งเกินผู้หนึ่งหย่อนนั้นมิได้ ข้าพเจ้าปฏิพัทธ์นางโน้นโดยมั่นหมายใจไว้ แต่ข้าพเจ้าใฝ่ใจแก่กุสุมาหาความมั่นหมายไม่ แลชื่อนั้นนับแต่ต้นแล้วข้าพเจ้าได้บอกว่า ข้าพเจ้าจะพันนางไว้โดยน้ำใจรักแต่ข้างเดียว แต่เมื่อกุสุมาจะพลอยเกิดน้ำใจร่วมข้าพเจ้าด้วยไซ้รักก็เป็นอีกเรื่องหนึ่ง ซึ่งข้าพเจ้าก็คิดอ่านไปตามสถานที่ควร...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 1. 2542 : 394-395)



จะเด็ดกล่าวก้าวเปิดเผยความจริงให้นางฟังว่าตนมีพันธะอยู่แล้ว ถึงจะรู้ว่าทะเลแม่กุสุมาจะโกรธ แต่เพื่อแสดงถึงความรักที่จะเด็ดมีต่อนางอย่างบริสุทธิ์ใจ ว่าอย่างไรเสียตนก็รักนางสุดแท้แต่นางจะมีน้ำใจรักตอบหรือไม่ ที่จะเด็ดกล่าวนำเข้ามาในห้องบรรทมของทะเลแม่กุสุมาโดยมิเกรงกลัวราชภัยก็เพื่อต้องการอธิบายเรื่องความบริสุทธิ์ของตนให้นางฟัง

เมื่อทะเลแม่กุสุมาฟังคำอธิบายของจะเด็ดแล้ว นางก็ตัดรักจะเด็ดเพราะว่าไม่สามารถยอมรับที่จะเด็ดมีหญิงที่เป็นที่หมายแล้ว จะเด็ดเสียใจในคำพูดของนางอยู่มาก และกล่าวเป็นความนัยว่าตนเองจะออกจากเมืองแปรวันรุ่งขึ้น แต่ก็กลับมาใหม่อีก ถึงครั้งนี้ทะเลแม่กุสุมาไม่ยินยอมรับรักตน เมื่อกลับมาใหม่จะเด็ดก็จะบังคับให้กุสุมารักให้ได้ ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

เจ้าหนูมอล้ายคำนางนัก แต่เห็นยืนคำแข็งตั้งนั้นก็เกิดมานะใจหนึ่งว่า ข้าพเจ้าอ่อนน้อมท่านด้วยสุจริตเพียงนี้ เมื่อความคิดมิได้ลงรอยเดียวกันตั้งแต่ก่อน ข้าพเจ้าก็จะถือเอาคำกุสุมาไปปฏิบัติ จะออกจากราชสำนักเมืองแปรนับแต่รุ่งอรุณพรัณนี้ กรรมใดที่ได้ล่วงเกินจงได้อโหสิให้ข้าพเจ้าเสีย การที่จะละท่านโดยตัวนื้อกมังฉงายจะเป็นประการใด กล่าวความปวดในอกตัวเองไม่ถูกแล้ว แม้มีนิกนิตหนึ่งถึงศักดิ์ตัวว่าเป็นชาย ก็จะก้มลงกราบเท้าอ่อนให้กุสุมาท่านคืนดี แต่ความข้อนี้นี้พูดไปใครเล่าจะเห็นใจตัว อนึ่งการไปครั้งนี้มิใช่จะไปลับ ต่อถึงข้างขึ้นจัต ๗ เดือนยี่เมื่อใด เมื่อนั้นมังฉงายจะมาเยือนท่านใหม่ แต่การมาครั้งหลังนี้ถึงแม้กุสุมาจะไม่สมัครใจ ข้าพเจ้าจะหาทางขู่ให้รับรักมังฉงายให้จงได้...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 1. 2542 : 397)

จะเด็ดเป็นทุกข์ที่ทะเลแม่กุสุมาตัดรัก เหตุเพราะตนเองมีพันธะอยู่แล้ว แต่จะเด็ดก็มิได้รู้สึกว่าการรักของตนกับทะเลแม่กุสุมาจะหมดหวังเสียเลยทีเดียว เพราะจะเด็ดตั้งใจว่าจะมาขอคืนดีกับนางให้ได้ โดยทิ้งช่วงเวลาให้นางได้ทบทวน อีกทั้งเป็นการยืนยันว่าจะเด็ดรักนางจริงและไม่ละความพยายามที่จะให้นางรับรักตนให้ได้ จากความรู้สึกเช่นนี้ของจะเด็ดตรงกับคำกล่าวของ เบเนเดค ที่ว่า ความรักนั้นเมื่อรู้ว่าอีกฝ่ายหนึ่งมีความรักให้แก่ตน ก็ารู้สึกปลานปลื้มยินดี แต่ถ้าความรักเกิดขึ้นข้างเดียวก็ย่อมก่อให้เกิดความคับข้องใจ ผิดหวังและท้อแท้

#### - จะเด็ดเกิดอารมณ์หึงหวงทะเลแม่กุสุมา เหตุเพราะสอพิณยา

เมื่อจะเด็ดเห็นทะเลแม่กุสุมาเดินคู่กับสอพิณยาอยู่ในอุทยานหลวงเมืองแปร จะเด็ดก็เกิดอารมณ์หึงหวงและแสร้งว่าประชดทะเลแม่กุสุมาว่า ทะเลแม่กุสุมาคงมีความที่จะพบกับสอพิณยาตามลำพัง ดังนั้นจะเด็ดจึงขอโทษที่มาขัดจังหวะการสนทนา ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

ครั้นเห็นยอดสวาทตัวหาได้อยู่คนเดียว มีหน้าคนที่เข้าคู่กันคือสอพิณยา แลท่วงทีที่เดินสนทนากันนั้น ดูสนิทสนมนักประกอบทั้งเมื่อทะเลแม่อยู่ต่อหน้าคนอื่น ก็จำเป็นต้องแสดงกิริยาสงบบางตัวให้สมแก่ลูกกษัตริย์ไว้ แต่มังจนยากำลังข้องอยู่ด้วยอิจฉามีหยั่งในเหตุผลใด ยิ่งเห็นกิริยานางทำจะนั้น แสดงใจนักหน้าคร่ำครีกลงแสดงความไม่พอใจ แต่สักครู่พอระลึกได้ว่าเป็นกิริยาไม่บังควร ขุนวังก็ย่อตัวลงการวะแก่ลูกหลวง แล้วว่าโดยเสียงกระดังว่า ข้าพเจ้าไม่แจ้งว่าพระญาติสนิทจะสนทนากันเป็นความซึ่งโดยลำพัง ซึ่งเข้ามาวางขวางให้ไม่ตรึงระหว่างสองเชื้อพระวงศ์ซึ่งกลองครู่หนึ่งนั้น ขอบกัยเกิด...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 1. 2542 : 493)

- จะเด็ดล้มป่วยเพราะความตรอมใจที่ได้ข่าวทะเลแม่กุสุมาภิเษกกับสอพิณยา

เมื่อจะเด็ดนำทัพตองอุกลับมาตีเมืองแปรได้รับชัยชนะและรีบเข้าเมืองเพื่อต้องการพบทะเลแม่กุสุมาให้คลายความคิดถึง แต่จะเด็ดกลับได้ฟังข่าวจากอเทยยาว่าทะเลแม่กุสุมาไปอยู่กับสอพิณยา ณ เมืองหงสาวดีแล้ว จึงทำให้จะเด็ดเกิดความแค้นและได้ไปสอบถามพระเจ้าแปร โดยลี้มรักษาภิรามารยาทที่ต้องปฏิบัติในฐานะที่เคยเป็นขุนวัง จะเด็ดใช้คำพูดรุนแรงจนพระเจ้าแปรเกิดความน้อยพระทัย จึงได้ตรัสตอบจะเด็ดว่าทะเลแม่กุสุมาเป็นพระราชธิดาของพระองค์จะทรงยกให้ใครก็ได้ เมื่อจะเด็ดได้ฟังก็เกิดโทสะและชักกระบี่ออกจะเอาชีวิตพระเจ้าแปร แต่จาเลงกะโบห้ามไว้ จะเด็ดนั้นสู้ศึกมาด้วยความเหนื่อยยาก ประกอบกับถูกทวนเมื่อเข้าตีข้าศึกและยังมิได้รับการรักษาพยาบาลอย่างดี เมื่อมากระทบกับเรื่องเสียใจหนักได้แต่เอ่ยปากเรียกชื่อทะเลแม่กุสุมาแล้วก็เป็นลมไป ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...แต่เพลานั้นเจ้านายทัพปราศิมาทั้งวัน ทั้งรอยทวนที่เปื่องไหลเมื่อประจัญกับเมงฮลาแงก็ยังมีได้รับการรักษาพยาบาลเป็นอันดี เมื่อมากระทบความเสียใจดังนี้ ก็มีอาการอดโรยอาการเดียวกับเมื่อตัวต้องจำอยู่ในคุก คือเมื่อรานองเผาทหารพระเจ้าตะเบงชเวตี้ ก็กำเริบเรียกเอาชื่อทะเลแม่เมืองแปรได้คำหนึ่งแล้วมีตหน้าแลล้มสลบลง จาเลงกะโบตกใจหนัก เรียกพลช่วยพุงออกมาอยู่ที่พัก ณ โรงทหาร บรรดานายกองรองรู้อาการป่วยของนายทัพก็พากันตกใจ แต่แพทย์ประจำกองทัพตองอุว่าไม่เป็นไรดอก ระวังแต่อย่าให้กระเทือน หาไม่แผลทวนที่ไหลล้กเสบจะพลอยพาอาการอื่นกำเริบหมอมแก้ไขอยู่จนรุ่งเช้าจึงค่อยได้สติ แต่นอนจมอยู่ แลเพ้อออกชื่อทะเลแม่กุสุมาอยู่เนือง ๆ ตะคะญี่ก็รับรักษาพยาบาลแข่งขัน ลุจนเนงบาหายแล้วเข้ามาช่วยดูแลการบ้านเมืองในแปรอีกแรงหนึ่ง การทั้งปวงเป็นไปโดยเรียบ และจะเด็ดป่วยอยู่เกือบกลางเดือนแปดจึงทุเทาลุกขึ้นเดินเหินได้ แต่กลายเป็นคนขี้นมชอบปลื้มตัวนี้ผู้เดียว มิได้เจรจาด้วยผู้ใด...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 2. 2542 : 1047)

ข้อความข้างต้น แสดงให้เห็นว่าความรักของจะเด็ดที่มีต่อทะเลแม่กุสุมานั้นมากมายนัก เมื่อจะเด็ดรู้ว่าทะเลแม่กุสุมาไปกับสอพิณยาแล้วทำให้จะเด็ดขาดความยังคิดถึงความรักไม่ควรโดยแสดงอาการไม่เหมาะสมต่อหน้าพระเจ้าแปรและจะเด็ดยังเกิดความทุกข์จนส่งผลให้เกิดความเจ็บป่วยทางกายและเมื่อได้รับการดูแลรักษาพยาบาลจนอาการป่วยทางกายหายแล้ว แต่จะเด็ดก็กลายเป็นคนเงิบขริ้ม เป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากการสูญเสียคนรักไป จะเด็ดรักทะเลแม่กุสุมามาก เมื่อไม่สมหวังในความรักจึงทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางบุคลิกภาพและลักษณะนิสัย จะเห็นได้ว่าความรักนั้นสามารถส่งผลกระทบต่อการใช้ชีวิตของมนุษย์อย่างแท้จริง

#### - จะเด็ดตัดสินใจติดตามทะเลแม่กุสุมาไปเมืองหงสาวดี

จะเด็ดตัดสินใจติดตามทะเลแม่กุสุมาไปเมืองหงสาวดีโดยมีวันเกรง อันตรายและได้กล่าวกับนางว่าในครั้งแรกตนคิดว่าทะเลแม่กุสุมาทรยศต่อความรักที่เคยสัญญา กันไว้ จึงติดตามมาด้วยความแค้นและเมื่อรู้ว่าทะเลแม่กุสุมาต้องมาอยู่เมืองหงสาวดีด้วยความทุกข์ใจเพราะถูกสอพิณยาใช้อุบายลวงมาและยังถูกละเมิดของสอพิณยาจนต้องตกเป็นภรรยาของสอพิณยา จะเด็ดจึงได้ชวนให้ทะเลแม่กุสุมาหนีออกจากเมืองหงสาวดีกลับไปกับตน เพราะตนยังรักนางไม่เสื่อมคลาย ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...เจ้าหนุ่มก็ตอบสวนคำว่าข้าพเจ้าเฝ้าจากความข้อนี้นี้เพราะความจงรักเดิม หักแล้วไม่รู้จะไปจากใจ

แต่ทว่าความข้อนี้นี้เป็นข้อจำไว้ในอก มิได้ตั้งใจจะกล่าวแต่เดิมที่ ข้าพเจ้าตามนางมาถึงแดนสอพิณยาเจ้าผัวก็เพราะแค้นหนักที่เข้าใจว่านางอันเป็นที่รักแห่งตัวกลับกลาย แม้ข้าพเจ้ามาพบนางเป็นไปดังที่ตัวเข้าใจ ได้ความว่าทะเลแม่ผู้รักอยู่กับสอพิณยาแล้ว ถึงหากรักจะเต็มใจก็ไม่เปิดปากให้แจ้ง แต่บัดนี้ได้รู้ว่าท่านตกมาเป็นของสอพิณยาโดยจำใจหาใช่เต็มใจ สถานหนึ่งจากปากที่พูดไว้ว่ามีแต่ชายเดียวเท่านั้นดอก ที่กุสุมาแม่เก็บไว้ในทรวง ข้าพเจ้าแจ้งความถนัดแล้ว ก็กลใดเล่าจะทิ้งนางสุดที่รักไว้สุจริตอยู่ในเมืองหงสาวดี ข้าพเจ้าจะชวนกุสุมาแม่และแผ่นดินอันเป็นนรกแห่งท่านนี้ไปเสีย...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 3. 2542 : 1370)

เหตุการณ์ตอนนี้ แสดงให้เห็นว่าจะเด็ดนั้นรักทะเลแม่กุสุมามากจึงกล้ายอมทำทุกอย่างเพื่อให้ได้มีโอกาสพบหน้า ทั้ง ๆ ที่รู้ว่าการเดินทางไปเมืองหงสาวดีเมืองศัตรูในครั้งนี้ อาจจะต้องเผชิญกับอันตรายจนถึงแก่ชีวิต แต่จะเด็ดก็ยินยอม การกระทำของจะเด็ดเช่นนี้เกิดจากความรักที่จะเด็ดมีต่อทะเลแม่กุสุมาเป็นพลังผลักดันให้จะเด็ดกล้าเสี่ยงชีวิตมาพบนาง และเมื่อจะเด็ดรู้ความจริงว่าทะเลแม่กุสุมานั้นยังมีความคิดความอาลัยตนอยู่มิเสื่อมคลาย แต่เป็นเพราะเคราะห์กรรมที่ทำให้นางต้องตกอยู่ในสภาพนี้ จะเด็ดจึงได้กล่าวชวนนางให้กลับไป

พร้อมกับตน แม้ว่าตะละแม่กุสุมาจะได้ชื่อว่าเป็นภรรยาของสอพิณยาแล้ว แต่จะเด็ดก็ยังมีความรักให้นางอย่างมั่นคง จะเด็ดกล้ายอมรับนางในฐานะภรรยาถ้านางยินยอมหนีออกจากเมืองหงสาวดีไปพร้อมกับตน

**- จะเด็ดติดตามตะละแม่กุสุมาไปเมืองเมาะตะมะ เพื่อชิงตัวนางจากสอพิณยา**

เมื่อจะเด็ดชักชวนให้ตะละแม่กุสุมากลับเมืองแปรพร้อมกับตน แม้ตะละแม่กุสุมาจะยินดี แต่นางไม่สามารถทำตามใจนางได้ โดยให้เหตุผลกับจะเด็ดว่า เกรงว่าพระราชบิดานางจะเสียพระทัยมากที่นางประพฤติตัวไม่เหมาะสมกับผู้ที่ได้ชื่อว่าเป็นพระราชธิดาของพระเจ้าแปร ตะละแม่กุสุมาจึงตัดสินใจเสด็จไปเมืองเมาะตะมะเพื่อไปอยู่กับสอพิณยา การที่นางตัดสินใจเช่นนี้ก็เพื่อป้องกันมิให้จะเด็ดมีความหวังว่านางจะกลับไปกับจะเด็ด จะเด็ดจะได้เดินทางกลับเมืองตองอูโดยมิต้องพะวงกับนางอีก แต่ด้วยใจรักที่มั่นคงต่อตะละแม่กุสุมา จะเด็ดจึงตัดสินใจติดตามนางไปถึงเมืองเมาะตะมะเพื่อชิงตัวนางจากสอพิณยา เพราะถ้าจะเด็ดทำเช่นนั้นตะละแม่กุสุมาก็จะไม่เสื่อมเสียเกียรติ ด้วยข้อกล่าวหาที่ว่านางหนีตามคู่รักเก่า แต่ถ้าจะเด็ดชิงตัวนางจนทุกคนรู้แล้วก็จะไม่มีผู้ใดกล่าวหานางได้อีก ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...แต่ทว่าพระเจ้านเรศวรนั้น เป็นชายชาติทหารย่อมรู้ว่าการชิงตัวนางซึ่งหน้านั้น ความเสื่อมเสียจะเกิดแก่ตัวหญิงที่ถูกชิงหรือญาติวงศ์ฝ่ายหญิงก็หาไม่ กระนั้นแม้เราทำการให้เอิกเกริกว่าเราได้ชิงมิใช่เมียเจ้าสอพิณยาหลบแล่นตามเราไปเพราะความรักเอง อันความเสื่อมเสียจะเกิดแก่กุสุมาท่านและพระเจ้าแปรก็หาไม่ ดังนั้นความวิตกในอันว่าพระเจ้าแปรจะน้อยพระทัยาลูกทำชั่วก็พ้นไป ไปเถิดกุสุมาเอ๋ย แม่จงไปเมาะตะมะสู่ความคุ้มครองของสามี เราจะได้ทำการสะดวก มิได้เกิดข้อเสียเหมือนอย่างที่เราวิตกไว้ จะเด็ดเปลี่ยนจากใจพระมาเป็นคนนอกปากให้เมียท่านตามตัวก็ได้แล้ว บัดนี้เล่าจะเปลี่ยนจากใจคนมาเป็นใจยักษ์ ชิงเมียเขาเอาต่อหน้าก็คงจะทำได้อีก น้ำรักที่เรามีต่อกุสุมาน้องท่านนั้น อย่าว่ากุสุมาตกมาเป็นเมีย สอพิณยาอุปราชเมืองหงสาวดี แลเป็นใหญ่กว่าผู้อื่นในเมืองเมาะตะมะเท่านี้ มาตรว้าน้องท่านต้องไปเป็นเมียพระกาพะจะเด็ดผู้นี้จะติดตามลงไปชิงคืน...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 3. 2542 : 1422)

จะเด็ดนั้นตั้งใจแน่วแน่แล้วว่าจะต้องชิงตัวตะละแม่กุสุมากลับมาเป็นของตนให้ได้ ถึงแม้ว่าจะต้องเสี่ยงต่ออันตรายมากเพียงใดก็ตาม และจะเด็ดยังเป็นหวังว่าตะละแม่กุสุมาจะถูกคำครหาเรื่องหนีตามคนรักเก่า จะเด็ดจึงกล่าวกับนางว่าถ้านางชิงตัวนางให้ทุกคนประจักษ์แล้วก็ไม่มีผู้ใดกล่าวหาว่าตะละแม่กุสุมาได้เลยในเรื่องที่นางหลยใจ พฤติกรรมที่จะเด็ดกระทำนี้เป็น การแสดงให้เห็นว่าจะเด็ดนั้นรักต่อตะละแม่กุสุมาอย่างแท้จริง เพราะไม่คำนึงถึงความยากลำบากที่จะต้องตามนางไปถึงเมืองเมาะตะมะ เพื่อชิงตัวนางจากสอพิณยา ถึงแม้ว่า

จะต้องฝ่าฟันอันตรายมากมายเพียงใดก็ตาม พร้อมกันนั้นจะเด็ดก็คิดหาวิธีป้องกันภัยรภัยของตะละแม่ไว้ด้วย

- จะเด็ดชิงตัวตะละแม่กุสุมาได้สำเร็จและปลอมประโลมนาง จนตะละแม่กุสุมาไม่รู้สึกรักใคร่ใจในการกลับมาครองรักกับจะเด็ด

เมื่อจะเด็ดชิงตัวตะละแม่กุสุมามาจากสอพิณยาได้สำเร็จแล้วและนำมาซ่อนไว้ในถ้ำใกล้ชายแดนพะโค ตะละแม่กุสุมาน้อยพระทัยที่จะเด็ดทำกับนางเช่นนี้ จะเด็ดจึงได้ปลอมประโลมใจนางโดยเล่าเรื่องความสัมพันธ์ที่เคยมีมาแต่หนหลังให้ตะละแม่กุสุมาฟัง และได้กล่าวว่าตนเองนั้นรักนางมากจนกล้ายอมเสี่ยงต่อความตายมาชิงตัวนางถึงเมืองเมาะตะมะ แต่เมื่อได้ตัวนางมาแล้วก็มิกล้าที่จะล่วงเกินนางถ้าตะละแม่กุสุมาไม่เต็มพระทัย ซึ่งไม่เหมือนการกระทำของสอพิณยาที่เคยทำกับนางไว้ และจะเด็ดก็อ้อนวอนขอให้ตะละแม่กุสุมาเห็นใจในความรักภักดีที่ตนมีต่อนาง หากนางจะอายุที่ถูกชิงตัวมาขอให้ละความคิดนี้ เพราะว่าจะเด็ดรักนางมากจึงกล้าทำเช่นนี้ ผลของการอ้อนวอนของจะเด็ดก็เป็นผลสำเร็จ เพราะตะละแม่กุสุมารู้สึกสงสารเห็นใจในความรักที่จะเด็ดมีต่อนางจึงได้ตัดความทุกข์ใจหรือกังวลใจในเรื่องที่จะมีผู้อื่นกล่าวหานางว่ามีชายครองถึงสองคนออกไปได้ และยินดีที่จะอยู่ครองคู่กับจะเด็ด ฝ่ายจะเด็ดนั้นก็มีความปิติยินดียิ่งนัก ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...กุสุมาเมื่อภัยเกิด ข้าพเจ้าจะขอซ่อนนางให้เงยหน้าขึ้นสักหน่อย แลกล่าวเชิญน้องท่านมองคนที่เคยเรียกอยู่เต็มปากว่าพี่เสียให้เต็มตาท่านมองข้าพเจ้าเต็มหน้ากระนี้แล้ว ความเอ็นดูจะไม่เกิดขึ้นบ้างหรือว่าเพราะรักน้องท่านเป็นที่สุดกว่าสิ่งอื่นดอก หนทางแต่แปรมาถึงหงสาวดียังสู้เดินไพรหรือว่ารักน้อยยังไม่แน่นอนเหมือนคำก็จะสิ้นภาระตามเสีย แต่เพียงหงสาวดีแล้ว ไหนเลยจะสู้มาทำการเผาเมาะตะมะเสียทั้งเมือง ข้าพเจ้าตามนางมาเพราะรักแล้ว บัดนี้ได้เข้าชิดกันแค่นี้แล้ว รักนั้นกลับเป็นกำแพงกันมิให้กระทำเอาให้เสียใจ ข้าพเจ้ายินมามีได้สวมเกราะอยู่กลางศึกก็ยังไม่กลัวเหมือนจะล่วงเกินกุสุมาโดยแม่ไม่ยอมใจตาม น้องเอ๋ย ข้าพเจ้าอำแขนคอยท่านอยู่แล้ว กุสุมาแม่เหมือนพลัดเรือนเดิมไปนาน บัดนี้น้องท่านกลับมาอยู่นอยู่หนทางจะสู้ที่เก่าแล้วไยแม่มามีอดเอื้อนรื้ออยู่ หรือว่าเรือนแขนจะเด็ดแปลกไปที่ตรงใด

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 3. 2542 : 1554-1555)

...ฝ่ายเจ้าหนุมปีติในดวงกมลนักซ่อนร่างตะละแม่ใส่ตัก ระลึกถึงความที่ตัวติดตามนางตั้งว่าเอาชีวิตแลก ความทุกข์ยากแต่หนหลังมาลงอารมณ์ให้ใจหว่าไปชั่วครู่ทอดตะละแม่แน่วไว้ ระลึกถึงเหตุการณ์ที่เป็น อนันตคามได้เจ้าจะเด็ดก็พลอยเกิดน้ำตาอยู่คลอตา...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 3. 2542 : 1556)

จะเติ่นั้นรักทะเลแม่กุสุมายิ่งนัก ถึงแม้ว่าจะได้ตัวนางมา แต่จะเติดก็มีได้บังคับใจนาง แต่จะเติดได้กล่าวปลอบประโลมและอ่อนน้อมให้นางเห็นแก่ความรักที่ตนมีให้กับนางอย่างจริงใจและบริสุทธิ์ใจโดยมิต้องเกรงกลัวต่อคำครหาหรือเกิดความรู้สึกเกลียดชังแต่อย่างใด จะเติดเกิดความปีติยินดีที่ผู้สุดสำหรับเหนื่อยยากติดตามนางมาทำให้นางเห็นใจในที่สุดจนน้ำตาคลอที่ตนจะได้สมรักกับทะเลแม่กุสุมาเสียที หลังจากฝ่าฟันอุปสรรคต่าง ๆ มากมาย

#### - จะเติดน้อยใจทะเลแม่กุสุมาที่ไม่ยอมฟังคำอธิบายของตนเพราะหึงหวงเทตยา

เมื่อจะเติดพาทะเลแม่กุสุมากลับเมืองแปร ทะเลแม่กุสุมาจับได้ว่า จะเติดยังติดต่อกับเทตยาอยู่ ทั้ง ๆ ที่นางขอร้องจะเติดไว้แล้ว ทะเลแม่กุสุมาพบจะเติดอยู่กับเทตยาในอุทยานหลวงก็โกรธมาก และต่อว่าจะเติดโดยไม่ยอมฟังคำอธิบายหรือคำขอโทษของจะเติดเลย จะเติดจึงกล่าวด้วยความน้อยใจที่ทะเลแม่กุสุมาเคยกล่าวว่ารักตนมาก แต่ไม่ยอมฟังเหตุผลจากตนเลย เมื่อจะเติดง้อแล้วนางไม่คืนดีด้วย จะเติดจึงได้กล่าวว่าตนเองจะขอตัวกลับไปที่พักก่อนแล้วพรุ่งนี้ถ้าทะเลแม่กุสุมาสงบใจได้แล้วค่อยมาพูดจากัน แต่ทะเลแม่กุสุมาก็ยังไม่คลายความโกรธ จะเติดจึงคิดน้อยใจว่าเป็นเพราะทะเลแม่กุสุมาได้มาพำนักอยู่ใกล้พระราชมารดาและพระราชมารดา युยงนางไม่ให้ไปเมืองตองอุกับตน และคิดว่าทะเลแม่กุสุมาเชื่อคำพระราชมารดา จะเติดจึงตัดพ้อตนรู้แล้วว่าใจทะเลแม่กุสุมานั้นต้องการอยู่ที่เมืองแปรเพื่อหาช่องทางกลับไปอยู่กับสอพิญา มิฉะนั้นคงจะไม่มาหาเรื่องโกรธตนมากเพียงนี้ ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...และจะเติดฟังนางกระแนะกระเหน่ใสงอนไปว่าไม่ไปตองอุ จริตข้างโทสะก็ก่อให้เกิดยาวออกไปว่า ชะรอยทะเลแม่เข้าใกล้ได้เฝ้าพระราชมารดาค้างร่วมราพันข้อทุกข์ร้อนต่อกันแล้ว มิหลงไปฟังลิ้นอันพระราชมารดาเป่าอย่าให้นิยมตนหรือความคิดข้อนี้กลุ่มขึ้น เจ้าหนุ่มก็น้อยใจนัก

กล่าวโดยสำเนียงตัดให้เหมือนปกติว่า ข้าพเจ้าชักให้พระราชธิดาท่านไปตองอุด้วยนั้นเหตุผลอันสำแดงใจแจ้งแล้วก็คือหวังกุสุมาว่าเสมือนถึงเหยื่อแขวนปราศจากเจ้าของเฝ้าสกุลนครุทหงสาวดีจะเถาโถมวนเวียน ได้ช่องแล้วจะจิกไปสู่รังเดิม ข้าพเจ้าเข้าใจว่ากุสุมาท่านก็คงจะรังเกียจภัยอันนี้ไม่ชอบที่จะทำตัวเป็นช่องให้สอพิญาสืบไป แต่นี้ข้าพเจ้าเห็นคะเนผิดแล้ว ความเป็นสุขเดิมคงมิได้จางไปจากใจกุสุมาดอก มิหนำได้ลมปากพระแม่เจ้าเปา เห็นว่าตัวเบาว่านี่ก็คงลอยไปหงสาวดี ความในอกแม่ลูกคู่นี้เป็นฉันใด เราสัพพจะหยั่งได้ถึงอย่ารื้อเอาเรื่องอื่นมาพาโลเลย...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 4. 2542 : 2106)

ข้อความข้างต้น แสดงให้เห็นว่าเมื่อจะเติดเกิดความน้อยใจในการกระทำของทะเลแม่กุสุมาที่ไม่ยอมรับฟังคำขอโทษหรือเหตุผลจากตนเลย ทั้ง ๆ ที่นางเคยบอกว่าถ้าจะเติดทำผิดเพียงใดนางก็จะให้อภัย แต่เมื่อนางเห็นว่าจะเติดอยู่กับเทตยาจะเติดก็ยอมรับผิดแล้ว ทะเล

แม่กุสุมาก็ยังไม่หายโกรธเคืองตน จะเด็ดจึงเกิดความน้อยใจ ซึ่งเป็นอารมณ์ที่คนรักจะพึงน้อยใจต่อกันได้เมื่อยามที่เกิดปัญหา จะเด็ดจึงได้คิดไปในทางไม่ดีต่อตะละแม่กุสุมาว่านางเป็นคนใจโลเลเมื่ออยู่ใกล้พระราชมารดา และถูกพระราชมารดาพูดจาอุบายให้นึกถึงความยากลำบากในการเดินทางไปเมืองตองอูพร้อมกับตน ตะละแม่กุสุมาเลยเปลี่ยนพระทัยเพราะต้องการอยู่คอยสอพิณยาที่เมืองแปร เมื่อจะเด็ดคิดดังนี้แล้วจึงได้แสดงพฤติกรรมคือคำพูดกล่าวหาตะละแม่กุสุมา จึงทำให้ทั้งคู่ไม่สามารถปรับความเข้าใจกันได้ เพราะต่างฝ่ายต่างไม่ยอมอมมขอมให้กัน ซึ่งผลของการทะเลาะกันครั้งนี้ทำให้ตะละแม่กุสุมาไม่ได้เดินทางกลับเมืองตองอูไปพร้อมกับจะเด็ดด้วย

**- จะเด็ดแอบอ้างพระราชโองการของมังตราและพระเมตตาของตะละแม่จันทรามาลงตะละแม่กุสุมาไปเมืองตองอู**

เมื่อจะเด็ดกลับเมืองตองอูและได้ทำศึกกับกองทัพหงสาวดี และกองทัพอังวะจนได้รับชัยชนะ มังตราจึงให้จัดพิธีอภิเษกจะเด็ดกับตะละแม่จันทรา จะเด็ดต้องการไปรับตะละแม่กุสุมาให้ไปเข้าพิธีอภิเษกในครั้งนี้ด้วย จะเด็ดจึงได้กล่าวคำลงพระเจ้าแปร พระอัครเทวีและตะละแม่กุสุมาว่าเป็นพระราชโองการจากมังตรา โดยอ้างว่าถ้าตะละแม่กุสุมาไม่ยินยอมไปเมืองตองอูในครั้งนี้จะทำให้มังตราโกรธได้ ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...กุสุมาแม่จงแจ้งตัวเองแจ่มแจ้งข้าพเจ้าก็เห็นใจ แต่ความวิตกทั้งนี้เสมอส่วนน้อยอย่าไปขัดเหตุใหญ่เสียการเลย แม่หวาดอารมณ์ตัวข้อนี้โดยถืออารมณ์ธรรมดาดอก แต่ได้ถึงตองอูแล้วผิวนางโน่นกรุ่นหนาหนัก ลงที่จะเปลี่ยนอารมณ์เดิมแม่เสียเอง สถานหนึ่งการรับตัวไปทั้งนี้ เป็นเรื่องกรุ่นมาจากพินางพระเจ้าตองอูจริงแล้ว แต่พินางนั้นจะประสิทธิประสาทการโดยตนเองไม่ได้ นอกกว่าเป็นพระเจ้าอยู่หัวผู้น้องให้พลอยเห็นดีจนตรัสออกมาเอง เป็นต้นครั้งนี้ข้าพเจ้ามาแปรโดยเปิดเผยก็เพราะถือรับสั่งพระเจ้าตะเบงเซเวดีให้รับตัวกุสุมาแม่ไป แม่แม่ขัดขึ้นเสียเล่า พระเจ้าตะเบงเซเวดีจะทำหนิได้ อื่นถ้าคิดเกินเลยไปสงสัยว่าการนี้เป็นความคิดพระเจ้าแปรแล้ว พระเจ้าตองอูว่ามอยู่จะเกิดผิดใจระหว่างจอมคนสองเมือง อย่างหนึ่งสมเด็จพระราชบิดากุสุมาแม่นั้นก็เปรมพระทัยเพราะจะได้เห็นกุสุมาแม่ข้ามมณฑลไปให้ถูกประเพณี แลรักษาไมตรีระหว่างแปรแลตองอูแน่นแฟ้นไว้...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 5. 2542 : 3142-3143)

จะเด็ดกล้าทำทุกสิ่งทุกอย่างแม้กระทั่งการกล่าวอ้างพระราชโองการของมังตราว่าให้ตนเองมารับตะละแม่กุสุมาไปร่วมพิธีอภิเษกพร้อมกับตะละแม่จันทรา เพราะจะเด็ดต้องการเช่นนั้นถึงแม้จะมีปัญหาเกิดขึ้นก็คาดว่าจะแก้ไขได้ เพราะการกล่าวอ้างพระราชโองการเป็นสิ่งที่มิโทษหนัก แต่จะเด็ดก็มีได้เกรงกลัวมากไปกว่าความต้องการให้ตนเองได้สมปรารถนา ซึ่งการกระทำของจะเด็ดนี้ตรงกับคำกล่าวของ ศรีเรือน แก้วกังวาล ที่ว่า ความรักสามารถเป็นพลังผลักดันให้มนุษย์ประกอบกิจกรรมในชีวิตประจำวันได้เกือบทุกอย่าง จะเด็ดทำการครั้งนี้

เห็นว่าเป็นเรื่องที่เสี่ยงอย่างมาก แต่ด้วยความรักที่ต้องการมุ่งหวังให้สองหญิงเกิดความปรองดองกันและแต่ละฝ่ายมิได้น้อยอกน้อยใจว่าจะเด็ดรักตนน้อยกว่าอีกฝ่ายหนึ่ง จะเด็ดจึงกล้าทำเช่นนี้ ถึงแม้จะรู้ว่าเป็นสิ่งที่ผิดมหันต์ แต่ด้วยพลังของความรักจึงเป็นแรงผลักดันให้เกิดพฤติกรรมดังกล่าว

จะเห็นได้ว่า ความรักที่จะเด็ดมีต่อตะละแม่กุสุมากจนกระทั่งสามารถเป็นแรงผลักดันพฤติกรรมของจะเด็ดหลาย ๆ เรื่อง ไม่ว่าจะเป็นการสารภาพรักกับตะละแม่กุสุมาหรือการแอบลอบเข้าไปหานางในห้องบรรทม และแม้กระทั่งการแสดงอาการหึงหวงเมื่อเห็นนางเดินเคียงคู่กับสอพิญา จนกระทั่งเกิดความตรอมใจอย่างหนัก จนทำให้ร่างกายล้มป่วยที่ไม่ได้สมหวังในรัก แต่พลังรักของจะเด็ดที่มีต่อตะละแม่กุสุมานั้นมันคงนัก จะเด็ดกล้าที่จะติดตามนางไปถึงเมืองหงสาวดีและเมืองเมาะตะมะ ทั้ง ๆ ที่รู้ว่าเป็นเมืองศัตรูและมีอันตรายอย่างมากต่อชีวิต แต่จะเด็ดก็ไม่เคยย่อท้อขอให้ได้เพียงสมหวังในรักที่มีต่อตะละแม่กุสุมาเท่านั้น จนทำให้จะเด็ดกล้าตัดสินใจชิงนางมาจากสอพิญาโดยมิเกรงกลัวสิ่งใด เมื่อได้ตัวนางมาแล้วด้วยความรักที่จะเด็ดมีต่อตะละแม่กุสุมาจึงทำให้จะเด็ดใจเย็นและคอยปลอบประโลมนาง จนนางใจอ่อน ยอมรับว่าการกระทำของจะเด็ดนั้นทำไปเพราะรักนาง มิใช่ต้องการให้นางเสื่อมเสียเกียรติแต่อย่างใด เมื่อจะเด็ดได้พาตะละแม่กุสุมากลับเมืองแปร จะเด็ดได้ทำความผิดในเรื่องอเทยยาจนตะละแม่กุสุมาโกรธมากและไม่สามารถปรับความเข้าใจกันได้ เพราะต่างฝ่ายต่างน้อยใจในคำพูดและการกระทำของอีกฝ่ายหนึ่งจนเป็นเหตุให้จะเด็ดมิได้พาตะละแม่กุสุมาเดินทางกลับเมืองตองอุพร้อมตนในครั้งนั้น แต่ทั้งนี้ความน้อยใจนั้นเกิดจากความรักที่คนรักไม่สามารถเข้าใจถึงความรู้สึกของอีกฝ่ายหนึ่งได้ จนกระทั่งเมื่อจะเด็ดเดินทางกลับเมืองแปรอีกครั้งหนึ่งและได้ทูลความลงพระเจ้าแปรกับพระราชเทวีและตะละแม่กุสุมาโดยอ้างพระราชโองการของมังตรา เพื่อพาตัวตะละแม่กุสุมากลับไปเมืองตองอุพร้อมกับตนให้ได้ การกระทำต่าง ๆ ที่จะเด็ดทำนั้นจะเห็นได้ว่าเกิดจากความรักที่จะเด็ดต้องการครอบครองตะละแม่กุสุมา ไม่ว่าจะเป็นต้องฝ่าฟันอันตรายหรือความยากลำบากหรือใช้เล่ห์กลเพียงใด พฤติกรรม ต่าง ๆ ของจะเด็ดเหล่านี้ก็สืบเนื่องมาจากพลังความรักที่มีต่อตะละแม่กุสุมาทั้งสิ้น

## 2.2 ตัวละครหญิง – ตะละแม่กุสุมา

### - ตะละแม่กุสุมายอมรับรักจะเด็ด

เมื่อจะเด็ดได้สารภาพรักกับตะละแม่กุสุมาตอนสอนพิณให้นาง จึงทำให้นางเกิดความรู้สึกเขินอายและประหม่าเมื่อต้องเผชิญหน้าจะเด็ดครั้งต่อมา จนกระทั่งจะเด็ดได้ลอบเข้าไปหานางในห้องบรรทมและสารภาพรักกับตะละแม่กุสุมาอีกครั้งที่สอง นางจึงตอบรับรักจะเด็ด แต่ก็ได้กล่าวอย่างไว้เชิงว่านางจะให้จะเด็ดเป็นฝ่ายรักนางโดยที่นางมิได้รับรู้ด้วย และได้ขอร้องให้จะเด็ดอย่าลากลับไปบ้านเดิม จะเด็ดก็รับปากและกอดจูบนาง จึงทำให้



ทะเลแม่กุสุมาแสร้งกล่าวด้วยใจอนว่า จะเด็ดทำกับนางเช่นนี้เป็นการกระทำที่ไม่ซื่อตรงกับนาง แต่จะเด็ดได้กล่าววาทนเป็นผู้กระทำฝ่ายเดียว ดังนั้นก็เป็นไปตามคำสัญญาที่กล่าวกันไว้ว่าจะเด็ดเป็นฝ่ายรักทะเลแม่กุสุมาฝ่ายเดียว โดยที่นางมีต้องกระทำสิ่งใดตอบเพื่อแสดงให้เห็นว่านางรักจะเด็ด เมื่อทะเลแม่กุสุมาได้ฟังความก็นึกขุ่นอยู่ในใจที่จะเด็ดแก้ตัวกับนางเช่นนี้ และนางก็มีได้ดิ้นรนหนีการกอดรัดของจะเด็ดเลย เพราะจากการกระทำของนางก็แสดงให้เห็นว่านางยอมรับรักจะเด็ดแล้ว ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...ราชธิดาพระเจ้าแปรก็มีใจเสนาหาต่อเจ้าหนุ่มอยู่ยิ่งพบสัมผัสยิ่งเพิ่มความในใจ แต่ดิ้นรนร้องให้ไปโดยกิริยาอนกระนั้น ครั้นได้ฟังมังงายแก้ตัวเอาด้วยเล่ห์ก็ขุ่นอยู่ในใจ ตัดพ้อต่อว่าเป็นกลแต่พอชั่วคราวก็อ่อนตาม อันทะเลแม่เพ็งรุ่นไม่เคยปากขายความเสนหาก็คือจริงใจนัก ศีระชบมิได้เียงออกห่างอกเจ้ามังงาย

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 1. 2542 : 381)

แสดงให้เห็นว่า ทะเลแม่กุสุมาเมื่อนางได้ฟังคำบอกรักจากจะเด็ดชายหนุ่มที่นางใกล้ชิดสนิทสนม จนบังเกิดความพึงพอใจ ทะเลแม่กุสุมาก็เกิดความรู้สึกอวยเพราะนางยังอยู่ในวัยสาวที่ยังมีเคยมีชายใดได้ใกล้ชิดนอกจากพระราชบิดาของนางเอง จนกระทั่งทะเลแม่กุสุมาได้มาพบจะเด็ดผู้ซึ่งทำให้นางเกิดความรู้สึกประทับใจ ยิ่งเมื่อทะเลแม่กุสุมาได้ฟังคำสารภาพรักจากจะเด็ดจึงทำให้นางเกิดความป่วนป่วนในใจ เพราะพะวงอยู่แต่กับคำพูดของจะเด็ดจนนางมีค้อยกล้ำสับสนว่าจะเด็ดขณะที่ต้องมานั่งเรียนพิน พฤติกรรมเช่นนี้เป็นเพราะนางเกิดความพึงพอใจในความสามารถและกิริยามารยาทที่อ่อนโยนของจะเด็ด และโดยเฉพาะนางเป็นสาวรุ่นที่ยังมีเคยมีผู้ใดบอกรักนาง จึงทำให้นางเกิดความรู้สึกผูกพันกับจะเด็ดและกลายเป็นความอวยเพราะนางยังต้องการให้จะเด็ดล่วงรู้ถึงความคิดของนาง จนกระทั่งเมื่อจะเด็ดได้ลอบเข้าไปพบทะเลแม่กุสุมาในห้องบรรทม จะเด็ดได้บอกรักนางอย่างจริงใจ ทะเลแม่กุสุมาจึงเกิดความรู้สึกดีที่จะเด็ดมิได้กล่าวคำอย่างคะนอง เพราะจะเด็ดได้บอกรักนางอย่างตั้งใจ ดังนั้นเมื่อทะเลแม่เกิดความรู้สึกว่านางเองก็พึงพอใจจะเด็ดอยู่ ทะเลแม่กุสุมาจึงยินดีรับรักจะเด็ด โดยแสดงออกเป็นพฤติกรรมยอมให้จะเด็ดกอดรัดนางและนางก็มีได้ขัดขืนแต่อย่างใด

#### - ทะเลแม่กุสุมาเกิดอารมณ์หึงหวงเมื่อรู้ว่าจะเด็ดมีพันธะ

เมื่อทะเลแม่กุสุมากับจะเด็ดตกลงใจรักกันแล้ว ทะเลแม่กุสุมาทรงทราบว่าจะเด็ดมีพันธะอยู่กับสตรีอื่นอีก นางจึงเกิดอารมณ์หึงหวงและน้อยใจ ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

อันวิสัยสตรีนั้น ได้คู่แล้วก็หวังจะครองสวาทไว้แต่โดยเดียว เวลาใดสตรีรำลึกขึ้นมาว่าภัสตาตัว  
ยังพะวงถึงหญิงอื่นก็เหมือนเอาเชื้อเพลิงมาจี้จุดสมดวงใจ ยิ่งอารมณ์กุสุมารักท่าน หวงท่านกระนั้นเห็น  
ที่อายุจะสิ้นเสียเป็นแท้ หรือหนึ่งถ้าท่านผูกใจรักข้าพเจ้าเป็นหนักหนาจนยอมอยู่เคียงไม่ให้ห่างได้  
แต่บางครั้งเมื่อข้าพเจ้าคิดถึงอกนางอันเป็นเจ้าของผมนั้น ก็จะพลอยสลดใจตาม

แล้วนางก็กล่าวสลับไปว่า แม้นถือเอาการที่ได้สนิทกันนี้เป็นบุญก็จงถือเสมอว่ารอยบุญเรานั้นแต่  
เพียงนี้ แต่ถ้าเราจะถือเอาความสนิทสนมนี้เป็นกรรม บัดนี้ก็เหมือนท่านมั่งจนขายสินกรรมแล้ว...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 1. 2542 : 395-396)

แสดงให้เห็นว่า เมื่อทะเลแม่กุสุมาตกลงปลงใจรักจะเด็ดแล้ว และต่อมารู้ว่าจะเด็ด  
มีสตรีอื่นอีกที่จะเด็ดมีพันธะอยู่ ทะเลแม่กุสุมาจึงเกิดอารมณ์โกรธและแค้นจะเด็ดว่ามา  
หลอกลวงนาง ซึ่งสาเหตุของความรู้สึกเช่นนี้ของนางก็เกิดจากความรักที่นางมีให้กับจะเด็ด  
ทะเลแม่กุสุมาจึงเกิดความหึงหวง และไม่ยากให้จะเด็ดรักสตรีใดนอกจากนางผู้เดียว และ  
เมื่อนางทำใจยอมรับความจริงนี้ได้ ทะเลแม่จึงแสดงพฤติกรรมออกมาเป็นคำพูด โดยกล่าว  
ตัดรักจะเด็ด ทั้ง ๆ ที่นางเองก็รักจะเด็ดมาก

#### - ทะเลแม่กุสุมาเกิดอารมณ์หึงหวงเมื่อเห็นว่าจะเด็ดไปยัง เกี่ยวกับอเทตยา

เมื่อทะเลแม่กุสุมาทราบความจริงว่าจะเด็ดคือนายทัพต้องอุปโลมตัว  
มาสืบชัยภูมิเมืองแปร และมีฐานะเป็นพี่เขยมั่งคั่งตราพระเจ้าตองอู ทะเลแม่กุสุมาก็พอพระทัย  
ในฐานะของจะเด็ด และพระเจ้าแปรยังสนับสนุนให้นางกับจะเด็ดผูกสัมพันธ์รักกันอีกด้วยเพื่อ  
เป็นการป้องกันสงครามทางอ้อม ซึ่งพระเจ้าแปรทรงคิดว่าถ้าจะเด็ดอภิเษกกับพระราชธิดา  
ของพระองค์แล้ว จะเด็ดคงจะช่วยให้เมืองแปรรอดพ้นจากสงครามเมืองตองอู เมื่อพระราช-  
บิดาของทะเลแม่กุสุมาเป็นใจให้พระราชธิดากับจะเด็ดรักกัน พระเจ้าแปรจึงมักเปิดโอกาสให้  
ทั้งคู่ได้ใกล้ชิดสนิทสนมกัน พระเจ้าแปรจึงเรียกทะเลแม่กุสุมาไปใช้ในราชการบ่อย ๆ  
จนกระทั่งวันหนึ่งพระเจ้าแปรได้ให้จะเด็ดกับทะเลแม่กุสุมาทำงานร่วมกัน ณ ห้องหนังสือ จะ  
เด็ดได้ปรับความเข้าใจกับนางเรื่องที่ตนทำให้นางโกรธและน้อยใจ จนทั้งคู่เข้าใจกันดีแล้ว  
และในขณะที่จะเด็ดกับทะเลแม่กุสุมากำลังจับมือแสดงอาการพรอรักรักกันอยู่นั้น อเทตยา  
ผ่านมาพบ ทะเลแม่กุสุมาเกิดความอายจึงได้ลุกหนีไป จะเด็ดจึงเสริมว่ากล่าว อเทตยา  
และถือโอกาสแกล้งนางเพราะความหมั่นไส้ในท่าทางของอเทตยาโดยจับมือและรวบตัวอเทต  
ยามากอด พอดีทะเลแม่กุสุมากลับมาที่ห้องหนังสือเพราะเห็นว่าเมื่อนางออกมาและอเทตยา  
เข้าไปอยู่ตามลำพังกับจะเด็ดและเสียงก็เจียบหายไป เมื่อทะเลแม่กุสุมาเข้ามาข้างในห้อง  
หนังสือเห็นจะเด็ดกำลังกอดอเทตยาอยู่ ทะเลแม่กุสุมาก็เกิดความโมโหทำร้ายอเทตยาและ  
ต่อว่าจะเด็ดกับอเทตยา ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

พระราชธิดาเมื่อถูกนางซึ่งเป็นลูกผู้น้องขวางเชิงก็ละอายจึงหนีออกมาเสียจากห้องนั้น ครั้นละจากห้องหนังสือมาเป็นครู แต่ยังเห็นนางอเทตยาเข้าไปเจียบหายอยู่ก็แคลงใจ จึงย้อนกลับมาจะให้ประจักษ์ พอใกล้ได้ยินเสียงอีกก็เป็นที่ประหลาดจึงถลันเข้าไปข้างใน ก็พอดีกับขุนวังรวบตัวนางหลานหลวงไว้แน่นมือ พระราชธิดาแค้นนักเอาศัสตราที่เป็นพีเข้าข่ม พอมังงายละจากการคลุกคลี ทะละแม่กุสุมาก็ทุบเอาลูกผู้น้องเข้าเต็มขาดแล้วว่า ตัวทำการนี้งามหน้าสมเป็นประยูรญาติราชตระกูลแล้วหรือ

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 1. 2542 : 442-443)

...ท่านนี้ก็ได้ดีเกินกว่าหญิงผู้นั้น วางตัวเหมือนไม้ไซ้ชาติทหาร เข้าใกล้หญิงเมื่อใดก็ปล่อยให้ความโลภพาตัวไป ข้าพเจ้าดูท่านผิดมาแต่ก่อน หลงคะเนว่าจะซื่อสัตย์มั่นคงแตกต่างกว่าชายทั้งปวง...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 1. 2542 : 444)

แสดงให้เห็นว่าทะละแม่กุสุมานั้นเป็นสตรีที่มีแต่ความหึงหวง เมื่อเห็นว่าจะเด็ดทำผิดตามความคิดของนาง ทะละแม่กุสุมาก็เกิดอารมณ์โกรธและแสดงพฤติกรรมออกมาเป็นคำพูดบริภาษอเทตยาต่อหน้าจะเด็ดโดยมิได้ระมัดระวังกิริยา พร้อมทั้งยังลงมือทำร้ายอเทตยาอีกด้วย การกระทำของทะละแม่กุสุมานั้นก็สืบเนื่องมาจากความโกรธที่ชายคนรักแสดงท่าทีว่าพึงพอใจหญิงอื่น และนางยังได้ต่อว่าจะเด็ดว่าเป็นผู้ชายใจโลเลมิได้มีความรักมั่นคงต่อนางเลย แต่ในที่สุดความโกรธของนางก็คลายลงได้เพราะจะเด็ดยอมรับความผิดที่ตนได้กระทำไว้ จึงได้กล่าวขอโทษและร้องอนนางให้นางคืนดีด้วย

#### - ทะละแม่กุสุมาเกิดอารมณ์หึงหวงอเทตยาเมื่อพบว่าจะเด็ดเดินคู่อยู่กับอเทตยาในอุทยาน

สอพินยาเดินทางมาเมืองแปรเพื่อรอเวลาอภิเษกกับอเทตยา แต่สอพินยากลับหลงรักทะละแม่กุสุมา ดังนั้นจึงหาโอกาสใกล้ชิดนางและได้สร้างทำอุบายว่าอยากชมดอกไม้ในอุทยานหลวงของพระเจ้าแปร สอพินยาขอร้องให้ทะละแม่กุสุมาเป็นผู้พาไป เมื่อจะเด็ดพบทั้งคู่เดินเคียงกันจะเด็ดก็เกิดความหึงหวง จึงได้สร้างเดินควงอเทตยาเพื่อทำให้ทะละแม่กุสุมาเกิดความรู้สึกเช่นเดียวกับตนบ้าง เมื่อทะละแม่กุสุมาพบว่าจะเด็ดเดินเคียงข้างอเทตยาและทำประหนึ่งว่าเป็นคู่รักกัน และจะเด็ดมิได้สนใจนาง ทั้ง ๆ ที่นางยืนอยู่ใกล้ ๆ ทะละแม่กุสุมาจึงโกรธเพราะหึงที่จะเด็ดทำกับนางเช่นนี้ นางจึงเข้าไปกระชากอเทตยาให้ออกห่างจะเด็ดและตำหนิการกระทำของอเทตยา ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...แต่พระราชธิดาพระเจ้าแปรโมโหจนตาพว้า เพราะทำที่ที่มังงายสนองแก่นาง อเทตยานั้นเปรียบอย่างเป็นภรรยาอดสวาทก็ไม่ปาน ยิ่งเจ้าหนุ่มกระทำแยมสรวลซิกซ์แก่สตรีอื่น มิได้หันมามองหรือใส่ใจแก่นางทั้งที่ยืนอยู่ห่างไม่ถึงสามก้าวดังนี้ ทะละแม่กุสุมาพลุ่งพล่านประหนึ่งกองเพลิง

ไว้กลางดวงใจ พอเจ้าหนุ่มออกปากชวนแลงนางลูกผู้น้องจะเคลื่อนไปจากที่นั่น พระราชธิดาอดไม่ไห้สืบไปอีกมิได้ ก็ผลุนเข้ากระซอกพรากเอานางอเทตยาให้หลุดจากที่จับมือยื้อแขนกับขุนวังโดยกำลังแรงแล้วว่านี่หรือหน่อเนื้อเชื้อสุขุมลยชาติอันประเสริฐกว่าสตรีตระกูลอื่นทั้งสิ้นในเมืองแปร เพียงแต่ตัวเป็นต้นเหตุให้ชายวิวาทกันแลกระทำละเมิดคู่หมั้นก็ช่วยอยู่แล้ว ยังจะชั่วยิ่งไปกว่านั้นซ้ำอีกเล่าแม่เทียบแล้วก็ไม่เห็นต่างไปกว่าสตรีอื่นอันหาตระกูลมิได้เป็นสาวเพ็ญรุ่นชันท่านนี้ยางอายอันควรจะมีประจำตัวก็หาไม่มีแล้ว ยอมให้ชายยุद्धมือถือแขนประโลมสรวอนได้ ทั้งที่ไม่ได้อยู่ตามลำพังถึงหากไม่เกรงเราในศักดิ์พีก็ควรที่จะกระดากไว้บ้างในฐานะที่เกี่ยวกันให้คนอื่นเห็น ความปฏิพัทธ์เยี่ยงขุสวาก็ทำนองนี้ แม้จะกระทำกันในที่ลับ น้ำใจกุลสตรีทั้งปวงก็ยิ่งรู้สึกเหนียมอายแก่ผีสงเทวดาต่ออเทตยานี้ทราบนักจึงปล่อยให้ยางรักทำลายยางอายจนหมดสิ้น ประพฤติความงามหน้าเพียงนี้แล้วอย่าเรียกเราว่าเป็นพี่อีกสืบไปเลย

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 1. 2542 : 498-499)

และตะละแม่เมืองแปรยังได้ต่อว่าจะเด็ดว่าเป็นผู้ที่ไม่มีค่าในสายตานางเลย เพราะเมื่อรู้ว่าอเทตยามีคู่อภิเษกอยู่แล้วยังกล้าละเมิดสิทธิชายอื่นอีก แสดงให้เห็นว่าจะเด็ดเป็นผู้ที่มีกิเลสในเรื่องสตรีมากจนกระทั่งไม่กลัวเสียชื่อ ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

ตะละแม่แสนทิ่มไปทั้งตัวด้วยฤทธิ์แค้น ชี้น้ำเจ้าหนุ่มมิได้มีอันเกรงใจ แล้วว่าท่านนั้นอย่าทะนงว่าตัวมิได้กระทำผิดแลความชั่วของท่านนั้นเกินกว่าฝ่ายหญิงเสียด้วยซ้ำ นี่หรือคือจะเด็ดพี่เขยพระเจ้าตองอู ความประพฤตินี้ในตองอูนิยามกันหรือว่างาม แต่ในเมืองแปรนี้เห็นค่าตัวท่านว่าหย่อนกว่าคนซึ่งได้ชื่อว่าผู้ชายทั้งปวง อับจนไม่มีคนเออวยแล้วหรือจึงต้องแย่งหญิงอันเป็นสิทธิของผู้อื่นเจ้าของเขาจับได้คามือจนถึงวิวาทเกือบล้มประดาเมื่อครุ่นเอง ยังมีแก้ไจมาลวงล้าสิ่งที่เขาหวงอีกต้องคนหนักไปด้วยกิเลสเหลือประมาณแล้วจึงกล้าทำการอย่างขุนวังทำได้...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 1. 2542 : 500)

พฤติกรรมหึงหวงที่ตะละแม่กุสุมาแสดงต่อจะเด็ดและอเทตยา เพราะตะละแม่กุสุมารักจะเด็ดมากจึงแค้นมาก นางจึงไม่ถนอมน้ำใจทั้งอเทตยาและชายคนรัก นางได้ต่อว่าจะเด็ดไร้ค่าในสายตานาง และอเทตยาเป็นสตรีที่ประพฤตินเลื่อมเสียทั้ง ๆ ที่มีคู่หมั้นแล้วความรักที่นางมีต่อจะเด็ดจึงทำให้นางเป็นคนก้าวร้าว ใช้อารมณ์ โดยมีได้คำนึงถึงสถานภาพของนางหรือคำนึงถึงจิตใจของผู้ที่นางรักเลย

#### - ตะละแม่กุสุมาลอบนำความไปแจ้งข่าวให้จะเด็ดรู้ตัวว่าจะเกิดภัย

หลังจากวันที่ตะละแม่กุสุมาทะเลาะกับจะเด็ดด้วยความหึงหวงอเทตยา นางก็ได้มีโอกาสนสนทนากับจะเด็ดอีกเลย จนกระทั่งวันที่เมืองแปรได้ข่าวศึกว่ามีกองทัพตองอูยกมาล้อมเมืองแปรอยู่ พระเจ้าแปรและพระอัครเทวีจึงขอร้องให้ตะละแม่กุสุมาไปพูดจาเกลี้ยกล่อมจะเด็ดให้ช่วยเหลือเมืองแปร ตะละแม่กุสุมาจึงได้มีโอกาสพบกับจะเด็ดและปรับ

ความเข้าใจกันและนางได้ขอร้องให้จะเด็ดช่วยเหลือนบ้านเมืองของนาง แต่จะเด็ดปฏิเสธและให้เหตุผลว่าตนเป็นคนตอ้งอยู่จึงไม่สามารถทรมศตอ้งอยู่ได้ เมื่อตะละแม่กุสุมาได้ฟังเหตุผลที่จะเด็ดบอกกับนาง นางก็เข้าใจ และได้พูดคุยสนทนากันอย่างมีความสุข จนกระทั่งจะเด็ดกับนางได้แยกกันกลับไปที่พัก ตะละแม่กุสุมารู้ข่าวจากพระราชบิดาของนางว่าจะจับจะเด็ดขังคุกหลวงเพื่อป้องกันมิให้จะเด็ดทำอุบายช่วยเหลือนทัพตอ้งอยู่ได้ ตะละแม่กุสุมาจึงตัดสินพระทัยนำข่าวมาบอกให้จะเด็ดรู้ตัวก่อนจะมีภัย ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...ตะละแม่คะเนว่าเจ้าหนุ่มคงกลับที่สำนักตัวยังริมกำแพงวังเสียแล้ว แต่จะใช้ข้าหลวงอื่นไปแจ้งภัยเล่าก็เกรงว่าความจะระบืออื้อฉาวไปถึงพระเจ้าอยู่หัวแล้วจะต้องถูกตำหนิ ทั้งคนผู้ไปนั้นจะชี้แจงเรื่องราวให้ละเอียดมิได้ แต่ความเสนหานั้นมีกำลังเกินกว่าสิ่งอื่น พระราชธิดาก็ตั้งใจว่าจะลอบเอาขานี้ไปแจ้งแก่ขุนวังเอง คิดแล้วก็เปลื้องผ้าห้อยไหลสีสดออกเสียดยิบเอาผ้าผืนอื่นอันสีมิได้จำเยี่ยงเดียวกับที่พวกนางข้าหลวงครอง แม่ตลบผ่านั้นขึ้นมามุ่นผมประหนึ่งคนปรารถนาจะหลบแดดเดินหลีกคนทั้งปวงเลาะลัดออกไปจนถึงที่สำนักของขุนวัง...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 2. 2542 : 655)

ตะละแม่กุสุมากล้าออกมาแจ้งข่าวถึงที่พักของจะเด็ดเพื่อให้จะเด็ดรู้ตัวว่าจะมีภัย เพราะนางคิดว่าถ้าใช้ให้นางข้าหลวงอื่นมาบอกขานี้กับจะเด็ด นางเกรงว่าความจะล่วงรู้ไปถึงพระราชบิดากับพระราชมารดา และนางก็จะถูกต่อว่าว่ามีได้ห่วยไยเมืองแปร ตะละแม่กุสุมาจึงตัดสินพระทัยเสด็จไปที่พักของจะเด็ดตามลำพัง ซึ่งแสดงให้เห็นว่าอิทธิพลของความรักที่นางมีต่อจะเด็ดจึงทำให้นางกล้าทำเช่นนั้น เพราะนางห่วงใยในสวัสดิภาพของจะเด็ดมากกว่าสิ่งอื่นใด

- ตะละแม่กุสุมาเกิดอารมณ์หึงหวงอเทตยา เพราะอเทตยาแสดงความรักต่อจะเด็ดในขณะที่นางไปเยี่ยมไข้จะเด็ด

เมื่อตะละแม่กุสุมานำความไปบอกจะเด็ดนางจึงรู้ว่าจะเด็ดถูกจับกุมตัวไปขังไว้ในคุกหลวงก่อนที่นางจะไปถึงแล้ว ต่อมาเมืองแปรทำศึกชนะเมืองตอ้งอุ จะเด็ดจึงเสียใจถึงกับล้มป่วยหนัก พระเจ้าแปรมีพระทัยสงสารจึงนำตัวจะเด็ดมารักษา ณ เรือนพักในอุทยานหลวง ตะละแม่กุสุมาเสด็จมาเยี่ยมไข้จะเด็ดด้วยความเป็นห่วงและคิดถึง แต่เมื่อนางมาถึงนางกลับพบอเทตยากำลังก้มจูบหน้าผากจะเด็ดและเห็นจะเด็ดนอนหลับตาขมขื่นอยู่ด้วยความพอใจ ตะละแม่กุสุมาจึงโกรธและโมโหหึงหวงจะเด็ด นางได้ต่อว่าอเทตยาว่าเป็นหญิงไร้ยารายเพราะกล้ากระทำการยั่วสวาทผู้ชายก่อนและยังต่อว่าว่าจะเด็ดไร้ยารายกว่าอเทตยา เพราะจิตใจหมกมุ่นอยู่แต่สโลเกีย ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...ตะละแม่จึงว่า มรรยาทราชกุมารี ผิดเทียบกับหญิงชาวตลาดแล้วประมาณว่าจะทรมานเสียกว่า อีกข้าวิสัยสตรีนั้นยอมหนักอยู่ด้วยความละอาย เมื่อชายrukเราจะเข้าถึงตัวมีแต่คอยปิดป้อง แต่ อเทยยาน้องเรลือยว่าแต่ปิดเลยในห้องอันเป็นที่กระจางแล้วยังเป็นฝ่ายยั่วสวาทชายก่อน ฝ่ายข้าง คนผู้ชายนั้นเล่าอย่างอายุก็มีได้เกินฝ่ายหญิง หนาแน่นอยู่ด้วยความมัวเมาในรสโลกีย์ ฟังเห็นว่า รสลามกอันเกิดแต่หญิงจูบตานั้นเลิศกว่ารสของคุณธรรม จึงหลับตากระหยิ่มยิ้มอยู่ แต่เกิดมาเรา ไม่เคยพบ และไม่เคยคิดว่าจะได้พบ แต่พบแล้วก็เกิดความสังเวชใจ ดูหรือต่อหน้าเราขณะนี้ยังเกาะกุม กันไว้มองมื่อ...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 2. 2542 : 733-734)

เมื่ออเทยยาโต้ตอบตะละแม่กุสุมา ว่าตะละแม่กุสุมาจะทำตัวเป็นเจ้าของจะเด็ดคน เดียวมิได้ ตะละแม่กุสุมาโกรธถึงขีดสุดจึงเรียกนางข้าหลวงที่ตามมาให้เข้ามาดูการกระทำของ จะเด็ดกับ อเทยยาซึ่งในขณะนั้นนั่งใกล้จะเด็ดจนดูประหนึ่งภรรยาหนึ่งปรนนิบัติสามี ดัง ข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...ตะละแม่ก็สวนคำว่า ตัวจะจำต่อไปกระไรได้ เพราะเราเห็นจูบก้นกับตาเอง ส่วนเจ้าหนุ่มนั้น นอนนิ่งฟังคำที่อเทยยาน้อยตอบพระราชธิดา พิจารณาเห็นเป็นที่น่าเอ็นดูไปทุกคำ ถึงหากนางเจรจา ไม่ชอบด้วยประเพณี ก็ชอบด้วยความจริงใจและต้องอภัยด้วยแห่งตัวนัก อาการสะท้อนสะท้อนปรากฏ ขึ้นในหน้า ตะละแม่เห็นกิริยาดังนั้นพิศวงก็กำเรบขึ้นสุดขีด ลืมคิดถึงความควรไม่ควรทั้งสิ้น ร้องเรียกนางข้าหลวงทั้ง 3 คนอันคอยอยู่ข้างนอกเข้ามาแล้วประกาศว่า ใครยังจะเคยพบใครเห็น ชายหญิงผู้หมดยางอายุเช่นคนทั้งคู่นี้บ้าง...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 2. 2542 : 736-737)

ตะละแม่กุสุมานั้นด้วยความเป็นห่วงจะเด็ดจึงได้เสด็จมาเยี่ยมไข่มังคนาย ฦ เรือนพัก ในอุทยานหลวงตะละแม่กุสุมาโกรธที่เห็นอเทยยาแสดงความรักต่อจะเด็ดโดยเปิดเผย มีหน้าซ้ำจะเด็ดยังแสดงอาการยินดีในการกระทำนั้นด้วย ตะละแม่กุสุมาหึงหวงจะเด็ดจึง บริภาษอเทยยากับจะเด็ดว่าเป็นชายหญิงที่ไร้ยางอายุจึงกล้ากระทำเช่นนี้ เมื่ออเทยยาตอบปาก กับตะละแม่กุสุมา นางจึงยิ่งเพิ่มความโกรธโดยมิได้นึกถึงความควรไม่ควร นางได้เรียก บรรดานางข้าหลวงที่รออนอกห้องให้เข้ามาดูพฤติกรรมที่จะเด็ดกับอเทยยาทำต่อกันและได้ ประกาศให้นางข้าหลวงรู้ว่าจะเด็ดกับอเทยยาทำสิ่งที่ไม่ถูกต้อง จึงเป็นผลทำให้บรรดานาง ข้าหลวงซุบซิบนินทาถึงแรงผลักดันที่ตะละแม่กุสุมาทำเช่นนี้ ก็เพราะเกิดจากความรักความ ผูกพันที่นางมีต่อจะเด็ดอย่างมากจึงทำให้นางเกิดความหึงหวง เมื่อนางเห็นว่าจะเด็ดยินดีใน สิ่งที่อเทยยาทำและในที่สุดจากการกระทำ ที่ตะละแม่กุสุมาทำโดยขาดสตินี้เองส่งผลเสียให้เกิด กับนางในภายหลัง เพราะอเทยยานั้นเป็นหลานของพระเจ้าแปร เมื่อมีข่าวเชิงชู้สาวกับ จะเด็ดแล้ว และต่อไปในภายภาคหน้าตะละแม่กุสุมาก็ยังรักกับจะเด็ดอยู่อีก ผลเสียก็จะเกิด

กับตะละแม่กุสุมาเองที่ไปรักคนที่มีพฤติกรรมไม่เหมาะสม มิได้ไว้ตัวให้สมเกียรติของฐานะพระราชธิดาพระเจ้าแปร เมื่อตะละแม่กุสุมาเกิดความโกรธเพราะอารมณ์หึงหวงเป็นมูลเหตุทำให้ตะละแม่กุสุมาขาดความยั้งคิด ขาดสติในช่วงเวลาที่นางเกิดความหึงหวง

- ตะละแม่กุสุมาเป็นห่วงความปลอดภัยของจะเด็ด เมื่อนางรู้ว่า  
จะเด็ดตามนางมาเมืองหงสาวดี

หลังจากวันที่เกิดเรื่องหึงหวงกันขึ้นระหว่างตะละแม่กุสุมากับอเทตยา โดยจะเด็ดเป็นต้นเหตุ นับตั้งแต่วันนั้นนางก็ได้พบหน้าจะเด็ดอีกเลย จนกระทั่งนางถูกสอพิณยาลวงเอาตัวไปอภิเษก ณ เมืองหงสาวดี เมื่อจะเด็ดรู้ว่าก็เข้าใจผิดคิดว่าตะละแม่กุสุมาทรยศต่อความรักของตน จะเด็ดจึงได้ติดตามนางมาเมืองหงสาวดี และลอบเข้าไปพบนางในห้องบรรทมภายในวังหลวง เมื่อตะละแม่กุสุมาพบจะเด็ดนางก็ได้เล่าความจริงว่านางถูกสอพิณยาลวงมาและยังทำอุบายวางยานางจนนางต้องตกเป็นภรรยาของสอพิณยา และนางจำต้องอยู่กับสอพิณยาเพราะเป็นห่วงความปลอดภัยของพระราชมารดาซึ่งถูกลวงมาพร้อมกัน เมื่อจะเด็ดฟังความที่ตะละแม่กุสุมาอธิบายแล้วก็เข้าใจและคลายโกรธนาง ตะละแม่กุสุมาจึงขอร้องให้จะเด็ดรีบออกไปจากเมืองหงสาวดีเพื่อความปลอดภัยของจะเด็ดเอง และนางยังได้กล่าวว่า นางดีใจที่มีโอกาสพบจะเด็ดชายคนเดียวกับที่นางรัก และยังได้รู้ว่าจะเด็ดนั้นตามมาด้วยความรักก็ยิ่งทำให้นางมีกำลังใจและสุขใจที่จะมีชีวิตอยู่ต่อไป แม้จะต้องตกอยู่ในนรกเช่นนี้ถ้าหากจะเด็ดพ้นภัยจากสอพิณยาและไขสว่นนั้นแหละเป็นความสุขของนาง ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...อันหงสาวดีนี้มีไซ้ที่จะปลอดภัยของนายทัพทองอุสสถานหนึ่งแล้ว ยังสอพิณยาหรือไขลลูลุคิดอันลงกันกับท่านมิได้ตั้งว่าฉันต้องป่วนซ้ำอีกเล่า ปะหน้าท่านแล้วมั่งฉงนายมาตรว่า จะเป็นชายมีฝีมือเป็นเอก แต่ที่นี้มีไซ้กลางสมรภูมิ ศัตรูจะลอบคิดร้ายท่านให้เป็นภัย ขอท่านจงฟังคำข้าพเจ้าเถิด สิ่งใดลวงไปแล้วจงปล่อยให้สิ่งนั้นเป็นไปประดุจความฝัน ขอท่านจงละหงสาวดีเสียทั้งนี้เหมือนช่วยให้ข้าพเจ้าได้รับสุขบ้างเป็นส่วนน้อยไปกว่าถึงกาลตาย หากส่วนกายข้าพเจ้าจะทุกข์ทนหม่นหมองอยู่ในนรก แต่ความที่แจ้งว่ามั่งฉงนายท่านไปเป็นสุขอยู่อีกเมืองหนึ่งนั้น ข้าพเจ้าเหมือนพี่ท่านช่วยให้ข้าพเจ้าได้อยู่สวรรค์ในส่วนทางใจ

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 3. 2542 : 1368)

ความรักของตะละแม่กุสุมาที่มีต่อจะเด็ดนั้นเป็นความสัมพันธ์ทางอารมณ์ระหว่างจะเด็ดกับนาง โดยที่มิได้มีความต้องการทางด้านร่างกายเข้ามาเกี่ยวข้อง และเมื่อนางกับจะเด็ดรักกัน ด้วยความที่นางเป็นคนขี้อึงทำให้นางต้องน้อยใจเสียใจอยู่เสมอ ต่อเมื่อตะละแม่กุสุมาถูกสอพิณยาลวงมาอยู่เมืองหงสาวดี นางเกิดความทุกข์เหมือนตกอยู่ในนรกและเมื่อนาง

ได้พบกับจะเด็ดที่ติดตามนางมายังเมืองหงสาวดีเพราะยังรักนางไม่คลาย นางจึงเกิดความยินดี แต่นางก็เป็นห่วงว่าจะเด็ดจะเกิดภัยเพราะตัวนางเป็นต้นเหตุ ตะละแม่กุสุมาจึงได้กล่าวขอร้องให้จะเด็ดรีบเดินทางออกมาจากเมืองหงสาวดีไปก่อนที่ศัตรูจะพบตัว เพราะนางอาทรต่อจะเด็ด และนางก็ต้องการให้จะเด็ดได้มีความสุขกับตะละแม่จันทราหญิงที่จะเด็ดรักเช่นกัน เพราะตะละแม่กุสมาคิดว่านางคงจะไม่มีวาสนาได้ครองคู่กับจะเด็ดในชาตินี้แล้ว ดังนั้นเมื่อนางเห็นว่าจะเด็ดจะได้รับความสุขจากหญิงอื่นนางก็พอใจแล้ว เห็นได้ว่า แม้ตะละแม่กุสุมาจะเป็นหญิงที่เจ้าอารมณ์เพียงใด แต่เมื่อตกอยู่ในสถานการณ์ที่ไม่อาจเรียกร้องให้จะเด็ดมารักตนได้ดังเดิม นางยอมที่จะเป็นฝ่ายเสียสละจะเด็ด เพราะเป็นห่วงว่า จะเด็ดจะได้รับอันตรายด้วย

### - ตะละแม่กุสุมามีใจรักมั่นคงต่อจะเด็ด

เมื่อนางขอร้องให้จะเด็ดรีบหนีออกไปจากเมืองหงสาวดีเพราะเกรงอันตรายจะเกิดกับจะเด็ด จะเด็ดได้ขอร้องให้นางไปกับตนด้วย แต่ตะละแม่เมืองแปรให้เหตุผลว่าเกรงว่าพระราชบิดาของนางจะเสียพระทัย และถ้านางปฏิบัติตามที่จะเด็ดขอร้อง ความเสื่อมเสียก็จะเกิดแก่วงศ์ตระกูลของนางเอง นางจึงไม่สามารถทำตามใจได้และนางก็ยังได้กล่าววาทะถึงนางจะตกเป็นภรรยาของสอพิณยาแล้วแต่ในใจนางก็ยังรักมั่นคงต่อจะเด็ดอยู่มิเสื่อมคลาย ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...มึงงายเอ๋ย ชายนั้นสอนเพียงให้ข้าพเจ้ากุสุมารู้จักรัก แต่กุสุมารักแล้วไม่รู้ลืมชายนั้นเอง  
วันคืนที่ตัวเป็นสาวอยู่ในพระมหาราชวงศ์แปร ข้าพเจ้าได้ทำสิ่งใดไว้สิ่งนั้นก็ตามมาหลอนอารมณ์  
อยู่เนือง ๆ ได้สำเนียงเสียงพิณ 13 สายเมื่อใด เมื่อนั้นก็อดคิดถึงชายที่สอนทั้งรักแลสอนทั้งพิณแก่  
ตัวมิได้ มาตราว่าเรือนรูปแห่งข้าพเจ้าจะถูกผีกลืนเลวเลวอย่างท่านว่า แต่ผืนนี้สิ่งเพียงเรือนรูปดอก  
มิได้สิ่งซึ่งดวงใจ ฉะนั้นหัวใจข้าพเจ้าบรรจขายไฉไลตั้งแต่ครั้งเมื่อตัวอยู่เมืองแปร หัวใจข้าพเจ้ายัง  
เก็บชายนั้นไว้จนกระทั่งบัดนี้...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 3. 2542 : 1365-1366)

ความรักระหว่างตะละแม่กุสุมากับจะเด็ดนั้นเป็นความสัมพันธ์ทางอารมณ์ที่มีความผูกพันกันอย่างลึกซึ้ง จนทำให้ตะละแม่กุสุมาได้กล่าวอย่างชัดเจนว่ามิสามารถที่จะลืมจะเด็ดได้ แม้ตะละแม่กุสมามีคู่ครองคือสอพิณยาแล้ว นางยังคงเฝ้าคิดถึงแต่เหตุการณ์ในวัยสาวที่นางกับจะเด็ดเพิ่งพบรักกันและได้สานต่อความสัมพันธ์กัน ถึงแม้ว่าในบางครั้งความรักของตะละแม่กุสุมากับจะเด็ดจะต้องพบกับอุปสรรค เพราะฐานะทางสังคมของจะเด็ดที่จะเด็ดมีฐานะเป็นทาสที่พี่เขยมั่งคั่งหรือเกิดความหึงหวงกัน เพราะมีบุคคลที่สามเข้ามาเกี่ยวข้อง แต่ด้วยความรักที่มีพื้นฐานอันเกิดมาจากความใกล้ชิดสนิทสนมเห็นอกเห็นใจกันในยามทุกข์ ตะละแม่กุสุมาจึงสามารถลืมจะเด็ดได้ ถึงแม้ว่าจะมิได้เกิดความสัมพันธ์ทางกายต่อกันอย่าง



ลึกซึ้ง แต่ทะเลแม่กุสุมาก็ถือความผูกพันทางใจนั้นมีคุณค่ายิ่งกว่าความผูกพันทางกาย ซึ่งความรู้สึกเช่นนี้ของนางก็ตรงกับคำกล่าวของ ดร. ริก ที่ว่า ความรักเป็นความสัมพันธ์ทางอารมณ์ระหว่างบุคคลต่อบุคคล ความรักมิใช่ความต้องการทางด้านร่างกาย มิใช่สิ่งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ ความรักเป็นสิ่งที่ต้องเรียนรู้ ความรักจะแสดงออกซึ่งความเอื้อเฟื้อ ความรู้สึกอาทรในบุคคลที่เรารัก มีความห่วงใยและเห็นแก่ความสุขของคนรัก

#### - ทะเลแม่กุสุมาธิ์รักจะเด็ด โดยมีได้เกรงคำครหาจากผู้อื่น

ทะเลแม่กุสุมาเดินทางมาเมืองเมะตะมะเพื่อมาอยู่กับสอพิญา เพราะนางต้องการให้จะเด็ดมีความหวังกับนางอีก แต่จะเด็ดก็มีได้ลดละความพยายามและได้ติดตามทะเลแม่กุสุมาและยังได้ชิงตัวนางจากสอพิญาได้สำเร็จอีกด้วย จะเด็ดได้พานางมาแอบซ่อนในถ้ำ และได้อ้อนวอนให้นางยกโทษและคลายโกรธคนที่ทำเช่นนี้กับนาง ทะเลแม่กุสุมาเห็นใจจะเด็ดว่ารักนางมาก จะเด็ดจึงกล้าเสี่ยงชีวิตชิงตัวนางมา และเมื่อยิ่งได้ฟังจะเด็ดพูดถึงความรักที่มีต่อนาง ทั้ง ๆ ที่อยากจะรักษาตัวไว้ให้ถูกต้องตามประเพณี แต่อีกใจหนึ่งก็รักจะเด็ดมาก เมื่อนางคิดพิจารณาแล้วก็เห็นว่าเพราะความรักที่จะเด็ดมีต่อนาง จะเด็ดจึงสู้อุตส่าห์ฝ่าความทุกข์ยากต่าง ๆ เพื่อนาง ทะเลแม่กุสุมาจึงมีสามารถห้ามใจนางเองได้อีกต่อไป นางจึงยอมให้จะเด็ดถูกเนื้อมีต่อตัวทั้งที่นางได้ชื่อว่ามีสามีแล้ว ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...เบื้องนั้นทะเลแม่สดับคำวอน ใจรักเดิมก็มากอยู่แล้ว มีหนาไกลยิ่งจะเด็ดกรอกคำหวานล่อม  
โดยรอบทางกระนี้ เหมือนถ่านไม้ซากต้องถูกไฟกระเด็นมาตราจะเป็นประกายเพลิงแต่ลูกเล็ก  
ละน้อยเชื้อเก่าที่เผาผลาญไวยังมีรอย ถึงใจหนึ่งใครจะรักษาตัวไว้ให้ชอบแก่ประเพณี แต่อีกใจหนึ่ง  
อันมารักมากอาลัยยังถูกพัดให้อีกโหมกระพือแรงก็ยังหนักกว่า ทะเลแม่ยังไปไม่รอดแล้ว  
ก็ทอดตัวลงสู่เรือนแขวนคนผู้เป็นขุนวังแห่งพระราชบิดามาแต่เดิม ทั้งสองกรก็รัดคอเจ้าหนุ่มไว้...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 3. 2542 : 1555)

เมื่อทะเลแม่กุสุมากอดจะเด็ด นางก็เกิดความรู้สึกปีติยินดี จนกระทั่งทำให้นางหมดความกังวลใจที่จะมีผู้อื่นกล่าวหานางว่าครองสองชาย เพราะเอาความรักที่นางมีต่อจะเด็ดมาเป็นสิ่งลบหลู่ความคิดนี้ ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...ทะเลแม่สัมผัสน้ำมือที่รักรักไปนาน กลับมาต้องซ้ำอีกมาตรว่ามีไ้สาวเป็นคนเคยชาย แต่รอยมือจะเด็ดอันนางนิยมอยู่ ก็ซาบซ่านปีติใจเสียยิ่งกว่าสอพิญา ความสนิทเสนหาอันมีแก่ชายผู้นี้สถานใดบัดนี้ความรู้สึกเดิมก็คืนมาสิ้น ความที่เคยละห้อยน้อยใจที่ถูกสอพิญาลกลอบพามาแต่แปรนั้น บัดนี้ตั้งว่าน้ำค้างต้องแตกแล้วไม่เหลือให้เห็นรอย ความที่กริ่งเกรงคนทั้งปวงจะตำหนิว่าคบชายสองอันวิตกมาแต่แรกแล้ว น้ำรักก็ล้างความเกรงข้อนี้ไปเสียจากใจสิ้น...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 3. 2542 : 1556-1557)

แสดงให้เห็นว่าความรักที่ทะเลแม่กุสุมามีต่อจะเติ่นั้นทำให้นางกล้าตัดสินใจยอมรับรักจะเติได้ โดยมีได้เกรงคำครหานินทาของผู้อื่นเลย เพราะนางคิดว่าจะเติรักนางมากจนกระทั่งกล้าเอาตัวเข้าเสี่ยงต่อภัยอันตรายและโดยแท้จริงนางเองก็รักจะเติมาก แต่นางเกรงว่าจะผิดประเพณีที่ตึงาม เมื่อนางพิจารณาไตร่ตรองการกระทำของจะเติที่แสดงให้นางประจักษ์ว่าจะเติรักนางมากเพียงใด ทะเลแม่กุสุมาก็กล้าที่จะละความคิดกลัวเกรงทั้งหลายออกไปได้ และยอมรับรักจะเติได้อย่างสุขใจ จะเห็นได้ว่าอิทธิพลของความรักนั้นสามารถทำให้ทะเลแม่กุสุมาเลิกวิตกกังวลเกรงต่อคำครหาของผู้อื่นและเลิกคิดว่านางทำไม่ถูกต้องตามประเพณี

#### - ทะเลแม่กุสุมาเกิดอารมณ์หึงหวงอเทยยา เมื่อพบว่าจะเติแอบลอบมาพบกับอเทยยาอีก

หลังจากที่จะเติพาทะเลแม่กุสุมาไปพักอยู่เมืองแปร ทะเลแม่กุสุมาก็ได้เข้าไปพักในพระราชวัง เพราะเห็นว่าพระราชมารดานางไม่พอพระทัย นางจึงพำนักอยู่ในเรือนทงจนกระทั่งใกล้ถึงวันที่จะเติจะออกเดินทางกลับเมืองตองอุ ทะเลแม่กุสุมาก็ตกลงใจกลับเมืองตองอุพร้อมกับจะเติ แต่ก่อนวันออกเดินทางสามวันนางได้ขึ้นมาพักอยู่ในพระราชวังกับพระอัครเทวี เพราะพระราชมารดาของทะเลแม่กุสุมาได้ขอร้องให้ทะเลแม่ขึ้นมาพำนักในวัง ทะเลแม่กุสุมาจึงพบว่าจะเติก็ลอบมาพบกับอเทยยาที่เรือนพักร้อนในอุทยานหลวงเช่นเดียวกัน นางโกรธมากและต่อว่าจะเติว่าไม่รักษาคำพูด เพราะจะเติเคยกล่าวกับกุสุมาว่าจะเติรักนางมาก และได้ให้สัญญากับนางว่าจะไม่มายุ่งเกี่ยวกับอเทยยาอีก พร้อมทั้งยังได้กล่าวว่าจะรักษาเกียรติและศักดิ์ศรีของทะเลแม่กุสุมา เพราะตนเองเป็นผู้ที่ทำให้นางเสื่อมเสียชื่อเสียงในคราวที่ถูกจะเติชิงตัวมา และนางเองก็ยอมเสียชื่อเพราะหวังจะได้ชายดีมาครองคู่ แต่เมื่อเห็นการกระทำครั้งนี้ของจะเติจึงทำให้นางคิดเสียตายตัวยิ่งนัก ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...ไหนดเจ้านายทัพตองอุ เคยกล่าวเป็นคำตายไว้ว่า ได้จุดเอาชื่อกุสุมาลงมากลัวกับคำคนฉินแล้ว จะเพียรเอาความชั่วแห่งตัวเป็นเครื่องชักให้ชื่อกุสุมาคืนดี ไหนดเจ้าจะเติคนทีสำแดงนกว่าตัวอย่างอื่นไม่รักเสมอจะรักถนอมศักดิ์รักษาคำตัวเลย คำท่านกล่าวไว้แก่ข้าพเจ้าสถานใดยังรำลึกได้อยู่แล้วหรือ แลเมื่อท่านรำลึกได้แล้ว ข้าพเจ้าจะขอรู้ว่าซึ่งท่านลอบมาทำการอย่างหนึ่ง ณ เรือนพักร้อนนี้ ยังจะเหมือนคำที่ท่านว่าไว้หรือไร ท่านอยู่กับเรารักษารูปมนุษย์ไว้ แต่พอห่างกันมีทันข้ามคืนสองก็กลับไปหารูปเดิม อันนางอเทยยานั้นรักใคร่สมัครใจต่อกันแล้ว ไยไม่ปลงใจต่อกันเสียตั้งแต่ครั้งยังไม่มิข้าพเจ้ามาคิดขวางท่านเล่า กุสุมาบอกหน้าไปตามเวรนาเวรแห่งตัว มารตว่าครั้งนั้นจะถือเครื่องคับใจทีดีหากยออย่างชื่อเสียงของข้าพเจ้าก็เป็นทีสรรเสริญของชาวเมืองหงสาวดี การอันเกิดแต่มีท่านจะเตินี้ดอก จุดเอาชื่อข้าพเจ้าให้ชั่วไปทั้งสองเมือง ออกเอย สละชื่อยอมชู้ก็เพราะมันหมายจะได้กรรมสิทธิ์ชายดี แต่นี่ปะชายชั่วแล้วหวนคิดก็เสียตายชื่อตัว...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 4. 2542 : 2097-2098)

และนางยังได้กล่าวต่อไปอีกว่า ถ้าจะเด็ดรักอเทตยาแล้ว เหตุใดจึงมาลงนางเช่นนี้ อีก และนางยังได้กล่าวด้วยความน้อยใจอีกว่า จะเด็ดชิงตัวนางมาได้สมใจแล้วจึงได้พูดจาหมิ่นน้ำใจนางว่านางอยากกลับไปอยู่กับสอพิณยาและนางคิดว่าจะเด็ดไม่ไวใจจึงชวนนางไปเมืองตองอู ดังนั้นอย่าหวังเลยว่านางจะตามจะเด็ดไปเมืองตองอู ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...ตะละแม่ฟังคำจะเด็ดว่าเท่านี้ก็ร้อนผ่าวไปทั้งตัว ใส่ให้เอาแล้วว่า เหตุเพราะได้ตัวเรามาสมคะเน จะเด็ดท่านจึงหมิ่นเหมือนเราใจทราชม หัวขาดเท้าขาดก็ไม่ยอมไปด้วยท่านแล้ว จะอยู่ ณ เมืองแปรนี้ให้การปรากฏว่าเป็นเหยื่อแขวนเปิดช่องให้สอพิณยาบงเติมขนาดดังนี้ ดูที่ว้าชายใดจะได้ตัวเราไป ท่านกล่าวความครั้งนี้หมิ่นข้าพเจ้าสาหัสมิรู้ต่อการชวนไปตองอูด้วยนั้น เนื้อแท้จะเด็ดไม่วางน้ำใจเรา ท่านจะออกเรือเมื่อใดก็ออกไปเกิด อย่าพะวงคอยเราเลย...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 4. 2542 : 2106-2107)

ความรักที่ตะละแม่กุสุมามีต่อจะเด็ดนั้นมีทั้งความภักดีและความไวใจ เมื่อนางพบว่า จะเด็ดผิดคำสัญญาที่ให้ไว้กับนางเพราะลอบมาพบกับอเทตยาในอุทยานหลวงอีก จึงทำให้นางโกรธที่จะเด็ดกล้าทำการเหมือนทรยศต่อนางในเวลาถัดหลัง ตะละแม่กุสุมาจึงแสดงอาการเกรี้ยวกราดกับจะเด็ดและอเทตยาโดยไม่ประหัยฉวจา และไม่ยอมรับฟังเหตุผลที่จะเด็ดกล่าวกับนางหรือรับฟังคำขอโทษที่จะเด็ดรู้ว่าตนเองทำผิดต่อนาง เพราะจะเด็ดคิดว่าตนคงพบอเทตยาครั้งนี้เป็นครั้งสุดท้ายแล้ว เพราะต้องการถอนมเกียรติดะละแม่กุสุมาไว้ แต่ตะละแม่กุสุมาก็ไม่ยอมรับฟังสิ่งใดเลย กลับเอาแต่ความโมโหเป็นสิ่งที่ครอบงำจิตใจเพราะด้วยความเสียใจ น้อยใจในพฤติกรรมของจะเด็ดที่กล้าทำกับนางเช่นนี้ อารมณ์โกรธของนางก็เนื่องมาจากความรักที่นางมีต่อจะเด็ดมากนั่นเอง เมื่อเกิดความน้อยใจ ประกอบกับคำพูดที่จะเด็ดกล่าว โต้ตอบนาง จึงทำให้ตะละแม่กุสุมาคิดไปในทางไม่ดี จนทำให้นางตัดสินใจไม่ยอมไปเมือง ตองอูพร้อมกับจะเด็ด

#### - ตะละแม่กุสุมาเดินทางไปเมืองตองอูพร้อมกับจะเด็ด

เมื่อจะเด็ดเดินทางกลับมาเมืองแปรอีกครั้งหนึ่ง และได้เฝ้าบอแงพระราชาโองการของมังตรากับความเมตตาของตะละแม่จันทราที่ทรงอนุญาตให้มารับตะละแม่กุสุมาไปอภิเษก ณ เมืองตองอู ตะละแม่กุสุมาหลงเชื่อคำของจะเด็ด เพราะความรักที่นางมีต่อจะเด็ดนางจึงยินยอมตามจะเด็ดกลับเมืองตองอู ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...ตะละแมก็ว่าข้าพเจ้าเต็มใจไปด้วยพี่ท่านร้อยส่วนแล้ว หากอกหญิงอดหวาดมิได้จึงพูดให้ยาวความไปเอง แล้วคนทั้งคู่ก็นั่งสนทนาระริกระรื่นต่อกันเป็นที่สำราญ...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 5. 2542 : 3146)

แสดงให้เห็นว่าตะละแมกุสุมานั้นผูกพันกับจะเด็ดมาก เมื่อจะเด็ดได้กล่าวเกลี้ยกล่อมให้นางคลายความกังวลใจเรื่องการเดินทางไปเมืองตองอู เพราะจะเด็ดได้กล่าวถึงความเมตตากรุณาของตะละแมจันทราว่าเป็นผู้อนุญาตให้มาพาตัวตะละแมกุสุมาไปเข้าสู่พิธีอภิเษกเอง พร้อมทั้งตะละแมจันทรายังช่วยพูดเกลี้ยกล่อมมั่งตราให้อีกด้วย เมื่อตะละแมกุสุมาเกิดความวิตกว่า ถ้านางเดินทางไปเมืองตองอูแล้ว นางจะได้รับความลำบากใจและพระญาติวงศ์ของตะละแมจันทราก็จะเกลียดชังนางได้ แต่จะเด็ดก็ได้กล่าวหวานล่อมจนตะละแมกุสุมาหลงเชื่อคำจะเด็ด และด้วยความรักที่นางมีต่อจะเด็ดจึงทำให้ตะละแมกุสุมากล้าตัดสินใจเดินทางไปเมืองตองอูพร้อมกับจะเด็ด โดยเตรียมเผชิญกับความทุกข์ในเบื้องหน้า ถึงแม้ว่านางจะรู้จากจะเด็ดว่าตะละแมจันตราทรงเมตตานางอย่างใหญ่หลวงก็ตาม การกระทำของตะละแมกุสุมานั้นก็เนื่องมาจากความรักที่นางมีต่อจะเด็ด นางจึงเชื่อคำพูดของจะเด็ดและกล้าตัดสินใจเดินทางไปกับจะเด็ด

#### - ตะละแมกุสุมายอมทำตามกลอุบายของจะเด็ดเพื่อความสุขของทุกฝ่าย

เมื่อตะละแมกุสุมาเดินทางมาถึงชายแดนเมืองตองอูแล้ว นางจึงได้รู้ว่า จะเด็ดหลวงมา นางเสียใจมาก แต่ด้วยความรักที่นางมีต่อจะเด็ด เมื่อจะเด็ดกล่าวความจริงให้นางฟังถึงอุปสรรคที่ขัดขวางทำให้นางมิได้เข้าร่วมพิธีอภิเษกในครั้งนี้คือ พระญาติวงศ์ของมั่งตราขัดขวาง ตะละแมกุสุมาก็เข้าใจ และโทษว่าเป็นเคราะห์กรรมของนางเองที่ต้องมาพบปัญหานี้ จะเด็ดได้เล่าอุบายให้นางกลับไปลวงพระเจ้าแปรกับพระอัครเทวีว่าวันก่อนพิธีอภิเษกสมรสตะละแมกุสุมาป่วยหนัก จึงไม่สามารถเดินทางไปร่วมพิธีได้ และเมื่อเจ็บป่วยนางก็อยากกลับเมืองของนาง ดังนั้นตะละแมกุสุมาจึงเดินทางกลับเมืองแปรก่อน และจะเด็ดก็จะตามไปอภิเษกกับนาง ณ เมืองแปร และจะเด็ดก็ได้พูดจาหวานล่อมตะละแมกุสุมาให้นางเห็นว่าการที่มิได้เข้าร่วมพิธีอภิเษกในครั้งนี้เป็นเหตุสุดวิสัยที่ไม่สามารถแก้ไขได้ ดังนั้นการที่จะเด็ดจะเดินทางไปอภิเษกกับนาง ณ เมืองแปรเองก็เป็นผลดีกว่า เพราะว่าถ้าอภิเษกกับนางที่เมืองตองอู พระญาติวงศ์ก็จะมีแต่พระญาติของตะละแมจันตรา แต่ถ้านางกลับไปอภิเษกที่เมืองแปร ตะละแมกุสุมาก็จะมีความสุขใจ เพราะได้ใกล้ชิดพระญาติวงศ์ของนางเอง พร้อมทั้งยังมีพระราชบิดาพระราชมารดาอยู่เคียงข้างด้วย เมื่อตะละแมกุสุมาฟังคำจะเด็ด นางก็เห็นดีด้วยและตกลงทำตามกลอุบายของจะเด็ด ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...กุสุมาพลาดครวพิริในตองอุเป็นแน่นอนแล้ว ฉะนั้นแม่ควรหักห้ามความทุกข์โทมนัสทั้งปวง  
สถานหนึ่งกล่าวตามที่แท้ผิวแม่จะเคียงคู่ข้าพเจ้าในเมืองนี้ ก็ยังมีเพียงเราสองคน อุปมานาคบขรร่วม  
โบสถ์แห่งหนึ่งกระบวนเดียวกัน นาคอื่นเป็นนาคเอกหมู่ญาติห้อมล้อมสะพรั่งประดับอาภรณ์เป็นอัน  
งามในฐานะตระหนักรู้ว่าแตกต่างกว่าอีกนาคหนึ่ง ดังนั้นคนอื่นที่เป็นนาคย่อมเกิดความโทมนัสขึ้นใน  
สันดาน ร่วมงานวันเวลาเดียวกัน หากคนมองแม่เป็นที่มองรองคองจะนี้ ความเปรมปรีดีปีติหรือจะสู้  
อุปภิเศกครั้งหลัง แต่กุสุมาเป็นหนึ่งในสายตาคนแปรได้ อนึ่งพระวงศ์พระญาติในราชวงศ์ตองอุ  
ตั้งข้อรังเกียจตูกุสุมาทั้งนี้ ว่าโดยหน้าที่ข้าพเจ้าก็สิ้นทำช่วยน้องท่านแล้ว แม้นมิเห็นแก่หน้ายังความ  
ทั้งสิ้นไว้แค่นี้ น้องท่านตำหนิข้าพเจ้าสถานใด แต่นี้ข้าพเจ้าสามภักดีให้ถึงขนาด จึงดิ้นรนคิดแก้หน้า  
แม่เอง ทะละแม่กราบลงกับตักเจ้าหนุ่มแล้วว่า พี่ท่านกำหนดการทั้งนี้เป็นคุณหนัก ถึงกลับแปรแล้ว  
ก็คงสบายใจ เบื้องข้าพเจ้าไม่รู้ความคิด จึงไม่เห็นทางที่จะทูลเท็จกับผู้ที่กำหนดตน บัดนี้ลู่ทาง  
ทั้งหลายได้แจ่มชัดแล้ว เห็นชอบซึ่งจะปิดความอย่าให้พระเจ้าอยู่หัวระทมใจได้ ข้าพเจ้าได้ตีขึ้นใน  
ชั้นนี้แล้ว ก็พอจะระงับความน้อยใจในด้านอื่นลงเสียได้...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 6. 2542 : 3535-3536)

แสดงให้เห็นว่า ความรักที่ทะเลแม่กุสุมามีต่อจะเติ่นั้นเป็นความรักแบบมีวุฒิภาวะ  
คือ นางรู้จักใช้สติปัญญาพิจารณาสถานการณ์ที่เกิดขึ้น โดยเห็นว่าสาเหตุที่ทำให้นางมิได้เข้า  
พิธีอภิเษกสมรสในครั้งนี้มิได้เกิดจากมัจฉาซึ่งนางหวาดกลัวเลย และก็ไม่ได้เกิดจากทะเลแม่  
จันทร์ผู้ซึ่งนางเห็นว่าเป็นคู่แข่งของนาง เพราะทะเลแม่กุสุมานั้นเมื่อนางประจักษ์ในน้ำ  
พระทัยอันเมตตาที่ทะเลแม่จันทร์มีให้กับนาง จึงทำให้นางเลิกลืบลึบยาทะเลแม่จันทร์ แต่  
อุปสรรคนั้นเกิดจากพระญาติวงศ์ของทะเลแม่จันทร์ที่ไม่ยินยอมให้นางเข้าร่วมพิธีอภิเษกใน  
ครั้งนี้ ดังนั้นทะเลแม่กุสุมาจึงโทษว่าเป็นเคราะห์กรรมของนางเอง เมื่อเกิดเหตุการณ์เช่นนี้  
แล้วพระราชบิดากับพระราชมารดาของนางก็อาจคลางแคลงพระทัยได้ และอาจจะนำไปสู่การ  
เกิดศึกขึ้นอีก ดังนั้นนางจึงต้องเสียสละโดยยอมแสวงทำเป็นเจ้านักเพื่อเป็นข้อแก้ต่างให้กับ  
จะเติและ มัจฉา เพราะถ้านางบอกเหตุผลนี้กับพระเจ้าแปรกับพระอัครเทวีก็จะมีสิ่งใด  
ที่จะก่อให้เกิดความขุ่นพระทัยได้ เพราะเป็นเหตุสุดวิสัยที่ทะเลแม่กุสุมาเกิดเจ็บป่วย  
กระทันหัน ทะเลแม่กุสุมายอมเสียสละครั้งนี้ก็เพื่อต้องการปกป้องจะเติให้พ้นจากปัญหาทั้ง  
ปวงอันพึงจะเกิดขึ้นในภายหลัง และเมื่อตัวนางเองทำกลอุบายนี้เพื่อจะเติแล้ว ผลที่นางจะ  
ได้รับก็คือความสุขเมื่อจะเติเดินทางไปอภิเษกกับนาง ณ เมืองแปรเอง แสดงให้เห็นว่าความ  
รักที่ทะเลแม่กุสุมามีต่อจะเติ่นั้นสามารถเป็นแรงผลักดันให้นางกล้ากล่าวลวงพระราชบิดาและ  
พระราชมารดาเพื่อต้องการให้เกิดความสงบสุขแก่ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกัน การกระทำของนาง  
ตรงกับคำกล่าวของ ฟรอมม์ ที่ว่า ความรักนั้นมีสองลักษณะ คือ ความรักแบบพึ่งพาและ  
ความรักแบบมีวุฒิภาวะ ซึ่งประกอบด้วยส่วนสำคัญสี่ประการคือ มีการปกป้อง มีการ  
รับผิดชอบ มีการเสียสละ และประกอบขึ้นด้วยปัญญา

กล่าวโดยสรุปว่า ความสัมพันธ์ที่มีแรงผลักดันต่อพฤติกรรมระหว่างทะเลแม่กุสุมากับจะเด็ดก็คือ เมื่อทะเลแม่กุสุมาเกิดความผูกพันกับจะเด็ดอย่างลึกซึ้ง จึงทำให้นางกล้ารับรักจะเด็ด และเมื่อรู้ความจริงว่าจะเด็ดมีพันธะอยู่แล้วทะเลแม่กุสุมาก็พยายามทำใจยอมรับความจริงนี้ได้ ต่อเมื่อนางปักใจรักจะเด็ดแล้วจะเด็ดใกล้ชิดกับอเทยาก็ทำให้นางเกิดความหึงหวงจนแสดงกิริยาโกรธจะเด็ด เพราะนางต้องการให้จะเด็ดไปข้องเกี่ยวกับสตรีอื่นอีก และเมื่อนางเห็นว่าจะเด็ดยังมีได้เลิกลุ่ยเกี่ยวกับอเทยาก็เกิดโทสะและได้ต่อว่าจะเด็ดจนเป็นเหตุให้ห่างเหินกัน จนกระทั่งเมื่อเมืองแปรเกิดศึก ด้วยความรักที่นางมีต่อจะเด็ดจึงทำให้ทะเลแม่กุสุมากล้าลอบนำความไปบอกจะเด็ดเกี่ยวกับภัยที่อาจจะเกิดขึ้นได้ ต่อเมื่อจะเด็ดล้มเจ็บเพราะความตรอมใจ ด้วยความเป็นห่วงจะเด็ด นางจึงไปเยี่ยมไข้ แต่เมื่อพบภาพบาดตาเห็นอเทยากำลังแสดงความรักต่อจะเด็ด ทะเลแม่กุสุมาก็เกิดอารมณ์โกรธเพราะความหึงหวงและได้ต่อว่าจะเด็ดกับอเทยาก็พร้อมทั้งเรียกผู้อื่นให้มาดูการกระทำของจะเด็ดกับอเทยาก็จนเกิดเป็นคำครหาในหมู่ของนางข้าหลวง นับตั้งแต่วันที่นางทะเลาะกับจะเด็ดเพราะความไม่เข้าใจกัน ทะเลแม่กุสุมาก็ได้มีโอกาสพบหน้าจะเด็ดอีกเลย จนกระทั่งจะเด็ดได้ติดตามทะเลแม่กุสุมาไปเมืองหงสาวดี นางดีใจมากที่ได้มีโอกาสปรับความเข้าใจกับจะเด็ดและด้วยความรักและความเป็นห่วงที่นางมีต่อจะเด็ด นางได้กล่าวว่า นางมีเคล็ดจะเด็ดไปจากใจนางเลย ถึงแม้ว่านางจะมีสามีแล้วก็ตาม และนางได้ขอร้องให้จะเด็ดเดินทางออกจากเมืองหงสาวดีเพื่อความปลอดภัยของจะเด็ดเอง แต่จะเด็ดตัดสินใจชิงตัวนางจากสอพิณยาจนสำเร็จ และได้กล่าวปณิธานให้ทะเลแม่กุสุมาคลายความทุกข์กังวลที่นางเกรงว่าจะเกิดคำครหาในหานางที่ถูกสองชายครอง ด้วยความรักที่นางมีต่อจะเด็ดและเห็นใจในความอดทนของจะเด็ด จึงทำให้ทะเลแม่กุสุมายอมรับรักจะเด็ดอีกครั้งหนึ่งโดยปราศจากความกังวลใด ๆ และนางก็พร้อมที่จะเผชิญกับปัญหาต่าง ๆ ในภายหน้า เพื่อจะได้อยู่เคียงคู่จะเด็ด ต่อเมื่อนางเดินทางกลับมาเมืองแปร นางได้พบความจริงว่าจะเด็ดยังมีความสัมพันธ์อยู่กับอเทยาก็ด้วยความรักความไว้วางใจที่นางมีต่อจะเด็ดอย่างหมดใจจึงทำให้ทะเลแม่กุสุมาเกิดอารมณ์หึงหวงจนกลายเป็นความโมโหและต่อว่าจะเด็ดอย่างรุนแรงจนทำให้ผิดใจกันและส่งผลมิให้นางเดินทางไปเมืองตองอูพร้อมจะเด็ด จนกระทั่งจะเด็ดกลับมาเมืองแปรอีกครั้งหนึ่งเพื่อรับนางไปสู่พิธีอภิเษกพร้อมกับทะเลแม่จันทรา ทะเลแม่กุสุมาก็เชื่อว่าจะเด็ดกล่าวความจริงว่าเป็นพระราชโอรสของมังตรา และจะเด็ดยังได้อ้างคำพูดของทะเลแม่จันทราว่าทรงเป็นผู้อนุญาตให้พาทะเลแม่กุสุมาไปเข้าสู่พิธีอภิเษกสมรสในครั้งนี้ ด้วยความไว้วางใจและความรักที่ทะเลแม่กุสุมามีต่อจะเด็ด นางจึงตัดสินใจตามจะเด็ดไปเมืองตองอู แต่ในที่สุดนางได้ทราบความจริงว่าถูกจะเด็ดลวงมา ทะเลแม่กุสุมาเสียใจแต่ด้วยความรักอย่างมั่นคงที่นางมีต่อจะเด็ดจึงทำให้นางยอมรับการกระทำของจะเด็ดได้ และยังยินดียินดีรับทำตามกลอุบายไปหลอกพระราชบิดากับพระราชมารดานางให้เชื่อว่าเหตุที่นางมิได้เข้าสู่พิธีอภิเษกในครั้งนี้ก็เพราะนางเกิดเจ็บป่วย

กระทันหัน จึงทำให้ไม่สามารถเข้าร่วมพิธีได้ทันตามฤกษ์ ซึ่งการที่ต้องทำกลอุบายก็เพราะจะเด็ดมิต้องการให้พระราชบิดาและพระราชมารดาของตะละแม่กุสุมาทราบความจริง เพราะอาจทำให้เกิดความชุนพระทัยและอาจนำไปสู่ศึกสงครามได้ ความรักและความเสียสละที่นางมีต่อจะเด็ดจึงทำให้ตะละแม่กุสุมาได้รับความสุขในเวลาต่อมา เพราะจะเด็ดได้เดินทางมาอภิเษกกับนาง ณ เมืองแปร

### 3. อุปสรรคและพัฒนาการในด้านความสัมพันธ์

#### 3.1 ความไม่เหมาะสมกันทางฐานะ

อุปสรรคที่ขัดขวางความรักของจะเด็ดกับตะละแม่กุสุมาคือ ความไม่เหมาะสมกันทางฐานะ เมื่อจะเด็ดเข้ามาอยู่ในเมืองแปร จะเด็ดได้ถวายงานเป็นมหาดเล็ก เมื่อจะเด็ดรักตะละแม่กุสุมา จึงไม่สามารถแสดงออกได้ตามที่ใจปรารถนา ดังนั้นเมื่อจะเด็ดต้องการพูดคุยใกล้ชิดกับตะละแม่กุสุมา จึงต้องลอบเข้ามาพบนางในห้องบรรทม ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

มังงายฟังนางเห็นอ่อนลง ก็ค่อยคลายประหม่า จึงตอบว่า อันชนบประเพณีทั้งปวงนั้น ข้าพเจ้าก็พอจะเข้าใจอยู่ แต่คนเราจะทำการให้ชอบด้วยประเพณีไปเสียทุกคราวหาได้ไม่ เหมือนเช่นข้าพเจ้านี้คนทั้งเมืองแปรก็แจ้งอยู่ว่า มีศักดิ์เสมอข้าซึ่งจะมาทูลความเสน่หากับพระราชธิดาให้ชอบด้วยประเพณีนั้นยังจะได้อยู่หรือ ฉะนั้นทั้งที่เคารพประเพณีข้าพเจ้าจำต้องละประเพณี...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 1. 2542 : 378-379)

แต่ถึงแม้ว่าจะมีอุปสรรคขัดขวางเพราะฐานะของจะเด็ดกับฐานะของตะละแม่กุสุมามีเท่าเทียมกัน แต่ด้วยใจรักที่ตรงกันของคนทั้งสองอุปสรรคก็สิ้นไป ทั้งสองมิได้คำนึงถึงฐานะ เมื่อจะเด็ดเอ่ยปากฝากรักตะละแม่กุสุมานางนั้นก็ยินดีรับรักจะเด็ด

#### 3.2 จะเด็ดมีพันธะผูกพันอยู่กับตะละแม่จันทร์

เมื่อตะละแม่กุสุมารับรักจะเด็ดแล้ว นางก็ได้พบความจริงว่าจะเด็ดมีพันธะผูกพันอยู่กับสตรีอื่น ทำให้นางโกรธและน้อยใจจะเด็ดที่ไม่ได้รักนางอย่างบริสุทธิ์ใจ เพราะจะเด็ดมีพันธะอยู่แล้วแต่ก็ยังมาลวงให้นางรักอีก ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...อันตัวท่านนั้นหาได้เป็นชายตลอดถึงน้ำใจไม่ หวานล่อมเอาโดยวาจาแลกริยาเป็นเล่ห์ แสดงประหนึ่งว่าท่านนั้นรักดีต่อข้าพเจ้าเป็นที่สุด ครั้นเป็นการสมคะเนข้าพเจ้าหลงนิยมเอื้อไมตรีตามแล้ว จึงขยายถึงความภายในตัว

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 1. 2542 : 391)

แต่จะเด็ดก็ได้กล่าวแก้คำนางว่า ตนรักนางอย่างจริงใจและบริสุทธิ์ใจ จึงได้กล่าวบอกความจริงให้ตะละแม่กุสุมาทราบ ถ้าตนเองต้องการลงนางแล้วจะมาบอกความจริงเพราะเหตุใด ถ้าหากปิดบังความจริงนี้และผูกพันนางไว้ด้วยเกลียวสวาท ต่อไปในภายหน้าตะละแม่กุสุมาก็ไม่สามารถต่อว่าตนได้เพราะได้ตกเป็นภรรยาของตนแล้ว ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...ซึ่งกิริยาวาจาที่แสดงแก่ท่านนั้น ความพิสมัยในน้ำใจดอกที่กระตุนเตือนให้ทำไป ไซ้ข้าพเจ้าจะแสดงแต่เล่ห์แก่ท่านนั้นหาไม่ได้ หากว่าข้าพเจ้าเป็นคนเจ้าเล่ห์แล้ว จะรับท่านด้วยกลใดว่า เส้นผมปอยน้อยในกลังงานนี้เป็นของนางอีกผู้หนึ่งอันเป็นที่รัก หากข้าพเจ้าจำเสียแจ้งเตลิดไปว่า เป็นเส้นเกศาผู้อื่นเช่นมารดาตั้งนี้ ท่านจะเอาสิ่งใดมาวัดข้าพเจ้านี้เจรจาเท็จ เมื่อข้าพเจ้าจำความท่านมิตคิดดังนี้ ตะละแม่กุสุมาก็ไม่มีอะไรที่จะมาตัดรักแลต่อจากนั้นก็สุดแต่เล่ห์อันข้าพเจ้าจะมัดนางไว้ด้วยเกลียวสวาท กุสุมาคนนี้จะมีความขึ้นเสียงปรามาสข้าพเจ้ากระนั้นหรือ...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 1. 2542 : 391-392)

เมื่อจะเด็ดกล่าวถึงเหตุผลให้นางฟัง ตะละแม่กุสุมาก็คิดพิจารณาตามและก็ทราบได้ว่า จะเด็ดกล่าวอย่างมีเหตุผล แต่นางก็ยังมีความสงสัย หวัง นางจึงเปิดเผยความในใจของนางว่า นางรักจะเด็ดสุดหัวใจ แต่จะเด็ดก็ทำกับนางเช่นนี้ทำให้นางไม่สามารถทำใจยินดีที่จะร่วมใช้ชีวิตคู่กับจะเด็ดอีกต่อไปแล้ว และนางได้ขอร้องให้จะเด็ดเดินทางออกจากเมืองแปรกลับไปบ้านเดิมของจะเด็ดเอง ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่อง

...ข้าพเจ้าไม่เคยเรียนรู้ที่เรียกว่ารักนั้นเป็นฉันใด ฉะนั้นเมื่อรักท่านก็คิดว่าเป็นสุดรักแล้ว แต่จะให้ลูกลามไปตามความมั่นหมายเดิมไม่ยอมแล้ว บัดนี้เป็นวันเราแจ้งน้ำใจจริงเล่าสู่กันฟังทั้งสองฝ่ายจะมีสิ่งใดอมพะนำไว้อีกก็หาไม่ ข้าพเจ้าขอถอนซ้ำเ็นดูเถิดท่านอย่าอยู่ให้เป็นที่ทรมานใจเลย

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 1. 2542 : 396-397)

เมื่อจะเด็ดฟังคำของตะละแม่กุสุมาก็เกิดความเศร้า แต่เมื่อเห็นว่าตะละแม่กุสุมายืนยันคำพูดของนางแล้วก็คงยากที่จะเปลี่ยนใจ จะเด็ดจึงกล่าวกับนางว่าตนเองจะเดินทางออกจากเมืองแปรในวันรุ่งขึ้น แต่จะกลับเมืองแปรใหม่และจะบังคับนางให้ยอมรับรักตนให้ได้

แสดงให้เห็นว่า อุปสรรคในความรักของจะเด็ดกับตะละแม่กุสุมานั้นเกิดจากจะเด็ดเพราะจะเด็ดมีพันธะผูกพันอยู่กับสตรีอื่นแล้ว แต่ก็ยังมีใจรักให้ตะละแม่กุสุมาและสารภาพรักกับนาง จนนางรับรัก แต่เมื่อนางทราบความจริงก็ไม่สามารถทำได้ จึงได้กล่าวคำขอร้องให้จะเด็ดเดินทางออกจากเมืองแปร จะเด็ดมีพันธะผูกพันอยู่กับตะละแม่จันทร์ นับเป็นอุปสรรคที่สำคัญมากในการสานต่อความรักระหว่างตะละแม่กุสุมากับจะเด็ด



เมื่อจะเด็จรับปากทะเลแม่กุสุมาว่าจะออกเดินทางกลับไปบ้านเดิมของตนในวันรุ่งขึ้น แต่ปรากฏว่าพระเจ้าแปรทรงทราบความจริงว่าจะเด็จคือแม่ทัพตองอุปปลอมตัวมาสืบชัยภูมิ เมืองแปร พระเจ้าแปรจึงเรียกเอาสัตย์กับจะเด็จว่า ก่อนที่จะเด็จจะเดินทางออกจากเมืองแปร จะเด็จต้องทำสิ่งที่ทดแทนบุญคุณของพระเจ้าแปรให้หมดสิ้นก่อน จะเด็จก็รับปาก แต่จะเด็จนั้นมิรู้ว่าพระเจ้าแปรต้องการถ่วงตนไว้เพื่อต้องการผูกน้ำใจจะเด็จ โดยการยกทะเลแม่กุสุมาให้อภิเษกด้วย เมื่อจะเด็จตัดสินใจอยู่เมืองแปรต่อไป พระเจ้าแปรก็ได้ขอร้องให้ทะเลแม่กุสุมา ยอมรับจะเด็จเป็นคู่ครอง ทั้ง ๆ ที่ทะเลแม่กุสุมานั้นมีใจเคืองจะเด็จอยู่ก่อน เพราะเกิดความ หึงหวงที่จะเด็จมีสตรีอื่นผูกพันอยู่ ต่อเมื่อรู้ความจริงจากพระราชบิดานางว่า จะเด็จมี ตำแหน่งนายทัพตองอุและยังมีฐานะเทียบเท่าพี่ชายของมังตรา ทะเลแม่กุสุมาก็รู้สึกดีใจ แต่ เมื่อใดที่นางคิดว่าจะเด็จมีพันธะอยู่กับทะเลแม่จันทร์ ก็ทำให้ทะเลแม่กุสุมารู้สึกไม่สบายใจ แต่ในที่สุดท้ายก็ยินดียอมรับคำตามพระประสงค์ของพระเจ้าแปร ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

ทะเลแม่กุสุมาแจ้งข่าวคนที่ถูกใจเป็นถึงกระนั้นก็โสมนัส แต่ตำแหน่งพี่ชายของพระเจ้าตะเบงชเว-เวตั้นนั้นสนใจให้คิดถึงผมในกล้าน้อย ทัศนียภาพก็เกิดแรงกล้าขึ้นในใจ สำเหนียกถนัดว่าผมนั้นคงใช่ ของพระพี่นางพระเจ้าตองอุเป็นแน่แล้ว แม้นอุปภิเษกด้วยคนผู้นี้ก็จะตกไปเป็นชาย นางผู้นั้นกับเรา มิได้หย่อนตระกูลแก่กัน จะเคารพนางด้วยกลใด แล้วหวนคิดถึงทำที่ที่เจ้าหนุ่มแย่งผมคืนเมื่อคีนวาน ซีนก็สำแดงชัดว่านางโน้นคงเป็นที่เสนหายิ่งนัก คิดแล้วก็น้อยใจอยู่ แล้วว่าอันเขาก็แค้นกันทั่วว่าเป็น พี่ชายเจ้ากรุงตองอุ จะนี้แล้วหรือจะเป็นที่พึงแก่ลูกได้เต็มมือ พระอัครเทวีจึงกล่าวตดบทเสียว่า กระนั้น เป็นการภายหลังลูกเราอย่าด่วนทำใจทุกขไปถึง แก่ไขแต่ตอนนี้ให้ลุล่วงไปเถิด พระราชธิดาก็สนใจ ไปทุกทาง ความดีใจก็แทบท่วมท้นหัวอก แต่ความมีทิฐิแน่นนอนอยู่ไม่น้อย อัดอั้นรำคาญใจอยู่กระนั้น ครั้นพระอัครเทวีและพระเจ้าแปรช่วยกันปลุกปลอบซ้ำอีกเป็นครู่ก็ใจอ่อน ออกปากว่าสุดแต่พระทัย สมเด็จพระราชบิดาท่านเกิด...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 1. 2542 : 405-406)

เมื่อทะเลแม่กุสุมารับปากพระเจ้าแปรแล้ว นางออกมาที่อุทยานหลวงพบจะเด็จกำลัง นอนพักผ่อนเพราะเกิดความทุกข์ใจเรื่องพระเจ้าแปรรู้ความจริงว่าตนคือผู้ใดอยู่ ทะเลแม่ กุสุมาก็ต่อว่าจะเด็จที่ยังไม่ยอมกลับไปบ้านเดิมอีก จะเด็จนั้นด้วยความโมโหจึงได้กล่าวกับ ทะเลแม่กุสุมากลับไปว่าตนให้สัตย์กับพระเจ้าแปรจะอยู่ทดแทนบุญคุณให้หมดก่อนออกจาก เมืองแปร และต่อไปนี่ตนจะไม่เกรงผู้ใดในเมืองแปรอีกแล้ว เพราะฉะนั้นอย่ามากล่าวคำให้ เจ็บใจ ทะเลแม่กุสุมาก็เกิดความน้อยใจในคำพูดของจะเด็จและกล่าวว่า ถึงนางจะเป็นหญิง นางก็จะไม่กลัวทหารตองอุผู้ใด เมื่อจะเด็จฟังทะเลแม่กุสุมาพูดพาดพิงไปถึงทหารตองอุ จะเด็จก็บันดาลโทสะจึงกอดจับทะเลแม่กุสุมาจนนางสิ้นสติ เมื่อจะเด็จเห็นดังนั้นก็คลายความ โกรธและพยายามแก้ไขนางให้ฟื้น พอดีมีนางข้าหลวงเดินผ่านมา นางข้าหลวงเอาความไป กราบทูลพระเจ้าแปรกับพระอัครเทวีว่าจะเด็จลวนลามทะเลแม่กุสุมา ทั้งสองพระองค์ก็ตก

พระทัยและรีบเสด็จมายังอุทยานหลวงก็เห็นจะเด็ดกำลังแก้ไขให้ตะละแม่กุสุมาพินอยู่ และจะเด็ดได้กล่าวว่าตนอยู่ในอุทยานนี้และได้ยินเสียงตะละแม่กุสุมาหวีดร้องด้วยความตกใจจนสิ้นสติ คิดว่าเป็นเพราะเห็นงู ตนเห็นดังนั้นจึงได้พยายามแก้ไข และเรียกนางข้าหลวงที่ผ่านมาแต่นางนั้นก็วิ่งหนีเตลิดไป เมื่อตะละแม่กุสุมาฟังจะเด็ดกล่าวว่าความเท็จก็โกรธแต่ก็ไม่กล้าบอกความจริง เพราะความเป็นห่วงจะเด็ด พระเจ้าแปรกับพระอัครเทวีจึงถือโอกาสที่จะเด็ดได้ต้องตัว ตะละแม่กุสุมาแล้วมาเป็นเหตุผูกมัดให้จะเด็ดอภิเษกกับพระราชธิดาของ แต่จะเด็ดก็กล่าวว่าตนเองมีสามารถอภิเษกกับผู้ใดก่อนตะละแม่จันทราได้ ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...ฉะนั้นเมื่อกุสุมาเกิดราศีเนื่องแต่น้ำมือท่านแล้ว เราก็จะตั้งใจให้เป็นไปตามกำหนดฟ้าดิน ไม่ถือเป็นกุศลหรืออกุศล หวังจะทำให้ชอบประเพณีเป็นข้อใหญ่ ถึงแม้จะเสียลูกรักก็ยังได้ชื่อว่า ประกอบการควรแก่ฐานะพระยามหากษัตริย์ ซึ่งรักการที่ชอบที่ควรนัก เราจะจัดการอุปภิเษกกุสุมาเสียกับท่าน ๆ ยินดีเพียงใด ใครจะรับฟัง

ราชวัลลภยินรับสั่งแล้วละลานใจ ถึงแม้นางนั้นเคยเป็นที่พิสมัย แต่ตัวก็ได้หมายความว่า การจะเป็นไปถึงเพียงนี้ ซึ่งจะเข้าอุปภิเษกกับสตรีอื่น ก่อนได้อุปภิเษกด้วยพระพี่นางพระเจ้าตะเบงชเวตี้ ย่อมมิได้แล้ว สงสารนางผู้เป็นยอดเสนหาเดิมจะน้อยใจ มาตราว่าจะรักตะละแม่กุสุมามีได้หย่อนกว่า แต่ความเคารพในนางนั้นควรจะถือไว้ให้มั่นไว้

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 1. 2542 : 424-425)

อุปสรรคที่ขัดขวางความรักของจะเด็ดกับตะละแม่กุสุมาก็คือ พันธะที่จะเด็ดมีต่อตะละแม่จันทรา ถึงแม้ว่าพระเจ้าแปรจะทรงยกตะละแม่กุสุมาให้จะเด็ด แต่จะเด็ดก็ยังมีความสามารถรับได้เพราะคำสัญญาและความผูกพันที่มีต่อตะละแม่จันทราก่อนที่จะมาพบตะละแม่กุสุมา ทั้ง ๆ ที่จะเด็ดเองก็รักตะละแม่กุสุมามีได้ยิ่งหย่อนกว่ากัน แต่จะเด็ดก็ต้องเลือกรักษาสัญญาที่ตนให้ไว้กับตะละแม่จันทรา

หลังจากวันที่พระเจ้าแปรตรัสกับจะเด็ดว่าจะให้อภิเษกกับตะละแม่กุสุมา พระเจ้าแปรก็ทรงเปิดโอกาสให้จะเด็ดกับตะละแม่กุสุมาได้ใกล้ชิดด้วยการเรียกตะละแม่กุสุมาเข้าในงานราชการบ่อย ๆ จนทำให้จะเด็ดกับตะละแม่กุสุมาเกิดความสนิทสนมรักใคร่กันเพิ่มขึ้น และตะละแม่กุสุมาก็ทำได้แล้วว่าถึงแม้ว่าจะมีตะละแม่จันทราแต่นางก็ยอมรับได้ ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...ธิดาพระเจ้าแปรตอบว่า จะเด็ดเป็นคนมีดีมีอุปนิสัย ความหลังของตัวมีประการใดก็บอกสั้น แต่ข้าพเจ้าเป็นคนมีกรรม รู้แล้วก็สุดจะหักใจ การเป็นไปถึงเพียงนี้แล้ว จะเด็ดจะเป็นใครมา ข้าพเจ้าไม่ขอถือมาเป็นอารมณ์แล้ว แต่ถ้าผู้ใดจะถือว่าจะเด็ดเป็นของตนเฉพาะแต่โดยดีแล้ว เป็นตายอย่างไรก็ไม่ขอยอมกัน เชนฐภคินีพระเจ้าต้องอุ เราก็มีใจเคารพอยู่ ถึงหากกำเนิดศักดิ์ตระกูลเสมอกัน

ข้าพเจ้าจะถือว่าเป็นฝ่ายผิดก็จงใจว่า หากทะเลแม่ต้องอูวางตัวดีแล้วจะเคารพให้หนัก...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 2. 2542 : 672)

เมื่อประมวลเหตุการณ์แล้ว อุปสรรคความรักระหว่างจะเด็ดกับทะเลแม่กุสุมานั้น ก็เนื่องมาจากจะเด็ดมีพันธะอยู่กับทะเลแม่จันทร์หา เมื่อทะเลแม่กุสุมาทรงทราบความจริงในครั้งแรกนางก็ยอมรับไม่ได้ จนกระทั่งพระราชบิดาของนางเปิดโอกาสให้นางกับจะเด็ดรักกันได้ ทะเลแม่กุสุมากับจะเด็ดก็ได้เรียนรู้อัธยาศัยของกันและกันจนกลายเป็นความผูกพันที่ทำให้จะเด็ดไม่สามารถเลิกรักทะเลแม่กุสุมาได้ ถึงแม้ว่าตนเองจะมีพันธะผูกพันอยู่แล้วก็ตาม

ฝ่ายทะเลแม่กุสุมานั้นก็เช่นเดียวกัน ครั้งแรกที่นางรู้ว่าจะเด็ดมีสตรีอื่นครองใจอยู่นางก็ไม่สามารถยอมรับได้ จนกระทั่งเมื่อนางรับปากกับพระราชบิดามาว่าจะผูกไมตรีกับจะเด็ด และพระเจ้าแปรก็ทรงเปิดโอกาสให้ทั้งคู่ ทะเลแม่กุสุมาได้เรียนรู้และประจักษ์อัธยาศัยของจะเด็ดจนกลายเป็นความรักและเกิดความผูกพันอย่างลึกซึ้ง จนในที่สุดทะเลแม่กุสุมาก็สามารถยอมรับจะเด็ดได้ถึงแม้ว่าจะเด็ดจะมีพันธะอยู่แล้วก็ตาม เพราะความรักที่ทะเลแม่กุสุมามีต่อจะเด็ดจึงทำให้นางสามารถยอมรับพันธะของจะเด็ด

### 3.3 อุปสรรคของความรักที่เกิดมาจากสาเหตุของสงครามระหว่างเมือง

เมื่อทะเลแม่กุสุมากับจะเด็ดรักกันแล้ว พระเจ้าแปรต้องการให้จะเด็ดช่วยเหลือเมืองแปรโดยให้ทะเลแม่กุสุมาไปเกลี้ยกล่อมจะเด็ดให้ภักดีต่อเมืองแปร แต่จะเด็ดไม่ตกลง พระเจ้าแปรจึงโกรธและสั่งให้ทหารนำตัวจะเด็ดไปกักขังไว้ในคุกหลวงพร้อมทั้งห้ามมิให้ทะเลแม่กุสุมารักกับจะเด็ดอีกต่อไป ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...พระเจ้าแปรไม่ฟังคำตรัสว่ากุสุมาลูกเรายังเยาว์ความ จะเด็ดเห็นแก่ต้องอุ เพราะเป็นคนต้องอุก็จัดว่าทำถูก แต่บิดาเป็นคนแปรจะไม่เห็นแก่เมืองแปร กลับไปเห็นว่าคนฝ่ายศัตรูเป็นที่ดีเสียกระนี้ บิดาจึงกลายเป็นชาวแปรถ่อยหรือ อันกุสุมาเป็นลูกหญิงบิดาสั่งประการใดก็ปฏิบัติตามนั้นชอบแล้ว ถึงที่บิดาสั่งให้รักกุสุมาแม่ก็รักโดยดี ครั้นบิดาสั่งให้ชิงกุสุมาก็เฝ้ารักเขาอยู่ ๆ ก็น่าจะกระไรอยู่ ฉะนั้นเรื่องนี้ลูกเราย่อมต้องเกี่ยวข้องด้วยเลย...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 2. 2542 : 653)

อุปสรรคที่ขัดขวางพัฒนาการความรักระหว่างจะเด็ดกับทะเลแม่กุสุมาก็คือ สงครามระหว่างเมืองตองอูกับเมืองแปร เพราะจะเด็ดเป็นทหารเมืองตองอูที่มาสืบลาดเลา ดังนั้นเมื่อมีกองทัพเมืองตองอูมาทำศึกกับเมืองแปร พระเจ้าแปรจึงต้องป้องกันเมืองโดยจับจะเด็ดไปขังไว้ในคุกหลวงเพื่อป้องกันมิให้จะเด็ดก่อเหตุในเมือง และพระเจ้าแปรยังสั่งห้ามมิให้ทะเลแม่กุสุมารักกับจะเด็ดอีกต่อไปเพราะเหตุผลทางการเมือง เมื่อทะเลแม่กุสุมารักจะเด็ดอย่างมั่นคง

เสียแล้ว นางก็สามารถทำตามพระทัยของพระราชบิดานางได้ ไม่ว่าจะเกิดศึกสงครามระหว่างเมืองตองอุกับเมืองแปรนางก็ยังคงจะรักจะเด็ดต่อไป และจะเด็ดเองก็เช่นกันเมื่อยามที่หนีออกจากคุกเมืองแปรได้แล้ว จะเด็ดก็ยังกลับมาฝากคำพูดไว้กับรานองอุปราชเมืองแปรว่า ตนยังมีใจรักตะละแม่กุสุมาไม่เสื่อมคลาย ไม่ว่าจะเกิดเหตุการณ์ใด ๆ ก็ตามทั้งจะเด็ดและตะละแม่กุสุมาก็ยังมีใจรักต่อกันเสมอ

### 3.4 จะเด็ดถูกแย่งชิงคนรัก

เมื่อจะเด็ดยกทัพจากเมืองตองอุมาทำศึกกับเมืองแปรจนได้รับชัยชนะ จะเด็ดดีใจมากที่จะได้พบหน้าตะละแม่กุสุมา เมื่อเข้ามาในเมืองและรู้ว่าว่าตะละแม่กุสุมาได้ไปอภิเษกกับสอพิณยา ณ เมืองหงสาวดี จะเด็ดจึงติดตามนางไปเพราะความแค้นที่คิดว่าตะละแม่กุสุมาทรยศต่อความรักที่ตนกับนางได้ให้คำมั่นสัญญากันไว้ ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...ข้าพเจ้าได้มาแล้วการไปปะหนานางทรยศให้เต็มหน้า ลางที่จะช่วยให้คลายขุ่นมัวในอารมณ์...  
(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 2. 2542 : 1074)

เมื่อจะเด็ดติดตามตะละแม่กุสุมาไปถึงเมืองหงสาวดีและได้แอบลอบเข้าไปพบนางในห้องบรรทม จะเด็ดก็รู้ความจริงว่านางถูกอุบายของสอพิณยาลวงมา จะเด็ดจึงชวนให้นางกลับเมืองแปร แต่นางไม่กลับและได้อธิบายเหตุผลให้จะเด็ดฟังจนเข้าใจ ตะละแม่กุสุมาก็หนีจะเด็ดไปอยู่กับสอพิณยาที่เมืองเมาะตะมะเพื่อต้องการให้จะเด็ดกลับไปเมืองตองอุ แต่จะเด็ดก็ยังตามนางไปเมืองเมาะตะมะและชิงตัวนางจากสอพิณยาได้สำเร็จ จะเด็ดก็ได้กล่าวกับตะละแม่กุสุมาว่าตนยังรักนางเช่นเดิม ถึงแม้ว่านางจะตกเป็นภรรยาของสอพิณยาแล้วก็ตามดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

มาตรว่าหญิงรักจะเสียตัวให้ชายอื่นชมแล้ว ความรักใคร่อาลัยเดิมก็มีไต่ลดจากน้ำใจ อันจะได้เคยคิดรังเกียจสักน้อยว่าพระราชธิดานั้นสูญซึ่งพรหมจรรย์ อันเป็นของประเสริฐยิ่งสำหรับสตรีนั้นหามิได้ น้ำเนื้อแห่งความเสนหาเมื่อแรกรักเป็นสถานใด แม้จะได้แจ้งว่านางตกเป็นของชายอื่น ใจที่สนิทเสนหานั้นก็มันอยู่ดังเดิม จะแปลกแปรลดน้อยลงกว่าเก่าหาไม่...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 3. 2542 : 1541)

และจะเด็ดก็ได้พรรณนาถึงความรักครั้งเก่าที่ตนกับตะละแม่กุสุมามีต่อกัน และได้วอนขอให้นางเห็นใจตนที่ยอมเสี่ยงชีวิตเข้าแลกเพื่อให้ได้ตัวนางมา เมื่อตะละแม่กุสุมาได้ฟังแล้วนางก็เกิดความซาบซึ้งและเข้าใจการกระทำของจะเด็ด เพราะความรักที่มีต่อนางมากจึงทำให้จะเด็ดกล้าทำเช่นนั้น

อุปสรรคที่ขัดขวางความรักของจะเด็ดกับทะเลแม่กุสุมา ก็คือ นางถูกสอพิณยาลงมา อยู่เมืองหงสาวดี และนางยังถูกสอพิณยาใช้กลอุบายจนตัวนางตกเป็นภรรยาของสอพิณยา เมื่อจะเด็ดรู้ความจริงจากคำบอกเล่าของทะเลแม่กุสุมา จะเด็ดก็เสียใจมากที่ทะเลแม่กุสุมา ต้องเผชิญกับความทุกข์ใจอย่างแสนสาหัส จะเด็ดจึงได้ตามไปชิงตัวนางจากสอพิณยาจนสำเร็จ เพราะความรักที่จะเด็ดมีต่อนางอย่างมั่นคง จะเด็ดจึงมิได้รังเกียจทะเลแม่กุสุมาเลย ความรักของจะเด็ดและความจริงใจที่จะเด็ดมีต่อทะเลแม่กุสุมาจึงเป็นสิ่งที่ทำให้อุปสรรคในความรักของทั้งสองหมดไป เพราะจะเด็ดสามารถยอมรับทะเลแม่กุสุมาเป็นภรรยาได้อย่างเปิดเผย โดยมิได้เกรงกลัวคำครหาของผู้ใด เพราะจะเด็ดคิดว่าความรักของตนที่มีต่อนางนั้นคือสิ่งที่มีคุณค่าและสำคัญเหนือกว่าพรหมจารีของทะเลแม่กุสุมา

ฝ่ายทะเลแม่กุสุมานั้นเมื่อนางถูกสอพิณยาลงมา และตกเป็นภรรยาของสอพิณยาด้วยความจำใจ นางมิเคยมีความสุขในชีวิตคู่ของนางเลย แต่นางก็ต้องอดทนเพื่อความสุขของพระราชมารดานางที่ถูกลงมาด้วยกัน ต่อเมื่อจะเด็ดได้ติดตามนางมาถึงเมืองหงสาวดี และได้ลอบเข้าไปพบนางทำให้ทะเลแม่กุสุมาเกิดความรู้สึกปีติยินดีนักที่นางมีโอกาสมพบหน้าคนรัก ถึงแม้ว่านางคิดว่าไม่มีวาสนาจะได้ครองคู่กับจะเด็ดแล้วในชาตินี้ แต่นางก็มีความสุขที่ได้มีโอกาสปรับความเข้าใจกับจะเด็ด ด้วยผลแห่งความรักซึ่งมั่นคงที่นางมีต่อจะเด็ด จึงทำให้นางได้กลับมาครองคู่กับจะเด็ดอีกครั้งหนึ่ง แม้จะต้องผ่านพบอุปสรรคมากมายเพียงใดก็ตาม แต่ด้วยใจที่มุ่งมั่นและความรักที่เกิดจากความจริงใจที่นางมีต่อจะเด็ด จึงทำให้นางได้เข้าพิธีอภิเษกกับจะเด็ด ณ เมืองแปรอย่างสมเกียรติ และมีชีวิตคู่อยู่กับจะเด็ดอย่างมีความสุขในเวลาต่อมา

### 3.5 ทะเลแม่กุสุมาถูกแม่ของจะเด็ดกีดกันมิให้เข้าร่วมพิธีอภิเษก

เมื่อจะเด็ดพาทะเลแม่กุสุมาเข้ามาเมืองตองอูเพื่อต้องการให้เข้าพิธีอภิเษกพร้อมกับทะเลแม่จันทราและตน แม้ว่าจะเด็ดสามารถพูดจาหวานล่อมให้มังตรายยอมรับทะเลแม่กุสุมา และเกลี้ยกล่อมขอร้องให้ทะเลแม่จันทรายอมรับได้เป็นผลสำเร็จ แต่ก็มีอุปสรรคมาขัดขวางคือ แม่นมเลาซีพระนมหลวงซึ่งเป็นมารดาของจะเด็ดมิยินยอมให้ทะเลแม่กุสุมาเข้าร่วมพิธีอภิเษกในครั้งนี้ โดยให้เหตุผลว่าผู้ที่แบกความทุกข์ใจคือทะเลแม่จันทราเพียงผู้เดียว เพราะจะเด็ดกับทะเลแม่กุสุมาก็สมหวังในความรักเพราะจะได้เข้าร่วมพิธีอภิเษกพร้อมกับทะเลแม่จันทรา เพราะทะเลแม่จันทราเป็นผู้ยอมเสียสละให้ผู้อื่นมีความสุข แต่ตัวนางเองต้องเสื่อมเสียศักดิ์ศรี และพระญาติวงศ์ในเมืองตองอูก็จะติฉินนินทานางได้ว่าเป็นสตรีที่ไม่รักษาเกียรติวงศ์ตระกูลไว้ โดยยอมให้สตรีอื่นมาเข้าร่วมพิธีในครั้งนี้ แม่นมเลาซีจึงยอมมิได้ที่จะให้จะเด็ดทำตามใจปรารถนา เพราะนางรักทะเลแม่จันทรามากกว่าลูกแท้ ๆ ของนางเอง และนางขู่จะเด็ดว่าถ้าจะเด็ดไม่ยอมทำตามทีนางขอร้องนางจะฆ่าตัวตาย จะเด็ดจึงจำต้องยอมทำตามทีนางต้องการ

...แล้วลูกเรายังยืนยันคำว่าภักดีพระพี่นางไม่คลาย อีกภักดีชายภักดีต่อหญิงจริงเท่านั้น ยินว่าภักดีพาลสิ่งใดพึงได้แก่หญิง ฝ่ายชายยอมถือนิ้วบิบบินทรหดกว่า ก็สู้เอาตัวเข้าทุกข์แทนเสียเอง ก็เพราะได้อาศัยจันทร์รายอมใจรับเข้ามาเป็นคู่ชมแล้ว ลูกจะพึงบารมีเมียอย่างอื่น ไม่อดสูประดาจะกล่าวชื่อว่าได้ดีโดยนางเมียทะนุบำรุงหรือ ลูกเราเบนน้ำใจไปรักหญิงอื่นนอกกว่าพระพี่นางอีก เล็งว่าบุพเพสันนิวาสมีต่อกันแล้วมารดาจะอดคำตำหนิเสีย แต่ลูกแม่ทำสิ่งใดผิดรอยก็ควรจะต้องหันหน้าฝ่ายากแต่ลำพังตัวเอง ทะละแม่จันทร์อาภัพถูกแบ่งผิว วานอย่ากะเกณฑ์ซ้ำให้ทะละแม่เป็นพนักงานช่วยทำการแบ่งให้อีกเลย แม่ว่ากล่าวโดยดีกระนั้นเพราะเชื่อลูกแม่ใช้คนใจทราม จะนั้นว่ากล่าวโดยดีมีฟังกันแล้ว ใหญ่กล่าวปรากฏจะเกี่ยวเชิญทุบตีกันเล่า รังจะเป็นเครื่องอายคน แม่จึงจะตัดใจเอาตัวไปให้ห่างคนนินทาชวนคอให้จับหาย...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 6. 2542 : 3488-3489)

อุปสรรคสำคัญที่ทำให้จะเด็ดไม่สามารถนำทะละแม่กุสุมาเข้าสู่พิธีอภิเษกพร้อมกับทะละแม่จันทร์ได้คือ นางเลขาชีวิตขวางไม่ให้จะเด็ดทำเช่นนั้น เพราะว่าผู้ที่เสียใจและทุกข์ใจมากที่สุดก็คือทะละแม่จันทร์ เมื่อจะเด็ดได้ฟังคำมารดาชี้แจงก็เข้าใจและเปลี่ยนใจ ยอมทำตามคำของมารดา ปัญหาที่เกิดขึ้นนี้เป็นปัญหาที่จะเด็ดไม่สามารถแก้ไขได้เลย เพราะมารดาของตนเองขอร้องและยังขู่ว่าจะฆ่าตัวตายถ้าจะเด็ดไม่ล้มเลิกความตั้งใจ เมื่อจะเด็ดบอกความนี้ให้แก่ทะละแม่กุสุมาทราบ นางก็เสียใจแต่นางก็เข้าใจในเหตุผลที่จะเด็ดกล่าวกับนาง เพราะถึงแม้ว่านางจะมีได้เข้าพิธีอภิเษกในครั้งนี้ แต่นางก็ยังมีโอกาสไปเข้าพิธีอภิเษก ณ เมืองแปรได้ ทะละแม่กุสุมาจำต้องยินยอมและเชื่อมั่นในคำพูดของจะเด็ดที่ได้ให้สัญญาแก่นาง และสิ่งที่สำคัญคือทะละแม่กุสุมารักจะเด็ดมากและนางก็รู้ว่าจะเด็ดก็รักนางมากเช่นกัน ดังนั้นเมื่อเกิดปัญหานี้แล้วทั้งสองจึงได้ปรึกษาและสามารถหาหนทางแก้ไขเพื่อให้เกิดความสงบสุขด้วยกันทุกฝ่าย เพราะว่าความรักที่ทั้งสองมีต่อกันเป็นพลังใจทำให้ทั้งคู่พร้อมที่จะร่วมเผชิญและฝ่าฟันปัญหาไปด้วยกัน

อุปสรรคและพัฒนาการในด้านความสัมพันธ์ระหว่างจะเด็ดกับทะละแม่กุสุมา สามารถสรุปได้ว่า อุปสรรคในเบื้องต้นนั้นเกิดจากความไม่เหมาะสมทางฐานะของจะเด็ดกับทะละแม่กุสุมา แต่ด้วยความรักที่จริงใจของทั้งสอง จึงทำให้จะเด็ดกับทะละแม่กุสุมามีได้คำนึงถึงปัญหานี้ และอุปสรรคต่อมาที่สำคัญก็คือ จะเด็ดมีพันธะอยู่กับทะละแม่จันทร์ แต่ด้วยความรักที่เกิดจากความใกล้ชิดสนิทสนมและเรียนรู้ในอัธยาศัยของกันและกัน จึงทำให้ทะละแม่กุสุมาทำใจยอมรับได้ และเมื่อเกิดศึกสงครามระหว่างเมืองตองอูกับเมืองแปร ผลของสงครามก็ทำให้จะเด็ดกับทะละแม่กุสุมาต้องห่างเหินกัน ทั้ง ๆ ที่ทั้งสองยังมีใจรักที่มั่นคงต่อกัน จนกระทั่งต่อมาทะละแม่กุสุมาต้องตกเป็นภรรยาของสอพิณยา ซึ่งนับว่าเป็นอุปสรรคยิ่งใหญ่ที่ขวางกั้นความรักและพัฒนาการด้านความสัมพันธ์ของจะเด็ดกับทะละแม่กุสุมา เพราะจะเด็ดได้แปรเปลี่ยนความรักเป็นความแค้น เพราะเข้าใจผิดว่าทะละแม่กุสุมาทรยศต่อความรักของตน จนกระทั่งจะเด็ดรู้ความจริง จะเด็ดก็สามารถยอมรับสภาพที่เกิดขึ้นได้และได้ชิงตัวทะละ

แม่กุสุมากลับมา การแสดงให้เห็นถึงความรักที่จะเด็ดมีต่อตะละแม่กุสุมาอย่างจริงใจ เพราะจะเด็ดมีได้ถือว่าตะละแม่กุสุมานั้นหมดสิ้นคุณค่าเหตุเพราะสูญเสียพรหมจารีไปแล้ว จะเด็ดมียังยินดีที่จะรับนางเป็นภรรยาของตนอย่างเปิดเผย และเมื่อจะเด็ดพานางมาเมืองตองอูเพื่อเข้าพิธีอภิเษกพร้อมกับตะละแม่จันทรา ก็ได้เกิดอุปสรรคที่สำคัญยิ่งจนทำให้จะเด็ดมีสามารถทำตามดังที่ตั้งใจไว้ได้ คือมารดาของจะเด็ดได้เข้ามาขัดขวางโดยให้เหตุผลว่า ผู้ที่เกิดความทุกข์ก็คือตะละแม่จันทราเพียงผู้เดียว จะเด็ดจึงล้มเลิกความตั้งใจเดิมและส่งตะละแม่กุสุมา กลับเมืองแปรเพื่อรอเวลาให้ตนเองไปอภิเษกกับนาง ณ เมืองแปร จะเห็นได้ว่าความรักของจะเด็ดกับตะละแม่กุสุมานั้นต้องผ่านพบกับอุปสรรคปัญหาต่าง ๆ มากมาย แต่ด้วยใจรักที่มั่นคงต่อกัน จึงทำให้ทั้งคู่สมหวังได้ครองรักกันที่สุดในที่สุด

อย่างไรก็ตาม อุปสรรคความรักของตะละแม่กุสุมาคือ นางรู้สึกว่อาเทตยาเป็นหนามยอกอกของนาง และมีส่วนทำให้ความสัมพันธ์ของนางกับจะเด็ดไม่ราบรื่น ตะละแม่กุสุมาคิดว่าการที่จะเด็ดยังมีใจให้กับอาเทตยาและไม่ยอมตัดใจตามคำขอร้องของนาง เป็นเพราะจะเด็ดไม่รักนางจึงไม่ทำตามทีนางขอร้อง ด้วยสาเหตุที่จะเด็ดยังคงคบหากับอาเทตยาต่อไป อุปสรรคนี้เกิดขึ้นจากความขัดแย้งภายในใจของตะละแม่กุสุมาเอง นางคิดว่าถ้าจะเด็ดรักนางจริงต้องยอมเลิกรักอาเทตยา แต่เมื่อนางพบว่าจะเด็ดไม่ได้ทำตามคำสัญญาที่ให้ไว้กับนาง ตะละแม่กุสุมาจึงโกรธแค้นหึงหวงจนกระทั่งส่งผลกระทบต่อความรักของนางกับจะเด็ด แต่ในที่สุดแล้วตะละแม่กุสุมาก็ต้องทำใจยอมรับ อาเทตยาเป็นภรรยาของจะเด็ดเพราะสถานการณ์บังคับ และนางเองก็สามารถปรับเปลี่ยนความรู้สึกได้เพราะวันเวลาและวัยที่เพิ่มขึ้นจึงทำให้ตะละแม่กุสุมาสามารถทำใจยอมรับได้

จะติดกับตองสา

### 1. จุดเริ่มต้นของความผูกพัน

จะติดได้พบกับตองสาในคราวที่นางมากล่าวลงจะติดไปในวัง เพื่อรอพบ  
ตะละแม่จันทรา ตองสาได้รับอุบายมาจากสอพิณยาสามีนาง เมื่อตองสามาลงจะติด โดยพา  
มาซ่อนไว้ในห้องนางเพื่อรอให้ถึงเวลานัด และจะได้พาจะติดออกมาให้พวกสอพิณยาทำร้าย  
แต่ในช่วงเวลาที่นางมีโอกาสนอยู่ใกล้ชิดกับจะติดภายในห้องของนาง ตองสามีความพอใจใน  
บุคลิกลักษณะท่าทางของจะติดที่แสดงต่อนาง นางถึงกับต้องการให้จะติดเซยชมตัวนาง แต่  
จะติดนั้นด้วยใจมุ่งมั่นที่ต้องการพบตะละแม่จันทรา จะติดจึงสร้างทำเป็นพึงพอใจตองสา  
เช่นเดียวกัน เมื่อตองสาต้องการให้จะติดแสดงความรักกับนางในด้านการมีสัมพันธ์ทางกาย  
จะติดจึงกล่าวว่าตนเองไม่สามารถมีความสัมพันธ์ฉันชู้สาวกับตองสาได้ เพราะเห็นว่านางมี  
บุญคุณกับตนที่อุทิศส่าห์แอบลักลอบพาตนเข้ามาในวังเพื่อพบตะละแม่จันทรา อีกทั้งตนเองยัง  
เป็นผู้ที่ไม่มีฐานะที่มั่นคงพอที่จะดูแลตองสาได้ ดังนั้นจึงมีกล้าทำลายตองสาให้เสื่อมเสีย  
ถึงแม้ว่าในภายหน้า ถ้าตนมีอำนาจยศศักดิ์ การที่จะได้อยู่เคียงคู่กับตองสาก็เป็นสิ่งที่ยินดียิ่ง  
กว่า เมื่อตองสาได้ฟังคำจะติดกล่าวถึงเหตุผลที่ไม่รับไมตรีที่นางยินดีทอดกายให้ จึงทำให้  
นางได้คิดเปรียบเทียบพฤติกรรมของจะติดกับสอพิณยาสามีนางว่า สอพิณยารักนางเพื่อ  
ความสุขของสอพิณยาเอง โดยมีได้คำนึงถึงวันหน้าของตองสาเลยว่าจะมีราศีเสื่อมเสียชื่อเสียง  
ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...นางข้าหลวงเป็นคนเคยชาย การโลภก็เป้นฉันทก็เรียนรู้มาจากสอพิณยาสัน ครั้นลูกแม่เลาซี  
ชีช่องให้เปรียบตัวกับชายอื่น นางตองสาก็ขำคิดไปถึงคนเคย มาตราว่าอกตัวจะหนักอยู่ด้วยไฟสวาท  
แต่ธรรมาธิบายแห่งคนผู้นี้ชวนให้คิดคล้อยตามอิสตรีเป็นที่ปรารถนาแห่งชาย ข้อนี้แจ้งแล้วเพราะรู้  
จากสอพิณยารำลึกว้นเข้าใจสอพิณยาคว่ำไขว่กระทำเอา ถึงหากจะสมประสงค์ตัว แต่เทียบอริยาศัย  
โดยคำจะติดแล้วก็เห็นถนัดว่าชาวตะเลงถือเอานางเป็นที่บำเรอ รักทั้งดอกจึงมีใจกระทำไมตรีอันเกิด  
แต่สอพิณยาพิเคราะห์ทบทวนแล้วนางตองสาก็เห็นคำว่ามีได้กึ่งน้ำรักของเจ้าหนุ่มที่หนึ่งเคียงนาง จะติด  
สำแดงรักไม่สุดซึ้งรัก แต่ตองสาซาบซึ้งกว่าสอพิณยารู้จากสอพิณยา...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 1. 2542 : 290 -291)

เมื่อตองสาได้คิดใคร่ครวญการกระทำของจะติดว่ามีความหวังดีกับนางอย่างจริงใจ  
แล้ว จึงทำให้ตองสาเกิดความรู้สึกประทับใจในการกระทำของจะติดที่ปฏิบัติต่อนางจนก่อให้เกิด  
ตองสาเกิดความรักต่อจะติด เพราะตองสาได้นำการกระทำของจะติดกับสอพิณยามา  
เปรียบเทียบกัน ตองสาจึงเล็งเห็นว่าสอพิณยารักนาง เพราะต้องการนางไว้บำเรอ ไม่ใช่  
รักเพราะต้องการเทิดทูน แต่เมื่อนางมาพบกับจะติด ตองสาจึงเห็นความแตกต่างอย่าง  
ชัดเจน ตองสาจึงเปลี่ยนใจมารักจะติด



ความรักของตองสาที่เกิดขึ้นกับจะเด็ดนั้น เป็นความรักที่ตองสาเกิดความรู้สึกประทับใจในการกระทำของจะเด็ดที่มีต่อนาง เพราะจะเด็ดนั้นถึงแม้จะอยู่ร่วมห้องเดียวกับนางสองต่อสองในเวลาค่าคืน และมีโอกาสที่จะทำลายตองสาเพราะตองสาเป็นฝ่ายยินยอม จะเด็ดก็มิได้ทำสิ่งใดที่เป็นสิ่งเสื่อมเสียกับนางและยังได้สอนให้ตองสารู้จักระมัดระวังในเรื่องการคบชายอื่นด้วย จึงเป็นเหตุให้ตองสาเกิดความรู้สึกประทับใจและเกิดความรักจะเด็ดจากใจจริง โดยมีต้องมีความสัมพันธ์ทางกายเข้ามาเกี่ยวข้องเลย โดยเฉพาะตองสานั้นเคยมีประสบการณ์การมีสามีมาแล้ว จึงยิ่งทำให้นางเห็นความหวังดีจากใจจริงของจะเด็ดที่มีต่อนางได้อย่างชัดเจน เพราะตองสาคิดว่านางเคยผ่านพบมาเปรียบเทียบกับกรกระทำของจะเด็ด ตองสาจึงสามารถรู้คิดได้ว่าชายใดมีความจริงใจกับนางมากกว่ากัน ตองสาจึงเริ่มมีความรู้สึกผูกพันกับจะเด็ดในช่วงเวลานี้ ถึงแม้ว่าจะเป็นระยะเวลาอันน้อยนิด แต่ความดีของจะเด็ดก็ประทับอยู่ในความทรงจำของตองสามีเสมอคลาย

## 2. ความสัมพันธ์ที่มีแรงผลักดันพฤติกรรม

### 2.1 ตัวละครชาย – จะเด็ด

#### - จะเด็ดขอให้ตองสาหลงสอพิณยา

ในคราวที่เมืองตองอุถูกกองทัพเมืองหงสาวดีโดยการนำของสอพิณยา ล้อมเมืองอยู่ จะเด็ดได้มีโอกาสพบตองสาในช่วงเวลาที่นางกำลังตกยาก จะเด็ดจึงได้คิดอุบายในการหลงสอพิณยา จะเด็ดขอร้องให้ตองสาเป็นสื่อเพื่อนำความไปบอกกับกองทัพเมืองตองอุ โดยบอกให้ตองสาใช้เสน่ห์ของนางและความสัมพันธ์ส่วนตัวที่เคยมีกับสอพิณยาเป็นเกราะป้องกันตัวนางให้นางสร้างทำเป็นทนความคิดถึงเพราะรักสอพิณยาไม่ไหวจึงขออาสาออกมาเป็นกองสอดแนมให้กับฝ่ายเมืองตองอุ จนเมื่อนางถูกทหารเมืองหงสาวดีจับได้ ก็ให้ขอพบ สอพิณยาโดยตรง เมื่อสอพิณยาพบหน้าตองสาแล้วคงจะจำนางได้ และขอให้นางกล่าวคำที่ทำให้สอพิณยาอับอายในเรื่องที่สอพิณยาทอดทิ้งนางไปต่อหน้าที่ประชุมทหาร เพื่อต้องการให้ สอพิณยารับตองสาไว้ และหลังจากนั้นขอให้นางใช้เสน่ห์มารยาหญิงลวงให้สอพิณยาดายใจ และในขั้นตอนสุดท้ายของอุบายคือให้ตองสาขอร้องสอพิณยว่านางอยู่ในกองทัพมิได้มีความสุข ขอให้สอพิณยาส่งตัวนางกลับไปเมืองหงสาวดีก่อน และหลังจากนั้นก็ให้ตองสาติดสินบนทหารที่ไปส่งนาง ให้พานางเดินทางไปเมืองแปรเพื่อบอกข่าวนี้แก่ทหารตองอุที่อยู่เมืองแปร ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...แลคนที่จะไปไ้ราชการนั้น ไม่เห็นใครจะปฏิบัติได้ผลเสมอตองสาแม่นี่เลย ตองสาท่านได้ชื่อว่า เป็นเมียนายทัพฝ่ายโน้นอยู่แล้ว สอพิณยาลวงท่านไว้ปะหน้าจะอายตัวเองสถานหนึ่ง อีกสถานหนึ่งในท่ามกลางสนามยุทธกันดารสตรีชมกระนี้ สอพิณยาผู้มัวเมาปะคนที่ตัวเคยโอบ ก็จะได้รับตองสาเม้มาด้วยความยินดี แลความประสงค์จะลบรอยชั่วเดิมแห่งตัวด้วยแล้ว สอพิณยาจะเทิดแม่สูงยิ่งกว่า

ยามปกติสักสามเท่าตัว ตอนนี้เป็นที่สำคัญยิ่งแล้วที่ต้องสาทธานจะพิสูจน์ให้ข้าพเจ้าเห็นว่า ท่านจะรักข้าพเจ้าหรือสอพิณยา เพราะฝ่ายสามีที่เคยร่วมรสลึกซึ้งนั้น ท่านลงเอยว่าเป็นปิศาจแล้ว แต่ข้าพเจ้าจะเตือนีมาตรว่าทางตัวมิได้ก่อสวาทให้ได้รับสนธิ แต่ส่วนทางใจท่านสิ ยืนยันว่าสามีภักดีข้าพเจ้า แลยกย่องเอาเป็นที่เคารพระลึกถึงตั้งเทพยาดา แม้นถ้อยคำที่ว่าทั้งนี้จริงเหมือนปากแล้ว ข้าพเจ้าผู้เป็นเจ้าใจก็คงมีอำนาจยิ่งกว่าสามีท่านอันเป็นเจ้ากาย ต้องสาทธานคงกล้าละรักที่สามีกำลังบำรุงไปทำการให้ข้าพเจ้าตลอด

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 5. 2542 : 2781 - 2782)

จะเตือนีชาวทศโลปเกลี้ยกล่อมตองสาวว่าการกระทำของตองสานี้จะสามารถพิสูจน์ได้ว่าตองสาจะรักสอพิณยาสามีนางหรือจะมีใจรักจะเด็ดชายผู้ซึ่งมีความผูกพันทางใจมากกว่ากัน ถ้าหากตองสารักสอพิณยามากกว่า หน้าที่ที่นางรับไปนี้ก็จะไม่สำเร็จ แต่ถ้าตองสามีใจรักชื่อตรงมันคงกับจะเด็ดตามตั้งคำที่นางกล่าวแล้ว การนี้ก็จะสำเร็จ

การที่จะเด็ดกล้ำขอร้องให้ตองสาทำหน้าที่สำคัญนี้ก็เพราะจะเด็ดมั่นใจว่าตองสาจะชื่อตรงกับตนเองยิ่งกว่าสอพิณยา เพราะจะเด็ดได้พิจารณาถึงเหตุการณ์ที่ผ่านมาระหว่างความสัมพันธ์ของตนกับตองสาที่เคยเกิดขึ้นเมื่อเกือบสี่ปีก่อนว่า ตองสานั้นถึงแม้ว่าจะตกเป็นภรรยาของสอพิณยาแล้ว แต่นางก็ยังได้ช่วยเหลือให้จะเด็ดพ้นภัยเพราะอุปายที่สอพิณยาใช้นางมา ตองสาได้แสดงพฤติกรรมให้จะเด็ดเห็นว่านางมีความรักที่มั่นคง จะเด็ดจึงกล้าใช้ความสัมพันธ์ที่ตองสามีให้ตนเป็นสิ่งผลักดันที่ทำให้ตองสากลับทำการนี้เพื่อบ้านเมืองและโดยเฉพาะเพื่อ จะเด็ดเอง และที่สำคัญจะเด็ดก็ได้ให้คำมั่นสัญญากับตองสาวว่าถ้าหากนางทำการนี้สำเร็จ จะเด็ดก็จะรับนางเป็นภรรยาได้อย่างออกหน้าออกตา เพราะไม่มีผู้ใดสามารถตำหนินางได้อีกต่อไปในสิ่งที่ตองสาเคยทำผิดพลาดมา จะเด็ดได้รู้จักใช้ความสัมพันธ์ที่ตองสามีให้กับตนให้เกิดประโยชน์สำหรับบ้านเมือง เพราะจะเด็ดเชื่อมั่นในตัวตองสา และโดยเฉพาะ คำสัญญาที่จะเด็ดกล่าวกับนางยิ่งทำให้ตองสาเต็มใจรับการนี้

#### - จะเด็ดรับตองสาเป็นภรรยา

เมื่อตองสาทำหน้าที่เป็นผู้สื่อข่าวให้ทหารตองอุที่เมืองแปรรู้และได้ยกกำลังมาช่วยเหลือเมืองตองอุรจนได้รับชัยชนะ จะเด็ดได้ยอมรับตองสาเป็นภรรยาอย่างสมเกียรติ เพราะตองสาได้ทำในสิ่งที่ทำให้จะเด็ดรู้สึกประทับใจในความรักที่นางมีให้กับตน โดยเฉพาะการช่วยเหลือให้จะเด็ดพ้นอันตรายจากสอพิณยา โดยการบอกความจริงกับจะเด็ดดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...แต่ครั้งสุดท้ายนี้ท่านบอกมิให้ต้องอันตรายก็ขอบคุณอยู่ มาตราอายุจะยาวขึ้นวันหน้ากำหนดไว้จะสนองคุณนาง แลถ้อยคำที่ต้องสาท่นซึ่งเฝ้าเห็นตามแล้ว ซึ่งจุกโกรธว่ากล่าวไปไม่สมควรบางคำนั้นขอโทษเสียเถิด บัดนี้ข้าพเจ้ากลับถือตองสาแม่เหมือนมิตรตามเดิม ไม่ขอเชื่อว่าน้องท่านจะเห็นทางสอพิณยาดีเกินกว่า...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 1. 2542 : 301)

...อนึ่งอัยยาศัยเจ้าหนุมนายทัพตองอุณนัตพิเคราะห์แหวคนไปแต่ข้างดี ยิ่งได้รู้ว่นางตองสาบอกความลับครั้งโน้นมิให้ต้องอันตรายจากสอพิณยาทั้งที่เป็นเมียสอพิณยาแล้วจะนี้ ก็รู้สึกขอบคุณนางตองสาหนัก...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 5. 2542 : 2754)

และเมื่อจะเจ็ดได้ขอร้องนางให้เป็นผู้สือข่าวให้ทหารตองอุที่เมืองแปรยกทัพมาช่วยเมืองตองอุ ตองสาก็เต็มใจรับปากที่จะช่วยเหลือจะเจ็ดในการนี้ เพราะความรักที่นางมีต่อจะเจ็ด ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...ข้าพเจ้าทำการครั้งนี้เพื่อความปรารถนาของท่านมิใช่เพื่อความปรารถนาของเมืองตองอุ...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 5. 2542 : 2795)

...นางตองสาก็ว่าข้าพเจ้าเชื่อว่าความที่พูดทั้งนี้จะเพราะคิดเขวไปนั้นหามิได้ แต่ท่านอย่าปันสีหน้าวิตกเลยถึงข้าพเจ้าได้รู้ว่าท่านลองใช้ แต่ความจริงมากกว่าสิ่งอื่น จะก้มหน้ารับการไปทำให้ท่านถนัดน้ำใจ ความตรงต่อท่านทั้งนี้มาตรว่าท่านเองไม่เชื่อ แต่เทพดาฟ้าดินเชื่อเท่านี้ข้าพเจ้าตองสาก็ปลื้มใจพอตัวของตัวไม่ใช่สาวมีศักดิ์มากราบแล้วถึงหากจะปิดทองหลังพระ แลชวดได้หน้าเพราะลับคนเห็นก็สู้ตั้งใจทำเพราะปรารถนาบุญ...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 5. 2542 : 2796)

ในที่สุดตองสาก็ทำการนี้สำเร็จ จะเจ็ดจึงยอมรับนางเป็นภรรยา ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...ตองสาแม่มีคุณกับข้าพเจ้านี้ใหญ่หลวงแล้ว เมื่อหนุมคะนองท่านป้องกันข้าพเจ้าให้พ้นมือศัตรูคนหนึ่ง ครั้นใหญ่กล้ายามอาสาดินแล้ว แลยังช่วยเอากาญจนมีชื่อเสียงแก่ตัว แม่เอื้อสองครั้งสองหน กระนี้ไม่อาจลืมเสีย ถึงตองอุการทุกอย่างเรียบร้อยแล้ว ข้าพเจ้าจะรับสนองคุณ...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 5. 2542 : 3163)

ความสัมพันธ์ของจะเด็ดที่มีต่อตองสานั้นเริ่มขึ้นจากวันที่สอพินยาใช้นางมาลงจะเด็ดตองสาได้แสดงให้เห็นว่านางนั้นมีความรักภักดีและซื่อตรงต่อจะเด็ดเพียงใด จนกระทั่งล้าชัตคำสั่งของสอพินยาสามีนางเพื่อช่วยเหลือจะเด็ดให้พ้นภัย จะเด็ดรับไมตรีจิตจากนาง และเกิดความรู้สึกประทับใจในความจงรักภักดีของนางและคิดจะรักษาไมตรีนี้เพื่อประโยชน์ในอนาคต จนกระทั่งในเวลาต่อมาตองสาก็ได้รับอาสาจะเด็ดสืบข่าวไปยังกองทัพตองอุ ณ เมืองแปร ซึ่งเป็นการเสี่ยงอันตรายอย่างมากและข้อสำคัญคือตองสาต้องต่อสู้กับความรู้สึกภายในจิตใจของตนเอง เพราะการที่นางได้มีโอกาสกลับมาพบหน้าสอพินยามีของนาง ก็อาจจะทำให้นางเองไขว่ไขว่ได้เพราะความสัมพันธ์ที่เคยมีมาก่อน แต่ในที่สุดตองสาก็สามารถแสดงให้เห็นว่านางนั้นมีใจรักมั่นคงต่อจะเด็ด โดยการทำหน้าที่ของนางที่ได้รับมอบหมายจากจะเด็ดได้สำเร็จ จะเด็ดจึงเห็นใจในความรักภักดีที่ตองสามีให้กับตน จะเด็ดจึงยินดีที่จะรับนางเป็นภรรยาเพราะความสัมพันธ์ทางใจที่ตองสาได้มอบให้จะเด็ด รวมทั้งการกระทำที่นางได้แสดงให้เห็นว่าจะเด็ดประจักษ์ว่า จะเด็ดมีคุณค่าสำหรับนางมากเพียงใด สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้เป็นแรงผลักดันที่มีผลต่อพฤติกรรมของจะเด็ดและทำให้จะเด็ดกล้าตัดสินใจยอมรับตองสาเป็นภรรยาและได้ยกย่องนางอย่างเทิดทูนภรรยาอื่นอีกด้วย

## 2.2 ตัวละครหญิง – ตองสา

### - ตองสาเปลี่ยนใจจากศัตรูกลายเป็นมิตร

เมื่อตองสารับปากสอพินยาให้มาลงจะเด็ดเพื่อสอพินยาจะได้ลอบทำร้าย โดยทำอุบายว่าทะเลแม่จันทราต้องการพบจะเด็ด ตองสานำตัวจะเด็ดมาในวังและให้แอบซ่อนรอเวลาอยู่ในห้องตองสา จะเด็ดได้แสดงกิริยาเกี่ยวตองสาด้วยความคะนองปาก โดยมีได้คิดเกินเลย แต่ตองสานั้นเป็นหญิงที่เคยผ่านชายมาจึงทำให้นางใจกล้าที่จะเป็นฝ่ายทอดตัวลงไปให้ชายชม ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...นางข้าหลวงรุ่นสาวยืนมองเจ้าหนุ่มอยู่เป็นครู่ จนกระทั่งเหมือนจะหลับสนิทแล้วในใจให้ประหลาดชายผู้นั้นเป็นที่สุด กิริยาพาที่แลชั้นเชิงหวานลุ่มเจรจาเกี้ยวตอชิงชิงยิ่งกว่าชายหนุ่มทั้งปวง แต่ลักษณะผู้ชายในข้อสุดท้าย คือความปรารถนาในรสโลกียวิสัยนั้นเจ้าหนุ่มผู้นี้ละเลยเสียยังกะหาใช่ชายไม่ ตองสาเป็นหญิงใจเดิบ พินิจร่างเจ้าหนุ่มซึ่งนอนอยู่ตรงหน้าแล้วกระวนกระวายใจ รำพึงว่าหากกลับเพศกันเสียเราคงไม่ยอมให้จะเด็ดไปพันมือ...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 1. 2542 : 265)

เมื่อจะเด็ดกล่าวโอ้อวดตองสา นางก็ยินดีในคำของจะเด็ดและพร้อมที่จะยอมมอบตัวให้จะเด็ดเชยชม ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...ตองसान้อยเพียงอยู่ห่างฟังการจะเด็ด อันว่ากล่าวลดเลี้ยวเป็นกลสวาทแก้ตัวในอกก็ร้อนระอุ ใครจะได้อุทิศตนเป็นที่เชยชมแห่งจะเด็ดยิ่งอยู่แล้ว มีหนาเบื่องนี้มาต้องไอลอกจากอกเจ้าหนุ่มซ้ำอีกเล่า ก็ ตาลฤดีเป็นที่สุดแล้วแลชบหน้าอยู่กับอภบุตรแม่เลาชี...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 1. 2542 : 267)

แต่จะเด็ดมิได้ต้องการล่วงเกินตองสาให้นางมีราศีจึงได้กล่าวกับตองสาวว่า นางมิควร จะเสียใจในสิ่งที่ตนเองได้แสดงกับตองสา เพราะการกระทำเช่นนี้เปรียบดังตนเองมีน้องสาว งามจึงได้กอดไว้ด้วยความเอ็นดู และมีได้ล่วงเกินตองสาให้เสื่อมเสียเลย เพราะฉะนั้นการที่ ตองสาคิดว่านางหมดคุณค่าแล้วจึงเป็นการคิดมากเกินไป แต่จะเด็ดนั้นมิรู้ใจตองสาวว่านางมี ความคิดที่จะต้องการให้ตนเองเชยชมนาง ตองสาจึงแสร้งกล่าวโดยใช้มารยาหญิงกล่าวหา จะเด็ดว่ากอดจูบลูบคลำนางหมดทั้งตัวแล้วก็ทิ้งนางไป ดังนั้นนางจึงไม่กล้ามีชีวิตอยู่สู่หน้า ผู้อื่นแล้ว ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...แต่ท่านลิลลลาดชิงหวานล่อมช่างจ้านรจาชู้ลู่เข้ามาถึงก็รัดรีงเอาข้าพเจ้าตามถนัดมือ แต่น้อย มือชายเป็นฉันทไม่เคยได้รู้ ครั้นรู้มือชายลูกแม่เลาชีก็โอบเสียวรอบตัวตน ออกเอ่ยหญิงใดมาต้อง อย่างตองสาโดนเนื้อตัวชายต้องเต็มมือแทบทั่วแล้วจึงหักใจอย่าให้ยินดีชายนั้นหักไม่รอดแล้ว จะเด็ด ท่านมาสอนให้ข้าพเจ้าประจักษ์รัศมีไม่เคยรู้ ครั้นแล้วท่านจะล่อยชายไป ข้าพเจ้าจึงว่าไว้เป็นคำตาย อยู่เมื่อก็หากบุตรแม่เลาชีท่านประมาณคำว่าดูจไม่ดอกริมทางจรรจรไกลมือได้โอกาสเด็ดคล่องเด็ดตม หนาใจเบือแล้วก็ทิ้งไว้กลางดิน ถ้าท่านมีน้ำใจตั้งข้าพเจ้าคาตกระนี้ ข้าพเจ้าขอบอกซ้ำอีกครั้งว่า ท่านจะล่อยชายไปแต่ตัวนั้นมิได้แล้วเอาชีวิตตองสาคนอาภัพไปเสียด้วยเกิด...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 1. 2542 : 273)

เมื่อจะเด็ดได้ฟังคำกล่าวของตองสา จะเด็ดจึงเข้าใจว่าตองสานั้นมิใช่ไม่ต้องการให้ จะเด็ดโอ้อวม เพียงแต่นางแสร้งกล่าวว่า เพื่อให้จะเด็ดผูกสัมพันธ์กับนางต่อ จะเด็ดจึงแสร้ง ทำเป็นพึงพอใจนางเพื่อต้องการตองสาไว้ใช้ในการที่ต้องลักลอบเข้ามาในวังอีก จะเด็ดจึงได้ กล่าวขอร้องให้นางมีชีวิตอยู่ต่อไปเพื่อตนเอง เมื่อจะเด็ดกล่าวปลอบประโลมตองสาพร้อมกับ แสดงท่าทีที่รักนางมาก จึงทำให้ตองสาเริ่มมีใจให้กับจะเด็ด เพราะเห็นว่าการกระทำของ จะเด็ดนั้นต่างกับสอพิณยาสามีนาง ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...นางตองสาฟังคำเตือนได้คิดถึงคำสั่งที่ตัวรับปากสอพิณยาก็สะดุ้งใจหนัก รสรักอันเกิดแก่คนซึ่ง เปรียบเสมอชู้ชายซึ่งเกาะกินใจเสียได้กว่าที่ได้รับสอพิณยาผู้เคยเป็นผัวเงยหน้าขึ้นพินิจจะเด็ดเต็มตาเล่า แวววอนที่ปรากฏตรงนัยน์ตานั่นอ่อนโยนเป็นที่ชวนให้เกิดเอ็นดู นางตองสาก็รู้สึกถึงเลอยู่ ถ้อยคำสัญญาที่ ตัวรับมาจากสอพิณยาก็ว่ากล่าวกันเป็นที่มั่นคง...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 1. 2542 : 275)

ตองสาไม่สามารถตั้งใจส่งจะเด็ดไปให้สอพินยาทำร้ายได้ นางจึงอ้อนวอนขอร้องไห้ จะเด็ดอยู่ค้ำกับนางต่ออีก และได้กล่าวว่านางนั้นภักดีต่อจะเด็ดมาก ถ้าสิ่งใดเป็นการกระทำที่นางแสดงให้เห็นถึงความภักดีที่มีต่อจะเด็ดแล้วนางก็จะทำ จะเด็ดแกลังกล่าวขอร้องไห้ให้นาง ยอมเป็นของตน ตองสาก็รับคำและนางยังได้กล่าว ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...ท่านจะเด็ดปากกล้ำมือไฉนแต่หัวใจงามประกอบ โลมเล่าเอาตองสาเป็นราศีแล้วก็ได้ละเลย เสีย หัวใจจะสู้จรรีตองสาไว้เป็นพินิจใจ ออกเอยเกิดมาเป็นหญิงนี้ ยากอยู่สุดรู้จะพูดให้กระจ่างถึงความในอกตัวถนัด พรหมจรรย์เป็นของสุดหวงสำหรับสตรีนั้นจริงแล้ว แต่ทว่ายากนักจะมีสตรีใดหอบ พรหมจรรย์ติดตัวไปจนตาย หญิงนั้นยอมอุทิศสสิ่งสุดหวงมิแก่ชายหนึ่งก็ชายหนึ่ง อันชายนั้นเป็นที่รักแห่งตัวดูกันดังข้าพเจ้านี้ มาตราว่าการหวงแห่งตัวจะต้องตกเป็นเครื่องสำแดงความภักดีต่อท่าน ตองสาก็ยินดีครั้น...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 1. 2542 : 278)

เมื่อจะเด็ดได้ฟังคำตองสาจิตใจก็หวั่นไหว โดยนิสัยชายประกอบกับตองสาทอดร่างอยู่บนตักจะเด็ดจึงทำให้จะเด็ดมีความสามารถควบคุมใจตนเองได้ แต่เผชิญในช่วงเวลาที่ตองสาโอบกอดจะเด็ดอยู่ สร้อยคอของจะเด็ดก็ขาด จะเด็ดได้แลเห็นหลักที่แขวนคอหลุดออกมา จึงทำให้ได้สติระลึกถึงทะเลแม่จันทรา จึงเกิดความสลดใจและหยุดการกระทำของตนเองได้ ตองสาให้รู้สึกแปลกใจในการกระทำของจะเด็ดยิ่งนัก จึงได้กล่าวถามจะเด็ดว่าจะเด็ดไม่พอใจในสิ่งใด จะเด็ดจึงกล่าวเปรียบเทียบกับตองสาฟังว่าตนเองนั้นเปรียบประดุจโจรที่แอบลอบขึ้นมาสวมขโมยของที่มีค่า คือเครื่องทองลายคราม แต่เมื่อได้สัมผัสและเมื่อได้เห็นแล้วก็รู้ว่าเป็นสิ่งของมีค่ามาก ถ้าตนเองขโมยไปก็เป็นแค่เพียงสิ่งที่นำไปแลกอาหารให้อิ่มท้อง แม้อดใจไว้วันหน้า เจ้าทรัพย์จะนำออกขายยังจะได้ราคามากกว่า เปรียบตั้งว่าถ้าตองสาเป็นของตนเองแล้วมิได้ราคา วันหน้าตองสามีโอกาสได้คู่ครองที่ดี ตนก็จะมิได้เสียใจเพราะว่ามีได้ทำลายนางให้เป็นราศี เมื่อตองสาได้ฟังแล้วก็เกิดความคิดได้ว่าจะเด็ดนั้นต้องการถนอมนางไว้ ถึงแม้ว่าตองสาต้องการให้จะเด็ดเชยชมนางมากเพียงใด แต่ก็ยังรู้จักคิดพิจารณาว่าจะเด็ดนั้นหวังดีกับนางอย่างแท้จริง นางจะโกรธก็โกรธไม่ลง ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...แต่มาตราเจ้าหนุ่มจะมีได้ปรนสวาทแก่ตัวสมคะเน ส่วนถ้อยคำนั้นกล่าวเกลี้ยงไปในทางดิงาม ไม่รู้ว่าจะเด็ดยังมีเพราะเกรงจะทำราศีผากไว้กับตนไม่สมควร นางตองสาข้าหลวงเคยสำนักในที่สูงอยู่ แม่นเพลิงพิศวาทจะร้อนแรง แต่ความคิดพิเคราะห์อันเจตนาของชายที่กอดตัวก็มีอยู่ จะเด็ดมิได้ร่วมรสทว่ามีได้แสดงให้ปรากฏว่ารังเกียจในรสซึ่งแม่ตองสามี กลับไปรังเกียจราศีอันจะเกิดแก่ตองสาจะเห็น ความคิดของคนผู้นั้นแล้วว่าผิดจากปรารถนานาง แต่เจตนาซึ่งคนผู้นั้นมีต่อตัวนั้นชอบอยู่ตั้งว่าน้อยน้อยมีธรรมาศัยเป็นที่น่าเอ็นดูน่ารักหนักกว่าน้ำแค้น จะโกรธก็โกรธไม่ลงแล้วตองสาก็งุนงงนอนอยู่แต่ในใจนาง แม่นมิได้ละอายอยู่บ้างแล้วก็จะทำการเชยชมเจ้าจะเด็ดเสียเอง

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 1. 2542 : 282 - 283)

ตองสายังมีสิ้นความพยายามที่จะให้จะเด็ดเซยชมนาง ตองสาจึงได้สร้างร้องให้คร่ำครวญและกล่าวว่าจะเด็ดมิได้รักนางจริง เพียงแต่ต้องการหลอกลวงนาง ถ้าแม้จะเด็ดได้นางแล้วในวันหน้าจะเด็ดมิยศศักดิ์เพราะความที่จะเด็ดเป็นเพื่อนรักกับมังกร และคงจะได้อภิเษกกับตะละแม่จันทรา ดังนั้นการที่รับนางไว้เป็นภรรยาก็มีใช่เรื่องเสียหายแต่อย่างใด ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...ข้าพเจ้าตองสานี้เป็นข้าหลวงพระราชเทวีกก็เหมือนอยู่ใต้บุญตะละแม่ ท่านครองตะละแม่แล้ว แม้นปองตองสาไว้บ้างหรือนางตองสาจะมีได้เป็นเกือกทอง รองท่านไม่ร่วมรักด้วยนางตองสาชาติชาตินี้ ก็เพราะเหตุที่ท่านยังมีธรรมในใจอยู่ไม่รักเลี้ยงตองสาไปเบื้องหน้าแล้ว ปัจจุบันนี้จึงเอ็นดูว่าตองสาจะเป็นราศีเพราะมือตัว หนทางข้างหน้ามิใช่จะสิ้น หากไม่ตรีแก่ข้าพเจ้าแม่นย่าแล้ว ข้าพเจ้าจะเป็นสิทธิแก่ท่านจะเด็ดในปัจจุบันนี้ หรือว่าจะเป็นสิทธิในเบื้องหน้าก็มีผลเสมอกัน กลใดท่านจะคิดเหลือข้าพเจ้าไว้บำเรอแก่ผู้อื่นอีก...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 1. 2542 : 285)

จะเด็ดได้กล่าวว่าเรื่องภยันหน้าเป็นสิ่งที่ไม่แน่นอน เพราะฉะนั้นด้วยความรักอย่างจริงใจที่ตนมีให้กับตองสา จึงไม่กล้าทำให้นางมีราศีก่อนถึงเวลาอันควร และข้อสำคัญที่ตองสากล่าวหาว่าตนเองนั้นไม่ได้ล่วงเกินตองสาก็เพราะไม่ได้รักนาง ตองสานั้นคิดผิดแล้วเพราะตามธรรมชาติของชายถ้าหญิงใดยินยอมตัวตั้งนี้แล้ว ก็ไม่มีผู้ใดหักห้ามใจได้ ถ้าตองสามิเชื่อต่อไปในภยันหน้าถ้านางพบชายใดและอยู่ในสภาวะการณ์เช่นนี้แล้ว ชายนั้นก็จะต้องล่วงเกินตองสาอย่างแน่นอน ถ้าหากชายนั้นไม่ทำการดังที่ตนกล่าวก็ขอให้ตองสาเอาดาบมาฟันคอตนเองได้เลย และโดยใจจริงแล้วตนเองนั้นรักตองสาเพื่อที่จะเอาไว้เกิดในวันหน้า มิใช่รักเพื่อที่จะเอาไว้บำเรอโลกีย์ ดังนั้นการที่ตองสายอมสละพรหมจารี ตนเองก็เห็นถึงความรักที่ตองสาได้มอบให้แล้ว และที่สำคัญคือตองสานั้นเป็นผู้มีบุญคุณกับตนเองมาก ดังนั้นการที่จะทำลายตองสาเหมือนไม่รู้คุณจึงไม่สามารถทำได้แล้ว ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...ข้าพเจ้าตราดาตองสาจึงไม่คิดจองสิทธิเสียในปัจจุบัน น้องท่านไม่เห็นใจแล้วยังสำคัญเอาไปทางอื่นดีตัวให้เจ็บเอง น้องท่านรู้จักชายน้อยแต่ให้เชื่อเถิดว่าข้าพเจ้ากล่าวสันดานชายแต่โดยจริง มาตราว่ามีเชียวหน้า ตองสาท่านลองทำตัวให้สนิทกับชายอื่นเถิด แม้นชายนั้นต้องตัวท่านแล้วไม่ทำราศีประทับท่านไว้ ท่านจงเอาดาบมาตัดคอข้าพเจ้าเสีย ซึ่งว่ากำเริบรักแล้วทำการไปตามอารมณ์รักเดือนอย่างนี้จะหาได้ทั่วทุกตัวชาย ผู้ใดจะรักแลถนอมตองสาแม้นว่าไม่กล้าล่วงพรหมจารีทั้งที่ตองสาท่านยินดีตั้งข้าพเจ้านั้นอย่าหาเลย จะเด็ดรักท่านเพื่อเอาตัวไว้ทอด มิใช่รักทั้งจะได้ถือเอาเป็นที่บำเรอโลกีย์...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 1. 2542 : 290)

เมื่อตองสาได้ไตร่ตรองในคำกล่าวของจะเด็ดจึงทำให้นางได้คิด และนำไปเปรียบเทียบกับ การกระทำของสอพิณยา ตองสาจึงรู้ว่าสอพิณยานั้นรักนางโดยหวังที่จะบำเรอความสุขของตน มิได้รักนางด้วยใจจริง ตองสาจึงเกิดความรู้สึกซาบซึ้งในการกระทำของจะเด็ดที่ปฏิบัติกับนางเช่นนี้ จึงทำให้ตองสารักจะเด็ดยิ่งนัก ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...แต่เทียบอภัยด้วยคำจะเด็ดแล้วก็เห็นถนัดว่าชาวทะเลถือเอานางเป็นที่บำเรอ รักทั้งดอกจึงมีใจกระทำไมตรีอันเกิดแต่สอพิณยาพิเคราะห์ทบทวนแล้วนางตองสาก็เห็นคำว่ามีได้กึ่งน้ำรักของเจ้าหนุ่มที่นั่นเคียงนาง จะเด็ดสำแดงรักไม่สุดซึ้งรัก แต่ตองสาซาบซึ้งกว่ารสที่รู้จักจากสอพิณยา...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 1. 2542 : 291)

เมื่อตองสาเกิดความรู้สึกเช่นนี้ต่อจะเด็ดแล้ว ตองสาจึงมีสามารถส่งตัวจะเด็ดไปให้สอพิณยา ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...นางตองสาต้องล้มรักชะโลม คนละครูปกับที่เคยรับจากสอพิณยา เจ้าหนุ่มโลมดั่งมิใช่ประสาชู้ หากดูที่สำแดงซึ่งความอนาทร มาตราสารสวาทที่ทุตรามัญเคยปรนจะเย็นเยือกถึงใจก็ดั่งว่าลมต้นฝน แต่พัดกระโชกหนักเบามิได้เสมอกัน สัมผัสแล้วจะจำผิวกาย เสมอลมหน้าว่าอันพัดแผ่วเบาแต่เรียบเรื่อยตลอดเวลานั้นมิได้ กลโลมจะเด็ดไม่ต่างกว่าลมว่า นางข้าหลวงก็รื่นใจกว่าอยู่ที่ทุตรมอญเขย ครั้นเจ้าหนุ่มเร่งเร้าจะให้ส่งตัว น้ำรักเกาะกินนางข้าหลวงลึก ไม่อาจส่งตัวไปให้สมอุบายของสอพิณยาแล้ว...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 1. 2542 : 292 - 293 )

และนางก็ได้บอกความจริงว่า นางนั้นไปลงจะเด็ดมาตามอุบายของสอพิณยา และได้ช่วยเหลือให้จะเด็ดพ้นภัยในครั้งนี้โดยการไปบอกให้เพื่อนของจะเด็ดมาดักรอจะเด็ดท้ายวัง เพื่อที่จะแก้มือสอพิณยา และยังได้ไปกล่าวลวงสอพิณยาให้มาติดกับดักของจะเด็ดด้วย

แสดงให้เห็นว่า ตองสานั้นเมื่อพบกับจะเด็ดนางก็รู้สึกพึงพอใจในบุคลิกลักษณะและความเป็นสุภาพบุรุษของจะเด็ด เพราะการที่จะเด็ดพูดจาเกี่ยวกับนาง ตลอดจนคำพูดที่ทำให้เกียรติว่านางเป็นของสูงค่า ต้องการจะถนอม ไม่ต้องการจะให้นางเกิดราตรี แม้ว่านางจะยินดีพลีกายให้กับจะเด็ด ตองสาจึงประทับใจและจับใจในคำพูดและพฤติกรรมของจะเด็ดยิ่งนัก

เมื่อจะเด็ดปฏิเสธที่จะทำให้นางมีราตรี และได้กล่าวเหตุผลให้ตองสาฟังก็ยิ่งเป็นการสร้างความรู้สึกดี ๆ ให้กับตองสามากขึ้น เพราะความที่นางเคยผ่านชามาแล้ว จึงทำให้ตองสาสามารถกระทำของจะเด็ดมาเปรียบเทียบกับ การกระทำของสอพิณยาทำให้ตองสาประเมินว่า จะเด็ดคือผู้ที่รักนางด้วยใจบริสุทธิ์ ตองสาจึงมั่นใจว่าตนเองมีคุณค่า จะเด็ดจึงมอบความรักให้กับนางและนางเกิดความรักภักดีต่อจะเด็ดมากกว่าผู้ที่ได้ชื่อว่าเป็นสามีของนาง คือสอพิณยา ผลของความรักที่ตองสามีให้กับจะเด็ดมีพลังผลักดันทำให้ตองสาเปลี่ยนใจจากการเป็น



ศัตรูมาเป็นมิตร และยังส่งผลให้นางได้ช่วยเหลือจะเด็ดให้พ้นภัยจากอุบายของสอพิณยาในครั้งนี้และครั้งต่อไปด้วย

### - ต้องสากล้าเสี่ยงภัยเพื่อจะเด็ด

เมื่อต้องสากกยากเพราะต้องเลี้ยงดูบุตรที่เกิดจากสอพิณยาแล้ว นางได้มีโอกาสมาพบกับจะเด็ดในคราวเกิดศึก และได้รับปากกับจะเด็ดว่าจะอาสาเป็นผู้ไปบอกข่าวแก่ทหารต้องอุ ณ เมืองแปร ในการที่นางกล้าอาสาไปถึงแม้จะรู้ว่าอาจจะต้องพบกับอันตรายที่รออยู่ข้างหน้าก็ตาม แต่ด้วยความมุ่งมั่นที่ต้องการจะแสดงให้จะเด็ดเห็นว่านางนั้นมีความรักภักดีและซื่อตรงต่อจะเด็ดมาก และอีกเหตุผลที่สำคัญก็คือจะเด็ดได้ให้คำมั่นสัญญากับนางว่า ถ้านางทำการนี้สำเร็จ จะเด็ดจะรับนางเป็นภรรยาพร้อมทั้งยินดีดูแลบุตรชายนางด้วย ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...นางตองสากก็ว่าข้าพเจ้าเชื่อว่าความที่พูดครั้งนี้เพราะคิดเขวไปนั้นหาไม่ได้ แต่ท่านอย่าบั่นสีหน้าวิตกเลยถึงข้าพเจ้าได้รู้ว่าท่านหลอกใช้ แต่ความจงรักภักดีมากกว่าสิ่งอื่น จะก้มหน้ารับการไปทำให้ท่านถนัดน้ำใจ ความตรงต่อท่านทั้งนี้มาตราว่าท่านเองไม่เชื่อ แต่เทพยดาฟ้าดินเชื่อเท่านั้นข้าพเจ้าตองสากก็ปลื้มใจพอตัวของตัวมิใช่สาวมีศักดิ์มากราบแล้วถึงหากจะปิดทองหลังพระ แลชวดได้หน้าเพราะลับคนเห็นก็จะสู้ตั้งใจทำเพราะปรารถนาบุญ...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 5. 2542 : 2796)

แสดงให้เห็นว่า ความรักที่ตองสามิให้กับจะเด็ดนั้นสามารถเป็นพลังผลักดันทำให้ตองสากล้าที่จะยอมเสี่ยงชีวิตเพื่อต้องการแสดงให้จะเด็ดประจักษ์ในน้ำใจนาง และที่สำคัญคือตองสามิมีความหวังว่า เมื่อทำการนี้สำเร็จนางก็จะได้ครองคู่กับจะเด็ดได้อย่างมีต้องมิมลทิน เพราะความดีความชอบที่นางทำให้กับเมืองตองอุ

### 3. อุปสรรคและพัฒนาการในด้านความสัมพันธ์

เมื่อจะเด็ดคิดครองคู่กับตองสาเพื่อเป็นการตอบแทนความดีความชอบของตองสานั้น ก็มีอุปสรรคที่สำคัญขัดขวาง คือตองสาเมื่อแรกรู้นางเป็นข้าหลวงทะเลแม่จันทรา แต่นางได้หลบหนีออกจากวังโดยมิได้ลาออกจากหน้าที่ตามกฎมณเฑียรวัง นางจึงมีความผิดติดตัวอยู่ จะเด็ดจึงได้บอกอุบายให้ตองสาอาสาซื้อข่าวในการศึกครั้งนี้เพื่อที่จะล้างมลทินความผิดที่นางเคยก่อไว้ เพราะถ้าจะเด็ดยอมรับนางเป็นภรรยาหลังจากที่ตองสาทำการนี้สำเร็จ ก็จะไม่มีการไต่ถามถึงตองสาได้ ถึงแม้ผู้หนึ่งจะรู้ว่าตองสามิใช่สาวบริสุทธิ์ ก็ไม่ใช่อุปสรรคสำคัญในการครองรัก ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...อันข้อนี้ต้องสาท่านมิใช่สาวบริสุทธิ์นั้น ถึงคนรู้ว่าข้าพเจ้ายังรัก ก็ไขเครื่องครหาสำคัญดอก แต่ข้อนี้ท่านออกจากวังโดยลักษณะไม่งามนั้นสิ เป็นอุปสรรคอย่างสำคัญกว่า เบื้องหน้าทั้งตัวตะละแม่แลข้าหลวงทั้งหลายจะหมิ่นเอาได้ ครั้งโพนเรสองอยู่บนที่นอนน้อย ข้าพเจ้าไม่ล่วงเกินท่านก็เพราะรักจะให้งามวันหน้า ฉะนั้นถ้าเราจะไต่ครองกันโดยให้คนหยั้นได้แล้ว ก็เสียงแรงซึ่งข้าพเจ้าถนอมท่านไว้ในคืนวันนั้น ฉะนั้นข้าพเจ้าก็กำหนดการหนึ่งไว้สำหรับให้ต้องสาท่านทำ แม้นท่านประกอบกิจอันนี้สำเร็จแล้ว คนก็จะสรรเสริญชื้อระบือไป ความผิดเดิมทั้งนี้คนที่มิใช่ก็เห็น ว่าน้อยเท่าน้อยเปรียบกับความคิดของท่านแล้ว...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 5. 2542 : 2778 - 2779)

และจะเด็ดยังได้กล่าวอีกว่า ถ้าต้องสาทำการนี้สำเร็จแล้วตะละแม่จันทราก็จะเห็นใจต้องสามากขึ้น เพราะต้องสาได้แสดงให้เห็นว่านางนั้นมีใจรักที่มั่นคงต่อจะเด็ดมากกว่าสามีของนางเอง และข้อสำคัญต้องสาเป็นผู้ที่มีคุณแก่เมืองตองอู ดังนั้นตะละแม่จันทราก็จะทรงยอมรับต้องสาได้สนิทใจ เมื่อต้องสาไต่ครองคำพูดของจะเด็ดแล้ว นางก็ยินดีที่จะรับปากทำการนี้ เพราะนางสามารถทำการล้างมลทินของตัวนางได้ และข้อสำคัญนางยังจะได้มีโอกาสครองคู่กับจะเด็ดชายคนรักของนางอีกด้วย ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

ก็แหละชัยชนะของตองอูครั้งนี้ อยู่ที่ข้าพเจ้าแลนายทัพตองอู อันมาแต่ปรวรวมกันเข้าทำการก็จริงแล้ว แต่ชาวตองอูทั้งปวงมีน้ำใจเที่ยง หรือจะละเวนสรรเสริญคนสี่ขาวเรสองทัพเข้ามารวมกำลังกันนั้นเสียได้ สถานหนึ่งสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเรานั้น ก็คงมิได้ต่างกว่าหญิงทั้งปวงในข้อที่ไม่ยินดีจะรับข่าว ว่าชายอันเป็นกรรมสิทธิ์แห่งตน ไปผูกพันอาภรณ์สวาทด้วยหญิงอื่นเลย มิหนำคนที่ข้าพเจ้าสวาทอยู่ในลักษณะของต้องสาท่านด้วยแล้ว ก็ยังเป็นเรื่องยอมกันมิได้ แต่ถ้าท่านกระทำการตั้งที่อาสาไปสำเร็จ ว่าถึงความมัวหมองแห่งชื่อก็ล้างเสียได้เกลี้ยงแล้ว ยังข้าพเจ้าจะได้ถือความสำคัญอีกสิ่งหนึ่ง ไปอ้างว่าตะละแม่ไม่สมควรจะรังเกียจ น้ำรักอันต้องสาท่านมีต่อข้าพเจ้าก่อน เพราะมิใช่ น้ำรักซึ่งท่านมีต่อข้าพเจ้าเป็นทุนหรือกระทั่งได้รับประโลมจากคนผู้ชั่วแล้วก็ยังไม่คลายความชื่อ ข้อนี้รำพันแล้วตะละแม่จันทราก็เห็นใจเอง ตะละแม่เป็นเลือดเนื้อสนิทในเศวตฉัตรเมืองตองอูเอง หรือจะกล่าวเหมือนนครคุณตองสาผู้มีคุณแก่ตองอู นางตองสาฟังความละเอียดบุเรงนองแจ้งเรียบร้อยทุกข้อแล้วก็โสมนัสยินดีอยู่ แล้วข้าพเจ้าได้ข่าวตัวจะมีช่องล้างแล้ว ก็ปรารถนาจะได้ชำระเสียโดยเร็ว...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 5. 2542 : 2784 - 2785)

แสดงให้เห็นว่าอุปสรรคความรักของต้องสากับจะเด็ดนั้นเกิดจากการกระทำของต้องสาเอง เมื่อมีหนทางที่จะแก้ไขให้ตนเองไต่ครองคู่กับจะเด็ดแล้ว ต้องสาจึงยินยอมรับปากถึงแม้ว่าจะต้องฝ่าฟันอันตรายเพราะต้องใช้ความกล้าหาญอย่างมาก แต่ต้องสาก็ตั้งใจแน่วแน่ที่จะทำการนี้เพื่อให้สำเร็จตามจุดมุ่งหมาย ในที่สุดแล้วจะเด็ดกับต้องสาก็ไต่ครองคู่กันอย่างมีความสุข เพราะความรักภักดีอย่างมั่นคงที่ต้องสามีให้กับจะเด็ดนั่นเอง และผลของความกล้าหาญและความจริงใจของต้องสายังทำให้จะเด็ดรักและยกย่องนางมากเช่นเดียวกับภรรยาอื่นอีกด้วย

## จะเด็ดกับอเทตยา

### 1. จุดเริ่มต้นของความผูกพัน

เมื่อจะเด็ดมาสืบข่าวเมืองแปร จะเด็ดได้รู้จักกับอเทตยาหลานสาวของพระเจ้าแปร อเทตยาเกิดมีใจชื่นชอบในบุคลิกลักษณะและอัธยาศัยของจะเด็ด จนกระทั่งกลายเป็นความรักปักใจ แม้ว่าอเทตยาจะมีคู่หมั้นคือสอพินยาอยู่แล้วก็ตาม แต่นางก็ถือว่านางมิได้มีใจให้สอพินยา ดังนั้นนางจึงมิได้มีความผิดที่มารักจะเด็ด การหมั้นหมายเป็นการตกลงกันระหว่างญาติผู้ใหญ่ของนางกับสอพินยาเอง ฝ่ายจะเด็ดเมื่อเห็นอเทตยาครั้งแรกจะเด็ดคิดจะแกล้งนางโดยการเกี้ยวนางด้วยความคะนองปาก พร้อมทั้งยังถือโอกาสต้อนตัวนางจนเป็นเหตุให้อเทตยาเกิดมีใจเอนเอียงมาให้จะเด็ด แต่จะเด็ดนั้นมิได้คิดว่าจะผูกพันนางไว้ด้วยความสวาท เพียงแค่เฝ้านางเล่น เพราะตนเองมีทะเลแม่กุ่มอยู่แล้ว ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

ฝ่ายภาคิไนยน้อยพระเจ้าแปร นับแต่วันที่ต้องมือขุนวังรับรสสวาทสัมผัสแต่เพียงผิว ๆ ก็ยังอาลัยไม่รู้วาย มองเขม้นจะหาทางเข้าใกล้ขุนวังก็ยังไม่มีโอกาสด้วยพระราชธิดาทำประหนึ่งว่ารู้เชิงคอยกีดกันอยู่ แต่วันนั้นแว่วเสียงพิณปรกฏมาแต่เบื้องอุทยาน อเทตยาแจ้งใจว่าเสียงดุริยางค์นั้นเกิดแต่หน้ามือขุนวังหนุ่มก็ให้กระวนกระวายใจ พอเวียนไปถึงที่อยู่พระอัครเทวี แลเห็นพระราชธิดาถูกคุมตัวอยู่กับสะตึง แม่่อเทตยาเปรมใจนัก ก็รีบรุดไปยังสวนหลวง

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 1. 2542 : 468)

เมื่ออเทตยามีใจให้จะเด็ด นางก็คิดหาโอกาสที่จะพบกับจะเด็ดตามลำพังอยู่เสมอ และนางยังได้กล่าวคำที่แสดงความรักในใจนางให้จะเด็ดฟัง โดยมีได้คิดว่าเป็นสิ่งเสื่อมเสีย ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...อันน้ำใจข้าพเจ้าขอท่านมังฉงยาอย่าฟังนี้กว่าจะเหมือนน้ำในภาชนะ เมื่อวางมือลงไปกรีดพอยกขึ้นแล้วน้ำนั้นจะสิ้นสูญรอย อนึ่งอเทตยาก็มิใช่คนผู้ทำด้วยไม้ด้วยหิน สิ่งใดผ่านมากกระทบตนแล้วจะไม่ลืมหาย ข้าพเจ้าเป็นหญิงเปิดมากความไปแล้วก็รังจะพาตัวให้อดสู แต่ถูกท่านหาความประหนึ่งข้าพเจ้าจะลืมหานี้ น้อยใจนักจึงยอมอดสูกล้าคำให้ท่านแจ้งไว้แต่เพียงเท่านี้ อเทตยาจะชวักโดยเหตุอื่นการอื่น แต่เรื่องจะเลื่อนวันเลื่อนคืนที่สนทนากับขุนวังข้อนี้คงดีเกินกว่าท่านมังฉงยาเสียอีก...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 1. 2542 : 472)

เมื่อจะเด็ดได้ฟังคำนาง จะเด็ดจึงเกิดความรู้สึกเอ็นดูนางที่นางมีไมตรีจิตให้กับตนก่อน ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

ขุนวังมองราชภาคินัยพระเจ้าแปรแล้ว รู้สึกว่าไม่ปกติ ความเดิมตนหมายเพียงแต่จะเข้านาง เล่นเป็นเครื่องบำเรอความคะนองใจ แต่ครั้นเห็นที่นางกังวลแก่ตัวเป็นหลักฐาน ฉะนั้นน้ำใจที่เคยแข็ง ก็พลอยอ่อนตาม ถึงแม้จะเคยซังจริตแต่หลานหลวง แต่พอเห็นนางซื่อต่อตัวจะมีความที่เคยซังก็ ละลายไป ยิ่งพิจารณานางท่วงที่เปรียบเทียบเหมือนนางทรายเพ็ญรุ่งยังไม่เต็มสา จะรักจะเศร้าสถาน ไรก็เผยออกมาสิ้นไม่มีมารยาทไว้ ดังนี้เจ้าขุนวังก็พลอยซังอารมณ์ตาม...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 1. 2542 : 473)

แสดงให้เห็นว่าจุดเริ่มต้นของความผูกพันระหว่างจะเด็ดกับอเทยยานั้น สืบเนื่องมาจากความคะนองปากของจะเด็ดเอง แต่อเทยยาเป็นหญิงที่กล้าหาญความในใจของตน จึงทำให้จะเด็ดเกิดความรู้สึกเอ็นดูนาง และที่สำคัญคือเมื่ออเทยยาได้มีโอกาสใกล้ชิดกับจะเด็ด แล้วอเทยยาก็เกิดความรู้สึกประทับใจในบุคลิกลักษณะของจะเด็ด จึงทำให้นางเกิดความรัก โดยเฉพาะอเทยยากำลังอยู่ในวัยสาว เมื่อถูกชายหนุ่มที่นางถูกใจถูกเนื้อต้องตัว อเทยยาจึงไม่สามารถลืมเลือนวันที่ได้อยู่ใกล้ชิดจะเด็ดได้ถึงแม้ว่านางจะมีคู่หมั้นอยู่แล้วก็ตาม อเทยยาไม่ได้เกิดความรู้สึกผิดแต่อย่างใด เพราะความที่ไม่เคยพบหน้าคู่หมั้น และการหมั้นหมายมิได้เกิดจากความรัก ดังนั้นจุดเริ่มต้นของความผูกพันที่อเทยยามีต่อจะเด็ดก็คือนางมีไมตรีให้จะเด็ดก่อน ฝ่ายจะเด็ดเมื่อเห็นว่าอเทยยามีใจให้ตนอย่างจริงใจก็เกิดความรู้สึกเอ็นดู และเห็นใจในความรักภักดีที่อเทยยามีต่อตนจนกระทั่งกลายเป็นความรัก

## 2. ความสัมพันธ์ที่มีแรงผลักดันพฤติกรรม

### 2.1 ตัวละครชาย - จะเด็ด

#### - จะเด็ดกล้าแอบมาพบอเทยยา ทั้ง ๆ ที่รู้ว่าเป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้อง

เมื่อจะเด็ดเห็นใจอเทยยาที่มีความรักอย่างจริงใจต่อตน จะเด็ดจึงแอบเข้ามาพบกับอเทยยาในสวนหลังบ้านของโช้ว ทั้ง ๆ ที่รู้ว่าเป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้อง เพราะเสมือนไม่ซื่อตรงต่อตะละแม่กุสุมาลย์หลัง แต่ด้วยความสงสารอเทยยาจะเด็ดจึงกล้าที่จะทำเช่นนั้น เมื่อจะเด็ดได้พบอเทยยา นางได้กล่าวถึงความรักที่นางมีให้แก่จะเด็ดอย่างหมดหัวใจ ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...หนแรกข้าพเจ้ากลุ่มอยู่ แต่ความคิดถึงท่านมิได้ยั้งคิดเอาเหตุสมควรไม่สมควรสถานใด แต่ครั้นได้มาปะท่านสมคะเนแล้ว ความคิดถึงค่อยคลายลงคิดได้ถึงตัวเห็นบัดนี้เสีย ข้าพเจ้าทอดกายลง มาสู่ท่านไม่ได้หวังเอาตรงที่ใดเป็นล้าเป็นสันเหมือนหญิงกระหายใจก็ยอมตัวให้ชายชมเอง มาตราว่า มังจนายท่านเกิดใจหมิ่น ขอให้คิดข้ามเลยไปเสียว่า อเทยยานี้สวามีภักดีในท่านนัก กระทั่งรักแล้ว จะสานให้สิ่งใดเลยเกินไปกว่าจะรักไว้แต่ในใจมิได้ ก็ยังสู้ถนอมรักนั้นมิให้ลดลงเลย เจ้าหนุ่มฟังนาง กล่าวรอยเดียวกับใจตัวก็ทอดแอบอกไว้แล้วว่า ข้าพเจ้าตระหนักในความรู้สึกท่านสิ้นแล้ว...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 4. 2542 : 1975)

เมื่อจะเด็ดได้ฟังคำรำพันรักที่นางมีต่อตนก็เกิดความซาบซึ้งใจ และก็ประจักษ์ว่า  
อเทยามีหัวใจที่ซื่อต่อตนยิ่งนัก ถึงแม้จะรู้ว่าตนมีตะละแม่กุสุมาซึ่งเป็นหญิงที่ตนรักมาก จน  
กล้าไปชิงตัวนางมาจากสอพิण्या แต่อเทยาก็มิได้รังเกียจที่จะเด็ดมีพันธะอยู่แล้วเลย

อเทยานั้นมีความผูกพันอยู่กับจะเด็ดมาก จนถึงกับกล้าเอ่ยปากบอกรักกับจะเด็ด  
และแสดงการกระทำที่ให้เห็นว่าอเทยารักจะเด็ดมาก ถึงแม้ว่านางจะไม่มีสิทธิ์ในตัวจะเด็ดก็  
ตาม การกระทำของอเทยาคือเหตุผลเหตุที่จูงใจให้จะเด็ดกล้าแอบมาพบนางเพราะเห็นใจใน  
ความรักภักดีที่อเทยามีให้ต่อตนไม่เสื่อมคลาย

หลังจากที่จะเด็ดกลับมาพบกับอเทยาคือสวนหลังบ้านของโช้วแล้ว จะเด็ดก็แจ้งใจ  
ว่าอเทยานั้นมีใจรักภักดีที่มั่นคงมิเสื่อมคลาย เห็นได้จากการกระทำของนางที่ยอมเสี่ยงต่อ  
โทษที่แอบออกมาพบกับตน ทั้ง ๆ ที่รู้อยู่แก่ใจแล้วว่า จะเด็ดมีตะละแม่กุสุมาครองใจอยู่ และที่  
สำคัญอเทยารักจะเด็ดมากเหลือเกิน ถึงแม้ว่าจะเด็ดจะมีใส่ใจกับนางมากนัก วันที่จะเด็ด  
ทำศึกกับเมืองแปรจนได้รับชัยชนะ จะเด็ดพบหน้าอเทยา และนางได้บอกเล่าเรื่องราวของ  
ตะละแม่กุสุมาว่าได้ไปอยู่กับสอพิण्याแล้ว หลังจากนั้นจะเด็ดก็ได้พบกับนางอีกเลย จวบ  
จนกระทั่งจะเด็ดเห็นว่าอเทยามีใจรักดีกับตนมาก ถึงกับเป็นฝ่ายขอร้องนัดพบกับจะเด็ด ก่อนที่  
จะเด็ดจะต้องเดินทางกลับตองอู จะเด็ดจึงตั้งใจและสงสารในความซื่อสัตย์ของอเทยามีใจ  
รักมั่นอยู่กับตน จะเด็ดจึงได้ตกลงใจยอมมาตามนัดของอเทยาคือ อุทยานท้ายวัง ดัง  
ข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...น้ำรักอันกออเทยามีแก่ตนก็พิจารณาเห็นยากนักที่จะตัดให้ขาดเสีย แต่หักใจอยู่กระนั้นแล้ว  
เพลาแดดชายบ่ายลงถึงเพลานัด คำนึงใจว่าอเทยามีเมียงมองเผลอตนคนแล้วก็จึงรีบหลบลงสวน  
ถึงที่นั้นตรูมิเผลอมีเห็นหน้าตัวไปตามนัดก็เส้าหน้าก คิดถึงข้อความนี้ในอกจะเด็ดก็เกิดลั้งเล ผุดยั้งผุด  
นั้งไม่เป็นปกติอยู่ เห็นว่าจะทรมานใจให้แข่งไปมิได้ตลอดแล้ว ก็แต่งตัวเป็นอันดีลงเรือข้ามมาขึ้นฝั่ง  
แลลัดเข้าทางเบื่องท้ายอุทยานพระเจ้าแปร...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 4. 2542 : 2078)

จะเด็ดกล้าเอาตัวเข้าเสี่ยงต่อความโกรธของตะละแม่กุสุมา เพราะเห็นแก่อเทยาและ  
คิดว่าคงจะไม่มีผู้ใดล่วงรู้การกระทำที่ได้ลอบมาพบอเทยา และที่สำคัญคือจะเด็ดรักและเอ็นดู  
ในความภักดีของอเทยาคือความรักต่อตนอย่างไม่เสื่อมคลาย นับเป็นความสัมพันธ์ทางด้าน  
จิตใจที่ลึกซึ้ง จนกระทั่งเป็นแรงผลักดันทำให้จะเด็ดกล้าล่วงละเมิดคำขอร้องของตะละแม่  
กุสุมา เพราะจะเด็ดได้พบผู้หญิงมาหลายคนแต่ก็ไม่มีหญิงใดที่เอื้อไมตรีให้ตนก่อนดังเช่น  
อเทยาผู้นี้ และอเทยาก็ได้แสดงถึงความรักที่นางมีให้จะเด็ดรับรู้ขอเป็นฝ่ายรักจะเด็ด  
ถึงแม้ว่าจะเด็ดจะไม่สามารถครองคู่กับนางได้ก็ตาม

### - จะเด็ดทำอุบายลวงมंत्रาเพื่อรับอเทยยาเป็นภรรยา

เมื่อมंत्रากับจะเด็ดเดินทางมาเมืองแปรเพื่อมาดูพระมหาเถรที่ถูกลอบทำร้ายจนเสียชีวิต มंत्रาได้พบกับอเทยยา มंत्रาพอใจความงามของอเทยยามากถึงกับเอ่ยปากขออเทยยากับพระเจ้าแปรและพระอัครเทวี ทั้งสองพระองค์ทรงเห็นดีด้วยที่อเทยยาจะได้คู่ครองที่มีเกียรติและมีฐานะเหมาะสมกัน ในเวลาที่มंत्रากำลังตกอยู่ในห้วงรัก มंत्रามีรู้ว่าจะได้กับอเทยยาเคยมีความสัมพันธ์กันมาก่อน มंत्रานำเรื่องของอเทยยามาปรึกษาจะเด็ด เพื่อให้จะเด็ดช่วยเหลือ จะเด็ดก็ได้บอกความจริงว่าตนเองมีใจผูกพันอยู่กับอเทยยามาก่อน และก็ขอร้องมิให้มंत्रายุ่งเกี่ยวกับอเทยยาอีกต่อไป มंत्रาไม่เชื่อคำที่จะเด็ดบอก และในช่วงเวลาที่อเทยยาได้มีโอกาสพบกับจะเด็ดตามลำพัง อเทยยาได้กล่าวกับจะเด็ดว่านางมีต้องการเป็นภรรยาผู้อื่นนอกจากจะเด็ด ถ้าหากถูกบังคับนางก็จะไปบวชชี เพราะไม่อยากฆ่าตัวตาย เพราะถ้านางตายนางก็หมดโอกาสที่จะได้เห็นหน้าจะเด็ดอีกต่อไป แต่ถ้านางไปบวชชี ต่อไปนางก็ยังมีโอกาสพบหน้าจะเด็ดได้อีก จากคำกล่าวของอเทยยาจึงทำให้จะเด็ดตัดสินใจว่าจะหาทางช่วยเหลือ อเทยยาให้สมหวังในความรัก ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...แม่หลานหลวงก็ว่าข้าพเจ้าทั้งนี้มิเชื่อดูไปจะได้เห็นเอง ซึ่งต้องไปบำเรอผู้อื่นนั้นจะผลาญชีวิตตัวเสียก็อาลัยตายแล้ว จะมีได้เห็นท่านฉะนี้ จึงหมายเอาเพศนี้การกระทำตัวให้ต่ำเป็นที่รังเกียจแก่คนทั้งสิ้นแล้ว แต่หากให้มีชีวิตอยู่สำหรับตัวเองจะเห็นบุญสนองท่านมีชีวิตสืบไป จะเด็ดสดับนางนั้นดื่มด่ำยิ่งนัก สัมผัสสิ่งอื่นก็ทอดทิ้งเข้าข้างแล้วว่าอเทยยามีจิตใจมั่นในข้าพเจ้าผู้เดียวฉะนี้แล้ว ก็จำเป็นหาช่องพาให้แม่ไปแต่การทั้งสิ้นซึ่งเราเจรจากันวันนี้ นานวันดอกจึงจะจับเค้าแม่จงหาอารมณ์ให้สบายก่อน ไว้พนักงานข้าพเจ้ากำหนดการเอง...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 7. 2542 : 3924 - 3925)

จะเด็ดจึงได้สร้างทำอุบายกับมंत्रาว่าต้องการสนับสนุนมंत्रาให้ได้ครองรักกับอเทยยา โดยกล่าวลวงมंत्रาว่า ในระหว่างการเดินทางกลับเมืองต้องอุบายโดยทางเรือ และ เมื่ออเทยยาร่วมเดินทางไปด้วยกันขอให้มंत्रาจงอดใจสักสามคืนก่อน อย่าเพิ่งทำการหักหาญน้ำใจอเทยยา เพราะนางนั้นมีจิตใจเด็ดเดี่ยว หากแม้ถูกมंत्रาข่มเหงนางก็จะกระโดดน้ำตาย มंत्रาก็รับปากว่าจะไม่ทำสิ่งใดล่วงเกินอเทยยาถ้านางมีเต็มใจ จากคำกล่าวของมंत्रาในครั้งนี้ทำให้จะเด็ดคลายความกังวลใจที่อเทยยาเดินทางไปกับมंत्रา เพราะจะเด็ดได้ออเทยยาเป็นภรรยา ก่อนวันที่อเทยยาจะออกเดินทางไปกับมंत्रา และจะเด็ดได้บอกแผนการของตนให้อเทยยารู้เพื่อที่จะไม่ทำพิรุณให้ทะเลาะแม่กุสุมาหรือมंत्रาสงสัยในความสัมพันธ์ของตนกับอเทยยา จะเด็ดได้เขียนสาสน์สองฉบับถึงมंत्रาว่า ขอให้ยกโทษให้ตนที่กล่าวลวงให้มंत्रาพาอเทยยากลับต้องอยู่ในฐานะคู่รักของมंत्रา ทั้ง ๆ ที่โดยแท้จริง

แล้ว อเทตยาได้ตกเป็นภรรยาของตนแล้ว ถ้ามังกรเห็นว่าจะเด็ดทำการลบหลู่เกียรติ จะเด็ดก็เต็มใจที่จะรับโทษที่ได้กล่าวคำลงมังกรเช่นนี้ และอเทตยาก็พร้อมที่จะยอมรับโทษด้วยเช่นเดียวกัน สาสนฉบับที่สองจะเด็ดเขียนถึงทะเลแม่จันทราโดยฝากอเทตยาให้นางช่วยดูแล อเทตยาขณะที่มาอยู่เมืองตองอู ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

แลอีกฉบับหนึ่งถึงองค์เจ้าชีวิตนั้น ก็ลำดับความสวาทถึงตัวแต่ต้นตราบเทอเทตยา ปรารถนตายก่อนจะถูกชายอื่นครอง ตัวเห็นนางนั้นชื้อตรงมันคงจะนึ่งจึงอุบายให้มาด้วยพระเจ้าตองอู ต่อถึงกลางทางแล้วจึงค่อยทูลความจริง ทั้งนี้ประสงค์ให้ความโกรธของพระเจ้าอยู่หัวมีโอกาสนสงบเสียในระหว่างทางนั้นก่อน แลแล้วจะได้เห็นนอกคู้หมายที่มีเคราะห์กรรม หากพระเจ้าอยู่หัวอภัยโทษที่บังอาจกระทำอุบายแล้ว ก็ขอพระเดชเป็นเครื่องส่งเสริมความสำเร็จแห่งตัว ด้วยช่วยร่วมเสียวว่ากล่าวไปยังเมืองแปรพร้อมด้วยทะเลแม่จันทรา แต่หากองค์ตะเบงชเวตี้พิเคราะห์ข้างการนี้อูกอาจสาหัส บังอาจกระทำอุบายใช้เอาดูพระเจ้าอยู่หัวเป็นเครื่องมือตน ผิดหนักเกินกว่ายกโทษแล้ว อเทตยาก็ยินดีตายต่อพระพักตร์ด้วยน้ำริมเรือ ฝ่ายตัวอันเป็นตัวการใหญ่ ดันคิดการทั้งปวงก็ควรแก่โทษตายดูกัน ฉะนั้นเพื่อการเรื่องนี้พระเจ้าอยู่หัวไม่ยกให้เหมือนขอ เข้ากำแพงหงสาวดีได้เป็นอันเสร็จศึกแล้ว ก็ส่งหัวตัวมาพร้อมด้วยสการะวุตพี ซึ่งจะเด็ดกล่าวคำโดยฉกรรจ์ดังนี้ ปรารถนาจักให้พระเจ้าอยู่หัวตัดความเสียดายรูปโฉมอเทตยาเสียให้สิ้น ให้รู้ว่าคือของต้องประสงค์ยิ่งของตัวแล้ว แลจะได้ไม่ล่วงเกินโดยคะนองสืบไป...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 7. 2542 : 3969 - 3970)

ความรักของจะเด็ดกับอเทตยานั้นเป็นความรักที่ต้องปิดบังซ่อนเร้น มิสามารถให้ผู้อื่นล่วงรู้ความสัมพันธ์ได้ ต่อเมื่ออเทตยาได้แสดงความรักที่มั่นคงของนางให้จะเด็ดได้ประจักษ์ จะเด็ดจึงคิดช่วยเหลือให้อเทตยาได้สมหวังในความรักโดยการครองคู่กับตน ความคิดของจะเด็ดนั้นเป็นความคิดที่ต้องกล่าวอุบายลงมังกรเจ้าชีวิตของตนเอง เพราะมังกรก็รักอเทตยาเช่นเดียวกัน จะเด็ดได้วางอุบายให้มังกรพาอเทตยากลับเมืองตองอูพร้อมกับพระองค์แต่ได้เขียนสาสน์เพื่ออธิบายถึงความสัมพันธ์ของอเทตยากับตนให้มังกรได้รับรู้ในภายหลัง ในเบื้องต้นจะเด็ดมิได้มีใจคิดจะครอบครองอเทตยาเลย แต่ด้วยความเห็นใจในความรักที่อเทตยามีให้ตนอย่างมั่นคง จะเด็ดจึงกล้าทำเช่นนี้ ถึงแม้ว่าจะเป็นความเสี่ยงต่อโทษหนักที่อาจจะได้รับจากมังกร จะเด็ดก็ยินยอม และโดยเฉพาะจะเด็ดยังต้องเผชิญกับความหึงหวงที่ทะเลแม่กุสุมาจะแสดงต่อตน แต่จะเด็ดก็ยอมรับผลการกระทำของตนเอง เพราะความรักที่ ผูกพันกันลึกซึ้งทั้งทางจิตใจและทางกายระหว่างจะเด็ดกับอเทตยา จึงเป็นพลังผลักดันให้ นายทัพตองอูกล้าตัดสินใจทำเช่นนี้

## 2.2 ตัวละครหญิง – อเทตยา

### - อเทตยากล้าแสดงพฤติกรรมอย่างเปิดเผย เป็นการบอกความในใจของนางที่มีต่อจะเต็ด

เมื่ออเทตยาใกล้ชิดกับจะเต็ดจนนางกล้าเปิดเผยความในใจให้จะเต็ดรู้ เพราะความจริงใจที่อเทตยามีให้จะเต็ดจึงทำให้อเทตยากล้าพูดอย่างเปิดเผยถึงความรู้สึกนางกล่าวกับจะเต็ดว่าถึงแม้นางจะมีคู่หมั้นแล้ว แต่ใจของนางนั้นมิจะเต็ดเป็นผู้ที่นางรักยิ่ง ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...นางอเทตยาได้ยืนแล้วในอกก็หวั่นไหวระทึกความพิสมัยในขุนวังเกินกว่าความรู้สึกอื่น ก็เป็นฝ่ายจับมือขุนวัง แล้วถึงหากข้าพเจ้าจะเป็นของผู้อื่น แต่ก็มีได้มีชายใดมาอยู่ในใจข้าพเจ้าก่อนท่านมังนงาย อเทตยาจะจำกลืนนิ้วท่านจงไว้ทุกนิ้ว ถึงหากมาตรว่าท่านจะตกเป็นสิทธิของผู้อื่นก็ไม่ขอเกรง แลค่านางที่เฝ้าประสาชื้อกินใจขุนวังนัก นิ่งอึ้งดูกิริยาที่นางจูบตามนิ้วตัวอึดอันตันใจจนไม่อาจกล่าวความอื่นได้...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 1. 2542 : 473)

อเทตยานอกจากจะกล้าพูดว่านางมีใจให้จะเต็ดแล้ว นางยังกล้าแสดงพฤติกรรมให้จะเต็ดเห็นอย่างชัดเจนถึงความรู้สึกของนางที่มีต่อจะเต็ด นางกล้าจับมือจะเต็ดขึ้นไปจูบตามนิ้ว ซึ่งการแสดงออกของอเทตยาเช่นนี้ เป็นสิ่งที่สตรีทั่วไปมิกล้ากระทำ แต่อเทตยานั้นถือว่านางรักจะเต็ดด้วยความจริงใจ จึงทำให้นางกล้าทำเช่นนี้ ลักษณะกิริยาอาการและการแสดงออกที่อเทตยาทำแสดงให้จะเต็ดเห็นว่า จะเต็ดมีความสำคัญต่อนางมาก ถึงแม้จะเต็ดจะรู้ว่าจะเต็ดมีสตรีอื่นก็ตาม และตัวนางเองก็มีคู่หมั้นแล้ว แต่อเทตยาก็ไม่ใส่ใจ ความผูกพันที่อเทตยากับจะเต็ดได้ใกล้ชิดกันจนกลายเป็นความรักเป็นพลังผลักดันที่ทำให้อเทตยากล้าทำเช่นนี้ ซึ่งตรงกับคำกล่าวของ ศรีเรือน แก้วกังวาล

และในตอนที่จะเต็ดป่วยหนักเพราะความตรอมใจที่ทหารต้องอุปัฏฐากแปร อเทตยาได้มาเยี่ยมไข้และได้ก้มลงจูบที่หน้าผากของจะเต็ดด้วยความสงสาร ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...อเทตยาคิดว่าตัวอยู่กับขุนวังแต่ลำพัง พิจารณาหน้าชายซึ่งนางมีใจผูกพันเห็นเศร้าซบผิดกว่าแต่ก่อนสงสารนัก จึงก้มลงจูบเอาที่หน้าผากเจ้าหนุ่มนั้นโดยเบา...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 2. 2542 : 733)

แสดงให้เห็นว่าอเทตยานั้นมีใจรักต่อจะเต็ดยิ่งนัก เพราะนางกล้าจูบหน้าผากจะเต็ดนางจึงมิได้คิดว่าเป็นเรื่องเสื่อมเสียแต่อย่างใด



### - อเทตยาเอ่ยปากขอให้จะเด็ดมีบุตรกับนาง

ถึงแม้ว่าอเทตยาจะรักจะเด็ดมากมายเพียงใด แต่อเทตยาก็รู้ว่านางไม่มีสิทธิ์ที่จะได้ครองคู่กับจะเด็ดเลย อเทตยาจึงได้กล้าเอ่ยปากขอบุตรที่เกิดจากจะเด็ด เพราะความที่นางรักจะเด็ดมากนั่นเอง ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...ข้าพเจ้าอเทตยาไม่อาจทุกข์ทนถึง จึงเกิดความคิดหนึ่ง พี่ท่านแจ้งแล้วจะหยามว่าข้าพเจ้ามุ่งอยู่ข้างน้ำใจชั่วที่สุดแต่ใจเกิด แต่สิ่งนั้นเป็นความคิดที่เชื่อมั่นมิละอายเลย หญิงหนึ่งคือข้าพเจ้าจะกล่าววอนชายให้เป็นภัสตาตน พี่เอ๋ย ท่านจะจากแปรแล้วข้าพเจ้าขอเอาสิ่งหนึ่งไว้รักแทนตัวท่าน สิ่งนั้นคือทารกอันเกิดต่อข้าพเจ้า แลพี่ท่านเป็นผู้ให้กำเนิดแก่ทารกนั้น...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 4. 2542 : 2092)

และนางยังได้กล่าวว่า นางจะเป็นผู้เลี้ยงดูบุตรเอง โดยที่จะเด็ดมิต้องมารับผิดชอบร่วมกับนาง เพราะนางเชื่อมั่นว่าความรักที่จะเด็ดมอบให้นางจะเป็นสิ่งที่ทำให้นางมีกำลังใจดำเนินชีวิตต่อไปได้ ถึงหากว่าจะมีผู้อื่นสงสัยว่าผู้ใดคือสามีนาง นางก็จะไม่เปิดปากบอก และหากพระเจ้าแปรกับพระอัครเทวีโกธรก็คงจะไม่ลงโทษนางถึงแก่ชีวิต แต่นางก็คงจะไม่เป็นที่โปรดปรานดังเดิม และข้อสำคัญจะเด็ดก็ไม่ต้องมาเสื่อมเสียชื่อเสียงเพราะนาง ด้วยเหตุที่จะเด็ดซึ่งตัวตะละแม่กุสุมา มา จะเด็ดก็ยังสามารถถนอมศักดิ์ศรีตะละแม่กุสุมาไว้ ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...ตกว่าบุเรงนองถนอมน้ำรักต่อตะละแม่ให้คนสรรเสริญก็หาได้เสียว่าข้างส่วนความผิดนั้นเป็นอุกฤษฏ์โทษโดยกฎวังแห่งข้าพเจ้า อันสมเด็จพระเจ้าบุเรงนองเจ้าฟ้าทั้งสองเ็นดุดั่งอเทตยาเกิดแต่อุทรเรื่องจะรุนแรงถึงชีวิตนั้นหาไม่แล้ว ผิดนักที่เคยเป็นหลานรักก็จะกลายเป็นคนที่ชังแต่ซึ่งผู้อื่นจะผูกใจชังข้าพเจ้าจะปรารมภ์ไย เมื่อได้บุตรรักอันกำเนิดแต่ท่านเป็นเครื่องปรนสุขแก่ใจแล้ว ความคิดข้าพเจ้ามีดังนี้...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 4. 2542 : 2093-2094)

แสดงให้เห็นว่า อเทตยามีความกล้าเกินหญิงก็เพราะเกิดจากความรักที่นางมีต่อจะเด็ดอย่างมั่นคง อเทตยาจึงกล้าขอร้องให้จะเด็ดเป็นผู้ให้กำเนิดบุตรร่วมกับนาง ทั้ง ๆ ที่นางรู้ว่าเป็นการผิดตามพระราชประเพณี แต่อเทตยาก็มิได้กังวลมากไปกว่าความรักที่นางมีต่อจะเด็ด ถึงแม้ว่าจะเด็ดจะมีได้อยู่กับนาง แต่สิ่งที่นางขอไว้กับจะเด็ดก็ยังเป็นเสมือนตัวแทนของชายที่นางรัก ด้วยความรักที่นางมีต่อจะเด็ดจึงเป็นแรงผลักดันให้ อเทตยากล้ากล่าวคำเช่นนั้นออกมา

จากการกระทำของอเทตยาดังที่กล่าวมาทั้งหมดนี้แสดงให้เห็นว่าอเทตยามีใจรักที่มั่นคงต่อจะเต็ดมาก ถึงแม้ว่าจะมีคู่หมั้นคือสอพินยาผู้ซึ่งมีรูปสมบัติและคุณสมบัติที่เหมาะสมกับนาง แต่นางก็มีได้ใส่ใจเพราะความรักที่นางมีต่อจะเต็ดนั้นเป็นความรักที่เกิดขึ้นเพราะความประทับใจในบุคลิกลักษณะกิริยามารยาทที่จะเต็ดแสดงต่อนาง จึงทำให้นางตกหลุมรักจะเต็ดอย่างมั่นคงและนางเองก็ยอมรับความจริงได้ว่าจะเต็ดนั้นมีสตรีอื่นแล้ว แต่อเทตยาก็ไม่ได้คิดเปลี่ยนใจไปจากจะเต็ดเลย นางเป็นฝ่ายสารภาพรักกับจะเต็ดและได้แสดงพฤติกรรมเด็ดเดี่ยวทำให้จะเต็ดประจักษ์ในความรักของนาง โดยเฉพาะกล้าเอ่ยปากขอให้จะเต็ดมีบุตรกับนาง คำพูดและพฤติกรรมของอเทตยาเป็นการแสดงออกอย่างชัดเจนในเรื่องความรักที่นางมอบให้กับจะเต็ด เพราะในกาลต่อมาถึงแม้ว่ามังกรจะเกิดความพึงพอใจในรูปสมบัติของอเทตยา แต่นางก็มีได้เปลี่ยนใจไปจากจะเต็ดเลย ทั้งๆ ที่มังกรมีคุณสมบัติที่เหนือกว่าจะเต็ด แต่ด้วยความที่นางมั่นคงต่อจะเต็ดจึงเป็นเหตุให้จะเต็ดซาบซึ้งใจและเห็นใจต้องหาทางช่วยเหลือนางให้พ้นมือมังกรและสมหวังในความรักกับจะเต็ด

### 3. อุปสรรคและพัฒนาการในด้านความสัมพันธ์

#### 3.1 จะเต็ดมีพันธะผูกพันอยู่กับตะละแม่กุสุมา

อุปสรรคความรักสำคัญที่ขัดขวางความรักของจะเต็ดกับอเทตยาคือ จะเต็ดรักกับตะละแม่กุสุมาก่อนอเทตยา จึงเป็นเหตุให้อเทตยาถูกตะละแม่ขัดขวางไม่ให้นางใกล้ชิดกับจะเต็ด เพราะตะละแม่กุสุมาถือว่าอเทตยาเป็นผู้ที่ทำให้นางชอกช้ำใจ ในระหว่างที่นางเริ่มผูกพันรักกับจะเต็ด ตะละแม่กุสุมาจึงสั่งห้ามมิให้จะเต็ดมายุ่งเกี่ยวกับ อเทตยา ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...แต่อหากอเทตยาแม่นี้ถือเสมอคนเคยมีรักกันมาแต่เดิม ก็สั่งข้าพเจ้าเป็นอันขาดมิให้ผูกพันด้วยท่านสืบไป ข้าพเจ้าจะกล่าวความตามตรงอย่างหนึ่ง อเทตยาอย่าถือเป็นเครื่องเพิ่มความขงเลย กุสุมาภริยาข้าพเจ้ากล่าวไว้ บุเรงนองมีเมียอื่นนับร้อยมิขอเป็นที่ผิดใจเลย ขอเสียหญิงเดียวคือน้องนางอเทตยา ตะละแม่พี่ท่านขอไว้มั่นคง...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 7. 2542 : 3919-3920)

แต่ด้วยความรักที่มั่นคงของอเทตยาต่อจะเต็ดจึงทำให้จะเต็ดคิดอุปถัมภ์ช่วยเหลืออเทตยา โดยขอร้องตะละแม่จันทราว่ากล่าวตะละแม่กุสุมาให้ยินยอมรับอเทตยาเป็นภรรยาของจะเต็ด และในที่สุดอเทตยาก็สมหวังในความรักที่นางได้เฝ้ารอคอยมานานเพราะความช่วยเหลือของตะละแม่จันทรา อเทตยาได้ผ่านความทุกข์ใจมาก ในช่วงเวลาที่นางรักกับจะเต็ด อเทตยาถูกตะละแม่กุสุมาขัดขวาง เพราะตะละแม่เห็นว่าอเทตยาเป็นคู่แข่งของนาง แต่ถึงอย่างไรด้วยความรักมั่นคงต่อจะเต็ดก็ทำให้นางฝ่าฟันอุปสรรคต่าง ๆ มาได้ จนได้รับความสุขได้ครองคู่กับจะเต็ด

### 3.2 อเทตยามิพันธะผูกพันอยู่กับสอพินยา

จะเด็ดโดยใจจริงแล้วจะเด็ดก็รักเอ็นดูและสงสารอเทตยาที่มีใจมั่นคงต่อตน แต่จะเด็ดเห็นว่าอเทตยานั้นมีพันธะผูกพันอยู่กับสอพินยาแล้ว จะเด็ดจึงต้องพยายามตัดใจจากอเทตยา ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

ข้าพเจ้านี้ต้องการที่จะลืมราชภาคินัยพระเจ้าแปรเสีย แลเท่าที่ได้มารู้จักกับท่านนี้ถืออยู่ว่าเป็นกรรมตัว หากอยู่แต่ที่ต้องอยู่ไม่รู้จักกันเลยจะดีกว่า จะได้ไม่คิดอาลัยอาวรณ์ในนาง เพราะเท่าที่เราได้ทอดอเทตยาครั้งนี้ เบื้องหน้าอเทตยาตกไปเป็นสะใภ้หลวงพระเจ้าหงสาวดีแล้ว ข้าพเจ้าก็จะอดหึงสอพินยาผู้สวามีนางมิได้ เพียงทอดยังเกรงวันหน้าจะถูกทรมาณ ก็ถ้าจูบซ้ำได้กลิ่นแก้มอเทตยาแม่ไว้ครึ่งหนึ่งแล้ว เบื้องหน้าถึงวันคืนที่อเทตยาแม่เอียงแก้มให้ข้าพเจ้าจูบวันใด วันนั้นข้าพเจ้าก็เหมือนตกอยู่ในนรก ข้าพเจ้ารู้อารมณ์ตัวเองว่าเพียงนี้ก็ลืมท่านมิได้แล้ว ชื่นจูบซ้ำ ก็เหมือนเอาอาวุธกรีดหัวใจตัวเอง ข้าพเจ้าสงสารตัวด้วยข้อนี้ ที่ยังไว้ อเทตยาจกรู้ว่ามีใจจะรังเกียจจริงกัน หลานหลวงท่านอย่าน้อยใจเลย...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 2. 2542 : 1041-1042)

แต่ต่ออเทตยามิได้มีใจให้กับสอพินยาเลย ดังคำที่นางได้กล่าวกับพระอัครเทวีว่านางมีต้องการอภิเษกกับสอพินยา เพราะนางมีคนรักอยู่แล้วคือจะเด็ด ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...แต่ทว่าสิ่งที่เกิดจากน้ำใจตัวนั้นมากกว่าจึงไม่อาจหักได้ ทั้งข้าพเจ้ารู้สึกซาตากับท่านสอพินยานั้นไม่รับกัน ไม่ว่าจะพบหน้าเข้าที่ใดก็เกิดประหนึ่งเสียงพรายกระซิบว่าเราทั้งคู่มิใช่มิตรดอกแลบัดนี้ความนัยส่วนตัวข้าพเจ้าสมเด็จพระเจ้าป้าก็ทราบแล้วจะขอรุณไว้ให้สิ้นอีกว่า แม้มีทางผ่อนปรนประการใด หากเอ็นดูแล้วอย่าส่งไปเป็นบริจาริกาแห่งสอพินยาเลย...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 2. 2542 : 745)

เมื่ออเทตยามิสัญญาพันธะผูกพันอยู่กับสอพินยาแล้ว พันธะของนางจึงเป็นอุปสรรคที่ขัดขวางความรักของนางกับจะเด็ด แต่ในที่สุดนางก็หลุดจากพันธะนี้ได้เพราะสอพินยาเป็นฝ่ายผิดสัญญา จึงทำให้นางได้รับอิสระและอเทตยาก็สามารถรักจะเด็ดได้ตามที่นางปรารถนา โดยมีได้มีพันธะสัญญาใด ๆ มาขัดขวางนางอีก

### 3.3. มังตรามีใจหมายปองอเทตยาเช่นเดียวกับจะเด็ด

หลังจากที่จะเด็ดเดินทางมาเมืองแปรเพื่อมาอภิเษกกับตะละแม่กุสุมา ขณะนั้นอเทตยามิอิสระไม่มีพันธะ อเทตยาก็ยังคงรักจะเด็ดอยู่ แม้ด้วยชนบประเพณีและ

ตำแหน่งพระราชบุตรเขยพระเจ้าแปรของจะเด็จไม่สามารถทำให้จะเด็จกับอเทตยาสานต่อความรักกันต่อไปได้ จนกระทั่งมังตราเดินทางมาเมืองแปรและพบอเทตยา มังตราต้องการได้อเทตยาไปเป็นบาทบริจาริกา แต่อเทตยาไม่ยินยอม เพราะนางนั้นมีใจรักมันต่อจะเด็จ อเทตยาขอร้องให้จะเด็จช่วยเหลือนางให้พ้นจากการที่ต้องตกไปเป็นบาทบริจาริกาของมังตรา นางได้กล่าวกับจะเด็จว่า นางยังมั่นคงต่อจะเด็จมิเสื่อมคลายและนางเองก็มิได้เห็นแก่ลามยศที่พึงจะได้จากมังตรา นางต้องการเพียงความรักของจะเด็จเท่านั้น จะเห็นได้ว่าอุปสรรคของความรักที่อเทตยากำลังเผชิญอยู่นี้เป็นปัญหาใหญ่ที่ทำให้นางต้องดิ้นรนเอาตัวรอดและนางก็ได้ขอร้องให้จะเด็จช่วยเหลือนาง จะเด็จจึงได้คิดอุบายโดยกล่าวลวงให้มังตรานำอเทตยากลับไปเมืองตองอูพร้อมกับพระองค์และทำที่เหมือนกับว่าอเทตยาเดินทางไปเมืองตองอูเพื่อไปเป็นบาทบริจาริกาของมังตราและจะเด็จก็ได้ให้อเทตยาส่งสาส์นเปิดเผยความจริงที่ตนเขียนให้ มังตราระหว่างการเดินทางกลับเมืองตองอู ซึ่งในที่สุดมังตราก็ยอมรับและเข้าใจในความสัมพันธ์ของจะเด็จกับอเทตยา มังตรามีได้โกรธแค้นแต่อย่างใด การกระทำของจะเด็จเช่นนี้ยังช่วยคลี่คลายอุปสรรคปัญหาที่เกิดขึ้นเพราะเหตุจากทะเลแม่กุสุมาได้อีกด้วย จะเด็จขอความช่วยเหลือจากทะเลแม่จันทราให้ช่วยพูดกับทะเลแม่กุสุมาให้ยินยอมรับอเทตยา ทะเลแม่จันทราก็ได้ช่วยเหลืออเทตยาตามที่จะเด็จได้ขอร้องนาง ดังนั้นอุปสรรคความรักของจะเด็จและอเทตยา ถึงแม้จะต้องพบกับปัญหาหลายอย่างไม่ว่าจะถูกทะเลแม่กุสุมาขัดขวางหรือการเป็นคู่หมั้นของสอพิณยา หรืออเทตยาเป็นที่หมายปองของมังตรา ปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ เหล่านี้คลี่คลายลงได้ก็เพราะผลของความรักอันมั่นคงที่อเทตยามีต่อจะเด็จ ทำให้จะเด็จต้องหาหนทางช่วยเหลืออเทตยาให้สมรัก เพราะจะเด็จนั้นก็รักเอ็นดูและสงสารอเทตยามาก แต่ทั้งนี้ก็เพราะอเทตยามีความอดทนและมั่นคงต่อจะเด็จผู้เดียวนั่นเอง

## จะเด็ดกับมินนุ

### 1. จุดเริ่มต้นของความผูกพัน

มินนุซึ่งเสียสามีคือพญาสการะวุตพีจะต้องตกเป็นบาทบริจาริกาของมังตรา นางได้ขอให้จะเด็ดช่วยให้พ้นภาวะนี้ จะเด็ดเห็นใจนางที่นางต้องตกอยู่ในห้วงแห่งความทุกข์ เหตุมาจากการสูญเสียเมือง สูญเสียสามี มินนุได้กล่าวเป็นคำมั่นไว้ว่านางจะฆ่าตัวตายถ้าจะเด็ดมิช่วยเหลือนางและนางยังได้กล่าวยกตัวอย่างถึงตะละแม่มุสุมานึงที่จะเด็ดรัก ถ้าต้องตกอยู่ในสภาพเดียวกับนางก็ต้องเลือกหนทางเช่นเดียวกัน จะเด็ดจึงเกิดความเห็นอกเห็นใจและยินดีช่วยเหลือนาง จะเด็ดได้ทำอุบายกล่าวเท็จกับมังตราว่า มินนุได้ตกเป็นภรรยาของตนแล้วเพื่อเป็นการป้องกันนางจากมังตรา

จุดเริ่มต้นของความผูกพัน เริ่มตั้งแต่จะเด็ดกล่าวกับมินนุว่าตนเองต้องการป้องกันนางให้พ้นมังตรา ดังนั้นจึงต้องสร้างทำเป็นว่ามินนุกับตนได้เป็นสามีภรรยากันแล้ว แต่ในความจริงจะเด็ดก็ยังให้ความเคารพนางเหมือนดังที่เคยพบนางครั้งแรกเมื่อคราวที่นางตามเสด็จสการะวุตพีไปสมโภชช้างเผือก จะเด็ดได้ปฏิบัติตัวตามสัญญาคือไม่ล่วงเกินและให้เกียรตินาง โดยการจัดห้องท่ายเรือให้นางอยู่เพียงผู้เดียว ส่วนตัวเองนั้นก็ไปนอนที่หัวเรือ เมื่อมินนุเห็นพฤติกรรมของจะเด็ดเช่นนี้ก็ทำให้นางคลายความระแวงในตัวจะเด็ดและนางได้กล่าวชื่นชมในอัธยาศัยของจะเด็ดให้พวกนางข้าหลวงฟังว่า

...นางพญาม่ายก็สิ้นระแวงสิ่งหนึ่งสิ่งใดวางใจนายทัพทองอุสนิตสรเสริญกับคนใกล้เคียงว่า บุญเรามีอยู่บ้างจึงได้มาปะคนชื่อพี่เขยพระเจ้าทอง...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 7. 2542 : 4297)

มินนุประทับใจในพฤติกรรมของจะเด็ด เพราะนางเห็นความซื่อในคำมั่นสัญญาที่จะเด็ดได้กล่าวไว้กับนางและจะเด็ดก็ได้กระทำให้นางประจักษ์ เมื่อมินนุรู้สึกไวใจจะเด็ดแล้วในยามที่นางปวดทุกข์ไต่ถามทุกข์สุข นางก็รู้สึกเหมือนเผลอจากกับน้อง อหนึ่งมินนุได้ผ่านความทุกข์ยากมามาก นับตั้งแต่หงสาวดีเสียเมืองจนกระทั่งสการะวุตพีสามีนางเสียชีวิต ครั้นบัดนี้นางได้พบจะเด็ดผู้ซึ่งได้ชื่อว่าเป็นศัตรูแต่มิมีน้ำใจช่วยเหลือนางให้พ้นจากความทุกข์ ซึ่งผิดวิสัยของศัตรูกระทำแก่กัน ทำให้นางเกิดความรู้สึกที่ดีกับจะเด็ด เมื่อใจนางเริ่มมีความสุข มินนุก็รู้จักแต่งตัวให้งดงามดังเดิมเหมือนที่เคยอยู่ในหงสาวดี ฝ่ายจะเด็ดเมื่อเห็นคนที่ตนดูแลให้ความช่วยเหลือมีจิตใจสดชื่นขึ้นนั้นก็เกิดความสุขใจและจะเด็ดยังมีจิตใจละเอียดอ่อนรู้จักการเอาอกเอาใจสตรี ดังจะเห็นได้จากตอนที่เรือจะเด็ดตามเรือทรงของมังตราไม่ทัน เพราะจะเด็ดให้ชะลอเรือเก็บดอกผักลอยน้ำให้ภรรยา ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...พระเจ้าตะเบงชเวตีสวรรคตอยู่เบื้องซ้ายมองไม่เห็นเรือบุเรงนองตาม ก็ให้เรือพระที่นั่งแล้วให้พนักงานลงเรือเร็วไปฟังเหตุผล ณ เรือบุเรงนอง พนักงานผู้นั้นกลับมาทูลว่า ท่านนายทัพเรือสั่งไพร่คอยเกี้ยวดอกผักกอยน้ำให้นางเมีย...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 7. 2542 : 4298)

จะเห็นได้ว่าจะเด็ดเข้าใจสภาวะจิตใจของสตรีเป็นอย่างดี เพราะจะเด็ดไม่กระทำการอันใดที่ถือว่าการบังคับใจมินบุ และเมื่อนางขอความช่วยเหลือโดยยกตัวอย่างตะละแม่มกุสุมา จะเด็ดก็ยังยั้งถึงหัวอกของมินบุ จะเด็ดรับปากนางแล้วจะเด็ดก็ปฏิบัติต่อกับนางด้วยความรู้สึกจริงใจ จนทำให้มินบุเริ่มเห็นความดีของจะเด็ด ต่อมาจะเด็ดได้กล่าวกับมินบุว่าเมื่อถึงเมืองหงสาวดีแล้วตนเองจะเรียกโอรมาท่านายตวงชะตานางว่าชะตาขาดต้องบวชช้เป็นการแก้เคล็ด เพราะเกรงว่าจะไม่สามารถยังใจมิให้รักนางไปได้ตลอด เพราะมินบุ นั้นเป็นหญิงงามคนหนึ่ง ดังนั้นจึงจำเป็นต้องหาหนทางแก้ไขโดยวิธีดังกล่าว เมื่อมินบุได้ฟังจะเด็ดนางจึงกล่าวว่า นางไม่ต้องการบวชช้เพราะการบวชช้ถือว่าเป็นคนสิ้นคิด เมื่อจะเด็ดได้ฟังจึงรู้ว่ามินบุไม่ได้หมดอาลัยตายอยากในชีวิตเหมือนครั้งแรกที่นางกล่าวกับตนว่าจะฆ่าตัวตายถ้ามังตราบังคับนาง เพราะนางกำลังเสียขวัญที่สามีนางเพ่งสิ้น เมื่อจะเด็ดยังความคิดในใจนางก็ประเมินว่าถ้านางขึ้นถวายเป็นภรรยาแก่มังตรา นางคงจะไม่ขัดข้องหรือคิดสั้น จะเด็ดจึงได้แสวงกล่าวอุบายว่าตนเองมิใช่พระอรหันต์ ถ้าหากอดใจไม่ได้ล่วงเกินนาง นางจะมากล่าวโทษตนภายหลังไม่ได้ ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...ด้วยข้าพเจ้าจะใช้อรหันต์สำเร็จองค์ใดหาไม่ แลแม่อยู่หัวท่านก็มีรูปจำริญน่ารักอยู่ ข้าพเจ้ากลั่นสะกดห้ามใจ อย่าให้กำเริบเป็นพันที่ดอกทุกวันนี้ จึงครองกิริยามั่นอยู่ ข้าพเจ้ากลั่นสะกดห้ามใจ อย่าให้กำเริบเป็นพันที่ดอกทุกวันนี้ จึงครองกิริยามั่นอยู่มิได้กำเริบประสาขายไกล่หญิงสำเร็จ ครั้นท่านมาให้เพราะกลัวต้องบวชช้ระนี้ลุ่มหน้าหากข้าพเจ้าครองใจไม่รอดแล้ว บอกก่อนอย่าชี้หน้าโพยพนาข้าพเจ้าคนชั่วแลเอื้อมน้ำใจมิได้เหมือนปากเสมอดันเสมอปลายเล่า...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 7. 2542 : 4305 - 4306)

เมื่อมินบุได้ฟังมิตคิดว่าอุปบายของจะเด็ดที่แสวงทำเป็นกำเริบรักนางและตัวนางเองก็มีใจยินดีให้จะเด็ดเช่นเดียวกัน นางก็เกิดอารมณ์หวั่นไหว ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...แลกิริยาซึ่งยามโกรธบุเรงนองระบุนความในใจนั้น อารมณ์นางแม่อยู่หัวก็หวั่นไหวดูชายตรงขณะลุ่ม ประหม่าเพราะอยู่ต่อหน้าชายต้องอริยาตย์หากยามเขาโกรธอย่างหนึ่ง แลคำคนผู้นั้นบอกกล่าวตรงไปตรงมาน่าขวยเหลือกำลังอย่างหนึ่ง ก็ได้แต่หยุดให้มองเอาพิเชยพระเจ้าตองอู้งั้นอยู่...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 7. 2542 : 4306)

จะเห็นลักษณะอาการของมินบุก็เข้าใจได้ว่านางพร้อมที่จะเป็นภรรยาของชายอื่น ไม่ได้ปักใจคิดถึงสามีที่เสียชีวิตไป จะเห็นได้จากนางอุบายต่อไปว่าถ้านางมียอมให้ตนเองเซยชมในคืนนี้และนางก็ไม่ต้องการบวชชีก็ขอให้นางและตนเองมากระโดดน้ำฆ่าตัวตายเสียดีกว่า เมื่อมินบุได้ฟังคำเกี้ยวของจะเต็ดที่จุ่มนางตั้งนี้ นางก็ตกลงปลงใจกับจะเต็ด ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...นางพญามาย ต้องคำโลมจุ่มจู่ทอดเดียว เข้าถึงตัวกระนั้นอารมณ์ ข้างใครสงวนตัวแต่ก่อนพอ มีนิตหนึ่งนั้นแลบัดนี้ก็สูญไปสิ้นกลับคิดเด็ดขาดข้างปลงใจด้วยบุญแรงของ...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 7. 2542 : 4306)

หลังจากนั้นจะเต็ดนั้นลอบเปลี่ยนตัวกับมังตรา ให้มังตราได้อยู่ร่วมกับนางโดยที่นางสำคัญว่าเป็นจะเต็ด จะเห็นได้ว่าความผูกพันของนางกับจะเต็ดนั้นเริ่มมาจากการขอความช่วยเหลือจากมินบุและจะเต็ดก็ตกลงใจช่วยเหลือนางด้วยความจริงใจ นางซาบซึ่งน้ำใจของจะเต็ดที่คอยห่วงใยทุกข์สุขของนาง ทำให้มินบุก็เกิดความประทับใจในตัวจะเต็ด เมื่อนางเกิดความรู้สึกเช่นนี้กับจะเต็ดแล้วก็ได้แปรเปลี่ยนมาเป็นความรักที่นางมีต่อจะเต็ด จนกระทั่งนางยอมให้จะเต็ดเซยชมนาง

ฝ่ายจะเต็ดรู้สึกประทับใจในความงามของนาง และเมื่อใกล้ชดก็เริ่มผูกพันกับนาง ภายหลังจากที่ทำอุบายให้มังตราได้นางเป็นภรรยา จะเต็ดจึงรู้ใจตนเองว่ามีความเอ็นดูรักใคร่ นาง เพราะเห็นแก่ความภักดีที่นางมีให้กับตน ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของความผูกพัน ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...แต่ครั้งนางนั้นหลับแล้วถึงเวลาตัวกำหนดไว้จะทูลเชิญตะเบงชเวตี้มาทับรอย ลอบชมแทนตัวนั้นเล่า เขยื้อนตัวจะออกห่างแล้วอารมณ์อันเป็นปุณฺชนมีอยู่สลับคราวจะเอาจริงจึงเข้าก็ปวดแปลบขึ้นภายใน ละม้ายฐานผีถึงปวดร้าวขณะต้องแรงมือเค้น ก็มีได้แปลบหวิวเท่าเมื่อหัวฝึถอนยวงออกจากฐานในกาย พินิจหน้าที่ผ่องนวลยามสนิทหลับแม่เอย เหมือนแม่แสร้งทำหลับเพราะยังตาปิดพริ้มทั้งเนื้อความที่พร่ำพรอดเมื่อครุ่นนี้เล่า แลมานี้ก็ถึงตัวจำเป็นจะตัดใจละเสีย ก็อดอกสั่นเพราะเวทนาอารมณ์มิได้เลย ออมใจจะไปอย่าฝากอาลัยไว้สักครั้งมิได้ ก็จูบซ้ำแต่เบาแสนมิให้ตัวรู้สึกตัวตื่นแล้วสลัดคิดแต่ในอกว่าเราสองใช้คู่เลยชมกันมาชาติก่อน แม่จะลุ่มบุญใหญ่ได้เป็นเมียตะเบงชเวตี้จักรพรรดิแล้ว จึงบันดาลให้ข้าพเจ้ากำหนดแม่เป็นของหลวง...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 7. 2542 : 4315)

## 2. ความสัมพันธ์ที่มีแรงผลักดันพฤติกรรม

### 2.1 ตัวละครชาย - จะเด็ด

- จะเด็ดมิได้รังเกียจมิหนุและยอมรับนางเป็นภรรยาด้วยความ

เต็มใจ

เมื่อมั่งตราได้ยกนางคืนให้จะเด็ดเพราะเห็นใจในความรักที่นางและจะเด็ดมีต่อกัน จะเด็ดยินดีรับนางคืนโดยมิได้รังเกียจมิหนุเลย ถึงแม้ว่านางจะผ่านการมีสามีมาถึงสองคนแล้วก็ตาม เพราะจะเด็ดเชื่อมั่นว่าความรักของนางที่มีให้ตนนั้นมีได้ด้อยไปกว่าชายผู้ใดชื่อว่าเป็นสามีนางเลย ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...จะเด็ดจึงว่ากระนั้นแม่จงตอบคำข้าพเจ้าหนดันให้ประจักษ์แม่นยำอีกครั้ง ว่าสองกษัตริย์สองผัวกับข้าพเจ้าเสมอยอดรัก ท่านจงรักข้างใดหน่วงหนักยิ่งใหญ่มากกว่ากัน แม่นางผู้นั้นก็ว่าท่าระบุดาแห่งท่านเองว่าเป็นยอดของรักของข้าพเจ้า แลข้าพเจ้าจะรักสิ่งใดเสมอด้วยสิ่งอันยกไวยอดเล่า...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 7. 2542 : 4332 - 4333)

จะเห็นได้ว่าจะเด็ดเชื่อมั่นในความรักที่นางมีให้ตนอย่างภักดีจนถึงกลับกล้ำจะนำตนเองไปเปรียบเทียบสามีทั้งสองของนาง

จะเด็ดได้ใช้ความรักที่มีนุหมิให้ตนปลอบประโลมใจนางในขณะที่นางคิดว่านางเป็นหญิงไร้ค่าเพราะถูกชายย่ำยีและนางคงจะไม่มีค่าพอสำหรับจะเด็ดอีกต่อไป จะเด็ดจึงแกลังกล่าววามินุหมิพอใจที่จะได้มั่งตราเป็นสามีมากกว่าตน ดังนั้นจึงสร้างทำเป็นเสียใจจะฆ่าตัวตายเมื่อตกเป็นภรรยาของมั่งตราแล้ว ต่อเมื่อมั่งตราคืนนางให้จะเด็ดมินุหมิก็ยังไม่พอใจอีกเมื่อนางได้ฟังคำของจะเด็ด ด้วยความเกรงว่าชายที่นางรักจะน้อยใจ ความรู้สึกว่าตัวนางไร้ค่าจึงเลื่อนไปสิ้นและได้กล่าวกับจะเด็ดว่า การที่นางกล่าวว่าตัวนางดูหญิงแพศยานั้นนางพูดโดยใจจริงและใจนางก็มิได้ยินดีกับมั่งตราเลย จะเด็ดจึงได้กล่าวตบตว่าถ้านางมิได้มีใจยินดีแล้วอย่าได้พูดถึงสิ่งที่ผ่านมามากเลย และขอให้คิดว่าการที่นางสละตัวให้มั่งตราเพราะคิดว่าเป็นจะเด็ดก็เป็นข้อพิสูจน์ความบริสุทธิ์นางอยู่แล้ว ดังนั้นขอให้หาความบริสุทธิ์ใจของนางมาเป็นเครื่องดับความบัดสีที่เกิดขึ้นในใจนางให้สิ้นไป ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...พระเจ้าตะเบงชเวตตี้ล่องเกินท่าน ดูโจรกำบังกายเข้ามาคร่ำถาถาหนึ่งท่านพร้อมใจก็เพราะนึกมันว่า มอบตัวแก่ข้าพเจ้าสถานหนึ่ง ฉะนั้นว่าโดยความรู้สึกข้างบริสุทธิ์ใจแห่งแม่นางท่านจำเดิมแต่สการระชุดพี่พระเจ้าอยู่หัวสิ้น ในดวงจิตแม่นางท่านมิได้สำคัญเป็นเมียใครอื่น นอกจากข้าพเจ้าบุเรงนองผู้เดียวจึงขานนี้ขอเชิญให้เอาสัจจะแลความบริสุทธิ์ในจิตเข้ามาดับเมื่อนั้นความบัดสีทั้งปวงก็ย่อมสิ้นไปเอง

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 7. 2542 : 4358 -4359)



จะเห็นได้ว่าจะเด็ดได้ใช้ความรักของมินบุที่มีต่อตนปลอบใจนางและสร้างทำเป็นโครงว่าใจจริงของนางต้องการเป็นภรรยามังกร เพื่อเป็นการแก้ข้อข้องใจของจะเด็ด มินบุจึงยอมฟังและยอมรับสิ่งที่จะเด็ดกล่าวกับนางว่าให้นางยอมรับตนเป็นสามีโดยมีต้องคิดมาก จะเห็นว่าความรักที่มินบุมีให้กับจะเด็ดมีอิทธิพลทำให้มินบุเองยอมรับฟังคำพูดของจะเด็ด

จะเด็ดยังได้กล่าวกับนางอีกว่าเป็นเพราะตนเองรักนางมากจนกระทั่งกล่าวคำมาถึงนางจะเคยผ่านชายมาแล้วก็ตาม แต่จะเด็ดก็ไม่ได้คิดรังเกียจและยังมีใจรักนางดังเดิม ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...ถึงท่านเสียแก่ร้อยผัวร้อยชู้ ฝ่ายข้าพเจ้าก็ได้รังเกียจอื่นคงถือเป็นที่สุตรักดุจเดิม...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 7. 2542 : 4359)

จะเห็นได้ว่าความรักที่จะเด็ดมีต่อมินบุนั้นมีอิทธิพลมากถึงกับทำให้จะเด็ดกล่าวคำดังกล่าวเพราะความรักที่เกิดขึ้นจากความจริงใจ ถึงแม้ว่าหญิงที่ตนรักจะมีราคามาก่อนจะเด็ดก็ได้ได้แคลงใจหรือถือเป็นเหตุให้เลิกรักนางแต่อย่างใดกลับยอมรับนางเป็นภรรยาได้อย่างสุจริตใจ

## 2.2 ตัวละครหญิง - มินบุ

### - มินบุกล้ำตดสิ้นใจเลือกจะเด็ดเป็นคู่ครอง

เมื่อนางได้ใกล้ชิดจะเด็ดและเรียนรู้นิสัยกันและกันแล้วจึงทำให้มินบุรักจะเด็ดอย่างหมดใจและกล้าที่จะตัดสินใจครองคู่กับจะเด็ดถึงแม้มินบุจะรู้ว่าจะเด็ดมีหญิงอื่นอยู่แล้วก็ตาม แต่ด้วยความรักจะเด็ดก็มีอิทธิพลทำให้มินบุกล้าเผชิญกับความจริง ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...แต่ถึงความอดสูจะเกิดก็เกิดเฉพาะขณะประจันหน้ากุสุมาผู้เดียว อหนึ่งกุสุมาเมืองแปรรัษยาศัยงามนัก ยามอยู่ร่วมกัน ณ หงสาวดีนั้นมาตราว่าได้รักสอพิณยา ราชธิดาแปรก็เคารพข้าพเจ้าดุจผู้พี่แห่งนางเอง พิศเราะห์แต่ก่อนไว้ตัวคือคนพี่เขา อนาถเอ๋ย ปัจจุบันว่าให้หนักก็คือน้อยคนผู้ฐานะน้องตัวเองวิสัยหญิงแสนดีสถานใด ก็สุดจะทำใจสูงกระทั้งไม่หวังผัวจึงวันหน้ายังมีรู้ ยามกุสุมาที่ซึ่งจะได้สยดาแก่ข้าพเจ้าฉันใด...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 7. 2542 : 4371)

จะเห็นได้ว่ามินบุกังวลใจเรื่องภรรยาอื่นของจะเด็ดยิ่งนัก โดยเฉพาะตะละแม่กุสุมาซึ่งนางเคยมีศักดิ์เป็นพี่สะใภ้ แต่เดี๋ยวนี้นางมาที่หลังตะละแม่กุสุมา นางเกรงว่าตะละแม่จะมีใจรังเกียจนาง แต่นางก็ได้รับคำปลอบโยนจากจะเด็ดจนทำให้นางคลายกังวลใจ จนกระทั่งนางได้เดินทางมากับจะเด็ดถึงเมืองแปร ตะละแม่กุสุมาก็มาที่เรือและเชิญนางให้ขึ้นไปพำนักรู้ในวังด้วยกัน

และอิทธิพลของความรักที่นางมีต่อจะเด็ดที่เห็นได้ชัดเจนอีกอย่างหนึ่งก็คือมินบุไม่สนใจในลาภยศที่จะพึงได้จากมังตราผู้ซึ่งเป็นพระเจ้าแผ่นดิน แต่นางมีใจรักที่มั่นคงให้กับจะเด็ดโดยไม่คิดเสียใจในสิ่งที่นางเลือก ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...จึงว่าปรารถนาจะตัวจุหญิงแพศยาประจำทัพตองอุกระนั้น ปรารถโดยที่จริงในจิตแท้ น้อยหนึ่งมิได้เพราะยินดีข้างมังตรา...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 7. 2542 : 4357)

จะเห็นได้ว่าความรักที่มินบุมีต่อจะเด็ดนั้นมีอิทธิพลอย่างมาก ถึงกับทำให้นางกล้าตัดสินใจเลือกรักจะเด็ดผู้ซึ่งมีภรรยาแล้วและยังมีฐานะด้อยกว่ามังตรา เมื่อนำมาเปรียบเทียบกับกันจะเห็นได้ว่ามังตรามีคุณสมบัติเหนือกว่าจะเด็ด แต่มินบุก็ตัดสินใจเลือกรักจะเด็ดเพราะความประทับใจในการกระทำของจะเด็ดที่ปฏิบัติต่อนาง

### 3. อุปสรรคและพัฒนาการในด้านความสัมพันธ์

เมื่อจะเด็ดเกิดความพึงพอใจมินบุ แต่ก็ยังสามารถแสดงความปรารถนาให้ปรากฏชัดได้เพราะสำนักอยู่ตลอดเวลาว่านางเป็นนางห้ามของมังตรา ถึงแม้ว่าจะมีโอกาสที่จะแสดงความรักกับมินบุแต่จะเด็ดก็พยายามควบคุมใจตนเอง ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...จะเด็ดนั้นมาตรแต่ต้นจะได้แนบหญิงหนึ่งตั้งชูเมียสนิท หากกระลึกระคุณพระเจ้าตะเบงชเวตี้ ผู้ประเสริฐ ได้เป็นเครื่องปิดกำกับอารมณ์ตัวอยู่ก็มิได้บังเกิดน้ำใจหวนไหวเอนเอียงในอันจะยินดีข้างหญิงนี้ได้แก่ตน แต่ครั้นนางนั้นหลับแล้วถึงเวลาตัวกำหนดไว้ทูลเชิญตะเบงชเวตี้มาทับรอยลอบชมแทนตัวนั้นเล่า เขยื้อนตัวจะออกห่างแล้วอารมณ์อันเป็นปุถุชนมีอยู่สลับคราวจะเอาจริงจึ่งเข้าก็ปวดแปลบขึ้นภายใน ละม้ายฐานผีถึงปวดร้าวขณะต้องแรงมือเค้นก็มิได้แปลบหวิวเท่าเมื่อหัวผีถอนยวงออกจากฐานในกาย...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 7. 2542 : 4315)

จะเห็นได้ว่าความรักที่จะเด็ดมีต่อมินบุนั้นมีอุปสรรคเพราะความไม่เหมาะสมกัน ประกอบกับนางเป็นเชลยที่มีค่าเพราะการได้ตัวนางเป็นการประกาศชัยชนะอย่างสมบูรณ์ ดังนั้นจะเด็ดจึงจำต้องกล้ำกลืนฝืนความรู้สึกอาลัยไว้ในอกเพื่อที่จะถวายนางแก่มังตรา

เมื่อมังตราคืนนางให้จะเด็ดแล้ว จะเด็ดก็ยอมรับนางเป็นภรรยาโดยมิได้รู้สึกรังเกียจนางแต่อย่างใด เพราะว่าจะเด็ดนั้นต้องการล้างกรรมของตนที่ได้ทำอุบายลวงนางเพื่อให้มังตรามาเชยชม ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...การส่งนางนี้ถวายพิเคราะห์ฐานข้า ลางที่อาจใช้ชื่อว่าเป็นข้าอุดมภักดี แต่ถ้าดูเชิงนายน้ำใจ มนุษย์ ข้าพเจ้าก็สะท้อนเพราะชังน้ำใจตัวเอง จึงเมื่อนางนั้นผ่านบุญพระเจ้าอยู่หัวแล้วเกิดช่องพระทัยไม่ถึง ผูกพันสืบไปกลับให้ข้าพเจ้าแลข้าพเจ้าไม่บัดนางนั้นโดยตั้งข้อรังเกียจตามควรกล้ายกับได้ทำการล้าง กรรม...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 7. 2542 : 4353)

และเหตุผลที่สำคัญอีกประการหนึ่งก็คือ จะเด็ดพืงพอใจมิหนำซ้ำตั้งแต่ก่อนที่ยังไม่ถวาย นางให้มั่งตรา ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...หนึ่งนางนี้ได้ใกล้ชิดเล่าโลมแต่ต้นก็เป็นทีสอฮัยยัยยิ่งนัก...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 7. 2542 : 4352)

เมื่อความรักมีอุปสรรคแล้วต่อเมื่อได้มีหนทางแก้ไข ถึงแม้ว่าจะต้องผ่านความลำบาก ใจเพียงใดก็ตาม แต่ด้วยความรักที่มั่นคงย่อมสามารถยอมรับในสิ่งที่ผิดพลาดได้ โดยเฉพาะ การยอมรับความจริงและเชื่อมั่นในตัวคนรัก

จะเด็ดกับเซงสบู่

### 1. จุดเริ่มต้นของความผูกพัน

เมื่อจะเด็ดติดตามตะละแม่กุสุมามาถึงชายแดนเมืองหงสาวดี นายทัพตองอยู่ได้เข้าไปอาศัยพักอยู่กับจำบ้านหันสาวดีดี คือ ไปพยู จำบ้านมีบุตรสาวสองคนคือ ปอละเตียงกับเซงสบู่ จะเด็ดจึงได้ทอดไม้ตรีเกี่ยวเซงสบู่เพราะเซงสบู่มีใบหน้าบางส่วนคล้ายคลึงกับตะละแม่จันทราและรูปร่างก็ใกล้เคียงกัน จึงเป็นแรงจูงใจให้จะเด็ดอยากสนิทสนมด้วยฝ่ายเซงสบู่ซึ่งเป็นสาวชาวทุ่งที่มีได้เคยพบชายหนุ่มที่พูดจาอ่อนหวาน เมื่อได้ฟังจะเด็ดพูดจาทอดไม้ตรีในทำนองฝากรัก เซงสบู่จึงมีใจให้จะเด็ด และโดยเฉพาะบุคลิกลักษณะของจะเด็ดเป็นที่ต้องตาต้องใจนาง เซงสบู่จึงเกิดความรู้สึกผูกพันในความสัมพันธ์ที่จะเด็ดมอบให้ ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...นางเซงสบู่สนทนากับเจ้าหนุ่มหน้าใหม่รู้สึกมีใจชอบยิ่งนัก ถ้อยทีถ้อยสันทนากันเพลิดเพลิด...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 2. 2542 : 1099)

ฝ่ายจะเด็ดนั้นในเบื้องต้นต้องการเพียงพูดจาเกี่ยวเซงสบู่ให้คลายความทุกข์โศก เพราะเห็นนางแล้วทำให้นึกถึงตะละแม่จันทรา แต่จะเด็ดได้เดินทางติดตามตะละแม่กุสุมามา ดังนั้นจึงเกิดความทุกข์ในใจ เพราะความคิดขัดแย้งที่มีอยู่ในใจของจะเด็ดเอง เมื่อจะเด็ดเห็นว่าการกระทำของตนส่งผลให้เซงสบู่ผูกพันรักใคร่ตนอย่างจริงใจ จะเด็ดก็รู้สึกสงสารและเห็นใจนางจนก่อให้เกิดเป็นความผูกพันในเวลาต่อมา

จะเด็ดเมื่อพบหน้าเซงสบู่แล้ว จะเด็ดก็เป็นฝ่ายเริ่มต้นผูกสัมพันธ์กับนางก่อน เพราะเห็นหน้านางแล้วทำให้ตนเองระลึกถึงหญิงคนรักคือตะละแม่จันทรา การกระทำของจะเด็ดเช่นนี้เป็นพฤติกรรมที่เพียงแต่ต้องการระงับความทุกข์ที่กำลังเกิดขึ้นอยู่ภายในจิตใจ และเมื่อจะเด็ดได้มีโอกาสสนทนากับเซงสบู่ จะเด็ดก็ยิ่งรู้สึกถูกอัธยาศัยเพราะเซงสบู่แม้เป็นสาวบ้านนอกแต่ก็มีความจริงใจและไม่มีมารยา จะเด็ดจึงรู้สึกเอ็นดูนาง ด้วยความที่นางมีเคยพบชายใดที่มีลักษณะท่าทางสุภาพและหน้าตาดีเช่นจะเด็ด จึงทำให้เซงสบู่รู้สึกหวั่นไหวไปกับคำเกี้ยวที่จะเด็ดกล่าวกับนาง ต่อเมื่อเซงสบู่ได้สนทนากับจะเด็ดหลายครั้ง นางก็เกิดความรักปักใจกับจะเด็ด ซึ่งตรงกับคำกล่าวของ สายฤดี วรกิจโกศาทร ที่ว่า ความรักคือความรู้สึกประทับใจและให้การยอมรับในคุณค่าของบุคคลหรือสิ่งหนึ่งสิ่งใด การมองเห็นคุณค่านั้นขึ้นอยู่กับความสามารถในการรับรู้ของบุคคลผู้ค้นหา เมื่อได้พบก็ประทับใจ ซึ่งมีองค์ประกอบหลายประการที่ทำให้ยอมรับและประทับใจ เช่น ประสบการณ์ เวลา บุคคล สถานการณ์และอื่น ๆ อีก เมื่อเซงสบู่พบจะเด็ดครั้งแรกนางก็เกิดความรู้สึกประทับใจใน

บุคลิกลักษณะท่าทาง หน้าตาของจะเด็ด และยิ่งนางได้มาสนทนากับจะเด็ดด้วยแล้ว เชนงสบู่ก็ยิ่งหลงรักจะเด็ด ยิ่งขึ้น จึงเป็นจุดเริ่มต้นของความผูกพันระหว่างจะเด็ดกับเชนงสบู่

## 2. ความสัมพันธ์ที่มีแรงผลักดันพฤติกรรม

### 2.1 ตัวละครชาย – จะเด็ด

#### - จะเด็ดมอบความรักเป็นการตอบแทนความดีของเชนงสบู่

เมื่อจะเด็ดเดินทางมาอยู่ในเมืองหงสาวดี เชนงสบู่ได้แสดงความรักที่มั่นคงให้จะเด็ดได้ประจักษ์ โดยการยอมฝ่าฝืนกฎหมายที่เฝ้าระวังแอบลอบพาจะเด็ดเข้าไปค้างในห้องนางซึ่งอยู่ภายในวังหลวง และนางยังเป็นผู้ช่วยเหลือจะเด็ดให้ได้คืนดีกับตะละแม่กุสุมาพร้อมกันนั้นเมื่อคราวเกิดศึกทัพตองอูติดอยู่ภายในวงล้อมของทหารเมืองหงสาวดีและเมืองแปร เชนงสบู่ได้รับอุบายจากจะเด็ดไปกล่าวเกลี้ยกล่อมไปพยุบิดานางให้กลับมาเป็นฝ่ายช่วยเหลือจะเด็ด โดยการอ้างกับบิดานางว่านางได้ตกเป็นภรรยาของจะเด็ดแล้ว จึงทำให้บิดานางใจอ่อนยอมช่วยเหลือจะเด็ด และต่อมาเมื่อเชนงสบู่ได้ติดตามจะเด็ดมาเมืองตองอู จะเด็ดคิดว่าตนเองจะต้องรับโทษหนักจึงมีต้องการให้เชนงสบู่เดือดร้อนไปกับตนด้วย จะเด็ดให้นางเลือกนายกองม้าหรือนายกองเท้าเป็นคู่ครองแทนตนเอง แต่เชนงสบู่ก็ไม่ยินยอมและนางยังได้กล่าวกับจะเด็ดว่านางนั้นมั่นคงต่อจะเด็ดเพียงผู้เดียว จะเด็ดจึงมีได้บังคับนางให้เลือกผู้ใดอีก เมื่อเชนงสบู่ได้เข้ามาอยู่เมืองตองอูและเป็นข้าหลวงของตะละแม่จันทรา เชนงสบู่ได้ช่วยเหลือจะเด็ดให้ประสบความสำเร็จ โดยเป็นผู้ถือจดหมายของจะเด็ดไปสู่ตะละแม่จันทรา อีกทั้งยังเป็นผู้นำจะเด็ดเข้าไปพบตะละแม่จันทราในวังหลวง จะเด็ดได้เห็นความเสียสละและความดีของเชนงสบู่ที่มีกับตน จะเด็ดจึงได้เห็นใจในความรักของนาง

ในเบื้องต้นจะเด็ดถูกใจเชนงสบู่เพราะนางมีรูปร่างคล้ายคนที่ตนรัก และเมื่อได้ใกล้ชิดสนิทสนมจะเด็ดก็เกิดการเรียนรู้ในอัธยาศัยและความดีที่เชนงสบู่ทำเพื่อตน ไม่ว่าจะเป็นเรื่องช่วยเหลือให้จะเด็ดได้คืนดีกับตะละแม่กุสุมา เรื่องช่วยให้จะเด็ดพ้นภัยในคราวศึก เรื่องที่นางช่วยประสานรอยร้าวของตนกับตะละแม่จันทรา เชนงสบู่ได้ทำสิ่งต่างๆ เหล่านี้ก็เพื่อจะเด็ดชายที่นางรัก ซึ่งการกระทำของเชนงสบู่เหล่านั้นทำให้จะเด็ดได้รู้จักคิดพิจารณาใคร่ครวญว่าตลอดระยะเวลาที่จะเด็ดมีความสัมพันธ์กับเชนงสบู่ จะเด็ดมักจะเป็นฝ่ายได้รับสิ่งที่ดีจากนางเสมอ ดังนั้นการกระทำของเชนงสบู่จึงเป็นพลังผลักดันที่ทำให้จะเด็ดเกิดความเมตตาสงสารเห็นใจนางจนกลายเป็นความรักในที่สุด

## 2.2 ตัวละครหญิง – เชนสบู

### - เชนสบูได้ช่วยเหลือให้จะเต็ดกับตะละแม่กุสุมาคืนดีกัน

เมื่อเชนสบูรู้ความจริงว่าจะเต็ดเป็นคู่รักของตะละแม่กุสุมา เชนสบูมิได้หึงหวงเพราะนางเห็นใจตะละแม่ที่ต้องเผชิญกับความทุกข์ที่ต้องทนอยู่กับสอพิญา และเชนสบูก็ประจักษ์แล้วว่า จะเต็ดยังรักตะละแม่กุสุมามั่นคง เชนสบูจึงช่วยเหลือโดยนำความจริงที่ตะละแม่กุสุมากล่าวกับนางไปบอกจะเต็ด เพื่อให้จะเต็ดได้รู้ว่าตะละแม่กุสุมามิได้เต็มใจครองคู่กับสอพิญา แต่เป็นเพราะสถานการณ์บังคับ และเชนสบูยังได้เป็นผู้นำจดหมายของตะละแม่กุสุมามาให้จะเต็ดอีกด้วย เมื่อจะเต็ดได้อ่านจดหมายแล้วก็ได้ขอร้องให้เชนสบูช่วยเหลือตนต่อไปโดยยอมติดตามตะละแม่กุสุมาไปเมืองเมาะตะมะ เพื่อที่ตนจะได้ตามไปและมีเชนสบูที่อยู่ฝ่ายในคอยช่วยเหลือ ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...เชนสบูเอ็นดูข้าพเจ้าชอบใจแล้ว จงตามเสด็จเถิดเมื่อถึงเมืองโน้นจะได้ช่วยเดินความในชีวิตของข้าพเจ้านี้ แม้ขนาดตะละแม่กุสุมาเสียเบื่องหน้าถึงหากจะร่วมสุขด้วยเชนสบูก็จะสุขไม่ถึงขนาด เพราะความหุกตจริตในอารมณืมีเป็นเดิมพันหนกอยู่ ต่อทำการกับตะละแม่เรียบร้อยนั้นแล้วจึงจะสบายใจท่านจงตามเสด็จตะละแม่ตามความคิดเดิมเถิด ข้าพเจ้าจะออกจากที่นี่ไปสู่เมาะตะมะเวลาใกล้ ๆ กัน ท่านรับทำจะนี้จึงจะประจักษ์ว่ามาน้อยในข้าพเจ้าจริง นางเชนสบูสรวักตริงแน่นแล้วสุดแต่ว่าเจ้าหนุ่มจะขึ้นก็ลงเนื้อเห็นว่านก จะขึ้นก็ลงเนื้อเห็นว่านกไม่ไปด้วยทุกข้อทุกกระทง จึงรับคำเอาโดยดี...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 3. 2542 : 1420)

ด้วยความรักที่เชนสบูมีต่อจะเต็ดมาก ทำให้นางเต็มใจช่วยเหลือจะเต็ดเพราะไม่ต้องการเห็นจะเต็ดมีความทุกข์อันเกิดจากความผิดหวังที่ไม่ได้ครองคู่กับตะละแม่กุสุมา จะเต็ดสารภาพว่าถ้าชีวิตของตนขาดตะละแม่กุสุมา ต่อให้ครองคู่กับเชนสบูก็จะไม่มีความสุขเต็มที่ เชนสบูจึงได้พยายามช่วยเหลือจะเต็ดให้สมหวัง ถึงแม้ว่านางจะรู้สึกน้อยใจที่ต้องเข้ามาเกี่ยวข้องกับเรื่องนี้ แต่เชนสบูก็ตั้งใจช่วยเหลือจะเต็ด เพื่อให้ชายคนรักของนางมีความสุข จึงกล่าวได้ว่า ความรักที่เชนสบูมีต่อจะเต็ดนั้นอยู่เหนือความรู้สึกอื่นใดของเชนสบู

### - เชนสบูกล้ากระทำการละเมิดกฎหมายเทียรวัง โดยการนำจะเต็ดมาหลบซ่อนไว้ในห้องนอนของนางภายในวังหงสาวดี

เมื่อเชนสบูได้มาเป็นข้าหลวงคนสนิทของตะละแม่กุสุมา และพักอยู่ในวังหลวง จะเต็ดอยากจะไปพบตะละแม่กุสุมาจึงได้ทำอุบายสร้างว่าต้องการอยู่กับเชนสบูตลอดวันตลอดคืน เพื่อที่จะได้เป็นหนทางเข้าไปถึงตัวตะละแม่กุสุมาได้ แต่เชนสบูมิได้รู้ความคิดของจะเต็ด เมื่อนางได้ฟังคำร่ำพันถึงความในใจที่จะเต็ดมีต่อนาง และต้องการอยู่ใกล้

นางตลอดเวลา นางเข้าใจว่าเป็นการแสดงความรักของจะเด็ดที่ต้องการใกล้ชิดนาง เชงสบูจึงตกลงใจพาจะเด็ดเข้ามาในวังกับนางและนำตัวไปแอบซ่อนไว้ในห้องนอนของนางเอง ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...เอ็นดูข้าพเจ้าให้ได้กอดแม่เชงสบูหลับให้เป็นสุขสักราตรีเถิด เชงสบูน้อยทั้งที่รู้ยังไม่บังควรแต่ลมลั่นเจ้าหนุ่มแรงนัก ทั้งกลสัมผัสที่ถูกต้องประโลมเอาโดยสุภาพและเบามือนั้นเป็นที่กินใจ ลูกสาวไปพยุหนักไปในน้ำรักโอโลมเข้าก็ยอมฟังคำรับว่า ชีวิตข้าพเจ้าอุทิศแต่เมงจะท่านแล้ว เมื่อความแตกจะเป็นอันตรายเพราะคบชายคนที่รักเข้าไปร่วมนอนก็สุดแต่กรรมเกิด จะเด็ดฟังดังนั้นยินดีเป็นที่สุด...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 3. 2542 : 1347)

เชงสบูกล้าพาจะเด็ดไปแอบซ่อนไว้ในห้องนอนของนางทั้งที่รู้ว่าเป็นการละเมิดกฎหมายเทียวร่วอย่างร้ายแรง แต่นางก็โอนอ่อนยินยอมตามคำอ้อนวอนของจะเด็ด ก็เพราะเหตุที่นางรักจะเด็ดมากและอยากอยู่ใกล้ชิดกับจะเด็ด จึงเป็นพลังผลักดันให้นางกล้าเสี่ยงภัยเช่นนี้

#### - เชงสบูได้กล่าวเท็จแก่บิดาของนาง เพื่อช่วยเหลือให้จะเด็ดได้พ้นภัย

ในคราวที่จะเด็ดทำศึกอยู่ที่เมืองเมาะตะมะ โดยมีกองทัพหงสาวดีและกองทัพแปรล้อมกองทัพตองอูไว้ จะเด็ดได้ขอความช่วยเหลือเชงสบูให้ไปเกลี้ยกล่อมไปพยุบิดานางซึ่งหงสาวดีส่งมาเป็นไส้ศึก เพื่อให้บิดานางเปลี่ยนใจมาช่วยเหลือฝ่ายกองทัพตองอู เชงสบูจึงได้กล่าวเท็จกับบิดาของนางว่า นางและปอละเตียงผู้เป็นพี่สาวได้ตกเป็นภรรยาของจะเด็ดแล้ว เพื่อให้ไปพยุบิดานางสงสารและเห็นอกเห็นใจ หากนางมีกล่าวเช่นนี้ บิดานางก็จะยินยอมเปลี่ยนใจมาช่วยเหลือกองทัพตองอู เพราะเห็นแก่มาตุภูมิของตนเอง ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...ด้วยว่าข้าพเจ้าแลนางปอละเตียงผู้ลูกทั้งสองของบิดาท่านนั้น ย่อมจะเป็นไปตามธรรมดาสตรีวิสัยหญิงตกอยู่ใกล้ชายใด มาตราว่าจะหวงกายให้ที่สุดแล้วก็ยังยากจะหนีให้พ้นมือเขา มิหนำหากชายผู้นั้นมากยศเรื่องอำนาจตั้งบุเรงนองจอมจักร์ตองอูนี้ด้วยแล้ว ลำพังข้าพเจ้าพี่น้องตกมาใกล้ตาบิดาก็สุดปัญญาจะรักษาตัวให้พ้นมือบุเรงนองแล้ว ไปพยุลูกตองอูว่ากระนั้นก็นิ่งขึงอยู่

ต่อเป็นครูจึงถามเอาว่า ลูกเราปอละเตียงผู้พี่ตกเป็นกรรมสิทธิ์ของบุเรงนองได้ชื่อว่าเป็นสามีแล้วหรือ นางเชงสบูก็ตริใจคิดว่า แม้ไม่รับสมอ้างเองว่าเสียตัวกับบุเรงนองแล้วบิดาเราจะลดความเห็นใจ จึงข่มอายเสียแล้วพยกเอา

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 3. 2542 : 1703-1704)

ในที่สุดแล้วไปพญาก็เปลี่ยนใจมาช่วยฝ่ายกองทัพตองอู โดยทำตามกลอุบายที่จะเด็ดวางไว้ เพราะเห็นแก่บุตรสาวตน และเกรงว่าถ้าจะเด็ดแพศีกแล้วบุตรสาวทั้งสองของตนจะเป็นม่าย ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...พระเจ้าหงสาวดีผู้นั้นจะได้ทะนุบำรุงบิดาท่านให้ยิ่งใหญ่ก็หาไม่ ส่วนบุตรนางนั้นลิตชั่วก็ยังไม่จะได้ชื่อว่าเป็นเมียท่านไปพญู หากบิดาท่านเห็นตามคำข้าพเจ้ากลับใจอาสานายทัพตองอูทำการแล้ว ก็จะได้ชื่อในข้อแทนคุณแม่ทัพตองอู ที่อาทรชีวิตบิดาท่านขัดคำที่ปรึกษาทั้งปวงดโทษหนักท่านไปพญูเสีย แต่แม่เชงสบูว่าวอนด้วยบิดาตนแต่เช้ากระทั่งบ่าย น้ำใจไปพญูเป็นคนรักบุตรยิ่ง ฟังเอาว่านางเชงสบูตอกกแล้วเจ้านายทัพจะเสียที่ตัวตกเป็นหม้ายตั้งนั้น ไปพญูก็คลายจากความที่มีน้ำใจแต่เดิม ตกปากออกมามั่นบุตรนางสำคัญว่าเราทำประโยชน์ได้ก็จะไปรับทำการ และให้ปฏิบัติสถานใดก็สั่งความมาเกิด...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 3. 2542 : 1708)

เชงสบูนั่นกล่าวเท็จแก่บิดาของนางว่านางและพี่สาวของตนเป็นภรรยาของจะเด็ดแล้ว แม้จะเป็นคำพูดที่ทำให้นางเสียหายอับอายด้วยเรื่องชั่วสาว แต่เชงสบูมีจิตใจมุ่งมั่นจะช่วยเหลือให้จะเด็ดพ้นภัยในครั้งนี้ นางจึงต้องกล่าวคำเท็จกับบิดานางเอง มิฉะนั้นแล้วไปพญูก็คงจะไม่ยินยอมช่วยเหลือจะเด็ดอย่างแน่นอน ผลของการกล่าวเช่นนั้นเกิดผลดีต่อฝ่ายกองทัพตองอูมาก เพราะสามารถพลิกสถานการณ์จากฝ่ายเป็นรองกลับเป็นฝ่ายรุก เพราะจะเด็ดได้กล่าวอุบายให้ไปพญูนำไปกล่าวเท็จกับแม่ทัพหงสาวดีและแปรอีกต่อหนึ่ง ในที่สุดจะเด็ดก็รอดพ้นจากภัยครั้งนี้ได้ นับได้ว่า เชงสบูยอมเสียสละชื่อเสียงเกียรติยศของความเป็นหญิงเพื่อช่วยเหลือจะเด็ดชายที่นางรักเพื่อประโยชน์ของจะเด็ดแต่ฝ่ายเดียว

- เชงสบูได้มีส่วนช่วยเหลือให้จะเด็ดกับตะละแม่จันทราติดต่อกันได้ โดยนางเป็นสื่อกลาง

เมื่อเชงสบูติดตามจะเด็ดมาอยู่เมืองตองอู เชงสบูได้เป็นนางข้าหลวงของตะละแม่จันทรา เพราะตะละแม่จันทราเห็นว่าเชงสบูเคยรู้จักตะละแม่กุสุมามาก่อน ตะละแม่จันทราจึงรับเชงสบูไว้เป็นนางข้าหลวงเพื่อสอบถามถึงเรื่องราวของจะเด็ดกับตะละแม่กุสุมา เมื่อเชงสบูไปอยู่กับตะละแม่จันทรา นางก็ประจักษ์ในความเมตตาที่ตะละแม่จันทรามิให้ตนและผู้อื่น ดังนั้นเมื่อจะเด็ดคนที่นางรักต้องการติดต่อสื่อสารกับตะละแม่จันทรา นางจึงเป็นผู้ที่เหมาะสมที่สุดในการนี้ จะเด็ดให้เชงสบูนำความไปบอกกล่าวขออนุญาตตะละแม่จันทราเพื่อไปรับตะละแม่กุสุมาามาเมืองตองอู และเชงสบูยังได้กราบทูลให้ตะละแม่จันทราสบายพระทัยเกี่ยวกับเรื่องของตะละแม่กุสุมาด้วย ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า



...นางเซงสบูติดตามสนิทด้วยตะละแม่เมืองแปร อันนางโน้นยังมีธรรมาศัยแซมซ้อยหาความหยิ่งทะนงมิได้จริงดังท่านจะเด็บบอกหรือไร นางข้าหลวงเกรงวันหน้าความผิดจะตกถึงตัว จึงทูลเบี่ยงเสียวว่าพระกรุณาของตะละแม่เจ้ายิ่งใหญ่ผิดหญิง จึงอย่าว่าแต่พระราชธิดาพระเจ้าแปรเลย ถึงหากคนทมิฬหินชาติคนใด ผิดได้เอื้อโดยรมเย็นกระนี้ที่กระต้างไม่เคยอ่อนก็จำอ่อนลง ฟีนางมั่งตราถูกคำหาวานก็มีพระทัยโสมนัสแล้วจารึกหนังสือสั่งความให้นางข้าหลวงคนอื่นถือไปถึงจะเด็ดว่าซึ่งจะรับตะละแม่เมืองแปรนั้นพลอยเห็นดีด้วย...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 5. 2542 : 3097-3098)

เมื่อจะเด็ดไปรับตะละแม่กุสุมา โดยการกล่าวลงพระเจ้านรปดีว่าจะพานางมาอภิเษก ร่วมกับตะละแม่จันทรา จะเด็ดจึงต้องหาทางเข้าพบตะละแม่จันทราเพื่อบอกความจริงที่ตนกระทำก่อนที่มั่งตราจะสอบคำกับตะละแม่จันทราว่านางยินยอมตั้งคำของจะเด็ดหรือไม่ การเข้าวังของจะเด็ดในครั้งนี้ได้เซงสบูเป็นผู้ช่วยเหลือ โดยนางได้ลักลอบนำตัวจะเด็ดเข้ามาในวัง แต่เซงสบูก็ได้ทูลความนี้ให้ตะละแม่จันทราทรงทราบก่อนแล้วว่า จะเด็ดจะขอเข้าพบ เพราะนางเกรงว่าถ้าไม่บอกความจริงกับตะละแม่จันทราจะถูกกริ้วได้ ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...นางเซงสบูก็ว่า ข้าพเจ้าชักท่านให้เข้าไปร่วมห้องนั้นเห็นว่าจะมีความผิดเพราะเป็นเรื่องชู้นธรรมาศัยสมเด็จพระฟีนาง ตะละแม่กำชับข้าพเจ้าแต่พอท่านมาถึง ให้เร่งพาเข้าซ่อนในห้องบรรทม จะเด็ดถามเอาว่า การเข้ามาทั้งนี้รู้เพียงท่านและข้าพเจ้า ท่านบอกตะละแม่หรือจึงรับสั่งตั้งนั้น นางเซงสบูก็ว่า อันการจะเข้ามาทั้งนี้ข้าพเจ้าทูลพระฟีนางให้รู้สิ้น จะลอบเป็นคนลักของเถื่อนเข้าเล่า เช็ดแล้วคำตำหนิแต่ครั้งพาท่านเข้าพระราชวังหงสาวดี ข้าพเจ้าเล็งเห็นว่าบุรณของท่านจะเข้ามาพบพระฟีนางแล้ว ปิดความมิได้จึงบอกเสียก่อนพอให้พ้นตัว อย่างหนึ่งฟีนางพระเจ้าอยู่หัวรักข้าพเจ้าเป็นข้าสนิท ถึงหากแจ้งว่าข้าพเจ้ารู้ความก็ไม่ถือเป็นที่ควรอาย มีหน้าสั่งการได้สะดวกเสียอีก...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 6. 2542 : 3338)

เมื่อจะเด็ดได้พบกับตะละแม่จันทราแล้ว ก็ไม่สามารถเอ่ยปากบอกความจริงได้ เพราะเห็นนางกำลังมีความสุข ดังนั้นเมื่อจะเด็ดกลับออกมาแล้ว วันรุ่งขึ้นจะเด็ดจึงได้ขอร้องให้เซงสบูออกมาพบตนเพื่อนำจดหมายไปส่งให้ตะละแม่จันทรา เนื้อความในจดหมายนั้นจะเด็ดก็ได้กล่าวความจริงว่าตนไปลวงตะละแม่กุสุมามาเมืองตองอู โดยอ้างพระราชโองการของมั่งตราว่าจะนำตะละแม่กุสุมาเข้ามาพิธีอภิเษกพร้อมกับตะละแม่จันทรา และขอร้องให้ตะละแม่จันทรายกโทษให้ตนในครั้งนี้ด้วย หากตะละแม่จันทราไม่ยินยอมแล้วจะเด็ดจะกลายเป็นผู้ที่ไม่มีผู้ใดเชื่อถือในคำพูดอีกต่อไป เซงสบูได้รับปากกับจะเด็ดว่านอกจากนำจดหมายไปส่งให้ตะละแม่จันทราแล้ว นางเองก็จะช่วยอ่อนน้อมตะละแม่จันทราให้อีกด้วย ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...นางเซงสบูก็กกล่าวเอาใจเจ้าหนุ่มไว้ แล้วว่าตัวท่านประหนึ่งดวงใจเจ้านายข้าพเจ้า พระพี่นางหรือจะขี้ใจตัวเอง ข้าพเจ้าผู้ทาสท่านเข้าไปแทนท่านถึงตัวตะละแม่แล้ว ถึงที่ช่วยอนได้จะอนให้สิ้นฤทธิ์ตัว...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 6. 2542 : 3433)

สิ่งต่าง ๆ ที่เซงสบูทำมาทั้งหมดนี้ เป็นการกระทำเพื่อจะดีได้อย่างแท้จริง ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความรักอันยิ่งใหญ่ของนางที่มอบให้จะเด็ด เซงสบูเป็นผู้ที่มีความรักแบบมีวุฒิภาวะ คือ ปกป้องและช่วยเหลือจะเด็ดให้มีชัยชนะในศึกสงคราม และสามารถทำใจให้ยอมรับความจริงว่าจะดีมีหญิงอื่นในดวงใจ นางนั้นมีฐานะสูงส่งกว่านาง และเซงสบูยังรับผิดชอบด้วยการเป็นผู้ช่วยเหลือเกลี้ยกล่อมเพื่อให้ทุกฝ่ายปรองดองกันได้ ผลที่สุดแล้วจะเด็ดผู้เป็นที่รักของเซงสบูก็กคือผู้ที่ได้รับความสุขโดยตรง ความรักของเซงสบูจึงเป็นความรักแบบมีวุฒิภาวะ

จากที่กล่าวมาทั้งหมดสามารถมองเห็นความรักที่เซงสบูมีให้จะเด็ดอย่างแท้จริง และเป็นความรักที่มีวุฒิภาวะกล่าวถึงตั้งแต่นางพบจะเด็ดจนกลายเป็นความรักนั้นเซงสบูได้ช่วยเหลือจะเด็ดตลอดเวลาเพราะนางต้องการให้จะเด็ดมีความสุข เซงสบูเองเป็นผู้ที่เสียสละอย่างแท้จริง เพราะนางเป็นผู้ประสานรอยร้าวของจะเด็ดกับตะละแม่จันทรา และยังเป็นผู้ช่วยเหลือให้จะเด็ดได้คืนดีกับตะละแม่กุสุมาอีกด้วย เมื่อจะเด็ดประสบปัญหาในการศึก เซงสบูก็กยอมลงบิ다ว่านางเป็นภรรยาของจะเด็ดแล้ว ซึ่งเป็นการเสียสละชื่อเสียงของตนเองเพื่อปกป้องให้จะเด็ดพ้นภัย ความรักของเซงสบูจึงเป็นความรักที่ยิ่งใหญ่ เพราะนางนั้นมีความรักต่อจะเด็ด และยังแผ่แผ่ความรักไปสู่หญิงอื่นที่จะเด็ดรักอีกด้วย

### 3. อุปสรรคและพัฒนาการในด้านความสัมพันธ์

อุปสรรคในความสัมพันธ์ของจะเด็ดกับเซงสบูในอันดับแรกคือ ถูกปอละเตียงคอยกีดขวางเพราะนางเองก็หลงรักจะเด็ดเช่นเดียวกัน ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...ฝ่ายเซงสบูผู้น้องระกำใจมาหลายเวลา จะหาช่องสนทนาด้วยเมงจะให้สาแก่ใจก็หาไม่ ปอละเตียงกั้นกลางขวางเชิงอยู่ครั้นวันนี้ตักยามปลดอด พอนางผู้พี่คู่ขนไปทางโน้น นางผู้น้องก็แล่นลงมาข้างเรือน ถึงเรือกระแอมให้เสียง จะเด็ดเวลานั้นอยู่ล่ำฟังได้ยินเสียงกระแอมประหลาดก็โผล่หน้าออกมาดู ปะเจ้าเซงสบูก็กยืนตีนก...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 2. 2542 : 1204)

แต่จะเด็ดก็กลัวกับเซงสบูว่า ตนรักเซงสบูมากกว่าปอละเตียง เพราะปอละเตียงเป็นฝ่ายมารักและทำดีกับตนมาก ดังนั้นจะห้ามมิให้มีใจรักไม่ได้เช่นกัน แต่เซงสบูนั่นเป็นคนที่จะได้รัก และเหตุผลที่สำคัญคือปอละเตียงเป็นผู้ที่นำตนเข้าไปอยู่ในเมืองหงสาวดี และจะเด็ดก็ตั้งใจไว้แล้วว่า จะต้องเข้าไปในเมืองหงสาวดีให้ได้ จึงต้องอาศัยปอละเตียง ดังนั้นจะตัดความสัมพันธ์กับนางมิได้ และจะเด็ดก็กลัวปอละเตียงเซงสบูว่าถ้าเขาได้เข้าไปอยู่ในเมืองแล้วก็จะหาทางนำเซงสบูไปด้วย และที่สำคัญคือที่จะเด็ดอธิบายเหตุผลให้เซงสบูฟังก็เพราะตนเองรักนางยิ่งและกังวลถึงความทุกข์ของเซงสบู หากจะเด็ดไม่รักเซงสบูแล้วก็คงไม่ต้องมาเสียเวลาบอกกล่าวสิ่งใดกับนาง เซงสบูได้ฟังคำจะเด็ดแล้วก็ทำให้นางมั่นใจว่าจะเด็ดนั้นรักนางเช่นเดียวกัน ถึงแม้ว่าจะมีปอละเตียงอีกคนหนึ่งก็ตาม ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...จะเด็ดเป็นคนใจอ่อน คุณางมีอาการกระนั้นก็หาความสบายใจมิได้

กอดเอาลูกสาวทะเลงผู้น้อยเข้าไว้แล้วว่า ปอละเตียงนางมารักข้าพเจ้า แต่เซงสบูเป็นคนที่มีข้าพเจ้ารัก ทั้งนี้หากจะหาตัวคนผิดให้จงได้แล้ว จะต้องมิใช่เราทั้งสามคน ชอบที่พรหมผู้จาริกขีตมนุษย์ ให้เป็นไปโดยอำนาจฟ้าดินเป็นผู้รับผิดชอบเป็นแท้ วิสัยคนใครใดใจจะแข็งถึงกับไม่พอใจคนที่มาพึงใจตัวนั้นคงหายากแล้ว ปอละเตียงผู้จะเป็นคนเจ้าจริตกระบิดกระบวน แต่นางก็ดีแก่ข้าพเจ้าอยู่สุตรู้ จะมีให้เกิดใจรักบ้างได้โดยประการใด ฝ่ายข้างเซงสบูแม่เล่า ก็เหมือนของรักที่ต้องใจต้องตา...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 2. 2542 : 1210)

เมื่อเซงสบูน้อยใจที่จะเด็ดแสดงความรักต่อปอละเตียงให้นางเห็น และยังแสดงว่ามีใจให้นางด้วย เซงสบูจึงอยากรู้ความจริงว่าจะเด็ดเลือกผู้ใด แต่จะเด็ดก็ได้อธิบายเหตุผลให้เซงสบูฟังว่าตนต้องการเข้าไปในเมืองหงสาวดีโดยอาศัยปอละเตียง ดังนั้นจึงไม่สามารถตัดความสัมพันธ์กับปอละเตียงได้ และที่สำคัญคือปอละเตียงก็ดีกับตนเองมาก ดังนั้นจะทำไมให้เกิดความเอ็นดูปอละเตียงคงทำไม่ได้ แต่สำหรับเซงสบู ตนเป็นฝ่ายรักนางก่อนและก็รักมากกว่าปอละเตียง เพราะฉะนั้นขอให้เซงสบูทำใจให้สบาย ถึงอย่างไรจะเด็ดก็จะนำเซงสบูเข้าไปอยู่ในเมืองด้วยกัน ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...เซงสบูอย่าคิดแต่การข้างจะพาไปสู่ความน้อยใจ แม้เราเข้าไปอยู่ในหงสาวดีด้วยกันแล้ว เบื้องหน้าติดขัดสถานใด จึงค่อยแก้ไขใหม่ ข้าพเจ้าว่านี่โดยชื่อ มาตราว่ารักนางปอละเตียงกว่าเซงสบูแล้ว จะต้องมาเจรจากล่ละเอียดยกไกลไต่ล่า มิใช่ท่านจะโกรธก็โกรธไปเถิด เจ้าเมงจะก็จะกระหิ้มเพราะได้กอดแม่ปอละเตียงคนรัก แต่การนี้ไม่ใช่กระนั้นข้าพเจ้ารักเซงสบูยิ่งกว่าผู้อื่น จะมีสุขแลหลังร้นกับผู้อื่นโดยละเสียซึ่งแม่เซงสบูนั่นมิได้...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 2. 2542 : 1211)

อุปสรรคในความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นต่อมาก็คือจะเด็ดพร้อมที่จะรับเซงสบู่เป็นภรรยาแต่ก็เกรงใจตะละแม่จันทราที่นางดีกับตนมาก จะเด็ดจึงมิกล้าเอ่ยปากเรื่องเซงสบู่ จนกระทั่งตะละแม่จันทราทราบว่าจะเด็ดกับเซงสบู่มีใจให้กัน ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...จึงการข้อนี้นอกจากกิริยาแม่เซงสบู่อันตะละแม่เมียบอกพินิจกิริยานางแล้ว ก็อาจอ่านความนัยซึ่งนางเซงสบู่จงสวาทด้วยบุเรงนองภัสตาได้ถนัด...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 8. 2542 : 4565)

...และเด็ดนั้น มาตราว่าความปองสวาทสองนางนั้นอัดดอกตัวอยู่มากมายก็ดี แต่จันทราไว้ตัวหนึ่งแลเมียรักผ่อนปรนประเสริฐแก่ตัวกระนั้น ตัวจะปิดปากแยมพรายให้ความสวาททั้งนั้นให้ประจักษ์เล่า ก็กระดากแก่ปากประหนึ่งรู้ฝ่ายหนึ่งยอมแล้วก็รับเร้ามิได้มีที่เกรงใจ จะเด็ดอดสูกับจิตตัวกระนี้ จึงการทั้งนี้ ยามปกติแลตัวก็งำไว้ระวังอยู่จะมีให้ตะละแม่รู้กิริยา หากตะละแม่ชาญฉลาดทันเชิงคนผู้ฝวก็สังเกตได้แต่ความสนิทสนมอันกลางที่ก็หลุดออกมานอกหน้าเฉพาะนางเซงสบู่...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 8. 2542 : 4566-4567)

ดังนั้นตะละแม่จันทราจึงจัดการให้จะเด็ดรับเซงสบู่เป็นภรรยา ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...ข้าพเจ้าจะบำเหน็จท่านด้วยเซงสบู่เอง แลวันรุ่งขึ้นก็จัดที่อยู่ให้สมหน้าเซงสบู่จะเป็นภรรยาบุเรงนองเสียใหม่แล้ว แลว่ากล่าวแก่นางนั้นถึงการที่ควรทั้งปวง เซงสบู่ก็ยินดียิ่งนัก แลลูกน้อยไปฟยุก็ตกเป็นสิทธิแก่บุเรงนองเพลานั้น...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 8. 2542 : 4572-4573)

อุปสรรคในความสัมพันธ์ของจะเด็ดกับเซงสบู่ที่ผลสุดท้ายก็ได้รับการคลี่คลาย เพราะผลแห่งความรักที่มั่นคงของเซงสบู่ที่มีต่อจะเด็ด จึงทำให้จะเด็ดเห็นใจในความรักที่นางมีต่อตน และเมื่อเกิดปัญหาใดที่เซงสบู่สามารถช่วยเหลือจะเด็ดได้นางก็เต็มใจทำ ถึงแม้ว่าในบางครั้งจะขัดกับความรู้สึกในใจ แต่เพื่อคนที่นางรัก เซงสบู่ทำได้ทุกสิ่ง ในที่สุดผลของการทำดี ความมีน้ำใจและความอ่อนน้อมถ่อมตนของนาง จึงทำให้นางได้รับการช่วยเหลือจากตะละแม่จันทราให้ได้ครองคู่กับจะเด็ดอย่างมีความสุขในเวลาต่อมา

## จะเด็ดกับนันทะวดี

### 1. จุดเริ่มต้นของความผูกพัน

เมื่อจะเด็ดได้มาทำงานที่บ้านทกะยอดดินขุนวัง จะเด็ดมีหน้าที่ดูแลและให้ความสะดวกแก่ราษฎรทั้งสองเมืองคือ สอพิณยาทูตเมืองหงสาวดีและรานองซึ่งเป็นทูตจากเมืองแปร ทกะยอดดินมีบุตรอยู่คนเดียวชื่อนันทะวดี ก่อนที่จะเด็ดเข้ามาทำงานในบ้านขุนวัง นันทะวดีได้ฟังบิดานางกล่าวถึงความผิดของจะเด็ดที่ต้องถูกขับไล่ออกจากวังและมาทำหน้าที่เป็นพนักงานวังผู้น้อยก็เนื่องมาจากทำผิดโดยการลอบรักกับพระราชธิดาของกษัตริย์ต้องอยู่เมื่อนางได้ฟังเรื่องราวของจะเด็ดจากบิดานางนันทะวดีก็มีใจอคติต่อจะเด็ดเพราะเห็นว่าจะเด็ดเป็นผู้ที่ไม่รู้จักคุณคน ต่อเมื่อนางได้พบกับจะเด็ดในขณะที่จะเด็ดต้องมาประจำอยู่บ้านนาง นันทะวดีจึงได้รู้ว่าจะเด็ดเป็นผู้ที่มีอัธยาศัยนอบน้อมจึงทำให้นันทะวดีเปลี่ยนความคิดเดิม และมีความรู้สึกที่เป็นมิตรกับจะเด็ด เวลานั้นมีปัญหาล้างไตนางก็มักจะนำมาปรึกษากับจะเด็ดเสมอ ฝ่ายจะเด็ดนั้นเมื่อมีเพื่อนคุยก็คลายความเหงาที่ต้องห่างไกลมารดาและตะละแม่จันทรา ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...ครั้นสังสนทนากับพนักงานวังหน้าใหม่ด้วยเชิงงานไม่กี่ครั้งเห็นเจรจาที่แหลมหลัก กิริยาแจ่มช้อยมักถ่อมตัวแต่ไว้สง่าอยู่ในที่ นันทะวดีแม้อ่อนกำลังใจเดิม ก็จกการใดที่ขัดข้องแม้จะไม่เกี่ยวด้วยแขกเมืองทั้งสอง นางก็มักพลอยเอามาปรึกษาจะเด็ดเนื่อง ๆ ฝ่ายจะเด็ดนั้นความในคอยทรมาณให้เป็นคนเจ้าทุกข์ นับแต่อยู่ด้วยอาจารย์มิได้ความไฝ่ใจจากใครเหมือนเมื่ออยู่ในอกมารดาซึ่งเหงาเหมือนคนพลัดเมือง ครั้นมาอยู่ ณ บ้านขุนวังมีนางนันทะวดีพอใจพูดด้วยเสมอเพื่อน ความเหงาค่อยบรรเทาลง ต่อนานวันทั้งสองฝ่ายยิ่งถูกใจกัน จะเด็ดก็ค่อยแจ่มชื่นขึ้น

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 1. 2542 : 46)

แสดงให้เห็นว่านันทะวดีเกิดความรู้สึกที่ดีต่อจะเด็ดก็ต่อเมื่อหลังจากที่นางได้มีโอกาสใกล้ชิดสนทนาปรึกษาปัญหาต่างๆกับจะเด็ด จึงทำให้นันทะวดีละความคิดเดิมที่มีอคติกับจะเด็ด เพราะเพียงแค่ฟังเรื่องราวของจะเด็ดมาจากคำพูดของบิดานาง ต่อเมื่อนางมีความสนิทสนมคุ้นเคยกับจะเด็ดแล้ว นันทะวดีก็รู้สึกประทับใจในกิริยามารยาทที่จะเด็ดแสดงต่อนาง เพราะเวลาจะเด็ดจะกล่าวสิ่งใดกับนางก็จะกล่าวด้วยความนอบน้อม เพราะเห็นว่านันทะวดีเป็นลูกของนายตน

เมื่อจะเด็ดได้นำความในใจของสอพิณยามาบอกนันทะวดีว่าสอพิณยาสนใจให้กับนาง จึงทำให้นันทะวดีโกรธมาก จะเด็ดจึงได้กล่าวกับนางว่า หน้าทีของตนคือดูแลความสะดวกให้กับสอพิณยา เมื่อสอพิณยวานให้ตนมาบอกความในใจให้นันทะวดีทราบตนก็ทำหน้าที่แล้ว แต่ด้วยความรู้สึกจากใจของจะเด็ดเองนั้นมิได้ต้องการให้นันทะวดีรับรักสอพิณยาเลย เพราะถ้า

นางจะรับรักผู้ใดก็ขอให้เป็นผู้ที่ตนรักเสมอด้วยตัวเอง เมื่อนั้นทะวดีฟังจะเด็ดกล่าวเป็นนัย เช่นนี้ นางก็มีความยินดี เพราะนางนั้นมีใจให้จะเด็ด ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...จะเด็ดว่าจริงแล้ว ซึ่งข้าพเจ้าจะใจดำอำมหิตกับตัวเองด้วยการชักจูงบุตรนายท่านให้ไปไฝกับชายอื่นนั้นทำมิได้แล้ว และข้าพเจ้าจะเป็นสื่อท่านให้แก่ใคร ผู้นั้นก็ชอบแต่จะต้องเป็นคนที่คุณข้าพเจ้ารักเสมอ กับที่รักตัวเอง นางนั้นทะวดีฟังเอาว่าจะเด็ดพูดเป็นนัยก็ยินดี...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 1. 2542 : 66)

แสดงให้เห็นว่าเมื่อนั้นทะวดีเริ่มรู้สึกประทับใจในกิริยามารยาทของจะเด็ดที่แสดงต่อนาง ทำให้นางเกิดความพึงพอใจจะเด็ดมากไปกว่าความเป็นเพื่อน เมื่อจะเด็ดนำความในใจของสอพิณยามากล่าวกับนั้นทะวดีจึงทำให้นางโกรธมากและน้อยใจที่จะเด็ดมิได้เข้าใจความรู้สึกของนางเลย ต่อเมื่อนางได้ฟังจะเด็ดกล่าวถึงความคิดที่จะเด็ดมีกับนาง จึงทำให้นั้นทะวดีรู้สึกยินดีเพราะนางคิดว่าจะเด็ดก็คงมีใจให้กับนางเช่นเดียวกัน ความรู้สึกนี้เป็นจุดเริ่มต้นของความผูกพันที่นั้นทะวดีเริ่มมีใจให้จะเด็ด จากจุดเริ่มของความสัมพันธ์ที่นั้นทะวดีมีใจให้จะเด็ดและคิดว่าจะเด็ดมีใจให้นาง มีสถานการณ์ที่ทำให้ความสัมพันธ์นั้นพัฒนาก้าวหน้าไปสามสถานการณ์

สถานการณ์แรกคือ จะเด็ดได้นำความในใจของมังกรที่มีต่อนั้นทะวดีมาบอกนางถึงสองครั้ง และนั้นทะวดีโกรธจะเด็ดพร้อมทั้งกล่าวหาว่าจะเด็ดมิได้มีใจซื่อต่อนาง จะเด็ดจึงได้กล่าวว่าการที่ตนนั้นแนะนำให้นางมีคู่มิได้มีข้อใดเป็นการทรยศต่อนางเลย และผู้ที่ตนแนะนำทั้งสองคนก็มีศักดิ์เท่าเทียมกัน เมื่อนั้นทะวดีได้ฟังก็เกิดความรู้สึกไม่พอใจและน้อยใจในคำพูดของจะเด็ดมาก ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...ในข้อที่นั้นทะวดีจะตราชื่อว่า จะเด็ดมิได้คบนางโดยใจซื่ออย่างเคยพูดไว้ เพราะคนผู้นี้นำความชนิดนี้มากล่าวกับนางถึงสองครั้งสองหนแล้ว เจ้าหนุ่มก็ว่าการแนะนำผู้หญิงให้มีคู่ไม่เห็นจะเป็นว่าคิดทรยศตรงที่ใดเลย อนึ่งคนที่ข้าพเจ้าแนะนำจะว่าขึ้นลตรองคอกก็เป็นถึงอนุชาพระเจ้าหงสาวดี จะว่าไปก็ละม้ายนำเพชรมาบอกยื่นให้นางโดยแท้ ยิ่งบัดนี้ข้าพเจ้านำน้ำใจมังกรมากล่าวก็จัดว่าเป็นการส่งเสริมบารมีนางให้สูงขึ้นอีก ควรจะต้องว่าใจคอกกับนางโดยสถานใดเล่า นางนั้นทะวดีจึงว่าท่านประมาณใจสตรียังมิรู้ได้จบ วิสัยหญิงพองขึ้นชื่อว่าเพชร ก็หุ่ฝึงทะเยอทะยานอยากได้นั้นจริงแล้ว แต่ส่วนผู้ชายที่เขารักนั้นเขาจักได้ประมาณราคาว่าเป็นเพชรหรือพลอยหุงหาไม่ดอก ขอแต่ต้องอารมณ์น้ำใจกลมเกลียวกันเป็นข้อใหญ่ มาตราว่าประจักษ์แต่ตาว่าแก้วธรรมดาก็ปรารถนาเสียยิ่งกว่าเพชรราคาค่าควรเมือง

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 1. 2542 : 75 - 76)

การที่นางกล่าวว่าผู้ชายที่นางรักนั้นถึงแม้ว่าจะไม่มีค่าดังเพชร แต่ก็ขอให้หัวใจต่อกัน และเข้าใจซึ่งกันและกัน แม้จะเป็นเพียงแก้วแต่นางก็ปรารถน้ายิ่งกว่าเพชร ซึ่งนางหมายถึง จะเด็ดนั้นเอง ในสถานการณ์แรกนี้นั้นทะวดีมีโอกาสดูใจกับนางจะเด็ดมากขึ้น

สถานการณ์ที่สอง จะเด็ดมีโอกาสสนทนากับนั้นทะวดีในสวนบ้านของนางนั้นทะวดี ทราบแล้วว่านางจะเด็ดนั้นหัวใจให้ตะละแม่จันทรา แต่นางต้องการรู้ความจริงจากปากจะเด็ดว่าจะ ปกปิดเรื่องนี้หรือไม่ เมื่อนางถามจะเด็ด จะเด็ดจึงกล่าวว่าการที่ตนมิได้เคยเปิดเผยเรื่องนี้ก็ เพราะว่ามีเรื่องจำเป็นที่จะต้องกล่าวให้ผู้อื่นล่วงรู้และการที่ปกปิดไว้ก็มีได้ต้องการให้หญิงอื่น มารักตนโดยเข้าใจผิดว่าจะเด็ดไม่มีพันธะ เพราะถ้าหญิงใดจะมารักจะเด็ดก็ต้องยอมรับให้ได้ ว่าตนนั้นมีคู่รักอยู่แล้ว และความรักที่มีต่อตะละแม่จันทราก็มีได้ลดน้อยลงไป ถ้าจะไปมีรัก ใหม่ ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...ข้าพเจ้าถวายความซื่อสุจริตไว้กับพระราชธิดาเช่นนี้ แม้เบื้องหน้าจะเกิดใจรักใคร่คบหานั่น อีก ข้าพเจ้าก็หาได้ลดจำนวนที่ถวายตะละแม่จันทราลงไป คนฟังแต่ผืน ๑ มิรู้ใจข้าพเจ้าจะแจ้งให้เข้าใจว่า โลเลไม่ยั่งยืน แต่ถ้าพิเคราะห์ให้ละเอียดแล้ว ข้าพเจ้าว่าข้าพเจ้านี้แล้วเป็นคนทำถูก...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 1. 2542 : 108)

เมื่อนั้นทะวดีได้ฟังก็รู้สึกแปลกใจที่จะเด็ดกล้าเปิดเผยเรื่องราวที่จะเด็ดมีความรักต่อ หญิงอื่นให้นางทราบ ทำให้นางคิดไปว่าเมื่อจะเด็ดกล้าพูดจาเปิดเผยเช่นนี้แล้ว ถ้าจะเด็ด จะมีใจให้นาง จะเด็ดก็คงกล้ากล่าวเช่นเดียวกัน และการที่นางให้ความสนิทสนมกับจะเด็ด เช่นนี้ ถ้าจะเด็ดไม่มีใจให้นางต่อไปจะเด็ดอาจจะถูกนางก็ได้ ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...ได้แต่คิดในใจว่าคนคนนี้จะช่างประหลาดพิกลสุดที่แล้ว เราชวนพูดเรื่องคนรักเก่า ปรารถนาให้ ปฏิเสธปิดบังเช่นชายอื่น สอนน้ำใจว่าจะมีใจเบนมาทางเราบ้างเล็กน้อยหรือไร ก็กลับโง่งไปเสียทางอื่น ตามอารมณ์ตัว ตรองดูจะเด็ดเป็นคนกล้าพูดตามใจจะเด็ดนี้ หากฝึกฝนเราแล้วหรือจะไม่กล้าบอกเรา แลเรา ทอดตัวลงมาสันทวยหลวมตัวถึงเพียงนี้ เมื่อคนผู้นี้ไม่มีใจเจตนาที่จะเก็บเราไปดูหมิ่นวันหน้าเป็นเพียง แท้...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 1. 2542 : 109)

เมื่อนางทดสอบความรู้สึกของจะเด็ด นั้นทะวดีตระหนักว่าจะเด็ดมิได้มีความรู้สึกอันซื่อ สวกับนางเลย ทำให้นางเสียใจและทุกข์ใจ ซึ่งตรงกับคำกล่าวของเบเนดิกต์ที่ว่า เมื่อชาย หญิงบรรลุภาวะแห่งความเป็นบุคคลย่อมรู้จักรักเพศตรงข้าม เขาจะเกิดความรู้สึกว่า จำเป็นต้องมีกันและกันชีวิตจึงจะสมบูรณ์ เมื่อยังอยู่ในช่วงวัยรุ่นจะเกิดความรู้สึกกดดันและ ความ ขัดแย้งทางอารมณ์ จะรู้สึกว่าการที่จะรักใคร่สักคนนั้นเป็นการผิดหรือน่าอายต้อง ปกปิด แม้แต่ผู้ที่เขารักก็ไม่อยากให้อ่านรู้ ต่อมาเมื่อเขาได้เรียนรู้ว่าอีกฝ่ายหนึ่งก็มีความอาทร

ในตัวเขาเช่นกัน จึงทำให้เขารู้สึกปลาบปลื้มยินดี แต่ถ้าความรักเกิดขึ้นข้างเดียวก็ย่อมก่อให้เกิดความคับข้องใจ ผิดหวัง ท้อแท้

นันทะวดีคิดว่าจะเด็ดอาจจะดูถูกนาง นันทะวดีก็ร้องไห้เสียใจมากและลุกขึ้นเดินหนี เมื่อจะเด็ดเห็นเช่นนั้นก็ได้จับมือนางและได้รั้งนางไว้สอบถามความ นันทะวดีก็สารภาพความจริงว่า นางนั้นมีใจให้จะเด็ด ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

บุตรขุนวังทอดจะเด็ดเข้าไป ตอบทั้งที่มีได้เงยหน้าว่าข้าพเจ้านี้ชั่วช้าสาหัส มีน้ำใจผิดลูกผู้หญิงทั้งปวง รักท่านจนมิอาจระงับกิริยาได้ ครั้นยอมตัวสนทนิตติ์เชื้อราวกับจะยอมเป็นข้ารับใช้ท่านแล้ว ท่านก็ยังแส้งทำประหนึ่งไม่รู้รู้สึก จึงน้อยใจราคาดัวของตัวเองนักที่ชะล่าหลวมตัวมาทำให้ท่านนึกเย้ยในใจได้...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 1. 2542 : 110)

นันทะวดีก็กล่าวต่อไปว่าขอให้นางได้รักจะเด็ดโดยมิหวังว่าจะเด็ดจะต้องรักนางตอบ จะเด็ดกล่าวปฏิเสธความรักของนางอย่างนุ่มนวลว่าเขาไม่มีวาสนาที่จะเป็นคู่กับนันทะวดี ขอเป็นเพียงบ่าวที่ซื่อสัตย์ต่อนายดีกว่าระทมทุกข์เพราะดึงนางให้มาตกยาก ทำให้นันทะวดีรู้สึกอับอายยิ่งนัก ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...ข้าพเจ้าเกรงอยู่ว่าตัวเป็นคนยากหากจะชวนนางผูกใจด้วยก็เหมือนแกล้งชวนให้มาตีความทุกข์ร่วม ประโยชน์มิได้งอกเงยรังแต่ท่านจะเปลืองตัว ใครครวญข้อนี้เถิดแม่นันทะวดีผู้มีคุณ จึงจะเห็นแจ้งว่าข้าพเจ้าจะรับเอาความอารีของท่านให้ยืดยาวไปมิได้แล้วเพียงความน้อยใจวาสนาของตัวก็ยังทำอารมณ์ขุ่นอยู่เนื่อง ๆ แล้ว สติข้าพเจ้าก็จะยิ่งขุ่นจนเอาดีจิตใจหนึ่งก็มีได้ ซึ่งท่านบอกความซื่อสุจริตแก่ข้าพเจ้านั้น ข้าพเจ้าจะมีชีวิตอยู่โดยไม่รู้น้ำใจท่าน แต่ขอให้รับเพียงความซื่อซนินดาที่มีต่อบ่าวเถิด แม้เราสมคบกันผูกใจให้เกินกว่านั้นวิตกว่าชีวิตจะเด็ดจะสิ้นเพราะความระทมใจ ข้าพเจ้าว่าทั้งนี้โดยได้มองการกว้างไกลแลรอบคอบแล้ว มิได้ว่าโดยใจอย่างอื่นขอท่านอย่ามีความน้อยใจเลย ถึงจะเด็ดจะพูดคำหวานแต่ทางเสียงมันคงนึก นางนันทะวดีพิจารณาความข้อนี้ได้ถนัดว่าจะเด็ดไม่ปลงใจด้วยก็เสียน้ำใจ ร้องว่าสมน้ำหน้าแล้วที่เรามิได้สำนึกคำตักเตือนหรืออ่านคำผดพิศตัวออกปากฝากรักด้วยชายก่อนชั่วช้าเป็นที่สุด หากจะอยู่เป็นคนต่อไปก็ประมาณราคาว่าเลวหาสิ่งใดเปรียบอีกไม่ได้แล้ว

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 1. 2542 : 112-113)

นันทะวดีเสียใจมาก ประกอบกับความอายที่นางเป็นผู้หญิง แต่กล้าสารภาพรักกับจะเด็ดก่อน จึงทำให้นันทะวดีทุกข์ใจอย่างแสนสาหัส เพราะนางคิดว่าจะเด็ดทำให้นางรู้สึกที่ตัวนางสิ้นคุณค่า

สถานการณ์ที่สองนี้ทำให้นันทะวดีเกิดความรู้สึกทุกข์ใจที่จะเด็ดไม่รักนาง และรู้สึกอับอายที่เปิดเผยความในใจให้จะเด็ดรับรู้



สถานการณ์ที่สาม จะเด็ดถูกสอพินยากล่าวหาป้ายความผิดเรื่องขโมยแหวน นั้นทะวดีต้องการช่วยเหลือให้จะได้พ้นมลทิน แต่ในขณะนั้นจะเด็ดหนีภัยโดยไปบวชเป็น สามเณรที่วัดกุโสดอใช้ชื่อว่ามังจนาย มังตราไปพบและจำได้จึงได้ชวนจะเด็ดมาเยี่ยม นั้นทะวดี จะเด็ดกล่าวห้ามปรามมิให้นางพูดความจริง เพราะจะทำให้นางเสื่อมเสียชื่อเสียง ด้วยเหตุที่นางอยู่กับจะเด็ดในกลางดึกตามลำพัง ซึ่งเป็นช่วงเวลาเดียวกับที่จะเด็ดถูก สอพินยากล่าวหาว่าขโมยแหวน ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...แลการครั้งนี้ท่านไม่ควรรื้อร้นโดยข้าพเจ้าก็มีเป็นพยานอยู่ทั้งคน หากที่จะต้องหลบหนีหาย ให้เป็นคาวดังนี้ไม่ เจ้าเณรเจรจาโดยสำรวมว่า ข้าพเจ้าขอบคุณที่อารีแต่การจะเอาชื่อเสียงแลกกับ เหตุการณ์เพียงเท่านี้หาควรไม่ วันนี้จึงมากเพื่อตัดทานไว้ อนึ่งบัดนี้เรื่องราวมิได้อื้อฉาวแล้ว ฟัน ขึ้นก็เหมือนเป่าไฟที่จวนจะมอดตรงแต่จะก่อควันให้ร้อนใจ ถ้าท่านยังเชื่อฟังข้าพเจ้าเหมือนเดิมแล้ว ขอให้ถือว่านี่เป็นคำสั่งของข้าพเจ้าเถิด วิชาขุนวังว่าเมื่อนางพูดลัดตัดความดังนี้ข้าพเจ้าก็ไม่อาจเปิด ปากสืบ...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 1. 2542 : 143)

แสดงให้เห็นว่า นั้นทะวดีนั้นถึงแม้จะไม่ได้รับรักตอบจากจะเด็ด แต่นางก็ห่วงใยชาย คนรัก เมื่อจะเด็ดต้องขอกล่าวหาที่มีมลทิน นั้นทะวดีจึงคิดช่วยเหลือโดยการเป็นพยานโดย มิสนใจว่านางจะต้องเสียชื่อ เพราะในช่วงเวลาดังกล่าวเป็นเวลาไม่เหมาะสมที่ชายหนุ่มหญิง สาวจะอยู่กันสองต่อสองในที่ลับตา แต่นั้นทะวดีก็ไม่ใส่ใจเพราะคิดแต่จะช่วยเหลือจะเด็ดให้พ้น ขอกล่าวหา สถานการณ์ที่สามนี้พัฒนาความรักของนั้นทะวดีไปอีกขั้น การกระทำของ นั้นทะวดีแสดงถึงความห่วงใยอาทรในบุคคลที่นางรัก ถึงแม้จะรู้ว่าจะเด็ดไม่รักนางแต่นางก็ยัง ห่วงใยจะเด็ด และเมื่อมีโอกาสนางก็คิดจะช่วยเหลือแม้จะต้องเสียชื่อเสียงก็ตาม

จะเห็นได้ว่าสถานการณ์ทั้งสามได้พัฒนาความรู้สึกที่นั้นทะวดีมีต่อจะเด็ดจากความรัก แปรเปลี่ยนเป็นความทุกข์และพัฒนาไปสู่ความรู้สึกห่วงใย ปราบปรามที่จะช่วยเหลือในที่สุด จุดเริ่มต้นของความผูกพันระหว่างจะเด็ดกับนั้นทะวดีเริ่มมาจากจะเด็ดได้เข้ามาทำงานอยู่ใน บ้านของนั้นทะวดี เมื่อนางได้พบจะเด็ดและได้เรียนรู้อุปนิสัยซึ่งกันและกัน นั้นทะวดีก็เกิด ความรู้สึกประทับใจในพฤติกรรมของจะเด็ดที่แสดงต่อนางจนกลายเป็นความผูกพัน เมื่อนางมี ปัญหาใด ๆ ก็มักจะนำมาปรึกษากับจะเด็ดเสมอจนก่อให้เกิดความสนิทสนม จนกลายเป็น ความรัก เมื่อนางสารภาพรักต่อจะเด็ดและจะเด็ดก็ได้ปฏิเสธความรักของนางอย่างนุ่มนวล ทำให้นั้นทะวดีอับอายที่กล่าออกปากฝากรักกับผู้ชายก่อนและนางยังได้รับคำปฏิเสธอีก ความรู้สึกของนางขณะนี้ตรงกับคำกล่าวของ เบเนดิก ที่ว่า เมื่อเกิดความรักแต่ไม่สมหวังก็ จะเป็นทุกข์ ถึงแม้ว่านั้นทะวดีจะมีความทุกข์ใจอย่างมากที่จะเด็ดไม่มีใจให้นาง แต่เมื่อนาง ได้ข่าวว่าจะเด็ดต้องขอกล่าวหาขโมยแหวนของสอพินยา นั้นทะวดีก็คิดช่วยเหลือ จะเห็นได้

ว่าความรักของนันทะวดีที่มีต่อจะเด็ดเป็นความรักที่มีพัฒนาการทางความรู้สึก และปรับเปลี่ยนเป็นพฤติกรรมทางบวก เพราะนางมีจิตใจที่ดีงาม ซึ่งส่งผลให้นางกับจะเด็ดเป็นมิตรที่ดีต่อกันในเวลาต่อมา

## 2. ความสัมพันธ์ที่มีแรงผลักดันพฤติกรรม

### 2.1 ตัวละครชาย – จะเด็ด

#### - จะเด็ดขอร้องให้นันทะวดีรับรักมั่งตรา

เมื่อจะเด็ดได้ปฏิเสธความรักที่นันทะวดีมิให้ตนแล้ว มั่งตราได้นำความในใจของตนมาปรึกษากับจะเด็ด เพื่อให้จะเด็ดช่วยเหลือให้สมรัก จะเด็ดรับปากกับมั่งตราเพื่อต้องการให้นันทะวดีซึ่งจะเด็ดรักเหมือนน้องสาวได้ครองคู่กับชายที่มีฐานะ และยังเป็นการเชิดชูวงศ์ตระกูลของนาง ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...อันตัวข้าพเจ้านั้นจะรับไมตรีท่านไม่ได้ด้วยเหตุสองประการ ข้อหนึ่งนี้ เพราะมั่งตราผู้เป็นทั้งเจ้านายแลน้องร่วมนมเน้นหมายท่าน ข้อสองข้าพเจ้านี้มาตรจะปลงเอาโดยเหตุผลว่า ไม่สมควรจะจูงท่านมารวมรัก แต่กระนั้นแล้วยังอดห่วงท่านมิได้ ไม่อยากให้ตกไปซ้ำโดยน้ำมือใครอื่น แต่มั่งตราเหมือนน้อง และข้าพเจ้ารักพระราชบุตรเหมือนรักตัวเอง ฉะนั้นจึงอยากให้มั่งตราได้เป็นเจ้าของท่าน แลข้าพเจ้าจะไม่เสียใจเลย หากท่านตกไปเป็นภรรยาชายอื่น ข้าพเจ้าจะตายก็คงหลับตาไม่สนิท เพราะความเป็นห่วงและกังวลถึงเป็นที่สุดแล้ว อนึ่งท่านปลงใจกับมั่งตราเล่า ก็ยังจะได้ชื่อว่าท่านทำคุณบูชาบิดาแลวงศ์ตระกูลบริบูรณ์เทียบยศเป็นใหญ่กว่าหญิงทั้งต้องอยู่ ทั้งเรายังได้พบปะสนิทกันอยู่อย่างบัดนี้อีก ข้าพเจ้าจะพลอยมีความสุขอ้อมใจเสมอเหมือนสาวข้าพเจ้าได้ดี ข้าพเจ้าว่าโดยชื่อแลเป็นหลักฐานดังนี้ นันทะวดีแมงใคร่ครวญให้ตระหนักก่อน คงจะเห็นจริงตาม

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 1. 2542 : 145)

ความรู้สึกที่จะเด็ดมิให้ต่อนันทะวดีเป็นความห่วงใยและต้องการให้ผู้ที่ยึดรักเปรียบดั่งน้องสาวได้พบกับความสุขในชีวิตคู่ เพราะจะเด็ดได้เล็งเห็นแล้วว่า มั่งตราเป็นผู้ที่เหมาะสมและคู่ควรกับนันทะวดี โดยที่จะเด็ดให้เหตุผลกับนันทะวดีว่าตนเองรักมั่งตราเปรียบดั่งรักตนเอง ดังนั้นถ้านันทะวดีตกไปเป็นภรรยาของมั่งตรา จะเด็ดก็จะสิ้นความกังวลใจ และนางก็ยังทำคุณต่อบิดาแลวงศ์ตระกูลของนางอีกด้วย จะเห็นได้ว่าจะเด็ดห่วงใยอาทรและเห็นแก่ความสุขของนันทะวดี ต้องการให้นันทะวดีได้คู่ครองที่ดี การที่จะเด็ดกลักรับปากมั่งตรามาเป็นเหตุพุดแทนมั่งตรา ก็เพราะจะเด็ดมั่นใจว่าตนกับนันทะวดีสนิทสนมคุ้นเคยกันและหยั่งในอุปนิสัยของนันทะวดีได้ว่านางเป็นผู้ที่มีเหตุผล ถ้าได้ฟังคำอธิบายต่าง ๆ แล้วนันทะวดีคงจะเข้าใจในความหวังดีของตน จะเด็ดใช้ความสนิทสนมคุ้นเคยกันระหว่างตนกับนันทะวดีและความปรารถนาดีโน้มน้าวให้นันทะวดีคล้อยตาม ความสัมพันธ์นี้ก็มีแรงผลักดันพฤติกรรมของ

นันทะวดี เพราะในที่สุดแล้วนันทะวดีก็ยอมรับรักมังกร ถึงแม้ว่าในหัวใจของนางจะมีจะเต็ด อยู่ตลอดไปก็ตาม

- จะเต็ดขอร้องให้นันทะวดียอมรับโซ้อัสนมเอกของมังกรเข้าเมือง  
หงสาวดี

หลังจากที่นันทะวดีรับปากกับจะเต็ดว่านางตกลงใจรับรักมังกรแล้ว นันทะวดีได้อภิเษกกับมังกรในเวลาต่อมา มังกรก็ได้มีสนมหรือหญิงอื่นนอกจากนันทะวดี ผู้เดียว ทราบจนกระทั่งจะเต็ดได้ชักนำโซ้อัสมาให้มังกร มังกรหลงรักโซ้อัสมากแต่ก็ได้ คลายความรักภักดีที่มีต่อนันทะวดี เพราะความเกรงใจและรักนันทะวดีมากจึงทำให้มังกร ไม่อยากเข้าใกล้นันทะวดีเพราะมังกรชอบดื่มสุราแต่นันทะวดีไม่ชอบ เมื่อมังกรได้สนมคน ใหม่คือโซ้อั มังกรโปรดปรานโซ้อัมากเพราะมีต้องเกรงใจนางแต่อย่างใด จนกระทั่งโซ้อั เกิดความหยิ่งผยองและยังพูดจาก้าวร้าวให้นางข้าหลวงอื่นฟัง นันทะวดีจึงโกรธมากและไม่ ยอมให้มังกรนำโซ้อัเข้ามาเมืองหงสาวดี มังกรนำความนี้ไปปรึกษาจะเต็ด จะเต็ดจึง รับปากช่วยเหลือนันทะวดีโดยไปพูดจาเกลี้ยกล่อมให้นันทะวดียินยอม เพราะจะเต็ดมั่นใจว่านันทะวดีจะต้องยินยอมให้มังกรรับโซ้อัเข้าหงสาวดี เพราะเห็นแก่ไมตรีระหว่างจะเต็ดกับนาง ประกอบกับความหวังดีอย่างจริงใจของตนที่ต้องการให้คนในครอบครัวของมังกรมีความสุข ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

ข้าพเจ้าใคร่เห็นอำนาจตัวที่ได้แต่ความเมตตาแห่งท่าน คือสิ่งหนักเบาสิ่งใดไม่ว่า หากข้าพเจ้า กล้าขอเอาแล้ว ถึงพันหมื่นอื่นเขาท่านไม่พักให้แก่เขา แต่ท่านก็อาจให้สิ่งนั้นแก่ข้าพเจ้าจะเต็ดผู้เดียว ข้าพเจ้าตั้งใจจะเอาของมีค่าเช่นนี้ จึงจะขอแต่สิ่งซึ่งท่านสัญญาใจจะมีให้ผู้ใดคือเรื่องให้เลิกตรอน โซ้อั เสียจากพระเจ้าอยู่หัวมังกร แม่นางท่านถือตนคือนายข้าพเจ้า ก็ขอให้ท่านสำคัญตั้งได้ทั้งตน ให้ปาวผู้ซึ่งบำรุง หรือฐานะใหญ่อัศรมเหสีตะเบงชะเวตี้จักรพรรดิ ใช้อันเมื่อยึดถือเป็นสาระใหญ่ คนสำคัญอยู่ตั้งเป็นน้องน้อยของข้าพเจ้าแต่ก่อน ก็ขอให้คิดข้างไว้แก่ตัวพี่ท่านฉันใด ฝ่ายท่านทอด อาลัยมิได้คิดสุดแต่ข้าพเจ้าจะเทิดหรือทักท้วงท่านผู้เดียว ข้าพเจ้าขอสิ่งนี้ ก็รู้ว่าเป็นสิ่งใหญ่ กับผู้อื่น ไม่อาจขอเขาแล้ว...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 8. 2542 : 4507 - 4508)

จะเต็ดยังได้ยืนยันคำพูดของตนกับนันทะวดีว่าถ้าหากนางยอมตกลงตามคำขอของจะเต็ด ต่อไปภายหน้าถ้าโซ้อัทำการหยิ่งผยองกับนันทะวดีหรือทำให้นันทะวดีเสียใจอีกตนก็จะลงโทษโซ้อัเอง ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...เมื่อโศกสลายตาข้าพเจ้าคนกลางได้เห็นเอง ว่าโช้วผยองเมื่อนั้นข้าพเจ้าจะเอาอำนาจ และความเป็นคนโปรดของพระเจ้าอยู่หัวผู้หนึ่งนี้ เข้าเสี่ยงกับความอันพระเจ้าอยู่หัวพิโรธเพราะทำร้ายนางโช้วด้วยมือตนเอง ข้าพเจ้าจะขอท่านที่อย่างสูงสุดอันหาคนใดกล้าขอมิได้จริงแล้ว แต่ถึงยามข้าพเจ้าให้ ก็จะทำให้สิ่งซึ่งตัวเองไม่เคยให้แก่ใคร

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 1. 2542 : 4508- 4509)

จะเด็ดอาศัยความสัมพันธ์เดิมที่ตนเคยมีกับนันทะวดีเป็นหลักประกันว่าตนยังมีความจงรักภักดีต่อนันทะวดีไม่เสื่อมคลาย และขอร้องให้นันทะวดีเชื่อคำพูด เพราะจะเด็ดต้องการให้นันทะวดีมีความสุขในชีวิตคู่ จะเด็ดจึงกล้าขอร้องให้นันทะวดีละความคิดเดิมเพื่อความสุขของนางเอง และจะเด็ดยังได้กล่าวให้นันทะวดีฟังอีกว่ามังกรานั้นรักนันทะวดีมากจนกลายเป็นความเกรงใจ มิกล้าจะทำสิ่งไม่ดีในขณะเมานันทะวดีเห็น และยังไม่กล้านำโช้วเข้า หงสาวดีดังที่มังกรต้องการ แต่จะเด็ดสร้างทำอุบายไปหาโช้วที่ตองอู แสดงให้เห็นว่ามังกร ทั้งรักและเกรงใจนันทะวดีมากจนไม่กล้าขัดคำของนาง อันที่จริงมังกรเป็นถึงกษัตริย์ย่อมจะทำได้ดังที่ตามแต่ประสงค์ แต่มังกรก็ได้ลูแก่อำนาจ แสดงว่ามังกรนั้นทั้งรักและเกรงใจ นันทะวดีจึงต้องทำอุบายไปหาโช้วเอง ดังนั้นจะเด็ดจึงขอร้องให้นันทะวดีคิดไตร่ตรองข้อเท็จจริงที่ตนชี้แจงและข้อสำคัญคือขอให้เชื่อสิ่งที่ตนกล่าว และจะเด็ดยังให้คำสัญญากับนันทะวดีเพื่อให้นางสบายใจอีกว่า ถ้านางตกลงยินยอมให้โช้วเข้าเมืองหงสาวดีได้วันใดถ้าโช้วทำอาการเหมือนไม่เคารพนาง จะเด็ดจะเป็นผู้กล่าวโทษโช้วเอง ในที่สุดนันทะวดีก็ตกลง ยินยอมตามคำขอของจะเด็ด จะเด็ดอาศัยความจริงใจของตนที่มีต่อนางมากล่าว โดยยกเหตุผลข้อเท็จจริงต่าง ๆ มาพูดให้นันทะวดีฟัง จะเด็ดยังรู้จักใจของนันทะวดีได้ว่า นางจะรับฟังเหตุผลในสิ่งที่ตนจริงนันทะวดีก็จะไม่มีข้อโต้แย้งใดๆ ด้วยความสนิทสนมคุ้นเคยกับนันทะวดีมานาน ทำให้จะเด็ดรู้อุปนิสัยของนางและจะเด็ดยังมั่นใจว่านันทะวดีจะต้องเชื่อฟังคำพูดของตนและจะไม่สามารถปฏิเสธในคำขอร้องของตนเองได้ เพราะจะเด็ดได้แสดงความหวังดีกับนางอย่างจริงใจ ซึ่งตรงกับคำกล่าวของ ไซย ณ พล ที่ว่า ความรักคือความชื่นชมยินดีอย่างยิ่งจนบังเกิดความปรารถนาขึ้น แต่ความปรารถนานั้นมีอยู่สองทิศทาง คือ ความปรารถนาที่จะให้กับความปรารถนาที่จะได้ เมื่อบุคคลรักบางสิ่งบางอย่างเขาอาจมีความปรารถนาอย่างใดอย่างหนึ่ง หรือทั้งปรารถนาที่จะให้และปรารถนาที่จะได้ในขณะเดียวกัน ความสัมพันธ์ของจะเด็ดกับนันทะวดีนั้นเป็นความรักที่ปรารถนาจะให้คนที่ตนรักมีความสุข ดังที่จะเด็ดกระทำ จะเด็ดต้องการให้นันทะวดีได้รับความสุขในชีวิตคู่ และเมื่อเห็นว่านันทะวดีมีปัญหาในการครองคู่ จะเด็ดก็ได้เข้ามาแก้ไขให้นันทะวดีคลายความทุกข์โดยมิได้หวังสิ่งใดตอบแทน ความรักภักดีที่จะเด็ดมีต่อนันทะวดีนั้นเป็นความรักที่ปรารถนาที่จะให้คนที่ตนเองรักได้รับความสุข จากการกระทำต่าง ๆ ของจะเด็ดไม่ว่าจะเป็นเรื่องการกล้าขอร้องให้นันทะวดีรับรักมังกรหรือการขอร้องให้นันทะวดียอมรับโช้วสนมเอกของมังกรเข้า

เมือง จะเด็ดก็ได้อาศัยความสนิมสนมคุ้นเคยกันมาจนต่างฝ่ายต่างประจักษ์อริยาสัยของกัน และกันเป็นหลักประกันในการขอร้องให้นันทะวดียินยอมทำตามคำที่จะเด็ดต้องการ

## 2.2 ตัวละครหญิง – นันทะวดี

### - นันทะวดีกล้าเปิดเผยความในใจของนางให้จะได้รู้

เมื่อนันทะวดีหลงรักจะเด็ดแล้ว นางก็กล้าเปิดเผยความในใจให้จะได้รู้ ทั้งที่รู้ว่าจะได้มีทะเลาะแม่จันทราเป็นคู่อยู่แล้วก็ตาม ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

ข้าพเจ้าพิเคราะห์ท่านว่าเป็นคนซื่อแลพูดจาหาญก็สะกิดใจ แลยิ่งได้ข่าวความในของท่านกับ พระราชธิดาด้วยแล้วสงสารในเคราะห์กรรมเป็นที่สุดแล้ว แลแม่ท่านจะได้พบข้าพเจ้าน้อยวันก็มี อำนาจราวจะเคยเป็นนายข้าพเจ้ามาสักสิบชาติ อนึ่งเนื้อแท้ข้าพเจ้าก็หาไม่ว่าความสวามีภักดีต่อ ท่านนั้นจะเกิดด้วยเหตุผลกลใด ทั้งข้าพเจ้าจะได้เคยคิดอาจเอื้อมจะเป็นคนที่รักเสมอด้วยทะเลาะแม่ จันทราที่หาไม่ได้ ประารถนาจะได้เป็นเพียงคอยอยู่ใกล้กล่อมใจท่านให้คลายเศร้าในขณะพลัดสำนักที่ อยู่บัดนี้เท่านั้นเอง ข้าพเจ้าหวังจะฝากรักแลชื่อแห่งตัวไว้แก่ท่านแต่ฝ่ายเดียว มิได้หวังประโยชน์จะ ให้ท่านรักแลชื่อตอบ เมื่อท่านพูดถึงมารดาแลคนรักแห่งท่านครั้งใด ข้าพเจ้าเห็นท่านมีหน้าสลดก็รู้ อยู่ว่าท่านมีทุกข์ใจข้อนี้ท่วมอก ข้าพเจ้าสุดจะดูท่านมีทุกข์สมอยู่คนเดียวได้ แลคิดว่าความสุขจิต ของตัวคงเป็นเครื่องแบ่งเบาความกังวลใจมาจากท่านได้บ้าง จึงหักใจบอกความนี้แก่ท่าน

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 1. 2542 : 111 - 112)

แสดงให้เห็นว่า ความรักที่นันทะวดีมีต่อจะได้เด็ดนั้นมีพลังทำให้นางกล้าเอ่ยปากบอกรัก จะเด็ด เพียงขอให้นางได้รักจะได้เด็ดเท่านั้นนางก็พอใจและมีได้คิดอาจเอื้อมจะเป็นคนรักของจะได้เด็ดเสมอด้วยทะเลาะแม่จันทรา

เมื่อจะได้เด็ดปฏิเสธความรักของนางและได้พูดจาเกลี้ยกล่อมให้นางยอมรับรักมั่งตรา โดยชี้แจงเหตุผลข้อเท็จจริงให้นางฟัง ในที่สุดนันทะวดีก็ยินยอมแต่นางก็ขอนัดพบกับจะได้เด็ด เป็นครั้งสุดท้ายก่อนที่จะไปอยู่ในวังเพื่ออภิเษกกับมั่งตรา ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

นางตรองอยู่หลายตลบแล้ว นางนันทะวดีน้อยก็เพียรทำใจจะให้ยินยอมในมั่งตรา พยายามจะปลุก อารมณ์ตัวให้เคลิบเคลิ้มไปในราชสมบัติ แต่อารมณ์นั้นเป็นไปชั่วแล่นแล้วก็รื้อกลับมาคิดถึงเจ้าหนุ่ม พนักงานกรมวังที่เคยอยู่ในบ้าน ถ้อยคำน้ำนวลแห่งคนผู้นั้นติดใจหวานหูไม่รู้วาย เพลาแรมอ่อน ๆ ตกตึกเดือนขึ้นที่หน้าต่างห้องแม่ท่านนันทะวดี มองเห็นบริเวณสวนก้อนศิลาที่ได้นั่งสนทนากันในคืนสุดท้ายก็มองเห็นชัดถนัดถนี่เพ่งพิณจแลแล้วยิ่งเป็นเครื่องทรมานใจ นางจึงจดหมายในเพลาคืนวันนั้น แล้ว รุ่งเช้าให้ถือไปถึงเจ้าสามเณร

มั่งนายจันจ้งหันแล้วกำลังบ่นพระธรรม ครั้นได้ยินเสียงออกชื่อหาสามเณรมั่งนายจ้งชะงัก มาดู จำได้ว่าคนไข้อยู่ในบ้านขุนวังก็รีบออกมา รับเอาสารแล้วซ่อนอ่าน ในนั้นความว่านางนันทะวดี จะถูกส่งตัวเข้าวังพຸຸ່ງนี้แล้ว อาลัยหนักในอันจะได้พบหน้า แหม่นส่วงเข้าประตูวังเข้าไปในเวลาใด

ก็เหมือนแผ่นดินกลบร่างในเวลานั้น จึงใคร่สนทนากับท่านเป็นครั้งสุดท้าย รับความชุ่มชื้นใจเป็นทุน เก็บไว้เมื่ออยู่ห่าง ขอท่านอย่าบิดพลิ้วเลย จงได้เห็นภักดีของข้าพเจ้าเถิด...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 1. 2542 : 149 - 150)

แม้หน้ทะวดีจะพยายามตัดใจจากจะเด็ดเพียงใดก็ตามแต่นางก็ยังทำใจไม่ได้ในช่วงเวลาอันสั้นนี้ จนกระทั่งรู้ว่าจะต้องเข้าไปอยู่ในวังเพื่อรอเวลาอภิเษกกับมังตรา หน้ทะวดีจึงตัดสินใจส่งจดหมายไปขอนัดพบจะเด็ดเป็นครั้งสุดท้าย ก่อนที่นางจะไปทำหน้าที่มเหสีของมังตรา หน้ทะวดีกล้านัดจะเด็ดในขณะที่จะเด็ดยังอยู่ในเพศบรรพชิตเช่นนี้แสดงให้เห็นว่าหน้ทะวดีรักจะเด็ดมากจนไม่สามารถหักห้ามใจได้ ทั้ง ๆ ที่นางรู้ว่าเป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้อง แต่นางก็อยากพบหน้าจะเด็ดเป็นครั้งสุดท้ายเพื่อเป็นกำลังใจในยามที่อยู่ห่างกัน ความรักที่หน้ทะวดีมีต่อจะเด็ดนั้นมีอิทธิพลมากจนกระทั่งทำให้หน้ทะวดีกล้าทำพฤติกรรมเช่นนี้

#### - หน้ทะวดีเชื่อฟังคำของจะเด็ด

เมื่อจะเด็ดได้มากล่าวเกลี้ยกล่อมให้หน้ทะวดีรับรักมังตรา นางก็ตกลงยินยอมเพราะได้พิจารณาเหตุผลของจะเด็ดแล้วเห็นว่าสิ่งต่าง ๆ ที่จะเด็ดพูดมาทั้งหมดก็ด้วยความหวังดีต่อนางจากใจจริงประกอบกับความรักและความไว้วางใจจะเด็ดนั้นทะวดีจึงยอมอภิเษกกับมังตรา เมื่อหน้ทะวดีประสบปัญหาในชีวิตคู่ จะเด็ดได้เข้ามาชี้แจง ข้อเท็จจริงกับหน้ทะวดีและยังให้คำมั่นสัญญาว่าจะไม่ให้ผู้ใดมาทำร้ายจิตใจนางได้อีก จะเด็ดขอรับรองให้หน้ทะวดียินยอมให้มังตรานำไข้วเข้าหรงสาวดี หน้ทะวดีก็ตกลง แสดงให้เห็นว่าความสัมพันธ์ของนางกับจะเด็ดนั้นมีผลต่อความคิดและการกระทำของหน้ทะวดีเอง เมื่อรักจะเด็ดแล้วแม้จะมีใครครองคู่กับจะเด็ด หน้ทะวดีก็ยังไว้วางใจและเคารพจะเด็ดตั้งพี่ชายของนางเอง ดังนั้นการตัดสินใจของนางแต่ละครั้ง หากมีจะเด็ดเข้ามาเกี่ยวข้อง นางก็จะยอมฟังเหตุผล และยินยอมตามคำของจะเด็ด แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของนางกับจะเด็ด ซึ่งมีพลัง ผลักดันพฤติกรรมของนางเอง

#### - หน้ทะวดีหึงตะละแม่กุสุมาแทนตะละแม่จันทร

เมื่อหน้ทะวดีทราบข่าวจากมังตราว่าจะเด็ดนั้นปันใจรักให้ตะละแม่กุสุมา นางก็เกิดความหึงหวงแทนตะละแม่จันทร หน้ทะวดีได้นำความนี้ไปบอกแก่ตะละแม่จันทร ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

ฝ่ายพระเจ้าตะเบงชเวตี้เข้าข้างในแล้วก็เล่าความสู่แม่หน้ทะวดีพระมเหสีฟัง พระมเหสีมีอริยาตย์เป็นที่สนิทกับเจ้าคนที่ต้องคำหามาแต่ก่อน ถึงมาตรว่าปัจจุบันนางจะสิ้นแล้วซึ่งความผูกพันโดยเชิงชู้ แต่อารมณ์หญิงฟังแล้วว่าเจ้าจะเด็ดมีใจพิศวาสอีกนางหนึ่งจะนี้ หักอย่าให้พลอยเคืองไป

ด้วยมิได้ หากเห็นตัวมิใช่หน้าที่ตัวการจะโกรธออกมาเอง ก็นำเอาความจากปากพระเจ้าอยู่หัวไป เป่าเข้าพระกรรณสมเด็จพระที่นั่งช้างอีกทอดหนึ่ง แล้วว่าบัดนี้จะเด็ดมิไฉนแปรมิใช่ดังก่อน ความกำเรบอันมีต่อชาวแปรเห็นว่าจะเปรียบด้วยแผ่นดินแผ่นดินฟ้าก็หนักที่จะเกินกว่าแล้ว หาไม่ตกไปเป็นของชายอื่นแม่นรักไม่เปี่ยมแปลหรือจะเด็ดจะสูดติดตามชิงคืน ฟีนางข้าพเจ้าก่นแต่คิดว่าจะเด็ดนั้นหนอเป็นคนชื่อนานไปจะทำให้ระทมใจเอง ข้าพเจ้าเห็นควรจะกล่าวกันให้แตกหักเสีย หากจะเด็ดมิได้มีใจภักดีพระที่นั่งแน่วแน่วแล้วก็ขอจะรักษาตัวอย่าให้เสียพล อันน้ำพระทัยพระเจ้าอยู่หัวนั้นก็เจ็บร้อนด้วยพระที่นั่งอยู่ แลคิดจะตัดเสียว่าบุรณองมีผู้ที่หมายมั่นจะนับเข้ามาร่วมวงศ์

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 3. 2542 : 1914 - 1915)

แสดงให้เห็นว่านันทะวดีนั้นถึงแม้จะมีได้ครองคู่กับจะเด็ด แต่ด้วยอารมณ์หญิงจึงทำให้นางเกิดความหึงหวงจะเด็ดแทนตะละแม่จันทรา เพราะความที่เคยสนิทสนมกับจะเด็ดมาก่อน จึงเป็นเหตุให้นางไม่ชอบใจการกระทำของจะเด็ด นันทะวดีจึงนำเอาความมาบอกกับตะละแม่จันทราเพราะเจ็บร้อนแทน ความรู้สึกเช่นนี้นั้นนันทะวดีเกิดจากความสัมพันธ์ที่เคยมีต่อจะเด็ดในอดีต และก็ยังรู้สึกผูกพันกับจะเด็ดอยู่ ต่อเมื่อนางได้ฟังข่าวที่มีหญิงอื่นเข้ามาเกี่ยวข้องกับจะเด็ดจึงทำให้นางไม่พอใจและแสดงออกเป็นพฤติกรรมเช่นนั้น

เมื่อนันทะวดีรักจะเด็ดแล้วนางกล้าเปิดเผยความในใจให้จะเด็ดรับรู้ ถึงแม้ว่าจะเด็ดจะปฏิเสธความรักของนาง แต่นันทะวดีก็ยังไม่คลายความรักเคารพต่อจะเด็ด เมื่อจะเด็ดได้กล่าวเกลี้ยกล่อมให้นันทะวดีรับรักมั่งตรา นางเองก็คิดพิจารณาตามคำของจะเด็ดและเห็นถึงความเหมาะสม นางจึงยอมรับรักมั่งตราจนกระทั่งนันทะวดีประสบปัญหาทุกข์ใจในชีวิตคู่จะเด็ดได้เข้ามาช่วยเหลือโดยขอร้องให้นางยินยอมรับโช้วเข้าเมืองหงสาวดี นันทะวดีก็ยินยอมอนุญาตตามคำของจะเด็ด จนกระทั่งจะเด็ดไปปันใจรักตะละแม่กุสุมา นันทะวดีก็เกิดความหึงหวงแทนตะละแม่จันทรา แสดงให้เห็นว่าความสัมพันธ์ของนางกับจะเด็ดนั้นส่งผลถึงพฤติกรรมในการตัดสินใจของนางแต่ละครั้งเป็นอันมาก ถึงแม้ว่าบางครั้งนางไม่ยินยอมทำตามคำขอร้องของผู้อื่น แต่ถ้าจะเด็ดขอร้องแล้วนันทะวดีก็จะให้ความสำคัญกับจะเด็ดมาก แสดงว่านันทะวดีรักจะเด็ดมากและความรักของนางก็เป็นพลังผลักดันทำให้นันทะวดีกล้าตัดสินใจทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งในชีวิตตามคำของจะเด็ดเสมอ

### 3. อุปสรรคและพัฒนาการในด้านความสัมพันธ์

#### 3.1 ความไม่เหมาะสมกันทางฐานะ

ความรักของจะเด็ดกับนันทะวดีเป็นความรักที่ไม่สมหวังเพราะนันทะวดีรักจะเด็ด จะเด็ดเพียงแต่ให้ความสนิทสนมคุ้นเคยและเห็นว่าตนมีฐานะที่ไม่คู่ควรกับนาง ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...ข้าพเจ้าเกรงอยู่ว่าตัวเป็นคนยาก หากจะชวนนางผูกใจด้วยก็เหมือนแกล้งชวนให้มาดื่มความทุกข์ร่วม ประโยชน์มิได้งอกเงยรังแต่ท่านจะเปลืองตัว ใคร่ครวญข้อนี้เกิดแก่นันทะวดีผู้มีคุณ จึงเห็นว่าข้าพเจ้าจะรับความอารีของท่านให้ยืดยาวไปมิได้แล้วเพียงความน้อยใจวาสนาของตัวก็ยังทำอารมณ์ขุ่นอยู่เนือง ๆ แล้ว สติข้าพเจ้าก็จะยิ่งขุ่นจนเอาดีจิตใจหนึ่งก็มีได้ ซึ่งท่านบอกความซื่อสุจริตแก่ข้าพเจ้านั้น ข้าพเจ้าจะมีชีวิตอยู่โดยไม่รู้หน้าใจท่าน แต่ขอให้รับเพียงความซื่อซนินดานายมีต่อไปว่าเกิด

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 1. 2542 : 112)

จะเด็ดชี้แจงกับนันทะวดีว่าอย่าได้คิดน้อยใจจะได้ตรึกรางตอบไม่ได้ เพราะฐานะของจะเด็ดไม่คู่ควรกับนาง

### 3.2 จะเด็ดมีพันธะผูกพันอยู่กับทะเลแม่จันทร์

เมื่อจะเด็ดกับนันทะวดีสนิทสนมกันมาก จะเด็ดเห็นว่าถ้าตนเองมีหำมใจไว้ก็อาจจะเปลืองใจรักนันทะวดีได้ ทั้ง ๆ ที่ตนไม่คู่ควรกับนาง ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...จะเด็ดฟังถ้อยคำของนันทะวดีแล้วจินตนาการว่า อันแม่นายสาวผู้นี้ลักษณะแฉ่มช้อยน่าเจริญอัธยาศัย แม้ความเยือกเย็นสุขุมจะเป็นรอง ความอ่อนโยนก็ละม้ายทะเลแม่จันทร์ ทั้งท่วงทีเล่าก็ดูเหมือนจะกรุณาเรามากอยู่ ถึงเราจะตั้งสัตย์อันจะประคองใจให้ซื่อแก่พระราชบิดาพระเจ้าเมangkะยิโนแน้วนแล้ว ก็ยังไม่วายจะหักอย่าให้มองโดยนิยม ซ้ำขึ้นสนทนาวาที่เป็นที่สนิทกันดังนี้เกรงจะหักใจไปไม่ตลอด อย่างกระนั้นเลยเราจะปลีกตัวเสียก่อน

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 1. 2542 : 104)

จะเด็ดไม่สามารถรักตอบนันทะวดีได้เพราะมีทะเลแม่จันทร์อยู่แล้ว ทะเลแม่เป็นเสมือนเกราะป้องกันใจของจะเด็ดมิให้ฝักใฝ่กับนันทะวดี ถึงแม้ว่านันทะวดีจะมีไมตรีให้แต่จะเด็ดก็ต้องระวังใจของตนให้ยึดมั่นในความรักที่มีต่อทะเลแม่จันทร์ จะเด็ดอธิบายให้นันทะวดีฟังว่า การที่ตนเองตั้งใจรักทะเลแม่จันทร์นั้นก็เพราะนางไม่มีโอกาสสอภีษะกับผู้ใดเลยในชาตินี้เพราะความไม่เหมาะสมกันทางฐานะ ดังนั้นตนเองจึงจงใจมั่นคงต่อทะเลแม่จันทร์

### 3.3 มังตราหมายปองนันทะวดี

เมื่อมังตรามีใจหมายปองนันทะวดี มังตราขอร้องให้จะเด็ดเป็นพ่อสื่อช่วยเหลือ จะเด็ดจึงได้ใช้เหตุนี้อธิบายให้นันทะวดีฟังว่าตนไม่อาจรักนางได้ ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า



...อันตัวข้าพเจ้านั้นจะรับไมตรีท่านไม่ได้ด้วยเหตุสองประการ ข้อหนึ่งนี้ เพราะมั่งตราผู้เป็นทั้งเจ้านายแลน้องร่วมมนนั้นหมายท่าน ข้อสองข้าพเจ้านี้มาตรจะปลงเอาโดยเหตุผลว่า ไม่สมควรจะจูงท่านมารวมรัก แต่กระนั้นแล้วยังอดหวั่นท่านมิได้ ไม่อยากให้ตกไปซ้ำโดยน้ำมือใครอื่น แต่มั่งตราเหมือนน้องและข้าพเจ้ารักพระราชบุตรเหมือนรักตัวเอง ฉะนั้นจึงอยากให้มั่งตราได้เป็นเจ้าของท่านแลข้าพเจ้าจะไม่เสียใจเลย

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 1. 2542 : 145)

จะเด็ดก็มีต้องการให้นางตกไปเป็นภรรยาของชายอื่น เพราะจะเด็ดรักมั่งตราเทียบเท่าตนเอง จึงต้องการให้นันทะวดีครองคู่กับมั่งตรา เมื่อนันทะวดีได้ฟังเหตุผลของจะเด็ดนางก็ยินยอมรักรักมั่งตรา

อุปสรรคความรักของนันทะวดีกับจะเด็ดนั้นเกิดจากจะเด็ดมีสัญญาอยู่กับทะเลแม่จันทรา และจะเด็ดก็ไม่ต้องการก่อความรักกับผู้อื่นอีก เพราะรู้ฐานะตนเองที่ว่ายังไม่มีคามมั่นคงในชีวิต และข้อสำคัญเมื่อมั่งตรามาพบนันทะวดีและหมายปองนาง จะเด็ดจึงยินดีช่วยให้มั่งตราสมรักยิ่งกว่าจะครอบครองนันทะวดีเอง เพราะจะเด็ดได้เล็งเห็นความเหมาะสมทางฐานะของมั่งตราและนันทะวดีแล้วว่าสมควรที่จะครองคู่กัน จะเด็ดนั้นรักนันทะวดีประดุจน้องสาว จะเด็ดจึงต้องการให้นางมีความสุขในชีวิต และถ้านางได้อภิเษกกับมั่งตราซึ่งจะเด็ดรักเหมือนกับรักตัวเอง จะเด็ดก็ยังวางใจได้ว่าผู้ที่ตนรักทั้งสองคนนั้นจะไม่พบความทุกข์ใจในภายหลัง ถึงแม้ว่าความรักที่นันทะวดีมีต่อจะเด็ดจะมีอุปสรรคมาขวางกั้น โดยที่นางมิได้ครองคู่กับจะเด็ดตั้งใจหวัง แต่นันทะวดีก็ได้รับการส่งเสริมจากจะเด็ดแนะนำคู่ครองที่มียศศักดิ์ฐานะให้นาง และนางก็ได้รับความรักจากมั่งตรา ถึงแม้ว่าจะเด็ดจะมีได้เป็นคู่ครองของนาง แต่นันทะวดีก็ยังรักและเคารพจะเด็ดไม่เสื่อมคลาย อีกทั้งยังห่วงใย เอื้ออาทรต่อชีวิตของ จะเด็ดอยู่เสมอ

## จะเด็ดกับกันทิมา

### 1. จุดเริ่มต้นของความผูกพัน

เมื่อจะเด็ดเดินทางกลับบ้านครูดาบตะเคณีสวามบ้านกะเหรี่ยง เพื่อขอเรียนวิชาดาบ ตะเคณีสวามีบุตรสองคน บุตรชายชื่อจาเลงกะโบ บุตรสาวชื่อกันทิมา จะเด็ดได้รับการต้อนรับอย่างดีจากทุกคนในครอบครัวนี้ เมื่อจะเด็ดได้เรียนวิชาดาบที่บ้านครูดาบตะเคณีสวาม กันทิมา บุตรสาวครูดาบก็เข้าฝึกซ้อมด้วย จะเด็ดได้ฝึกซ้อมดาบหวายกับกันทิมาในวันแรกที่เข้าถึงบ้านตะเคณีสวาม จะเด็ดด้อมมือในเพลงดาบเพราะจะเด็ดเห็นว่ากันทิมาเป็นบุตรสาวของครูดาบผู้ซึ่งตนจะมาขอศึกษาความรู้เพิ่มเติมและอาศัยพักอาศัยอยู่ด้วย เมื่อประลองฝีมือกันแล้วจะเด็ดถูกกันทิมาใช้ดาบหวายตีต้นแขนจนเป็นแผล กันทิมาจึงหาว่านายของบิดานางมาฝนดาบให้ จะเด็ด และนางได้ไต่ถามจะเด็ดถึงเรื่องในเมืองตองอู เพราะนางเป็นสาวบ้านนอกจึงอยากรู้ อยากเห็นเรื่องในเมือง ขณะที่สนทนากันอยู่นั้น จะเด็ดก็ลอบชมความงามของกันทิมา ถึงแม้ว่านางจะเป็นสาวชาวป่าแต่ก็งามโดยธรรมชาติ มิได้เกิดจากการเสริมแต่งเช่นเดียวกับหญิงสาวในเมือง จะเด็ดรู้สึกพึงพอใจนางและกล่าวชมว่ากันทิมางามเหมือนนางไม้ จึงทำให้กันทิมา รู้สึกอายที่จะเด็ดชมนางต่อหน้า ฝ่ายกันทิมาก็รู้สึกพึงพอใจจะเด็ดศิษย์คนใหม่ของบิดานางมาก เพราะจะเด็ดมีบุคลิกลักษณะนุ่มนวล พูดจาอ่อนหวาน ซึ่งนางไม่เคยพบจากชายหนุ่มในละแวกบ้าน ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...หญิงกันทิมาคุ้นแต่การมีงาพาไวของชาวบ้านนอกมาแต่น้อย ครั้นได้ฟังมังงายพูดกลมกล่อมสนทนาก็ให้จับใจ มีอาจแลดูหน้าก้มเอียงอายอยู่ และนางตอบว่า มารดาข้าพเจ้าเคยพูดเสมอว่า ถ้อยคำคนในเมืองนั้นร้อนหู ร้อนใจ ข้าพเจ้าก็ได้ฟังประจักษ์แก่หูในวันนี้เอง...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 1. 2542 : 193)

...เจ้าหนุ่มหาว่าใช่เช่นนั้นดอก แต่ข้าพเจ้าเห็นท่านงามประหลาด ก็จะไม่คิดว่าเป็นคนธรรมดาสงสัยเลยไปว่าจะเป็นนางไม้ ข้าพเจ้าจะวังหนีเพราะเหตุนี้ บุตรีครูดาบยิ่งฟังก็ยิ่งจับใจ...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 1. 2542 : 194)

จะเด็ดเมื่อพบกันทิมาครั้งแรก ก็รู้สึกพึงพอใจในความงามของกันทิมา เพราะจะเด็ดยังอยู่ในวัยหนุ่ม จะเด็ดกล่าวชมนางด้วยคำพูดที่อ่อนหวานจนทำให้นางกันทิมาเกิดความรู้สึกชื่นชมพอใจในบุคลิกลักษณะและคำพูดที่จะเด็ดกล่าวกับนางกันทิมาเองก็รู้สึกประทับใจในลักษณะท่าทางของจะเด็ด และยังได้มีโอกาสสนทนากัน กันทิมาก็ยิ่งรู้สึกพึงพอใจในวาจาที่จะเด็ดกล่าวกับนาง จะเด็ดเป็นชายคนแรกที่กันทิมาเกิดความรู้สึกชื่นชมเป็นพิเศษ ความรู้สึกของกันทิมานั้นตรงกับคำกล่าวของ สายฤดี วรกิจโกศาทร ที่ว่า ความรักคือความรู้สึกประทับใจและให้การยอมรับในคุณค่าของบุคคลหรือสิ่งใดสิ่งหนึ่ง การมองเห็นคุณค่า

นั้นขึ้นอยู่กับความสามารถในการรับรู้ของบุคคลผู้ค้นหา เมื่อได้พบก็ประทับใจ ซึ่งมีองค์ประกอบหลายประการที่จะทำให้ยอมรับและประทับใจ เช่น ประสบการณ์ บุคคล เวลา สถานการณ์และอื่น ๆ อีก

หลังจากที่จะติดกับกันทิมาสันทนา กันทิมาก็มีจิตใจฝักใฝ่ในตัวจะติดมากยิ่งขึ้น จนกระทั่งวันสุดท้ายที่จะติดอยู่บ้านของนางเพราะต้องเดินทางไปประลองฝีมือดาบในเมืองตองอู กันทิมาก็รู้สึกเศร้าใจที่จะติดต้องจากนางไปไกล กันทิมาก็หาโอกาสสนทนากับจะติด เมื่อนางเห็นจะติดนั่งอยู่ตามลำพังหน้าโรงซ้อมดาบ กันทิมาก็ลงมาสนทนาด้วย จะติดกล่าวกับนางว่าเหตุที่ลงมานั่งข้างล่างนี้ ก็เพื่อต้องการจดจำรูปพรรณสัณฐานของบ้านและโดยเฉพาะโรงซ้อมที่ถูกกันทิมามาใช้ดาบหว่ายตีจนตนเองเป็นแผล แต่นางก็ยังมึนน้ำใจหายามาหาแผลให้ ถ้าหากว่าเป็นแผลที่เกิดจากศัตรู คงจะไม่มีศัตรูใดมีใจเอ็นดูจนถึงปานนี้ ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...มังฉวยก็รับว่าจริงแล้ว แล้วสิ่งที่ข้าพเจ้าอาลัยมากกว่าสิ่งอื่น คือโรงซ้อมฝีมือนี้แล เพราะในโรงนี้เสียที่ข้าพเจ้าถูกอาวุธเป็นรอยที่ต้นแขน ถึงบัดนี้แผลหายก็ยังจำได้อยู่ แม่กันทิม่าฟังรื้อเอาแรกพบขึ้นกล่าวก็เอียงอายอยู่ จึงว่าท่านไม่หายเจ็บใจหรือจึงรื้อเอาข้อนี้ยกขึ้นมาพูดอีก

เจ้าหนุ่มน้อยตอบว่า ที่พูดนี้หาใช่ความแค้นแต่เป็นความอึดใจอย่างสุดที่แล้ว ด้วยว่ารอยแผลซึ่งจะถูกข้าพเจ้านั้นวันหน้าคงเกิดแต่ศัตรู แลเมื่อเป็นศัตรูแล้วเขาทำได้คงสมน้ำหน้า ไหนเลยจะมาเวทนานั่งฝันว่าหาให้เหมือนอย่างคนที่เคยทำร้ายข้าพเจ้าในโรงซ้อมนี้ แม่กันทิม่าฟังแล้วก็นิ่ง...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 1. 2542 : 231)

จะติดกล่าวว่า การที่ตนจะต้องจากบ้านของนางไปทำให้เกิดความอาลัยยิ่งนักและกันทิมาคิดเช่นเดียวกับตนหรือไม่ กันทิมาก็กล่าวว่าใจจะติดคิดเช่นไรนางก็คิดเช่นนั้น ในขณะที่ทั้งคู่กำลังสนทนากัน เผอิญมีงูเลื้อยผ่านกันทิมาก็ทำให้นางตกใจผวาเข้าไปกอดจะติด ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

แลขณะนั้นมือสรพินตัวน้อยเลื้อยผ่านมาได้แค่ไกลทำแม่กันทิม่าเห็นก็สะดุ้งร้องตามวิสัยหญิงลืมหื้มตัวผวาเข้ากอดเจ้าหนุ่มแน่นไว้มือไม่วางมือ ทั้งเจ้าหนุ่มก็หาสติไม่ได้ กอดนางไว้มือที่ไม่วาง ครั้นสรพินผ่านไปแล้วความกลัวของแม่กันทิม่าสิ้นไป จึงได้คิดว่าตนถูกมังฉวยกอดประทับอยู่กับอกลูกสาวตะคะฉุก็เกิดสะท้อนยิ่งกว่าต้องสรพิน กอดเจ้าหนุ่มแน่นเข้าไว้ซบหน้าไม่ยอมเมย

มังฉวยพอได้สติ รู้สึกว่าตัวระกองกอดลูกสาวครู่ไว้เต็มมือ แลแจ้งสันตออาการที่แม่กันทิม่าเป็นอยู่เกือบจะตื่นนางออกไปห่างแล้ว แต่ได้คิดว่าถ้าได้ทำเช่นนั้นแม่กันทิม่าจะอายและเข้าใจ เกรงเราหมีว่าตัวนางต่ำทอด้วลงมาหาเราแล้วถูกปิดมังฉวยก็กอดนางอยู่จะนั้น...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 1. 2542 : 232-233)

จะเด็ดคิดอุบายกล่าวกับกันทิม่าเพื่อมิให้นางเกิดความอายว่ากันทิม่าอย่าเพิ่งขยับตัว เพราะเกรงว่าจะเลื้อยกลับมาอีก เมื่อกันทิม่าได้ฟังก็รู้สึกอายยิ่งนักจึงผละตัวออกห่างจะเด็ด และจะเด็ดยังตัดพ้อว่าเมื่อกันทิม่าทอดตนในขณะที่งูเลื้อยมาและผละออกไปนั้น ทำให้ตนเจ็บอก เมื่อกันทิม่าได้ฟังก็รู้สึกยินดีที่จะเด็ดกล่าวว่าความที่ให้นางรู้ว่าจะเด็ดมีใจให้นาง ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

แลเมื่อท่านอยู่กับอกข้าพเจ้านั้นหาความเจ็บเกิดไม่ดอก ต่อผละออกไปแล้วเช่นนั้นสิ รู้สึกสะเทือนใจอย่างไรพิกลอยู่ แม่กันทิม่าฟังเจ้าหนุ่มว่าหวานหู ก็แจ่มใสเหมือนหัวใจได้น้ำทิพย์ รู้เชิงมั่งจนยาพุดอ้อมมาหาตนด้วยใจสวาทนางยินดีอยู่ด้วยมีใจใฝ่ในเจ้าหนุ่มมาแต่เดิม...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 1. 2542 : 234-235)

แสดงให้เห็นว่า จะเด็ดได้กล่าววาจาที่ทำให้กันทิมารู้สึกประทับใจมาก เพราะจะเด็ดมีวาจาอ่อนหวาน รู้จักกล่าวแต่สิ่งที่ทำให้ผู้ฟังมีความสุข โดยเฉพาะเมื่อจะเด็ดกล่าวกับกันทิม่าว่าตนจะจดจำโรงซุ้มดาบที่บ้านนางก็เพราะครั้งหนึ่งเคยถูกนางใช้ดาบหวายตีแขนแตก ในขณะที่ประลองฝีมือกัน และกันทิม่ายังพยายามทำให้จะเด็ดคงจะไม่มีวันลืมเลือนคืนวันดังกล่าวได้ ด้วยความรู้สึกชื่นชมจะเด็ดอยู่ก่อนแล้ว กันทิมาก็ยิ่งเพิ่มพูนความเสน่หาต่อจะเด็ดมากขึ้น กันทิม่าเกิดความรู้สึกผูกพันกับจะเด็ดเพิ่มขึ้น เมื่อนางผวาเข้ากอดจะเด็ด เพราะกลัวงู เป็นเพราะนางได้สัมผัสทางกายและยังได้ฟังจะเด็ดพูดคำหวาน นางก็ยิ่งซาบซ่านในคำพูดนั้น กันทิม่าจึงเกิดความรู้สึกผูกพันกับจะเด็ดนับตั้งแต่วันที่จะเด็ดเดินทางกลับเข้าไปเมืองตองอู

ฝ่ายจะเด็ดก็มีใจผูกพันอยู่กับกันทิม่าเช่นเดียวกัน เพราะตนได้เดินทางไปขอเรียนวิชาพันดาบกับบิดาของกันทิม่าและได้พบกันทิม่า จะเด็ดรู้สึกประทับใจในความซื่อและความบริสุทธิ์ใจที่กันทิม่ามีให้ตน กันทิมานั้นรู้สึกเช่นไรก็กล่าวความตรงกับใจเช่นนั้น เมื่อจะเด็ดได้ใกล้ชิดสนทนากับนางจึงอดไม่ได้ที่จะเอ็นดูกันทิม่า จะเด็ดจึงเกิดความรู้สึกผูกพันกับกันทิม่าตั้งแต่ไปอยู่ที่บ้านนาง แต่ด้วยเห็นว่าตนยังไม่มีฐานะเหมาะสมกับนาง จะเด็ดจึงยังไม่บอกกล่าวสิ่งใดเป็นการผูกสัมพันธ์นางไว้อย่างมั่นคง

## 2. ความสัมพันธ์ที่มีแรงผลักดันพฤติกรรม

### 2.1 ตัวละครชาย – จะเด็ด

#### - จะเด็ดมีความผูกพันทางใจกับกันทิม่า

เมื่อจะเด็ดได้รู้ความจริงจากเนงบาวว่ากันทิม่าปลอมตัวเป็นชายไปสืบความที่เมืองแปร โดยใช้ชื่อว่านาคะตะเซโบ จะเด็ดพยายามไม่สนใจกันทิม่าเพราะเห็นว่าเนงบาก็พอใจกันทิม่าเช่นเดียวกับตน แต่จะเด็ดก็เก็บความรู้สึกที่มีต่อนางมาก่อนไว้ไม่ได้

เพราะเมื่อเนงบาได้ขอร้องให้จะเด็ดเป็นพ่อสื่อช่วยอ่อนน้อมกันทิมา จะเด็ดก็รับปากเนงบา เมื่อจะเด็ดบอกนางเรื่องเนงบา กันทิมาก็ไม่ยินดี จะเด็ดจึงแสร้งกล่าวว่ากันทิมารักตนก็เพราะตนมีตำแหน่งยศศักดิ์ กันทิมาโกรธมากและเผยความในใจว่านางรักจะเด็ดตั้งแต่จะเด็ดยังไม่มียศศักดิ์ใดๆ ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...ว่าดังนี้เพราะเหตุกันทิมาทันท่านน้ำใจผูกพันด้วยเนงบามีได้ แต่หากมีน้ำใจผูกพันกับชายอื่น คือคนที่ครั้งหนึ่งเคยกอดทันท่านโรงซ่อมฝีมือในบริเวณบ้านหรือ นางกันทิมาถูกถามเป็นความจริงใจดำ ฉะนั้นก็ยิ่งแค้นใจหนัก แล้วว่าท่านบุเรงนองพยายามอยู่ในใจเพราะเห็นข้าพเจ้าไม่เจียมตัวหรือ จึงกล้า ว่าเอาต่อหน้า จะเด็ดก็อึ้งอยู่ครู่หนึ่ง แล้วแล้วข้าพเจ้าจะว่าโดยพยายามนั้นหาไม่ได้ ซึ่งพูดดังนี้ก็โดยระลึกถึงธรรมดาโลกทั้งปวง ทุกวันนี้ข้าพเจ้ายิ่งหนุ่มอายุน้อย ทั้งประกอบด้วยอิสริยยศเป็นที่ก่อธรรมดาชายได้สองสิ่งนี้เป็นสมบัติก็ชอบจะเป็นที่ต้องตาแล้ว จึงเห็นใจซึ่งกันทิมาแม่มาผูกกับข้าพเจ้า วิสัยหญิงรักคนดังนี้ จะลงเอาไม่รู้จักเจียมตัวฉันใดได้ แม้กันทิมาไม่หวังจะได้ยินคำนี้ก็โกรธยิ่งนักแลซึ่งเอาหน้าพี่เขยพระเจ้าอยู่หัวหาเกรงใจไม่ แล้วดูผู้ชายผู้นี้มียศขึ้นแล้ว ทะนงกระทั่งลืมวันเดิมแห่งตัวบุเรงนองคนโอบัดนี้เมื่อเหยียบบ้านนี้เป็นก้าวแรกนั้น นอกกว่าหนึ่งสี่คืบตัวมาแต่พระมหาเถรกุโสดอณบัพหนึ่ง แลเครื่องนุ่งห่มกายมาส้ารับหนึ่งแล้วก็ไม่มีอะไรติดตัวมา ครั้งนี้โดยคำท่านยืนยันว่าบัดนี้ข้าพเจ้ารักเพราะความโอ่แห่งอิสริยยศแล้วก็พลั้งตัวยังหาราคาค่าตัวมิได้นั้น ข้าพเจ้าเลือกสิ่งใดในตัวท่านรับเล่า เจ้าหนุ่มยีนนางบริภาษล่วงเกินดังนั้น แทนที่โกรธก็กลับยิ้มระรื่นเป็นกิริยาชอบใจ นางผู้ลูกครูดาบก็พิศวงอยู่ จะเด็ดจึงว่ากันทิมาแม่โกรธแล้วขาดสติ พูดแต่ความที่ผูกมัดตัวเองประมาณกาลก็ช้านานมา ข้าพเจ้าเห็นของสิ่งหนึ่งเสมอเงวับไว้อยู่ในกระຈก ทั้งที่รู้เห็นถนัดหาจับได้มันมือไม่ ต่อบัดใจจึงปะช่องจับได้มันมือ การอันเราจะพูดกันต่อไปเป็นการใหญ่ ข้าพเจ้าขออย่าช้าก่อนเมื่อครั้งต่อมาสู่บ้านนี้เป็นหนแรกนั้น ลูกสาวเจ้าบ้านก็มีจิตภักดีข้าพเจ้าแต่นั้นมา ซึ่งแสร้งว่าเป็นที่ผยองเมื่อก็ ก็เพราะปรารถนาจะให้ท่านพูดคำนี้คำเดียว นางกันทิมาก็นิ่งงันอยู่ เพิ่งได้สำนึกว่าตัวลึกล้ำถ้อยคำมัดตัวเอง จะเด็ดก็เข้ามาใกล้ยึดมือนางไว้แล้วความในอกเรา สองเป็นฉันใดต่างฝ่ายก็แจ้งสิ้นแล้ว แต่นิ่งลงเป็นปกติแลเจรจาปรบร้อนอึดอันอยู่กับอกแต่ละฝ่ายเกิด...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 6. 2542 : 3796-3798)

จะเด็ดจึงได้กล่าวว่าตนรักกันทิมาเช่นเดียวกับเนงบา เพราะกันทิมาเป็นหญิงที่ตนพึงพอใจตั้งแต่แรกพบ และนางยังมีบุญคุณช่วยเหลือให้ตนหนีพ้นออกมาจากคุกเมืองแปร

แสดงให้เห็นว่า ความรักของจะเด็ดที่มีต่อกันทิมาในขั้นแรกนั้นเกิดจากความรู้สึกผูกพันกันมาก่อน เพราะจะเด็ดพบกันทิมาและพึงพอใจนางไปตามอารมณ์ของชายหนุ่มที่เห็นหญิงงาม และเห็นว่านางก็มีไมตรีกับตนเช่นเดียวกัน แต่จะเด็ดก็คิดว่าตนเองยังมีฐานะไม่คู่ควรกับนาง ดังนั้นจะเด็ดจึงเพียงเอ่ยวาจาผูกพันว่ามีใจให้นางโดยมิได้มีข้อผูกพันอื่นใดเลย จนกระทั่งต่อมากันทิมาปลอมตัวเป็นชายโดยใช้ชื่อว่านาคะตะเซโบไปสืบข่าวของจะเด็ด ณ เมืองแปร เพราะตะละแม่จันทร์ต้องการทราบข้อเท็จจริง กันทิมาทำการครั้งนี้ด้วยความกล้าหาญและยังได้ช่วยเหลือให้จะเด็ดแหกคุกเมืองแปรหนีกลับมาตองอูได้ จะเด็ดก็ยังเล็งเห็น

ความสวามิภักดิ์ของกันทิมาที่มีต่อตน โดยมีได้เกรงกลัวอันตรายใด ๆ จะเด็ดจึงได้รู้ซึ่งในน้ำใจของกันทิมามากขึ้น ความผูกพันของจะเด็ดที่มีต่อกันทิมาจึงทวีขึ้นและเห็นคุณค่าของความรักที่กันทิมาทำให้ตน

#### - จะเด็ดไม่อาจแสดงความรักต่อกันทิมาได้

เมื่อจะเด็ดมีจิตปฏิพัทธ์กันทิมา แต่เนงบาก็รักกันทิมาเช่นเดียวกัน จะเด็ดจึงไม่สามารถแสดงความรักให้ประจักษ์ต่อสายตาผู้อื่นได้ เพราะเห็นแก่เนงบาเพื่อนและพี่ร่วมสาบาน จะเด็ดจึงเกิดอารมณ์ขุ่นมัว ดังเช่นเมื่อจะเด็ดกับเนงบาเดินทางมาบ้านตะเคณีย์ และได้สนทนากับปอละเตียงภรรยาของจาเลงกะโบเรื่องของบุตรสาวของปอละเตียง จะเด็ดได้ขออุ้มทารกนั้น แต่ด้วยความไม่สันทัดในการอุ้มเด็กอ่อนจึงทำให้เด็กหงายหลัง กันทิมาซึ่งอยู่ ณ ที่นั้นด้วยก็รีบเอามือเข้าไปรับเด็ก เนงบาก็เช่นเดียวกัน มือเนงบาจึงกุมมือกันทิมาอยู่ จะเด็ดจึงรู้สึกโกรธด้วยความหึงหวงและแสร้งว่าถ้ากันทิมาถือลูกตนจะทำให้เป็นนายกองเดินเท้าซึ่งเป็นตำแหน่งของเนงบาปัจจุบันจึงทำให้กันทิมาโกรธและอายมาก ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...ด้วยนางกันทิมาเป็นคนรักหลานกำลังตกใจก็มีได้นึกถึงมือเนงบาที่สัมผัสมือตน แต่เจ้ากระหรี่ปนั้นไม่เคยถูกต้องส่วนใดในกายหญิงที่ตัวจงรักถนอดเหมือนหนึ่งครั้งนี้ อ้อมเอมในดวงกมลหนักก็ยิ่งเสียไม่รับถอนมือ จะเด็ดสังเกตการณ์เหล่านี้ถนัดแต่ผู้เดียว แลอารมณ์คนผู้นั้นเฉียวหนักอยู่โทสะที่พลุ่งขึ้นแวบหนึ่งในดวงจิตกระทำเอาลืมหัดถึงเนงบาเพื่อนร่วมสาบาน ก็ยื่นร่างเด็กน้อยนั้นให้ในมือนางอาสาวโดยแรง แลพูดต่อคำที่ตัวพูดเมื่อก็โดยเสียงกร้าวว่าแม่กันทิมาถือลูก ข้าพเจ้าจะให้ป็นนายกองทหารเดินเท้า ลูกสาวครูเฒ่าตะเคณีย์ก็โกรธอายมากอยู่ มีหน้ารู้สึกขึ้นว่ามือเนงบานายกองเดินเท้ากำลังประทับอยู่กับมือตัวก็ยังโกรธเป็นทวีคูณ

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 6. 2542 : 3782-3783)

แสดงให้เห็นว่าเมื่อจะเด็ดรักกันทิมา แต่ไม่สามารถแสดงความรักต่อนางได้ เพราะติดอยู่ที่สภาพแวดล้อมและเงื่อนไขของสังคมคือ เนงบาเป็นพี่และเพื่อนร่วมสาบานของจะเด็ด เมื่อเนงบามีใจรักกันทิมาเช่นเดียวกับตน จะเด็ดก็ไม่สามารถทำร้ายจิตใจของเนงบาได้ แต่จะเด็ดก็ไม่สามารถควบคุมอารมณ์จิตใจของตนเองได้เช่นเดียวกัน จะเด็ดจึงได้ประทศประชันกันทิมาด้วยจิตปฏิพัทธ์ต่อนาง ประกอบกับรู้ว่าตนครอบครองหัวใจของกันทิมาอยู่จึงมีพลังผลักดันให้จะเด็ดแสดงอาการหึงหวง แต่จะเด็ดก็พยายามดับความหึงหวงลงได้เพราะเห็นแก่ความเป็นมิตรและความซื่อที่เนงบามีต่อตน ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...คำนึงถึงเนงบาผู้ตรงต่อเป็นนิจมาเล่า เจ้าเกลอกะเหรี่ยงไม่แฉ่งว่านางกันทิมาเป็นที่ต้องใจตน กระหม่อมเสียว่าจงไว้แต่ผู้เดียว กระทั่งรักแล้วยังมาช่วยอนตัวดำเนินการสืบไป สิบเห็นว่าตนรู้ว่าไปเปล่า แลความคิดในดวงจิตก็ผันแปรน่าชัง ริษยาเอาแก่เจ้าเกลอ จะเด็ดคิดไปถึงความไม่สมควรอันตัว ก่อขึ้นในบัดดลอย่างหนึ่ง แลความที่ตัวผูกพันลูกสาวครู หากตัวเกลอไม่แฉ่งกลับจำนงร่วมอย่างหนึ่ง ในอกก็บังเกิดกระวนกระวาย ขณะนั้นเนงบาก็กลับมาแล้วแลสีหน้าละห้อยให้เห็น พืชหึ่งที่วาบขึ้นชั่ว แล่นโดยใจหนุ่มก็ดับเสียได้ด้วยระลึกถึงความเป็นมิตรกัน

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 6. 2542 : 3784-3785)

แสดงให้เห็นว่าในเบื้องต้นจะเด็ดถูกครอบงำด้วยอารมณ์หึงหวงกันทิมา แต่จะเด็ดก็ได้คิดพิจารณาไตร่ตรองถึงข้อเท็จจริงว่าเนงบาไม่เคยรู้มาก่อนว่าจะเด็ดมีใจให้กันทิมา และยัง สู้ฮ้อนวอนให้จะเด็ดเป็นพ่อสื่อ แต่จะเด็ดทำกิริยาเช่นนี้เป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้องและไม่สมควร ดังนั้นจะเด็ดจึงได้คิดใคร่ครวญและสงบอารมณ์ของตนเองได้โดยระลึกถึงความเป็นเพื่อนที่ดีต่อกันระหว่างตนกับเนงบา

#### - จะเด็ดคิดว่ากันทิมาเป็นสาเหตุทำให้ตนสูญเสียเนงบา ก็มีใจโกรธเคืองนาง

เมื่อเนงบาทราบเรื่องความสัมพันธ์ที่จะเด็ดกับกันทิมามีต่อกัน เนงบาจึงตัดสินใจหนีหายเข้าป่าไป จะเด็ดออกตามหาก็ไม่พบ จะเด็ดจึงเสียใจมากและถือว่ากันทิมาเป็นสาเหตุที่ทำให้ตนสูญเสียมิตรที่ดีไป จะเด็ดมิได้สนทนาหยอกเย้าใกล้ชิดกันทิมาอย่างเคย แต่กลับหลบเลี่ยงที่จะเผชิญหน้ากับนาง จนกระทั่งทะเลาะแม่จันทราทรงให้กันทิมาเป็นผู้ดูแลพระโอรสเพื่อต้องการให้จะเด็ดกับกันทิมามีโอกาสใกล้ชิดและปรับความเข้าใจกัน เมื่อได้อยู่กับกันทิมาตามลำพัง กันทิมากล่าวกับจะเด็ดว่านางรักบุตรของจะเด็ดเปรียบดังบุตรของนางเอง จะเด็ดก็บันดาลโทสะเพราะคิดว่ากันทิมาเป็นต้นเหตุให้เนงบาหนีหายไป จะเด็ดก็ทวาดนางว่าอย่ามาพูดเช่นนั้นอีก กันทิมาไม่มีความว่ามีสิ่งใดเกิดขึ้น แต่นางก็ตกใจที่จะเด็ดเกรี้ยวกราดกับนางเช่นนั้น ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...หากความที่รักนั้นทพบุรุษผู้หนึ่ง รักของบุตรตัวเอง แลได้กำเนิดด้วยบุรุษนองท่านเป็นแท้ จะเด็ดยินฉะนั้นความชังนางนี้ว่า เป็นสาเหตุให้เสียเนงบาที่มีอยู่กับอก ก็คล้ายดินสุพรรณถันแลมาได้ประกายเพลิงกระทบ ก็สำแดงอำนาจแห่งดินสุพรรณถันลุกฟุ้งขึ้นแลไหม้เอาสิ่งที่อยู่ขึ้นทั้งปวง ทวาดเอาว่าตัวอย่าเจรจาฉะนี้ แลจงออกไปเสียให้พ้นเรบัดนี้ กันทิมาน้อยไม่รู้จักก็ตระหนกในกิริยาเจ้ามหาอุปราชยังนักแลงงงัน

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 8. 2542 : 4606)

แสดงให้เห็นว่า แท้ที่จริงแล้วจะเห็นความเป็นเพื่อนมีค่ายิ่งกว่าการได้ครอบครองหัวใจของหญิงสาวที่มีรักมั่นคงต่อตนเพียงผู้เดียวทำให้จะเด็ดรู้สึกโกรธตนเองและโกรธกันทิมา แต่โยนความผิดไปให้กันทิมาที่ทำให้เนงบามิตรรักของตนหนีหายไป จะเห็นได้ว่ากันทิมาเป็นต้นเหตุ และเมื่อจะเด็ดได้กล่าวขอโทษกันทิมา นางก็เกิดความน้อยใจที่จะเด็ดทำเช่นนี้กับนาง กันทิมาจึงได้กล่าวเป็นคำขาดว่านางจะขอกลับไปอยู่บ้านเดิมเพื่อที่จะเด็ดจะได้ไม่ต้องเห็นหน้านางเป็นเสียจนหม่นในใจของจะเด็ดอีกต่อไป เมื่อจะเด็ดได้ฟังเช่นนี้ก็เกิดความอาลัยในตัวนางจึงยึดแขนกันทิมาไว้ นางปฏิเสธว่าต่อไปนี้ขออย่าให้จะเด็ดมาจับต้องตัวนางอีก เพราะนางสิ้นรักจะเด็ดแล้ว จะเด็ดโกรธมากเพราะคำพูดของกันทิมา จึงตรงเข้ามากอดจูบนาง ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...จะเด็ดยินฉนั้น บังเกิดครวนาตั้งน้ำอันล้นอยู่ในบึง แลทำนบกะเทาะก็ทะลักเข้าทลายเอาเมืองแปรครั้งนั้น ร้องว่าจะซีสิ่งใดในแผ่นดินพุกามว่าเอามีได้ ให้ยิ่งกว่าจะถูกต้องตัวหญิงที่เคยรักดีเรา เจ้าหนุ่มว่าฉนี้แล้วก็จูบเอานางกันทิมาเป็นการพัลวัน...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 8. 2542 : 4615)

ในส่วนลึกแล้วจะเด็ดก็ทนไม่ได้ที่จะสูญเสียกันทิมาไป จะเด็ดมีความคิดขัดแย้งที่พึงใจกันทิมาแต่ก็ไม่สามารถแสดงความรักนางได้ เพราะมีเหตุผลของความเป็นเพื่อนบังคับอยู่ เมื่อสูญเสียเพื่อนไปจึงโทษว่าเป็นเพราะกันทิมา แล้วยิ่งเมื่อรู้ว่าจะต้องสูญเสียกันทิมาไปจะเด็ดก็ยอมรับความจริงไม่ได้ จะเด็ดจึงแสดงพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมเป็นการระบายอารมณ์ขัดแย้งและสับสนของตน

ความสัมพันธ์ของจะเด็ดที่ผูกพันกันทิมาก็เนื่องมาจากความพึงพอใจในความกล้าหาญและความเสียสละที่กันทิมามีต่อตน แต่เมื่อจะเด็ดต้องปกปิดความรู้สึกและไม่อาจแสดงความรักได้จึงแสดงพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมออกมาโดยไม่ทันระวังตัว ไม่ว่าจะเป็นแสดงวาจาแสร้งกล่าวว่กันทิมากับเนงบา หรือแสดงวาจาเกรี้ยวกราดกันทิมา ทั้ง ๆ ที่นางไม่ได้รู้เรื่องว่านางเป็นสาเหตุทำให้เนงบาหนีหายไปเลย จากพฤติกรรมต่าง ๆ ของจะเด็ดนี้แสดงให้เห็นถึงอารมณ์ ความคิดของมนุษย์ปุถุชนว่า แม้จะพยายามหักห้ามความรักแต่ในที่สุดพฤติกรรมที่แสดงถึงความรู้สึกในใจก็ต้องปรากฏออกมา และเมื่อรู้ว่าจะสูญเสียความรักก็จะแสดงอารมณ์โดยไม่มีเหตุผลใด ๆ ที่จะเหนี่ยวรั้งไว้ได้

## 2.2 ตัวละครหญิง – กันทิมา

- กันทิมารับอาสาตะละแม่จันทราไปแจ้งข่าวให้จะเด็ดทราบถึงความโกรธของมังตราและสืบข่าวเรื่องตะละแม่กุสุมา



เมื่อตะละแม่จันทร์ทราบว่าจะได้ไปรักตะละแม่กุสุมา ณ เมืองแปร นางก็เกิดความทุกข์ใจ ประกอบกับมังกรต้องการยกทัพไปเมืองแปร เพราะแค้นว่าจะได้เปลี่ยนใจไปจากเมืองตองอูแล้ว ตะละแม่จันทร์จึงให้กันทิมาไปสืบข่าวจะได้ ณ เมืองแปร ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...เราเป็นทุกข์ข้อนี้จึงมาปรึกษากันทิมาว่าจะเห็นทางสถานใดที่แม่จะไปเป็นตัวแทนเราแจ้งข่าวพิโรธของมังกรให้จะได้รู้ข้อหนึ่ง อีกข้อหนึ่งจะให้กันทิมาเป็นคนสอบถามดูให้ประจักษ์ว่าอันคำที่ลือกันมาว่าจะได้ตบสวามีภักดีต่อพระเจ้านเรศวร จนถึงคลายความกตัญญูต่อบ้านเกิดเมืองบิดานั้นยังจะจริงอยู่หรือไม่ และข้อที่จะได้พบพานอยู่กับบิดาพระเจ้าแปรนั้น ก็เป็นข้อสำคัญที่กันทิมาแม่ต้องสืบเสาะด้วย พิศราห์แล้วฟังเลื่องอย่าให้ใจลำเอียงว่าจะได้หลงรักนางนั้นจนควรลงได้ว่าเห็นสตรีดีเกินหน้าทีตัวหรือประการใด การทั้งสามข้อนี้เป็นการใหญ่หลวง จะให้คนอื่นไปคงไม่ได้ อย่างใจกันทิมาของเราเคยกับการเดินป่าอย่างชายอยู่แล้ว คณะกำลังตัวยังพอจะรับภาระของข้าพเจ้านี้ไปได้ หรือมิได้ ลูกสาวตะละแม่ก็รับว่าพอจะทำได้...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 1. 2542 :578-579)

กันทิมาได้รับมอบหมายหน้าที่นี้ก็ยินดีเป็นยิ่งนัก ถือเป็นโอกาสที่จะติดตามหาชายที่นางรัก นางได้กล่าวกับจะได้ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...นางว่าซึ่งตะละแม่ใช้ให้เป็นทูตนำข่าวมายังท่านนี้จะได้ถือว่าตนเป็นฝ่ายทำคุณแก่ตะละแม่ก็หาไม่ กลับถือเอาว่าตะละแม่ใช้ทั้งนี้กลับเป็นคุณกับนางเสียซ้ำ โดยนางว่าใครจะได้มาปะจะได้ตบท่านหนักนักอย่าว่าแต่ตองอูมาเมืองแปรเท่านั้นเลย มาตราว่าหนทางจะไกลกว่านี้สัก 100 เท่า แต่ถ้ามีจะได้ยืนอยู่บันปลายหนทางแล้ว กันทิมาแม่ไม่นึกด้วยความอุตสาหะที่จะมาถึงตัว...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 1. 2542 : 622-623)

กันทิมากล้าหาญที่จะออกไปเผชิญอันตราย นอกจากเพื่อความจงรักภักดีต่อตะละแม่จันทร์แล้วก็เพื่อความรักที่นางมีให้จะได้เป็นสาเหตุสำคัญ กันทิมาจึงยินดีรับทำการนี้ ถึงแม้ว่าจะต้องเสี่ยงอันตรายก็ตาม จะเห็นได้ว่า ความรักของกันทิมาที่มีต่อจะได้ตบนั้นก็มีส่วนช่วยผลักดันพฤติกรรมของนาง

- กันทิมาไม่เปิดเผยฐานะของนางเพราะต้องการรู้ความในใจของจะได้ตบ

เมื่อกันทิมาเดินทางมาถึงเมืองแปรได้ปลอมตัวเป็นชายโดยใช้ชื่อว่า นาคะตะเซโบ และได้พักอาศัยอยู่กับจะได้ตบ นางมิได้แสดงตนว่าเป็นกันทิมาเพราะจะได้สืบข่าวเรื่อง

ความสัมพันธ์ของจะเด็ดกับทะเลแม่กุสุมาได้สะดวก อีกทั้งยังอยู่ใกล้ชิดจะเด็ด และสามารถล่วงถามความในใจของจะเด็ดได้อีกด้วย ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...ลูกสาวทะเลคะฉนุได้คิดว่าจะเอยปากบอกถึงเรื่องที่ทะเลแม่ไซ้มาโดยตรง ดังที่หมายมั่นมาแต่ตองอุ้นเห็นจะไม่รัดกุม หากแสดงตัวให้รู้ว่าเป็นคนรับสั่งเซษฐภคินีพระเจ้าตองอุมาแล้ว ไหนเล่าจะได้รู้ข้อเท็จจริงอื่น ๆ อีกข้อหนึ่งแล้ว เมื่อนายทัพเมืองตองอุรู้ตัวเสียว่ากันทิมาเป็นคนของทะเลแม่จันทราแล้ว อันจะสืบสวนว่าจะเด็ดไผ่ฝักกับธิดาพระเจ้าแปรสักซึ่งเพียงใดนั้น เห็นจะขัดสน แลอีกข้อหนึ่งอันเป็นข้อสำคัญเล่า มันจะเด็ดกับจาเลงกะโปพี่ชายตัวรู้ว่าเป็นสตรีแล้ว การจะได้อยู่ใกล้ชิดกับเจ้าหนุ่มผู้นำงจรักก็พลอยสิ้นสูญโอกาสไปด้วย แล้วแม่กันทิมาก็กลับความคิดเดิมเสียตั้งใจจะพรางความไว้ ยังไม่บอกถึงเรื่องที่ตัวเป็นอยู่โดยความจริง

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 1. 2542 : 609-610)

และกันทิมาก็ลงจะเด็ดว่านาคะตะเซโบอาสากันทิมามาเมืองแปร เพราะกันทิมาถูกโจรป่าดักทำร้ายและขอร้องนาคะตะเซโบนำความมาบอกจะเด็ดเรื่องมังกรและทะเลแม่จันทรา เมื่อจะเด็ดได้ฟังข่าวจากเมืองตองอุจากันทิมาชายปลอม จะเด็ดขออนอนข้างนางเพื่อให้เกิดความรู้สึกคุ้นใจที่มีข่าวเมืองตองอุมาถึงตน นาคะตะเซโบนอนหลับไปเพราะความอ่อนเพลีย ต่อเมื่อตื่นนอนใกล้ยามสามยังเห็นจะเด็ดนอนก่ายหน้าผากอยู่ นางจึงถามจะเด็ดว่าเพราะเหตุใดจะเด็ดจึงไม่ยอมหลับนอน จะเด็ดสรรเสริญความมีน้ำใจและความกล้าหาญของกันทิมาที่มีต่อทะเลแม่จันทราและตน จะเด็ดจะยอมบวชอุทิศส่วนกุศลให้กันทิมาหากนางมีอันเป็นไปจนถึงแก่ชีวิต เมื่อกันทิมาชายปลอมได้ฟังก็เกิดความยินดีและแสร้งถามจะเด็ดว่า จะเด็ดมีความสัมพันธ์กับนางเช่นใดเพราะเห็นว่ากันทิมานั้นมีใจอาลัยอาวรณ์จะเด็ดยิ่งนัก จะเด็ดจึงกล่าวว่าตนเองเคยมีความสัมพันธ์ทางใจกับกันทิมามาก่อน แต่ก็ได้เปิดเผยให้นางรู้ เพราะว่าตนเองยังไม่มีฐานะมั่นคงเหมือนปัจจุบันนี้ และตนเองก็สามารถหยั่งรู้ถึงความรู้สึกของกันทิมาได้ แต่ ณ ปัจจุบันจะเด็ดรู้แล้วว่ากันทิมามีใจผูกพันกับตนเช่นเดียวกัน เพราะเห็นได้จากการกระทำของกันทิมาที่กล้าเดินทางมาหาตน ณ เมืองแปร จนกระทั่งได้รับบาดเจ็บ เมื่อกันทิมาชายปลอมได้ฟังคำจะเด็ดกล่าวว่าจะเด็ดมีใจตรงกับนาง นางก็เกิดความรู้สึกอึดอัดใจ

กันทิมาล่วงถามความในใจของจะเด็ดที่มีต่อนาง และจะเด็ดก็ได้เปิดเผยความรู้สึกของตนให้กันทิมาทราบ กันทิมาจึงเกิดความปลาบปลื้มยินดีที่ตัวนางเองมิได้เป็นฝ่ายรักจะเด็ดฝ่ายเดียว การกระทำของกันทิมาแสดงให้เห็นว่าความรักที่นางมีต่อจะเด็ดเป็นพลังผลักดันให้กันทิมากล้าแผลงตัวอยู่ในร่างของชายปลอม โดยยอมเสี่ยงกับคำครหาถ้าผู้อื่นรู้ความจริงว่านางคือสตรี แต่กันทิมาก็มิได้คำนึงถึงผลเสียที่นางอาจจะได้รับก็เพราะของนางต้องการอยู่ใกล้ชิดจะเด็ด และกันทิมายังมีสติปัญญาฉลาดคือรู้จักล่วงถามความในใจของจะเด็ดที่มีต่อนาง

โดยใช้สถานการณ์บังคับให้จะเด็ดกล่าวความในใจ ในที่สุดกันทิมก็ได้รู้ความคิดของจะเด็ดที่มีต่อนาง จึงทำให้กันทิมรู้สึกปลาบปลื้มยินดียิ่งนัก

#### - กันทิมช่วยเหลือจะเด็ดให้หนีออกจากคุกหลวงเมืองแปร

กันทิมในร่างของชายปลอมคือนาคะตะเซโบนั้นก็ยังอยู่เมืองแปรต่อไป หลังจากที่จจะเด็ดถูกจับไปขังคุกหลวง นาคะตะเซโบพบตะละแม่มกุสุมา และตะละแม่มกุสุมาก็พานางไปฝากไว้กับคนเฝ้าอุทยานหลวงเพื่อที่จะสื่อข่าวเรื่องจะเด็ด ต่อมาเมื่อเมืองแปรถูกกองทัพโมณีนล้อมและในช่วงที่กำลังเกิดศึกนอกกำแพงวัง ภายในกำแพงวังก็เกิดความโกลาหลเพราะมีผู้ปล่อยข่าวว่าเมืองแปรแตกแล้ว กันทิมก็ได้ลอบเข้ามาช่วยจะเด็ดกับพี่ชายนางพร้อมกับนักโทษอีก 700 คน หนีออกจากคุกและตีฝ่ากองทัพโมณีนกลับเมืองตองอูได้สำเร็จ ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

ฝ่ายลูกสาวตะคะฉุซึ่งสำนักด้วยขานล้อยู่ท้ายสวนหลวงกำลังหลับ เสียงคนวิ่งแล้วร้องบอกกัน อื้ออึงแว่วมากระทบหูก็ตกตื่นใจ เจ็บสลดความตามข่าวโจษเนื้อความว่าขณะนี้แปรกำลังจะเสียเมือง แม่กันทิมก็ตกใจ แต่ได้สติคิดถึงจะเด็ดอันต้องจำอยู่ในคุกว่า หากข้าศึกเข้าเมืองได้แล้วผิดหนักซ้ำร้ายจะอันตรายยิ่งขึ้น ทั้งคนกำลังตื่นตื่นนี้หากเจ้าหน้าที่ไม่ระมัดระวังแลได้ช่องจะได้ช่วยแก้เอาตัวจะเด็ดออกมาให้พ้นโรงจำให้จงได้ แม่กันทิมได้คิดถึงความซอ้นนั้นแล้วก็เร่งแต่งตัวเป็นชายคาดดาบ สำคัญของบิดากระชับมันกับเอาแล้วก็ออกจากบ้าน วิ่งไปในหมู่คนที่แตกตื่นไม่เป็นสำตรงไปยังโรงจำ ครั้นถึงโรงจำนั้น เห็นพนักงานผู้คุมมายืนออกกันอยู่ข้างบริเวณ ลูกสาวตะคะฉุได้คิดจึงอ้อมไปข้างหลังคุกอันเป็นโรงเก็บสิ่งของซึ่งสร้างโดยฝีมือนักโทษ เอาเชื้อเพลิงกองสูงขึ้นได้กองใหญ่แล้วลูกสาวตะคะฉุก็จุดเพลิงขึ้นมีซาก็ลามอย่างรวดเร็ว พนักงานที่ยืนอยู่ทั้งนั้น นึกว่าข้าศึกมาเผาบริเวณของตัวก็อลหม่าน ที่กลัวก็หนีเตลิด ที่กลัวก็วิ่งไปยังสถานเกิดไฟ แม่กันทิมาย้อนกลับมาตามทางเข้าวิ่งปนเปกับพนักงานทั้งนั้นเข้าไปจนถึงคุกภายในบริเวณซังนักโทษอุกฉกรรจ์ อันอยู่เป็นเรือนยาว

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 2. 2542 : 840-841)

แสดงให้เห็นว่า ความสัมพันธ์ที่กันทิมมีต่อจะเด็ดนั้นเป็นความผูกพันลึกซึ้งนัก เพราะจะเด็ดต้องโทษอยู่เมืองแปร กันทิมก็กลัวที่จะอยู่เมืองแปรต่อไป เพื่อรอเวลาช่วยเหลือจะเด็ด จนกระทั่งมีโอกาสในวันที่เมืองแปรเกิดศึกกับกองทัพโมณีน กันทิมจึงวางแผนและเข้าไปช่วยจะเด็ดให้พ้นจากคุกหลวงพร้อมด้วยจาเลงกะโบพี่ชายนาง จากการกระทำของกันทิมนี้จะเห็นได้ว่าเกิดจากความห่วงใยที่นางมีต่อชายคนรักเป็นอย่างมาก ถึงแม้ว่านางจะมีโอกาสหนีกลับเมืองตองอู แต่กันทิมก็ไม่หนีเอาตัวรอดไปผู้เดียว นางยังอยู่ในเมืองแปรต่อเพื่อหาทางช่วยเหลือจะเด็ดให้รอดพ้นจากอันตราย

- กันทิมารับอาสาตะละแม่จันทร์หาไปสืบข่าวความสัมพันธ์ของจะเต็ดกับตะละแม่กุสุมา ณ เมืองแปรเป็นครั้งที่สอง

เมื่อตะละแม่จันทร์หาทรงทราบข่าวว่าจะเต็ดติดตามไปชิงตัวตะละแม่กุสุมา ณ เมืองหงสาวดีและเมืองเมะตะมะ นางก็ใคร่รู้ข้อเท็จจริงและยังจะต้องการบอกข่าวให้จะเต็ดรู้ว่ามังตราสร้างทำอุบายลงให้จะเต็ดกลับเมืองตองอูเพื่อลงโทษที่จะเต็ดกล้าขัดคำสั่งของมังตรา ตะละแม่จันทร์หาจึงนำความมาปรึกษากับกันทิม่า กันทิม่าจึงรับอาสาเพื่อไปสืบข่าวนี้ด้วยตนเอง ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...ข้าพเจ้าจึงคิดก็เพราะตรงว่จานอันตะละแม่ออกปากวานนี้ ข้าพเจ้ามีหนทางใดจะทำให้ผลยิ่งกว่าแล้วก็ได้คิดทำเอา ฉะนั้นบัดนี้ซึ่งตะละแม่ท่านจะไปวัดกุโสดอนั้น ก็ได้แต่จะฝากบอกไปถึงบุเรงนอง แต่คนข้างโน้นจะเป็นประการใด ตะละแม่ผู้มีคุณท่านจะแจ้งละเอียดก็หาไม่ได้ ข้าพเจ้าจึงใคร่จะไปทำการเสียเอง เนงมากับข้าพเจ้าเมื่อครั้งกระโน้นก็พอจะรู้จักกันบ้าง จะสวมรอยขอไปด้วยก็คงจะได้การ ตะละแม่ฟังกระนั้นก็ยินดี ด้วยน้ำใจใคร่จะรู้ความเมื่อคนผู้นั้นกระทำเมื่ออยู่เมืองแปรด้วยจึงว่า แม้นกันทิม่าท่านรับการไปทำได้อย่างว่แล้ว ข้าพเจ้าก็จะถือเป็นคุณหนัก...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 4. 2542 : 1921)

กันทิมารับอาสาไปสืบข่าวให้ตะละแม่จันทร์หาในครั้งนี้ก็เพราะเห็นว่าน่าจะมีโอกาสรู้ถึงข้อเท็จจริงของจะเต็ดได้อย่างสะดวกและนางเองก็ต้องการพบหน้าจะเต็ดชายคนรักด้วยการเดินทางในครั้งนี้ก็สะดวกกว่าครั้งแรกเพราะมีเนงบาและพลคุมเครื่องบรรณาการไปด้วยนางปลอมตัวและใช้ชื่อว่านาคะตะเซโบเดินทางไปพร้อมกับเหล่าทหารตองอู

เมื่อเดินทางมาถึงเมืองแปรแล้ว กันทิม่าได้ไปหาจะเต็ด ณ เรือทรงที่อยู่กลางน้ำเมืองแปร จะเต็ดพบหน้านาคะตะเซโบก็ดีใจกอดนางเพราะคิดว่านางเป็นเพื่อนชาย กันทิม่าประชดจะเต็ดเรื่องที่จจะเต็ดควรจจะร้อนใจเพราะทำความผิดไว้กับมังตรา แต่จะเต็ดกลับมามีอารมณ์ครั้นครองอยู่กับบรรดานางรำอีก และนางก็ได้แจ้งความที่ตะละแม่จันทร์หา บอกกล่าวมาให้จะเต็ดทราบและอ้อนวอนมิให้จะเต็ดกลับเมืองตองอูในเวลานี้ ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...นาคะตะเซโบก็ว่า ผิว่าท่านทำเหมือนปากว่า ก็อย่าเข้าตองอูเสียประเสริฐกว่าท่าน จะเข้าตองอูนั้นก็หมายใจประการเดียวที่จะหาทางให้พี่นางพระเจ้าตองอูค่อยสบายใจเพราะแจ้งน้ำรักซึ่งแห่งท่าน แต่ทั้งนี้จะกลับไปสำแดงให้พระพี่นางรู้ว่า ท่านละการอุปภิเษกด้วยตะละแม่ตองอูแต่ไม่กล้าจะละข้างตะละแม่เมืองแปร ความน้อยใจก็เกิดตะละแม่องค์โน้นเป็นแท้ ท่านจากตะละแม่ด้วยอาการดั่งว่าลื้มแล้ว ยังจะพานางอื่นเข้าไปหยามสำแดงว่ารักเกินกว่านางผู้เป็นที่รักเก่าอีก นานที่เชษฐภคินีพระเจ้าตองอูจะกลับทิวความน้อยใจ ท่านหมายมั่นปั้นมือจะทำการดั่งนี้แล้วก็จะอยู่เสียในแปรนี้แลบิตเบี่ยงตามคำตะละแม่ตองอูสั่งมา...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 6. 2542 : 2046-2047)

เห็นศิษย์รักบิดาตนเดินมาแต่ไกลกระทำคารวะโดยประเพณีแล้ว แม่กันทิมาลีมาว่าตนอยู่ในเครื่องคลุมร่างชาย ก็ทำปั้งปึงเป็นที่ไว้ตัวอยู่ และจะเดี๋ยนั้นเห็นเพื่อนยากร่วมทุกข์คราวสำคัญด้วยตัว ก็วิ่งเข้ามาแล้วสวมกอดไว้ด้วยกิริยาสนิท แม่กันทิมาหนแรกก็ตกใจครัน ครั้นรสสัมผัสเตือนความผูกพันอันเคยมีอยู่ในใจ ก็กลับกอดเจ้าหนุ่มเข้าไว้โดยมีรู้สึกตัว จะเดี๋ยนั้นปีติหนักแล้วว่ากลับมาพบนาคะตะเซโบท่านตั้งนี้ ปิ๋วว่าสำคัญความดีแล้ว

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 4. 2542 : 1040-1041)

แสดงให้เห็นว่า กันทิมาเป็นห่วงจะเด็ดจะต้องโทษจากมังกร นางจึงนำความของตะละแม่จันทรามาบอกจะเด็ด และเมื่อนางได้พบจะเด็ดนางก็เกิดความสุขที่ได้มาพบหน้าคนรักแต่จะเด็ดมิได้รู้ว่านาคะตะเซโบคือกันทิมา จะเด็ดก็แสดงอาการต่อนางดุจดั่งเพื่อนชาย กันทิมาได้รับสัมผัสทางกายด้วยการกอดรัดจากจะเด็ด นางก็มีใจยินดียิ่งนัก และเมื่อนางมาเห็นปอละเตียงซึ่งเป็นนางรำ กันทิมาก็เกิดความหึงหวงนางจึงว่าประชดจะเด็ดว่ามีได้เกิดความสุขใจจริง เพราะมีแก่ใจชมการพ้อนรำจากนางรำในเรืออยู่ ความรักของกันทิมาที่มีต่อจะเด็ด ทำให้กันทิมากล้าทำทุกสิ่งทุกอย่างเพื่อให้จะเด็ดมีความสุขและไม่ได้รับโทษ กันทิมาปลอมตัวเป็นชายเพื่อมาบอกข่าวให้จะเด็ดทราบถึงสถานการณ์ในเมืองตองอู และนางเองก็ยังได้ประโยชน์ในการปลอมตัวของ คือ นางได้มีโอกาสใกล้ชิดจะเด็ดและยังกล่าวเตือนสติจะเด็ดถึงเรื่องของตะละแม่จันทราให้จะเด็ดได้รับรู้ถึงความรู้สึกของตะละแม่จันทราได้โดยไม่รู้สึกวก กันทิมาเป็นฝ่ายตะละแม่จันทราอีกด้วย

#### - กันทิมามิได้กล่าวความใดให้จะเด็ดต้องเดือดร้อน

เมื่อกันทิมารับอาสาตะละแม่จันทราไปสืบข่าวจะเด็ดเรื่องความสัมพันธ์ของจะเด็ดกับตะละแม่กุสุมา นางมิได้เคยกล่าวความใดที่ทำให้ตะละแม่ทั้งสองต้องผิดใจกัน เพราะนางเห็นแก่ความสุขของจะเด็ด ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...ครั้งโน้นเมื่อครั้งกันทิมาท่านลอบเป็นคนไปฟังเหตุให้ตะละแม่นั้น ความควรมิควรใด ๆ พึงแสดงใจตะละแม่ฝ่ายท่านก็ทราบสิ้น แลข้าพเจ้าก็วิตกอยู่ว่ากันทิมาท่านเผยขึ้นแล้วนางที่ตะละแม่ทั้งสองจะผิดใจกัน แต่ครั้งกาลจำเริญมาประจักษ์ว่าท่านไม่พูดให้เกิดขำร้าย ข้าพเจ้าก็สำนึกคุณ ลูกสาวครูเฒ่าตะกะญี่ก็ว่าข้าพเจ้าคำนึงถึงความสุขของคนถ้วนทั่วทุกหน้าแล้ว มาตรหน้าที่ตัวจำต้องบอกการทุกอย่างให้ตะละแม่เมืองตองอูรู้ก็สู้งาเสีย...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 6. 2542 : 3795)

แสดงให้เห็นว่าการกระทำของกันทิมนั้น นางต้องการให้จะเต็ดได้รับความสุขกันทิมาจึงมีได้กล่าวสิ่งใดที่ก่อให้เกิดความกินใจของตะละแม่ทั้งสองเมือง กันทิมารักและห่วงใยจะเต็ดมาก สิ่งใดที่นางทำให้จะเต็ดมีความสุขได้นางก็จะทำ แสดงให้เห็นว่าความสัมพันธ์ของนางกับจะเต็ดมีพลังผลักดันที่ทำให้กันทิมาแสดงพฤติกรรมเช่นนี้

#### - กันทิมายอมเปลี่ยนใจเข้ามาอยู่ในวังหลวง

กันทิมาได้ขออนุญาตตะละแม่จันทร์เดินทางกลับไปเยี่ยมมารดานางที่บ้านเดิม และนางก็คิดจะกลับคืนมาในวังหลวงอีก ดังที่นางได้กล่าวกับจะเต็ด ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...นางนั้นก็ร้องไห้แล้วข้าพเจ้าอยู่ข้างในรูปกายท่านที่เห็นกับตาเป็นเครื่องบาดใจอย่างหนึ่ง แลคำท่านอันมักแสดงยินดีด้วยเนงบาเป็นเครื่องบาดหูอย่างหนึ่ง สองข้อนี้เป็นเรื่องใหญ่จึงออกมาเสียภายนอกหวังจะให้สิ่งเกิดแล้วมอดไปกับตนเอง...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 6. 2542 : 3798)

และเมื่อกันทิมาทราบว่าจะเต็ดนั้นมีใจให้นางเช่นเดียวกัน กันทิมาก็ตัดสินใจกลับไปอยู่ในวัง ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...ฝ่ายนางกันทิมนั้นเล่า ความแอมโอบที่เพิ่งมาได้พบเป็นที่ชื่นซึ่งใจก็ออกปากว่า หนก่อนความแค้นช่วยให้ใจแข็งออกมาอยู่ห่างเสียได้ แต่มารู้ความเมตตาภายในแห่งท่านบุเรงนองถนัดจะขอคืนเข้าวังอยู่ใกล้ท่าน แม้นคิดครวญท่านละที่สำราญในวังออกศึก ฝีมือข้าพเจ้ามีอยู่ก็จะขอเป็นข้ารับใช้สนิทท่านถึงยุทธุภูมิด้วย

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 6. 2542 : 3812)

แสดงให้เห็นว่า ความรักของกันทิมาที่มีต่อจะเต็ดนั้นมีอิทธิพลยิ่ง เมื่อนางรู้ว่าจะเต็ดมีใจให้นางเช่นเดียวกัน กันทิมาจึงเกิดความสุขต้องการอยู่ใกล้ชิดกับจะเต็ดนางจึงยินยอมตามจะเต็ดกลับเข้าวัง ความสัมพันธ์ที่กันทิมาที่มีต่อจะเต็ดนั้นทำให้นางตัดสินใจกลับไปอยู่ในวัง การกระทำของกันทิมาตรงกับคำกล่าวของเบเนเดคที่ว่า เมื่อชายหญิงบรรลุภาวะแห่งความเป็นบุคคลย่อมรู้จักรักเพศตรงข้าม เขาจะเกิดความรู้สึกว่าจำเป็นต้องมีกันและกันชีวิตจึงจะสมบูรณ์ เมื่อยังอยู่ในช่วงวัยรุ่นจะเกิดความรู้สึกกดดันและความขัดแย้งทางอารมณ์ จะรู้สึกว่าการที่จะรักใคร่สักคนนั้นเป็นการผิดหรือน่าอายต้องปกปิด แม้แต่ผู้ที่เขารักก็ไม่อยากให้ล่วงรู้ ต่อมาเมื่อเขาได้เรียนรู้ว่าอีกฝ่ายหนึ่งก็มีความอาทรในตัวเองเช่นกัน จึงทำให้เขารู้สึกปลดปล่อยยินดี

- กันทิมาเชื่อฟังคำของจะเด็ดเพราะมีความรักที่มั่นคงต่อจะเด็ด

กันทิมามีความรักที่มั่นคงต่อจะเด็ดยิ่งนัก เมื่อจะเด็ดอธิบายเหตุผลว่าตนกับกันทิมาไม่สามารถอยู่ครองคู่กันได้เวลานี้ก็เพราะมีอีกคนที่ต้องทนทุกข์ทรมานเพราะไม่สมรัก ฉะนั้นการจะทำให้เกิดความยุติธรรมแก่ทุกฝ่ายคือ กันทิมาต้องกลับไปอยู่บ้านเดิมของนาง กันทิมาก็เชื่อฟังคำของจะเด็ดและนางก็มีได้น้อยใจจะเด็ดแต่อย่างใด ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...แลเรามารอเวลาพอให้สายตาคอนทุกผู้เห็นชัด ว่าข้าพเจ้าใช้คนกลโหมหญิงมาเสียจากเพื่อนเกลอ แลเนงบาสาบสูญที่จะตามปะเป็นอันแน่แล้ว เมื่อนั้นแลเราจึงมากำหนดวันคืนของเรา อนึ่งกว่าจะถึงเวลาสิ้นที่สงสัย แต่นี้ไปเบื้องหน้าสิบปียี่สิบปี สังขารท่านแลข้าพเจ้าซาลงก็ดี แต่น้ำใจของสองคนคงไม่เสื่อมตามสังขาร ก็ยานี้กว่าข้าพเจ้าจะรัดท่านเบาไปกว่าที่โอบรัดท่านอยู่ ณ ราตรีนี้เลย

กันทิมาน้อยก็ค่อยรีนไปในน้ำคำ สว่างไสวก่อนคลายความน้อยใจลง ด้วยนางนี้สวามีรักก็รีบเร่งนองโดยรักแก้วแล้วเกิดจากน้ำใจเป็นมูลประการหนึ่ง กอรปกับกันทิมาจำเริญผูกออกมาจากหมู่หญิงอยู่เหี้ย แลหาได้รู้เรื่องสวาทชวนใจให้ฝึกฝนดุจดุจดุจ อนึ่งปดิดจำเริญอยู่ในหมู่หญิง อารมณ์อันคลุกคลีอยู่ด้วยชายฉกรรจ์อุดมอยู่ ยามผู้ใดได้ชี้ให้รู้พิเคราะห์ที่เด็ดเดี่ยวแม่นยำก็เชื่อฟัง...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 8. 2542 : 4657)

แสดงให้เห็นว่า ความรักที่กันทิมาต่อจะเด็ดนั้นมั่นคงนัก ถึงแม้ว่าจะมีชายอื่นมารักนาง แต่กันทิมาก็มิได้เปลี่ยนใจเลย และเมื่อจะเด็ดได้ชี้แจงเหตุผลให้กันทิมาไตร่ตรองคิดพิจารณาถึงข้อเท็จจริงในเรื่องของนางกับจะเด็ด กันทิมาก็ยอมรับฟังและยินยอมทำตามคำขอร้องของจะเด็ด เพราะความรักที่ดีที่นางมีต่อจะเด็ดและเห็นชอบในเหตุผลของจะเด็ดที่ตัวนางเองก็เห็นว่าเป็นสิ่งที่ถูกต้องด้วยเช่นกัน

ความรักของกันทิมาที่มีต่อจะเด็ดนั้น โดยภาพรวมแล้วสามารถเห็นได้ว่าเป็นความรักซึ่งตรงกับคำกล่าวของ ฟรอมม์ ที่ว่า ความรักแบบมีวุฒิภาวะที่ประกอบไปด้วยส่วนสำคัญ 4 ประการ คือ มีการปกป้อง มีการรับผิดชอบ มีการเสียสละ และประกอบขึ้นด้วยปัญหาการกระทำของกันทิมานั้นปกป้องคนรักโดยยอมเดินทางไปเมืองแปรเพื่อแจ้งข่าวให้จะเด็ดได้รับรู้ถึงสองครั้ง และนางก็ยังรู้จักใช้สติปัญญาในการกล่าวลงถามความในใจของจะเด็ดที่มีต่อนางในขณะที่นางปลอมตัวเป็นชาย และยังสามารถแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นกับจะเด็ดโดยรอเวลาช่วยเหลือให้จะเด็ดหลุดพ้นจากที่คุมขังและยังปกป้องจะเด็ดให้พ้นจากโทษภัยที่จะได้รับจากมังตราด้วยการขอร้องให้จะเด็ดอยู่เมืองแปรต่อจนกว่ามังตราจะค่อยคลายพิโรธ ด้วยความรับผิดชอบในฐานะผู้ที่รู้จักทั้งทะเลแม่จันทราและทะเลแม่กุสุมา กันทิมายังช่วยปกปิดข้อเท็จจริงบางเรื่องของทะเลแม่กุสุมาที่อาจจะนำไปสู่ความผิดใจกันกับทะเลแม่จันทรา โดย

แจ้งเรื่องทีนางไปสืบมาและกล่าวแต่สิ่งที่ดีของทะเลแม่กุสุมาให้ทะเลแม่จันทราทรงทราบ ทั้งนี้ก็เนื่องมาจากกันทิมาเป็นห่วงว่าจะเดือดร้อนจะเกิดปัญหาในภายหลัง และด้วยความรักภักดีที่นางมีให้จะเด็ด เมื่อนางรู้ว่าจะเด็ดก็รักนางเช่นเดียวกัน กันทิมาจึงยินดีตามจะเด็ดกลับเข้ามาอยู่ในวังหลวงอีกครั้งหนึ่ง แต่ในที่สุดแล้วกันทิมาก็เสียสละเพื่อจะเด็ดเพราะผู้อื่นอาจจะเข้าใจผิดว่าจะเด็ดนั้นรักหญิงมากกว่าเพื่อน นางจึงต้องเดินทางกลับไปอยู่บ้านเดิม นางเข้าใจเหตุผลที่จะเด็ดอธิบายให้นางฟังทั้งมิได้น้อยใจแต่อย่างใด

### 3. อุปสรรคและการพัฒนาการในด้านความสัมพันธ์

จะเด็ดกับเนงนามีใจตรงกันคือ ทั้งคู่มีใจให้กันทิมา ความรู้สึกของทั้งสามคนจึงเป็นอุปสรรคการพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างจะเด็ดกับกันทิมา เมื่อจะเด็ดรู้ว่าเนงนามีใจให้กันทิมา จะเด็ดเห็นใจและถนอมน้ำใจเพื่อนจึงมิได้แสดงออกให้กันทิมาเห็นว่าตนรักนางเช่นเดียวกับที่นางรักตน หลังจากที่จะเด็ดได้ทราบจากเนงนาว่า นาคะตะเซโบเป็นกันทิมาปลอมตัวมาและกันทิมาผูกพันกับชายอื่น ซึ่งจะเด็ดรู้ว่าคือตนนั่นเอง จะเด็ดจึงพยายามปลื้มตัวห่างจากกันทิมา ส่วนกันทิมานั้นมิรู้ว่าจะเด็ดรู้ความจริง เมื่อเห็นจะเด็ดมิได้สนใจนางกันทิมาก็รู้สึกเสียใจ ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...ส่วนกันทิมานั้นเล่า มิรู้่านายทัพต้องอุ้มเจ้เพศแห่งตัวสิ้นแล้ว แลที่เจ้านายทัพตีตนห่างก็เพราะข้อข้องภายในทรมานกันทิมาแม่คะเนว่า บุเรงนองเหมายด้วยอิสรียทั้งสองยังนักก็บังเกิดความน้อยใจ...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 5. 2542 : 3177)

อุปสรรคความสัมพันธ์ของจะเด็ดกับกันทิมานั้นเกิดจากมีบุคคลที่สามเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย คือเนงนานั้นเป็นทั้งพี่และเพื่อนร่วมสาบานที่จะเด็ดรักมาก เมื่อเนงนามีใจหมายปองกันทิมาเช่นเดียวกับตนเองแล้ว จะเด็ดก็มิกล้าแสดงสิ่งใดให้กันทิมาประจักษ์ได้ว่าตนมีใจผูกพันอยู่กับนางเพราะเห็นแก่เนงนา และกันทิมาก็รู้สึกน้อยใจในพฤติกรรมของจะเด็ดยิ่งนัก เพราะนางเองมิได้รู้ว่าเนงนาได้นำเรื่องที่ตนหลงรักกันทิมาไปปรึกษาจะเด็ด เพื่อให้จะเด็ดช่วยเหลือ จะเด็ดจึงไม่สามารถสานความสัมพันธ์กับกันทิมาต่อไปได้

จนกระทั่งจะเด็ด กันทิมา เนงนาเดินทางกลับไปเมืองตองอู เนงนานำความทุกข์เรื่องกันทิมามาขอร้องให้จะเด็ดช่วยเหลืออีก จะเด็ดก็รับปากเนงนา แต่จะเด็ดได้ลองพยายามสอบถามใจกันทิมาแล้วเห็นว่านางมิได้มีใจให้เนงนาเลย จะเด็ดจึงบอกกับกันทิมาว่าตนจะไม่พูดแทนเนงนาอีก ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า



...จะเด็ดก็ว่าข้าพเจ้าเป็นธุระพูดความข้อนี้แต่ก่อนจะหยั่งน้ำใจท่านให้ถนัดอย่างหนึ่ง แลอดเอ็นดูคำวอนของเพื่อนเกลอมิได้อย่างหนึ่ง แต่บัดนี้แจ้งใจท่านแน่แท้จะนี้จำเป็นสอนตัวให้มีกลีจิตเพิกเฉยคำข้างเนงบาเสีย...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 6. 2542 : 3810)

กันทิมาโกรธจะเด็ดมากเพราะนางมิเคยคิดว่าชายที่นางรักจะเป็นพ่อสื่อให้เพื่อน เมื่อจะเด็ดเห็นอาการของกันทิมาแล้วก็รู้ดีว่านางรู้สึกผูกพันอยู่กับตน จะเด็ดจึงได้ละความคิดที่จะช่วยเนงบาเพราะไม่ยากบังคับใจกันทิมาอีกและจะเด็ดก็ได้สารภาพรักให้กันทิมารับรู้ กันทิมากับจะเด็ดจึงสามารถปรับความเข้าใจกันได้ และจะเด็ดได้ขอร้องให้นางกลับเข้ามาอยู่ในวัง

เมื่อเนงบารู้ว่าจะเด็ดกับกันทิมารักกัน เนงบาจึงหนีหายไป จะเด็ดไปตามตัวก็ไม่พบ จะเด็ดจึงเกิดความรู้สึกที่ไม่ดีต่อกันทิมาโดยที่นางมิรู้สาเหตุเลย จนกระทั่งวันหนึ่งจะเด็ดได้เกรี้ยวกราดกับกันทิมา นางเสียใจมากจึงขอลากลับบ้านเดิมของนาง แต่ในภายหลังจะเด็ดก็ได้อธิบายเหตุผลที่ทำให้ตนเกิดความรู้สึกที่ไม่ดีต่อนางเพราะจะเด็ดสูญเสียเนงบาซึ่งเป็นมิตรแท้ จะเด็ดกับนางไม่ควรที่จะถือโอกาสครองคู่กันเพราะไม่มีเนงบา ถ้าตนกับกันทิมาทำเช่นนั้นก็จะมิมีผู้อื่นหาได้ว่าจะเด็ดเป็นผู้ฉวยโอกาส จะเด็ดได้ขอร้องให้กันทิมากลับคืนบ้านเดิมของนาง และกล่าวให้คำสัญญากับกันทิมาว่า ขอให้อดใจรอถึงแม้ว่าจะใช้เวลาอีกนานเท่าใด ถ้าหาเนงบาไม่พบแน่แล้ว ตนกับกันทิมาคงจะได้ครองคู่กัน ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่อง

...ฉะนั้นตกเป็นอันว่าท่านอยู่บ้านเดิมแห่งท่านนอกเมืองตองอู แลข้าพเจ้ารับศึกอยู่กับทุ่งหันสา-  
วัดดี ระยะห่างไกลกันปานนี้ก็ดี หากความผูกพันทางใจก็เหมือนเรากอดกันมันอยู่ จึงห่างกันทั้งนี้ผล  
ในส่วนที่ลึกซึ้งของเรามีได้บ่พร่อง ทั้งผลที่กันทิมาท่านจะเพิ่มพูนให้ข้าพเจ้าไว้ตัวโดยควรแก่ศักดิ์  
ชายก็สมบูรณ์ ด้วยการเสียเนงบา ทั้งนี้สื่อองนายกองมาเสมอผู้อื่นมิใช่ญาติท่านนั้นอย่าพักกว่า ถึง  
จาเลงกะโปพี่ท่านอันจะมีส่วนได้ เมื่อน้องสาวได้เป็นภริยาบุเรงนองอุปราชก็ยังคงมองข้าพเจ้าด้วย  
หัวใจร้ายระทม กรรมหนึ่งบันดาลให้ข้าพเจ้าเหมือนเป็นโทษแก่เกลอร่วมสาบาน แลข้าพเจ้าทำที่  
ตกบันไดพลอยโจนเสีย ก็จะเป็นที่หวั่นไหวสลดไปทั่วทุกน้ำใจเพื่อนเกลอ ข้าพเจ้าอธิบายกว้างยาว  
โดยสุจริตทั้งนี้ กันทิมาท่านยังสว่างไสวคลายความมืดมน แลครองชีวิตวันหน้าด้วยความผาสุกสำราญ  
ได้อยู่หรือ นางกันทิมาก็ว่าซึ่งว่าท่านนี้ก็พอจะเป็นที่ยินดีได้อยู่ จะเด็ดใครให้นางคลายใจยิ่งกว่านี้ก็ว่า  
เมื่อยาพูดจได้เท่านี้ก็จำเป็นยินดีแต่เท่าที่ได้นี้ เป็นความจำใจต้องจระไนเหมือนม้ายอกันต่อหน้า  
ข้าพเจ้าจึงขอสาบานเนื้อความที่จะเจจรานี้ต่อคมอาวุธ ด้วยท่านนั้นความซื่อที่จงรักข้าพเจ้าก็เห็น  
ประเสริฐสะอาดยิ่งกว่าหญิงธรรมดา ท่านรักข้าพเจ้าเหมือนพรหมลิขิตตราไว้ให้ท่านมีหัวใจไว้สำหรับมา  
จงรักข้าพเจ้า ฉะนั้นเนื้อตัวอันจะอยู่ร่วมฉันเมียผัวบำรุงกันนั้นไซ้ขอจำเป็นเลย...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 8. 2542 : 4655-4657)

อุปสรรคความรักของจะเด็ดกับกันทิมนั้นเกิดจากเนงบาเพื่อนและพี่ร่วมสาบานของจะเด็ดเองที่มีใจหมายปองกันทิมาเช่นเดียวกับจะเด็ด ดังนั้นเมื่อเนงบาไม่สมรักจึงได้หนีเตลิดไปเพราะไม่สามารถทำได้ ด้วยความรักเพื่อนและมีคุณธรรมประจำใจในความซื่อตรงต่อมิตรจะเด็ดจึงมิได้ถือโอกาสครองคู่กันทิมา แต่จะเด็ดได้แก้ปัญหาคือส่งตัวกันทิมากลับบ้านเดิมของนาง เพราะเห็นว่าถ้ากันทิมายังอยู่ในความดูแลของตนต่อไป เนงบารู้ข่าวก็จะเสียใจจะเด็ดตัดสินใจทำเช่นนี้ทั้งที่ก็อาลัยรักกันทิมาอยู่ แต่ด้วยความรักเพื่อนจึงทำให้จะเด็ดตัดสินใจให้กันทิมาไปอยู่ให้ไกลตา แต่จะเด็ดก็ยังคงมีความหวังว่าในภายหน้าถ้าหากตนเองตามตัวเนงบาไม่พบจริง ๆ แล้วตนเองกับกันทิมาก็อาจจะมีโอกาสได้ร่วมชีวิตกัน

ฝ่ายกันทิมนั้นด้วยใจรักภักดีที่นางมีต่อจะเด็ดจึงทำให้นางเศร้าเสียใจที่ต้องจากกันไกลเช่นนี้ แต่กันทิมาเป็นสตรีที่ใจหนักแน่น มีเหตุผล เพราะความที่นางคลุกคลีอยู่ในกลุ่มชาย จึงทำให้นางกล้าตัดสินใจอย่างเด็ดเดี่ยว และนางก็ยังเชื่อมั่นในคำสัญญาของจะเด็ด ไม่ว่าจะต้องรออีกนานเท่าใดนางก็จะรอเพื่อความสมหวังในรักแท้

จะเด็ดกับปอละเตียง

### 1. จุดเริ่มต้นของความผูกพัน

จะเด็ดเข้ามาขออาศัยพักอยู่กับไปพยูซึ่งเป็นบิดาของปอละเตียง เมื่อปอละเตียงซึ่งเป็นข้าหลวงในเมืองหงสาวดีกลับมาเยี่ยมบ้าน นางพบกับจะเด็ดและได้เห็นบุคลิกท่าทางรวมทั้งคำพูดของจะเด็ด จึงทำให้นางสนใจจะเด็ดมาก ปอละเตียงเป็นข้าหลวงคนโปรดของอัครมเหสีแห่งพระเจ้าหงสาวดี จึงเป็นเหตุให้ไม่มีชายใดในวังหลวงกล้ากล่าววาจาเกี้ยวนาง จนกระทั่งปอละเตียงได้พบกับจะเด็ด จะเด็ดเกี้ยวนางเพราะต้องการให้ปอละเตียงเป็นผู้นำตนเข้าเมืองหงสาวดี ปอละเตียงเมื่อถูกจะเด็ดฝากรัก ด้วยความที่นางมิเคยพบชายใดกล้ากล่าวเรื่องทำนองนี้กับนาง จึงทำให้ปอละเตียงเกิดความรู้สึกหวั่นไหวภายในใจ และยอมรับรักจะเด็ด ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...แลนางปอละเตียงเคยอยู่เฉพาะบรรดาหญิงในวัง มาตราว่าจะปะชายพวกมหาดเล็กบ้าง คนเหล่านั้นก็เกรงอาญาวัง รู้ว่าปอละเตียงเป็นข้าหลวงตัวโปรดของอัครเทวี จะมองก็มีได้กลัวสยหาย นางปอละเตียงพบแต่ความสะทกสะเทือนของเหล่าชายจนเคยตัว ครั้นมาปะเจ้าหนุ่มผู้อาศัยเรือนบิดาตน พุดจามีได้กลัวเกรงเหมือนชายทั้งหลาย ทั้งสิ้นลมคมสันจะก้าวร้าวบ้างก็โดยโวหารสุภาพน่าฟัง นางก็ขึงใจในชายผู้นี้ยิ่งกว่าที่เคยขึงใจในชายอื่นมาแต่ก่อน...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 2. 2542 : 1126)

จะเด็ดได้เกี้ยวพาราสีปอละเตียงว่า

...ก็แหละถ้าปอละเตียงท่านพึงเล็งเอาเนื้อแท้แห่งความสุขแล้ว ข้าพเจ้ายังไม่แลเห็นทางอัจนที่จะปรนปรีอานมาตราว่าจะครองคู่อยู่กับในกระท่อมน้อย ปอละเตียงก็จะอยู่ในกระท่อมน้อยในฐานะเป็นสุดที่รักของข้าพเจ้า หรือว่ายามนอนไร่แล้วซึ่งหมอนลายเทพประนมปักสง่าอยู่ที่หน้าหมอน ปอละเตียงท่านก็จะได้นอนหนุนแขนซ้ายของข้าพเจ้าแทน ยามลมว่าดีดีดังตามเทศกาลลมว่าแล้ว ปอละเตียงท่านจะอุ่นเพราะไออุ่นอ้อมแขนซึ่งข้าพเจ้ากางออกห้อมไว้ ข้าพเจ้ามีสิ่งเหล่านี้ให้ท่าน มันใจเสียว่าจะเป็นของประเสริฐยิ่งกว่าที่ท่านเคยรับมาในราชวังหลวงพระเจ้าหงสาวดี นางปอละเตียงฟังชายอันตัวพิศวาทราพันฉนั้น ก็ชุ่มชื่นไปตามอารมณ์สาวแลยิ้มละไมอยู่ รอยบึ้งบนหน้าแต่ต้นก็สิ้นไป...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 2. 2542 : 1193-1194)

...ความปรารถนาของข้าพเจ้านั้นใครจะได้ทำกิริยาสุดสุดจนจรจากกระพุ่มแก้มปอละเตียงท่านเป็นที่สุดแล้ว แต่หากว่าบัดนี้ถึงมาตรปอละเตียงมีใจเอื้อข้าพเจ้าก็ยังไม่สิ้นความเจียมตัว วันใดที่ยังก่อหลักวางฐานฐานะตัวไม่สมหน้าท่าน ตราบนั้นข้าพเจ้าก็จะเฝ้าถืออยู่ว่าเป็นคนชั้นด้อยกว่าแม่ปอละเตียง ไม่ขออาจเอื้อมถูกต้องเนื้อตัวให้ท่านเป็นราศี เพราะมีอันหาศักดิ์ตระกูลมิได้นี้แล้ว หากความปฏิพัทธ์ในใจกำเรปฐนแรงเหลือเกินนัก จะขอสุดแต่กลืนจากผ้าไว้เพียงเท่านี้ ปอละเตียงฟัง

วอนยิ่งเพิ่มความอาลัย...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 2. 2542 : 1199)

แสดงให้เห็นว่าจุดเริ่มต้นของความผูกพันของจะเด็ดกับปอละเตียง เกิดจากจะเด็ดเป็นผู้เริ่ม โดยจะเด็ดได้กล่าวเกี้ยวปอละเตียงเพื่อให้ปอละเตียงเป็นผู้นำตนเข้าไปยังวังหงสาวดี แต่ปอละเตียงกลับหลงรักจะเด็ดตามประสาของหญิงที่พึงจะถูกชายเกี้ยวพาราสีเป็นครั้งแรก

## 2. ความสัมพันธ์ที่มีแรงผลักดันพฤติกรรม

### 2.1 ตัวละครชาย - จะเด็ด

#### - จะเด็ดส่งเสริมให้ปอละเตียงได้พบกับความสุขในชีวิตคู่

จะเด็ดเห็นว่าปอละเตียงมีใจรักภักดีต่อตนอย่างแท้จริง เห็นได้จากการที่นางยอมกล่าวเท็จในการเขียนใบบอกไปทางเมืองหงสาวดี เพื่อให้จะเด็ดได้มีตำแหน่งในราชการ ซึ่งเป็นการส่งเสริมจะเด็ดให้มียศศักดิ์ และปอละเตียงยังมีส่วนช่วยเหลือให้จะเด็ดกับตะละแม่กุสุมาคืนดีกัน จะเด็ดจึงเห็นใจนางและช่วยเหลือให้นางได้รับความสุขในชีวิตคู่ โดยการยกนางให้กับจาเลงกะโบ เพราะเห็นว่าตนเองอาจจะต้องโทษหนัก และไม่สามารถคุ้มครองปอละเตียงได้ อีกทั้งจะเด็ดยังเห็นว่าจาเลงกะโบมีใจรักให้ปอละเตียงมาก และตัวนางเองก็มีได้ปฏิเสธจาเลงกะโบเช่นเดียวกัน ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...ครั้นแล้วเจ้านายทั่วยังเห็นหญิงไม่คลายประหม่าอาย ก็ลุกขึ้นจากที่ตัวนั่งแล้วจูงเอามือจาเลงกะโบเข้ามาหาพี่สาวนางเซงสบู แลจับเอามือหญิงไว้ข้างหนึ่งแล้วว่า ข้างหนึ่งนั้นพี่แลเพื่อนคู่ใจ อีกข้างหนึ่งนั้นเล่านางหนึ่งซึ่งพลอยทุกข์เหมือนใจเดียวกับข้าพเจ้าสืบมา ดังนั้นเมื่อเอาสั่งประเสริฐสองสิ่งสำหรับข้าพเจ้าประสานกันเป็นสิ่งเดียวได้ดังนี้ น้ำจิตข้าพเจ้าเกษมสันต์ปัจจุบันนี้เหมือนเมื่อทำศึกชนะแปร ปอละเตียงท่านอย่ารังเกียจว่าข้าพเจ้าเป็นเจ้าก็เจ้าการเรื่องนี้เสียเองทั้งที่ตัวมิใช่ผู้ใหญ่ แลมิได้นุ่งผ้ากาสาวพัสตร์ฐานผู้อำนวยกรมมกลเลย โดยศักดิ์แลตำแหน่งข้าพเจ้าบุเรงนองรองขุนพลตองอูมาตรว่าอายุน้อย ก็สมควรเรียกว่าผู้น้อยแล้ว สองพี่อย่าเห็นไปข้างไม่สมควรเลย มือข้าพเจ้าที่กุมมือท่านคือมือของผู้บัญชาการเอาเมืองแปร ปอละเตียงพี่สะใภ้ข้าพเจ้าจงทำจิตใจให้ยินดีเกิด...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 4. 2542 : 2164)

เมื่อจะเด็ดเกี่ยวข้องกับปอละเตียงจะเด็ดได้รับประโยชน์จากปอละเตียงมาตลอด จะเด็ดเห็นว่าปอละเตียงเป็นผู้ที่รักตนด้วยใจจริงและยอมช่วยเหลือตนทุกอย่าง แม้ว่าจะต้องเสี่ยงต่อโทษหนักที่กล่าวเท็จกับพระเจ้าหงสาวดี เพื่อให้จะเด็ดได้รับความดีความชอบ หรือแม้แต่ยอมช่วยให้จะเด็ดได้คืนดีกับตะละแม่กุสุมา จะเด็ดจึงรู้สึกเห็นใจนาง ต่อเมื่อจะเด็ดคิดว่าตนมิสามารถที่จะดูแลปอละเตียงให้มีความสุขได้ จะเด็ดจึงได้ยกนางให้

จาเลงกะโปผู้ซึ่งรัก ปอละเตียงเช่นเดียวกัน จะเห็นว่าจะเด็ดทำเช่นนั้นก็เพราะเห็นแก่ความสุขของนาง โดยไม่ต้องการให้นางได้รับความทุกข์ยากลำบากเพราะขาดผู้คุ้มครองดูแล แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของจะเด็ดกับปอละเตียงที่เป็นแรงผลักดันให้จะเด็ดกระทำเช่นนั้น เพราะจะเด็ดสำนึกในบุญคุณของปอละเตียงและปรารถนาดีต่อปอละเตียง มากกว่าที่จะรักนางอย่างชั่วสาว

## 2.2 ตัวละครหญิง – ปอละเตียง

- ปอละเตียงกล่าวคำเท็จลงผู้อื่น เพื่อให้จะเด็ดได้มีตำแหน่งในราชการ

ปอละเตียงได้บอกไปพยุบิดานางให้เขียนในใบบอกไปทางเมืองหงสาวดีว่าจะเด็ดเป็นลูกเลี้ยงของบิดานาง เพื่อให้จะเด็ดได้มีความดีความชอบในการคล้องพญาช้างเผือกได้ ปอละเตียงต้องการให้จะเด็ดได้มีตำแหน่งยศศักดิ์ในราชการเพื่อที่จะได้ครองคู่กับนางอย่างสมเกียรติ ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...นางปอละเตียงนั้นพึงใจในยศศักดิ์ เพราะเคยเห็นขุนนางเป็นที่เจนนามมาแต่ในพระราชวัง ครั้นมาพึงใจเอาเมงจะคนชาวบ้านพื้น ๆ หายยศศักดิ์อันใดระดับตนมิได้ ปอละเตียงพินางก็เพียงจะให้คนรักได้ตำแหน่งโอ้อาสมหน้าตัว...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 2. 2542 : 1179)

แสดงให้เห็นว่า ความรักที่ปอละเตียงมีให้จะเด็ดนั้นเป็นความรักที่มีแรงผลักดันให้ปอละเตียงกล้าทำได้ทุกสิ่งทุกอย่าง แม้แต่กล่าวลงขุนนางผู้ใหญ่ที่ชักถามถึงผู้คล้องช้างได้ว่าเป็นพี่ชายของนาง การกล่าวเท็จเช่นนี้มีโทษหนัก แต่ปอละเตียงก็กล้าเพื่อผลประโยชน์จะได้ตกอยู่กับครอบครัวของนางและตัวนางเอง ปอละเตียงต้องการให้จะเด็ดมีฐานะคู่ควรกับนาง ดังนั้นไม่ว่าจะเป็นหนทางใดที่นำไปสู่ความมียศศักดิ์ของจะเด็ดได้ ปอละเตียงก็กล้าทำทั้งสิ้น

- ปอละเตียงติดตามจะเด็ดออกจากวังหงสาวดี

ปอละเตียงเติบโตเป็นสาวภายในวังหลวงของเมืองหงสาวดีนางจึงรักความสบายและชอบชายซึ่งมียศศักดิ์เมื่อนางได้พบกับจะเด็ดและรู้ความจริงว่าจะเด็ดคือแม่ทัพต้องอุเดินทางมาหงสาวดีเพื่อติดตามตะละแม่กุสุมา ปอละเตียงก็มีใจยินดีรับรักจะเด็ดและยินยอมติดตามจะเด็ดไปเมืองเมาะตะมะเพื่อช่วยเหลือจะเด็ดให้ได้ครองตะละแม่กุสุมา โดยหวังว่าจะเด็ดจะชุบเลี้ยงนางหลังจากที่นางทำการนี้สำเร็จ ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

แล้วนางข้าหลวงคนสนิทก็แสวงหาคำเป็นที่ยินดีใจว่ากรรมของปอละเตียงแล้ว รู้จักรักชายกับเขา คนหนึ่งเล่าก็บังเอิญฐานะไม่คู่ควรกัน ยศศักดิ์ท่านอันปรากฏแล้วที่ต้องอยู่โอ้อโง่นักหรือจะมาไยดีกับคนชั้นข้าพเจ้า คิดถึงข้อนี้วิตกว่าวันนี้เป็นวันรัก แต่วันหน้าจักเป็นวันซ้ำใจตาย จะเด็ดก็พลบนางด้วยคำหวานว่า อันความเสนหานั้นเนื้อแท้อย่อมเฟื่องเล็งกันตรงที่น้ำจิต มิใช่จะดูว่าใครต่ำสูงเสมอกัน หรือหากจะพูดถึงความต่ำสูง ปอละเตียงท่านก็ยังอยู่ในที่สูงกว่า เพราะท่านนั่งอยู่บนตัวข้าพเจ้า กระนี้ ก็เห็นกันว่าท่านอยู่ที่สูงแล้วเอียงแก้มมาให้เมงจะจูบเพราะความยินดีจึงไม่ถือฐานะตัว นางปอละเตียงฟังการมกัก็สะท้านอยู่ แล้วว่าท่านรักข้าพเจ้าก็เป็นรักเมื่อปลายมือ จะเที่ยงแท้ดุดัดได้ครั้งที่เคยรักตะละแม่นั้นมิได้ รักจนกระทั่งสู้ตามข้ามน้ำข้ามดงมา แต่ทว่าข้าพเจ้ารักท่านมิได้หวังผล เมงจะจะไปรักใครก็ตามเถิด ข้าพเจ้าจะสู้มันท่านไว้วันหน้าไปเพื่อท่านหนายแล้วจะเลื่อนเสียก็สุดแต่บุญกรรม จะเด็ดจึงว่าข้าพเจ้าก็มันไม่น้อยกว่าที่นางมี แต่หากพูดแล้วจะเหมือนคนลวงเอาแต่ประโยชน์ตัว แม้นท่านช่วยให้ข้าพเจ้าได้พบปะกับตะละแม่ พูดจาวักกล่าวกันให้รู้เหตุจะแจ้งเสียสักครั้งหนึ่งแล้ว ข้าพเจ้าจะหาทางหอบหิ้วให้ท่านได้ไปร่วมสุขซึ่งกัน ณ เมืองตองอุ นางปอละเตียงก็ยินดียิ่ง...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 3. 2542 : 1404-1405)

...แม้นท่านทำได้ดังนี้ ข้าพเจ้าก็จะช่วยให้การเป็นไปดังที่ได้ลั่นวาจาจากท่านไว้ คือจะพาปอละเตียงแม่ไปครองสุขร่วมกัน ณ เมืองตองอุให้จงได้ คนทั้งสองซักซอมกันจนนางปอละเตียงเข้าใจดีแล้ว เจ้าหนุ่มก็เร่งให้นางปอละเตียงกลับ นางปอละเตียงก็ทวงสัญญาไว้ว่า แม้นการสำเร็จแล้วท่านอย่าละคำเสีย เจ้าหนุ่มก็ว่าข้าพเจ้าเอาศักดิ์ของทหารตองอุออกมาเป็นเดิมพันประกันคำสัญญานั้น ลูกสาวคนโตไปพุกก็มีใจยินดี...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 3. 2542 : 1406)

ปอละเตียงกล้าทั้งความสุขสบายที่นางเคยได้รับเมื่ออยู่เมืองหงสาวดี โดยที่นางเห็นว่าการที่นางมีให้จะเด็ดเป็นสิ่งสำคัญยิ่งนัก ถึงแม้ว่าจะต้องช่วยเหลือให้จะเด็ดได้ครองกับตะละแม่กุสุมาให้สำเร็จก่อน แล้วจะเด็ดก็จะทำตามคำสัญญาที่ให้ไว้กับนาง ปอละเตียงเชื่อมั่นในตัวจะเด็ดมากกว่าจะเด็ดจะต้องดูแลนางหลังจากที่นางทำการนี้สำเร็จ ปอละเตียงจึงยินดีที่จะช่วยเหลือจะเด็ดและเสียสละความสุขเพื่อติดตามจะเด็ดกลับตองอุ ปอละเตียงทำเช่นนั้นก็เพราะพลังแห่งความรักที่ผลักดันนาง ทำให้ปอละเตียงกล้าตัดสินใจทำพฤติกรรมดังกล่าว

#### - ปอละเตียงเต็มใจช่วยเหลือจะเด็ดให้ได้คืนดีกับตะละแม่กุสุมา

เมื่อปอละเตียงรู้ความจริงว่าจะเด็ดคือแม่ทัพตองอุที่ติดตามตะละแม่กุสุมามาจากเมืองแปร ปอละเตียงก็เต็มใจช่วยเหลือจะเด็ดเพื่อให้ได้คืนดีกับตะละแม่กุสุมา เพราะความรักที่นางมีให้จะเด็ดนั่นเอง ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

แล้วสียนางลูกสาวคนโตไปพยุนิยมนในคนงามแลโอ้อ่า เดิมแม่จะเต็ดจะด้อยยศไม่เทียมหน้าขุนนางเมืองหงสาวดี แต่นางนี้ติดในรูปสมบัติอันเป็นที่เจริญก็ปักใจรักอยู่ ครั้นมาบัดนี้ได้แจ้งว่าเจ้าเมงจะผู้นั้นเป็นคนใหญ่มาคอยอยู่ในเมืองตองอูแลเมืองแปร มาตราว่าชายนั้นจะคิดรักด้วยหญิงคือตะละแม่ ก็เป็นบุคคลสูงเกินกว่านางจะหวังหึง เหมือนดังเคยปรากฏว่ามีแก่ชงสบูผู้น้อง...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 3. 2542 : 1394)

ความรักที่ปอละเตียงมิให้จะเต็ดนั้นมันคงนักร ถึงแม้จะรู้ว่าจะเต็ดมีหญิงอื่นที่รักมากอยู่แล้ว แต่ปอละเตียงก็มีได้คลายความรักที่มีต่อจะเต็ดเลย และนางยังยอมช่วยเหลือให้จะเต็ดได้คืนดีกับตะละแม่กุสุมาอีกด้วย เพราะปอละเตียงรักจะเต็ดมากยอมทำทุกอย่างเพื่อชายคนรัก

ปอละเตียงได้ช่วยเหลือจะเต็ดให้คืนดีกับตะละแม่กุสุมาได้ โดยที่นางเป็นผู้มาบอกข่าวของตะละแม่กุสุมาว่า ตะละแม่กุสุมานั้นเกิดอาการไข้และต้องการย่ายที่ประทับไปอยู่ในเรือทรงเพื่อให้อากาศถ่ายเทสะดวกกว่าที่จะอยู่บนพื้นดิน เมื่อปอละเตียงบอกข่าวนี้กับจะเต็ดแล้วจะเต็ดจึงได้ทำอุบายชิงตัวตะละแม่กุสุมาได้สำเร็จ ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...นางปอละเตียงก็ว่า เรือทรงตะละแม่นั้นสอพิณยาพระราชสามีหาได้ใช้ประดาเรือหลวงของเมาะตะมะไม่ หากยืมกำปั่นใหญ่ของมะละกาที่เข้ามาค้า ทอดทุ่นเข้าแล้วตะละแม่ประทับอยู่บาหลิบันท้ายเรือ ๗ นั้นกว้างใหญ่ มาตราว่าลมจัดคลื่นตีระลอกก็เห็นที่จะไม่โคลงเคลง

จะเต็ดชักหน้าสืบไปว่า ซึ่งปอละเตียงแม่บอกข่าวเรือเหล่านั้นจริงล้ามันเข้าหากันนั้น หากว่าจะปลดให้แยกจากกันยังง่ายหรือยากอยู่ประการใด นางปอละเตียงก็ว่าการจะปลดเรือล่อมชั้นในให้ออกจากกันนั้นหาใช้งานยากเย็น ข้าพเจ้าจะเวนเสียเทบรอบที่กระบวนเรือชั้นใน เห็นลำหนึ่งตรึงสายยูไว้กับลำหนึ่งติดต่อกันไปตั้งนั้น มันเกิดฉุกเฉินเผื่อว่าจะใช้ชวานจามลักเป้งหนึ่ง ก็จะพอหลุดออกจากกันโดยง่าย...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 3. 2542 : 1472-1473)

แสดงให้เห็นว่าปอละเตียงเป็นผู้ที่มีส่วนช่วยเหลือจะเต็ดในการชิงตัวตะละแม่กุสุมา มาก เพราะถ้าหากไม่มีนางเป็นผู้เดินข่าวอยู่ภายในแล้ว แผนการของจะเต็ดก็คงจะสำเร็จได้ยาก แต่ด้วยความรักภักดีที่นางมิให้จะเต็ดและด้วยความหวังว่า หลังจากที่จะเต็ดทำการนี้สำเร็จแล้ว นางจะได้อยู่ครองคู่กับจะเต็ด จึงทำให้ปอละเตียงมีพลังใจที่เป็นแรงผลักดันให้นางช่วยเหลือจะเต็ดในครั้งนี้

- ปอลเตียช่วยเหลือจะเด็ด โดยการพูดถึงความในใจของกันทิมาให้  
จะเด็ดทราบ

เมื่อปอลเตียได้ครองคู่กับจาเลงกะโบโดยความช่วยเหลือของจะเด็ด  
แล้ว นางได้ติดตามจาเลงกะโบมาอยู่ที่บ้านพ่อแม่ของสามีในหมู่บ้านกะเหรี่ยง นางได้พบ  
กันทิมาน้องสาวจาเลงกะโบ ปอลเตียรู้ว่ากันทิมาใจให้จะเด็ดจึงบอกให้จะเด็ดรู้ถึงความใน  
ใจของกันทิมา ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...ท่านแลนางกันทิมาเคยเกิดน้ำใจพิศวาทกัน ฝ่ายท่านเห็นแก่หน้าเพื่อน จะทำเอาแก่นางน้อง  
ผัวข้าพเจ้าดูตัวข้าพเจ้า แลนางนั้นหาใจนิยมเนงบามีได้ ข้าพเจ้ารำลึกอรรถาศัยท่านข้างยินดีด้วย  
มิตรยิ่งกว่าอย่างอื่น ใครคั่นเอาให้ได้ความจริงจากท่านชั้นหนึ่งก่อนแลจักได้ตัดท่านสืบไป ฉะนั้นซึ่ง  
ยกความหลังแห่งตัวขึ้นพูด ประารถนาเพียงจะหาพยานประกอบคาคั่นท่านดอก จะโดยจิตใฝ่การ  
ข้างต่ำแล้วนำเรื่องไม่ควรมาพูดหาได้ เจ้าหนุ่มก็ทุเลาโกรธลงแลติดใจเนื้อความซึ่งนางเมียนายกอง-  
คชกล่าวก็ว่า ซึ่งท่านใคร่คาคั่นให้รู้แน่นอนก่อน แล้วจะตัดท่านอย่าให้ข้าพเจ้ายินดีด้วยเนงบานั้น  
มีเหตุผลสมควรอย่างใดหรือ ปอลเตียก็ว่าข้าพเจ้าอ่านนอกนางนั้นออก แม้กันทิมาเป็นคนใจหนัก  
หากบุเรงท่านขึ้นให้ท้ายเนงบาสืบไปจะกลายเป็นเรื่องทรมานคน...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 6. 2542 : 3791-3792)

ถึงแม้ปอลเตียจะมีได้ครองคู่กับจะเด็ด แต่นางก็ยังมีความเป็นมิตรต่อจะเด็ด  
นางได้กล่าวเตือนสติจะเด็ดให้ระลึกถึงน้ำใจของกันทิมาน้องสาวสามีนางว่า กันทิมาใจผูกพัน  
อยู่กับจะเด็ด เพราะฉะนั้นจะเด็ดไม่ควรเกลี้ยกล่อมนางให้รักเนงบา เพราะจะเป็นสิ่งที่ทำร้ายใจ  
กัน แสดงให้เห็นว่าปอลเตียเป็นผู้มีจิตใจงาม ถึงแม้นางมีได้ครองคู่กับจะเด็ด แต่นางก็  
มิได้กีดกันหญิงอื่นที่รักจะเด็ด และนางเองยังช่วยเหลือโดยเปิดโอกาสให้จะเด็ดได้ปรับความ  
เข้าใจกับกันทิมาอีกด้วย ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...เมียนายกองคชก็ว่าเพลาปกตินั้น เพลาคำคั้นน้องผัวข้าพเจ้ามักมาสันทนาอยู่เนือง ๆ แม้  
ท่านกลับไปเรือนใหญ่ก่อน แล้วทำที่ออกเตรนอกบ้าน ข้าพเจ้าจะเสชนางนั้นมาที่นี้แล้วครู่หนึ่งฝ่ายท่าน  
จึงย้อนคืนมาแต่อย่าแพร่กระจายให้นางรู้ว่าต้องอุปาย จะเสียแก่ข้าพเจ้าได้...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 6. 2542 : 3792-3793)

ปอลเตียห่วงใยเอื้ออาทรบุคคลที่นางรัก ไม่ว่าจะเป็นน้องสามีหรือชายที่นางเคยรัก  
หากจะเด็ดสนับสนุนกันทิมาให้เนงบา ทั้งจะเด็ดและกันทิมาก็จะเป็นทุกข์ด้วยกันทั้งคู่ จะเด็ด  
จะต้องฝืนความรู้สึกตัวเองกันทิมาก็จะเป็นทุกข์เพราะมิได้รักเนงบาเลย ปอลเตียจึงต้องการ  
ให้จะเด็ดต้องมีความทุกข์



ความรักที่ปอลเตียงมีให้จะเจ็ดนั้น มีอิทธิพลทำให้ปอลเตียงกล่าวคำเท็จลงผู้อื่นเพื่อที่ต้องการให้ชายคนรักได้มียศศักดิ์ และนางยังกล้าตัดสินใจเดินทางติดตามจะเจ็ดไปตองอู เพื่อให้สมหวังในความรัก และนางยังยินดีช่วยเหลือให้เจ็ดชายที่นางรักได้มีความสุขสมหวังในการได้ครองคู่กับตะละแม่มกุ่มมา ถึงแม้ในที่สุดแล้วปอลเตียงจะมีได้ครองคู่กับจะเจ็ดเพราะอุปสรรคบางอย่างขวางกั้น แต่ปอลเตียงก็ยังมีใจรักภักดีต่อจะเจ็ด เห็นได้จากการที่นางกล่าวเตือนสติให้เจ็ดได้รับรู้ความในใจของกันทิมาน้องสาวของสามีนาง เพื่อให้จะเจ็ดกับกันทิมามีโอกาสปรับความเข้าใจกัน ปอลเตียงมิได้มีใจรังเกียจกีดกันหญิงอื่นจากจะเจ็ด เพราะนางมีใจรักเคารพจะเจ็ดมาก ปอลเตียงจึงต้องการให้จะเจ็ดได้รับความสุขในความรักที่จะเจ็ดมีต่อกันทิม่า ซึ่งเป็นการแสดงให้เห็นถึงจิตใจอันดีงามของปอลเตียงเอง

## 2. อุปสรรคและพัฒนาการในด้านความสัมพันธ์

ความรักของจะเจ็ดกับปอลเตียง มีอุปสรรคที่ทำให้ทั้งคู่ไม่สามารถครองคู่กันได้ เนื่องจากจะเจ็ดทำความผิดร้ายแรงคือ จะเจ็ดได้ติดตามไปชิงตัวตะละแม่มกุ่มมาที่เกาะตะมะ ทำให้มังกรโกรธมาก เมื่อจะเจ็ดเดินทางกลับตองอู ปอลเตียงก็ได้เดินทางมาด้วย แต่จะเจ็ดเห็นว่าตนเองอาจจะได้รับโทษหนัก จะเจ็ดจึงมีการให้ปอลเตียงได้รับความลำบาก เมื่อจะเจ็ดเห็นว่าจาเลงกะโบรักปอลเตียงโดยบริสุทธิ์ใจ จะเจ็ดจึงได้ยกปอลเตียงให้จาเลงกะโบเป็นผู้ดูแล ฝ่ายปอลเตียงเองนั้นในครั้งแรกนางตกใจมากที่จะเจ็ดทำเช่นนี้ แต่เมื่อเหตุการณ์บังคับจึงทำให้ปอลเตียงยอมรับจาเลงกะโบ เพราะนางเองก็รู้สึกสงสารเห็นใจจาเลงกะโบเช่นเดียวกัน

อุปสรรคความสัมพันธ์ของจะเจ็ดกับปอลเตียงคือ จะเจ็ดคิดว่าตนไม่สามารถคุ้มครองปอลเตียงให้มีความสุขได้ ดังนั้นจึงแก้ไขปัญหานี้โดยหาผู้ที่เหมาะสมมาดูแลนางแทน เมื่อพิจารณาแล้วว่าจาเลงกะโบมีใจให้กับปอลเตียงและนางก็ได้รังเกียจจาเลงกะโบแต่อย่างใด ถึงแม้ว่าความสัมพันธ์ของจะเจ็ดกับปอลเตียงจะมีได้พัฒนาไปถึงการได้อยู่ครองคู่กัน แต่จะเจ็ดก็ได้แสดงน้ำใจต่อปอลเตียงคือหาผู้ที่เหมาะสมมาเป็นคู่ครองของนาง เพื่อตอบแทนความรักที่นางมีให้ตน

## จะติดกับโซ้อั้ว

### 1. จุดเริ่มต้นของความผูกพัน

จะเด็ดทำอุบายให้ปะชันหฺวุ่นญี่แม่ทัพเมืองแปรฆ่าตัวตาย จะได้รู้สึกลงสารเห็นใจโซ้อั้วบุตรปะชันหฺวุ่นญี่ที่เศร้าโศกเสียใจในการจากไปของบิดา จะได้ได้พบโซ้อั้วในพิธีบรรจุอัฐิของปะชันหฺวุ่นญี่ เมื่อจะได้พบโซ้อั้วครั้งแรกก็เสียใจที่ตนเองเป็นต้นเหตุให้นางกำพรวินบิดา ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

เจ้าหนุมแจ้บุตรปะชันน้ำตานองหน้าอยู่ เห็นถนัดว่ามากความอาลัยขุนพลผู้บิดา เจ้านายทัพเป็นคนใจอ่อนได้คิดถึงกรรมอันตนกระทำไว้แก่ปะชันนั้นแล้ว ก็อดใจอย่าให้เวทนานางผู้เป็นธิดาขุนพลแปรเสียได้ ครั้นนางเวียนมาครบบรรพมาพินิจเอารูปกายถนัด หูตาคิ้วคางจิ้มลิ้มรับกับร่างน้อย ชนษาคะเนว่าไม่เก็นสืบทอดเสียด้วยซ้ำ ประกอบทั้งครองผ้าไหมขาวกรอมแลเสื้อก็มีสีเดียวกัน ส่วนผมนั้นทอดตรงตามเครื่องทุกข์ มิได้แต่งมุ่นทรงผมให้ไ้ไ้เรือน ที่หน้าवलแบ่งสัณนิคมได้ฉาบไว้ เห็นแต่รอยน้ำตารินดูตั้งลักษณะดูจากรกให้กระนั้น บุเรงนองก็ยิ่งเพิ่มน้ำใจเมตตา

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 4. 2542 : 1934)

จะเด็ดกล่าวกับจาเลงกะโปว่า ตนต้องการปลอบใจให้โซ้อั้วคลายความทุกข์ แม้ปะชันหฺวุ่นญี่เป็นคู่แค้นในสงคราม แต่คนในครอบครัวของปะชันหฺวุ่นญี่ไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับความรักแค้นนี้ ดังนั้นเมื่อเห็นบุตรปะชันหฺวุ่นญี่โศกเศร้า จะได้ตั้งใจใคร่กล่าวคำปลอบใจ ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

ข้าพเจ้ามองคนอันโศกถึงปะชันหฺวุ่นญี่ว่าทุกผู้ก็คือธิดาของปะชันหฺวุ่นญี่เอง ข้าพเจ้ามองดูนางตั้งกระดูกอยู่ในกองทุกข์ ก็หมายจะจุดให้ขึ้นเสียจากตำแหน่งที่นางกำลังจะจม ซึ่งว่าปะชันสิ้นเพราะข้าพเจ้า ญาติเขาจะแค้นผูกใจเจ็บข้าพเจ้านั้นข้อนี้เห็นสมควรอยู่ แต่ซึ่งเราจะทอดใจเสียวันใดเล่า ความแค้นจะจางไปจากใจนางหรือเอาอย่างดีหายไปก็เพียงว่าความแค้นลดไป แต่จะหายซึ่งชาวตองอูเสียที่เดียวนั้นคงมิได้ แต่ถ้าเราสำแดงความพลอยทุกข์ร้อนให้นางเห็น น้ำที่แค้นที่มีอยู่จะหมดไปโดยเร็วยังมีทางเป็นไมตรี เราทำการอย่างสาหัสที่สุดแก่ปะชัน แล้วยังจะทิ้งให้ญาติแลลูกน้อยเบื่องหลังท่านปะชันเศร้าใจอีก ทั้งนี้เห็นว่าหนักนัก ขุนพลเมืองแปรเป็นคู่ชกข้าพเจ้าในเชิงศึก แต่พวกญาติขุนพลแปรมิใช่คู่ชกในการใดได้โศกแล้วก็ควรกล่าวปลอบโยนให้อารมณ์คลายเสีย

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 4. 2542 : 1936)

จะเด็ดเป็นผู้ที่มีจิตใจเมตตาสงสารผู้อื่น โดยเฉพาะเมื่อจะได้พบโซ้อั้วบุตรปะชันหฺวุ่นญี่ซึ่งตนเองเป็นต้นเหตุให้บิดานางฆ่าตัวตายโซ้อั้วโศกเศร้าอาลัยบิดานางจะได้รู้สึกสงสารเห็นใจและพร้อมที่จะช่วยเหลือ ถึงแม้ว่าจะถูกจาเลงกะโปกล่าวทัดทานมิให้เข้าไปเกี่ยวข้องกับโซ้อั้ว แต่จะเด็ดก็ไม่เชื่อและเห็นว่าตนเป็นผู้ก่อเหตุแล้วควรจะหาทางสมาน

ไม่ตรงกับโซอว์ไว้ ความรู้สึกสงสารของจะเต็ดเป็นจุดเริ่มต้นของความผูกพันที่จะเต็ดมีต่อโซอว์ เพราะเห็นใจที่นางต้องกำพร้าบิดาตั้งแต่วัยเยาว์

เมื่อโซอว์ได้พบและสนทนากับจะเต็ด โซอว์โกรธแค้นที่จะเต็ดทำให้บิดานางฆ่าตัวตาย โซอว์คิดอาฆาตพยาบาทจะเต็ดและรอโอกาสแก้แค้น จนกระทั่งวันหนึ่งโซอว์ได้คิดอุบายให้จะเต็ดพาไปเรือทรงที่ทะเลแม่กุสุมาประทับอยู่เพื่อขอเรียนพินกับทะเลแม่กุสุมา และหาทางกราบทูลทะเลแม่กุสุมาเรื่องจะเต็ดลอบพบกับอเทตยาในสวนหลังบ้านของนาง แต่ครั้งแรกจะเต็ดไม่รู้ทันความคิดของโซอว์ว่าต้องการแก้แค้นตน จะเต็ดตื่นนอนแต่เช้ามืดเพื่อมาดักพบโซอว์และขอมิให้โซอว์พูดสิ่งที่เกี่ยวข้องกับอเทตยา ในขณะที่จะเต็ดสนทนากับโซอว์จะเต็ดเปลี่ยนผ้าโพกศีรษะให้โซอว์ห่มเพราะอากาศหนาว โซอว์จึงรู้สึกซาบซึ้งในความเมตตาที่จะเต็ดมีให้นาง ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...เบื้องนั้นหมอกลงจัด โซอว์มาแต่บ้านแต่งกายธรรมดาที่รู้สึกเย็นอยู่ เจ้าหนุ่มก็เปลี่ยนผ้าที่มุ่นเกล้าตนออกคลุมให้แล้วว่าโซอว์ทำนร่างน้อย ผ้าหมอกท่านจะได้ใช้วันหลัง อย่ารังเกียจว่าผ้ามุ่นเกล้าของข้าพเจ้าจะยับรอยจงคลุมไว้พอกันอันตราย บุตรีปะชันมาตรว่าแต่เดิมไม่เคยคิดชอบคนตองอู แต่อัยยาศัยเจ้านายทัพตองอูแสดงแก่ตนอ่อนโยนสุภาพซาบซึ้งยิ่งนัก ก็อดคิดชอบคุณมิได้

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 4. 2542 : 1986)

แต่โซอว์ก็ยังมิได้เปลี่ยนความตั้งใจเดิมของนางและยังได้เปิดเผยความในใจที่นางคิดแก้แค้นจะเต็ดให้จะเต็ดรู้ จะเต็ดจึงกล่าวกับนางว่าตนเองจะเป็นฝ่ายอดทนเพื่อให้โซอว์กระทำต่อตนให้สมแค้น ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...ข้าพเจ้าปรารถนาจะชนะโซอว์ท่านด้วยไมตรีจิต จึงตั้งมโนปณิธานนั้นอยู่ว่า ต่อแต่นี้ไปวันหน้าจงให้นางโซอว์ลูกสาวปะชันหวนญ์เจตนาร้ายไปข้างเดียวเถิด นานไปนางคงสงสารข้าพเจ้าเอง ข้าพเจ้าเป็นคนทำให้บิดาท่านวาย...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 4. 2542 : 1999)

เมื่อโซอว์ได้ฟังคำของจะเต็ดแล้ว โซอว์ก็แทบจะละความโกรธที่มีต่อจะเต็ด เพราะเห็นว่าจะเต็ดนั้นมีไมตรีกับนางอย่างจริงใจ ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...นางโซอว์ถือว่าบุเรงนองเป็นคู่วาทตน ทั้งอัยยาศัยผู้นั้นประจักษ์แล้วว่าฉุนเฉียวเกรี้ยวกราดหากมาปรากฏว่าดับเสียได้ด้วยหวังไมตรีเป็นสำคัญ ท่วงทีบุเรงนองกระตุ้นเตือนให้บอกความผิดตัวแก่ทะเลแม่ก็มีใช้จะกระตุ้นเตือน โดยมุ่งหน้าจะทำหายเหินถนัดแล้วว่าหมายจะให้โซอว์สำเร็จความพยาบาทเสียยิ่งกว่า ครอบงำกลับไปกลับมาทบทวนเล่า ลูกสาวปะชันแทบจะละทิวมานะเสีย...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 4. 2542 : 2000-2001)

แต่ในที่สุดแล้วโซ้วก็มีได้ทราบทุลเรื่องจะเด็ดกับอเทตยาให้ตะละแมกุสุมาทรงทราบ เพราะเมื่อนางได้สนทนากับจะเด็ดแล้วทำให้นางลึกลงใจเพราะประจักษ์ถึงความมีน้ำใจที่จะเด็ดมีให้นาง โซ้วจึงได้คิดว่าเรื่องที่นางต้องการบอกตะละแมกุสุมาก็มีใช้เรื่องสำคัญ

ครั้งแรกโซ้วมีจิตใจหนักไปด้วยความอาฆาตพยาบาทที่มีต่อจะเด็ด ถึงแม้ว่าจะเด็ดจะแสดงน้ำใจกับนางโดยชี้แจงการกระทำของตนเองว่าเป็นเรื่องของสงครามมีเกี่ยวกับความแค้นส่วนตัวกับปะชันหฺนุญ แต่โซ้วก็ไม่ยอมเข้าใจมุ่งจะแก้แค้นจะเด็ด โดยสร้างทำเป็นมิตรกับจะเด็ดและให้จะเด็ดพานางมาพบตะละแมกุสุมา เพื่อนางจะได้บอกเรื่องของจะเด็ดกับอเทตยา ถึงแม้จะรู้ว่าจะเด็ดมีน้ำใจอารีต่อนางแต่โซ้วก็ยังมิได้เล็งเห็น เมื่อโซ้วได้มีโอกาสสนทนาตามลำพังกับจะเด็ดแล้ว โซ้วก็เกิดความประทับใจในพฤติกรรมของจะเด็ดที่แสดงต่อนาง จะเด็ดนำผ้าโพกศีรษะของตนมาให้โซ้วห่มกายเพราะอากาศหนาวเย็น เมื่อโซ้วรู้สึกซาบซึ้งใจในพฤติกรรมของจะเด็ดแล้วจึงทำให้โซ้วลึกลงใจที่จะบอกเรื่องของจะเด็ดกับอเทตยาให้ตะละแมกุสุมาทรงทราบ แม้จะรู้ว่าโซ้วอาฆาตพยาบาทตน แต่จะเด็ดก็มีได้ถือโทษและกล่าวกับโซ้วว่าขอให้นางคิดว่าตนเป็นศัตรูเพียงฝ่ายเดียว แต่จะเด็ดจะไม่โต้ตอบ โซ้วจึงเปลี่ยนใจไม่บอกตะละแมกุสุมาตามความตั้งใจเดิมของนาง เพราะเห็นความมีน้ำใจที่จะเด็ดมีให้นาง โซ้วจึงเริ่มเกิดความรู้สึกดีกับจะเด็ดขึ้นมาบ้าง

เมื่อโซ้วกลับมาถึงบ้านนางพร้อมกับจะเด็ด โซ้วจึงรู้ว่านางถูกจะเด็ดใช้อุบายหลอก โดยมีหนังสือจากจาเลงกะโบไปว่าแม่ของนางเจ็บป่วยเพื่อให้นางกลับมาเพื่อจะได้ไม่ต้องอยู่ไกลกับตะละแมกุสุมา เพราะจะเด็ดเกรงว่าโซ้วอาจจะเปลี่ยนใจและนำความลับของตนบอกกับตะละแมกุสุมา เมื่อโซ้วรู้ว่านางถูกหลอกก็โกรธจะเด็ด โซ้วจึงก้มลงกัดแขนจะเด็ด จะเด็ดจึงรั้งตัวนางเข้ามากอดและหอมแก้มเพื่อให้โซ้วปล่อยตัว ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...นางโซ้วเห็นนายทัพหนึ่งเสียดังว่ารอยเล็บตัวหาได้ทำความเจ็บปวดให้ ก็ยิ่งเดือดดาลเป็นที่สุด ว่าเอาแขนได้แล้วก็ก้มกัดลงที่ต้นแขนกัดลงจากไหล่สัฟฝ่ามือหนึ่งเต็มแรง รอยข่วนแต่ต้นยังว่าพอทนได้แต่รอยฟัน เจ้านายทัพตองอุเป็นทีเหลือทน เจ้าจะเด็ดดิ้นรนก็ไม่ถนัด ขึ้นดินเนื้อตัวคงขาดติดพัน เจือมือจะทุบให้เต็มแรงเล่า ดูคิดว่าร่างน้อยนี้หรือจะทานแรงทุบแห่งตัว แลเมื่อนางโซ้วตั้งใจย่ำที่ต้นแขนหน้านั้นก็เหมือนชบอยู่กับทรวงฝ่ายถูกทำร้าย จะเด็ดคิดได้อุบายหนึ่ง ปลายแขนข้างที่ถูกกัดก็รัดกายโซ้วไว้ ส่วนมืออีกข้างหนึ่งที่ยังเป็นอิสระก็บิดเอวคางนางโซ้วให้แก้มซ้ายเอียงขึ้นมา แล้วจะเด็ดก็จูบเอาตรงพวงแก้มนั้น โซ้วล้วยสาวยอมถือแก้มตัวเป็นสิ่งที่หวง ต้องจูบเข้าเต็มแรงกระนั้นก็ตกใจเป็นที่สุด แล้วปล่อยฟันออกจากอาการที่กัดเสีย ดิ้นเอาจะให้ออกจากเรือนแขนซ้าย...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 4. 2542 : 2008-2009)

ด้วยความเยาว์วัยเมื่อถูกจะเด็ดถูกเนื้อต้องตัวแล้วโซอ้อก็รู้สึกทั้งรักทั้งแค้นจะเด็ดเมื่อโซอ้อรู้ว่าจะเด็ดจะเดินทางกลับเมืองตองอู โซอ้อก็เกิดความรู้สึกอาลัยทั้งๆที่อีกใจหนึ่งก็ได้คลายความโกรธจะเด็ดเลย โซอ้อจึงเกิดความคิดสับสนวุ่นวายใจเป็นอย่างยิ่ง ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

แต่นางโซอ้อนั้น ครั้นกลับถึงที่อยู่เป็นส่วนของตนชาวที่เจ้าหนุ่มตนนายทัพตองอูจะคืนมาตุมิ ตรึงอยู่มิรู้จักจางเลย ความไม่ชอบสิ่งใดที่ได้มีมาแต่เก่าก่อน พอกระทบว่าจะจากกันเสียมิได้เห็นหน้ากันอีก ก็รู้สึกสอพลอสุดซึ้งมาแทรกแทนถวิลวันเมื่อตัวขมำเนื้อชายนั่น กลับตรึงใส่กิริยาโลมเช่น ชู้สาวรอยจูบดังว่ากลับร้อนผ่าวขึ้นที่พวงแก้ม ขยันทักก็ชบหน้าลงกับหมอนเสีย รำลึกทำที่ชายนั่นคลาย ผ่ามุ่นเกล้าออกคลุมให้ตัวแม่โซอ้อก็ซึ่งใจสะท้อนเสียยิ่งกว่าเมื่อต้องหมอกกรำอยู่กับกราบเรือ ผุดลุกแล้วนั่งวุ่นวายในอกอยู่พักใหญ่แล้ว ทนเก็บสิ่งที่เกิดไว้แต่ข้างในอกมิได้...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 4. 2542 : 2506-2507)

โซอ้อเริ่มมีใจผูกพันกับจะเด็ด ทั้งๆที่แค้นจะเด็ดอยู่แต่โซอ้อก็ยังอาลัยที่จะเด็ดจะต้องเดินทางกลับตองอู จะเด็ดได้แสดงความเอื้อเฟื้อต่อนางโดยยอมเสียสละแม้กระทั่งผ้าโพกศีรษะมาคลุมกายให้โซอ้อยามที่อากาศหนาว โซอ้อรู้สึกหัวใจต่อพฤติกรรมที่จะเด็ดแสดงออกต่อนาง ด้วยความที่นางยังเยาว์วัยอยู่มาก

จะเห็นได้ว่าจุดเริ่มต้นของความผูกพันระหว่างจะเด็ดกับโซอ้อนั้นเกิดจากจะเด็ดสงสารโซอ้อที่กำพร้าบิดาเพราะตนเป็นต้นเหตุ จึงต้องการทำดีกับนาง และกล่าวปลอบใจให้โซอ้อคลายความเศร้า ในครั้งแรกโซอ้ออาฆาตแค้นจะเด็ดมาก เพราะทำให้บิดานางฆ่าตัวตายต่อเมื่อได้มีโอกาสสนทนาใกล้ชิดกัน โซอ้อก็ประจักษ์ในอัธยาศัยของจะเด็ดว่ามีน้ำใจและมีไมตรีกับนางอย่างแท้จริง แต่กระนั้นโซอ้อก็ยังมิเปลี่ยนความคิดจนกระทั่งจะเด็ดได้ถูกเนื้อต้องตัว จึงมีอาสุมความประทับใจในวัยสาวได้ แต่โซอ้อก็ยังใจแข็งมิยอมรับความจริง

## ความสัมพันธ์ที่มีแรงผลักดันพฤติกรรม

### 2.1 ตัวละครชาย – จะเด็ด

#### - จะเด็ดมีความหวังดีต่อโซอ้อยอย่างจริงใจ

เมื่อจะเด็ดคิดว่าตนเองเป็นต้นเหตุให้บิดาของโซอ้อฆ่าตัวตาย และโซอ้อต้องกำพร้าบิดานางจึงเศร้าโศกเสียใจ จะเด็ดคิดจะสนับสนุนให้โซอ้อมีคู่ครองที่เหมาะสม จึงได้นำนางถวายมंत्रา ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...เจ้าหนุ่มก็ว่าข้าพเจ้าเป็นเจ้าการครั้งนี้จริงแล้ว แต่ทำเพราะคิดอุ้มชูท่านเป็นประมาณ อันชายซึ่งข้าพเจ้าชักมาสู่ท่านนั้น ผู้อื่นมาตรวจร่ายคนชัก อย่างนี้ว่าท่านจะได้คนอันเป็นจอมคน การณ์นี้ข้าพเจ้ามิได้ทำโดยประทุษจริต อย่างกล่าวข้างร้ายยินดีแล้วจะเกิดเดือดร้อนภายใน ข้าพเจ้ารักท่านดุจ

เดียวกับรักคนผู้น้อง จึงเพียรยกขึ้นเป็นเมียนาย หากความหวังที่อย่างชั่วมีต่อ ข้าพเจ้าจะทำประการ  
หนึ่งช่วยท่านขึ้นเป็นนายตัวเองหรือ จะเด็ดขาดต้องอุเคารพ้อภัยรักศักดิ์ของขุนพลแปรอย่างหนึ่ง  
จะล้างบาปอันตัวก่อไว้กับท่านผู้ใหญ่ชั้นเกลอครูอย่างหนึ่ง...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 6. 2542 : 3357)

จะเด็ดรู้สึกสำนึกผิดจึงต้องการไถโทษโดยคิดสนับสนุนให้โช้วได้ดี เพราะจะเด็ดหวัง  
ดีกับโช้วอย่างจริงใจประจวบเจ้านางเป็นน้องสาว จะเด็ดหวังจะปลุกฝังให้โช้วได้มีหน้ามีตา  
เพราะเป็นสนมของมั่งตรา จะเด็ดไม่ได้รักโช้วอันชั่วสาว แต่ปรารถนาจะให้นางมีผู้คุ้มครองที่  
ดีที่สุด

## 2.2 ตัวละครหญิง - โช้ว

- โช้วแค้นแค้นจะเด็ด โดยการไปกราบทูลตะละแม่กุสุมาให้รู้ถึง  
ความสัมพันธ์ของจะเด็ดกับอเทตยา

เมื่อโช้วคิดว่าจะเด็ดเป็นศัตรูของนาง โช้วจึงคิดแค้นแค้นจะเด็ดโดย  
แกล้งทำเป็นมิตรกับจะเด็ดและให้จะเด็ดพานางไปทูลขอให้ตะละแม่กุสุมาสอนพินแก่นาง  
แต่ความจริงแล้วโช้วต้องการพบตะละแม่กุสุมาก็เพราะต้องการบอกข่าวความสัมพันธ์ของ  
จะเด็ดกับอเทตยาที่แอบมาลอบพบกันในสวน เมื่อไปถึงเรือของตะละแม่กุสุมาแล้ว นางก็ได้  
มีโอกาสบอกความนี้กับตะละแม่กุสุมาเพราะจะเด็ดนั่งอยู่ข้างกายตะละแม่กุสุมาตลอดเวลา  
และโช้วเองก็เริ่มเห็นความมีน้ำใจของจะเด็ดที่แสดงต่อนาง เพราะในเวลาเช้ามีดจะเด็ดได้มา  
ดักพบนางและได้สนทนากัน ในช่วงเวลานั้นอากาศเย็น จะเด็ดยอมเปลื้องผ้าโพกศีรษะของ  
ตนให้นางห่ม ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

บุรงนองเอย วานท่านจงรับรู้ไว้ว่า ข้าพเจ้านี้ไม่รักวิชาดนตรีเลย ชัดพระอัครเทวีมิได้ก็หัดไป  
ตามแกน ฉะนั้นการที่สู้มาถึงเรือหวังเผ้าตะละแม่ มิใช่ปรารถนาจะเรียนเอาวิชาเรียนพินดอก หาก  
ปรารถนาจะก่อความรำคาญใจให้แก่ท่านตามปัญญาจะพึงทำได้ตามมี ซึ่งท่านได้พบอเทตยานั้นมิใช่  
ใครอื่น เนื้อแท้บุยาข้าพเจ้าจึงเอาท่านไปพบเอง ครั้นแล้วข้าพเจ้าก็จะถือเอาการแห่งท่านมาทูลตะละ  
แม่ให้รู้ความเท็จที่บุรงนองประพดลลับหลัง ข้าพเจ้ากล่าวความทั้งนี้เมื่อใด เมื่อนั้นมาตรว่าจะมิใช่  
เรื่องใหญ่ แต่ข้าพเจ้าก็พอได้ยืนยันว่าพระราชธิดาหึงหวงท่านอยู่เห็นที่ท่านจะได้เรื่องปั่นป่วนอลเวงแน่แท้

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 4. 2542 : 1993 -1994)

โช้วเป็นสตรีที่จิตใจอาฆาตพยาบาท แต่จะเด็ดมิได้เคยถือโกรธในความอาฆาตของ  
นางเลย แต่กลับมีใจสงสารเอ็นดู กระทั่งพานางมาพบตะละแม่กุสุมาตามที่โช้วขอร้อง  
ถึงกระนั้นโช้วก็ยังมิได้ละความตั้งใจเดิมที่จะคิดแค้นแค้นจะเด็ดโดยทูลตะละแม่กุสุมาเรื่อง  
ความสัมพันธ์ของจะเด็ดกับอเทตยา นางรู้ว่าจะเด็ดจะต้องเดือดร้อนเพราะแรงหึงหวงของ

ทะเลแม่เมืองแปรอย่างแน่นอน การกระทำของໂອ້ງเกิดจากความเศร้าเสียใจที่นางต้องสูญเสียบิดาไปเพราะจะเด็ดเป็นผู้วางอุบาย ประกอบกับໂອ້ງยังเยาว์วัยก็มิรู้จักแยกแยะว่าสาเหตุการตายของบิดานางนั้นเกิดจากมูลเหตุของสงครามมิใช่ความแค้นส่วนตัวของจะเด็ด แต่ในที่สุดໂອ້ງก็แก้แค้นจะเด็ดไม่สำเร็จเพราะจะเด็ดได้แสดงพฤติกรรมให้นางเห็นว่าตนเองมีน้ำใจเอื้อเฟื้อต่อนาง จึงเป็นเหตุให้ໂອ້ງเกิดความลังเลใจและไม่ได้กราบทูลความให้ทะเลแม่กุสุมาทราบดังที่ได้ตั้งใจไว้แต่แรก

#### - โອ້ງวางแผนการให้จะเด็ดพบกับอเทตยาและนำความไปทูลฟ้องทะเลแม่กุสุมา

ໂອ້ງยังมิได้คลายความแค้นจะเด็ด นางสร้างทำอุบายบอกให้อเทตยาเขียนจดหมายนัดให้จะเด็ดมาพบนางในอุทยานหลวง แล้วໂອ້ງก็พาทะเลแม่กุสุมามาติดดูเพื่อให้ทะเลแม่กุสุมาคิดว่าจะเด็ดเป็นผู้ขายใจโลเล ไม่รักษาคำมั่นสัญญาที่ให้ไว้กับทะเลแม่แผนการของໂອ້ງเป็นไปตามที่นางต้องการ เพราะจะเด็ดกับทะเลแม่ไม่สามารถปรับความเข้าใจกันได้เพราะมีหลักฐานปรากฏชัดอยู่ ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...บุเรงนองมีหนังสือมาว่าวอน เอาข้อจะจากแปรไปในวันพรุ่งขึ้นมาอ้างเป็นข้อให้อเทตยาราชภาคินยอล้าย วอนแม่นางหลานหลวงว่า จะจากในเวลาตอนนี้แล้ว ขอพบหน้าพอได้สั่งลาบ้าง ท่วงทีดังนั้นอเทตยาก็กระอักกระอ่วนนัก จะยอมตามคำขอเล่าเกรงข้างบุเรงนองจะจู้จู้ว่าวอนก็ประการหนึ่ง เกรงข้างความแพร่พรายกระทบพระกรรมพระราชธิดาท่านแล้วจะเป็นที่ตำหนิแก่นางได้อีกประการหนึ่ง แต่ชะรอยจะทานคำวอนข้าจากนายทัพทองอุมีได้ แม่นางอเทตยาใจอ่อนมักสงสารคนก็ตกปากยอมให้บุเรงนองพบ

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 4. 2542 : 2087-2088)

ถึงแม้ว่าໂອ້ງจะรู้ว่าจะเด็ดมีใจอารีกับนาง แต่นางก็ไม่สามารถลืมความแค้นที่จะเด็ดทำให้บิดานางตายได้ เมื่อใดที่ໂອ້ງมีโอกาสนางก็มักจะทำความเดือดร้อนให้จะเด็ดเสมอๆ ครั้งนี้ໂອ້ງเป็นผู้วางแผนให้อเทตยานัดจะเด็ดมาพบในอุทยานหลวง เพื่อนางจะได้พาทะเลแม่กุสุมามาดูให้ประจักษ์ในพฤติกรรมของจะเด็ด ทำให้จะเด็ดได้รับความเดือดร้อน การกระทำเช่นนี้ก็เนื่องมาจากความรู้สึกโกรธแค้นจะเด็ด นับได้ว่านางมีพฤติกรรมที่คอยแต่จะคิดร้ายจะเด็ดเพื่อแก้แค้นในเวลาที่นางมีโอกาส

- โซอ้าวถูกไขลุเกลี้ยกล่อมเพื่อลวงจิสะเบงให้ทรยศต่อเมืองตองอู เพราะโกรธแค้นจะเด็ด

โซอ้าวถูกไขลุเกลี้ยกล่อมโดยการไ้มาหาหญิงกล่าวลวงจิสะเบงซึ่งเป็น บุตรชายขุนพลตองอูให้ทรยศต่อตองอู นางกล่าวว่า ถ้าผู้ใดสามารถทำลายจะเด็ดได้นางจะ ยอมเป็นภรรยา ด้วยความรักที่จิสะเบงมีต่อโซอ้าว ประกอบกับจิสะเบงอิจฉาที่จะเด็ดมียศศักดิ์ สูงกว่า จิสะเบงจึงยอมรับปากร่วมมือกับโซอ้าว จิสะเบงและโซอ้าวก็ไปเข้าด้วยกับสอพิण्या ทั้งสอพิण्याจิสะเบงและโซอ้าวต่างก็มีจุดประสงค์ที่จะทำลายจะเด็ดเช่นเดียวกัน ดังข้อความที่ ปรากฏในเรื่องว่า

...เบื้องว่าบุเรงนองคู่แค้นเป็นคนใหญ่จริงแล้ว แต่สาเหตุที่คนผู้นั้นทำฝากไว้ตามที่สำคัญมิใช่เรื่อง เล็กน้อย เป็นต้นกรรมอันจะเด็ดจะก่อฝากไว้กับท่านแลข้าพเจ้าแต่ละคนเป็นอย่างสำคัญแล้ว แต่ผู้ที่ยังมี ความยิ่งใหญ่ไปกว่าเราสองยังมีอีกผู้หนึ่ง แม้นเอากำลังความพยายามของแต่ละคนมารวมกันแล้ว จะเด็ดผู้ เขยสองเมืองว่าเป็นคนใหญ่ก็คงจะละลายอยู่ในมือ

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 4. 2542 : 2385)

โซอ้าวมีจิตใจอาฆาตพยาบาทจะเด็ดยิ่งนักไม่ว่านางจะทำลายจะเด็ดโดยวิธีใดจะเด็ดก็มี เคยโกรธเคืองนางเลย โซอ้าวมีเคยสำนึกในความอาภีที่จิสะเบงให้นาง คิดแต่จะแก้แค้นทำลาย จะเด็ดทุกเมื่อเมื่อมีโอกาส นางยอมแม้ใช้ความมกลวงจิสะเบงชายที่มาหลงรักนางให้ทรยศต่อ เมืองตองอู เพื่อที่นางจะได้แก้แค้นจะเด็ด นางได้ให้คำสัญญาแก่จิสะเบงว่า ถ้าจิสะเบงสามารถทำลายจะเด็ดได้โซอ้าวจะยินยอมเป็นภรรยา

- โซอ้าวถูกไขลุเกลี้ยกล่อมจนนางคิดว่าจะเด็ดจะเป็นศัตรูกับมังกร

เมื่อจะเด็ดพาตะละแม่กุสุมาตมาเมืองตองอูเพื่อรอเวลาอภิเษก โซอ้าวได้ เดินทางมาพร้อมกับตะละแม่กุสุมาด้วย จะเด็ดได้นำโซอ้าวมาถวายมังกรจนนางเป็นสนมที่ มังตราโปรดปรานมากและนางก็รักมังกรเช่นเดียวกัน ต่อมาไขลุได้เกลี้ยกล่อมให้นางหลงเชื่อ ว่าจะเด็ดเป็นตัวการฆ่าบิดานางและ จะเด็ดอาจจะคิดร้ายกับมังกรต่อไปในภายหน้า และเหตุผลที่สำคัญคือจะเด็ดยังเป็นผู้ที่คอยสนับสนุนนั้นท้าวติมเหสีเอกของมังกร ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...แม่นางช่วยเพ็ดทูลให้หลุดที่ไปรอดแล้ว จะเด็ดคนพิฆาตพ่อท่านจะถึงคราวฉิบหายอย่างหนึ่ง จะเด็ดคนอันจะบังอาจคิดร้ายชิงราชสมบัติตองอู จะถึงคราวฉิบหายอย่างหนึ่ง จะเด็ดคอยหนุนหลัง นางนั้นท้าวติมเหสีให้เป็นที่เกรงของมังกรพระสวามี ท่านจะถึงความฉิบหายอย่างหนึ่ง ข้าพเจ้าจะพึง สนองคุณท่านปะขันตามความฝันได้ก็โดยได้เข้าสู่ศึก แลสบโอกาสล้างบุเรงนองวายนั้นแล้ว จึงจะช่วย ให้โซอ้าวพันกองทุกข์สมคำปะขันวอนฝากฝัง อนึ่งคำข้าพเจ้าทั้งนี้โซอ้าวอย่าคิดเป็นอุปาย ลวงประหาร



บุเรงนองทหารใหญ่สิ้นชื่อแล้ว แต่นั้นทัพหงสาวดีจะรุกร้างเอาตองอู เจ้านายข้าพเจ้าฝ่ายหงสาวดีนั้น พระทัยไชยษัตรีย์คำศึกแลเอ็นดูแก่ไพร่พลพม่านั้น ไหนจะคุมคนมาให้ยากถึงตองอู อนึ่งเล่าหงสาวดีจำเป็นเข้าศึกครั้งนี้สืบแต่สอพิณยามหาอุปราช ใครได้ช้ายาอันจะเด็ดชิงมานั้นคืน ฉะนั้นการศึกทำกัน ณ เมืองแปรเมืองหน้าศึกโน้น ผีบุเรงนองแม่หมัดอำนาจแล้ว พระเจ้าหงสาวดีจะกลับคืนไปเสวยสุข ณ เมืองหงสาวดี ฝ่ายโซ้อัวอยู่ข้างนี้นางมเหสีสิ้นอำนาจชูเดิมหนุณ จะได้ปกป้องครองความเป็นคนโปรดแห่งพระเจ้าตะเบงชะเวตี้แต่ผู้เดียว

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 6. 2542 : 3660-3661)

ด้วยความเยาว์วัยของโซ้อัวและความรู้เท่าไม่ทันเล่ห์ของไขลูที่ต้องการให้นางช่วยให้พ้นจากการถูกจำคุก โซ้อัวทั้งอาฆาตจะเด็ดและริษยาของมังตราผู้ที่จะเด็ดสนับสนุนอยู่ โซ้อัวจึงหลงคารมของไขลูและคิดช่วยไขลู โดยการบงการขอร้องไขลูจากมังตรา โซ้อัวนั้นมิเคยสำนึกถึงความอาวรณ์และความมีน้ำใจที่จะเด็ดมิให้นางเลย ทั้งๆที่จะเด็ดสนับสนุนให้นางได้เป็นสนมเอกของมังตรา แต่โซ้อัวมิเคยสำนึกในบุญคุณของจะเด็ดเลยแม้แต่น้อย นางกลับมุ่งคิดร้ายต่อจะเด็ดเสมอเมื่อนางมีโอกาสน บุกลักลักษณะนิสัยเช่นนี้ก็มีผลมาจากความแค้นของโซ้อัวที่คิดอยู่เสมอว่าจะเด็ดคือศัตรูของนาง จะเด็ดคือผู้ที่ทำให้บิดาของนางตาย จะเด็ดคือผู้ขัดขวางความสุขของนางโดยสนับสนุนนั้นหะวตีมเหสีเอกของมังตรา จะเด็ดจะต้องคิดร้ายต่อมังตรา โซ้อัวมิเคยเปิดใจให้กว้างยอมรับไมตรีจากจะเด็ดเลย ถึงแม้ว่าจะเด็ดจะทำดีกับนางเพียงใดก็ตาม ด้วยความแค้นที่ฝังลึกอยู่ในจิตใจจึงเป็นแรงผลักดันให้โซ้อัวคิดแก้แค้นจะเด็ดตลอดเวลาที่มีโอกาส

### 3. อุปสรรคและการพัฒนาการในด้านความสัมพันธ์

ความแค้นเป็นอุปสรรคในการพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างจะเด็ดกับโซ้อัว เมื่อจะเด็ดพบโซ้อัวครั้งแรก จะเด็ดรู้สึกสงสารเห็นใจที่นางต้องสูญเสียบิดา จะเด็ดจึงปลอบใจโซ้อัว แต่โซ้อัวอาฆาตจะเด็ดเพราะคิดว่าจะเด็ดเป็นผู้ที่ทำให้บิดาของนางฆ่าตัวตาย ดังนั้นโซ้อัวจึงมองไม่เห็นความดี ความมีน้ำใจที่จะเด็ดมิให้นาง ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...บุเรงนองผู้ปลอบประโลมเอาจนว่าจัดทหารตองอูมาอยู่บ้าน เป็นเครื่องสำแดงความอาวรณ์ กระนั้นโซ้อัวก็หาได้เล็งแลเห็นน้ำใจดีของเจ้านายทัพตองอู...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 4. 2542 : 1944)

ความแค้นของโซ้อัวที่มีต่อจะเด็ดนั้นเป็นอุปสรรคสำคัญในการพัฒนาความสัมพันธ์ของคนทั้งสอง จะเด็ดจะแสดงน้ำใจกับนางถึงกับยอมเปลี่ยนผ้าโพกศีรษะให้นางห่มแก้หนว โซ้อัวอาจจะรู้สึกซาบซึ้งแต่ก็สามารถลบความแค้นในใจนางให้จางลงได้เลย จะเด็ดยังทำดีกับโซ้อัวมากเท่าใด โซ้อัวก็ยังคิดว่าจะเด็ดสร้างมีไมตรีต่อนาง มิได้เกิดจากความจริงใจ เมื่อนาง

เดินทางไปตองอุกับจะเด็ด จะเด็ดได้นำนางมาถวายมั่งตรา โซอัวกลับเห็นว่าจะเด็ดแสวงหาความดีความชอบจากมั่งตราโดยมิได้นึกถึงความรู้สึกของนาง ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...ข้าพเจ้าพลอยมาในกระบวนท่าน เพราะมารดาว่าตะละแม่พลัดถิ่นแล้ว อยากได้ข้าพเจ้ามาด้วย เพราะรักสนิทเหมือนหนึ่งน้องจะได้อยู่พลอยเป็นเครื่องแก้เหงาอารมณ์ ข้าพเจ้ายอมมาโดยสวามิภักดิ์พระราชบิดาเพราะเหตุนี้ หากจะไม่จะตมมาถึงมือมาร บุเรงนองท่านได้ยศทหารใหญ่ จัดว่าสูงเกือบสุดที่เขยิบขึ้นแล้ว ท่านมาหาความชอบบำเรอพระทัยเจ้าอยู่หัวดังนี้ เพื่อความชอบมีก็ใช้จะมากขึ้นอีกควรหรือโลกจณลันเอ็นดูคน

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 6. 2542 : 3356-3357)

จะเด็ดได้อธิบายให้นางฟังถึงความตั้งใจของตนที่มีต่อนางว่าต้องการให้โซอัวได้รับความสุข และมีคู่ครองผู้มีบารมีเพราะจะเด็ดต้องการล้างบาปที่ได้ก่อไว้กับปะขันหฺวฺนญี่ แสดงให้เห็นว่าจะเด็ดสงสารโซอัวและต้องการปลุกฝังนางด้วยใจจริง แต่โซอัวยังมีความคิดว่าจะเด็ดเป็นศัตรูนางอยู่ ถึงแม้ว่าจะเด็ดจะปรารถนาดีต่อนางสักเพียงใดก็ตาม

หลังจากที่โซอัวได้เป็นสนมคนโปรดของมั่งตราแล้ว นางก็มีแต่ความหยิ่งผยองลื้มตัว และได้แสดงกิริยาที่ไม่ควรกับมเหสีเอกของมั่งตรา โดยกล่าวหมิ่นนันทะวดีว่านางกับนันทะวดีนั้นก็มีชาติตระกูลทัดเทียมกัน แต่นันทะวดีโชคดีกว่าที่ได้อภิเษกกับมั่งตราก่อนนาง มิฉะนั้นนางก็จะต้องได้เป็นมเหสีเอกแล้ว คำพูดของโซอัวทำให้นันทะวดีโกรธเคืองมากถึงกับไม่ยอมให้โซอัวเข้าไปอยู่เมืองหงสาวดี แต่จะเด็ดก็ได้ช่วยเหลือโซอัวโดยการกล่าวขอร้องให้นันทะวดียอมรับโซอัวเข้าเมือง เมื่อโซอัวได้ฟังประกาศในคำพูดของจะเด็ดแล้ว นางจึงรู้สึกสำนึกในบุญคุณที่จะเด็ดมีต่อนาง ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...แล้วจะเด็ดก็เล่าความทั้งสินอันตัวได้ว่ากล่าวรับรองแก่พระอัครมเหสี โซอัวยินฉนั้น ความเหี้ยมเกรียมของคนผู้ไม่เห็นอยู่กับตาแล้ว จึงฟังบอกแทบไม่เชื่อหูเชื่อใจตนเลย อนึ่งคราวทุกข์เพราะถึงเป็นทึบุเรงนองแก่อาชื่อนี้ ในอกเหมือนพรานอันประกอบการผลาญชีวิตสัตว์อื่นมากมายไว้ ยามตัวเข้าที่ทรมานเห็นความตายกับตาเบื้องหน้า ใจอ่อนรำลึกความโง่บาปแห่งตัวขึ้นได้แล้ว ก็ได้คิดไม่ควรสร้างที่บาปหยาบซ้ำให้เป็นกรรมกับตัวเลย ก็แหละขณะพรานใจเหี้ยมได้คิดตั้งนี้ มาตรเผอิญหลุดจากที่ทรมานนั้นได้ ไตชั่วใดดีได้เห็นกับตาตัววันักแล้ว การอันเป็นบาปก็คิดเกลียดแลกำหนดใจไว้ไม่ขอทำอีกสืบไป โซอัวสนมเอกเมื่อมาตกในลักษณะการณอันนี้มาตรว่าในอธยาตยนางนี้อุดมทิวติพิศมณฺญ ความแก่กล้าในสิ่งนี้ ก็เหมือนมาถูกที่ยิ่งใหญ่กว่าทรมานให้อ่อนล้าลง ต้องลักษณะพรานประกอบกรรมบาปแลมาเข้าที่ทรมานกระนี้ จึงความทิวติบดินนี้หนึ่งดีมิได้เหลือค้างอกไว้เลย

กราบเอาคู่ขันสำคัญแห่งตนแล้ว ความเห็นตัวผิดเพราะถือข้อแค้นเข้าข้างหนึ่ง และปิติเพราะบุเรงนองเหมือนช่วยชุบชีวิตใหม่ข้างหนึ่ง แต่กราบแล้วร้องให้อยู่ไม่เอย...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 8. 2542 : 4539-4540)

แสดงให้เห็นว่าอุปสรรคในการสร้างความสัมพันธ์ของจะเด็ดกับโซอ้วนนั้นเกิดจากความแค้นภายในใจของโซอ้วนที่คิดว่าจะเด็ดเป็นศัตรูของนาง และโซอ้วนก็คอยหาโอกาสแก้แค้นจะเด็ดตลอดเวลา ถึงแม้ว่าจะเด็ดจะชักน่านางให้ได้คู่ครองที่ดี แต่โซอ้วนก็ยังมิได้สำนึกในบุญคุณของจะเด็ด จนกระทั่งนั้นท้าวติมเหสีเอกของมังตรากล่าวห้ามมิให้มังตรารับโซอ้วนเข้าเมืองหงสาวดีเพราะเหตุเคยกล่าวคำสบประมาทนั้นท้าวติ จะเด็ดจึงต้องช่วยเหลือโซอ้วน เพราะ จะเด็ดไม่อาจทนเห็นโซอ้วนต้องทุกข์ใจอีก และจะเด็ดต้องการให้ครอบครัวมังตรามีความสุข เมื่อจะเด็ดขอร้องนั้นท้าวตินางก็ยอมให้มังตรารับโซอ้วนเข้าเมืองหงสาวดี เมื่อรู้ความจริงว่าจะเด็ดว่าคือผู้ที่ช่วยเหลือนางในครั้งนี้ โซอ้วนก็สำนึกในบุญคุณของจะเด็ดที่มีต่อนาง ถึงแม้ว่าโซอ้วนจะอาฆาตแค้นจะเด็ดมาก่อน แต่โซอ้วนก็มิเคยเห็นว่าจะเด็ดทำสิ่งที่ไม่ดีกับนางเลย เมื่อโซอ้วนประจักษ์ในน้ำใจที่จะเด็ดมีเมตตาต่อนาง ทั้ง ๆ ที่นางเคยแสดงอาการหยิ่งผยองเป็นศัตรูต่อจะเด็ดอย่างเปิดเผย แต่จะเด็ดก็มีเคยถือเป็นข้อโกรธเคืองนาง โซอ้วนก็ละความแค้นที่เคยมีได้ทั้งหมดและยังเห็นว่าจะเด็ดเป็นผู้ที่มีบุญคุณยิ่งต่อนาง ในที่สุดแล้วความดี ความจริงใจของจะเด็ดก็สามารถเปลี่ยนความคิดของโซอ้วนจากความพยาบาทอาฆาตมาเป็นความมีไมตรีและเคารพรักจะเด็ดในฐานะผู้มีพระคุณ

## จะติดกับตะละเจ้ามุขอายุ

### 1. จุดเริ่มต้นของความผูกพัน

ตะละเจ้ามุขอายุได้รับอุบายจากสมิงสอดตุดปลัดวังเก่าแห่งเมืองหงสาวดีในสมัยของสการะวุดพีสมิงสอดตุดได้กลายมาเป็นซุ๊รักของตะละเจ้ามุขอายุด้วยความที่สมิงสอดตุดอิจฉาจะเด็ด สมิงสอดตุดจึงให้ตะละเจ้ามุขอายุแสร้งมาขอเรียนพินจากตะละแม่จันทราเพื่อจะได้ใกล้ชิดจะเด็ดและใช้เสน่ห์ของนางยั่วให้จะเด็ดหลงใหล เมื่อตะละเจ้ามุขอายุมาขอเรียนวิชาพินสิบสามสายกับตะละแม่จันทรา โดยมีจะเด็ดช่วยแนะนำบ้างในบางครั้ง มังตราบอกจะเด็ดว่าตะละเจ้ามุขอายุทำอุบายอยากใกล้ชิดจะเด็ดและอยากให้จะเด็ดเอ็นดูนางเช่นเดียวกับภรรยาอื่นของมังตรา เมื่อจะเด็ดทราบจุดประสงค์ที่แท้จริง จะเด็ดจึงได้เตือนตะละเจ้ามุขอายุให้รอบน้อมแก่นันทะวดีไว้จะเป็นผลดีต่อตนเอง ตะละเจ้าประจักษ์ในความมีน้ำใจของจะเด็ด ซึ่งดูจะตรงข้ามกับที่สมิงสอดตุดบอกนางว่าจะเด็ดเป็นคนเจ้าชู้ ตะละเจ้ามุขอายุก็รู้สึกสับสนจึงแสร้งกล่าวความในใจในเชิงซู้สาวกับจะเด็ดและจับตาคอยสังเกตท่าทีของจะเด็ด แต่ตะละเจ้ามุขอายุก็มิได้เห็นท่าทีผิดปกติ ตะละเจ้ามุขอายุจึงเลิกล้มความคิดที่จะทำลายจะเด็ดตาม คำของสมิงสอดตุด เพราะนางคิดว่าจะเด็ดมิได้มีจิตใจฝักใฝ่ข้างมเหสีเอกหรือสนมโซ้อะเลย และ จะเด็ดยังแสดงน้ำใจกับนางโดยสอนตะละเจ้ามุขอายุให้รู้จักวางตัวให้เหมาะสมกับตำแหน่งสนมของมังตราอีกด้วย ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...มุขอายุเห็นท่านบุเรงนองเจรจาทางผู้ใหญ่สุจริตอยู่ ก็กล่าวคำที่ซึ่งซ้ำว่าข้าพเจ้าเป็นหญิงหรือจูล่มาบอกแก่ท่านให้สิ้นหวังใจได้ เท่าที่พูดแล้วเพียงแค่นี้ แม้นไม่ประจักษ์อัธยาศัยสนิทกันเสียก่อนก็จะไม่กล้าพูดเสียอีก แต่จะเด็ดก็ได้คิดเป็นอื่นยินดีโดยซื่อด้วยไมตรีนางนั้นรอบน้อมตัวแล้วก็ก่นแต่สอนให้ตะละเจ้ามุขอายุแต่นี้ จงรู้ที่โอนอ่อนด้วยสองนางเมียมุขอายุจะทอดตัวลงให้ยิ่งกว่านั้น ไม่อาจทำได้แล้วก็ลามาทจากตำหนัก...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 8. 2542 : 4766-4767)

ครั้งแรกตะละเจ้ามุขอายุหลงเชื่อสมิงสอดตุดว่าจะเด็ดเป็นผู้ที่มีความโลภในเรื่องสตรี ถ้าคิดจะทำลายจะเด็ดต้องใช้เสน่ห์ของนางยั่ววานให้จะเด็ดหลงใหลแล้วนำความกราบทูลมังตรา จะเด็ดก็มีความผิด แต่เมื่อตะละเจ้ามุขอายุได้ใกล้ชิดกับจะเด็ดก็ประจักษ์ในอัธยาศัยของจะเด็ดว่า จะเด็ดมิได้มีใจเอนเอียงเข้าข้างภรรยามังตราฝ่ายใดเลย จะเด็ดแนะนำให้นางปฏิบัติตัวให้เหมาะสมกับตำแหน่งภรรยาของมังตรา ถึงแม้ว่าตะละเจ้ามุขอายุจะลองทอดไมตรีในท่านองสวาทกับจะเด็ดแล้วก็ตาม แต่จะเด็ดก็มิได้มีปฏิกิริยาเหมือนอย่างทีสมิงสอดตุดกล่าวกับนางเลย ดังนั้นตะละเจ้ามุขอายุจึงเปลี่ยนความคิดในทางไม่ดีกับจะเด็ด และเลิกล้มความตั้งใจที่จะร่วมมือกับสมิงสอดตุดทำลายจะเด็ด จุดเริ่มต้นของความสัมพันธ์ของตะละเจ้ามุขอายุกับจะเด็ดเกิดจากความเข้าใจผิดว่าจะเด็ดจะทำให้นางเดือดร้อนในภายหลัง

เพราะจะเด็ดเป็นผู้สนับสนุนนั้นทวดกับโซ้อ้ว ดังนั้นตะละเจ้ามุขอายุจึงทำตามอุบายของสมิง สอดุด แต่นางได้เรียนรู้รสชาติของจะเด็ดว่ามีความจริงใจต่อนาง ตะละเจ้ามุขอายุจึงเปลี่ยน ความตั้งใจเดิม

ฝ่ายจะเด็ดเห็นว่าตะละเจ้ามุขอายุแสดงอาการนอบน้อมตนก็เพราะต้องการให้จะเด็ด รักและเอ็นดูเหมือนกับที่จะเด็ดแสดงต่อนั้นทวดและโซ้อ้ว จะเด็ดจึงรู้สึกสงสารเห็นใจตะละ เจ้ามุขอายุที่ต้องจากบ้านเมืองมาไกลและเสมือนอยู่โดดเดี่ยว เพราะไม่ปรองดองกับภรรยา เกาของมั่งตรา จะเด็ดจึงเอ็นดูนางและต้องการให้ตะละเจ้ามุขอายุอยู่ที่เมืองหงสาวดีอย่างมี ความสุข จะเด็ดจึงได้พราสารอนให้ตะละเจ้ามุขอายุรู้จักวางตัวให้เหมาะสมเพื่อว่าทุกฝ่ายจะได้มี ความสุข ดังนั้นความสัมพันธ์ของจะเด็ดที่มีต่อตะละเจ้ามุขอายุจึงเกิดขึ้นเนื่องมาจากจะเด็ด เห็นใจและรู้สึกเอ็นดูนาง

## 2. ความสัมพันธ์ที่มีแรงผลักดันพฤติกรรม

### 2.1 ตัวละครชาย – จะเด็ด

#### - จะเด็ดวางแผนลวงตะละเจ้ามุขอายุเพื่อสืบหาความจริง

หลังจากที่ตะละเจ้ามุขอายุเลิกล้มความตั้งใจเดิมที่คิดร่วมมือกับ สมิงสอดุดทำลายจะเด็ด สมิงสอดุดก็พยายามหว่านล้อมนางจนตะละเจ้ามุขอายุเปลี่ยน ความคิดอีก สมิงสอดุดได้ให้สัญญาแก่นางว่าจะเชิดขุนนางเป็นอัครมเหสีเอกแห่งเมืองหงสาวดี ถ้าตนได้เป็นกษัตริย์แทนมั่งตรา ตะละเจ้ามุขอายุจึงรับปากที่จะร่วมมือกับสมิงสอดุดอีกครั้ง หนึ่งและนางยังลอบเป็นชู้กับสมิงสอดุดอีกด้วย เมื่อจะเด็ดรู้ข่าวนี้ก็คิดหาวิธีสอบความจริง จากตะละเจ้ามุขอายุ โดยวางอุบายชวนมั่งตรากับนั้นทวดและตะละเจ้ามุขอายุออกไปคล้อง ช้าง จะเด็ดแสร้งทำอุบายว่าพอใจตะละเจ้ามุขอายุว่า ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

จะเด็ดแสร้งใส่หน้าเคียดเฉยเสียเป็นครู แล้วก็ทอดใจใหญ่ นั่งพินิจหน้านางนั้นประหนึ่งว่าเกิด บั้นป่วนลึงเลี้ยวขึ้นภายใน แล้วว่าข้าพเจ้ามาเห็นตัวชั่วช้ากว่าชายทั้งปวงแล้ว ซึ่งมาเกิดอารมณ์อย่าง หนึ่ง แล้วเดือดดาลทะยานเอาแต่กิริยาหนึ่งที่สำคัญความระลึกชายสามี มั่งตราก็เป็นเจ้านายทรงพระ คุณยิ่งใหญ่ของข้าพเจ้า มุขอายุสำแดงให้ประจักษ์ว่าจงรักภักดีในพระเจ้าอยู่หัวก็ควรแต่ข้าพเจ้าผู้ข้าจะ พลอยยินดี แต่เมื่อมีกุศลกรรมอย่างหนึ่งตามทันตัวข้าพเจ้าแล้ว ก็กลับริษยาความซึ่งมุขอายุภักดีต่อ พระเจ้าอยู่หัว...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 8. 2542 : 4992)

จะเด็ดก็ต้องการหยั่งที่ท่าของตะละเจ้ามุขอายุเพื่อให้รู้แน่ชัดว่านางทรยศต่อมั่งตราจริง หรือไม่จะเด็ดได้เกี่ยวพาราสีตะละเจ้ามุขอายุพร้อมกับवादหัวเรือให้เกยตลิ่งถ้านางมีใจมั่น กับมั่งตราแล้วหากจะเด็ดกล่าวเป็นเชิงเกี่ยว ตะละเจ้ามุขอายุก็คงจะโกรธและหนีขึ้นตลิ่งไป

แต่เมื่อจะเด็ดกล่าวล้วนนางก็ยั้งหนึ่งนึ่งเฉยอยู่ จะเด็ดจึงสันนิษฐานได้ว่านางคงจะเป็นชู้กับสมิงสอดตตามคำลือจะเด็ดได้หาวิธีทดสอบจนแน่ใจว่าตะละเจ้าเป็นชู้กับสมิงสอดต ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

เบื้องนั้น เรือน้อยมาถึงฝั่งข้างหนึ่งใต้เงาไม้ที่ร่มรื่นแลตลิ่งยื่นเป็นแหลมมิดชิดชอบกลแล้ว เจ้ามหาอุปราชก็แวะเรือเข้าที่นั่น ประสงค์จะหยั่งน้ำใจนางนั้นให้ถนัด ก็วาดหัวเรือทางที่มุขยายนั่งให้เกยตลิ่ง แลมุขยายอาจเหยียบดินได้สะดวกแล้ว แล้วว่าเป็นไรเป็นกันวันนี้เรามีได้กลิ่นผ้าคล้องไหล่มุขยาย ให้กลิ่นกายขาวเยะขาวผิวงามประหลาดผู้นี้ไว้ครั้งหนึ่ง ในชีวิตแล้วก็มิขอลอยเรือจากที่นี่เลย ว่าแล้วขยับกระชั้นท่าอาการดังจะต้องชายผ้าอังสะ หวังจะดูที่ทนางเยะขาวว่าจะมีน้ำใจจริงเกียจแก่การชู้สาว เอาตัวหนีขึ้นตลิ่งเสียหรือไร แต่นางเยะขาวตัวโปรดหากระดกเขยื้อนประการใดไม่ รวบแต่ชายผ้าไว้พอเป็นกิริยา แล้วว่ากระไรเจ้ามหาอุปราชท่าน จึงทำการจะให้ความผิดมีมาตกแก่ข้าพเจ้า เจ้าหนุ่มแจ้งทันเล่ห์กระนั้นก็ทอดใจใหญ่รำพึงแต่ในอกว่าดูผู้หญิงนี้ไว้ตัวไม่สมเป็นหญิงสำหรับบุญตะเบงชะเวตี้เลยเหละเหละ การดีนี้ร้ายจะมีความผูกพันด้วยสมิงปลัดวังเป็นอันแน่นแท้แล้ว...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 8. 2542 : 4997-4998)

...เจ้าหนุ่มก็ทอดใจใหญ่แล้วว่า ประพฤติแห่งตะละเจ้ายะชายนั่น ถึงมิได้หลักฐานมันมีอะไรก็มิกลัวตกนรกแล้ว ก็เห็นจะสมจริงด้วยคำที่โช้วอินมาอาศัยที่ไว้กิริยาสนิทสนมด้วยสมิงสอดต ยิ่งเสียกว่าท่านแลข้าพเจ้า ซึ่งสนิทสนมกันมาแต่ครั้งยังน้อยอยู่อย่างหนึ่ง อาศัยที่พระเป็นเจ้าถือเป็นของใหม่โปรดปรานนักดูจะเกินหน้าเมียเก่าอย่างหนึ่ง อาศัยที่น้ำใจอ่อนโยนลงกับการชายจะฝากสาวด้วยง่ายอย่างหนึ่งแน่นแล้ว ครั้นนี้เกิดสิ่งอัปมงคลขึ้นในราชสำนักจักรพรรดิมังตรา จะเด็ดก็ชี้ผ้าไหล่ของมุขายที่เปียกน้ำแลกองอยู่กลางลำเรือแล้วเล่าเรื่องถวายแล้วว่ามังตราเลี้ยงหญิงปานฉะนี้แล้วมายินดีเอาแต่คำชวยอนเพียงแค่นี้ยวดยาวมากหนึ่ง แลหรือจะไม่ยินดีกับชายหนึ่งก็คลุกคลีกันมาช้านาน...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 8. 2542 : 5008-5009)

แสดงให้เห็นว่า จะเด็ดเป็นผู้ที่มีจริยธรรมยิ่งนักเมื่อมีผู้อื่นลือกันว่าตะละเจ้ามุขายเป็นชู้กับสมิงสอดต จะเด็ดก็มิได้เชื่อทันที แต่จะเด็ดได้คิดวางอุบายทดสอบใจของตะละเจ้ามุขายเองว่านางมีพฤติกรรมดังเช่นที่ถูกกล่าวหาหรือไม่ เพราะจะเด็ดเห็นว่าควรที่จะให้คามยุติธรรมกับบรรดาภรรยาของมังตราทุกฝ่าย โดยเฉพาะชาวลิ้นนั้นมาจากโช้วซึ่งถือว่าตะละเจ้ามุขายเป็นศัตรู จะเด็ดจึงได้คิดวางแผนกับนันทะวดี ในที่สุดจะเด็ดก็ได้รู้ความจริงว่าตะละเจ้ามุขายเป็นชู้กับสมิงสอดตอย่างแน่นอน เพราะสามารถดูได้จากพฤติกรรมของตะละเจ้ามุขายที่แสดงต่อตน

### - จะเด็ดเดินทัพไปตีเมืองยะข้ายเพื่อความสงบสุขของเมืองหงสาวดี

เมื่อจะเด็ดรู้ว่าตะละเจ้ามุขಾಯเป็นชู้กับสมิงสอดtudแล้ว จะเด็ดจึงคิดแก้ปัญหาโดยมิได้บอกความจริงกับมังตราและได้อธิบายเหตุผลให้มันหะดีฟัง ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...มังตราว่าเปรียบพระเพลิงอยู่แล้ว มาแจ้งเรื่องนี้แก่พระเจ้าอยู่หัว หรือจะไม่ทำการเหมือนฟ้าผ่าลงกลางใจเมืองหงสาวดี พระเกียรติแลความอัปยศจะได้แก่ราชสำนักองค์ตะเบงชเวตี้ทั่วทุกปากของราษฎรจะโจษขานถึงการในครัวเรือนพระเจ้าอยู่หัวประการหนึ่ง อีกประการหนึ่งในเชิงความแผ่นดินนั้นเล่า ฝ่ายเรายกไปเอาเมืองยะข้ายนั้นเอามาได้ ด้วยภูมิเมืองยะข้ายและผู้คนเมืองนั้นกล้าแข็งนัก แต่พระเจ้ายะข้ายไม่คิดรบกับหงสาวดีให้ยึดเยื้อได้ยากจึงยอมเป็นเมืองออกพ้อเป็นที่มา ครั้นพระเจ้าอยู่หัวเราเอาโทษแก่นางยะข้าย มีหน้าโทษชนิดนี้ นอกจากคือตายยังต้องประจานให้ตายด้วยความอัปยศ พระเจ้ายะข้ายหรือจะไม่รักหน้าแลมีใจแก่ลูก ก็จะทำร้อนหรืออย่างน้อยก็แข็งเมือง เมืองยะข้ายจะหลุดลอยไปจากมือเราประจักษ์ออกไป ข้าพเจ้าเป็นห่วงแก่การสองข้อนี้ จึงคิดงำเสียมิให้มังตรารู้ถึงความมิชอบที่เกิดขึ้นในครัวเรือน...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 8. 2542 : 5010-5011)

...เจ้าหนุ่มก็ว่ามังตราท่านเป็นสุขดีอยู่แล้ว ข้าพเจ้ามีเรื่องทูลให้ความสุขที่บังเกิดขึ้นอีก ข้าพเจ้าทุกวันนี้จับทวนแลสายขบมำก็เป็นแต่การซ้อม มิได้ออกยืนในสนามจริงให้ศึกคัก ข้าพเจ้าเหงานัก จะขอไปตีเมืองยะข้ายถวาย...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 8. 2542 : 5019)

ความสัมพันธ์ของจะเด็ดกับตะละเจ้ามุขಾಯนั้นมีส่วนผลักดันทำให้จะเด็ดตัดสินใจไปตีเมืองยะข้าย จะเด็ดเห็นว่าตะละเจ้ามุขಾಯประพฤติตนไม่เหมาะสมกับตำแหน่งสมมของมังตรา เพราะได้ลอบเป็นชู้กับสมิงสอดtud ดังนั้นถ้ามังตราทรงทราบเรื่องก็จะกริ้วและสั่งประหารนาง ผลที่เกิดขึ้นคือจะทำให้พระราชบิดาตะละเจ้ามุขಾಯโกรธและแข็งเมือง ดังนั้นจะเด็ดจึงต้องปิดบังเรื่องของตะละเจ้ามุขಾಯกับสมิงสอดtudมิให้มังตราทรงทราบเพื่อป้องกันปัญหาร้ายแรงที่จะเกิดขึ้น จะเด็ดจึงได้วางอุบายไปตีเมืองยะข้ายเองเพื่อให้ยะข้ายตกอยู่ในอำนาจของหงสาวดีอย่างสมบูรณ์

ความสัมพันธ์ของจะเด็ดที่มีต่อมังตรานั้นลึกซึ้งแนบแน่นยิ่งนัก จะเด็ดรักและเคารพเทิดทูนมังตราไว้สูงสุด เมื่อจะเด็ดพบว่าตะละเจ้ามุขಾಯสมมของมังตราเป็นชู้กับสมิงสอดtud จะเด็ดจึงต้องรีบสืบหาข้อเท็จจริงและก็ประจักษ์ว่าตะละเจ้ามุขಾಯทำผิดประเพณีจริง จะเด็ดจึงต้องรีบแก้ไขปัญหาก็จะทำให้เกิดความสงบสุขในครอบครัวของมังตราเอง และป้องกันศึกสงครามกับเมืองยะข้ายที่อาจจะเกิดขึ้นในอนาคต จะเด็ดจึงจำต้องยกทัพไปตีเมืองยะข้ายเพื่อให้ได้เมืองนี้เป็นเมืองขึ้นโดยสมบูรณ์ จะเห็นได้ว่าความสัมพันธ์ของจะเด็ดที่มีต่อตะละเจ้า

มุขอายนั้นเป็นความสัมพันธ์กันทางอ้อม เพราะจะเด็ดภักดีต่อมังตราอย่างแน่นแฟ้น เมื่อใดที่เห็นว่ามังตราเดือตร้อนจะเด็ดก็รีบหาวิธีแก้ไข ซึ่งความสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้องกันนี้ทำให้จะเด็ดต้องแสดงพฤติกรรมดังที่กล่าวมาแล้ว

## 2.2 ตัวละครหญิง – ตะละเจ้ามุขอาย

- ตะละเจ้ามุขอายใช้ความนอบน้อมและความงามของนางเป็นหลุมพรางดักจะเด็ด

ตะละเจ้ามุขอายสร้างทำอุบายหาทางใกล้ชิดจะเด็ดเพื่อทำลายจะเด็ดโดยทอดไมตรีเพื่อให้จะเด็ดหลงใหลนาง แล้วนางจะได้นำเรื่องกราบทูลมังตราให้ลงโทษจะเด็ดเพราะตะละเจ้าเห็นว่าจะเด็ดเข้าข้างนั้นทะลัดกับโซอัว ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...ตะละเจ้ามุขอายมิได้ซึ่งในคำสอนของเจ้ามหาอุปราช หากอริยาศัยของเจ้ามหาอุปราชซึ่งสมิงสอดเผ้าชี้เผ้าเห็นว่าหยาบช้าแลมีใจซังตัวเพราะเป็นพรรคพวกข้างสองเมียนั้นดอก ครั้นมาเห็นเขาสุพรรณอาหารแกตัวตั้งพรรคพวกสนิทผู้หนึ่งดังนี้ มุขอายก็ซาบซึ่งแลกลับสงสัยในคำของสมิงสอดเผ้าที่ชี้หน้าใจบุงเรงนองไปเสียอย่างหนึ่ง ซึ่งมาได้กับตัวเองบัดนี้ไม่เห็นสมจริงเลย รำ ๑ จะนึกข้างเทิดทูนไมตรีบุงเรงนองว่าเป็นมหามิตรแล้ว แต่เกลียดด้วยคำของสมิงสอดเผ้าอยู่ ว่าจะเด็ดผู้นี้ทำดีด้วยเรา ประสงค์จะทามสวาทเป็นภักถะมั่งหรือ ก็ใครจะทำผ่อนให้สุดปานดูเชิงบุงเรงนอง

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 8. 2542 : 4761-4762)

ตะละเจ้ามุขอายสร้างกล่าวว่านางพึงใจที่จะเห็นหน้าจะเด็ดมากกว่าถูกส่งตัวมาถวายมังตรา ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...ต่อหน้าพระมุกเตองค์ที่ยิ่งใหญ่ประจำหงสาวดีแล้วว่าขณะรู้พระเจ้าอยู่หัวบิดาจะพาตัวถวายองค์ตะเบงชเวตตินันข้าพเจ้าสุดแสนสลด เพราะสำนึกว่าตัวจะถูกส่งมาเป็นนางเชลย นับเนื่องในเครื่องบรรณาการอย่างหนึ่งนั้น แต่ยามนั้นนั้นแล้วความปีติบังเกิดขึ้นแวบหนึ่งว่า แลเราจะได้เห็นบุงเรงนองอันคนทั้งปวงเลื่องลือข้าพเจ้าเป็นหญิงอยากฝากกายอยู่ใต้บุญท่านให้ผิดลักษณะหญิงฝากตัวมิได้ จึงจำเป็นขอเรียนวิชาดุริยางค์...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 8. 2542 : 4765)

ตะละเจ้ามุขอายเห็นว่าจะเด็ดเข้าข้างนั้นทะลัดกับโซอัว ถ้าหากวันใดมังตราไม่โปรดปรานตะละเจ้าแล้ว นางก็จะถูกภรรยาทั้งสองของมังตราเหยียบย่ำ เพราะความที่นางไม่ยอมอ่อนน้อมให้กับภรรยาอื่น ๑ ของมังตราเลย ดังนั้นเมื่อนางคิดว่าจะเด็ดเป็นผู้สนับสนุนภรรยาทั้งสองของมังตรา ตะละเจ้ามุขอายจึงคิดกำจัดจะเด็ด โดยสร้างทำนอบน้อมเพื่อให้จะเด็ดเอ็นดูนาง และนางจะหาเหตุกราบทูลมังตราให้เอาโทษกับจะเด็ดในภายหลัง เพราะตะละเจ้า



มุขอยาคิดว่าจะเต็ดลุ่มหลงในความงามของสตรี นางจึงแสร้งกล่าววาทอดไมตรีด้วยเพื่อเป็นหลุมพรางดักจะเต็ด ความสัมพันธ์ของตะละเจ้ามุขอยาคีมี่ต่อจะเต็ดนั้นเป็นความสัมพันธ์ที่มุ่งหวังจะทำลายจะเต็ดผู้ที่นางคิดว่าเป็นศัตรูของนาง

#### - ตะละเจ้ามุขอยาคีตกหลุมพรางของจะเต็ด

เมื่อจะเต็ดสงสัยว่าตะละเจ้ามุขอยาคีเป็นชู้กับสมิงสอดุด จะเต็ดก็ได้วางอุบายเพื่อจะสอบปากคำนาง จะเต็ดแสร้งทำเป็นหลงรักตะละเจ้ามุขอยาคีและพรับอภถึงความรู้สึกของตนให้นางฟัง ตะละเจ้ามุขอยาคีก็ตกหลุมพรางของจะเต็ด ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...เจ้าหนุ่มมหาอุปราชคนนี้อ่านายิ่งใหญ่ในแผ่นดินบัดนี้ สำแดงลักษณะขัดเหมือนมานพสามัญญ์หนึ่ง อันกำเริบแต่ความหวังหึงคู่ชั้นแห่งตัวเป็นประมาณ มุขอยารำลึกไปข้างเนื้อความกระนี้ ก็ก่อนคลายที่หวาดกลัวรุนแรงของในลักษณะขุนศาลชำระความผิด สำคัญเอาคนผู้นี้ คือชายที่เข้ามาทามสวาทตนผู้หนึ่ง แลน้ำใจก็หวั่นไหวไปตามทำนองโลกีย์

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 8. 2542 : 4995)

เมื่อจะเต็ดกล่าวคำฝากรักนางและนางยอมรับรักจะเต็ด จึงได้เปลื้องผ้าคลุมไหล่ไว้ให้จะเต็ดเชยชมยามอยู่ห่าง ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...ตะละเจ้ายะชายน้ำใจมักมากในทางชู้สาวอยู่ก็เกรงแก่บุเรงนองจะไม่รู้ว่าตัวปลงใจผูกสวาทด้วยเป็นการแมนยำ ก็รีบเปลื้องแพรองค์สะอึกซุบน้ำแล้วทิ้งกองไว้กลางลำเรือตามคำแนะนำของบุเรงนอง...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 8. 2542 : 5003)

แสดงให้เห็นว่าตะละเจ้ามุขอยาคีนั้นเป็นหญิงหลายใจ เมื่อใกล้ชายใดที่นางพึงใจ นางก็ทอไมตรีให้อย่างง่ายดายแม้กับจะเต็ดผู้ทำอุบายพิสูจน์ว่าตะละเจ้ามุขอยาคีนอกใจมังตรา ตะละเจ้ามุขอยาคีมีรู้ทันความคิดของจะเต็ดก็ตกหลุมพรางแสดงความในใจออกมาจนหมดสิ้น จะเต็ดจึงได้รู้ว่าตะละเจ้ามุขอยาคีไม่ซื่อสัตย์ต่อมังตราและกระทำตนไม่เหมาะสมกับชาติกำเนิดของนาง

ตะละเจ้ามุขอยาคีนั้นต้องการผูกสัมพันธ์กับจะเต็ดในครั้งแรกก็เพราะต้องการทำลายจะเต็ดโดยยอมนำตัวเป็นเหยื่อล่อให้จะเต็ดตกหลุมพราง แต่แผนการของนางไม่สำเร็จเพราะจะเต็ดมีความจริงใจและบริสุทธิ์ใจกับนาง ต่อมาตะละเจ้ามุขอยาคีเกิดมีจิตพิสมัยต้องการผูกสัมพันธ์กับจะเต็ดอย่างแท้จริง และได้แสดงพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมให้จะเต็ดได้ประจักษ์

จะเด็ดจึงรู้ซึ่งถึงลักษณะนิสัยของนาง และตะละเจ้ามูขอยาก็มีรู้ตัวว่านางนั้นได้ตกหลุมพรางของจะเด็ดแล้ว

### 3. อุปสรรคและพัฒนาการในด้านความสัมพันธ์

อุปสรรคสำคัญที่ขัดขวางพัฒนาการด้านความสัมพันธ์ของจะเด็ดกับตะละเจ้ามูขอยาคือ นางมีความมักใหญ่ใฝ่สูง ต้องการจะเป็นอัครมเหสี นางจึงได้ลอบเป็นชู้กับสมิงสอดตุด ซึ่งเป็นการแสดงความไม่ซื่อสัตย์ต่อสามีของนาง เมื่อจะเด็ดทราบเรื่องจะเด็ดจึงคิดหาวิธีพิสูจน์ข้อเท็จจริง และก็ได้ประจักษ์ว่าตะละเจ้ามูขอยาประพฤติตัวไม่เหมาะสมดังชาวลือจะเด็ดจึงมีคิดเอ็นดูตะละเจ้ามูขอยาอีก เพราะได้เห็นพฤติกรรมของนางแล้ว แต่จะเด็ดก็ได้หาวิธีที่รอบคอบด้วยการแยกตะละเจ้ามูขอยากับชู้รักให้อยู่ห่างกันและให้นางทำหน้าที่ภรรยาของมังตราต่อไป ซึ่งเป็นแนวทางแก้ไขปัญหาที่ดีต่อทุกฝ่าย

ส่วนตะละเจ้ามูขอยานั้น ในครั้งแรกนางเห็นว่าจะเด็ดเป็นผู้ที่มีใจยุติธรรมต่อนาง เช่นเดียวกับภรรยาอื่นของมังตรา นางจึงเกิดความรู้สึกที่ดีต่อจะเด็ด ต่อเมื่อนางถูกสมิงสอดตุดพุดจาเกลี้ยกล่อมหว่านล้อมว่าจะเด็ดเป็นผู้ที่มักมากในสตรี และยังเป็นผู้สนับสนุนภรรยาอื่นของมังตรา ตะละเจ้ามูขอยาจึงยอมร่วมมือกับสมิงสอดตุดทำลายจะเด็ดเพราะเห็นว่าจะเด็ดเป็นศัตรูของนาง ประกอบกับนางมักใหญ่ใฝ่สูงต้องการตำแหน่งอัครมเหสีจากสมิงสอดตุด ตะละเจ้ามูขอยาจึงวางแผนกับชู้รักทำลายจะเด็ด ความคิดเช่นนี้ของตะละเจ้ามูขอยาเป็นสิ่งที่ขวางกั้นพัฒนาการความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างนางกับจะเด็ดไว้

## 3.2 วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างจะเด็ดกับกลุ่มตัวละครหญิงที่มีผลกระทบต่อกัน

ในการวิเคราะห์หัวข้อนี้ผู้วิจัยจะเลือกวิเคราะห์เฉพาะกลุ่มตัวละครหญิงที่รักจะเด็ดและมีความสัมพันธ์กันอย่างชัดเจน และมีบทบาทสำคัญในการเดินเรื่อง โดยจะวิเคราะห์ความสัมพันธ์ซึ่งมีจะเด็ดเป็นศูนย์กลางเพื่อให้เห็นบทบาทและผลกระทบของพฤติกรรมที่มีต่อกัน

### 3.2.1 จะเด็ดกับตะละแม่จันทร์และกันทิมา

เมื่อจะเด็ดได้เดินทางไปสืบชายภูมิเมืองแปรแล้ว ตะละแม่จันทร์ได้ข่าวว่าจะเด็ดทรยศต่อเมืองตองอูและปันใจรักตะละแม่กุสุมา ตะละแม่จันทร์ต้องการรู้ข้อเท็จจริงและเกรงว่าจะเด็ดจะได้รับอันตรายจากมังตรา จึงได้ขอร้องให้กันทิมาไปสืบข่าวจะเด็ด ณ เมืองแปร ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่อง

...ครั้งนี้เป็นการใหญ่เกี่ยวแก่ความจะเป็นจะตายของคนผู้หนึ่ง แต่คนนั้นมันเป็นอันตรายเมื่อใด เมื่อนั้นก็เหมือนหัวใจเรดัดลงไปด้วย เราประมาณราคาคณผู้หนึ่งยิ่งกว่าราคาชีวิตของตัวเอง ฉะนั้นกันทิมาช่วยทุกข์ข้อนี้เหมือนทำคุณไว้กับชีวิตถึงสองชีวิต...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 1. 2542 : 578)

เมื่อกันทิมาฟังคำบอกเล่าจากตะละแม่เรื่องจะเด็ด นางก็ตกลงใจช่วยตะละแม่จันทร์โดยปลอมตัวเป็นชายใช้ชื่อว่านาคะตะเซโบ ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...ฐานะของตะละแม่ผู้มีคุณเหนือหัวข้าพเจ้านี้ข้าพเจ้าพอจะรับทำสำเร็จ แต่จะทำโดยลำพังมิได้ว่าจะออกไปบอกข่าวบิดา ณ บ้านกะเหรี่ยงก่อน บิดาจะได้จัดชาวบ้านสันตการเดินทางให้ไปเป็นเพื่อนด้วย ส่วนข้าพเจ้าจะมุ่นผมเสียใหม่ปลอมตัวเป็นชายชาวป่าเดินทางไป ก็คงจะถึงเมืองแปรโดยสะดวก

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 1. 2542 : 579-580)

กันทิมาเดินทางไปเมืองแปรเพื่อสืบข่าวเรื่องจะเด็ดว่ามีข้อเท็จจริงเช่นไรและนางก็ได้มีโอกาสนช่วยเหลือจะเด็ดให้หนีออกจากคุกเมืองแปรได้ กันทิมารู้ความจริงว่าจะเด็ดมีใจให้กับตะละแม่กุสุมาดังข่าวลือ กันทิมาได้กลับมาทูลเล่าเรื่องความสัมพันธ์ของจะเด็ดกับตะละแม่กุสุมาให้ตะละแม่จันทร์ทราบ โดยมีได้เล่าความที่จะทำให้จะเด็ดเดือดร้อนในภายหลังเลย เพราะกันทิมาเล่าแต่สิ่งที่ทำให้ตะละแม่จันทร์ทราบข้อเท็จจริง แต่มิได้กล่าวใส่ความหรือกล่าวสิ่งที่น่าพบเห็นหมดเพราะกันทิมาต้องการให้จะเด็ดกับตะละแม่จันทร์ผัดใจกันไป

พอตะละแม่จันทร์ได้ข่าวจะเด็ดก็ทุกข์ใจมากทั้งเสียใจที่จะเด็ดปันใจให้หญิงอื่นทั้งเกรงว่ามังตราจะพิโรธและลงโทษจะเด็ด ตะละแม่จันทร์อยากรู้ข้อเท็จจริงและบอกข่าวให้จะเด็ด

รู้ตัว ตะละแม่จันทราจึงตัดสินใจขอร้องให้กันทิมาช่วยเหลือนางเพราะตะละแม่รักกันทิมาตั้งน้องสาวและสนิทสนมกันมาก โดยเหตุที่กันทิมาเป็นลูกสาวครูตาบของจะเด็ด เมื่อกันทิมาเข้ามาถวายตัวเป็นข้าหลวง ตะละแม่จันทราจึงเลี้ยงดูนางตั้งน้องสาวและเคียวเชิญให้กันทิมาเรียนวิชาความรู้ที่กุลสตรีควรรู้ เมื่อตะละแม่จันทราเกิดความทุกข์ใจ นางคิดถึงกันทิมาเป็นคนแรก เพราะตะละแม่สามารถสนทนากับกับกันทิมาได้ และยังได้ขอร้องให้กันทิมาเดินทางไปสืบข่าวจะเด็ด กันทิมาเองก็เต็มใจรับธุระนี้ เพราะนางก็มีใจให้จะเด็ดและอยากรู้เรื่องเช่นกัน นอกจากนี้ นางยังจะได้รับใช้ตะละแม่จันทราผู้มีเมตตาต่อนางอีกด้วย

หลังจากที่กันทิมากลับมาต้องอยู่แล้ว จะเด็ดได้กลับไปทำศึกกับเมืองแปรงจนได้รับชัยชนะ มังตราจึงได้พระราชทานตะละแม่จันทราให้จะเด็ดกลับมาอภิเษกกับนาง ณ เมืองตองอู แต่จะเด็ดกลับติดตามตะละแม่กุสุมาไปเมืองหงสาวดีและไปชิงตัวตะละแม่กุสุมาที่เมืองเมาะตะมะแล้วพานางกลับเมืองแปรง ตะละแม่จันทราผู้ชราจึงเกิดความน้อยใจในการกระทำของจะเด็ด แต่ถึงกระนั้นก็ยังเป็นห่วงว่าจะเด็ดจะได้รับโทษจากมังตรา เพราะมังตราเจ็บแค้นแทนพระพี่นาง ตะละแม่จันทราจึงนำความไปปรึกษากับกันทิมา ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...สมเด็จพระพี่นางก็ว่ากันทิมาท่านยังไม่แจ้งพระทัยพระเจ้าอยู่หัวน้องเราอันมธุทะลุแลถือเอาแต่ใจตัวเป็นประมาณ น้ำแค้นในอกมังตรามีเป็นทุนอยู่ ปะตัวแล้วก็จะทำโทษเอาตามใจตัว ข้าพเจ้าเป็นทุกข์ถึงดังนี้ จึงใคร่บอกข่าวให้รู้ไปถึงจะเด็ดเสีย...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 3. 2542 : 1920)

กันทิมาจึงรับอาสาทำการครั้งนี้ ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...ข้าพเจ้าเองคิดก็เพราะตรองว่างานอันตะละแม่ออกปากวานนี้ ข้าพเจ้ามีหนทางใดจะทำให้ผลยิ่งกว่าแล้วก็จะได้คิดทำเอา ฉะนั้นบัดนี้ซึ่งตะละแม่ท่านจะให้ไปวัดกุโสดอนั้น ก็ได้แต่จะบอกฝากไปถึง บุเรงนอง แต่คนข้างโน้นจะเป็นประการใด ตะละแม่ผู้มีคุณท่านจะแจ้งละเอียดก็หามิได้ ข้าพเจ้าจึงใคร่จะไปทำการเสียเอง เนงมากับข้าพเจ้าเมื่อครั้งกระโน้นก็พอจะรู้จักกันบ้าง จะสวมรอยขอไปด้วยคงได้การ ตะละแม่ฟังกระนั้นก็ยินดี ด้วยน้ำใจใคร่จะรู้ความเมื่อคนผู้นั้นกระทำเมื่ออยู่เมืองแปรงด้วยจึงว่า แม้นกันทิมาท่านรับการไปทำได้อย่างมาแล้ว ข้าพเจ้าก็ถือเป็นคุณหนัก...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 4. 2542 : 1921)

แสดงให้เห็นว่า เมื่อตะละแม่จันทราได้ข่าวว่าจะเด็ดตามไปชิงตัวตะละแม่กุสุมา นางก็นึกน้อยใจและเสียใจที่จะเด็ดแสดงพฤติกรรมให้เห็นว่ารักตะละแม่กุสุมากว่าจนไม่กลับมาอภิเษกกับนาง แต่ด้วยความรักที่นางมีต่อจะเด็ดมากกว่าความโกรธหรือชิงชัง ตะละแม่จันทราจึงนำความนี้มาปรึกษากันทิมาเพื่อให้นางไปส่งข่าวให้จะเด็ดรู้ถึงราชภัยที่จะเกิดขึ้น

เพราะมั่งตราเกิดความเจ็บแค้นแทนตะละแม่จันทรา และมั่งตราคงจะสั่งให้จะเด็ดเดินทางกลับตองอูเพื่อมารับโทษ ตะละแม่จันทราไม่ต้องการให้จะเด็ดได้รับความเดือดร้อนในครั้งนี้นางจึงต้องส่งกันทิม่าไปบอกข่าวให้จะเด็ดรู้ตัวจะได้หาหนทางแก้ไข ส่วนกันทิม่าก็ยินดีที่จะได้ทำหน้าที่นี้เพราะกันทิม่ามีใจเป็นห่วงจะเด็ดเช่นเดียวกัน และยังได้ทำหน้าที่ที่แสดงถึงความจงรักภักดีที่นางมีต่อตะละแม่จันทราอีกด้วย

### 3.2.2 จะเด็ดกับตะละแม่จันทราและเซงสบู

เมื่อจะเด็ดพาเซงสบูเดินทางกลับเมืองตองอู เซงสบูได้เข้าถวายตัวเป็นนางข้าหลวงอยู่กับตะละแม่จันทรา เซงสบูได้ช่วยเหลือให้จะเด็ดกับตะละแม่จันทราติดต่อกันได้โดยสะดวก โดยที่เซงสบูเป็นผู้สื่อสารให้ตะละแม่จันทราได้รับรู้ถึงความต้องการของจะเด็ด เพราะจะเด็ดจะขออนุญาตตะละแม่จันทราไปรับตะละแม่กุสุมาโดยกล่าวถ้อยคำให้เซงสบูเป็นผู้มาบอกตะละแม่จันทรา และเซงสบูยังได้ช่วย จะเด็ดหว่านล้อมตะละแม่จันทราอีกด้วยโดยไม่เอ่ยอ้างลักษณะนิสัยบางอย่างของตะละแม่กุสุมาให้ตะละแม่จันทราทราบ ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...เซงสบูเคยติดตามสนิทด้วยตะละแม่เมืองแปร อันนางโน้นยังมีธยายชัยแซมซ้อยหาความหยิ่งทะนงมิได้จริงตั้งท่านจะเด็ดบอกหรือไร นางข้าหลวงเกรงวันหน้าความผิดจะตกถึงตัว จึงทูลเบี่ยง เสียว่าพระกรุณาของเจ้านายข้าพเจ้ายิ่งใหญ่ผิดหญิง จึงอย่าว่าแต่ราชธิดาพระเจ้าแปรเลยถึงหากคน ทมิพหิณฑาคนใด ผิดได้เอื้อโดยรมเย็นกระนี้ที่กระต้างไม่เคยอ่อนก็จำอ่อนลง พี่นางมั่งตราถูกคำหวานก็มี พระทัยโสมนัส...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 5. 2542 : 3097 - 3098)

นอกจากนี้เซงสบูยังได้ช่วยเหลือจะเด็ดให้เข้าพบตะละแม่จันทราได้โดยสะดวก โดยจะเด็ดปลอมกายเป็นหญิงและลอบเข้ามาในวังพร้อมกับเซงสบู ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...นางเซงสบูก็ว่า ข้าพเจ้าชักท่านเข้าไปร่วมห้องเห็นว่าจะมีความผิดเพราะเป็นเรื่องขุนธยายชัยสมเด็จพระพี่นาง ตะละแม่กำชับข้าพเจ้าแต่พอท่านจะมาถึง ให้เร่งพาเข้าซ่อนในห้องบรรทม จะเด็ดถามเอาว่า การเข้ามาทั้งนี้รู้เพียงท่านแลข้าพเจ้า ท่านบอกตะละแม่หรือจึงรับสั่งตั้งนั้น นางเซงสบูก็ว่า อันการจะเข้ามาทั้งนี้ข้าพเจ้าทูลพระพี่นางให้รู้สิ้น จะลอบเป็นคนลักของเถื่อนเข้าเล่า เช็ดแล้วคำดำหนิแต่ครั้งพาท่านเข้าพระราชวังหงสาวดี ข้าพเจ้าเล็งว่าบุเรงนองท่านจะเข้ามาพบพระพี่นางแล้วปิดความมิได้จึงบอกเสียก่อนให้พ้นตัว อย่างหนึ่งพี่นางพระเจ้าอยู่หัวรักข้าพเจ้าเป็นข้าสนิท ถึงหากแจ้งว่าข้าพเจ้ารู้ความก็ไม่ถือเป็นที่ควรอาย มิหนำซ้ำการได้สะดวกเสียอีก...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 6. 2542 : 3338)

หลังจากนั้นเซงสบู่ก็ได้ช่วยเหลือจะเต็ดโดยนำจดหมายของจะเต็ดที่กล่าวคำสารภาพ ผิดไปให้ตะละแม่จันทรา ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

..จะเต็ดจึงตีจากพวกเพื่อนกลับเรือนคอยเวลาพบข้าหลวงคนสนิทตะละแม่พี่น้องพระเจ้าตองอู แต่ ถึงที่พักตัวแล้วนางเซงสบู่ยังไม่ออกมา ก็เข้าที่เขียนหนังสือเตรียมไว้สำหรับจะฝากเข้าไป ในหนังสือ นั้น เนื้อความข้างต้นเท็จจริงประการใดมิได้จำไว้เปิดออกจนสิ้นทุกกระทงความ...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 6. 2542 : 3413)

แสดงให้เห็นว่า ความสัมพันธ์ของจะเต็ดกับเซงสบู่มีส่วนทำให้เซงสบู่ยินดี ช่วยเหลือให้จะเต็ดได้ติดต่อตะละแม่จันทราได้สะดวก ไม่ว่าจะเป็นการกล่าวถ้อยคำฝากเซงสบู่ไปถึงตะละแม่จันทรา หรือ เซงสบู่ลอบนำตัวจะเต็ดเข้าไปพบตะละแม่จันทราหรือนำจดหมายให้ตะละแม่จันทรา การกระทำของ เซงสบู่นี้เกิดจากความรักที่นางมีต่อจะเต็ดอย่างมากและมั่นคง เซงสบู่จึงยอมช่วยเหลือจะเต็ดทุกๆเรื่อง ถึงแม้ว่าจะเป็นเรื่องที่ผิดกฎหมาย เทียบรางวัล ถ้าถูกจับได้เซงสบู่ก็อาจจะถูกลงโทษ แต่นางก็ได้หวั่นเกรงภัยที่จะเกิดแก่ตน เพราะความรักเป็นสิ่งจูงใจ และเซงสบู่ยังเคารพรักตะละแม่จันทรามากเพราะความเมตตาที่ ตะละแม่จันทรามิให้เซงสบู่ ดังนั้นเซงสบู่จึงเต็มใจที่จะรับทำธุระของจะเต็ดกับตะละแม่จันทราเพื่อให้ผู้ที่นางรักทั้งสองคนมีความสุข

### 3.2.3 จะเต็ดกับตะละแม่จันทราและนันทะวดี

เมื่อนันทะวดีรู้ข่าวจากมังตราว่าจะเต็ดทรยศต่อเมืองตองอู และตั้งใจให้หญิงอื่น นางจึงโกรธแทนตะละแม่จันทรา นันทะวดีได้นำความมาบอกตะละแม่จันทรา ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...แจ้งว่าจะเต็ดถวายสัตย์แต่เจ้ากรุงแปรเสียแล้ว จะคงอยู่กับพระเจ้าแปร จนกว่าจะได้ทำความชอบสถานใดสถานหนึ่งลบล้างความผิดที่ลอบเข้าไปเอาความศิกนั้นแล้ว พระเจ้าแปรจึงจะปล่อยให้เป็นอิสระ เนื้อความที่จะเต็ดกล่าวทั้งนี้ฟังดูก็เป็นทีคับขัน แต่ความจริงนั้นจะได้เป็นไปอย่างนี้ก็ไม่หาไม่ กลับปรากฏว่าท่านจะเต็ดได้ยศเป็นขุนวัง แลพะวงหลงใหลอยู่ด้วยรูปสรีราพระ เจ้าแปรต่างหาก กระนั้นข้าพเจ้าว่า ข่าวนี้น่าเหมือนทำลายความสุขซึ่งเกิดแต่พี่น้องมีความเชื่อมั่น ในจะเต็ดลงสิ้น ข้าพเจ้าขณะนั้นนอกจากแค้นจะเต็ดในฐานะที่ไม่ซื่อต่อตองอูแล้วยังแค้นแทนตะละแม่โดยหยิ่งรู้หัวอกถูกผู้หญิงด้วยกันอีกสถานหนึ่งด้วย

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 1. 2542 : 571)

ตะละแม่จันทรายังมิเชื่อว่าจะเต็ดจะทำดังที่กล่าวมา ถ้าเห็นกับตา ตะละแม่จันทราจึงจะเชื่อว่า จะเต็ดทำการดังนี้จริง

เมื่อนั้นท้าวดีรู้ข่าวจากมังตราว่าจะติดตามไปชิงตัวทะเลแม่กุสุมามาจากเมือง  
เมาะตะมะ นันทะวดีหึ่งหวงแทนพระพี่นางของมังตรา จึงนำความมาบอกกับทะเลแม่  
ตั้งข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...พระมเหสีมีธยายตัยเป็นที่สนิทกับเจ้าคนที่ต้องคำหามาแต่ก่อน ถึงมาตราว่าปัจจุบันนางจะ  
สิ้นแล้วซึ่งความผูกพันโดยเชิงชู้ แต่อาภรณ์หญิงฟังแล้วว่าเจ้าจะเด็ดมีใจพิศวาสอีกนางหนึ่งฉะนั้น  
หักอย่าให้พลอยเคียงไปด้วยมิได้ หากเห็นตัวมิใช่หน้าที่ตัวการจะโกรธออกมาเอง ก็นำเอาความ  
จากปากพระเจ้าอยู่หัวไปเข้าพระกรรมสมเด็จพระพี่นางซ้ำอีกทอดหนึ่ง แล้วว่าบัดนี้จะเด็ดมีใจ  
ผันแปรมิใช่ดังก่อน ความกำเริบรักอันมีต่อชาวแปรจะเปรียบด้วยแผ่นดินแผ่นดินฟ้าก็น้ำที่จะเกินกว่า  
แล้ว หากไม่ตกเป็นของชายอื่นแม้รักไม่เปี่ยมแปล้หรือจะเด็ดจะสูติติดตามชิงคืน พี่นางข้าพเจ้าก่น  
แต่คิดว่าจะเด็ดนั้นหนอเป็นคนชื่อนานไปจะทำให้ระทมใจเอง ข้าพเจ้าเห็นควรจะกล่าวกันให้  
แตกหักเสีย หากจะเด็ดมิได้มีใจรักดีพระพี่นางแน่วแน่ว่าก็ชอบจะรักษาตัวอย่าให้เสียพล อัน  
น้ำพระทัยพระเจ้าอยู่หัวนั้นก็เจ็บร้อนด้วยพระพี่นางอยู่ แลคิดจะตัดเสียว่าบุเรงนองมิใช่ผู้ที่หมาย  
มันจะนับเข้ามารวมวงศ์

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 5. 2542 : 1914-1915)

เมื่อทะเลแม่จันทราได้ฟังคำจากนันทะวดี นางก็เกิดอารมณ์หึ่งหวงแต่ก็ดับได้ด้วย  
ความรักที่นางมีต่อจะเด็ดและนางยังเป็นห่วงว่ามังตราจะลงโทษจะเด็ด ทะเลแม่จันทราจึงใช้  
ให้ก้นหิมาไปแจ้งข่าวให้จะเด็ดรู้ถึงความโกรธของมังตรา

แสดงให้เห็นว่า ความสัมพันธ์ของจะเด็ดกับนันทะวดีที่เคยมีมาในช่วงเวลาที่จะเด็ดได้  
ไปทำงานที่บ้านของนาง ส่งผลให้นันทะวดีเกิดความรักต่อจะเด็ด แต่เมื่อนางอภิเษกกับ  
มังตราแล้ว นางก็ประพฤติตนเหมาะสมกับตำแหน่งเอกอัครมเหสีของมังตรา จนกระทั่งนาง  
ได้ข่าวว่าจะเด็ดหลงรักทะเลแม่กุสุมา นันทะวดีจึงเกิดอารมณ์หึ่งหวงแทนทะเลแม่จันทรา  
และนางก็ต้องการให้ทะเลแม่จันทราโกรธจะเด็ดเช่นเดียวกับนาง นันทะวดีจึงนำความมาบอก  
ให้ทะเลแม่จันทราทราบ ต่อเมื่อนันทะวดีเห็นว่าทะเลแม่จันทรานี้รักจะเด็ดมั่นคงอยู่  
ถึงแม้ว่าทะเลแม่จันทราจะเกิดความหึ่งหวง แต่นางก็ดับความโกรธลงด้วยความรัก นันทะวดี  
จึงไม่พอใจที่ทะเลแม่จันทรายังรักและพูดจาปกป้องจะเด็ด ทั้ง ๆ ที่ความจริงจะเด็ดปันใจให้  
หญิงอื่น ด้วยความรักที่ทะเลแม่จันทรามีต่อจะเด็ดมากจึงทำให้นางรอบคอบและปกป้องจะเด็ด  
จาก คำกล่าวหาโดยยกเหตุผลว่าจะเด็ดรักหญิงอื่นก็เพราะความเหงาที่ต้องห่างไกลบ้าน  
เกิดเมืองนอน เมื่อไปพบทะเลแม่กุสุมาผู้ซึ่งมีความงาม จะเด็ดก็อาจพลอยใจรักได้ จึงมิใช่  
เรื่องแปลกแต่อย่างใด

### 3.2.4 จะเด็ดกับทะเลแม่กุสุมาและอเทตยา

เมื่อจะเด็ดเดินทางมาสืบชัยภูมิเมืองแปรและได้ผูกสัมพันธ์รักกับทะเลแม่กุสุมา แต่ก็มีสตรีอีกผู้หนึ่งคือ อเทตยาซึ่งมีศักดิ์เป็นน้องของทะเลแม่กุสุมา อเทตยาหลงรักจะเด็ด เช่นเดียวกัน ดังนั้นคราวใดที่อเทตยาได้สนทนาใกล้ชิดกับจะเด็ด ทะเลแม่กุสุมาก็จะหึงหวงมากและต่อว่าอเทตยาว่านางมีพันธะอยู่กับสอพินยาแล้วยังไม่รู้จักระมัดระวังความประพฤติอีก กลับมาทอดสวาทให้จะเด็ด ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

พระราชธิดาชีเอาหน้าลูกผู้น้องแล้วว่า ตัวทำมิชอบแล้วยังมีหน้ามาขึ้นเสียง อเทตยาก็รู้อยู่แล้วว่า ถึงตัวเป็นสาวก็ได้เป็นอิสระโดยนิยม สมเด็จพระราชบิดาหวังจะปลูกฝังให้รุ่งเรืองไปเบื้องหน้า จึงทรง จัดให้มันไว้กับสอพินยาราชอนุชาพระเจ้ากรุงหงสาวดี อเทตยาเป็นนางในราชตระกูลมหาศาลจะนี้ น่าที่จะครองตัวไว้ให้คู่อุปภิเษกจึงจะชอบ แต่ตัวกลับมาเล่นระริกประหนึ่งหญิงอันไร้การอบรมตั้งนิ่งามหรือ...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 1. 2542 : 443)

แต่อเทตยาก็ได้เถียงทะเลแม่กุสุมาว่าทะเลแม่กุสุมาเองก็เช่นเดียวกัน มิรู้จักวางตัวให้เหมาะสมกับฐานะ ฉะนั้นการที่ทะเลแม่กุสุมามาต่อว่านางก็ดูความประพฤติของทะเลแม่กุสุมาเองก่อน ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...ข้าพเจ้านั้นถึงหากจะลงว่าชั่วก็ยอมรับ แต่ใครจะรู้ว่าทะเลแม่กุสุมาศรีเมืองแปรนี้ไว้ตัวสมศักดิ์ลูกหลวงรักษาตัวมิได้บัวเปียกับชายเหมือนอย่างข้าพเจ้าบ้างดอกหรือ เมื่อก็เราก้เห็นประจักษ์ว่าจับยื้อถือแขนกันไม่วางมือ จงมองความมิชอบที่ตัวเองเสียก่อนจึงค่อยมาตำหนิผู้อื่น...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 1. 2542 : 443)

ทะเลแม่กุสุมาจึงเปรียบเปรยอเทตยาว่า ตัวนางจะประพฤติเช่นนี้ก็เพราะมิได้มีพันธะกับผู้ใด และการที่นางพูดจาดักเตือนอเทตยา แต่อเทตยาก็กลับเถียงนางจนถึงขั้นกล่าวว่าอเทตยาจะไม่ยอมให้ทะเลแม่กุสุมาว่านางได้ เพราะนางมิใช่ทาสทะเลแม่กุสุมา

แสดงให้เห็นว่าความสัมพันธ์ของจะเด็ดกับทะเลแม่กุสุมามีผลกระทบต่อจะเด็ดกับอเทตยามาก เพราะเมื่ออเทตยาปลงใจรักจะเด็ด ทะเลแม่กุสุมาจึงเกิดความหึงหวงจนกระทั่งโต้เถียงกันขึ้น โดยเฉพาะเมื่อจะเด็ดทำท่าเหมือนเอ็นดูอเทตยาต่อหน้าทะเลแม่กุสุมาก็ยิ่งเหมือนยั่วยุอารมณ์ทะเลแม่กุสุมาให้โกรธมากขึ้น จนกลายเป็นความบาดหมางระหว่างพี่น้องที่มีใจรักชายคนเดียวกัน

ต่อมาทะเลแม่กุสุมาก็หึงหวงจะเด็ดอีกเพราะเห็นภาพจะเด็ดแกล้งเดินคลอเคลียกับอเทตยาในอุทยานหลวง สืบเนื่องมาจากจะเด็ดหึงทะเลแม่กุสุมา เพราะเห็นนางไปกับสอพินยา เมื่อทะเลแม่กุสุมาเห็นจะเด็ดกับอเทตยา นางแค้นใจตรงเข้าไปกระซากร่ำอเทตยาให้



ออกห่างจะเด็ด พร้อมกับบริภาษ อเทตยาว่าไม่รู้จักถนอมเกียรตินางเอง ทั้งที่มีคู่หมั้นคือ สอพิณยาอยู่แล้ว แต่ยังมาปล่อยตัวให้จะเด็ดอีก ดั่งข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...พระราชธิดาอดโมโหสืบไปอีกมิได้ ก็ผลุนเข้ากระซกพรากเอานางอเทตยาให้หลุดจากที่ จับมือยื้อแขนกับขุนวังโดยกำลังแรง แล้วว่านี่หรือหน่อเนื้อเชื้อสุขุมลยชาติอันประเสริฐกว่าสตรี ตระกูลอื่นทั้งสิ้นในเมืองแปร เพียงแต่ตัวเป็นต้นเหตุให้ชายวิวาทกันแลกระทำละเมิดคู่หมั้นก็ช่วยอยู่ แล้ว ยังจะช่วยยิ่งไปกว่านั้นซ้ำอีกเล่าแม่เทียบแล้วก็ไม่เห็นต่างไปกว่าสตรีอื่นอันหาตระกูลมิได้ เป็นสาวพึงรู้ชั้นชาเท่านี้ย่างอายุอันควรจะมีประจำตัวก็หาไม่แล้ว ยอมให้ชายยุตมือถือแขนประโลม สาระวอนได้...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม1. 2542 : 498-499)

อาการหึงหวงที่ตะละแม่กุสุมาแสดงออกนั้นก็สืบเนื่องมาจากความรักที่นางมีต่อจะเด็ด แม้รู้ว่า จะเด็ดมีคู่หมายคือตะละแม่จันทราอยู่ก่อนแล้ว แต่นางก็ทำใจยอมรับได้ แต่ถ้าจะเด็ด จะรักอเทตยา ตะละแม่กุสุมาทนมิได้เมื่อเห็นภาพบาดใจ ตะละแม่กุสุมาจึงไม่สามารถควบคุมพฤติกรรมและคำพูดนางได้ นางจึงได้เข้าไปกระซกไหหล่อเทตยาด้วยความแค้นใจ กุสุมาและอเทตยา ได้ตอบกันอย่างเผ็ดร้อน แม้จะมีคู่หมายคือสอพิณยาแล้วแต่อเทตยาก็ มิได้รักชายผู้เป็นคู่หมั้น อเทตยาจึงมีสิทธิที่จะรักจะเด็ดได้ ส่วนตะละแม่นั้นก็เคยปลงใจรักจะเด็ดแล้วยังไปสนิทสนมกับสอพิณยาอีก จะเด็ดจึงใช้การกระทำของตะละแม่เป็นเครื่องยอหยอ ทำให้นางโกรธ จะเด็ดทำเช่นนี้ก็เพราะหึงหวงตะละแม่กุสุมา แต่นางเข้าใจว่าอเทตยาจะมาแย่งความรักไปนางจึงโกรธแค้นอเทตยามาก

หลังจากที่จะเด็ดกับตะละแม่กุสุมาทะเลาะกันเพราะอเทตยาแล้ว ต่อมาตะละแม่กุสุมาก็ได้พบกับจะเด็ดและได้ขอร้องให้จะเด็ดช่วยเหลือเมืองแปร แต่จะเด็ดปฏิเสธคำขอร้องของ ตะละแม่กุสุมาและนางก็เข้าใจในเหตุผลของจะเด็ด ต่อมาจะเด็ดล้มป่วยตะละแม่กุสุมาเฝ้าเยี่ยม จะเด็ด แต่มาพบอเทตยากำลังแสดงความรักต่อจะเด็ด ตะละแม่กุสุมาจึงเกิดความหึงหวงและ ต่อว่าจะเด็ดกับอเทตยาว่าเป็นหญิงชายที่ไร้ยางอายุเพราะแสดงความรักต่อกันโดยมิได้คิดว่าเป็นสิ่งที่ผิดประเพณี อเทตยาจึงได้กล่าวโต้ตอบตะละแม่กุสุมาว่านางมีความจริงใจต่อจะเด็ด การที่นางแสดงกิริยาเช่นนี้ มิใช่เกิดจากความเร่าร้อนในโลภก็ย แต่เกิดจากความสงสารเมื่อเห็น จะเด็ดป่วยไข้ และนางเองก็ปล่อยให้ตะละแม่กุสุมาว่ากล่าวมาหลายครั้งแล้ว ดังนั้น ต่อไปนี้ นางก็จะไม่ยอมอีกต่อไปแล้วและตะละแม่กุสุมาไม่สามารถที่จะมาบังคับอเทตยาไม่ให้รักจะเด็ด ได้ ดั่งข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...ขุนวังเป็นชายคนเดียวที่ข้าพเจ้าปลงใจสวามีภักดี ข้าพเจ้าจึงมานั่งชิตชายผู้นี้ แลเมื่อนั่ง ใกล้พิจารณาชายผู้นี้ยามชิตเผือดอดใจอย่าให้สังสารมิได้แล้ว ฉะนั้นเทพยดาฟ้าดินจึงรู้ว่าที่ข้าพเจ้า กระทำการผิดหญิงกล้าก้มลงจุมพิตขุนวังนั้นหาใช่ความเร่าร้อนในโลภก็ยรส เกิดแต่เวทนามารมณแล

ความสุจริตดอกจงใจให้ทำลงไป ตั้งได้ว่าแล้วข้าพเจ้าไม่ประสงค์เอาเล่ห์มารอบความจริงจะได้ทำกระบิดกระบวนชวนเชิญให้ชายบุกลงมาถึงตัวแลแสวงทำเป็นปกป้อง น้ำใจข้าพเจ้าซึ่งเล่ห์ชนิดนั้นรักเข้าแล้วจะกลัวยกกับข้อคนอื่นจะรู้ แลส่วนตัวตะละแม่พี่ท่านกับมังจนายขุนวังมีสายสัมพันธ์ผูกพันกันไว้ในใจอย่างไร อย่าทะนงว่าอเทยยาเยาว์อายุแล้วจะเยาว์ความหยิ่งไม่ถึง พี่ท่านบุญหนักจะห้ามขุนวังอย่าให้มาเกี่ยวข้องกับข้าพเจ้านั้นบางทีจะห้ามได้ แต่จะห้ามอย่าให้ข้าพเจ้าผูกพันในขุนวังนี้ ห้ามมิได้แล้ว ข้าพเจ้าถือว่าเป็นพี่ปล่อยให้วามาหลายเวลา แต่ยังไม่ปล่อยก็ยิ่งกลายว่าอเทยยาเป็นคนไม่มีปาก วันนี้เหลือกลั่นแล้วจึงพูดให้รู้ว่าไม่มาความ...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 2. 2542 : 736)

แสดงให้เห็นว่า ความผูกพันของตะละแม่กุสุมาที่มีต่อจะเด็ด ส่งผลให้นางเกิดความหึงหวงเมื่อเห็นว่าจะเด็ดมีใจให้อเทยยา และโดยเฉพาะเมื่อนางเห็นอเทยยาแสดงความรักต่อจะเด็ดซึ่งเป็นภาพที่บาดตาบาดใจนาง ตะละแม่กุสุมาจึงโกรธมากและได้ต่อว่าอเทยยา และเมื่อนางเห็นว่าจะเด็ดก็ยินดีในคำพูดของอเทยยาที่กล่าวโต้ตอบกับนาง ตะละแม่กุสุมาจึงไม่สามารถควบคุมพฤติกรรมของนางอีกต่อไป ตะละแม่กุสุมาจึงกล่าวความนี้ให้ผู้อื่นรู้เห็นด้วยต่อมาการกระทำของนางก็เกิดผลเสียแก่ตัวนางเองเช่นกัน

ส่วนอเทยยาเมื่อมีใจรักให้จะเด็ด ทั้งที่ตะละแม่กุสุมาก็ดัก้นขัดขวางความรักของนาง อเทยยาก็ยังไม่ถอนใจจากจะเด็ดและได้ปะทะการมกับตะละแม่กุสุมาจนเกิดเป็นเหตุบาดเจ็บทั้งนี้เพราะหมายปองชายคนเดียวกัน

เมื่อจะเด็ดพาตะละแม่กุสุมากลับมาเมืองแปร จะเด็ดได้ลอบพบกับอเทยยาจนเป็นเหตุให้ตะละแม่กุสุมาเกิดความน้อยใจและหึงหวงจนนางต่อว่าจะเด็ดกับอเทยยาอย่างสาหัสเสียเทเสีย ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...ข้าพเจ้าขออ้อนวอนให้ท่านนายทัพตองอุแลแม่อเทยยาเชื้อสายอันสูงศักดิ์ในราชวงศ์แปร ได้ระลึกถึงความกระดากอายบ้าง อันแขนงอดกระหวัดรัดรีระหว่างหญิงชายนั้น ประเพณีย่อมถือเป็นสิ่งที่กระทำกันในที่ลับ ต่อหน้าผู้อื่นแล้วยังจงทำตระกองอดกระนี้ เป็นกิริยาชายนักเลงหญิงแพศยาหาความละอายมิได้กระทำกันดอก ฉะนั้นบัดนี้ข้าพเจ้ามาเจรจาด้วยไต่ยืนต่อหน้ากระนี้แล้ววานวางมือผละออกจากกันเสีย สักครู่อย่าให้ข้าพเจ้าพลอยอดสูใจแทนเลย...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 4. 2542 : 2095)

ถึงแม้ว่าจะเด็ดจะขอโทษตะละแม่กุสุมาแต่นางก็ไม่คลายโกรธ เมื่ออเทยยาเห็นว่านางเป็นต้นเหตุทำให้จะเด็ดเดือดร้อน นางจึงกล่าวคำขอโทษตะละแม่กุสุมาและยอมรับว่าเป็นผู้ชักชวนจะเด็ดเอง ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...หลานหลวงยืนอยู่เบื้องหลังนายทัพตองอุเห็นเหตุจะลุกลามสืบไป แลสำนักตัวลีเหมือนเป็นมูลเหตุเองจึงแข็งใจให้กล้าขึ้นแล้ว ก้าวออกมาข้างหน้าพระราชธิดาอยู่หว่างกลางแล้วยกมือขึ้นการวะตะละแม่แล้วว่า พี่ท่านอย่าพึ่งปักความผิดลงเอาแก่บุเรงนองท่านเลย อันความทั้งสินนี้ข้าพเจ้าเป็นต้นเหตุเอง บุเรงนองนั้นไม่ต่างกว่าคนไม่รู้ซี้ ถูกข้าพเจ้าชวนชักด้วยเล่ห์จึงหลงเคลิ้มตาม...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 4. 2542 : 2098)

ความโกรธของตะละแม่กุสุมาสืบเนื่องมาจากความหึงหวง จึงทำให้ตะละแม่กุสุมาบันดาลโทสะ แม้จะเด็ดยอมรับผิดชอบโทษตะละแม่กุสุมาก็ไม่คลายโกรธ เหตุเพราะนางเชื่อมั่นว่า จะเด็ดทรยศต่อความรักของนาง นางรักจะเด็ดมากและเชื่อใจว่าจะเด็ดจะรักนางอย่างจริงใจ และนางก็ได้เคยขอร้องให้จะเด็ดเลิกติดต่อกับอเทตยา จะเด็ดรับปากแต่พฤติกรรมของจะเด็ดที่ปรากฏให้นางเห็นกลับเป็นสิ่งที่ตรงกันข้าม ตะละแม่กุสุมาโกรธมากและเห็นว่าอเทตยาทำลายความสุขของนาง ดังนั้นนางจึงรังเกียจอเทตยามาก ต่อมาหลังจากที่นางอภิเษกกับจะเด็ดแล้วตะละแม่กุสุมายอมให้จะเด็ดมีหญิงอื่นได้ ยกเว้นอเทตยา ด้วยของความสัมพันธ์ในครั้งก่อนทำให้ตะละแม่กุสุมาจงใจกีดกันอเทตยาเพียงผู้เดียว

ส่วนอเทตยานั้นเมื่อนางเห็นว่าจะเด็ดได้รับความทุกข์ใจเพราะนางเป็นต้นเหตุอเทตยาจึงยอมลดตัวขอโทษตะละแม่กุสุมา เพราะนางรู้ว่าจะเด็ดรักตะละแม่กุสุมามาก เมื่อเกิดเหตุวิวาทเช่นนี้ชายที่นางรักจะต้องทุกข์ใจ อเทตยาจึงยอมลดทิวเพื่อความสุขของทุกฝ่าย

### 3.2.5 จะเด็ดกับตะละแม่กุสุมาและกันทิมา

เมื่อกันทิมารับอาสาตะละแม่จันทรามาสืบความจริงเรื่องจะเด็ด ณ เมืองแปรกันทิมาได้พบกับตะละแม่กุสุมาที่เรือนพักของจะเด็ดเพื่อบอกจะเด็ดให้รู้ว่าจะมีภัย กันทิมาจึงได้ขอร้องให้ตะละแม่กุสุมาช่วยพานางเข้าไปอยู่ในวังด้วยเพื่อต้องการสืบข่าวจะเด็ดให้ตะละแม่จันทรา ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...นาคะตะเซโบอิงอยู่เป็นครูหนึ่งเห็นอุปบายจึงว่า บิดาข้าพเจ้าไม่มีลูกหญิงก็ชอบให้ข้าพเจ้าแต่งตัวเป็นหญิงอยู่เนือง ๆ ข้าพเจ้าแต่งเป็นหญิงเมื่อใดก็ได้รักกุมอยู่ ตะละแม่จะให้ข้าพเจ้าตามเสด็จไปอยู่ในวังด้วยมิได้หรือ วันใดประสงค์จะให้ไปฟังข่าวท่านจะเด็ด ข้าพเจ้าจักได้ไปฟังข่าวได้ทั้งสองข้างคงจะรู้ทุกข์สุขซึ่งกันและกันโดยสะดวก ตะละแม่จึงว่าเราจะเอาท่านไปอยู่ข้างโน้นด้วยไม่ได้ ถึงหากจะแต่งเป็นหญิงสนิท ข้าหลวงคนอื่นก็จะสงสัยว่าพื้นเพท่านมาจากที่ใด แลไหนข้าพเจ้าจึงได้ตัวท่านมา คงสนเท่ห์แคลงใจดังนี้เมื่อนั้นความจะแตกขึ้นแต่ข้าพเจ้าเห็นทางหนึ่ง คือคนรักษาอุทยานหลวงชื่อขานลัตเป็นผู้เฒ่า ข้าพเจ้าจะฝากท่านไปอยู่กับขานลัต...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 2. 2542 : 658-659)

ด้วยความรักที่ทะเลแม่กุสุมามีต่อจะเด็ดทำให้นางกล้านำตัวชายปลอมคือกันทิมามาฝากกับคนเฝ้าอุทยาน ทะเลแม่กุสุมาตัดสินใจพากันทิมามาอยู่ใกล้ตัวเพื่อให้กันทิมាเป็นผู้ไปสืบข่าวของจะเด็ด

กันทิมาเมื่อรู้ว่าจะเด็ดกำลังเดือดร้อน นางก็คิดช่วยเหลือ เมื่อพบทะเลแม่กุสุมานางจึงขอร้องให้ทะเลแม่พานางเข้ามาอยู่ในวังเพื่อรอเวลาช่วยเหลือจะเด็ด ดังนั้นกันทิมากับทะเลแม่กุสุมาจึงมีความสัมพันธ์กันฐานที่ต้องการพึ่งกำลังและความคิดของกันและกันเพื่อรอเวลาช่วยเหลือชายคนรัก

เมื่อทะเลแม่กุสุมาพากันทิมาเข้ามาพักอยู่ในอุทยานหลวงแล้ว นางได้นำความทุกข์ใจมาปรึกษากับกันทิมาเพื่อต้องการหาวิธีช่วยเหลือจะเด็ด พร้อมกันทะเลแม่กุสุมาก็หวังจะใช้กันทิมาไปสื่อความ ณ เมืองตองอุให้รู้ว่าจะเด็ดมิได้ทรยศต่อบ้านเกิดเมืองนอน ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...ทะเลแม่ก็ว่า เมื่อเยี่ยมจะเด็ดมิได้ ท่านจะกล้าเข้าไปถึงที่ทูตตองอุอยู่ได้หรือมิได้ แม้นบอกให้พระเจ้าตองอุรู้ว่าจะเด็ดต้องโทษจะนั่นบางที่จะทรงกรุณาแก่เชษฐภราดร ออกปากขอว่าไม่ทำอันตรายเมืองแปรเป็นการแลกเอาตัวจะเด็ดคืนนี้ แล้วการทั้งปวงก็จะเรียบร้อย เมืองแปรจะได้สันติ และจะเด็ดก็มีต้องถูกจองจำพันธนาการให้ลำบากดังนี้...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 2. 2542 : 668-669)

กันทิมาเห็นว่าทะเลแม่กุสุมาเป็นห่วงจะเด็ดด้วยใจจริง นางจึงได้โอกาสบอกความจริงให้ทะเลแม่กุสุมาทราบว่านางคือผู้ที่ทะเลแม่จันทราใช้ให้มาสืบข่าวจะเด็ด ณ เมืองแปร ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...ลูกสาวตะเคียนหวังจะหยั่งกิริยาธิดาพระเจ้าแปร ก็ตอบโดยจริงว่า พระราชธิดาท่านมิได้แจ้งดอกว่าข้าพเจ้าเนื้อแท้มิใช่ชาวทรางทวย เป็นชาวตองอุคนสนิทของทะเลแม่จันทราเชษฐภคินีพระเจ้าตะเบงชะเวตี้ดอก ทะเลแม่พอได้ยินว่าเป็นคนของพระพี่นางของพระเจ้าตองอุ คู่พี่สมัยของจะเด็ดคนเดิมตั้งนั้น สิ้นหนาก็เฝ้าดล นางกันทิมาแกล้งขู่สาทักว่าข้าวระบือไปถึงเมืองตองอุว่า จะเด็ดบัดนี้หลงไหลในรูปโฉมทะเลแม่เมืองแปรเป็นที่สุดแล้ว จนลืมสิ่งอื่นเสียสิ้น ไม่ยอมถอนตัวจากเมืองแปร พี่นางพระเจ้าตองอุเห็นจะเด็ดทำการครั้งนี้เป็นครุโทษ แลพระเจ้าอยู่หัวน้องชายกริ้วประหนึ่งเพลิงไหม้ป่า จึงแต่งให้ข้าพเจ้าลอบมา ณ เมืองนี้ ปรารถนาจะส่งข่าวให้จะเด็ดรู้เสียก่อน...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 2. 2542 : 670-671)

เมื่อทะเลแม่กุสุมารู้ความจริง นางก็ได้ขอร้องให้กันทิมาช่วยไปส่งข่าวทางเมืองตองอุเพื่อมิให้เกิดความเข้าใจผิดกันระหว่างจะเด็ดกับเชื้อพระวงศ์ตองอุ กันทิมาก็รับคำดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...ตะละแม่กุสุมาท้าว ถึงเราจะหวังพึ่งเจ้ากรุงทองอยู่ไม่ได้ แต่จะปล่อยให้หมู่ญาติเขาระแวงแคลงใจกันนั้นไม่งาม กันทิมมาแม้งคิดหาทางผ่อนผันให้ทูตรู้ความนี้ให้จงได้ พระเจ้าทองอุจก็ไต่คลายความเดือดแค้นลง ลูกสาวตะละแม่จึงรับคำว่า บัดนี้พ่อจะผ่อนผันได้ ไว้คำขมุขมัวเข้าได้เข้าไฟเสียก่อนเถิด ข้าพเจ้าจะเสด็จลอดเข้าไปให้ถึงตัวทูตทองอยู่ให้จงได้...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 2. 2542 : 671)

เมื่อตะละแม่กุสุมาท้าวว่าทางทองอยู่เข้าใจจะเด็ดผิด นางก็เกิดความทุกข์ใจอันเนื่องมาจากความรักที่มีต่อจะเด็ด กันทิมมาจึงได้กล่าวปลอบใจและสรรเสริญความมีเมตตาของตะละแม่เมืองทองอยู่ ตะละแม่กุสุมาเป็นทุกข์ด้วยเหตุว่าทางเมืองทองอยู่เข้าใจจะเด็ดผิดในขณะที่เดียวกันนางก็กลัวว่าตะละแม่จันทราซึ่งรู้ข่าวจะรังเกียจนาง ตะละแม่กุสุมาจึงนำความไปปรึกษา กันทิมมาให้นางหาทางช่วยแก้ไขให้จะเด็ดพ้นภัย

ส่วนกันทิมมานั้นเมื่อได้รู้ข่าวว่ามีทูตมาจากเมืองทองอยู่เข้ามาพำนักอยู่ในแปร กันทิมมาจึงรับปากตะละแม่กุสุมาว่าจะไปแจ้งข่าวของจะเด็ดให้ทูตเมืองทองอยู่ รู้ การที่กันทิมมาบอกความจริงว่านางคือผู้ที่ตะละแม่จันทราใช้ให้มาสืบข่าวจะเด็ด ก็เพราะต้องการหยั่งน้ำใจตะละแม่กุสุมาว่าจะรู้สึกเช่นไร แต่นางก็เห็นว่าตะละแม่กุสุมายังยืนยันคำพูดที่ตะละแม่กล่าวว่ารักจะเด็ดและพร้อมที่จะช่วยเหลือจะเด็ด กันทิมมาจึงรู้สึกเห็นอกเห็นใจตะละแม่กุสุมา เพราะนางเองก็เป็นสตรีและยังมีใจรักจะเด็ดเช่นเดียวกัน

เมื่อตะละแม่กุสุมาท้าวแล้วว่ากันทิมมาคือใคร นางก็ยังไว้วางใจกันทิมมายิ่งขึ้นและนำความมาปรับทุกข์กับกันทิมมาเสมอๆ ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...พระราชธิดาจึงตรัสว่าทุกวันนี้เราหาความสุขสบายใจมิได้ เบื้องต้นนั้นแค้นด้วยล้นขุนวังเจรจาเหมือนอสัตย์สุดแต่ไกลนางใดก็ฟังกล่าวคำให้ต้องใจแก่นางนั้น ขุนวังคงจะออกปากเอออวยไว้แก่อเทยนาถของเราบ้างดอก อเทยนาถจึงปากกล้าเกินการ ความแค้นจะเด็ดข้อนี้ก็ประการหนึ่งแล้ว แต่พอได้ข่าวว่าถูกจองจำส่งไปในคุกอย่างเก่าก็อดใจอย่าให้สงสารมิได้ขุนวังต้องราชทัณฑ์ครั้งนี้เห็นที่จะยิ่งกว่าครั้งก่อน มิรู้ววันใดเดือนใดจึงจะรอดออกมาได้ ข้าพเจ้ากังวลด้วยข้อนี้ไม่เป็นอันกินอันนอนตามปกติก็ล้มเจ็บลง...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 2. 2542 : 831)

กันทิมมาท้าวว่าตะละแม่กุสุมาคิดถึงจะเด็ด จึงทำอุบายให้ตะละแม่กุสุมาพบกับจะเด็ด แต่ตะละแม่กุสุมาคิดว่ากันทิมมาเป็นผู้ชาย นางจึงปฏิเสธเพราะคำนึงถึงความไม่เหมาะสม ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...แม่กันทิมมาพิเคราะห์อาการตะละแม่โศกนักก็รู้ทันว่า คงกระหายใคร่จะพบหน้าขุนวังมิใช่น้อย จึงออกปากชวนว่าพระราชธิดาท่านใคร่จะพบขุนวังหรือไม่ ถ้ามีใจประสงค์ตั้งนั้นแล้ว ข้าพเจ้ามีอุบายจะให้เห็นหน้ามั่งฉงนสำเร็จ ตะละแม่ได้ยินก็ยินดี ถามว่า ทำจะทำการอย่างไรเล่า ลูกสาว

ตะคะญิกี้แนะว่า วันพรุ่งนี้ ตะละแม่จงลอบลงมาอุทยานในนันทวัน ข้าพเจ้าจะหาเครื่องแบบสำหรับชายไว้ให้สวมเข้า แลลอบไปเยือนขุนวัง ณ โรงจำสักรูหนึ่งก็คงจะได้ ตะละแม่หัวนักร ความคิดที่อยากจะไปก็อยาก แต่ความไม่เคยออกนอกวังลำพังก็มีอยู่ รวมทั้งไม่รู้วักันทิมาเป็นหญิงแท้ คงนึกว่าเป็นชายปลอมเหมือนคำลวง ครั้นจะลอบไปด้วยก็เกรงราศี จึงบอกปฏิเสธ....

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 2. 2542 : 832)

แสดงให้เห็นว่าตะละแม่กุสุมานั้นเมื่อเกิดความทุกข์ใจเรื่องจะเด็ดที่มีความสัมพันธ์กับอเทตยา นางไม่สามารถปรึกษาผู้ใดได้ นางนึกถึงกัณฑิมาเพราะตะละแม่กุสุมาทราบว่ากัณฑิมามีความจริงใจกับนางและจะเด็ด

ส่วนกัณฑิมาส่งสารตะละแม่กุสุมาเพราะเห็นหัวอกถูกผู้หญิงด้วยกัน กัณฑิมาจึงทำอุบายพานางไปพบจะเด็ดเพราะต้องการให้ตะละแม่กุสุมาคลายความทุกข์โศก

ความสัมพันธ์ของกัณฑิมากับตะละแม่กุสุมาสืบเนื่องมาจากต่างฝ่ายต่างเผชิญความทุกข์ใจเพราะจะเด็ดกำลังเดือดร้อน และทั้งสองอยากช่วยให้จะเด็ดพ้นภัย ดังนั้นเวลาที่ตะละแม่กุสุมาเกิดความทุกข์ใจนางจึงไว้วางใจกัณฑิมายิ่งนัก เพราะกัณฑิมาได้แสดงพฤติกรรมให้ตะละแม่กุสุมาประจักษ์ว่านางจริงใจที่จะช่วยเหลือจะเด็ด และนางยังแสดงน้ำใจเป็นห่วงตะละแม่กุสุมาอีกด้วย

### 3.2.6 จะเด็ดกับตะละแม่กุสุมาและเซงสบู่

เมื่อเซงสบู่ได้ถวายตัวเป็นข้าหลวงของตะละแม่กุสุมา เพราะต้องการช่วยเหลือจะเด็ดให้สมหวังในความรัก เซงสบู่ก็ได้รู้ความจริงที่ตะละแม่กุสุมาถูกลวงมา และรู้ว่าจะเด็ดคือแม่ทัพตองอู เซงสบู่รักดีต่อตะละแม่กุสุมาเพราะตะละแม่มีบุญคุณไม่ได้นำความขึ้นกราบทูลพระเจ้าหงสาวดีให้ ลงโทษบิดานาง เพราะบิดาของนางกล่าวเท็จเรื่องของจะเด็ด ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...ดังนั้นเนื้อความข้อใดที่เราพูดบอก ถึงหากเซงสบู่ละความรักดีในเราเสีย นำไปกล่าวแก่ผู้อื่นจะเป็นโทษก็มีได้เกรง นางเซงสบู่จึงว่าตะละแม่อย่ากล่าวความข้อนี้เลย ข้าพเจ้าแลครวเรือนคือบิดาทำผิดจำคนอื่นเป็นบุตรตัว โทษจะฉิบหายเพราะทูลเท็จต่อพระเจ้าอยู่หัว ตะละแม่ยังอดไว้ไม่มุ่งผลาญข้าพเจ้าแล้ว ศิระข้าพเจ้าก็ดี ศิระของไปพยุบิดาข้าพเจ้าก็ดี เหล่านี้ย่อมเหมือนสมบัติเป็นสิทธิของตะละแม่สิ้น ความรู้สึกของข้าพเจ้าเซงสบู่เป็นดังนี้แล้ว ซึ่งจะคลายความรักดีในตะละแม่นั้นเสียอย่าได้คิดเลย...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 3. 2542 : 1324)

เซงสบูเมื่อรู้ความจริงว่าจะเด็ดคือผู้ใด และนางเห็นว่าทะเลแม่กุสุมามีทุกข์ร้อนในใจ นางจึงรับอาสาไปพบจะเด็ดเพื่อถามข้อสงสัยที่ทะเลแม่กุสุมาต้องการรู้ข่าวในเมืองแปร ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...จึงถามแต่การช่างเมืองแปร พระเจ้าอยู่หัวแผ่นดินนั้นยังอยู่เป็นสุขหรือประการใด แลเมื่อเราละมาแผ่นดินยังร้อนระงมอยู่ด้วยการยุทธ แลมังฉวยยังต้องโทษหลวงพ่นมาโดยเหตุใด เนื้อความสองสามข้อนี้เป็นความสำคัญ เซงสบูสอบถามคนผู้นั้นให้ได้ความกระจ่างให้จงได้ นางเซงสบูก็รับคำเอา...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 3. 2542 : 1326)

เซงสบูซื่อสัตย์จงรักภักดีต่อทะเลแม่กุสุมาก็เพราะว่าทะเลแม่กุสุมามีความเมตตากับครอบครัวนาง เมื่อเซงสบูเห็นว่าทะเลแม่กุสุมามีความทุกข์เรื่องจะเด็ด เซงสบูจึงเต็มใจช่วยเหลือโดยเป็นผู้เดินข่าวให้ทะเลแม่ทราบข้อเท็จจริง ครั้งแรกเซงสบูเข้ามาถวายตัวเป็นนางข้าหลวงก็เพราะต้องการช่วยเหลือจะเด็ดให้สมหวังในรัก แต่เมื่อนางได้ใกล้ชิดทะเลแม่กุสุมาแล้วจึงได้ทราบความจริงทั้งหมด เซงสบูจึงอยากให้จะเด็ดชายคนที่นางรักได้รับความจริงในส่วนที่เกี่ยวข้องกับทะเลแม่กุสุมาเพื่อจะได้ไม่เข้าใจผิดต่อทะเลแม่กุสุมาอีก และเซงสบูก็เห็นใจทะเลแม่กุสุมาเมื่อนางได้รู้ถึงความทุกข์ของทะเลแม่

ตลอดเวลาที่อยู่ในเมืองหงสาวดี กุสุมาไม่สามารถปรึกษาความในใจกับผู้ใดได้เลย แม้แต่กับพระราชมารดาของนางเอง ดังนั้นเมื่อนางพบเซงสบู ทะเลแม่กุสุมาก็ดีใจมากที่เซงสบูจงรักภักดีและเห็นใจนาง เมื่อนางกังวลใจเรื่องจะเด็ด นางจึงตัดสินใจเล่าความให้ เซงสบูฟัง เมื่อจะเด็ดรู้ความจริงว่าทะเลแม่กุสุมาถูกสอพิษยาหลวงมาหงสาวดี จะเด็ดจึงทำอุบายขอดิตตามเซงสบูเข้ามาในวังหลวงเพื่อลอบเข้าไปพบทะเลแม่กุสุมาและจะเด็ดก็ทำสำเร็จ ทะเลแม่กุสุมาจึงได้มาต่อว่าเซงสบู ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...กลใดเซงสบูเจ้าจึงเป็นใจพาสายเข้ามาในที่นี้ แลหากเป็นชายอื่นโทษเจ้าก็จัดว่ามากแล้วฐานะละเมิดกฎหมายเหี้ยมร้าย มิน่าชายผู้นั้นยังเป็นเจ้ามั่งฉวยผู้มีความคุ่มแค้นเราเป็นข้อใหญ่ ตัวเป็นใจพาเข้ามาถึงที่นี้เหมือนแกล้งทำลายเรา...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 3. 2542 : 1382)

เซงสบูจึงได้ร่ำพันถึงความปรารถนาของจะเด็ดที่อยากจะพบทะเลแม่กุสุมาขอเพียงให้ได้นอนร่วมหลังคาเรือนกับทะเลแม่กุสุมาก็พอ ถ้านางรู้ว่าจะเด็ดจะบ้าบิ่นทำดังใจปรารถนา นางก็คงไม่กล้าพาจะเด็ดมาเป็นแน่แท้ ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...แม้รู้ว่ามังฉวยขุนวังยังใจตัวไม่หยุดตั้งนี้แล้วข้าพเจ้าคงไม่พามาเป็นแท้ แต่เมื่อจะพามาคนผู้นั้นพูดจาเป็นที่ควรสงสารอยู่ มังฉวยว่าถึงบัดนี้ประจักษ์แล้วว่าตัวบุญน้อยไม่อาจได้ทะเลแม่มาเป็นสิทธิ์แก่

ตัวตั้งที่หมายใจไว้ก็ตามเถิด แต่จะขอเข้ามาได้พักนอนร่วมหลังคาเรือนด้วยตะละแม่สักคืนหนึ่ง ถึงหากจะอยู่ต่างห้องก็พอได้ชื่นใจว่าอย่าให้สมเพชนั้นมีได้จึงพามา...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 3. 2542 : 1383)

เมื่อเซงสบูถูกตะละแม่กุสุมาตำหนิเรื่องนางแอบพาจะเด็ดเข้ามาในวังหลวง เซงสบูจึงกล่าวแก้ตัวกับตะละแม่กุสุมาว่าจะเด็ดเป็นผู้ขอร้องให้นางพาเข้ามาเพราะต้องการนอนร่วมเรือนกับตะละแม่เท่านั้น และเซงสบูเห็นใจจะเด็ดจึงยอมทำตามคำขอร้อง และนางสารภาพว่าถ้าเป็นการทำให้ตะละแม่กุสุมาเกิดความเสื่อมเสียเกียรติแล้ว เซงสบูจะไม่ยอมทำเป็นอันขาด การที่เซงสบูกล่าวเช่นนั้นก็เพราะนางรู้ว่าตะละแม่กุสุมารักจะเด็ดมาก เมื่อเซงสบูอ้างเอาความสัมพันธ์ของจะเด็ดกับตะละแม่กุสุมาก็ไม่สามารถตำหนินางได้ เพราะเซงสบูพาจะเด็ดมาก็เพื่อตะละแม่กุสุมาเอง ตะละแม่ก็ประจักษ์นิสัยของจะเด็ดเป็นอย่างดีว่า ถ้าจะเด็ดหมายสิ่งใดแล้วก็ต้องทำให้ได้ ดังนั้นตะละแม่กุสุมาจึงตัดปัญหาทั้งหมดโดยการสั่งห้ามไม่ให้เซงสบูออกไปพบจะเด็ดอีก

ในเวลาต่อมาเซงสบูได้เป็นผู้นำจดหมายของตะละแม่กุสุมาไปให้จะเด็ด เพราะตะละแม่กุสุมาเขียนจดหมายลาจะเด็ดเดินทางไปเมาะตะมะ ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า

...เซงสบูจรรอเรอีกชั่วครู่ก่อน เราจะจารึกหนังสือสั่งความฉีกไปถึงขุนวังสักแผ่นหนึ่ง ชี้แจงเหตุผลคุณโทษให้ฟังเสียให้แจ้งเพื่อว่ามั่งนงายไขใจจริง หนังสือเราจะช่วยให้ค่อยคลายใจ นางเซงสบูรับคำแล้ว...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 3. 2542 : 1407-1408)

เมื่อเซงสบูกลับมา ตะละแม่กุสุมาก็สอบถามถึงที่ท่าของจะเด็ด เซงสบูก็แจ้งว่าจะเด็ดมิได้เลิกล้มความตั้งใจเดิม และจะเด็ดก็ได้ฝากจดหมายให้ตะละแม่กุสุมาอีกด้วย

เซงสบูยินดีช่วยเหลือให้จะเด็ดได้สมรักเพราะจะเด็ดได้ให้สัญญากับนางว่าถ้าทำให้นางได้ครอบครองตะละแม่กุสุมาได้ จะเด็ดก็จะเลี้ยงดูเซงสบูเป็นภรรยา ดังนั้นเมื่อจะเด็ดหรือตะละแม่กุสุมาต้องการให้นางช่วยเหลือ เซงสบูจึงเต็มใจรับทำการนี้ ในที่สุดแล้วเซงสบูก็ได้ช่วยให้จะเด็ดชิงตัวตะละแม่กุสุมาได้สำเร็จ เพราะนางเป็นผู้นำข่าวตะละแม่กุสุมามาแจ้งต่อจะเด็ด จึงทำให้จะเด็ดสามารถวางอุบายชิงตัวตะละแม่ได้สำเร็จ

### 3.2.7 จะเด็ดกับตะละแม่กุสุมาและตะละแม่มินบู

เมื่อจะเด็ดทำศึกชนะหงสาวดี จะเด็ดได้รับตะละแม่มินบูเป็นภรรยาและพามาเมืองแปร ตะละแม่กุสุมาต้อนรับมินบูอย่างดีเพราะเห็นใจในความทุกข์ของมินบู ตะละแม่กุสุมาจึงยอมรับมินบูในฐานะภรรยาของจะเด็ด ดังข้อความที่ปรากฏในเรื่องว่า



...ข้าพเจ้าสลดขำขำพระเจ้าพี่พระเจ้ายู่หัวเท่าใดก็ยังมิได้หนักหน่วง เสมอเป็นทุกข์ถึงแม่อยู่หัว ฟีนางท่านจึงเมื่อได้ข่าวบุเรงนองเชิญฟีนางท่านมาที่นี่ รู้ถึงตัวคราวตัวจะได้ฉลองคุณก็ค่อยคลายใจ ฟีนางท่านอย่าคิดอย่างอื่นคิดแต่คุณ อันทำไว้แต่ครั้งข้าพเจ้าพลัดไปอยู่หงสาวดีนั้นยิ่งใหญ่ ชั่วชีวิต ข้าพเจ้าขอเทิดไฉน์ไม่ลืมเลย นางแม่อยู่หัวก็เกิดน้ำตาคลอแล้วว่า คำกุสุมาแม่นั้น ความดีลึกทั้งปวง ก็แจ้งแก่ใจเราสองแล้วมาได้ฟังดังนี้ ข้าพเจ้าปีติระยับน้ำตามิได้ ครั้นโน้นข้าพเจ้าทำสิ่งใดไว้ ทำเอา วิสัยญาติสนิทต้องอภัยภัยกันดอก อย่าผูกใจยกไว้เป็นบุญคุณเลย...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 7. 2542 : 4405)

...ตะละแม่จัดที่ฟานักให้สมยศมิให้น้อยหน้าตนเองแล้ว เอาความทั้งนี้กระซิบแก่พระราชมารดา และพระเจ้าแปร กำชับว่าการนี้บุเรงนองแลนางแม่อยู่หัวไม่ปรารถนาให้อื้ออึง ใครให้ข้าคนรู้ว่าเพียงเป็น เสมอกุลสตรียิ่งยศผู้หนึ่งในราชวงศ์หงสาวดี แลแต่นั้นนางพญาหงสาวดีก็ใช้ชื่อแลศักดิ์เดิมคือตะละแม่ มินบู...

(ผู้ชนะสิบทิศ เล่ม 7. 2542 : 4405-4406)

ตะละแม่กุสุมาซึ่งถึงความทุกข์ใจอันเกิดจากความรักเป็นอย่างดี ตะละแม่กุสุมาจึง เต็มใจให้จะเติบโตรับมินบูเป็นภรรยาและตัวนางเองก็ได้จัดที่พักดูแลมินบู ซึ่งแต่เดิมมีศักดิ์เป็น พี่สะใภ้นางอย่างดี ส่วนมินบูนั้นเมื่อมาพึ่งตะละแม่กุสุมานางก็รู้จักปรับตัว ด้วยความเป็น ผู้ใหญ่ตะละแม่มินบูจึงฉลาดที่จะใช้คำพูดทำให้นางอยู่กับจะเด็จได้อย่างมีความสุขทั้งที่นางมี อายุมากกว่าภรรยาคนอื่น ๆ ของจะเด็จ

ความสัมพันธ์ของกลุ่มตัวละครหญิงที่มีผลกระทบต่อกัน สามารถแบ่งได้เป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มตัวละครหญิงที่เกี่ยวข้องกับตะละแม่จันทรา มีดังต่อไปนี้ ตะละแม่จันทราและกันทิมา ตะละแม่จันทราและเซงสบู ตะละแม่จันทราและนันทะวดี และกลุ่มตัวละครหญิงที่เกี่ยวข้อง กับตะละแม่กุสุมา มีดังต่อไปนี้ ตะละแม่กุสุมาและอเทตยา ตะละแม่กุสุมาและกันทิมา ตะละแม่กุสุมาและเซงสบู ตะละแม่กุสุมาและมินบู จากการวิเคราะห์มาทั้งหมด จะเห็นถึง บทบาทของตัวละครหญิงที่มีผลกระทบต่อกัน 2 ลักษณะ คือ

1. ลักษณะที่มีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ถ้อยทีถ้อยอาศัยพึ่งพาความคิดและการกระทำ ของกันและกัน
2. กลุ่มตัวละครหญิงที่มีความขัดแย้งกัน

ลักษณะความสัมพันธ์ของกลุ่มตัวละครหญิงที่มีสัมพันธภาพที่ดีต่อกันจะมีลักษณะร่วม กันอย่างชัดเจนคือ กลุ่มตัวละครหญิงเหล่านี้ต้องการปกป้องจะเด็จให้พ้นจากภัยอันตรายหรือ ความทุกข์ใจและในขณะเดียวกัน กลุ่มตัวละครหญิงแต่ละตัวก็จะสามัคคีปรองดองกันเพื่อ ต้องการให้ชายคนรักมีความสุข แต่ถึงอย่างไรก็ตาม เมื่อตัวละครหญิงแต่ละตัวหลงรักจะเด็จ

ตัวละครหญิงบางคู่ก็จะเกิดความขัดแย้งกันเพราะความหึงหวง แต่ในที่สุดตัวละครหญิงแต่ละตัวก็สามารถดับความรู้สึกเช่นนี้ลงได้ เพราะความรักที่พวกนางมีต่อจะเด็ดและต้องการความสงบสุขในการครองคู่ ที่เห็นได้ชัดเจน คือ กรณีของทะเลแม่จันทากับทะเลแม่กุสุมา ทั้งคู่ก็รู้สึกเป็นคู่แข่งกัน แต่ในที่สุดก็ยอมรับซึ่งกันและกันได้เพราะความรักที่นางทั้งคู่มีต่อจะเด็ดจึงทำให้ปัญหาต่าง ๆ สามารถคลี่คลายลงได้

ส่วนตัวละครคู่ที่มีความขัดแย้งกันคือทะเลแม่กุสุมาและอเทตยา ทั้งคู่รักจะเด็ดและทะเลแม่กุสุมา กับอเทตยาไม่ต้องอวยยศกันเพราะทั้งคู่มีทิวต่างฝ่ายต่างไม่ยอมอมชอมกัน แต่ในที่สุดด้วยความรักที่นางทั้งคู่มีต่อจะเด็ดอย่างมั่นคง ความขัดแย้งของทั้งคู่จึงลดลงระหว่างทะเลแม่จันทากับทะเลแม่กุสุมาไม่ปรากฏความขัดแย้งชัดเจน อาจจะเป็นเพราะว่ามีกลุ่มตัวละครหญิง 2 ตัว คือกันทิมากับเซงสบู่ที่คอยเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างทะเลแม่ทั้งสองให้มีความสัมพันธ์กันฉันมิตร ผู้เขียนจงใจไม่สร้างความขัดแย้งโดยตรงระหว่างตัวละครเอกของเรื่อง เพราะจะกลายเป็นรักสามเส้า ไม่ใช่นวนิยายแนวเชิดชูวีรบุรุษ ดังที่ผู้ประพันธ์ตั้งใจให้เป็น

อย่างไรก็ตาม เราจะเห็นว่าในฐานะที่ตัวละครฝ่ายหญิงเหล่านี้เป็นภรรยาของผู้ชายเจ้าชู้อย่าง จะเด็ด ลักษณะของความสัมพันธ์ที่มีต่อกันจึงต้องประนีประนอมและถ้อยทีถ้อยอาศัยและมุ่งนึกถึงแต่ความสุขและประโยชน์ของจะเด็ดเป็นที่ตั้งมากกว่าตนเอง ความเสียสละและความอดทน นับเป็นคุณธรรมที่ปรากฏในตัวละครหญิงทุก ๆ ตัวที่มีความสัมพันธ์กับจะเด็ด ความรักที่มีต่อจะเด็ดจึงเป็นความรักที่ไม่มีเงื่อนไข เป็นความรักที่มีแต่การให้ ทุกคนหวังก็แต่เพียงให้จะเด็ดรักและได้ครองคู่อยู่ร่วมกับจะเด็ดเท่านั้น ยิ่งกล่าวได้ว่าความรักที่จะเด็ดมีให้กับตัวละครฝ่ายหญิงเป็นรางวัลตอบแทนความเสียสละ อดทน และภักดีที่มีต่อจะเด็ด

## บทที่ 4

### สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

จากการศึกษา “จะเด็ดและตัวละครหญิงในผู้ชนะสิบทิศ” โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษา บทบาทความสัมพันธ์ในเชิงความรักระหว่างจะเด็ดกับตัวละครหญิง สรุปผลการศึกษาดังต่อไปนี้

#### สรุปผลการศึกษาค้นคว้า

ผู้วิจัยได้ศึกษาวิเคราะห์ตัวละครในนวนิยายเรื่องผู้ชนะสิบทิศ 11 ตัว คือ จะเด็ด จันทรา กุสุมา อเทตยา ทองสา แซงสบู มินบุ นันทะดี กันทิมา ปอละเตียง โช้วมุขอย โดยพิจารณาจากภูมิหลังและลักษณะนิสัยและพฤติกรรม พบว่า

จะเด็ด เป็นตัวละครที่มีรูปสมบัติต้องตาและคุณสมบัติอันเป็นที่น่าชื่นชม จะเด็ดจะเป็นผู้ที่มีกิริยาสุภาพ อ่อนโยน อ่อนน้อม ถ่อมตน มีความเป็นระเบียบและละเอียดรอบคอบ เปิดเผย จริงใจ รักษาความสัตย์ มีความรักเพื่อนและโอบอ้อมอารี มีความกตัญญูทวนเวียนยอมรับ ความผิดของตนเอง มีไมตรีและอัธยาศัยดีกับทุกคนอีกทั้งฉลาดและมีไหวพริบดี นอกจากนั้นจะเด็ดยังมีคุณสมบัติและลักษณะนิสัยต่อบ้านเมืองและกษัตริย์ กล่าวคือ จะเด็ดมีความจงรักภักดีต่อกษัตริย์และบ้านเกิดเมืองนอนและยังสามารถใช้วาจาหวานล้อมผู้อื่นเพื่อผลประโยชน์อันจะเกิดกับตนและบ้านเมืองในภายภาคหน้า ในด้านของความรักจะเด็ดเป็นผู้ที่ยึดมั่นในความรัก และยึดมั่นในการรักษาพรหมจารีของสตรีที่ตนรักแต่ไม่ยึดถือพรหมจารีเป็นสรณะ มีวาทศิลป์ในการพูดโน้มน้าวใจ เจ้าชู้พูดจาอ่อนหวานจงใจหวานเสน่ห์ด้วยถ้อยคำแต่จะเด็ดก็ได้ล่วงละเมิดรุกเร้าฝ่ายหญิงแต่อย่างใด วาจาทอไมตรีของจะเด็ดที่มีต่อสตรีในบางครั้งก็เป็นไปเพื่อผลประโยชน์ มิได้เพื่อหวังเซยชมให้สมรักเท่านั้น อาจกล่าวได้ว่าบุคลิกลักษณะนิสัยและ พฤติกรรมต่างๆ ของจะเด็ดนั้นเป็นบุคลิกภาพของพระเอกในวรรณคดีไทย คือ เก่งเชิงรบมีเสน่ห์ผูกใจสตรี

ตะละแม่จันทรา เป็นตัวละครที่มีรูปโฉมงดงาม นางมีจิตใจดีงาม มีเมตตา เห็นอกเห็นใจผู้อื่นซึ่งเป็นบุคลิกลักษณะที่โดดเด่นอย่างชัดเจน ด้วยความมีขัตติยมานะ นางมีความรักบ้านเมืองและพร้อมที่จะยอมเสียสละชื่อเสียงเพื่อบ้านเกิดเมืองนอน ในด้านส่วนตัวตะละแม่จันทราบูชาความรัก อดทน ซื่อตรงและมั่นคงในความรักที่มีต่อจะเด็ด รักษาพรหมจารีตระหนักในเรื่องการครองตัวเป็นพรหมจารี เป็นผู้มีความรอบคอบ มีเหตุผล มีความเมตตาและใจกว้างในเรื่องความรัก

ตะละแม่มุสุม่า เป็นตัวละครที่มีรูปโฉมงามมากจนกระทั่งก่อให้เกิดศึกชิงนาง ระหว่างจะเด็ดกับสอพิณยา นางมีความกตัญญูต่อผู้มีพระคุณและมีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ ในฐานะลูกกษัตริย์ ในด้านส่วนตัวส่วนนางมีลักษณะนิสัยที่เด่นชัดอย่างมากในเรื่องความ หึงหวงชายคนรัก รักศักดิ์ศรีของสตรี อีกทั้งมีความรักที่มั่นคงต่อจะเด็ด และนางยัง แสดงความรับผิดชอบต่อหน้าที่ในฐานะภรรยาถึงแม้ว่าจะต้องฝืนใจก็ตาม

ทองสา เป็นหญิงรูปงามแต่ขาดความเป็นกุลสตรี มีความทะเยอทะยาน สามารถ ประเมินสถานการณ์เฉพาะหน้าและกล้าตัดสินใจได้ในทันที รู้จักใช้มารยาทหญิงให้เป็น ประโยชน์เพื่อตัวเอง มีความรับผิดชอบต่อบุตรชายของตน ในส่วนที่เกี่ยวกับความรักนาง ไม่รักนวลสงวนตัวแต่นางมีความรักที่มั่นคงต่อจะเด็ด กล้าที่จะเผชิญอันตรายเพื่อความรักของ นางที่มีต่อจะเด็ด

อเทตยา เป็นตัวละครที่มีรูปร่างหน้าตางาม ช่างเจรจา พูดสิ่งใดก็ตรงกับใจ จริใจ กล้าพูดและยอมรับความจริง มีความอ่อนน้อม ถ่อมตน มีความรักที่มั่นคงต่อจะเด็ด กล้าเปิดเผยความรู้สึกของนางที่มีต่อชายคนรัก

ตะละแม่มินบุ เป็นตัวละครที่มีบุคลิกลักษณะรูปโฉมงาม ฉลาดหลักแหลมในการใช้ คำพูด อ่อนน้อมถ่อมตน อีกทั้งคุณสมบัติและลักษณะนิสัยของนางที่มีต่อความรักคือ มีความรักที่มั่นคงต่อจะเด็ด อ่อนน้อมถ่อมตน รู้จักเจรจาฝากตัว

เซงสบู เป็นหญิงชาวบ้านที่รูปร่างหน้าตางาม เป็นคนซื่อ รู้จักเห็นอกเห็นใจผู้อื่น เจียมตัว มีความรักที่มั่นคงต่อจะเด็ด เจียมตัว

นันทะวดี เป็นธิดาขุนนางหน้าตางาม เป็นคนเปิดเผย พูดจาตรงไปตรงมา กตัญญูต่อผู้มีพระคุณ ใจกว้างไม่ถือโทษให้อภัยผู้อื่น อีกทั้งคุณสมบัติและลักษณะนิสัยของ นางที่มีต่อความรักคือ เป็นภรรยาที่ดีปฏิบัติหน้าที่ภรรยาด้วยความซื่อสัตย์และมีความรักที่ มั่นคงต่อจะเด็ด

กันทิมาหรือนาคะตะเซโบ เป็นลูกสาวครูตาบและเป็นหญิงชาวป่าที่หน้าตางาม นางกล้าหาญ ฉลาดมีไหวพริบ ช่างสังเกต เห็นอกเห็นใจผู้อื่น และเป็นผู้ที่มีเหตุผล อีกทั้ง คุณสมบัติและลักษณะนิสัยของนางที่มีต่อความรักคือ มีความรักที่มั่นคง และจงรักภักดีต่อ จะเด็ดเป็นอย่างมาก

ปอละเตียง เป็นตัวละครที่มีบุคลิกลักษณะหน้าตางาม นางมีคุณสมบัติและลักษณะ นิสัยที่มีต่อคนทั่วไปคือ มีความรอบคอบเฉลียวฉลาด อีกทั้งคุณสมบัติและลักษณะนิสัยของ นางที่มีต่อความรักคือ มีความรักที่มั่นคง ต่อจะเด็ด

โชอัว เป็นตัวละครที่มีบุคลิกลักษณะหน้าตางาม สดใสสมวัย นางมีคุณสมบัติและ ลักษณะนิสัยที่มีต่อคนทั่วไปดังต่อไปนี้ ใจร้อน พูดตรง มีจิตใจอาฆาตพยาบาท หึงผยอง ลืมหึง

ทะเลเจ้ามูขอยาย เป็นตัวละครที่มีบุคลิกลักษณะนิสัยรูปร่างหน้าตาตรงตามตำแหน่งมีข้อเสียที่เห็นได้ชัด คือ ไม่เชื่อสัจย์ต่อสามีและมักใหญ่ใฝ่สูง

จากการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ในเชิงความรักระหว่างตัวละครเอกของเรื่องกับตัวละครหญิง โดยการแยกวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างจะเด็ดกับตัวละครหญิงแต่ละตัว ผลการสรุปวิเคราะห์ได้ดังนี้

### จะเด็ดกับทะเลแม่จันทรา

1. จุดเริ่มต้นของความผูกพันคือได้รับการอบรมเลี้ยงดูและเติบโตมาด้วยกันตั้งแต่วัยเยาว์ ความสนิทสนมและความผูกพันแปรเปลี่ยนเป็นความรักกันชายหนุ่มหญิงสาว

2. ความสัมพันธ์ที่มีแรงผลักดันพฤติกรรม

จะเด็ดต้องการสร้างฐานะให้ทัดเทียมกับทะเลแม่จันทราเพื่อจะได้สมหวังในรัก ซึ่งในช่วงเวลาที่ยังมิได้ครองคู่กัน จะเด็ดมักจะแอบเข้าไปพบทะเลแม่จันทราในห้องบรรทม และทั้งคู่ให้คำมั่นสัญญารักต่อกันว่าจะซื่อตรงและจะมั่นคงในความรักซึ่งทะเลแม่จันทราก็ต้องอดทนรอและให้กำลังใจจะเด็ดในการฝ่าฟันอุปสรรคต่างๆ เพื่อให้สมรักถึงแม้จะเด็ดจะทำให้นางเสียใจ แต่ด้วยความรักนางก็ยอมให้อภัย อีกทั้งใจกว้างยอมรับเรื่องที่จะเด็ดไปมีผู้หญิงอื่น

3. อุปสรรคและพัฒนาการในด้านความสัมพันธ์

ความมีฐานะไม่ทัดเทียมกันของจะเด็ดและทะเลแม่จันทราทำให้จะเด็ดต้องพัฒนาฐานะของตนจนสมหวังในความรัก ถึงแม้ว่าจะเด็ดทำให้ทะเลแม่จันทราเกิดความทุกข์แต่นางก็ให้อภัยชาย คนรักเสมอ จึงทำให้ความรักไม่มีปัญหา

### จะเด็ดกับทะเลแม่กุสุมา

1. จุดเริ่มต้นของความผูกพัน คือจะเด็ดได้เดินทางไปสืบชัยภูมิเมืองแปร และได้มีโอกาสเป็นครูสอนพิณแก่ทะเลแม่กุสุมา จนกระทั่งก่อให้เกิดความใกล้ชิดสนิทสนมและทั้งคู่เกิดความพึงพอใจซึ่งกันและกัน จนกระทั่งกลายเป็นความรัก

2. ความสัมพันธ์ที่มีแรงผลักดันพฤติกรรม

จะเด็ดแอบลอบเข้าไปพบทะเลแม่กุสุมาในห้องบรรทม และสารภาพรักกับนาง ซึ่งกุสุมาก็ยอมรับรักจะเด็ด เมื่อทั้งสองรักกันจะเด็ดกับกุสุมาก็จะเกิดอารมณ์หึงหวงซึ่งกันและกัน เพราะนางทำใจไม่ได้ที่จะเด็ดมีหญิงอื่นครองใจ แต่ในที่สุดด้วยความรักที่นางมีต่อจะเด็ดจึงทำให้ทำใจยอมรับความจริงได้ อีกทั้งยังหวังใจจะเด็ดเสมอ ฝ่ายจะเด็ดก็เกิดความหึงหวงกุสุมาเมื่อเห็นนางอยู่กับสอพิณยา และยิ่งทราบข่าวว่ากุสุมาไปอยู่กับสอพิณยาถึงกับล้มป่วยลงเพราะความทุกข์ใจเพราะถูกพรากคนรัก และได้ติดตามนางไปเมืองหงสาวดีโดยมิได้หวั่นเกรงอันตราย เมื่อกุสุมาพบจะเด็ดนางเป็นห่วงความปลอดภัยของจะเด็ดและยังสารภาพความจริง

ว่านางยังมีใจรักที่มั่นคงต่อจะเด็ดไม่เสื่อมคลาย ซึ่งทำให้จะเด็ดกลัวที่จะติดตามนางไปเมือง  
เมะตะมะเพื่อชิงตัวนางจากสอพิณยา เมื่อจะเด็ดชิงตัวกุสุมาสำเร็จก็ได้พานางกลับเมืองแปร  
และได้แอบอ้างพระราชโองการของมังตราเพื่อพาตะละแม่กุสุมาไปอภิเษก ณ ทองอุ ซึ่ง  
กุสุมาก็ยินดีโดยมีรู้ความจริงว่าถูกจะเด็ดลวงมา แต่จะเด็ดได้บอกความจริงในภายหลังและ  
กุสุมาก็ยินยอมที่จะทำตามกลอุบายของจะเด็ดเพื่อความสุขของทุกฝ่าย

### 3. อุปสรรคและพัฒนาการในด้านความสัมพันธ์

ความไม่เหมาะสมกันทางฐานะระหว่างจะเด็ดกับตะละแม่กุสุมา แต่นางก็ยินดีรับรัก  
จะเด็ด ถึงแม้นางจะรู้จะเด็ดมีพันธะผูกพันอยู่กับตะละแม่จันทรา แต่ตะละแม่กุสุมาก็สามารถ  
ทำใจยอมรับได้และอุปสรรคของความรักต่อมาเกิดจากสาเหตุของสงครามระหว่างเมืองทองอุ  
กับเมืองแปร ทำให้ทั้งจะเด็ดและตะละแม่กุสุมาลำบากใจในการครองคู่กัน แต่ก็ไม่สามารถ  
ขัดขวางความรักของทั้งคู่ได้ ซึ่งต่อมาจะเด็ดถูกสอพิณยาใช้อุบายแย่งชิงคนรัก แต่จะเด็ดก็ยัง  
รักตะละแม่กุสุมาเช่นเดิม จนกระทั่งจะเด็ดพานางกลับเมืองแปรและใช้อุบายพานางมาทองอุ  
เพื่ออภิเษกร่วมกับตะละแม่จันทรา แต่ตะละแม่กุสุมาถูกแม่ของจะเด็ดกีดกันมิให้เข้าร่วมพิธี  
อภิเษกร่วมกับตะละแม่จันทรา แต่ตะละแม่กุสุมาก็เข้าใจเหตุผลและยอมรับในสิ่งที่เกิดขึ้นและ  
นางได้ร่วมมือกับจะเด็ดแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นจนทำให้นางได้เข้าพิธีอภิเษกกับจะเด็ด ณ เมือง  
แปร โดยมีได้มีฝ่ายใดได้รับความเสียหายแต่อย่างใด

### จะเด็ดกับทองสา

1. จุดเริ่มต้นของความผูกพันคือทองสาถูกสอพิณยาใช้ให้ไปลวงจะเด็ดให้มา  
ตกหลุมพรางสอพิณยา แต่เมื่อทองสาได้ใกล้ชิดและพูดคุยกับจะเด็ดนางจึงรับรู้ได้ว่าจะเด็ดเป็น  
ผู้มีจิตใจดีงาม ทองสาจึงเกิดความรักต่อจะเด็ดและกลับใจช่วยเหลือให้จะเด็ดพ้นภัยจาก  
สอพิณยาส่วนจะเด็ดก็เมตตาและไม่ถือโทษทองสา เพราะนางได้เป็นผู้ช่วยเหลือตนให้พ้นภัย

### 2. ความสัมพันธ์ที่มีแรงผลักดันพฤติกรรม

ทองสาตัดสินใจช่วยเหลือให้จะเด็ดพ้นภัยจากสอพิณยา และแสดงความรักอย่าง  
จริงใจต่อจะเด็ดโดยการกล้าเสี่ยงภัยเป็นผู้สื่อข่าวให้ทหารทองอุ ณ เมืองแปร ยกทัพมา  
ช่วยเหลือเมืองทองอุ ซึ่งทำให้จะเด็ดสงสารและเห็นใจในความรักที่ทองสามีให้กับตน ในที่สุด  
จะเด็ดรับนางเป็นภรรยา

### 3. อุปสรรคและพัฒนาการในด้านความสัมพันธ์

อุปสรรคความรักของตองสากับจะเต็ดเกิดจากการกระทำของตองสาเอง โดยนางได้ทำผิดกฎมนเทียรวังโดยการหนีออกจากวังโดยพลการ ทำให้นางมีความผิดติดตัว แต่ในที่สุดด้วยความรักที่ตองสามีต่อจะเต็ดอย่างมั่นคงทำให้นางสามารถลบล้างมลทินความผิดของตัวนางได้และยังได้รับการยอมรับจากจะเต็ดโดยที่จะเต็ดได้ยกย่องนางเป็นภรรยาอย่างเทียมหน้าภรรยาอื่น ๆ อีกด้วย

#### จะเต็ดกับอเทตยา

1. จุดเริ่มต้นของความผูกพันคือ จะเต็ดได้เดินทางมาสืบชายภูมิเมืองแปรและได้มีโอกาสรู้จักกับอเทตยา ซึ่งมีศักดิ์เป็นหลานสาวพระเจ้าแปร อเทตยาเกิดความพึงพอใจในบุคลิกลักษณะและพฤติกรรมของจะเต็ดจนกลายเป็นความรักที่นางมีให้กับจะเต็ดอย่างมั่นคง

#### 2. ความสัมพันธ์ที่มีแรงผลักดันพฤติกรรม

อเทตยากล้าแสดงความรักอย่างเปิดเผย และยังสารภาพรักกับจะเต็ดและขอให้จะเต็ดมีบุตรกับนาง จนทำให้จะเต็ดเห็นใจในความรักของอเทตยาจึงแอบมาพบอเทตยา จนกระทั่งจะเต็ดกล้าทำอุบายหลอกมंत्रาเรื่องอเทตยาเพื่อผลประโยชน์ของตนเอง

### 3. อุปสรรคและพัฒนาการในด้านความสัมพันธ์

จะเต็ดมีพันธะผูกพันอยู่กับทะเลแม่กุสุมาและอเทตยามีพันธะผูกพันอยู่กับสอพิณยา แต่ในที่สุดนางก็เป็นอิสระจากพันธะนี้เพราะสอพิณยาเป็นฝ่ายผิดสัญญาและนางก็สามารถรักจะเต็ดได้ตามที่ใจนางปรารถนา ซึ่งในเวลาต่อมามंत्रาก็มีใจหมายปองอเทตยาเช่นเดียวกับจะเต็ด แต่ด้วยความรักมั่นคงที่อเทตยามีต่อจะเต็ดเพียงผู้เดียวจึงทำให้จะเต็ดหาหนทางช่วยเหลือนางจนสมรักและได้ครองคู่กับจะเต็ด

#### จะเต็ดกับทะเลแม่มินบู

1. จุดเริ่มต้นของความผูกพัน คือจะเต็ดได้พบทะเลแม่มินบูในคราวทำศึกชนะเมืองหงสาวดีและนางได้ขอร้องให้จะเต็ดช่วยเหลือนางเพื่อมิให้นางต้องตกเป็นบาทบริจาริกาของมंत्रา และจะเต็ดก็รับปากปกป้องนางจนกระทั่งเกิดความใกล้ชิด ทะเลแม่มินบูได้เห็นความจริงใจที่จะเต็ดแสดงต่อนางจึงทำให้นางเกิดความรักประทับใจต่อจะเต็ดและจะเต็ดเองก็เกิดความรักต่อนางเช่นเดียวกัน

#### 2. ความสัมพันธ์ที่มีแรงผลักดันพฤติกรรม

ทะเลแม่มินบูกล้าตัดสินใจเลือกจะเต็ดเป็นคู่ครองแทนมंत्रาทั้ง ๆ ที่รู้ว่าจะเต็ดมีฐานะที่ด้อยกว่าและมีภรรยาอื่นอีกหลายคน ส่วนจะเต็ดมิได้รังเกียจที่นางตกเป็นภรรยาชายอื่นและยอมรับนางเป็นภรรยาด้วยความเต็มใจ

### 3. อุปสรรคและพัฒนาการในด้านความสัมพันธ์

เมื่อจะเกิดเกิดความพึงพอใจต่อทะเลแม่มีนุ แต่ก็ไม่สามารถแสดงความปรารถนาได้ เพราะรู้ว่านางเป็นนางห้ามของมังกร แต่ด้วยความรักที่จะเกิดและทะเลแม่มีนุมีต่อกันจึงทำให้สามารถฟันฝ่าอุปสรรคต่าง ๆ มาได้และได้ครองคู่กันที่สุดในที่สุด

### จะเกิดกับเซงสบู

1. จุดเริ่มต้นของความผูกพัน คือจะเกิดได้ติดตามทะเลแม่กุสุมามาถึงชายแดนเมืองหงสาวดีและได้ขอพักอยู่กับครอบครัวของเซงสบู จะเกิดได้พบเซงสบูและเกิดความพึงพอใจในลักษณะท่าทางและรูปร่างหน้าตาของนางที่บางส่วนคล้ายคลึงกับทะเลแม่จันทร์ จะเกิดจึงได้พูดเกี้ยวนาง ฝ่ายเซงสบูเองก็มีใจยินดีในบุคลิกลักษณะและพฤติกรรมของจะเกิดและยินดีรับรักจะเกิดเช่นเดียวกัน

### 2. ความสัมพันธ์ที่มีแรงผลักดันพฤติกรรม

เซงสบูยอมช่วยเหลือจะเกิดให้คืนดีกับทะเลแม่กุสุมา และยังกล้ากระทำการละเมิดกฎหมายที่ยังหวง โดยการนำจะเกิดเข้ามาหลบซ่อนไว้ในห้องนอนของนางภายในวังหงสาวดี พร้อมกับปลุกกล่าวเท็จแก่บิดาของนางว่า นางตกเป็นภรรยาของจะเกิดแล้วเพื่อต้องการช่วยเหลือให้จะเกิดพ้นภัย และในเวลาต่อมานางยังช่วยเหลือจะเกิดกับทะเลแม่จันทร์ให้ติดต่อกันได้โดยสะดวก โดยที่ตัวนางเองเป็นสื่อกลาง จนกระทั่งจะเกิดประจักษ์ในความดีและความรักที่เซงสบูมีให้กับตน จะเกิดจึงมอบความรักเป็นการตอบแทนความดีของเซงสบู

### 3. อุปสรรคและพัฒนาการในด้านความสัมพันธ์

อุปสรรคในความรักของเซงสบูที่มีต่อจะเกิดในขั้นแรกนั้นเกิดจากปอละเตียงพี่สาวของนางกีดกันขัดขวางความสัมพันธ์ของนางกับจะเกิด แต่ด้วยจิตใจรักที่มั่นคงที่นางมีต่อจะเกิดจึงทำให้จะเกิดเกิดความรักและเห็นใจในความรักที่นางมีต่อตน ประกอบกับความดีความเสียสละ การรู้จักเจียมตัวของนางจึงทำให้เซงสบูได้รับความสมหวังในการได้ครองคู่กับจะเกิดด้วยความช่วยเหลือจากทะเลแม่จันทร์

### จะเกิดกับนันทะวดี

1. จุดเริ่มต้นของความผูกพัน คือจะเกิดได้เข้าทำงานที่บ้านทกะยอดินขุนวังบิดาของนันทะวดี ทำให้นันทะวดีกับจะเกิดได้มีโอกาสใกล้ชิดกันและต่างฝ่ายต่างพึงพอใจในอัธยาศัยของกันและกัน โดยเฉพาะนันทะวดีนางเกิดความรักต่อจะเกิด แต่จะเกิดก็ได้ปฏิเสธความรักของนางเพราะตนเองมีพันธะผูกพันอยู่กับทะเลแม่จันทร์แล้ว จึงทำให้ไม่สามารถรับรักนันทะวดีได้ แต่ทั้งสองก็ได้ให้คำมั่นสัญญาต่อกันไว้ว่าจะเป็นมิตรที่ดีต่อกันตลอดไป



## 2. ความสัมพันธ์ที่มีแรงผลักดันพฤติกรรม

นันทะวดีกล้าเปิดเผยความในใจของนางให้จะได้รู้ แต่จะได้ปฏิเสธความรักของนางพร้อมทั้งขอร้องให้นันทะวดีรับรักมั่งตราสำเร็จ และเมื่อนันทะวดีรู้ข่าวความสัมพันธ์ของจะได้กับกุสุมานางก็เกิดอารมณ์หึงหวงทะเลาะแม่กุสุมาแทนทะเลาะแม่จันทรา แต่นางก็สงบใจได้ในที่สุด และเมื่อจะได้ขอร้องให้นันทะวดียอมรับโซ่อาสนมของมั่งตราเข้ามาอยู่ในเมืองหงสาวดี ซึ่งนันทะวดียอมเชื่อคำขอร้องของจะได้ในเรื่องของการยอมรับโซ่อาสนให้เข้าเมืองหงสาวดี

## 3. อุปสรรคและพัฒนาการในด้านความสัมพันธ์

ความไม่เหมาะสมกันทางฐานะ โดยที่จะได้ให้เหตุผลกับนันทะวดีว่าตนเองในขณะนี้ฐานะไม่คู่ควรกับนาง จะได้ถือเอาพันธะผูกพันที่มีอยู่กับทะเลาะแม่จันทรายกเป็นข้ออ้างว่าไม่สามารถจะรักนันทะวดีได้ และมั่งตรามีใจหมายปองนันทะวดีเช่นเดียวกัน จะได้จึงเห็นสมควรที่จะส่งเสริมให้นันทะวดีพบกับผู้ที่มีความเหมาะสมกับนางยิ่งกว่าตนเอง และยังเป็นการแสดงถึงความรัก เสียสละที่จะได้มีต่อนางอีกด้วย โดยการที่จะได้ได้ชักจูงให้นางกับมั่งตราได้ครองคู่กันได้ได้ในที่สุด แต่ถึงแม้ว่านันทะวดีจะมีได้สมหวังในความรักกับจะได้ แต่นางก็ยังมีความรักเคารพจะได้ทั้งมีความห่วงเอื้ออาทรต่อชีวิตความเป็นอยู่ของจะได้อยู่เสมอ

## จะเด็ดกับกันทิมา

1. จุดเริ่มต้นของความผูกพัน คือจะได้เดินทางไปหมู่บ้านกะเหรี่ยงเพื่อฝึกเพลงดาบที่บ้านครุฑตะเคียน จะได้ได้รู้จักกับกันทิมาบุตรครุฑดาบและเกิดความพึงพอใจในความงามของกันทิมา ประกอบกับบุคลิกลักษณะนิสัยของกันทิมาที่ตบใจจะได้ จะได้จึงเกี้ยวนางและกันทิมาเองก็มีความพึงพอใจในบุคลิกลักษณะนิสัยที่นุ่มนวลสุภาพอ่อนโยนของจะได้ เมื่อนางรู้ว่าจะได้มีใจให้กับนาง กันทิมาเองก็มีใจยินดีรับรักจะได้

## 2. ความสัมพันธ์ที่มีแรงผลักดันพฤติกรรม

จะได้และกันทิมาเกิดความประทับใจต่อกัน จนก่อให้เกิดความผูกพันทางใจ กันทิมารับอาสาทะเลาะแม่จันทราไปแจ้งข่าวเรื่องมั่งตราโกธรให้จะได้รับรู้ที่เมืองแปร และสืบความจริงระหว่างความสัมพันธ์ของจะได้กับทะเลาะแม่กุสุมา โดยไม่เปิดเผยฐานะอันแท้จริง เพราะต้องการรู้ความในใจของจะได้ที่มีต่อนางและต้องการใกล้ชิดจะได้ เมื่อมีโอกาสได้ช่วยเหลือให้จะได้หนีออกจากคุกเมืองแปรและเดินทางกลับต้องอย่างปลอดภัย และยังรับอาสาทะเลาะแม่จันทราไปสืบข่าวความสัมพันธ์ระหว่างจะได้กับทะเลาะแม่กุสุมา ณ เมืองแปรเป็นครั้งที่สอง ซึ่งในความจริงแล้วนางเองต้องการรู้ข่าวนี้เช่นเดียวกัน ด้วยความรักที่นางมีต่อจะได้นางจึงไม่กล่าวความที่ทำให้จะได้เกิดปัญหาระหว่างทะเลาะแม่ทั้งสองเมือง ซึ่งจะได้ก็รับทราบได้ถึงความรักภักดีที่นางมีต่อตนแต่ก็ไม่สามารถแสดงความรักต่อกันทิมาได้เพราะเห็น

แก่เนงบาจึงทำให้เนงเกิดความเข้าใจผิดว่าจะเด็ดมิได้ใส่ใจในตัวเนง จึงเดินทางกลับไปอยู่บ้านเดิม และเมื่อจะเด็ดเปิดเผยความในใจว่ามีใจให้เนงเช่นกัน กันทิม่าจึงยอมเปลี่ยนใจติดตามจะเด็ดกลับเข้ามาอยู่ในวังหลวงเพราะความรักที่เนงมีต่อจะเด็ด จนกระทั่งในเวลาต่อมาเนงรับรู้ความจริงว่าจะเด็ดกับกันทิมารักกันจึงหนีหายไป จะเด็ดจึงไม่สามารถรักกันทิม่าต่อไปได้จึงขอร้องให้เนงเดินทางกลับไปอยู่บ้านเดิม ซึ่งเนงเองยอมเชื่อฟังคำของจะเด็ดและได้เดินทางกลับไปอยู่หมู่บ้านกระเหรี่ยงอีกครั้งหนึ่ง

### 3. อุปสรรคและพัฒนาการในด้านความสัมพันธ์

อุปสรรคที่ขัดขวางความสัมพันธ์ระหว่างจะเด็ดกับกันทิม่าเกิดจากเนงบาเพื่อนและพี่ร่วมสาบานของจะเด็ดที่มีใจหมายป้องกันทิม่าเช่นเดียวกัน ดังนั้นเมื่อเนงบาหนีเตลิดหายไป จะเด็ดจึงจำต้องยอมเสียสละกันทิม่าโดยการขอร้องให้เนงกลับไปอยู่หมู่บ้านเดิมของเนงเพื่อป้องกันคำครหาจากผู้อื่นที่อาจจะคิดได้ว่าจะเด็ดฉวยโอกาสในขณะที่เพื่อนต้องทนทุกข์ทรมานเพราะไม่สมหวังในความรัก ถึงแม้ว่าความรักของจะเด็ดกับกันทิม่าจะไม่สมหวังกัน แต่ทั้งจะเด็ดและกันทิม่าก็ยังมีใจรักที่มั่นคงต่อกันอย่างไม่เปลี่ยนแปลง

### จะเด็ดกับปอละเตียง

1. จุดเริ่มต้นของความผูกพัน คือจะเด็ดได้เข้ามาพักอาศัยอยู่กับครอบครัวของปอละเตียง และได้พบเนงในช่วงเวลาที่เนงกลับมาเยี่ยมบ้านเพราะเนงได้เข้าไปเป็นข้าหลวงอยู่ในเมืองหงสาวดี จะเด็ดได้กล่าวเกี้ยวเนงจนปอละเตียงยอมรับรักจะเด็ด เพราะจะเด็ดต้องการให้เนงพาตนเองเข้าไปในเมืองหงสาวดีเพื่อพบปะละแม่กุสุมา

### 2. ความสัมพันธ์ที่มีแรงผลักดันพฤติกรรม

ปอละเตียงกลัวที่จะกล่าวคำเท็จลงข้าราชการผู้ใหญ่ในเมืองหงสาวดี เพื่อต้องการให้จะเด็ดได้มีความดีความชอบและมีตำแหน่งในราชการ เมื่อจะเด็ดต้องการติดตามไปชิงตัวตะละแม่กุสุมา ณ เมืองเมาะตะมะ ปอละเตียงก็ได้ติดตามจะเด็ดไปเมืองเมาะตะมะด้วยเช่นกัน เพราะเนงมั่นใจในความรักที่เนงมีต่อจะเด็ด และคิดว่าจะเด็ดจะทำตามสัญญาที่ให้ไว้กับเนงว่าจะดูแลเนงถ้าเนงช่วยเหลือจะเด็ดให้ได้คืนดีกับตะละแม่กุสุมาสำเร็จ จะเด็ดเห็นใจในความรักที่ปอละเตียงมีกับตน แต่ด้วยเหตุผลที่จะเด็ดถูกมंत्रาคาดโทษจึงทำให้จะเด็ดตัดสินใจส่งเสริมปอละเตียงให้ได้ครองคู่กับจาเลงกะโบเพื่อนและพี่ร่วมสาบานที่จะเด็ดรักมากคนหนึ่ง และในที่สุดปอละเตียงก็ได้ใช้ชีวิตคู่กับจาเลงกะโบอย่างมีความสุขในเวลาต่อมาพร้อมกับให้กำเนิดบุตรสาวแก่จาเลงกะโบอีกด้วย

### 3. อุปสรรคและพัฒนาการในด้านความสัมพันธ์

อุปสรรคความสัมพันธ์ของจะเด็ดกับปอละเตียงก็คือ จะเด็ดคิดว่าตนเองมีสามารถดูแลปอละเตียงให้มีความสุขได้ เพราะตนเองถูกคาดโทษจากมंत्रาและยังไม่รู้ชะตากรรมของ

ตนเอง จะเด็ดจิ้งจอกตัดสินใจยกปอละเตียงให้จาลองกะโป ดังนั้นเมื่อจะเด็ดตัดสินใจเช่นนี้จึงทำให้ความสัมพันธ์ของจะเด็ดกับปอละเตียงมิได้พัฒนาไปถึงการได้อยู่ครองคู่กัน แต่ทั้งคู่ก็ยังมีความเป็นมิตรที่ดีให้กันตลอดไป

### จะเด็ดกับโซ้อ

1. จุดเริ่มต้นของความผูกพัน คือจะเด็ดได้พบโซ้อในงานบรรจุธัญของปะชันหฺนญี บิดานาง จะเด็ดเห็นนางเศร้าโศกเสียใจที่บิดานางฆ่าตัวตายเพราะตนเป็นต้นเหตุ จะเด็ดจึงรู้สึกสงสารเห็นใจและตั้งใจว่าจะดูแลส่งเสริมโซ้อให้นางได้มีความสุขในชีวิต เพื่อเป็นการชดเชยการกระทำของตนเองที่ให้นางต้องทุกข์ใจ ฝ่ายโซ้อนางรู้สึกโกรธแค้นจะเด็ดมากที่จะเด็ดเป็นต้นเหตุทำให้บิดานางฆ่าตัวตาย โซ้อจึงพยายามหาโอกาสแก้แค้นจะเด็ดเสมอ

### 2. ความสัมพันธ์ที่มีแรงผลักดันพฤติกรรม

โซ้อคิดหาวิธีแก้แค้นจะเด็ดตลอดเวลา นางได้ไปกราบทูลทะเลแม่กุสุมาให้รู้ถึงความสัมพันธ์ของจะเด็ดกับอเทตยา ซึ่งโซ้อเองเป็นผู้วางแผนการให้จะเด็ดพบกับอเทตยา และโซ้อได้นำความไปทูลฟ้องทะเลแม่กุสุมา ซึ่งนางรู้ดีว่าจะเด็ดจะต้องเดือดร้อนใจ เพราะทะเลแม่กุสุมาจะโกรธจะเด็ดเนื่องจากอารมณ์เหวี่ยง และต่อมานางถูกไขลูเกลี้ยกล่อมเพื่อลวงจิสเบงให้ทรยศต่อเมืองตองอู และยังถูกไขลูเกลี้ยกล่อมอีกจนนางคิดว่าจะเด็ดเป็นศัตรูกับสามีนาง และถ้านางไม่ร่วมมือกับไขลูกำจัดจะเด็ดในครั้งนี้ นางอาจจะเดือดร้อนในภายหลังก็ได้ แต่จะเด็ดต้องการให้นางได้รับความสุขในชีวิต จนกระทั่งส่งเสริมให้นางได้เป็นสนมเอกของมังตราเพื่อชดเชยความทุกข์ของนางที่นางต้องเศร้าโศกเสียใจเพราะตนเองทำให้บิดานางต้องฆ่าตัวตาย

### 3. อุปสรรคและพัฒนาการในด้านความสัมพันธ์

ความแค้นของโซ้อที่มีต่อจะเด็ดเป็นอุปสรรคในการพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างจะเด็ดกับนาง แต่ในที่สุดเมื่อจะเด็ดได้แสดงพฤติกรรมและความจริงใจให้นางประจักษ์ไม่ว่าจะเป็นการส่งเสริมให้นางได้สามีที่ดี มียศศักดิ์ หรือจะเด็ดได้ช่วยขอร้องนันทะวดีให้ยอมรับโซ้อเข้าเมืองหงสาวดี โซ้อจึงได้ตระหนักถึงความจริงใจที่จะเด็ดมีต่อนาง และทำให้โซ้อเปลี่ยนความคิดจากการที่เห็นจะเด็ดเป็นศัตรูมาเป็นมิตร และยังให้ความเคารพจะเด็ดอีกด้วย

### จะเด็ดกับทะเลเจ้ามูขาย

1. จุดเริ่มต้นของความผูกพัน คือจะเด็ดไปพบและใกล้ชิดทะเลเจ้ามูขายก็เพราะนางมาขอเรียนพินกับจะเด็ดเพื่อเป็นการผูกสัมพันธ์ และต้องการพิสูจน์ว่าจะเด็ดเป็นผู้ที่มีจิตใจฝักใฝ่ในสตรีตามคำบอกกล่าวของสมิงสอตุตหรือไม่ แต่นางก็ได้พบว่าจะเด็ดวางตัวเหมาะสม

กับนางและมีได้แสดงพฤติกรรมในเชิงชู้สาวกับนางเลย ฝ่ายจะเด็ดนั้นด้วยความสงสารเห็นใจที่ตะละเจ้ามุขอายุต้องจากบ้านเมืองนางมาอยู่เมืองหงสาวดีและไม่สามารถปรับตัวให้เข้ากับภรรยาเก่าของมังตราได้ จะเด็ดจึงได้พรั่สาอนให้นางรู้จักการวางตัวให้เหมาะสมเพื่อที่จะได้อยู่ที่เมืองหงสาวดีอย่างมีความสุข

## 2. ความสัมพันธ์ที่มีแรงผลักดันพฤติกรรม

ตะละเจ้ามุขอายุแสร้งใช้ความงามและความนอบน้อมของนางเป็นหลุมพรางดักจะเด็ดเพื่อให้จะเด็ดตายใจ และนางก็ได้นำความทูลฟ้องมังตราว่าจะเด็ดคิดไม่ซื่อต่อนาง และจะเด็ดได้วางแผนลวงตะละเจ้ามุขอายุว่าตนเองมีใจให้กับนางจนทำให้ตะละเจ้ามุขอายุหลงเชื่อและยอมรับรักจะเด็ด เมื่อจะเด็ดรู้ความจริงอย่างแน่ชัดว่านางทำพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมกับตำแหน่งสนมของมังตรา จะเด็ดจึงคิดหาวิธีแก้ไข

## 3. อุปสรรคและพัฒนาการในด้านความสัมพันธ์

อุปสรรคที่สำคัญในการขัดขวางพัฒนาการด้านความสัมพันธ์ของจะเด็ดกับตะละเจ้ามุขอายุคือ นางมีความมักใหญ่ใฝ่สูง ไม่ซื่อสัตย์ต่อสามี โดยการลอบเป็นชู้กับสมิงสอดตุดและร่วมวางแผนกับชู้รักคิดทำลายจะเด็ด จะเด็ดจึงจำต้องหาวิธีแก้ไขเพื่อประโยชน์ภายในครัวเรือนของมังตราเอง ดังนั้นสิ่งต่าง ๆ ที่ตะละเจ้ามุขอายุกระทำจึงเป็นอุปสรรคการพัฒนาความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างนางกับจะเด็ดไว้

ด้านการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างจะเด็ดกับกลุ่มตัวละครหญิงที่มีผลกระทบต่อกันจากการวิเคราะห์จะเห็นถึงบทบาทของตัวละครหญิงที่มีผลกระทบต่อกัน โดยสามารถแบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มตัวละครหญิงที่เกี่ยวข้องกับตะละแม่จันทรา ได้แก่ จะเด็ด ตะละแม่จันทรา และกันทิมา จะเด็ดกับตะละแม่จันทราและเซงสบู จะเด็ดกับตะละแม่จันทราและนันทะวดี และกลุ่มตัวละครหญิงที่เกี่ยวข้องกับตะละแม่กุสุมา ได้แก่ จะเด็ดกับตะละแม่กุสุมาและอเทตยา จะเด็ดกับตะละแม่กุสุมาและกันทิมา จะเด็ดกับตะละแม่กุสุมาและเซงสบู จะเด็ดกับตะละแม่กุสุมาและมินบู ซึ่งสามารถแบ่งได้เป็น 2 ลักษณะ คือ กลุ่มตัวละครหญิงที่มีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันและกลุ่มตัวละครหญิงที่มีความขัดแย้งกัน ซึ่งพบน้อยกว่ากลุ่มแรก แต่ในที่สุดแล้วไม่ว่าจะเป็นในด้านที่มีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันหรือในด้านความขัดแย้งกัน ผลที่สุดแล้วกลุ่มตัวละครหญิงเหล่านี้ก็สามารถปรับตัวประนีประนอมต่อกันได้ด้วยความสะดวกและอดทน โดยมีจุดหมายร่วมกันเพื่อความสุขของจะเด็ดและเพื่อความสำเร็จในการได้ครองคู่กับจะเด็ดชายที่นางรัก

## อภิปรายผล

นวนิยายเรื่องผู้ชนะสิบทิศนี้จัดเป็นนวนิยายแนวรักผสมผสานกับแนวรบ ตัวละครเอกฝ่ายชายคือ จะเด็ดที่ผู้ประพันธ์ได้สร้างขึ้นนั้นเป็นลักษณะตัวละครในอุดมคติคือ มีอุปนิสัยและพฤติกรรมเช่นเดียวกับพระเอกในวรรณคดีไทย คือ เก่งในเชิงรบและมีเสน่ห์ผูกใจหญิงสาวทุกคนที่พบ พร้อมทั้งมีเหตุผลในพฤติกรรมของตนเองเสมอ ทั้ง ๆ ที่จะเด็ดเจ้าชู้ แต่ผู้ประพันธ์มิได้ทำให้ผู้อ่านรู้สึกว่าการเจ้าชู้ของจะเด็ดนั้นเป็นสิ่งที่น่ารังเกียจเลย ลักษณะนิสัยเจ้าชู้ของจะเด็ดกลับส่งเสริมให้จะเด็ดเป็นตัวละครที่มีพลังดึงดูดใจเพศตรงข้าม ถึงจะเด็ดจะเจ้าชู้แต่ก็มีความจริงใจไม่หลอกลวงหญิงสาวที่ตนพบ เพราะจะเด็ดกล้าเปิดเผยว่าเขารักหญิงอื่นอยู่แล้ว ดังนั้นถ้าหญิงใดจะรักเขาจะต้องเข้าใจเรื่องการไม่อาจเป็นหนึ่งได้ เมื่อจะเด็ดรักหญิงใดแล้วมันคงไม่ทอดทิ้ง จะเด็ดเห็นว่าความบริสุทธิ์ของสตรีมิได้สำคัญเท่ากับจิตใจ เช่น กุสุมา ทองสา มิน္หนู ความเจ้าชู้ของจะเด็ดมิเพียงแต่ให้ประโยชน์แก่จะเด็ดโดยตรงแต่ก็มีผลประโยชน์ของบ้านเกิดเมืองนอนด้วย ตัวละครหญิงที่เกี่ยวข้องกับจะเด็ดฉันคนรักจึงต้องรักจะเด็ดโดยอาศัยความอดทน ยอมเสียสละความสุขเพื่อคนที่ตนเองรัก และประนีประนอมยอมขอมกัน เพื่อความสุขสงบของการอยู่ร่วมกันในฐานะครอบครัว

จากพฤติกรรมความสัมพันธ์ระหว่างจะเด็ดกับตัวละครหญิงได้สร้างความขัดแย้งภายในใจของผู้อ่านในแง่ที่ว่าผู้ประพันธ์มีศิลปะสามารถทำให้ความขัดแย้งต่าง ๆ ยุติและมีทางออกที่สมบูรณ์แบบ เช่น กรณีของจะเด็ด ทะเลแม่จันทรา และทะเลแม่กุสุมา ในที่สุดจะเด็ดก็ได้อภิเษกกับทะเลแม่จันทราก่อนและได้อภิเษกกับทะเลแม่กุสุมาในภายหลัง เป็นทางออกที่ทุกฝ่ายมีความเห็นตรงกัน ไม่ว่าจะเป็นพระญาติวงศ์หรือทะเลแม่ทั้งสอง ในกรณีของทะเลแม่กุสุมากับบอเททยาที่มีความขัดแย้งกันอย่างรุนแรง เพราะเหตุมาจากตัวจะเด็ด จนทำให้ผู้อ่านคิดว่าทั้งสองนางคงไม่ประนีประนอมกันได้ แต่ในที่สุดจะเด็ดก็สามารถดึงทะเลแม่จันทรามาเป็นคนกลางไกล่เกลี่ยยอมขอมให้ทะเลแม่กุสุมายอมรับบอเททยาในฐานะภรรยาของจะเด็ด ผู้เขียนคงจะจงใจทำให้เห็นว่าความเจ้าชู้ไม่ได้สร้างผลเสียให้เกิดขึ้นในความสัมพันธ์ของหญิงหรือชาย แต่หญิงที่ยอมรับความเจ้าชู้ไม่ได้จะเกิดปัญหาความสัมพันธ์ของตนเองกับสามีและภรรยาอื่น ๆ

นอกเหนือจากความบันเทิงที่ได้รับแล้ว ผู้อ่านยังได้ตระหนักถึงทัศนะที่ผู้เขียนได้เสนอในเรื่องของความรักว่า ความรักคือการให้โดยไม่หวังผลตอบแทน แต่สิ่งที่ย้อนกลับมาตอบแทนแม้ผู้ให้จะไม่ได้คาดหวังคือ ความสุขอันเนื่องมาจากเห็นผู้ที่ตนรักมีความสุข และผู้เขียนยังจงใจทำให้ผู้อ่านเห็นว่าการให้สร้างความสุขแก่ทุกคนอย่างเสมอหน้ากัน ไม่มีผู้ใดได้เปรียบเสียเปรียบ ฝ่ายหญิงต้องอดทน เสียสละความสุขของตนเองเพื่อครอบครัวเกิดทุนสามี ส่วน

ชายก็จะต้องให้เกียรติและถนอมศักดิ์ศรีของหญิง มีความปรารถนาดีต่อหญิงที่ตนรักและส่งเสริมให้หญิงนั้นได้มีความสุขในชีวิตถึงแม้ว่าจะไม่สามารถได้ครองคู่กันก็ตาม

### ข้อเสนอแนะ

ควรศึกษาค้นคว้านวนิยายเรื่องผู้ชนะสิบทิศอย่างละเอียดลึกซึ้งในด้านอื่น ๆ คือ

1. วิเคราะห์บุคลิกลักษณะความสัมพันธ์ของตัวละครชายในเรื่องผู้ชนะสิบทิศ ซึ่งมีผลต่อการปกครองและการรบเพื่อจะได้เห็นลักษณะนวนิยายเรื่องนี้ในแนวต่าง ๆ เพิ่มขึ้น
2. วิเคราะห์บุคลิกลักษณะของตัวละครหญิงที่ยอมเสียสละเพื่อความรักในเรื่องผู้ชนะสิบทิศ

## บรรณานุกรม

- กิติกร มีทรัพย์. (2528). ความหมายแห่งความรัก. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ :  
นำอักษรการพิมพ์.
- กุหลาบ มัลลิกะมาส. (2529). วรรณคดีไทย. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง.  
----- . (2523). วรรณคดีวิจารณ์. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. (2539). เลือกคู่ครองรัก. กรุงเทพฯ : บริษัทแซตส์มีเดีย จำกัด.
- เจือ สตะเวทิน. (2522). ศิลปะการประพันธ์. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ไทยเขมร.
- ชนากานต์ ศิลปศรี. (2540). วิเคราะห์ปมขัดแย้งและการคลายปมขัดแย้งในนวนิยายเรื่อง  
ผู้ชนะสิบทิศ. ปรินิพนธ์ กศ.ม. (ภาษาไทย). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย  
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- โชติ แพร่พันธุ์. (2542). ผู้ชนะสิบทิศ. 8 เล่ม. พิมพ์ครั้งที่ 13. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์  
ผดุงศึกษา.
- ไชย ณ พล. (2539). จิตวิทยาแห่งความรักหลักการเลือกคู่และการอยู่คนเดียวอย่างล้ำค่า.  
กรุงเทพฯ : พลัสเพรส.
- นิธิ เอียวศรีวงศ์. (2526, กันยายน). "บทวิเคราะห์ มัลลิกะมาส ชูพินิจ เหตุผลของความรักกับ  
นวนิยายไทย," โลกหนังสือ. 6 (12) : 18.
- บุญเหลือ เทพยสุวรรณ, ม.ล. (2511). แนวทางการอ่านนวนิยาย. นครปฐม :  
มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ประมวญ ดิฉินสัน. (2512). ความรักตามความหมายทางจิตวิทยา. มหาสารคาม :  
วิทยาลัยครูมหาสารคามและวิทยาลัยวิชาการศึกษามหาสารคาม.
- ประกาศ วัชรภรณ์. (2516). ประวัตินักประพันธ์. กรุงเทพฯ : แพร่พิทยา.
- พิศมัย ศรีอนุพันธ์. (2526, กันยายน). "วรรณกรรมปัจจุบัน : นวนิยาย (Novel),"  
วารสารวัฒนธรรมไทย. 22 (9) : 45 – 51.
- ภิญโญ กองทอง. (2528). ลักษณะ "ก้าวหน้า" ของเรื่องสั้นในช่วง พ.ศ. 2510 – 2516.  
ปรินิพนธ์ กศ.ม. (ภาษาไทย). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย  
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- มัทนา นาคะบุตร. (2523). ศิลปะการแต่งผู้ชนะสิบทิศของยาขอบในด้านท่วงทำนองการแต่ง  
และกลวิธีเสนอเรื่อง. ปรินิพนธ์ กศ.ม. (ภาษาไทย). กรุงเทพฯ :  
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- ราชบัณฑิตสถาน. (2525). พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน. กรุงเทพฯ : อักษรเจริญ  
ทัศน์.

- รีนฤทัย สัจจพันธุ์. (2525). *วรรณกรรมปัจจุบัน*. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- วิภา กงกะนันท. (2522). *วรรณคดีศึกษา*. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช.
- ..... (2522). *วรรณคดีศึกษา*. พิมพ์ครั้งที่ 2. นครปฐม : มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ศรีเรือน แก้วกังวาล. (2533). *วัยรุ่นไทย : ภาพสะท้อนจากมุมหนึ่ง*. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.
- สมรรัตน์ พันธุ์เจริญ. (2533). *วาทศิลป์ของยาขอบที่ปรากฏในนวนิยายเรื่องผู้ชนะสิบทิศ*.  
ปริญญาานิพนธ์ กศ.ม. (ภาษาไทย). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย  
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- สายทิพย์ นุกูลกิจ. (2534). *วรรณกรรมไทยปัจจุบัน*. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนคริน-  
ทรวิโรฒ บางเขน.
- สายฤดี วรกิจโกศาทร. (2532, กุมภาพันธ์). “รักนี้ฉันใด,” *วิทยจารย์*. 87 (2) : 12 – 16.
- สุรีย์ ดิสงสมบุญ. (2536). *การวิเคราะห์เรื่องสั้นของประมุข อุนทรูป*. ปริญญาานิพนธ์ กศ.ม.  
(ภาษาไทย). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.  
ถ่ายเอกสาร.
- เสาวนุช ภูวนิชย์. (2533). *พื้นฐานการอ่านออกเสียงและการตีความหมาย*. กรุงเทพฯ :  
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- โสรัช โพธิ์แก้วน. (2528, เมษายน – มิถุนายน). “ระดับจิต : ว่าด้วยความรักและความเป็น  
เจ้าของ,” *ครุศาสตร์*. 13(4) : 85 – 96.



## ประวัติย่อผู้วิจัย

ชื่อ – สกุล

นางสาวหญิงประเสริฐ ไพศาลพิสุทธิสิน

วัน เดือน ปีเกิด

9 ธันวาคม 2514

สถานที่เกิด

อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบุรี

สถานที่อยู่ปัจจุบัน

บ้านเลขที่ 125/16 ซอยบางจะเกร็ง 3 ถนนธนบุรี – ปากท่อ

ตำบลแม่กลอง อำเภอเมือง

จังหวัดสมุทรสงคราม 75000 โทร. (034) – 716403

ประวัติการศึกษา

พ.ศ. 2531

มัธยมศึกษาตอนปลาย จากโรงเรียนศรีทธาสมุทร

อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสงคราม

พ.ศ. 2535

ศศ.บ. (ภาษาไทย) จากมหาวิทยาลัยรามคำแหง

พ.ศ. 2547

ศศ.ม. (ภาษาไทย) จากมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ